

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**41 NUMARALI MÜHİMME DEFTERİNİN
TRANSKRİPSİYON ve DEĞERLENDİRİLMESİ (H. 987/M.
1579-1580) (S. 1-252)**

FARUK AKAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Kerim İlker BULUNUR

AĞUSTOS - 2021

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

41 NUMARALI MÜHİMME DEFTERİNİN
TRANSKRİPSİYON ve DEĞERLENDİRİLMESİ (H. 987/M.
1579-1580)(s. 1-252)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Faruk AKAR

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih
Enstitü Bilim Dalı : Yeniçağ

“Bu tez 25/08/2021 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Mehmet Yaşar ERTAŞ	Başarılı
Prof. Dr. Murat ULUSKAN	Başarılı
Doç. Dr. Kerim İlker BULUNUR	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Faruk AKAR

25/08/2021

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nde Divân-ı Hümâyûn'da görüşülen ve alınan kararlar, hükümler şeklinde Mühimme defterlerine kaydedilmiştir. Merkezin diğer bir idari teşkilatı olan Defterdarlık tarafından yazılan hüküm ve berat türü belgelerin suretleri de genellikle evrak olarak saklanmayıp maliye ahkâm defterlerine kaydedilmiştir. Fakat muhtevaları bakımından birçok farklı konuyu içeren ve birinci elden kaynak değerine sahip olan arşiv vesikalarının/defter serilerinin tasnifleri hususunda zaman zaman bir takım sorunlar ortaya çıkmıştır. Tasnifi hususunda sorun yaşanan bu serilerden biri de XVI. yüzyıla ait maliye ahkâm defterleridir. Bu defterler, farklı tasnifler içinde dağılmıştır. Erken tarihlisi (927) Kamil Kepeci tasnifinde yer alan defterlerin geç tarihlisi (987) ise Mühimme defterleri tasnifinde yer almaktadır. Söz konusu bu defterlerden biri de 41 Numaralı Mühimme Defteri'dir. Çalışmamızın konusunu oluşturan 41 numaralı defter, Mühimme defterleri serisinde tasnif edilmiş bir maliye ahkâm defteridir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde A. {DVNSMHM.d. 41 sıra numarası ile kayıtlı olan defter, H. 987/ M. 1579-1580 yılına ait Anadolu Defterdarlığı'ndan çıkan genel olarak mali ağırlıklı ahkâmı içermekle birlikte dönemin idari, sosyal ve siyasi konuları hakkında önemli kesitler sunmaktadır.

Çalışmamızda, Defterdarlık, defterdar ve maliye ahkâm defterlerinin ortaya çıkışından bahsedildikten sonra, 41 numaralı defterin fiziki ve diplomatik özellikleri belirtilmiştir. Hükümler konularına göre tasnif edilerek ilgili konu başlıkları altında incelenmiştir. Defterdeki hükümler ihtiva ettikleri konulara göre değerlendirildikten sonra, hüküm özetlerine ve transkripsiyonlara yer verilerek çalışmamız sonlandırılmıştır. Toplamda 504 sayfa ve 1076 hükümden oluşan defterin, sayfa ve hüküm hacmi nedeniyle 1-252 sayfaları arasındaki 549 hükmün transkripsiyonu ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

Tez çalışmam süresince tezin her aşamasında önemli katkılarda bulunup yol gösteren değerli danışman hocam Doç. Dr. Kerim İlker BULUNUR'a ve hayatımın her alanında maddi ve manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiğim aileme sonsuz teşekkür ederim.

Faruk AKAR

25/08/2021

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
GRAFİK LİSTESİ.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: 41 NUMARALI MÜHİMME DEFTERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	9
1.1. Defterin Fiziki Durumu	9
1.2. Diplomatik ve Teknik Özellikleri.....	10
1.3. Dil Özellikleri.....	12
1.4. Tarihlendirme	12
1.5. Transkripsiyon Usulü	12
1.6. Hükümlerin Muhtevası.....	13
1.6.1. Mukataa/İltizam Sistemi İle İlgili Hükümler	13
1.6.2. Askeri Sınıf Mensupları İle İlgili Hükümler	27
1.6.3. Vergiler İle İlgili Hükümler	41
1.6.4. Vakıflar İle İlgili Hükümler	52
1.6.5. Miras Problemleri İle İlgili Hükümler	60
1.6.6. Madenler İle İlgili Hükümler	64
1.6.7. Muhtelif Konular.....	69
BÖLÜM 2: 41 NUMARALI MÜHİMME DEFTERİNDEKİ BELGELERİN ÖZETLERİ ve DEFTERİN TRANSKRİPSİYONU.....	73
2.1. Belge Özetleri ve Transkripsiyon	73
SONUÇ	566

KAYNAKÇA.....	568
ÖZGEÇMİŞ	573

KISALTMALAR

Bk.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DTCFD	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
L.	: Şevval
M.	: Miladi
N.	: Ramazan
OSAV	: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları
s.	: Sayfa
Ş.	: Şaban
TDAV	: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Ve saire

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Tespit Edilen Mukataa Türleri	24
Tablo 2 : 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Hükümlerde Geçen Askerî Sınıf Mensupları.....	29
Tablo 3 : 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Tespit Edilen Yörükler, Cemaat ve Taifeler	34
Tablo 4 : 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Tespit Edilen Kaleler	40
Tablo 5 : 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Tespit Edilen Vergi Türleri	50
Tablo 6 : 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Tespit Edilen Vakıflar	57
Tablo 7 : 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Tespit Edilen Vefat Eden Şahıslar ve Terekeleri.....	63
Tablo 8 : 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Tespit Edilen İmalathaneler (Kârhâne)	66
Tablo 9 : 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Tespit Edilen Memlehalar	68
Tablo 10 : 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Tespit Edilen Madenler	69

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Yer Alan Askerî Sınıf Mensupları (s. 1-252).....	28
Grafik 2: 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Yer Alan Vergilerin Kategorik Dağılımı	42

ÖZET	
Başlık: 41 Numaralı Mühimme Defterinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H. 987/M. 1579-1580)(s. 1-252)	
Yazar: Faruk AKAR	
Danışman: Doç. Dr. Kerim İlker BULUNUR	
Kabul Tarihi: 25/08/2021	Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 573 (tez)
Osmanlı Devleti'nde, devleti ve tebaayı ilgilendiren birçok mühim mesele Divân-ı Hümâyûn'da görüşülür ve karara bağlanırdı. Divân'da alınan kararlar, padişah onayının ardından ferman suretleri halinde defterlere kaydedilirdi. Bu defterlere, Mühimme defterleri denilirdi. Divân-ı Hümâyûn'un yanı sıra Osmanlı merkezi idaresinin en önemli kurumlarından biri de Defterdarlık müessesesi idi. Defterdarlıkta maliye ile ilgili kayıtlar tutulur ve maliye ahkâm defterlerine kaydedilirdi. Ancak Defterdarlığın XV. ve XVI. yüzyıllara ait defterleri, çeşitli nedenlerden dolayı büyük oranda yok olmuş ve farklı defter tasniflerine karışmıştır. Farkı tasniflere karışan bu defterlerden biri de tez konumuz olan 41 numaralı Mühimme defteridir. Bu tez çalışmasında, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde A.{DVNSMHHM.d. 41 numara ile kayıtlı olan 987/1579-1580 tarihli 41 Numaralı Mühimme defterinin 1-252 sayfaları arasındaki 549 hükmün transkripsiyonu ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu çalışmada, 41 numaralı defterin fiziki, diplomatik, teknik özellikleri ve ihtiva ettiği konular incelenmiştir. Elde edilen kayıtlar ile ayrı konu başlıkları oluşturularak hükümler değerlendirilmiştir. İncelemeler neticesinde mukataalar, vergiler, idari ve askeri görevliler, vakıflar, madenler, miras meseleleri ve muhtelif konular ile ilgili kayıtlar tespit edilmiştir. Bu açıdan defter, ağırlıklı olarak mali hükümleri ihtiva etmekle birlikte, Anadolu'da meydana gelen idari, adli, iktisadi, askeri ve sosyal konulara ışık tutmaktadır. Bu kayıtların değerlendirilmesi ile defterin ihtiva ettiği değerli bilgileri araştırmacıların istifadesine sunmak hedeflenmiştir.	
Anahtar Kelimeler: Anadolu, Defterdarlık, Osmanlı Devleti, Maliye Ahkâm Defterleri	

ABSTRACT	
Title of Thesis: The Transcription and Evaluation of Mühimme Register Numbered 41 (987 by hijri, 1579-1580 by gregorian calender) (Pages 1-252)	
Author of Thesis: Faruk AKAR	
Supervisor: Assoc. Prof. Kerim İlker BULUNUR	
Accepted Date: 25/08/2021	Number of Pages: vi (pre text) + 573 (thesis)
In the Ottoman Empire, many important issues concerning the state and the citizen were discussed and decided in the Divân-ı Hümâyûn. The decisions taken in the Divân were recorded in the books in the form of edicts after the Sultan's approval. These books were called Mühimme registers. Besides the Divân-ı Hümâyûn, one of the most important institutions of the Ottoman central administration was the Revenue Office. Financial records were kept in the Revenue Office and recorded in the financial orders registers. However, the registers of the Revenue Office of the 15th and 16th centuries have largely disappeared due to various reasons and have been mixed with different types of registry. One of these registers, which are confused with different classifications, is Mühimme register number 41, which is our thesis topic. In this thesis, the transcription and evaluation of 549 judgments between pages 1-252 of Mühimme registry numbered 41, dated 987/1579-1580, registered with the number A.{DVNSMHM.d. 41 in the Prime Ministry Ottoman Archives. In our study, the physical, diplomatic, technical features of the register number 41 and the subjects it contains were examined. The judgments were evaluated by creating separate subject headings with the records obtained. As a result of the examinations, records related to mukataas, taxes, administrative and military officials, foundations, mines, inheritance issues and miscellaneous issues were determined. In this respect, the registry mainly includes financial provisions and sheds light on the administrative, judicial, economic, military and social issues that occur in Anatolia. By evaluating these records, it is aimed to present the valuable information contained in the registry to the use of researchers.	
Keywords: Anatolia, Financial Orders Registers, Ottoman Empire, Revenue Office	

GİRİŞ

Tarih boyunca birçok ulusun, kültürün, geleneklerin, bilgi ve birikimin nesillerden nesillere aktarımını sağlayan en önemli kurumlardan biri de arşivlerdir. Geçmişten günümüze bilgi aktaran ve geleceğe dair öngörü kaynağı olan bu kurumların, muazzam sayıda arşiv malzemesinden meydana geldikleri malumdur. Başbakanlık Osmanlı Arşivi de ihtiva ettiği zengin arşiv malzemesi ile bu kurumların en önemli parçalarından birini oluşturmakta ve birçok bilimsel araştırmaya kaynaklık etmektedir.

Osmanlı arşivlerinin bu denli zengin malzemeye sahip olmasında, belge ve defter serilerinin devlet için hazine niteliğinde olup düzen ve muhafazasına büyük önem verilmesi¹ ve merkezi bürokratik yapısının önemli rolü bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nin bürokratik yapısı, üç temel kurumdan oluşmaktadır. Başta Divân-ı Hümâyûn olmak üzere, Bâb-ı Defterî ve Bâb-ı Âsafî adı altında devletin bürokratik yapısını oluşturan bu kurumların,² Osmanlı arşivlerinin oluşumundaki katkıları yadsınamayacak derecede büyüktür.

Merkezi bir sistemle yönetilen Osmanlı Devleti'nin bu denli büyük bir arşiv hazinesine sahip olmasının en büyük sebebi hiç şüphesiz Divân-ı Hümâyûn'dur.³ Klasik dönem Osmanlı Devleti'nde, Divân-ı Hümâyûn toplantılarında, devleti ve tebaayı ilgilendiren birçok mesele görüşülerek karara bağlanırdı. Toplumun her tabakasından kadın-erkek, Müslim-Gayrimüslim ve farklı etnik kökenden insanlar, şikâyetleri için divâna rahatlıkla müracaat edebilirlerdi.⁴ Osmanlıların adalet kavramı ile ilişkilendirilen bu uygulaması, halkın şikâyetlerini en yüksek otoriteye rahatça sunabilmesini ve padişah

¹ İskender Türe - Salim Kaynar, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi* (İstanbul: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2017), 1-3; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988), 76-78.

² Ramazan Günay, "Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17 (2013), 11; Türe - Kaynar, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, 1.

³ Divân-ı Hümâyûn hakkında detaylı bilgi için bk. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, 1-110; Aydın Taneri, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş Dönemi'nde Veziriazamlık (1299-1453)* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2019), 73-86; Ahmet Mumcu, *Hukuksal ve Siyasal Karar Organı Olarak Divan-ı Hümâyûn* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1976); Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı* (Ankara: TTK, 1995), 7-82.

⁴ Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, 9; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, 13; Osmanlı tebaasından herhangi bir kimse haksızlığa uğradığı konuyu, bir yakınma dilekçesi (arzuhal) sunarak veya doğrudan Divan-ı Hümâyûn huzuruna çıkarak şikâyet edebilirdi. Mumcu, *Hukuksal ve Siyasal Karar Organı Olarak Divan-ı Hümâyûn*, 97.

emriyle haksızlıkların giderilmesini sağladı.⁵ Divân toplantılarında görülen davalar ve alınan kararlar ise padişah hükmü ya da padişahın yetki verdiği makamların hükmü ile karara bağlanır⁶ ve başta Mühimme defterleri olmak üzere ahkâm, tahvil ve ruûs gibi çeşitli defterlere kaydedilirdi.⁷

Devletin en önemli görevinin adaletin sağlanması olduğundan, Divân-ı Hümâyûn hem hükümet fonksiyonunu icra etme hem de yüksek mahkeme olarak vazife görme yetkisine sahipti. Bu nedenle Divân-ı Hümâyûn'da alınan kararlar, padişahın onayı alındıktan sonra ferman şeklinde mühimme defterlerine kaydedilirdi.⁸ Osmanlı Devleti'nin en yüksek idarî ve adlî organı olan Divân-ı Hümâyûn'da alınan kararların kaydedildiği mühimme defterleri, özellikle XVI-XVIII. yüzyıl araştırmaları için daima birinci elden kaynak niteliğine haiz olmuştur.⁹

Osmanlı Devleti'nin merkez teşkilatına ait defterler, genel olarak iki ana seriye ayrılırdı. Tanzimat devrinden önceki döneme ait olup günümüze kadar intikal eden bu defterlerin ilk serisini, devletin ve kamu düzeninin siyasi ve hukuki kararlarına ilişkin hükümleri içeren Divân-ı Hümâyûn defterleri oluştururdu. İkinci seriyi ise Maliye (Bâb-ı Defterî) Defterleri teşkil etmekle birlikte, bu defterlerde devleti ve halkı ilgilendiren cizye, avarız ve mukataa işleri gibi mali konular düzenlenir ve kaydedilirdi.¹⁰ Defterdarlık müessesesinde (Bâb-ı Defterî), yöneticisi olan başdefterdar tarafından mali konularla ilgili davalar görülür ve ilgili dava hükümleri, defterdarlar tarafından kayda geçirilirdi.¹¹ Defterdarlık dairesi tarafından kayda geçirilen hükümlerin toplandığı defterlere ise maliye ahkâm (ahkâm-ı maliye) defterleri adı verilirdi.¹²

Osmanlı Devleti'nin büyüyüp genişlemesi ve tabii olarak mali işlerin çoğalmasıyla birlikte, defterdarlara olan ihtiyaç artmıştır. Dolayısıyla bu durum, defterdar sayısının

⁵ Halil İncalcık, *Osmanlı'da Devlet, Hukuk ve Adâlet* (İstanbul: Kronik, 2018), 63.

⁶ Halil Sahillioğlu, "Ahkâm Defterleri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 1/551.

⁷ Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, 10; Nejat Göyünç, "Defter", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/90; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, 79; Defter tasnifleri hakkında bk. Türe - Kaynar, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, 19-160.

⁸ Halil İncalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, çev. Ruşen Sezen (İstanbul: Kronik, 2019), 123.

⁹ Mübahat S. Kütükoğlu "Mühimme Defteri", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31/523.

¹⁰ Türe - Kaynar, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, 19.

¹¹ Mübahat S. Kütükoğlu, "Defterdar", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/94-96.

¹² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Saray Teşkilatı*, (Ankara: TTK, 1988), 280; Sahillioğlu, "Ahkâm Defterleri", 1/551.

arttırılmasına ve XV. yüzyıl başlarında Bâb-ı Defterî olarak da anılan Defterdarlık müessesesinin tamamen şekillenmesine neden olmuştur.¹³ Osmanlı Devleti'nin merkez ve taşra arasındaki bütün malî işlerini yürüten defterdar ve bağlı olduğu Defterdarlık (Bâb-ı Defterî)¹⁴ müessesesinin kuruluşu hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, genel kanı XIV. yüzyılda kurulduğu üzerinedir.¹⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Yıldırım Bayezid'e ithaf edilen "Hurşid ve Feraḥşad" adlı manzum eserde defter, hazine ve nişandan bahsedilmesi ile defterdar unvanının bu tarihlerde Osmanlılar'da kullanıldığını ileri sürmektedir. II. Murad dönemine ait belgelerde, defterdara rastlanmasına istinaden, defterdarın XV. yüzyılın başlarında mevcut olduğunu ifade etmektedir. Hatta bu mevcudiyetin XIV. yüzyılın sonlarına kadar götürülebileceğini belirtmektedir.¹⁶ Yusuf Halaçoğlu ise, I. Murad döneminde bütçe tanzimine başlanması ve hazine kavramının oluşmasına istinaden, defterdar ve defterdarlığın da bu dönemlerde kullanıldığının tahmin edilebileceğine değinmekle birlikte, defterdar tabirine açık olarak II. Murad döneminde rastlandığını belirtmektedir.¹⁷ Kütükoğlu ise konuya daha genel yaklaşarak, defterdarlığın XIV. yüzyılda kurulduğunu ancak Fatih Kanunnamesi'nde, defterdarların yetkilerinin belirlenmesi ile XV. yüzyılın ortalarında tamamen şekillenmiş olduğunu ifade etmektedir.¹⁸ Dolayısıyla, konu ile ilgili yaklaşımlar göz önünde bulundurularak defterdarlığın ve defterdarın ortaya çıkış süreçlerinin tam olarak saptanmasında yaşanan zorluğun, arşiv malzemesinin yetersizliği ve bu gibi çeşitli sorunlardan kaynakladığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte, belge eksikliğinden kaynaklanan problemler, defterdarlık müessesesine ait hüküm ve berat türü belgeleri ihtiva eden maliye ahkâm defterlerinin de aydınlatılmasında karşımıza çıkmaktadır.

Maliye ahkâm defterlerinin, daha çok malî hükümler içermesinin yanı sıra muhtelif türde pek çok hüküm içermesi, defterlerin hacmini önemli ölçüde arttırmıştır.

¹³ Erhan Afyoncu, *Osmanlı Devlet Teşkilatında Defterhâne-i Âmire (XVI.-XVIII. Yüzyıllar)* (Ankara: TTK, 2014), 7; Mübahat S. Kütükoğlu, "Defterdar", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/95; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, 325-326.

¹⁴ Türe - Kaynar, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, 8.

¹⁵ Bu konuda bk. Türe - Kaynar, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, 85; Kütükoğlu, "Defterdar", 9/95; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, 326.

¹⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, 325-326.

¹⁷ Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, 71-72.

¹⁸ Kütükoğlu, "Defterdar", 9/94-96; Rıfat Günelan, *XVI. Yüzyılda Bâb-ı Defterî Teşkilatı ve Maliye Ahkâm Defterleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005), 15-17.

Dolayısıyla bu durum, Defterdarlık müessesesinin yüzyıllar boyunca süren faaliyetleri neticesinde, diğer dairelere nazaran bünyesinde daha fazla belge ve defter barındırmasına ve büyük bir arşiv bırakmasına neden olmuştur.¹⁹ Ancak Mühimme defterleri üzerine yapılan çalışmalara nazaran, Defterdarlıktan çıkan hüküm ve berat türü belgelerin kaydedildiği maliye ahkâm defterleri ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, bu defterlerin yeterince değerlendirilmediği görülmektedir. Defterdarlığın XV. ve XVI. yüzyıllara ait defterleri, arşiv malzemesinin sürekli nakli, nakillerden kaynaklanan kayıplar ve yaşanan yangınlar nedeniyle büyük oranda yok olmuş ve seri bütünlüklerini yitirmişlerdir. Dolayısıyla bu durum, en önemli kayıpların yaşandığı defter serilerinden biri olan maliye ahkâm defterlerinin mahiyetinin anlaşılmasını güçleştirmiş ve çalışmaların önünde bir engel teşkil etmiştir.²⁰

Çalışmanın Konusu

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yürütülen tasnif çalışmaları sırasında Divân-ı Hümayûn tarafından tutulan ahkâm ve mühimme defterlerinin tasnifinde birtakım karışıklıklar meydana gelmiş ve bu nedenle tasniflerde (Kamil Kepeci, Maliyeden Müdevver Defterler, İbnülemin, Ali Emiri vs.) farklı serilerde farklı isimlerle kaydedilen defterler ortaya çıkmıştır. Bu tasnif çalışmaları neticesinde, XVI. yüzyıla ait muhtelif türde ahkâm defterleri ortaya çıkmakla birlikte, bunların bir grubunu da maliye ahkâm defterleri oluşturmaktadır.²¹ Maliye ahkâm defterlerinin hangi tarihlerde tutulmaya başlandığına dair elimizde kesin bir belge bulunmamaktadır. Ancak defterdarlık ve maliye kâtipleri hakkında detaylı bilgiler veren Fatih Kanunnamesi'nde, padişah tuğrası ile veziriazam, kadıasker ve defterdara hüküm yazma yetkisinin tanınması, XV. yüzyılda farklı ahkâm defterlerinin mevcut olabileceğini göstermektedir.²² Defterlerin mevcudiyetine dair değerlendirilebilecek diğer bir belge de II. Bayezid'in saltanatının ilk yılında Darphane mukataaları işlemlerine dair yazılan

¹⁹ Türe - Kaynar, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, 8; İdris Bostan, "Kuyûd-ı Mühimmât Defterlerinin Osmanlı Teşkilat Tarihi Bakımından Önemi", *Osmanlı Türk-Diplomatiği Semineri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1995), 143.

²⁰ Rıfat Günelan, *XVI. Yüzyılda Bâb-ı Defterî Teşkilatı ve Maliye Ahkâm Defterleri*, III-IV; Bilgin Aydın – Rıfat Günelan, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Maliyesi ve Defter Sistemi* (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2008), 9.

²¹ Günelan, *XVI. Yüzyılda Bâb-ı Defterî Teşkilatı ve Maliye Ahkâm Defterleri*, 88-90; Aydın – Günelan, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Maliyesi ve Defter Sistemi*, 225.

²² Fatih Sultan Mehmed, *Atam Dedem Kanunu: Kanunnâme-i Âl-i Osman*, haz. Abdülkadir Özcan (İstanbul: Kronik, 2017), 10.

887/1482 tarihli bir kayıta “*hüküm verildi ki teftiş oluna, ahkâmda mezkûrdur*” şeklinde ifade kullanılması, maliye ahkâm defterlerinin varlığına işaret etmektedir.²³ Dolayısıyla Fatih Kanunnamesi ve II. Bayezid zamanındaki darphane mukataaları ile ilgili belge, ahkâm ve maliye ahkâm defterlerinin mevcudiyeti hakkında bir fikir verecek mahiyettedir. Ancak bu tür kayıtlara rağmen Fatih, II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim dönemlerinden günümüze ulaşan herhangi bir maliye ahkâm defteri bulunmamaktadır.²⁴

Yukarıda mevcudiyetlerini ve muhtelif defterlerde farklı seri ve isimlerle tasnif edildiklerini belirttiğimiz XVI. yüzyıl maliye ahkâm defterleri, çeşitli zamanlarda yapılan tasnif çalışmaları neticesinde Kâmil Kepeci, Maliyeden Müdevver Defterler ve Mühimme Defterleri gibi farklı kataloglara dağılmışlardır. Günümüze ulaşan erken tarihli maliye ahkâm defteri, Kâmil Kepeci (KK.d) tasnifinde 61 numarada yer alan 927/1521 tarihli defterdir.²⁵ Kepeci katalogu²⁶ içerisindeki 61,²⁷ 62, 63 ve 67 numaralı defterler maliye ahkâm defteridir. Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d) tasnifi içerisinde dağınık halde bulunan 233, 2775, 7534, 9821, 15367, 19322 ve 19668 numaralı defterler de maliye ahkâm defteridir. Diğer bir maliye ahkâm defteri de Devâir-i Evâmir-i Maliye (D.EVM.d) tasnifinde 26278 numarada kayıtlıdır. Ayrıca İbnülemin Dahiliye (İE.DH) evrakı içerisinde, maliyeden müdevver defterler tasnifinde yer alan 19322 numaralı defter ile ortak özellikler taşıyan bir defter parçasına rastlanmaktadır. Son olarak, Mühimme defterleri serisinde yer alan ve Anadolu Defterdarlığı’ndan çıkan maliye ahkâmını ihtiva eden 987/1579-1580 tarihli 41 numaralı defter, XVI. yüzyıl maliye ahkâm defterleri serisinin geç tarihli defterini teşkil etmektedir.²⁸

Tezimizin konusunu, yukarıda genel hatlarla belirtmeye çalıştığımız XVI. yüzyıl maliye ahkâm defterlerinin son serisini oluşturan 41 Numaralı Mühimme Defteri

²³ İlhan Şahin - Feridun Emecen, *Osmanlılarda Divân – Bürokrasi – Ahkâm II. Bâyezid Dönemine Ait 906 / 1501 Tarihli Ahkâm Defteri* (İstanbul: TDAV, 1994), XIII-XIV.

²⁴ Günalan, *XVI. Yüzyılda Bâb-ı Defterî Teşkilatı ve Maliye Ahkâm Defterleri*, 88-90; Aydın – Günalan, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Maliyesi ve Defter Sistemi*, 226.

²⁵ Sahillioğlu, “Ahkâm Defterleri”, 1/551.

²⁶ Kâmil Kepeci katalogunda 927-1068/1520-1658 tarihleri arasındaki kayıtları içeren 61-73 genel numaralarda kayıtlı 13 adet Ahkâm Defteri mevcuttur. Türe - Kaynar, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, 41.

²⁷ Kâmil Kepeci Tasnifi’ndeki 61 numaralı defter, erken tarihli 927 (1521) defter olup daha çok Rumeli’ye ait malî ahkâmı ihtiva etmektedir. Sahillioğlu, “Ahkâm Defterleri”, 1/551.

²⁸ XVI. yüzyıl maliye ahkâm defterleri hakkında detaylı bilgi için bk. Günalan, *XVI. Yüzyılda Bâb-ı Defterî Teşkilatı ve Maliye Ahkâm Defterleri*, 90-97; Aydın – Günalan, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Maliyesi ve Defter Sistemi*, 227-232.

oluşturmaktadır. Çalışmamızda, defterin 1-252 sayfaları arasındaki 549 hüküm transkripsiyonu yapılmıştır. Ardından hükümlerin özetleri çıkartılıp tespit edilen kayıtlar konularına göre tasnif edilerek değerlendirilmiştir. İncelediğimiz kayıtlar, H. 987/M. 1579 yılı içerisinde yaklaşık 3 aylık bir dönemi kapsamaktadır. Buna rağmen, incelenen hükümlerin hacimli olması, Anadolu Vilayeti'ne dair genelde mali kayıtları içermekle birlikte, mukataalar, vergiler, vakıflar, madenler, idareciler, miras meseleleri, borç-alacak meseleleri ve muhtelif konularda pek çok hükme rastlanmaktadır. İncelenen bu hükümlerin idari, adli, iktisadi, askeri ve sosyal konular hakkında detaylı bilgiler ihtiva etmesi, incelenen dönemin aydınlatılması açısından oldukça önemlidir.

Çalışmanın Amacı

41 numaralı Mühimme defterinin transkripsiyon ve değerlendirilmesinin hedeflendiği bu çalışma ile maliye ahkâm defterleri üzerine yapılan çalışmalara bir yenisini daha eklemek ve sonradan yapılacak olan çalışmalara katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Defterde kayıtlı hükümlerin özetleri çıkarılarak XVI. yüzyılda Anadolu eyaletlerindeki idari, adli, iktisadi, askeri ve sosyal sorunlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu sayede, Osmanlı Devleti'nin taşra ile olan ilişkilerinin daha net anlaşılması hedeflenmiştir. Dolayısıyla bu çalışma ile 41 numaralı defterdeki kayıtlar konularına göre tasnif edilip değerlendirilerek hem en önemli kaynaklardan biri olan maliye ahkâm defterlerine gerekli ilgi çekilmekte ve hem de dönemin sorunlarına ışık tutan önemli bilgi ve belgeler, araştırmacılarının istifadesine sunulmaktadır.

Çalışmanın Önemi

Maliye ahkâm defterleri Anadolu ve Rumeli eyaletlerinin sosyal ve ekonomik hayatını, ortaya çıkan sorunları ve uygulanan kanunları göstermesi bakımından oldukça önemli arşiv kaynaklarındandır. Ancak XVI. maliye ahkâm defterleri üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, defterlerin yeterince değerlendirilmediği görülmektedir. Bu doğrultuda tez çalışmamızda, XVI. yüzyıla ait muhtelif serilerde tasnif edilen maliye ahkâm defterlerden biri olan 41 numaralı Mühimme defterini ele aldık. Defter, 987/1579 yıllarında Anadolu'ya ait maliye hükümleri ve bu hükümler hakkında, merkezde alınan kararları ihtiva etmesi açısından ayrı bir öneme sahiptir. Bununla birlikte, defterin Sultani belgeler (hüküm, berat, sebab-i tahrir vs.) içermesi, çalışmanın önemini

arttırmaktadır. Defterin içerisinde mukataalar, mukataaların iltizama verilmesi, mukataa işletmelerindeki personeller, idareciler ve idarecilerin reaya kanun dışı tasarruflarda bulunması, vakıflar ve vakıf yöneticileri, vergiler ve vergi tahsilleri, miras problemleri, borç-alacak anlaşmazlıkları, madenler, tayinler ve muhtelif hükümlerle ilgili şikâyet konusu olan pek çok kayıt bulmak mümkündür. Mukataalar ile ilgili hükümlerin fazlalığı, XVI. yüzyılın sonlarında mukataa sisteminin yaygınlığını gösteren önemli faktörlerdendir. Bununla birlikte, birçok konuda zulme uğrayan reaya ve kısmen askeri sınıfa mensup şahısların haklarının şer'le ve kanunla savunulması, hukukun işlerliğini ve hukuk mekanizmasının realitesini göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın ilk aşamasında, tez konumuz olan 41 numaralı Mühimme defteri temin edilmiştir. Ardından Başbakanlık Osmanlı Arşivi tarafından yayınlanan muhtelif mühimme defterleri incelenmiştir. Bu defterler incelendikten sonra, transkripsiyon metodu belirlenerek defterin transkripsiyonuna başlanmıştır. Defterin olabildiğince eksiksiz ve hatasız bir şekilde transkripsiyonu tamamlandıktan sonra, defterde yer alan hükümlerin özetleri çıkartılmış ve transkripsiyon metninin hemen üzerinde araştırmacıların istifadesine sunulmuştur. Defterin transkripsiyonu ve özet işlemleri tamamlandıktan sonra, hükümler konularına göre tasnif edilmiştir. Hükümlerin tasnif işleminden sonra, değerlendirme kısmında konumuz ile ilgili akademik yayınlar taranmıştır. Defterdarlık (Bab-ı Defteri) hakkında önemli çalışmalar²⁹ titizlikle okunup analiz edilmiştir. XVI. yüzyıl maliye ahkâm defterleri tasnifinde yer alan defterlerin transkripsiyonu ve tahlilini konu eden tezler incelenmiştir.³⁰ Ayrıca konumuzla alakalı olarak farklı yüzyıllara ait çeşitli ahkâm defterleri ve ahkâm defterleri üzerine yapılan

²⁹ Rıfat Günelan, *XVI. Yüzyılda Bâb-ı Defteri Teşkilatı ve Maliye Ahkâm Defterleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005); Bilgin Aydın – Rıfat Günelan, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Maliyesi ve Defter Sistemi* (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2008); Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, 319-387.

³⁰ Nuray Öksüz, *1544-1545 Tarihli ve Kâmil Kepeci Tasnifi 62 Numaralı Divân-ı Hümâyûn Rumeli Ahkâm Defteri (Özet-Transkripsiyon-Dizin/s.1-79)* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019); Kübra Güven, *1544-1545 Tarihli ve Kâmil Kepeci Tasnifi 62 Numaralı Divân-ı Hümâyûn Rumeli Ahkâm Defteri (Özet-Transkripsiyon-Dizin/ s.80-145)* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019); Musa Coşkun, *1544-1545 Tarihli ve Kâmil Kepeci Tasnifi 62 Numaralı Divân-ı Hümâyûn Rumeli Ahkâm Defteri (Özet-Transkripsiyon-Dizin/s. 224-283)* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

alışmalar da incelenmiştir.³¹ Tüm bu incelemeler-bulgular neticesinde, değerdendirmeler yapılarak çalışma tamamlanmıştır.

³¹ Murat Serdaroğlu, *3457 Numaralı Maliye Ahkâm Defterine Göre Osmanlılarda Sosyal ve Ekonomik Hayat* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009); Serkan Erarlan, *38 Numaralı Atık Şikâyet Defteri (1108-1109 / 1697) (İnceleme-Metin)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018); Şeyma il, *38 Numaralı Atık Şikâyet Defteri (1114-1115 / 1703) (İnceleme-Metin)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018); Hülya Polat Yılmaz, *Keefe Mukataası Ahkâm Defteri (1643-1707)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018).

BÖLÜM 1: 41 NUMARALI MÜHİMME DEFTERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. Defterin Fiziki Durumu

İncelemiş olduğumuz defter, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde A.{DVNSMHM.d. 41 sıra numarası ile Mühimme defterleri serisinde tasnif edilmiş bir maliye ahkâm defteridir. Defter, H. 987/M. 1579-1580 tarihli olup Anadolu maliye ahkâmını içermektedir. Toplamda 504 sayfadan müteşekkil defterin 1-252 sayfaları arasındaki 549 hükmü üzerinde çalışılmıştır. Defter, ciltli ve ebrulu olup 15 x 44 cm ebadındadır. Defterin dış kapağında aşırı bir deformasyon bulunmamakla birlikte “*Mühimme Defteri Min evâil-i Şa'bân sene 987, ilâ evâhir-i Zi'l-hicce sene 987*” yazılı bir etiket bulunmaktadır. Defterin başında ve sonunda birer sayfa boş olup, numaralandırılmamıştır. Defter, 1. Sayfanın başındaki “*Ahkâm-ı şehr-i Şa'bânî'l-mu'azzam min şuhûr-ı sene 987 el-cüzü'l-evvel*” ibaresi ile başlayıp, 29 Zilhicce 987 tarihli hüküm ile sona ermektedir. Ancak hükümler, Şaban ayından değil Recep ayından başlamaktadır. Defterdeki erken tarihli hüküm 29 Receb 987 tarihli olup geç tarihli hüküm ise 25 Şevval 987 tarihlidir. Defterin ilk sayfalarındaki hükümlerde, bariz rutubet lekeleri mevcut olup bazı sayfalarının tamir edildiği görülmektedir. Ayrıca defterin sayfa ve hüküm numaraları sonradan verilmiştir. Her sayfasında ortalama 2-3 hüküm ihtiva eden defter, toplamda 1076 hükümden oluşmaktadır.

Defterin yazı türü divânî olup hükümler genelde düzgün ve okunaklı yazılmıştır. Bununla birlikte, divânî rakamlarının kullanıldığı hükümlere de rastlanmaktadır. Nitekim yaklaşık 90 hükümde, akçe miktarları divânî rakamlar ile kaydedilmiştir. Bu rakamların okunmasında Said Öztürk'ün *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Siyakat Yazısı ve Tarihi Gelişimi* adlı eserinden faydalanılmıştır. Defterin farklı kâtipler tarafından yazılması okuma akışını etkilemiştir. Kâtiplerin yazım hatalarından dolayı bazı kelime ve cümlelerin üzerini çizip satır aralarına ve sayfa kenarındaki boşluklara yazdıkları görülmektedir. Kimi kayıtlarda ise cümle aralarında, kelime eksikliğinden kaynaklanan ya da daha sonra doldurulmak üzere boş bırakılan kısımlarla karşılaşılacaktır. Ayrıca bazı hükümlerin sayfaya sığdırılma gayesiyle sayfanın sonuna eğik yazılmaları ve bazı hükümlerde mürekkebin dağılması, hükümlerin okunmasını güçleştirmiştir. Hükümlerde geçen şahıs isimlerinin okunmasında, daha önceden çalışılmış olan

Mühimme Defterleri ve Şer‘iyye Sicillerinden yararlanılmıştır. Keza yer adlarının okunmasında da aynı metot takip edilmekle birlikte, Nuri Akbayan’ın *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü* adlı eserine ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan *Osmanlı Yer Adları* adlı esere başvurulmuştur. Bununla birlikte, defterdeki bazı kayıtların üzerine hükmün *nukilet*, *terkin* vs. kaydı olduğuna dair ilaveler yapılmış ve bu ilaveler, defterin transkripsiyonunda sayfanın sol üst köşesine belirgin bir şekilde gösterilmiştir.

1.2. Diplomatik ve Teknik Özellikleri

XVI. yüzyıl maliye ahkâm defterleri üzerine yapılan çalışmalarda, diplomatik bakımdan yedi farklı belge türü tespit edilmiştir. Bu belgeler; hüküm (ferman), berat (nişan-ı hümayun), tezkire, sebep-i tahrir hükmü, sebep-i tahrir beratı, adet ve kanun hükümleri ve hüccet kayıtları olarak farklı türlerde karşımıza çıkmaktadır.³² Çalışmamıza konu olan 41 numaralı Mühimme defterinde ise 1-252. sayfalar arasındaki kayıtların büyük çoğunluğunu hükümler (ferman) oluştururken berat (nişan-ı hümayun), sebep-i tahrir hükmü ve sebep-i tahrir beratlarına da rastlanmaktadır. Defterde; çeşitli tayinlerle ilgili 7 adet *sebeb-i tahrir beratı*,³³ hazineye olan borcun ödendiğine dair temessük verilmesi ile ilgili 5 adet *sebeb-i tahrir hükmü*,³⁴ mühürlü temessük ile ödenen meblağın tekrar talep edilmemesi hakkında 1 adet *nişan-ı hümayun* kaydı³⁵ ve dua ile nakil kısmını bağlayıcı nitelikteki “*tevkî’-ı refî’-ı hümayûn vâsıl olıcak ma’lûm ola ki*”³⁶ ibaresi ile başlayan 2 adet hüküm yer almaktadır.

Defterdeki hükümler, genellikle muhatap veya muhatabların elkabı verilmeden görev yerleri ve makamlarını belirten hitap kısmı ile başlamış ve bu kısımlar *hüküm ki*, *hüküm yazıla ki* şeklinde tamamlanmıştır.³⁷ Örneğin; “Sivas kadısına hüküm yazıla ki”, “Konya ve Niğde kadılarına hüküm yazıla ki”, “İzmir kadısına ve mukâtaât nazırına hüküm ki”, “Bursa kadısına ve hâssa harc eminine hüküm ki”, “Bursa kadısına ve Bursa’da âsûde olan merhûm ve mağfûrun-leh Sultan Murad Han *tâbe serâhü* Evkafı mütevellisine

³² Maliye ahkâm defterlerinde kayıtlı belge türleri hakkında detaylı bilgi için bk. Günelan, *XVI. Yüzyılda Bâb-ı Defterî Teşkilatı ve Maliye Ahkâm Defterleri*, 106-175

³³ h. 134, 141, 142, 146, 392, 516, 525

³⁴ h. 187, 237, 449, 468, 517

³⁵ h. 27

³⁶ h. 145, 216

³⁷ Bazı hükümlerde davet rûknüne rastlanmaktadır. Bk. h. 511, 536

hüküm yazıla ki”, “İznik kadısı ve İznik’te vaki merhum Süleyman Paşa medresesi müderrisine hüküm yazıla ki”, “Ankara müftüsüne ve kadısına hüküm ki”, “İçil sancağı muharririne hüküm yazıla ki”, “Mukâtaât müfettişine ve Bergama kadısına hüküm yazıla ki” gibi.

Buna karşılık, merkezi idare tarafından nerede olduğu bilinen defterder, beylerbeyi, sancak beyi, müfettiş, kadı, nazır, müteveli, emin vs. kimselerin, vazife yerleri ve vazifeleri belirtilerek/belirtilmeksizin isimleri yazılmıştır. Örneğin; “Vilayet-i Rum’da vaki havâss-ı cedid mukâtaâtı müfettişi Amasya kadısı Mevlânâ Muslihuddin’e ve Ortapare kadısına ve mukâtaât nazırı Yardım’a hüküm”, “Rodos sancağı beyi Ahmed Bey’e hüküm”, “Müfettiş Hüsâm’a hüküm” gibi. Bununla birlikte, hitap kısımları olmadan başlayan hükümlere de rastlanmaktadır.³⁸

Defterde yer alan hükümlerde hanedan mensupları, devlet ricali ve ilmiye sınıfı mensupları için kullanılan elkaptan sonra dua rûknü kullanılmıştır. Örneğin; “...merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Mehmed Han *tâbe serâhü* Evkâfî mütevellîsi”, “...Adala kâdîsı *zîde fazlühû* ve fahrü'l-emâsil ve'l-akrân Seydî Ahmed Çavuş *zîde kadruhû*”, “...Kıdvetü'l-kudât Mevlânâ Husâm *zîde fazlühû*”, “...İstanbul Hâssa Harc Emîni Sinân *zîde mecdühûya*”, “...iftihârü'l-ümerâ' ve'l-ekâbir Hızâne-i Âmirem defterdârları *dâmet me'âlihîm*” vb. şekillerde elkap ve dua rûkûnlerine rastlanmaktadır.

Belgelerin davet, unvan, elkab ve dua rûkûnlerinin ardından satır başı yapılarak şikâyetçi olan şahısların adları yazılıp şikâyeti hangi yolla ilettikleri belirtilmiştir. Örneğin; “Satı nâm kimesne hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp”, “Zeynelâbidîn nâm kimesne Dersa'âdetüm'e gelüp”, “Behrâm nâm kimesne Südde-i Sa'âdetüm'e âdem gönderüp”, “kapuma arz gönderüp”, “arz-ı hâl eyledi ki”, “mektûb gönderüp” gibi çeşitli yollarla şikâyetlerin merkeze ulaştırıldığı görülmektedir. Şikâyet konusunun ve olayların ne olduğunun belirtildiği nakil/iblağ kısmı *imdi buyurdum ki, buyurdum ki* kalıpları ile tamamlanmıştır. Nakil kısmından sonra tekrar satır başı yapılarak emir kısmı oluşturulmuştur. Emir kısmı genellikle *hük-m-i şerîfüm vardukda* kalıbı ile başlamaktadır. Bu kısımda şikâyetlerin çözümü ve olayların nasıl şekilleneceğine dair emir cümleleri yer almaktadır. Emir rûknünün ardında te'kid/tehdid rûknü gelmektedir. Bu kısımda muhataplar, verilen emri yerine getirmeleri için tembih ve tehdit

³⁸ h. 207, 315, 385, 528

edilmektedir. Te'kid/tehdid rûkûnünden sonra metnin bitimine tarih atılarak hükümler tamamlanmıştır.

1.3. Dil Özellikleri

Defter, divânî yazı stili ile yazılmış olup defterin kaligrafisinden, belgenin birkaç farklı kâtibin elinden çıktığı anlaşılmaktadır. Kâtiplerin bazı hükümleri belli kaidelere dikkat etmeden süratle yazmaları, hattı divânî kırmasına yaklaştırmıştır. Ayrıca defterde bazı akçe miktarlarının divân rakamları ile yazıldığı görülmektedir. Bununla birlikte hükümler genel anlamda açık ve anlaşılır bir şekilde yazılmıştır. Defterde Arapça ve Farsça tamlamalara da rastlanmaktadır.

1.4. Tarihlendirme

Defterde tarihlendirme hususunda belli bir kaide bulunmamaktadır. Hüküm nerede sona erdiyse tarih oraya atılmıştır. Hükümlerin sonunda genellikle “Tahrîran fî” ibaresi kullanılıp gün, ay ve yıllar Arapça yazılmıştır. Bununla birlikte, bazı tarihlerde sadece “fî” ibaresi kullanılmış, bazı ay isimleri rumuzları ile yazılmıştır. Bazı hükümlerde ayın ilk günü (gurre) ve tam bir ayı (şehr) ifade eden tarih atımları görülmektedir. Ayrıca rakamla atılan tarihler olduğu gibi Arapça kelimeler ile atılan tarihlere de rastlanmaktadır. Örneğin; “Tahrîran fî 29 Receb sene 987”, “Tahrîran fî 18 N. sene 987”, “Fî 7 Ş. sene 987”, “Tahrîran fî gurre-i Şa'bânî'l-mu'azzam sene 987”, “Tahrîran fî'l-yevmü'l-aşer şehr-i Ramazânü'l-mübârek sene 987”, “Tahrîren fî'l-yevmi's-sâmin min(?) Ramazânü'l-mübârek seb'a ve semânîn ve tis'a-mi'e” gibi. Defter, yukarıda örneklerini verdiğimiz çeşitli tarihlendirmeler içermekle birlikte, bazı hükümlere tarih atılmadığı veya boş bırakıldığı görülmektedir.³⁹ Bununla birlikte, tarihlerin genel bir sıra takip etmediği ve başlık tarihlerin altında, daha önceden atılan tarihlerin yer aldığı görülmektedir. Ayrıca çeşitli hükümlerdeki tarihlerde, Rumca ay adlarının kullanıldığına (Abril ve Yanar gibi) rastlanmaktadır.

1.5. Transkripsiyon Usulü

Defterin transkripsiyonu hususunda, Başbakanlık Osmanlı Arşivi tarafından yayınlanan defterlerden faydalanılmıştır. Bu doğrultuda ayın (ع) harfi (‘) ile (ء) hemze (') şeklinde

³⁹ h. 15, 47, 124, 129, 162-178, 216, 220, 391, 404-419, 425, 443, 474, 487, 531, 535, 547

gösterilmiştir. Arapça ve Farsçaya ait uzun sesliler “â”, “û”, “î” şeklinde gösterilmiştir. Sonunda “b” harfi yer alan Türkçe kelimeler “p” harfi ile yazılmıştır. Belgelerde karşılaşılan tamlamalar usulüne göre yazılmıştır.

Defterde sayfa numaraları [10] şeklinde, hükümlerin sol üst tarafında kalın olarak belirtilmiştir. Hüküm numaraları ise hükümlerin hemen üzerinde ortalanmış bir şekilde kalın olarak gösterilmiştir.

Transkripsiyon sırasında, okunmasında tereddüt edilen kelimelerin sonuna parantez içinde soru işareti (?) konmuş, okunamayan kelimeler ise parantez içinde üç nokta (...) ile belirtilmiştir. Metnin aslında olması gereken veya eksik yazıldığı düşünülen kelime ve harfler köşeli parantez [] içinde yazılmış, boş bırakılan yerler ise parantez içinde boşluk () şeklinde gösterilmiştir. Dua ve hayır kalıpları italik olarak yazılmıştır. Defterin transkripsiyonu sırasında, tekrar eden kelime ve cümle gruplarına rastlanmıştır. Bu kelime ve cümleler, belgede yazıldıkları gibi metne aktarılmış ve bu kelime ve cümleleri belirtmek için yanlarında “*” işareti konmuştur.

1.6. Hükümlerin Muhtevası

Maliye ahkâm defterleri tasnifinde yer alan 41 Numaralı Mühimme Defteri konusu itibariyle; mukataalar, mukataaların iltizama verilmesi, muhasebelerin teftiş edilmesi, mukataa sistemi içerisinde yaşanan çeşitli problemler, askerî sınıf mensupları ile ilgili hükümler, idarecilerin halka kötü muameleleri, vergi türleri, vergi miktarı ve vergi tahsili sırasındaki kanunsuzluklara dair şikâyetler, vakıflar ile ilgili meseleler, miras problemleri, madenler, muhtelif konulardaki tayin, tevcih ve aziller, hırsızlık, eşkıyalık ve diğer konular ile ilgili hükümlerden oluşmaktadır. Bu hükümler, muhtevalarına göre tasnif edilerek başlıklar halinde incelenmiştir.

1.6.1. Mukataa/İltizam Sistemi İle İlgili Hükümler

Sözlükte “kesişmek, birbirinden kesilmek” anlamına gelen mukataa, devlete ait olan herhangi bir vergi gelirinin, belli bir bedel karşılığında kiralanması anlamına gelmektedir.⁴⁰ Şahısların devlete/mirîye⁴¹ ait olan vergi gelirlerini, belirli bir süre

⁴⁰ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1971), “Mukataa”, 2/578.

⁴¹ Mirî, devlet malı ve devlete ait gelirleri ifade eden bir terimdir. Pakalın, “Miri”, 2/542.

(tahvil) ve bedel karşılığında toplama işini uhdelere alma usulüne “iltizam”, bu işi yapan kişilere de “mültezim” adı verilirdi. Mültezim, din ve ırk farkı gözetmeksizin reaya veya askeri zümre mensuplarından olabilirdi.⁴² Mukataalar, mültezim veya amil adı da verilen bu işletmecilere, belirli zamanlarda açık arttırma (müzayede) ile iltizama verilerek genellikle üç yıllık bir süre (tahvil) ile devredilirdi.⁴³ Bir mukataayı tasarrufuna alan mültezim, deruhte ettiği iltizam bedeline mahsuben bir miktar peşin verirdi. Ayrıca mültezimlerin taahhüdünü yerine getirememeye ihtimaline karşı kefil temin etmesi istenirdi. Bu sayede, mukataa gelirlerinin garanti altına alınması sağlanırdı. Mültezimler taahhütlerini yerine getiremedikleri takdirde ise bütün malları satılır, borçlularındaki alacakları tahsil edilir ve yeterli gelmezse kefillerin üstlendiği meblağlar alınırdı. Bütün bu meblağ, borç için yeterli gelmediği takdirde ise ya borç ödenene kadar zindanda ölüme terk edilir ya da bir aften faydalanıp iflas etmiş (müflis) olarak kurtulurlardı.⁴⁴

Mukataalar, açık arttırmada iltizama alacak bir talip çıkmadığı durumlarda ise ücretli bir *emin* vasıtasıyla emaneten çalıştırılırlardı. Yeni bir talip çıkana kadar kamu kuruluşu gibi çalıştırılan bu mukataaları, genellikle kendi çalıştırdıkları *eminler* iltizama alırlar ve “*emanet ber-vech-i iltizam*” olarak idare ederlerdi.⁴⁵ Mültezimlerin yanı sıra mukataa sisteminde *emin*,⁴⁶ *amil*,⁴⁷ *nazır*,⁴⁸ *kâtip*, *müfettiş* ve *mübaşir* gibi görevliler de yer alırdı.

Mukataalar, geniş yelpazede çok çeşitli gelir unsurlarını ihtiva eden bir oluşumdur. Osmanlı tebaasından alınan vergiler, ekonomideki bütün üretim ve mübadele organizasyonlarından elde edilen gelirler, madencilik, ziraat, esnaf ve ticaret alanlarında

⁴² Mehmet Genç, “İltizam”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/154.

⁴³ Defterde yer alan mukataaların neredeyse tamamı üç yıllık bir süre ile devredilmesine rağmen, istisna olarak dört yıla iltizama verilen mukataalara da rastlanmaktadır. Bk. h. 328, 493

⁴⁴ Halil Sahillioğlu, “Bir Mültezim Zimem Defterine Göre XV. Yüzyıl Sonunda Osmanlı Darphane Mukataaları” *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* 23/1-2 (1962-1963), 146.

⁴⁵ Sahillioğlu, “Bir Mültezim Zimem Defterine Göre XV. Yüzyıl Sonunda Osmanlı Darphane Mukataaları”, 147.

⁴⁶ *Eminler*, belli bir ücret karşılığında bazı hizmetleri yürütmekle görevli olan ve üstlendiği hizmetten dolayı herhangi bir zarara uğramayan görevlilerdi. Halil Sahillioğlu, “Emin”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/111-112.

⁴⁷ *Amil*, mali işlerle ilgili memur veya mültezim adına tahsilât yapan memur anlamına gelmektedir. Mehmet Erkal, “Amil”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/59.

⁴⁸ *Nazır*, belli bir bölgedeki mukataalara mültezim bulan ve bu vergi kaynaklarını denetleyen görevliydi. Mehmet Genç, “Nazır”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/450.

birçok kuruluş, mukataa birimlerini meydana getirmekteydi.⁴⁹ Dolayısıyla bu durum, mukataa sisteminin zenginleşmesine ve ortaya binlerce mukataa türünün çıkmasına neden olmuştur. Nitekim 41 numaralı maliye ahkâm defterinde de birçok mukataa türüne rastlanmakla birlikte, bu mukataa türleri, bölüm sonunda hazırlanan tabloda gösterilmiştir.

Osmanlı maliye teşkilatında mukataaların iltizama verilmesi ile devlet önemli bir gelir kaynağı elde etmekteydi. Elde edilen bu gelir kaynakları, birçok yere sarf edilebildiği gibi önemli olan belli bir düzen içerisinde bu kaynakların devamlılığının sağlanmasıydı. Nitekim devlet bu konuya oldukça ehemmiyet veriyor ve mukataaları çeşitli görevliler aracılığı ile teftiş ediyordu. 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde mukataalar ile ilgili 225 hüküm tespit edilmiştir.⁵⁰ Mukataalar ile ilgili hükümlerin konusu genel olarak mukataaların iltizama verilmesi, iltizama verilen mukataalara dair hukuki sorunlar, mukataa gelirlerin tahsili, mukataa sistemi içerisindeki kefillik ve borç hususu, mukataa işletmelerindeki personellere dair hususlar, mukataa arazilerine dair sorunlar, mukataalar ile ilgili tayinler vs. hususlar ile ilgili birçok hükme ulaşılmaktadır.

Defterde, tahvil süreleri sona eren muhtelif türlerdeki mukataalara yarar talipler bulunup kefilleri kaydedilerek iltizam yöntemi ile deruhte edilmesine dair hükümlere rastlanmaktadır.⁵¹ Uşak kadısı ve nazır Ali'ye yazılan hükümde, bâc-ı bâzâr-ı Uşak ve tevabii mukataasını 560.000 akçeye iltizam eden Nazar'ın tahvilinin tamamlanması üzerine, İbrahim ve Mehmet adlı şahısların mezkûr mukataayı 40.000 akçe ziyade ile 600.000 akçeye iltizam ve kabul edip yarar kefiller verdikleri bildirilmiştir.⁵² Bu hükümlerin içerisinde, çeşitli şartlar öne sürülerek mukataaların iltizam yöntemiyle deruhte edildiği de görülmektedir. Örneğin, Murad adlı şahsın, Eğirdir Yörükleri mukataasına 900.000 akçe ile mültezim olan Ayvad'ın mübaşeret zamanını teftiş etmek şartıyla mukataayı başlangıç tarihinden (ibtidâ-i tarîh)⁵³ itibaren, 50.000 akçelik ziyade

⁴⁹ Mehmet Genç, "Mukataa", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31/129-130.

⁵⁰ Mukataalar ile ilgili hükümler, bu bölüm başlığı haricinde vakıflar ve madenler ile ilgili bölümlerde de geçmektedir. Bu hükümlerin farklı bölümlerde kullanılmasının nedeni, farklı konular ile ilgili zengin bilgiler içerdiğini vurgulamaktır.

⁵¹ h. 46, 98, 147, 284, 289, 404-419, 464, 493, 512, 529

⁵² h. 369

⁵³ İltizam edilen mukataalar, tahvil sonuna kadar başka bir mültezim tarafından arttırma ile iltizama alınabilirdi. Mukataaların el değiştirmesi, mültezim değişiklikleri ve iltizam yönteminden bağımsız olup tahvil veya hesap dönemi değişmeden ilk başladığı tarihten devam ederdi. Bununla birlikte, tahvilin yeniden başlatılması da talep edilebilmekteydi. Bk. Baki Çakır, *XVI-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Mukataa*

ile iltizam etmek istediği anlaşılmaktadır.⁵⁴ Diğer bir hükümde ise Limni Adası mukataasını iltizam eden Yozlu adlı Yahudi, Limni Adası yakınlarındaki Bozbaba Adası'ndaki keferenin cizye tahsilinin kendisine ihale edilirse 8.000 akçelik ziyade teklifinde bulunduğu görülmektedir. Üstelik bu ziyade için kâtip olan Süleyman'ın azledilip yerine Mehmet bin Yahya'nın kâtip olmasını şart koşmuştur.⁵⁵ Divâna intikal eden bu şartlar, teftiş edilip devlete yarar sağlayacağı tespit edildiği takdirde, şahısların ilgili mukataaları iltizam etmesi izin verilirdi. Bu hükümler, yukarıda izah edildiği şekilde, mukataaların iltizama verilmesi hususundaki çeşitli faktörleri barındırmaktadır.

Mukataaların iltizama verilmesinin yanı sıra iltizama verilen mukataalara dair hukuki sorunların yer aldığı şikâyetlere de rastlanmaktadır.⁵⁶ Bu hükümlerde geçen şikâyetler, mültezimlerin ayak amillerine zulümleri, cebren ziyade ettirilen meblağlar, iltizam edilen mukataaların zabtına engel olunması ve muhasebelerin görülmesi hususunda ziyade akçe talep edilmesi gibi konularla ilgilidir. Örneğin, Karataş Paresi mukataasını 46.000 akçeye iltizam edip ayak amili olan Hasan, bir müddet iltizam ettiği reayanın esami (isimler, adlar) defterini mültezimden talep ettiğini, ancak mültezimin defteri vermediğini ve ayrıca kendisini mukataadan azlederek tahvili sonuna değin mukataayı zapt ettiğini belirtmiştir. Üstelik mültezimin zapt ettiği günlerin kıstalyevmini⁵⁷ de kendisinden talep edip zulmettiğini merkeze bildirmiştir.⁵⁸ Diğer bir örnekte ise Emir adlı şahıs, nazır Mustafa'dan bir mukataayı 85.000 akçeye iltizam etmesine rağmen, bir müddet sonra nezareti iltizam eden Bekir'in kendisine cebren mukataayı 15.000 akçe ziyade ile kabul ettirdiğini söyleyip sicil ettirdiğini belirtmiştir. Ardından Bekir'in vefatı üzerine nezareti iltizam eden Seydi Ahmet Çavuş'un cebren ziyade ettirilen meblağı, kanuna aykırı bir şekilde tekrar kendisinden talep edip zulmettiğini bildirmiştir.⁵⁹ Bu hükümler, iltizama verilen mukataalardaki problemleri gösterir niteliktedir. Ayrıca

Sistemi'nin Yapısı ve İşleyişi (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003), 130-131.

⁵⁴ h. 97

⁵⁵ h. 213

⁵⁶ h. 137, 189, 207, 240, 278, 285, 356, 376, 383, 386, 388, 433, 465, 467, 518

⁵⁷ Mültezimin, iltizam sözleşmesinde belirlenen süre içerisinde ödemesi gereken meblağın her bir yıla ait kısmını kapatmasına kıstalyem denir. Genç, "İltizam", 22/155; Mukataalarda, muhasebelerin deruhte edilen günlere göre yani kıstalyevm üzere görülmesinin nedenlerinden biri de belirli zamanlarda tahsil edilmesi idi. Çakır, XVI-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Mukataa Sistemi'nin Yapısı ve İşleyişi, 74-75.

⁵⁸ h. 18

⁵⁹ h. 239

hükümlerin iltizam edilen mukataa bedellerini ihtiva etmesi, mukataa gelirlerinin tespiti açısından değerlidir.

Mukataaların iltizama verilmesi, sistem içerisinde borç (deyn)⁶⁰ kavramının kullanılmasına neden olmuştur. Çünkü herhangi bir mukataayı iltizama alan kişi, tabii olarak devlete borçlanmış sayılırdı. Bu nedenle devlete borçlanan mültezimlerin kefil göstermeleri ve muayyen miktarda teminat bedeli teslim etmeleri gerekmektedir.⁶¹ Ancak uygulamada ise kefil gösterme hususunda çeşitli sorunlar ortaya çıktıği söylenebilir. Nitekim hükümlerde, mültezimlerin reayayı zarar-ı malları için habersiz kefil yazdıkları görülmektedir.⁶² Örneğin, Hızır adlı şahıs, Güzelhisar ve tevabii mukataası emini Mehmet'in zarar-ı malına kendi isteğiyle kefil olmamasına rağmen, mezkûr eminin kendisini 3.000 akçeye kefil yazıp zulmettiğini belirtmiştir.⁶³ Diğer bir örnekte ise tımar erbabından Hasan, Ankara hasları mukataası mültezimleri Çırak ve silahtarlardan Sani adlı kimselerin mukataayı iltizam ettiklerinde, kendisinin kefillikten ve kefalet malından haberi olmadığını ve bu sırada, seferde iken kendisinin habersiz kefil yazdırılıp zulme uğradığını bildirmiştir.⁶⁴ Görünen o ki mültezimler zaman zaman iltizam bedellerini ödemekte sıkıntı yaşamışlar ve bu yola başvurmuşlardır. Divâna intikal eden bu şikâyetler neticesinde, habersiz kefil yazılan şahıslar yerine servet sahibi kefiller alınması ve bilgilerinin kaydedilerek merkeze gönderilmesi emredilirdi. Bu sayede, mukataa defterleri düzeltilerek şahısların hakları korunmaya çalışılırdı.

Mukataa sistemi içinde kefil bulunması ve kefillik oldukça önemli bir husustu. Bununla birlikte, sistem içerisinde kefillerin birçok kez zor durumda bırakılmaları, merkeze sürekli şikâyetle bulunmalarına neden olmuştur. Hükümlerde, mirîye borcu olan şahıslara müracaat edilmeden ve mal ve mülkleri satılmadan, kefillerinden kefalet malı talep edilip⁶⁵ kefillerin zora sokulduğu görülmektedir. Örneğin, Edremit ve Ayazmend hasları mültezimi Ahmet'in kefil Mehmed, mezkûr mültezimin mirîye olan borcunu

⁶⁰ İki veya daha fazla kişinin birbirlerine karşı bir şey vermek ya da ödemekle (edâ) yükümlü oldukları hukuki ilişkiyi ifade eden borç terimi, Türkçe'de en dar manasıyla mali borçları ifade eden bir şekilde kullanılmaktadır. İncelenen defterde ise borç terimi, genellikle deyn kavramı ile ifade edilmiştir. Deyn, genel olarak borç anlamına geldiği gibi özel olarak zimmette sabit her türlü mali borcu kapsayan bir terimdir. Mehmet Âkif Aydın, "Borç", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/285.

⁶¹ Çakır, *XVI-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Mukataa Sistemi'nin Yapısı ve İşleyişi*, 42.

⁶² h. 86, 323, 326, 371, 425

⁶³ h. 127

⁶⁴ h. 245

⁶⁵ h. 59, 368

ödememek için menkul ve gayrimenkullerini kaçırıp akraba ve yakınlarına hibe ve temlik ettiğini bildirmiştir. Üstelik mezkûr mültezimin tasarrufunda mal bulunmasına rağmen, mukataat nazırı Hacı Çavuş'un bu malları satmadan kendisinden kefalet malı talep etmesinden şikâyetçi olmuştur.⁶⁶ Yine mirîye borcu olan şahısların menkul ve gayrimenkulleri satılmadan kefalet malı adı altında kefillerinden kanunsuz akçe alındığı⁶⁷ görülmektedir. Bu belgeler, mirîye olan mirîye olan borçların tahsili sırasında, kefillerin düştükleri zor durumları gösterir niteliktedir.

Bununla birlikte, kefillerin de zaman zaman kefalet malı ödememek için çeşitli girişimlerde bulundukları görülmektedir.⁶⁸ Silifke kadısına yazılan hükümde, Hacı Ahmet adlı kimse, Silifke mültezimi Abdi'nin ortağı Mehmet adlı mültezime kefil olmadığını ve mezkûr Mehmet'in kendisinden alacağı ve hatta alakaları dahi bulunmadığını belirtmiştir. Ancak mezkûr mültezimlerin kefil, kefalet malını ödememek için mezkûr Mehmet'in kendisinden alacağı olduğunu söyleyerek bakiye tahsiline gelen havaleleri üzerine gönderdiğini ve kendisini rencide ettiklerini bildirmiştir.⁶⁹ Görünen o ki kefiller de zaman zaman kefalet malı ödemekten kaçmışlar ve çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Bu belgeler, kefillerin mukataa sistemi içerisindeki faal rollerini göstermektedir. Bu hükümlerin yanı sıra firar eden şahsın mirîye olan borcunun kefilinden tahsilinin talep edilmesi,⁷⁰ İstanbul'da katledilen şahısların mirîye olan borçlarını kefillerinin karşılayamaması ve haklaşmak üzere katledilmelerine sebep olan kişiden talep edilmesi⁷¹ gibi hükümlere de rastlanmaktadır.

Mukataa sistemi içerisinde, mukataaların ziyade ile iltizama alındığı sırada veya mukataa gelirleri hususunda borç konusu oluşabiliyordu. Mültezimlerin tahvil süreleri içerisinde, genellikle emin ve amil gibi görevlilerin zimmetlerinde, iltizamlarına ait meblağlar kalabiliyordu. Bu durumda da mültezimler, ilgili şahısların zimmetlerindeki meblağın, mirîye olan borçları için tahsilini talep ediyorlardı. Nitekim hükümlerde de mirîye⁷² olan borçların (deyn) alacaklılardan tahsilinin talep edildiği görülmektedir.

⁶⁶ h. 354

⁶⁷ h. 14, 72, 314, 374

⁶⁸ h. 334

⁶⁹ h. 39

⁷⁰ h. 499

⁷¹ h. 56

⁷² h. 34, 57, 67, 135, 148, 150, 155, 181, 186, 204, 214, 222, 236, 248, 269, 273, 274, 275, 307, 317, 359, 362, 394, 460, 461, 472, 475, 490, 515, 539

Bursa kadısına ve hassa harc emini Ahmet Çavuş'a yazılan hükümde, İzmir İskelesi ve tevabi mukataasını iltizam eden İsak adlı Yahudi, Yakop adlı Yahudi'de 20.600 akçe alacağı olduğunu bildirmiş ve şer'le görülüp mirîye olan deyni için tahsil edilmesini talep etmiştir.⁷³ Bu konudaki belge sayısının fazlalığı, sistem içerisindeki borç (deyn) kavramının yaygınlığını göstermektedir. Merkezin ise bu konudaki tutumu, mali işlemlerin aksamasının engellenmesi ve şahısların haklarının korunması yönündedir. Bununla birlikte, şahıslar arasında borç kavramının yaygınlığı ve yüklü meblağlardaki borçlara istinaden, XVI. yüzyılın ikinci yarısında para ekonomisinin güç kazandığını hatta iyiden iyiye yayıldığını göstermektedir.

Osmanlı'da borç verilmesi veya bir şey teslim edilmesi ve bunların geri alınması durumunda, karşı tarafa senet-belge verilirdi. Temessük adı verilen bu belgelerde borç miktarı, taksit zamanı, ödeme şekli vs. bilgiler kaydedilir ve borç ödendikten sonra geri verilirdi.⁷⁴ Böylece alacaklı ve borçlu tarafın hakları belgelere kaydedilir ve iki taraf için de dayanak noktası oluşturulurdu. Mukataa işlemlerinde ise borç karşılığı verilen ya da kaydedilen çeşitli belgeler (temessük, hüccet, sicil vs.) gereğince hareket edilmeden şahıslardan tekrar akçe talep⁷⁵ edildiği ya da alındığı⁷⁶ görülmektedir. Örneğin, Bekir adlı ayak amili, mukataa mahsulü için nazırı Hacı Çavuşa 8.000 akçe teslim edip eline mühürlü temessük verilmesine rağmen, bakaya muhassılının elindeki temessükata göre hareket etmeyip tekrar akçe talep ettiğini bildirmiştir.⁷⁷ Nitekim bu belgeler, borcunu ödeyen şahısların ellerinde teslim temessükleri olsun ya da olmasın zor durumda bırakıldıklarını göstermektedir.

İltizama verilen mukataalar ile ilgili hususlardan biri de gelirlerdir. Defterde, mukataa gelirleri ile ilgili hükümler önemli yekûn oluşturmaktadır. Bu hükümlerin içerisinde, mukataa gelirlerinin tahsilinin talep edilmesi,⁷⁸ Ağustos irsaliyesinin hazineye gönderilmesi için mümkün olduğu kadar akçe tahsil edilmesi⁷⁹ gibi hükümlere rastlanmaktadır. Bununla birlikte, tahsil edilen akçelerin hazineye teslim edilmesi ayrı bir sorumluluk gerektiriyordu ve çeşitli kişiler tarafından taahhüt ediliyordu. Nitekim

⁷³ h. 548

⁷⁴ Mübahat S. Kütükoğlu, "Temessük", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/413.

⁷⁵ h. 5, 27, 145, 182, 286, 295, 315, 366, 430

⁷⁶ h. 121, 246, 303, 357

⁷⁷ h. 316

⁷⁸ h. 35, 128, 435

⁷⁹ h. 162-178

incelenen hükümlerde, tahsil edilen akçelerin hazineye teslim işini çaşnigirin taahhüt ettiği görülmektedir.⁸⁰ Hükümler içerisinde, mukataa gelirlerinin tahsili ile ilgili olarak, mukataa hesap defterinin gönderilmemesi nedeniyle aksayan kayıt işlemine de rastlanmaktadır.⁸¹ Ayrıca mukataa gelirlerinin tahsili hususunda yaşanan problemler de yer almaktadır.⁸² Örneğin, Mehmet Osman adlı mültezim, iltizamına dâhil olan reayanın rüsumlarının toplanması için ayak amilini vekil tayin etmiştir. Ancak ayak amili, topladığı rüsumları aynı ile teslim etmeyerek mirî malın zarara uğramasına neden olmuştur.⁸³ Yine ayak amillerinden kaynaklanan diğer bir şikâyet ise Şarkipare mukataası kabzımalı Ağa Bey, bazı köyleri ayak amillerine iltizama vermesine rağmen, bazılarının iltizam taksitlerini ödemediklerini belirtmiştir.⁸⁴ Bu şikâyet üzerine, mültezimler ve ayak amilleri merkeze getirtilir; zimmetlerindeki bakileri ödemekte sorun çıkarttıkları takdirde, emlak ve eşyalarından karşılanır ve miktar yeterli gelmediği takdirde ise kefillerinden tahsil edilirdi.

Mukataa gelirlerinin tahsil edilmesi ve tahsilde yaşanan sorunların yanı sıra, mukataa/iltizam gelirlerine başkalarının müdahalede (dahl) bulunmasına⁸⁵ dair hükümlerle de karşılaşılmaktadır. Örneğin, Anadolu'da vaki gureban ve gurbetan mukataasına 370.000 akçeye iltizamla emin olan Şahsuvar adlı şahıs, beylerbeyi, sancakbeyi ve subaşıları, zuama, tımar erbabı, evkaf ve emlak zabitleri vd. rüsum, beytülmal, mal-ı mefkud, cürm-i cinayet vs. gelirlerine müdahale ettiklerini şikâyet etmekle mirî mala ve iltizamına zarar verildiğini belirtmiştir.⁸⁶ Başka bir kayıta ise Birgi Yağhanesi'ni iltizam eden Yunus ve Mehmed, yağhane örüsünde hâsıl olan susamı toplamak istediklerinde, bazı kişilerin susam vermekte sorun çıkartarak mirî mala ve iltizamlarına zarar verildiğini bildirmişlerdir.⁸⁷ Nitekim bu şikâyetler, gerek askerî sınıf mensubu görevlilerin gerekse de reayanın mukataa gelirleri hususunda sorun çıkartarak mukataa/iltizam sisteminde olumsuz tesirlere neden olduklarını göstermektedir.

⁸⁰ h. 88, 89, 99

⁸¹ h. 522

⁸² h. 25, 115, 123, 130, 185, 293, 310, 312, 395, 438, 448, 470, 480

⁸³ h. 7

⁸⁴ h. 11

⁸⁵ h. 55, 58, 85, 87, 159, 215, 228, 242, 251, 256, 292, 363, 377, 439, 500, 511, 543

⁸⁶ h. 287

⁸⁷ h. 318

Mukataa işletmelerindeki personeller⁸⁸ ile ilgili hükümlerde ise genellikle muhasebelerin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsili⁸⁹ ile ilgili hükümler yer almaktadır. Örneğin, Saruhan’da 470.000 akçeye iltizam emini olan Seydi Ahmet’in teslimatından başka zimmetinde 191.551 akçe bakiyesi olup bu bakiyenin 60.720 akçesi kâtip Ahmet’in uhdesinde olduğu ve zimmetinde kalan 130.831 akçenin hızlı bir şekilde tahsil edilip hazineye gönderilmesi emredilmiştir.⁹⁰ Ayrıca görevlilerin mukataa işlemlerindeki ihmalleri-suiistimalleri⁹¹ ile ilgili hükümler de tespit edilmiştir. Örneğin, Karaman’da atik haslar nazırı Devad’ın tahvil süresinin tamamlanmasına rağmen, muhasebesinin görülmediği ve zimmetindeki mirî malın tahsilinin geciktiği tespit edilmiş ve bu durum görevlilerin ihmallerinden mesul tutulmuştur.⁹² Diğer bir örnekte ise mukataat tevzî defteri gereğince nevrüz irsaliyesi için 27 merre⁹³ 100.000 ve 73.000 akçe ve nazırların zimmetlerindeki 130 merre 100.000 ve 20.962 akçenin tahsilinde ihmal ve müsamaha gösterildiği anlaşılmıştır.⁹⁴ Merkez ise bu hususun eskiden olduğu gibi müfettişliğin sorumluluğunda olduğunu ve bakaya tahsilinde müsamaha gösterilirse hiçbir şekilde özrün kabul edilmeyeceği bildirilmiştir. Bu şekilde, divâna intikal eden davalarda tahsil hususuna oldukça önem verilip ilgili görevlilere ciddi uyarılarda bulunularak gelir akışının aksaması önlenmeye çalışılmıştır.

Bu hükümlerin yanı sıra, mukataa görevlilerinin çeşitli kanun dışı tasarruflarına da rastlanmaktadır. Hükümler incelendiğinde; mukataa nazırının zarar eden mültezimin iltizamına yetmiş seksen bin akçe zam yaparak rencide etmesi,⁹⁵ kefil hususunda olduğu gibi reayanın zorla mukataaya ortak (şerik) olarak kaydedilmesi,⁹⁶ mukataa nezareti ve hassa harc emanetinin ahara tevcihi,⁹⁷ kethüdanın iftira ve yalancı şahitler ile mültezimi rencide etmesi,⁹⁸ mukataat nazırının mukataa iltizam etmeyen reayaya cebren “Borlu ve

⁸⁸ İncelenen defterde, mukataa işletmelerindeki personellere (nazır, müfettiş, mültezim, emin, amil, kâtip ve mübaşir) dair pek çok hususa rastlanmakla birlikte, bu hususlar, ilgili konu başlıklarında da yer yer geçmektedir.

⁸⁹ h. 197, 206, 264, 319, 358, 360, 367, 501

⁹⁰ h. 452

⁹¹ h. 46, 162, 257, 283, 481

⁹² h. 38

⁹³ “Merre” kelimesi, siyakat ile yazılan sayıların milyonlar basamağında olduğunu ifade etmektedir. Yani merre kelimesi, sayılar arasında çarpan rolünü üstlenmektedir. Bk. Said Öztürk, *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Siyakat Yazısı ve Tarihi Gelişimi* (İstanbul: OSAV, 1996), 48-49.

⁹⁴ h. 540

⁹⁵ h. 518

⁹⁶ h. 250, 370

⁹⁷ h. 271

⁹⁸ h. 498

Ağros tamgalarını üç ay zapt ettiğini” itiraf ettirip kanuna aykırı mal-ı mirî talep etmesi⁹⁹ ve toprak kadılarının mirîye dair hususlarda fuzuli dava görerek mirî mala ve iltizama zarar vermelerine¹⁰⁰ dair dikkat çekici hükümlerle karşılaşmaktadır. Bu hükümler, mukataa görevlilerinin kanun dışı tasarruflarını gösteren değerli bilgiler içermektedir.

Mukataalarla ilgili hükümlerde, iltizama verilen arazilere-yerlere¹⁰¹ dair hukuki sorunlara da rastlanmaktadır. Hükümler incelendiğinde, has mukataa ve arazilerine dair çeşitli anlaşmazlıklarla karşılaşmaktadır. Örneğin, Burdur’da hassa ilhak olan karyelerin sınırı dâhilindeki öşür ve rüsuma, Sinan Fakih Camisi imamının evkaf yerleri olduğunu iddia ederek müdahalede bulunup mirî mala ve iltizama zarar verdiği bildirilmiştir.¹⁰² Diğer örnekte ise iltizama dâhil olan Büyük Engerek ve Küçük Engerek köylerini, bazı sipahiler kendilerine tımar olarak verildiğini iddia ederek köylerin mahsulünün mirî için zabtına engel olarak mirî mala zarar verdikleri belirtilmiştir.¹⁰³ Bununla birlikte, eski defterde Doğancı tımarı olup yeni defterde havass-ı hümayûna kaydolan Yakup Şeyh köyünü, Mehmet adlı doğancının önceden tımar olduğunu söyleyerek zapt edip iltizama ve mirî mala zarar verdiği görülmektedir.¹⁰⁴ Aslında sistem içerisinde tımar alanları, tımarlar boşaldıkça (mahlûl) devlet mukataaları haline getirilirdi. Burada hedeflenen devlet gelirlerinin artırılması olduğundan yüksek gelirli tımar ve zeametlerin mukataalara dönüştürülmesi söz konusuydu.¹⁰⁵

Bununla birlikte, mukataa görevlilerinin çeltik arazilerine de kanunsuz müdahalede bulundukları görülmektedir. Nitekim Sultanönü piyadeleri beyi Bali Bey’e hâsıl kaydedilen çeltiğin havass-ı hümayûnla hiçbir alakası olmamasına rağmen, çeltik eminlerinin zabtına engel olduklarını belirtmiştir.¹⁰⁶ Bu hükümler, hassa ilhak olan ve/veya olmayan araziler ile ilgili sorunları göstermesi ve çeltik mukataalarına dair değerli bilgiler içermesi açısından oldukça önemlidir.

⁹⁹ h. 423

¹⁰⁰ h. 543

¹⁰¹ h. 190, 226, 300

¹⁰² h. 48

¹⁰³ h. 77

¹⁰⁴ h. 116, 192

¹⁰⁵ Çakır, XVI-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Mukataa Sistemi’nin Yapısı ve İşleyişi, 46.

¹⁰⁶ h. 184

Öte yandan, çeltiklerle ilgili hükümler incelendiğinde; reayanın çeltik nehirlerinin su yolunu bozup mirî mala ve iltizama zarar vermeleri,¹⁰⁷ çeltik ekimi¹⁰⁸ ile ilgili sorunlar, pirinç alım-satımı,¹⁰⁹ çeltik nehrine pişkeş ile reis tayini,¹¹⁰ köprücü tayini,¹¹¹ keyyal tayini,¹¹² mültezimin pirinç tarh ve tevzi etmesine kadı ve piyadelerin mani olup mültezimin görevini yerine getirmesine engel olmaları¹¹³ ve çeltiklerin kilesi ile ilgili problemlere¹¹⁴ rastlanmaktadır. Nitekim çeltikler ile ilgili hükümler incelendiğinde, mukataaların yanı sıra yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere, muhtelif konularda da bilgi sahibi olunabilmektedir.

Mukataalara dair diğer hükümlerde ise çeşitli tayin hükümleri yer almaktadır. Hükümler incelendiğinde; mukataa gelirlerinin tahsili için havale¹¹⁵ tayini,¹¹⁶ mukataa nezaretine evvelki nazırın bırakılması,¹¹⁷ mukataaya nazır tayini,¹¹⁸ müfettiş tayini,¹¹⁹ mal-ı mirî tahsiline hizmetli tayini,¹²⁰ ihtisaba kâtip tayini,¹²¹ mübaşir tayini¹²² ve emaneten emin tayini¹²³ ile ilgili kayıtlara rastlanmaktadır. Ayrıca bu hükümlerin içerisinde, mukataalardan kötürümlere akçe tayin edilmesine¹²⁴ dair dikkat çekici bir hüküm bulunmaktadır. Sosyal tarih anlayışı açısından oldukça önemli olan bu hüküm ile Osmanlı Devleti'nin, toplumdaki ihtiyaç sahiplerine yardım eli uzatıp bir gelir kaynağı oluşturduğu bir kez daha görülmektedir.

¹⁰⁷ h. 228, 489

¹⁰⁸ h. 157, 546

¹⁰⁹ h. 156, 229

¹¹⁰ h. 134, 141, 142

¹¹¹ h. 146

¹¹² h. 392

¹¹³ h. 234

¹¹⁴ h. 259

¹¹⁵ Havâle, mukataa gelirleri ile yapılacak harcamalara tahsis edilen veya merkezi hazineye yapılması gereken ödemeleri ilgili yerlere ulaştırmakla görevli şahsa denirdi. Bu görevlilerin tayin edilmesi, hazine gelirlerinin tahsilinde görülen ihmal veya tahsil edilen gelirlerin hazineye teslim edilmeyip mukataa görevlilerinin kendi masraflarına sarf etmelerinden kaynaklanmakta idi. Çakır, *XVI-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Mukataa Sistemi'nin Yapısı ve İşleyişi*, 158-159.

¹¹⁶ h. 6, 17, 193, 205, 211, 212, 216, 270, 294

¹¹⁷ h. 305

¹¹⁸ h. 43

¹¹⁹ h. 17, 320, 343, 534

¹²⁰ h. 337

¹²¹ h. 308

¹²² h. 463

¹²³ h. 485

¹²⁴ h. 243

Tablo 1: 41 Numaralı Mühimme Defteri’nde Tespit Edilen Mukataa Türleri

Mukataa Türleri	Mukataaların Geçtiği Hüküm/Hükümler
Adet-i Ağnam Mukataası	238, 251, 543
Ankara Mukataası	227
Azadegan Mukataası	7, 34, 433
Bac-1 Bazar Mukataası	369, 499
Bac-1 Bazar-1 Esb (Atpazarı) Mukataası	67
Bac-1 Bazar-1 Galle Mukataası	307
Bac-1 Keyl Mukataası	56, 310, 317, 338, 367, 461
Bad-1 Heva Mukataası	121, 179, 238, 251, 286, 307, 317, 338, 366, 543
Bağırkan Mukataası	309
Buğurciyan Mukataası	138
Bergama Paresi Mukataası	37, 125
Beytü’l-mal Mukataası	55, 242, 309, 363, 349, 402, 512, 543
Boyahane Mukataası	490
Cendere Mukataası	101, 490, 543
Cizye Mukataası	7, 34, 57, 193, 213
Cizye-i Kıbtıyan Mukataası	7, 34, 57, 204, 269
Çeltik Mukataası	46, 148, 156, 157, 197, 214, 222, 228, 229, 234, 255, 259, 352, 392, 470, 480, 489, 511
Dakik Kapanı Mukataası	317, 338
Dalyan Mukataası	312, 319
Damga Mukataası	56, 310, 367, 461
Edigüde(?) Pâresi Mukataası	277
Gerne/Güne ve Dimyan/Dimyana Muk.	239, 242
Gureban ve Gurebetan Mukataası	287, 326, 340
Güherçile Mukataası	241, 493, 501
Güherçile Karhanesi Mukataası	30, 479

Gülnar Mukataası	56
Gümrük Mukataası	75, 147, 378, 475
G�nepazarı Mukataası	136
Güzelhisar Mukataası	86, 127
Hak-ı Şure-i Bare-i Nif Mukataası	46
Haric-i Ez Defter Mukataası	7, 34
Haric-i Ez Defter �ingane/Kıbtıyan	362, 363
Has Mukataaları	17, 24, 35, 38, 48, 61, 72, 85, 113, 116, 121, 150, 153, 162, 186, 192, 201, 212, 216, 236, 240, 242, 243, 244, 245, 250, 264, 265, 267, 274, 286, 305, 309, 314, 327, 331, 351, 352, 354, 357, 358, 366, 370, 382, 391, 404, 425, 430, 438, 465, 467, 469, 500, 517, 529, 534
Haymana Mukataası	82, 207, 223, 226, 323, 340, 356
Honaz Mukataası	375
İskele Mukataası	102, 276, 285, 300, 355, 548
İskender Bey Mukataası	246
Resm-i Kantar Mukataası	46, 263, 316
Kapan-ı Meyve-i Huşk Mukataası	67
Karacakoyunlu Mukataası	371
Karacalar Mukataası	26, 267
Karataş Paresi Mukataası	18
Karesi Paresi Mukataası	115, 256
Küre-i Mamure Mukataası	509
Lazkiye Mukataası	230
Limni Adası Mukataası	43, 130, 131, 135, 190, 193, 213
Liva-i Kütahya Mukataası	76, 77
Maden Mukataası	153, 268, 381, 383, 458, 481, 528
Mal-ı Mefkud ve Mal-ı Gaib Mukataası	55, 58, 242, 402, 543
Memleha Mukataası	106, 143, 148, 182, 198, 232, 235, 273,

	278, 297, 298, 313, 322, 325, 339, 386, 399, 488, 518, 522
Mensuh Piyade ve Müsellem Mukataası	5, 25, 27, 88, 89, 99, 108, 189, 240, 258, 293, 295, 299, 334, 365, 464, 527, 536, 542
Menteşe Mukataası	485
Merkeb Adası Mukataası	289
Mevkufat Mukataası	41, 59, 87, 181, 212, 215, 292, 347, 368, 472, 512, 515, 543, 547
Meyve Kapanı Mukataası	307, 317, 338
Mizan-ı Harir Mukataası	543
Ortapare Mukataası	374, 437
Perakende Müsellem Mukataası	248
Bennak Resmi Mukataası	238, 251, 543
Resm-i Ağıl Mukataası	512
Resm-i Damga Mukataası	461
Resm-i İhzariye Mukataası	387
Resm-i Otlak Mukataası	46
Serçin Mukataası	281
Serhane Mukataası	281
Simsariye Mukataası	490
Şabhane Mukataası	66
Şarkipare Mukataası	11, 437
Şıkk-ı Evvel Mukataası	159, 268, 285, 294
Vakıf Mukataası	37, 90, 117, 119, 125, 129, 140, 225, 272, 279, 291, 328, 336, 444, 476, 484
Yağhane Mukataası	53, 98, 206, 303, 318, 353, 360, 375, 376, 377, 388, 539
Yave (ve kefare) Haracı Mukataası	394, 402, 403, 428
Yave Mukataası	242, 286
Yave ve Kaçgun Mukataası	55, 58, 543

Yave-i Kefere Cizyesi Mukataası	57
Yave-i Cizye-i Gebran Mukataası	7, 34, 204, 269, 362, 363, 394, 403, 433
Yazdıran ve Ulak Mukataası	46
Yörük Mukataası	91, 97, 100, 123, 128, 145, 155, 185, 212, 238, 251, 344, 359, 361, 437, 438, 448, 544
Yüzdepare Mukataası	437
Zevaid-i Aşar Mukataası	275

Kaynak: Yukarıdaki tablo 41 numaralı Mühimme defterinden elde edilmiştir (s. 1-252).

1.6.2. Askeri Sınıf Mensupları İle İlgili Hükümler

Osmanlı Devleti'nde halk, genel olarak *askerî* ve *reaya* olarak iki gruba ayrılırdı. Özel statüleri ile idari ve askerî sınıfı¹²⁵ meydana getiren askerîler, sultanı temsilen çeşitli kamu görevlerini yerine getirdikleri için vergilerden muaf tutulurlardı.¹²⁶ İkinci grubu oluşturan reaya ise tüccar, zanaatkâr ve köylülerden ibaretti. Bu grup üyeleri, üretim faaliyetlerinde rol aldıkları için tabii olarak vergi ödemekle yükümlülerdi.¹²⁷ Osmanlı Devleti'nde reaya ve askerî sınıf arasında yer alan bir zümre daha bulunmaktaydı. Devletin çeşitli hizmetlerini yerine getiren bu reaya zümresi, hizmetleri karşılığında avarız¹²⁸ vergilerinden muaf tutulurlardı. Özel statüleri sebebiyle muaf ve müsellemler olarak adlandırılan bu grup üyeleri, Osmanlı düzeninde ara bir sınıf oluşturmaktaydı.¹²⁹

41 Numaralı Mühimme Defteri'nde askerî sınıf ile ilgili 62 hüküm tespit edilmiştir. Hükümlerde genel olarak idari yetkilere sahip mukataa işletmelerindeki personeller ile

¹²⁵ Askerî zümre, ehl-i örf ve ehl-i şer olarak iki kısma ayrılırdı. Ancak askeri sınıf kavramının belirsizliği, bu konuda çıkarılan fermanlar ile giderilmeye çalışılmıştı. Bu fermanlara göre, askerlik hizmetindeki yeniçeri, sipahi ve benzer sınıflar; geri ve yardımcı hizmetteki yaya ve müsellemler ve benzeri hizmetleri yerine getiren yörükler ve tatarlar; askerlikle bağı olmayan memur, kâtip, mültezim, emin, muhassıl gibi kamu görevlileri; kamu hizmeti gören yargı mensupları, müderrisler ve mülazımlar; günlük üç akçe ve üzeri ciheti olan mütevellî, nazır ve cüzhan; imam, hatip ve müezzin gibi din görevlileri; madenci, tuzcu, köprücü, derbentçi, doğancı, sarraf gibi hizmetleri yerine getirenler askerî kabul ediliyordu. Bk. Halil Sahillioğlu, "Askerî", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/488-489; Askerî sıfatını taşıyan zümreler için bk. Halil İnalçık, "Osmanlılar'da Raiyyet Rûsûmu", *Belleten* 23/92 (Ekim 1959), 595-600.

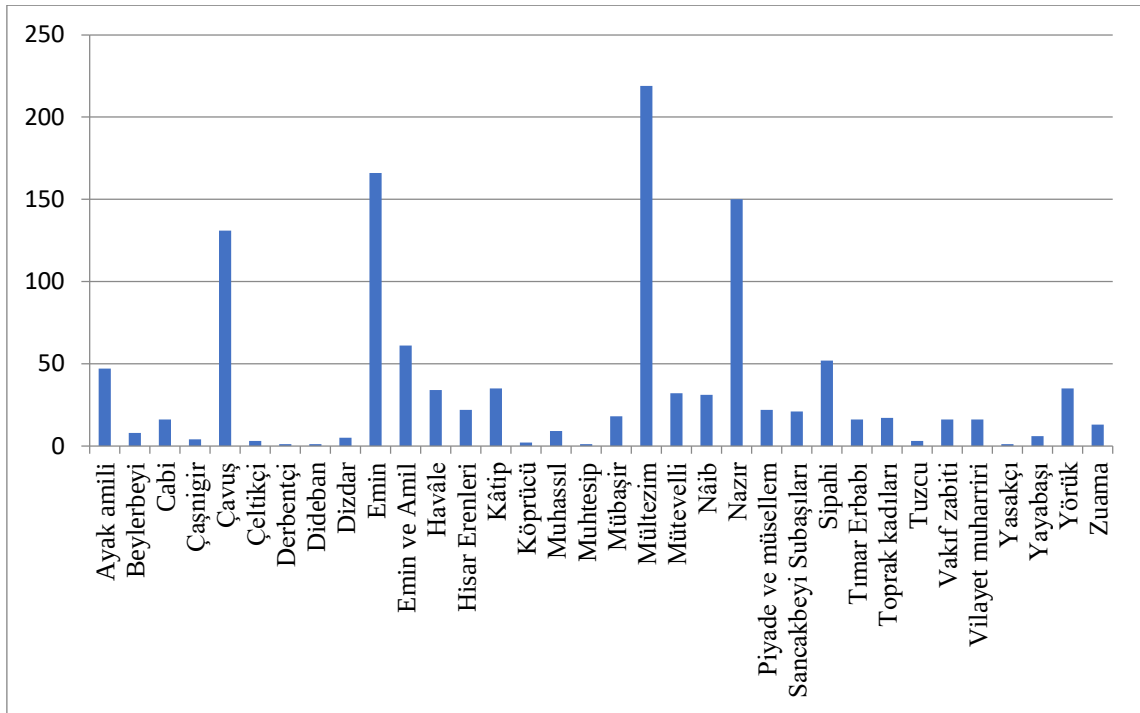
¹²⁶ Askerîleri reayadan ayıran en önemli noktalardan biri, padişah berâtı ile bir kamu hizmetinde görevlendirilmeleri, yani ehl-i berat olmalarıdır. İnalçık, "Osmanlılar'da Raiyyet Rûsûmu", 596.

¹²⁷ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi – I 1300-1600*, çev. Halil Berktaş (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2017), 9-10.

¹²⁸ Avarız, özel durumlarda ve genellikle savaş zamanlarında alınan vergi anlamına gelmektedir. Pakalın, "Avarız", 1/112.

¹²⁹ İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi – I 1300-1600*, 10.

sancakbeyi subaşıları, piyade, sipahi, dizdar ve vilayet muharrirleri ile ilgili şikâyetler yer almaktadır. Bu şikâyetler genel olarak, askerîlerin reayaya karşı sergilemiş oldukları kötü tutum ve davranışlardan oluşmaktadır. Reayanın mal ve mülklerinin gasp edilmesi, evlerinin basılması, çeşitli ithamlarda bulunarak paralarının alınıp zulmedilmesi, zimmete mal geçirmeye çalışılması, hizmetlerini yerine getirenlere müdahale edilmesi, muharrirlerin kanuna aykırı kayıt işlemi yapması, dizdarların görevlerini suistimal etmeleri gibi konular, askerî sınıf ile ilgili şikâyet konularını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, bu konu başlığı altında zeamet, tımar, piyade ve müsellemler çiftlik arazileri ve kalelere dair hükümleri de ele alabiliriz.

Grafik 1: 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Yer Alan Askerî Sınıf Mensupları (s. 1-252)

41 Numaralı mühimme defterinde en çok geçen askeri sınıf mensupları mültezim, emin ve amil, nazır, çavuş, sipahi, ayak amili, kâtip ve havâlelerdir. Bu görevlileri sayıca mütevelli, nâib, hisar erenleri, piyade ve müsellemler, yörükler, sancakbeyi subaşıları, toprak kadıları, vakıf zabiti, vilayet muharriri, zeamet ve tımar erbabı ve cabi gibi askeri sınıf mensupları takip etmektedir. Muhassıl, beylerbeyi, dizdar, çeltikçi, derbentçi, dideban, köprücü, muhtesip, mübaşir, tuzcu, yasakçılar ile ilgili hükümler ise diğer görevlilere göre daha az sayıdadır.

Tablo 2: 41 Numaralı Mühimme Defteri’nde Hükümlerde Geçen Askerî Sınıf Mensupları

Askeri Sınıf Mensupları	Defterde Geçtikleri Hüküm/Hükümler
Ayak amili	7, 8, 11, 18, 34, 56, 58, 88, 89, 99, 115, 181, 204, 206, 214, 222, 227, 230, 232, 248, 250, 269, 273, 275, 278, 286, 293, 295, 316, 318, 339, 340, 353, 362, 387, 388, 394, 403, 433, 461, 467, 476, 489, 490, 499, 511, 539
Beylerbeyi	2, 36, 151, 188, 287, 344, 378, 440
Cabi	13, 50, 90, 117, 252, 254, 272, 275, 291, 385, 398, 427, 491, 526, 538, 544
Çaşnigir	88, 89, 99, 293
Çavuş	5, 6, 7, 17, 21, 25, 27, 32, 33, 34, 38, 46, 49, 53, 56, 57, 59, 61, 68, 70, 75, 76, 77, 88, 89, 93, 94, 99, 100, 116, 117, 118, 123, 128, 129, 143, 145, 149, 150, 157, 158, 162, 179, 185, 189, 192, 197, 201, 204, 205, 206, 212, 214, 216, 222, 230, 234, 237, 238, 239, 240, 248, 251, 254, 258, 259, 260, 264, 266, 269, 270, 271, 275, 281, 286, 291, 293, 295, 302, 303, 307, 310, 312, 316, 317, 329, 334, 336, 338, 354, 357, 358, 359, 367, 370, 376, 380, 382, 383, 391, 392, 425, 427, 430, 435, 438, 446, 448, 452, 457, 463, 464, 465, 472, 475, 481, 482, 483, 489, 490, 491, 505, 509, 511, 515, 517, 519, 529, 537, 548, 549
Çeltikçi	221, 255, 272
Çeribaşı	5, 27, 149, 182, 495
Derbentçi	525
Dideban	107
Dizdar	42, 43, 337, 429, 436
Emin ve Amil	2, 4, 9, 10, 36, 52, 58, 63, 64, 81, 84, 95, 107, 109, 120, 122, 124, 126, 139, 160, 184, 188, 191, 194, 196, 203, 209, 218, 220, 221, 224, 225, 238, 242, 253, 256, 260, 267, 270, 280, 282, 290, 296, 313, 324, 331, 342, 348, 364, 389, 397, 400, 420, 422, 463, 502, 510, 523, 530, 532, 533
Emin	6, 14, 16, 18, 19, 21, 22, 24, 25, 27, 28, 29, 31, 32, 35, 40, 45, 55, 58, 60, 65, 66, 67, 74, 75, 76, 77, 79, 85, 86, 87, 90, 91,

	100, 101, 102, 103, 106, 107, 108, 111, 113, 116, 118, 121, 125, 127, 129, 131, 133, 134, 136, 138, 139, 145, 149, 150, 153, 156, 157, 159, 179, 180, 181, 182, 183, 186, 188, 192, 193, 195, 197, 198, 199, 203, 204, 207, 209, 212, 214, 215, 217, 218, 219, 220, 222, 223, 226, 227, 228, 229, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 241, 242, 243, 245, 247, 248, 255, 256, 257, 259, 263, 264, 268, 273, 281, 286, 287, 292, 303, 307, 314, 315, 316, 317, 322, 325, 326, 338, 339, 340, 344, 356, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 366, 378, 383, 394, 399, 402, 403, 428, 433, 434, 437, 449, 452, 454, 458, 461, 463, 467, 469, 479, 481, 485, 488, 490, 497, 509, 517, 518, 529, 543, 548
Erbâb-ı tîmâr	12, 157, 188, 189, 215, 226, 229, 234, 256, 258, 282, 287, 349, 402, 492, 544
Havâle	5, 6, 17, 27, 39, 61, 70, 162, 193, 205, 211, 212, 216, 225, 236, 270, 275, 294, 299, 310, 314, 329, 370, 374, 386, 425, 448, 463, 464, 491, 509, 515, 534, 540
Hisar erenleri	6, 17, 38, 110, 143, 162, 182, 193, 201, 211, 212, 256, 264, 266, 270, 337, 435, 436, 471, 490, 534, 542
Kâtip	7, 67, 80, 93, 117, 181, 213, 222, 257, 266, 273, 277, 283, 302, 304, 306, 324, 332, 335, 360, 367, 383, 391, 427, 452, 463, 470, 471, 480, 483, 491, 506, 522, 534, 549
Köprücü	68, 146
Muhassıl	142, 145, 150, 201, 204, 234, 264, 316, 329
Muhtesip	107
Mübaşir	35, 46, 98, 117, 179, 181, 193, 211, 264, 270, 306, 335, 379, 386, 394, 463, 482, 549
Mültezim	1, 5, 6, 7, 11, 14, 17, 18, 25, 26, 27, 29, 30, 34, 35, 37, 38, 39, 41, 43, 46, 48, 52, 53, 55, 56, 57, 59, 61, 64, 66, 67, 69, 72, 74, 76, 77, 78, 82, 85, 86, 87, 91, 93, 97, 98, 100, 101, 103, 105, 106, 115, 116, 117, 118, 119, 121, 123, 127, 128, 135, 137, 142, 143, 145, 147, 148, 155, 156, 157, 179, 181, 182, 184, 185, 186, 190, 192, 193, 196, 197, 203, 204, 206, 207, 210, 211, 212, 213, 214, 220, 222, 223,

	225, 226, 229, 232, 234, 235, 238, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 248, 250, 251, 256, 257, 263, 264, 265, 267, 268, 269, 270, 271, 273, 276, 277, 278, 283, 285, 292, 295, 297, 298, 299, 300, 303, 307, 309, 310, 312, 314, 315, 319, 321, 322, 323, 326, 327, 328, 329, 334, 339, 344, 348, 349, 354, 356, 359, 361, 362, 363, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 373, 374, 377, 383, 386, 391, 392, 394, 399, 402, 404, 428, 434, 437, 438, 444, 445, 448, 452, 459, 461, 463, 464, 469, 470, 472, 475, 479, 480, 482, 490, 497, 498, 499, 500, 501, 509, 511, 512, 513, 515, 518, 519, 521, 522, 527, 529, 534, 536, 541, 542, 543, 547, 548, 549
Mütevelli	12, 13, 15, 33, 54, 74, 80, 93, 105, 117, 272, 306, 310, 332, 335, 336, 341, 350, 367, 379, 385, 398, 427, 450, 456, 478, 486, 487, 491, 506, 519, 549
Nâib	69, 76, 86, 87, 97, 117, 127, 185, 189, 190, 250, 315, 323, 329, 361, 370, 381, 386, 423, 428, 437, 422, 463, 470, 477, 480, 482, 494, 512, 528, 534
Nazır	3, 5 11, 14, 17, 21, 25, 27, 31, 38, 43, 46, 47, 51, 53, 59, 61, 65, 66, 68, 70, 72, 74, 76, 77, 87, 88, 89, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 102, 104, 108, 113, 115, 116, 123, 128, 130, 131, 133, 135, 137, 143, 145, 146, 147, 150, 155, 158, 159, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 182, 185, 186, 189, 190, 192, 197, 201, 205, 206, 207, 214, 215, 216, 222, 225, 230, 238, 239, 240, 246, 250, 251, 258, 259, 260, 262, 265, 268, 269, 270, 271, 275, 281, 284, 285, 286, 289, 293, 294, 295, 299, 302, 303, 304, 305, 308, 310, 334, 339, 343, 349, 352, 365, 367, 369, 376, 382, 383, 386, 399, 435, 438, 439, 448, 467, 468, 472, 475, 485, 487, 496, 499, 515, 518, 519, 534, 543
Piyade ve müsellemler	10, 27, 83, 88, 108, 157, 186, 215, 220, , 258, 280, 293, 346, 466, 473, 492, 507, 527, 514, 536, 542
Sancakbeyi Subaşıları	2, 9, 36, 58, 87, 120, 148, 188, 242, 282, 287, 301, 330, 363, 402, 421, 431, 451, 503, 514, 544

Sipahi	12, 16, 23, 27, 55, 61, 73, 76, 77, 80, 81, 95, 112, 117, 158, 172, 180, 193, 205, 216, 217, 218, 234, 248, 267, 272, 288, 300, 304, 333, 338, 341, 347, 372, 390, 424, 426, 432, 439, 440, 448, 468, 474, 477, 492, 508, 512, 513, 521, 524, 531, 541
Toprak kadıları	77, 100, 238, 251, 349, 361, 385, 427, 437, 455, 460, 470, 480, 492, 534, 535, 543
Tuzcu	106, 109, 272
Vakıf zabiti	12, 36, 58, 80, 85, 92, 157, 158, 161, 215, 226, 229, 287, 402, 451, 544.
Vilayet muharriri	23, 83, 85, 95, 108, 157, 256, 267, 304, 311, 359, 390, 424, 431, 432, 503
Yasakçı	107
Yayabaşı	10, 45, 69, 71, 384, 507
Yörük	1, 2, 8, 18, 76, 86, 91, 97, 100, 123, 128, 139, 145, 148, 155, 185, 188, 194, 198, 202, 210, 212, 218, 238, 251, 331, 344, 359, 361, 364, 437, 438, 442, 448, 544
Zuama	12, 158, 188, 215, 226, 229, 234, 256, 282, 287, 349, 402, 544

Kaynak: Yukarıdaki tablo 41 numaralı Mühimme defterinden elde edilmiştir (s. 1-252).

Askerî sınıf mensupları ile ilgili merkeze ulaşan şikâyetlerin çoğu, reayaya karşı giriştikleri kanuna aykırı tasarruflar ile ilgilidir. Bu şikâyetlerde karşımıza en çok çıkan görevliler mültezimler, emin ve amiller, sancakbeyleri subaşılarıdır. Hükümlerde, askerî görevlilerin çeşitli ithamlarda bulunarak reayanın kanuna aykırı akçelerini¹³⁰ aldıkları görülmektedir. Örneğin, Kula sakinlerinden Satı ve Safer adlı şahıslara kalpazan olduklarına dair suçlamada bulunarak 4.000 akçeleri alınıp zulmedilmiştir.¹³¹ Bununla birlikte, reayanın akçelerinin yanı sıra hayvanlarının da kanuna aykırı olarak alındığına rastlanmaktadır. Yüzdepare kadısına yazılan bir hükümde, Seydi adlı kimse, kötü bir eylemde (fiil-i şeni) bulunmaması ve suçu (cürm) olmamasına rağmen, eminlerin kanuna aykırı olarak iki baş devesini alıp zulmettiklerini bildirmiştir.¹³² Ayrıca reayanın asılsız suçlamalar ile evlerinin basılıp mallarının yağmalanması,¹³³ askerî görevlilerin akçenin yanı sıra reayanın hayvanları ve mallarını alarak onları sömürdüklerini ve büyük servetler biriktirdiklerini akla getirmektedir.

¹³⁰ h. 40, 82, 321, 391, 513

¹³¹ h. 28

¹³² h. 462

¹³³ h. 60

Askerî görevlilerin, reayanın hâsıl ettikleri mahsullerinin kanuna aykırı olarak noksan paraya alındığı da görülmektedir. Güzelhisar kadısına yazılan bir hükümde, Kemeralanı ahalisinin hâsıl ettikleri susamın eminler tarafından narh-ı cari¹³⁴ üzerine alınmayıp eksik paraya alınması, reayaya zulmün bir başka göstergesidir.¹³⁵

Askerî görevliler ile ilgili merkeze ulaşan şikâyetlerin bir kısmı da has reayası ile ilgilidir. Bu şikâyetler, has reayasının başka reaya olduğu iddiasında bulunulması ve kanuna aykırı çeşitli hizmet tekliflerinde bulunulması ile ilgilidir.¹³⁶ Eskiil kadısına yazılan hükümde, Recep adlı kimse piyade reayasından olmayıp has reayasından olmasına rağmen, yayabaşının kendisine piyade oğullarından oldukları söylenerek rencide edildiğini bildirmiştir.¹³⁷ Ayrıca merkeze ulaşan şikâyetlerde, sancakbeyleri ve adamlarının has reayasına kanuna aykırı tekliflerde bulunduklarına dair kayıtlara rastlanmaktadır.¹³⁸ Örneğin, Niğde kadısına yazılan hükümde, sancakbeyi subaşıları ve adamlarının has reayasının yemeklerini ve akçelerini aldıklarından başka ziyade şap tarh edip güherçile için odun getirmelerini teklif edip zulmettikleri bildirilmiştir.¹³⁹ Bu kayıtlara istinaden, askerî sınıf mensuplarının her şart ve koşulda reayayı rencide ve zulm ederek zor durumlara soktukları düşünülebilir.

Askerî sınıf mensupları ile ilgili davalarda, çeşitli cemaat/taife reayasının¹⁴⁰ şikâyetlerine de rastlanmaktadır. Bu şikâyetler, askerî görevlilerin cemaat/taife reayasının mal ve mülklerini alıp zulmetmeleri ile ilgilidir. Örneğin, Yörük taifesinden Ali'nin, mal bulmaması ve herhangi bir suçu olmamasına rağmen, Ahmed adlı ayak amili tarafından “*sen define bulmuşsun ve câriye katlitmişsin*” şeklinde sebepsiz yere suçlandığı ve kanuna aykırı hapsedilip 1.400 akçesinin alınıp zulme uğradığı bildirilmiştir.¹⁴¹ Diğer bir kayıta ise Eğirdir Yörükleri Çengiyân cemaatinden üç şahıs, gezdikleri yerlerde beğlerbeği, sancakbeği subaşıları, zuama, tımar erbabı, emin ve

¹³⁴ Narh, Osmanlı Devleti'nde belli bir mal veya hizmet bedelinin devlet tarafından tespit edilen fiyat standardıdır. Mübahat S. Kütükoğlu “Narh”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/390.

¹³⁵ h. 447

¹³⁶ h. 10

¹³⁷ h. 507

¹³⁸ h. 68

¹³⁹ h. 301

¹⁴⁰ h. 133, 183

¹⁴¹ h. 8

amillerin kendilerinden bac ve selametlik akçesi adı altında akçelerini aldıklarını, ayrıca yem ve yemeklerini alarak zulmettiklerini bildirmişlerdir.¹⁴²

Tablo 3: 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Tespit Edilen Yörükler, Cemaat ve Taifeler

Yörükler, Cemaatler ve Taifeler	Yörüklerin, Cemaatlerin ve Taifelerin Geçtiği Hüküm/Hükümler
Akkeçilü Yörükleri	123, 145, 155, 210
Dirkemiş/Tirkemiş Yörükleri	438
Düğünleri Yörükleri	128
Eğirdir Yörükleri	97, 139, 188, 344, 361
Eldelik Yörükleri	18, 198
Horzum Barza Yörükleri	91, 100
İlbeyli Yörükleri	194
Karakeçilü Yörükleri	212, 448
Kayı Yörükleri	76, 185
Mazun Barza Yörükleri	91, 100
Ortapare Yörükleri	331, 437, 442
Söğüt Kale(?) Yörükleri	544
Şarkipare Yörükleri	2, 437
Timürci/Demirci Yörükleri	238, 251, 359
Yüzdepare Yörükleri	437
Akaklar Cemaati	86
Ayaşlu Cemaati	386
Balkıca Cemaati	296
Balabanlı Cemaati	434
Başın Cemaati	290
Bulduklar Cemaati	315
Cemaller Cemaati	1
Çadırcı Cemaati	442

¹⁴² h. 188

Çağan Cemaati	442
Çengiyân Cemaati	139, 188
Elis Cemaati	462
Erkulunlu Cemaati	4, 8
Hurti Cemaati	160
Kayı Cemaati	231
Korkud Cemaati	359
Koyunlu Cemaati	2
Pazen Cemaati	313
Saban Cemaati	290
Sıçanlar Cemaati	218
Tat Alevi Cemaati	331
Uçlar Cemaati	451
Ulu Yörük Cemaati	148, 437
Urban Cemaati	290
Akkeçilü Taifesi	4, 9
Atlıyan Taifesi	420
Çengiyan/ Çingane Taifesi	139, 188, 309, 344
Elliciyan Taifesi	183, 282
(Hassa) Haymane Taifesi	10, 133, 267
Hurdacıyan Taifesi	268
Karacalar Taifesi	26, 267
Kıbtıyan Taifesi	269
Küre-i Çayan/Çapan Taifesi	509
Urban-ı Buğurciyan Taifesi	138
Yüzdeciyan Taifesi	434
Yüzdepare Taifesi	66, 462
Yörük Taifesi	1, 8, 86, 202, 218, 364

Kaynak: Yukarıdaki tablo 41 numaralı Mühimme defterinden elde edilmiştir (s. 1-252).

Bu hükümlerin yanı sıra, askerî görevlilerin zimmete mal geçirmek (celb-i mal, celb ve ahz-ı mal) için reayayı rencide ettiklerine dair kayıtlar da yer almaktadır.¹⁴³ Örneğin, Şuhut kazasında tapuya alınıp ziraat edilen yerlerin, mukataat nazırı ile bir alakası olmamasına rağmen, nazırın celb ve ahz-ı mal için reayanın tasarruflarındaki yerleri gizlice aldıklarını söyleyerek rencide ettiği bildirilmiştir.¹⁴⁴ Görünen o ki askerî sınıf mensupları kolay para kazanmanın cazibesine kapılarak reaya üzerinde kanunsuz tasarruflarda bulunmuşlardır.

Askerî sınıf mensuplarının hükümlere yansıyan şikâyetleri ise daha çok askerî sınıf mensupları arasında yaşanan bazı anlaşmazlıklar ve yetki çatışmalarından kaynaklanmaktaydı. Hükümlere yansıyan şikâyetler, genellikle yardımcı hizmet sınıflarının bedel ve hizmetleri ile ilgilidir. Osmanlı maliyesinde, bazı belirli devlet hizmetlerinin yerine getirilmesi veya gerekli mühimmat ve levazımın temini gibi yükümlülüklerin paraya çevrilmesi “bedel” terimi ile ifade edilmekteydi. Bedel sayesinde bazı zümrelere ağır gelen ve artık önemi kalmayan yükümlülükler nakde çevrilerek hem hazineye gelir hem de halka kolaylık sağlanırdı.¹⁴⁵ Ancak uygulamada çeşitli sorunlarla karşılaşıldığı görülmektedir.¹⁴⁶ Örneğin, Ankara sancağı piyadeleri mirî hizmetleri için bazı zamanlarda bedel akçesi vermek istediklerinde, yayabaşların ziyade bedel akçesi talep edip zulmettikleri bildirilmiştir.¹⁴⁷ Başka bir kayıtta ise tersane hizmetine gidemeyen Piri bin Nebi’nin ocak hâsılı mevkufat eminleri tarafından zapt edilmesine rağmen, eminlerin kanuna aykırı bedel akçesi talep ettikleri bildirilmiştir.¹⁴⁸ Bununla birlikte, Amasya sancakbeyine hâsıl kaydolup mirîyle hiçbir alakası olmayan gelirlere, emin ve amillerin kanuna aykırı olarak müdahalede bulunup engel oldukları görülmektedir.¹⁴⁹ Davanın devamında, emin ve amillerin menedilmelerine rağmen davanın asıl ilgi çekici tarafı, askerî sınıf mensubu görevliler arasındaki yetki çatışmalarını ve kanun dışı tasarrufları göstermesidir.

¹⁴³ h. 10, 19, 24, 41, 244, 342, 375, 382, 541

¹⁴⁴ h. 265

¹⁴⁵ Feridun Emecen, “Bedel”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/301.

¹⁴⁶ h. 31, 224

¹⁴⁷ h. 71

¹⁴⁸ h. 199

¹⁴⁹ h. 196

Hizmet ile ilgili diğer hükümlerde ise çeşitli hizmetlerdeki piyadelerin ocak hâsıllarına müdahalede bulunularak zulm ve rencide edildiklerine rastlanmaktadır.¹⁵⁰ Mihaliç kadısına yazılan bir hükümde, İskender adlı piyadenin Tophane-i Âmire hizmeti için yerine Ahmed adlı kişiyi bedel tutup göndermesi ve Ahmet'in hizmeti yerine getirmesine rağmen, eminlerin “*sen edâ-i hıdmet itmedün*” diyerek, mezkûr İskender'in ocak hâsılına müdahale ettikleri görülmektedir.¹⁵¹ Yine hizmetini yerine getiren yayabaşının mevkufat eminleri tarafından sebepsiz yere rencide edildiğine rastlanmaktadır. Çal kadısına yazılan bir hükümde, piyade yayabaşısı Halil'in Tersane-i Âmire hizmetini yerine getirip yoklama defterine kaydolmasına rağmen eminlerin sebepsiz yere rencide ettiklerini bildirmiştir. Davanın devamında, Halil'in mevcudiyetinin anlaşılması için Hızâne-i Âmire'de mahfuz piyade yoklama defterlerine bakılması, XVI. yüzyılda Osmanlı kayıt sisteminin ne kadar gelişmiş olduğunu ve belgelere ne kadar değer verildiğini bir kez daha göstermektedir.¹⁵² Bu kayıtlar sayesinde, sadece davaların içeriğine değil aynı zamanda çeşitli hizmet faaliyetlerinin detaylarına da ulaşabilmek mümkündür.

Bu hükümlerin yanı sıra mirî hizmetini yerine getiren piyadelerden kanuna aykırı olarak cerime talep edilmesi ve şap tarh edilerek zulmedilmesi,¹⁵³ hizmetlerini yerine getiren piyadelerin emin ve amiller tarafından rencide edilmesi,¹⁵⁴ hizmete gitmeyen piyadelerin hâsıllarının mirî için zapt edilmesi¹⁵⁵ ve hizmetini yerine getiren çeribaşıya sebepsiz yere müdahale edilip zaptına engel olunması¹⁵⁶ gibi hükümlere de rastlanmaktadır. Nitekim bu hükümler, hizmet hususunda yaşanan şikâyetlerin içeriğini gösterir niteliktedir.

Defterde, zeamet ve tımar arazileri ile piyade ve müselleme çiftliklerine dair hükümlere rastlanmaktadır. Zeamet arazileri ile ilgili şikâyetler, araziye ait olan gelirlere müdahale edilmesi ile ilgilidir. Zeamet¹⁵⁷ ile ilgili hükümlerde, yine kanuna aykırı müdahalelerle karşılaşmaktadır. Örneğin, Dergâh-ı Âli Çavuşlarından Ahmet Çavuş, zeametinin

¹⁵⁰ h. 69

¹⁵¹ h. 233

¹⁵² h. 384

¹⁵³ h. 220

¹⁵⁴ h. 280

¹⁵⁵ h. 426, 547

¹⁵⁶ h. 495

¹⁵⁷ h. 254, 288

sınırları dâhilindeki kaçgun kul müjdeganesinin kendisine hâsıl olmasına rağmen cabilerin kanuna aykırı müdahale ettiklerini bildirmiştir.¹⁵⁸ Bununla birlikte, tımar arazileri¹⁵⁹ ile ilgili çeşitli hükümler de yer almaktadır. Bu hükümler genellikle arazilerin sınır anlaşmazlıkları ile ilgilidir. Örneğin, Kalpaklı nahiyesindeki Seyfeli tımarı ile Köşk hasları denilen hasların sınırları arasında akan Menderes nehrinin taşması üzerine, nehir yatağı eski yolundan saparak tımar arazilerinin üst tarafından akmaya başlamıştır. Bu durum, bir miktar tımar arazisinin nehrin öte tarafında kalmasına neden olmuş ve has eminleri, bu yerin hassa ait olduğu iddia ederek sipahilerin zaptına mani olmuşlardır.¹⁶⁰ Merkez ise tartışmalı olan arazi hususunu teftiş ettirerek tımar arazilerine has eminlerinin müdahalelerini engelleyerek önlemeye çalışmıştır. Ayrıca tımar tevcihi¹⁶¹ ile ilgili hükümlere de rastlanmaktadır.

Bu hükümlerin yanı sıra, müsellemler¹⁶² ve müsellemlere ait yaylaklara da başkalarının müdahalede bulunduğu görülmektedir. Çal ve Sandıklı kadılarına yazılan hükümde, Çal kazasındaki Aydoğdu olarak bilinen yaylağın 40-50 seneden beri tasarruf edilmesine rağmen, Kınık köyü ahalisinin yaylağa kanuna aykırı müdahalede bulundukları belirtilmiştir.¹⁶³ Ayrıca mensuh piyade ve müsellemler çiftliklerinin satışı¹⁶⁴ ile ilgili hükümlere de rastlanmaktadır. Bu hükümler, arazi hususunda yaşanan sorunları göstererek sistem içerisinde ne gibi aksaklıklar olduğu hakkında fikir vermektedir.

Osmanlı Devleti'nde tahrir yapılması gereken durumlarda, kendisine güvenilen ve işinin ehli kişiler memur olarak tayin edilirdi. Tayin edilen bu memurlar, bir emin ve bir kâtipten oluşurlardı. Kâtiplik için genellikle divân ve taşra bürokrasisindeki kâtipler görevlendirilirdi. Tahrir eminliğine ise kadı, müderris, sancakbeyi gibi yetkililer görevlendirilirdi. Bu görevlilere ayrıca defter emini, ilyazıcı (muharrir-i vilayet) ve muharrir-i memleket adları verilirdi.¹⁶⁵ Vilayet muharrirlerinin güvenilir kişiler içinden seçilmesine rağmen, zaman zaman yetkilerini kötüye kullandıkları da görülmektedir.

¹⁵⁸ h. 254

¹⁵⁹ h. 158, 347, 521

¹⁶⁰ h. 333

¹⁶¹ h. 304

¹⁶² h. 203, 365

¹⁶³ h. 231

¹⁶⁴ h. 527, 536, 542

¹⁶⁵ Afyoncu, *Osmanlı Devlet Teşkilatında Defterhâne-i Âmire (XVI.-XVIII. Yüzyıllar)*, 22-23.

Hükümler incelendiğinde, kanuna aykırı kayıt işlemlerinde bulunarak şahısları zora soktukları anlaşılmaktadır.¹⁶⁶ Vilayet-i Rum mukataatı müfettişi Tokat kadısı Mevlana Şemsettin'e ve mezbûr mukataanın nazırı Mehmet'e yazılan hükümde, vilayet muharririnin havâss-ı hümayûn eminlerinin zapt ettiği bazı köylerin malikânesini¹⁶⁷ has bedeli vermeden piyade ve zevaidarlara hâsıl kaydedip mirîye zarar vermesi,¹⁶⁸ bu konuya güzel bir örnektir. Burada, muharririn yetkisini kötüye kullanmasının yanı sıra devlet malına (mirî) zarar verdiği de görülmektedir.

Defterde yer alan askerî sınıf mensuplarından bir diğeri de dizdarlardır. Kale muhafızlarının komutanı konumundaki dizdarlar, kalelerin muhafazası ve idaresinden sorumlu görevlilerdi. Dizdarların askeri görevlerinin yanı sıra idari görevleri de bulunmaktaydı. Kalelerin içerisinde zindanların bulunması ve bu zindanların hapisane durumunda olması, değerli eşyaların ve paraların saklanması, silah ve barut depolarının bulunması ve bazı kalelerde yer alan darphane ve darb alet ve edevatının muhafazası, dizdarların görev ve sorumluluklarını arttıran başlıca sebeplerdi.¹⁶⁹ Dizdarların önemli görev ve sorumlulukları olmasına rağmen, zaman zaman bu görevlerini aksattıkları da oluyordu. Midilli ve Ayazmend kadılarına yazılan bir hükümde, Midilli Kalesi'nin önceki dizdarı Polat zamanında kale mahzenindeki silahların ve bazı eşyaların harap hale geldiğini ve tamire ihtiyacı olduğu bildirilmiş; davanın devamında, durum teftiş edilerek ihmalî olan dizdardan tazmin edilmesi emredilmiştir.¹⁷⁰ Bu dava kaydı, dizdarın suiistimaline bir örnek olmasının yanı sıra Osmanlı Devleti'nin denetim mekanizmasının işlerliğini ve yetkinliğini göstermektedir.

Dizdarların suiistimali ile ilgili dikkat çekici davalardan biri de kale tamiri hususundadır. Mukataat müfettişi Tokat kadısı Şemseddin'e yazılan bir hükümde, Osmancık Kalesi dizdarının tamir işlerine dikkat etmediği için bazı ev, su mahzeni ve zindanın yıkıldığı bildirilmektedir. Davanın devamında, kaledeki zindanların yıkıldığı için sancakbeylerinin gönderdikleri mahkûmların, hisar-erlerinin evlerinde hapsedildiği görülmektedir.¹⁷¹ Bu açıdan dava oldukça enteresan bir hal almaktadır. Dava kaydına

¹⁶⁶ h. 108, 466

¹⁶⁷ Osmanlı Devleti'nde yararlılıkları görülen asker, memur vs. kişilere çiftlik ve arazilerin mülk olarak verilmesini ifade eden terim. Pakalın, "Malikane", 2/395.

¹⁶⁸ h. 108

¹⁶⁹ Yusuf Oğuzoğlu, "Dizdar", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/481.

¹⁷⁰ h. 42

¹⁷¹ h. 436

göre, Osmanlı Devleti'nde mahkûmların zindanlarda yerleştirilecek yer bulunmadığı zamanlarda hisar-erlerinin evlerinde hapsedildikleri söylenebilir. Bununla birlikte, mahkûmların hangi hakla ve ne şekilde hisar-erlerinin evlerinde hapsedildiği ile ilgili defterde herhangi bir malumat bulunmamaktadır. Ayrıca, davalarda dizdarların görev yaptıkları kalelerin ifade edilmesi, Anadolu'daki kaleler hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilmemiz açısından oldukça önemlidir.

Bu hükümlerin yanı sıra kale mahzeninde harap olan silahlar,¹⁷² kale muhafızının kitabetinin sebepsiz yere ahara tevcihi,¹⁷³ nazırın kale neferlerinin mevaciblerini ödemekte sorun çıkartması,¹⁷⁴ kale tamiri¹⁷⁵ ile ilgili hükümlere rastlanmaktadır. Bu hükümler, kalelerin durumu ve kale görevlilerine dair hususlarda bilgi vermesi açısından oldukça önemlidir.

Tablo 4: 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Tespit Edilen Kaleler

Kaleler	Kalelerin Geçtiği Hüküm/Hükümler
Antalya Kalesi	475
Ayasluğ Kalesi	429
Ballu Kasrı Kalesi	43, 135
Foça Kalesi	547
İzmir Kalesi	230
Karacakoca Kalesi	45
Kefe Kalesi	505
Midilli Kalesi	42, 51
Narince Kalesi	471
Osmancık Kalesi	436
Rodos Kalesi	299
Yenicefoça Kalesi	110
Zile Kalesi	337

Kaynak: Yukarıdaki tablo 41 numaralı Mühimme defterinden elde edilmiştir (s. 1-252).

¹⁷² h. 42

¹⁷³ h. 471

¹⁷⁴ h. 504

¹⁷⁵ h. 45, 51, 429, 436, 505

1.6.3. Vergiler İle İlgili Hükümler

Osmanlı Devleti'nde hükümet adına tahsil edilen vergiler, genellikle resim (çoğulu *rûsûm*) şeklinde ifade edilirdi.¹⁷⁶ Tür ve çeşitlerine göre ayrılan vergiler,¹⁷⁷ belirli kurallara göre toplandığı için şer'i ve örfi olarak iki ana başlığa ayrılırlardı. Dayanağını İslam hukukundan alan Şer'i (tekâlif-i şer'iyye) vergiler cizye, öşür, ağnam vs. gibi vergileri ihtiva ederdi. Örfi (tekâlif-i örfiyye) vergiler ise kaynağı geleneklere dayanan mücerred, bennak, arus resmi vs. resimlerden oluşurdu.¹⁷⁸ Bununla birlikte, resim terimi yerine, gelenekselliği ifade eden “âdet”, kurallara bağlılığı ifade eden “kanun” ve yükümlülük belirten “teklif” terimlerinin kullanıldığı görülmektedir.¹⁷⁹ Nitekim defterde yer alan birçok hükümde, bu terimler kullanılmıştır.

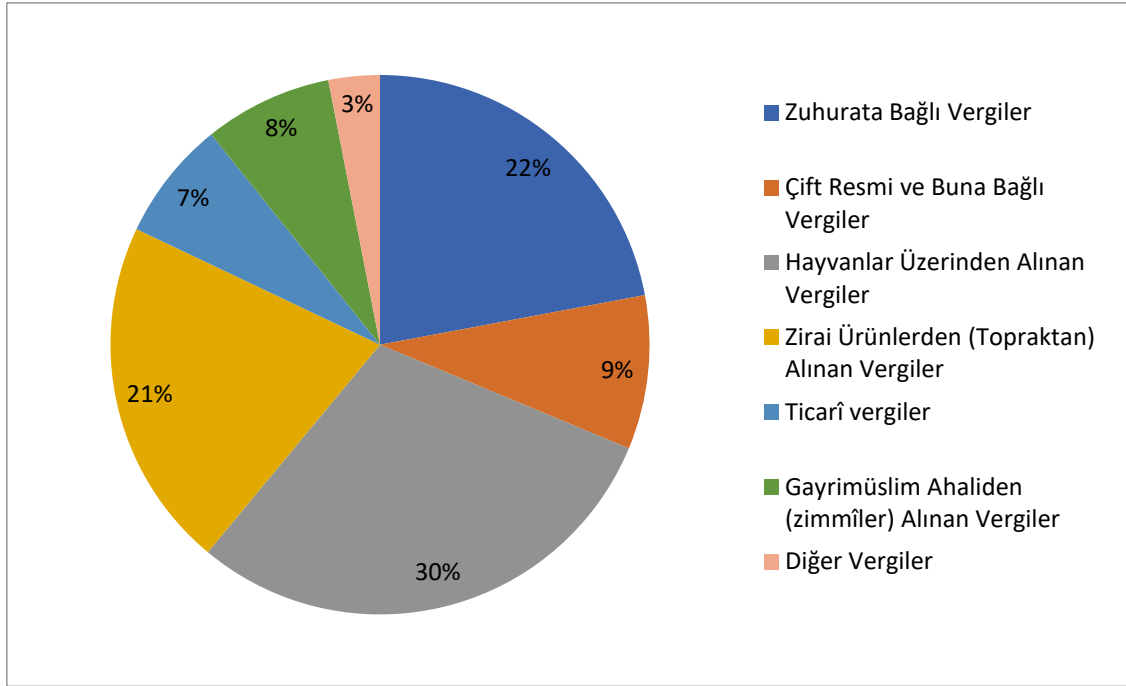
41 Numaralı Mühimme Defteri'nde vergiler ile ilgili 72 hüküm tespit edilmiştir. Vergiler ile ilgili sayıca en fazla hükmü, adet-i ağnam ve öşür vergisi ile ilgili kayıtlar oluşturmaktadır. Kayıtlarda ayrıca cizye, haraç, bac, bennak resmi, ağıl resmi, kovan resmi, kantar resmi, cürm ve cinayet vs. muhtelif türlerde pek çok vergi türü bulunmaktadır. Bu vergi türlerinin defterde geçtikleri hükümler, bölüm sonunda hazırlanan tabloda gösterilmiştir. Vergiler ile ilgili hükümlerde, vergi tahsili sırasında, belirlenen miktarların üzerinde vergi talebinde bulunulması, vergi adı altında kanuna aykırı olarak akçelerin ve eşyaların alınması ve vergilerin zamanında tahsil edilmemesi gibi konular, başlıca şikâyetleri oluşturmaktadır.

¹⁷⁶ Pakalın, “Resim”, 3/28.

¹⁷⁷ Vergi türleri hakkında bk. Ahmet Tabakoğlu, “Tekâlif”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/336-337.

¹⁷⁸ Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyanları* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2018), 44.

¹⁷⁹ Ahmet Tabakoğlu, “Resim”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/582.

Grafik 2: 41 Numaralı Mühimme Defteri’nde Yer Alan Vergilerin Kategorik Dağılımı

41 numaralı defterde, hayvanlar üzerinden alınan vergiler, sayıca en fazla hükümde geçmektedir. Bu kategorideki hükümler, vergilerin %30’unu içermektedir. Bu hükümler içerisinde, en fazla adet-i ağnam resmi yer almaktadır. Osmanlı resmî kayıtlarında, resm-i ganem olarak geçen ve şer’i vergi olarak kabul edilen ağnam resmi koyun, keçi gibi küçükbaş hayvanlardan alınırdı. Vergi miktarı üç koyundan bir akçe iken daha sonra iki koyundan bir akçe alınmaya başlanmıştır. Bununla birlikte, bu miktar, bölgelere göre farklılıklar gösterebiliyordu.¹⁸⁰ Hükümlerde ise bu husus, iki koyuna bir akçe adet-i ağnam/ganem resmi ve her üç yüz koyuna beş akçe ağıl resmi olarak geçmektedir. Adet-i ağnam ile ilgili merkeze ulaşan şikâyetler genellikle verginin fazladan alması ve vergi miktarlarında usulsüzlük yapılması ile ilgilidir. Örneğin, Peçin ve Milas kadılarına yazılan hükümde, iki koyuna bir akçe olan ağnam resminin keçi başına dörder beşer akçe olarak alındığı,¹⁸¹ İnallı ve Ortapare kadılarına yazılan hükümde ise adet-i ağnam resmi için koyun başına birer akçe talep edildiği¹⁸² bildirilmiştir.

¹⁸⁰ Feridun Emecen, “Ağnam Resmi”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/478.

¹⁸¹ h. 136

¹⁸² h. 442

Adet-i ağnam resminden sonra, sayıca en fazla hükümde ağıl resmi geçmektedir. Ağıl resmi, ağnam resmine bağlı olan ve koyun ve keçi sürülerinin barındırıldıkları yerlerden alınan bir vergi türüdür. Adet-i ağnam vergisinde olduğu gibi ağıl resminin miktarı da bölgesel özellikler gösterirdi.¹⁸³

Ağıl vergisinin ardından yaylak-kışlak resmini zikredebiliriz. Yaylak resmi, sürülerini başka tımar sahiplerinin tımarında otlatan veya mirî yaylakları kullanan sürü hahipleri ve göçebelerden ve yörüklerden yılda bir defa, sürü veya koyun başına alınan bir vergidir.¹⁸⁴ Defterde, yaylaklarla ilgili şikâyetlere de rastlanmaktadır. Çal ve Sandıklı kadılarına yazılan hükümde, Çal kazasından iki kişi, yılına 25 akçe resim kaydedilen yaylaklarına köy halkının tacizde bulunarak rencide edildiklerini bildirmişlerdir.¹⁸⁵ Kışlak resmi ile de yaylak resminde olduğu gibi hariçten bir sipahinin toprağında kışlayan sürüden alınan resim kastedilir.¹⁸⁶ Bu kışlak resmini, hane ile bağlantılı kışlak resmi ile karıştırmamak gereklidir. Bu, bir reayanın sipahi tımarına geldiğinde alınan vergi olup müddeti üç senedir.¹⁸⁷

Yaylak-kışlak resminin ardından, arıcılığa bağlı bir vergi olan kovan (resm-i küvvâre) resmi gelmektedir. Kovan resmi, reayanın elindeki arı kovanları mahsulünden alınır ve bölgelere göre ayni ve nakdi tahsil edilirdi. Kovan resminin miktarı, diğer vergilerde olduğu gibi farklılıklar gösterirdi.¹⁸⁸ Defterde ise kovan resminin her kovandan ikişer akçe olarak alındığı ve bir akçesinin mirî için emnlere zaptettirilip bir akçesinin de sahib-i arza yani tımar sahibine alındığı görülmektedir.¹⁸⁹ Bu vergilerden başka, serçin resmi¹⁹⁰ ve bağan¹⁹¹ resmi yer almaktadır.

Hayvanlar üzerinden alınan vergilerin ardından zuhurata bağlı vergileri zikredebiliriz. Bu kategorideki hükümler, vergilerin %22'sini içermektedir. Defterde, zuhurata bağlı vergiler içerisinde sayıca en fazla olanı cürm ü cinayet resmidir. Bad-ı heva resmi,

¹⁸³ Feridun Emecen, “Ağıl Resmi”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/467.

¹⁸⁴ Neşet Çağatay, “Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler”, *DTCF Dergisi* 5/5 (1947), 509-510.

¹⁸⁵ h. 231

¹⁸⁶ Çağatay, “Reayadan Alınan Vergi ve Resimler”, 485.

¹⁸⁷ Çağatay, “Reayadan Alınan Vergi ve Resimler”, 492; İnalçık, “Osmanlılar’da Raiyyet Rûsûmu”, 493.

¹⁸⁸ Çağatay, “Reayadan Alınan Vergi ve Resimler”, 508-509.

¹⁸⁹ h. 180

¹⁹⁰ Serçin resmi, Salhane (mezbahe) ve kasaplarda kesilen ve etleri yenilen hayvanlardan, hayvan başına alınan bir vergidir. Pakalın, “Dem Resmi”, 1/424.

¹⁹¹ Bağan resmi, kürk yapılan kuzu derilerinden alınan resim hakkında kullanılan bir tabirdi. Pakalın, “Bagane Resmi”, 1/146.

zuhurata bağılı olarak alınan vergilerin genelini ifade etmektedir. Ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan resimleri ifade etmektedir. Bad-ı heva kapmasındaki vergiler cürm ü cinayet, gerdek resmi, çiftlik tapusu, ev tapusu, tütün veya duhan resmi, abd-i âbık ve kenizek muştuluğu, yava (kayıp hayvan), beytülmal, mal-ı gaib ve mal-ı mefkud ve deştibânî gibi çeşitli türlerdeki resimlerden oluşmaktadır.¹⁹² Defterde yer alan bad-ı heva türünden resimler ise cürm ü cinayet, abd-i âbık, tapu resmi, yave ve kaçgun ve deştibânîdir.

Cürm ü cinayet, çeşitli suçlara karşılık bir af durumunda belirlenen miktarda alınan bir vergi türüdür. Bu verginin aidiyeti, suçluyu yakalayan kimselerin ve suçluların yakalandıkları toprakların hukuki statüsüne belirlenir. Buna göre, has topraklar, serbest vakıf, zeamet ve tımarlarda, toprak ve vakıf sahibine ait olup sancakbeyi ve subaşılar müdahale edemez. Vakıf toprak yanında mirî toprak yer aldığı zaman ise devlet adına tahsil edilir. Serbest olmayan tımarlarda ise yarısı tımar erine yarısı da sancak beyine aittir.¹⁹³ Defterde bu hususlar, ilgili hükümlerde yer yer görülmektedir. Lazkiye ve Honaz kadılarına yazılan hükümde, sancakbeyi subaşılarının hassa Akkeçilü taifesinden cürm ü cinayet talep etmeleri üzerine, toprağın hukuki statüsüne bağılı olarak sancakbeyi subaşıların müdahalelerinin caiz olmadığı belirtilmiştir.¹⁹⁴

Tapu resmi, çiftlik tapusu ve ev tapusu olarak iki ayrı şekilde tahsil edilebilir. Çiftlik tapusu, reayanın üç yıl işlemediği toprağın sipahi tarafından belli bir ücret karşılığında başka bir reayaya tapu ile vermesi durumunda veya erkek evladı olmayan reayanın vefatı durumunda toprağını işleyecek başka bir reayaya tapu ile verdiğinde tahsil ettiği vergidir. Ev tapusu ise reayanın sipahi tımarında ev yaptığı durumlarda tımar gelirlerinin azalmasına karşılık ev yapılan yerin tapusuna karşılık tahsil edilen vergidir.¹⁹⁵ Bununla birlikte, defterdeki tapu resmi ile ilgili hükümler, çiftlik tapusu kapsamındaki hususlardan ibarettir. Ev yerine dair alınan tapu resmine rastlanmamaktadır.

Tapu resminin ardından, abd-i âbık, yave ve kaçgun resimleri gelmektedir. Abd-i âbık, sipahi toprağında yakalanan kaçak erkek ve kadın köleden sahibi gelinceye kadar

¹⁹² Halil Sahillioğlu, “Bad-ı Heva”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/416-417.

¹⁹³ Sahillioğlu, “Bâd-ı Hevâ”, 417.

¹⁹⁴ h. 9

¹⁹⁵ Sahillioğlu, “Bâd-ı Hevâ”, 417.

belirlenen günlük ücrete ve yakalandıkları toprak statüsüne göre iadelerinde alınan vergidir. Yave ise kayıp hayvan anlamını taşımakla birlikte, kaçak kölelerdeki hususlar burada da geçerliydi.¹⁹⁶ Bununla birlikte yave, kaybolmuş köle ve hayvanın bulunması halinde sahibinden alınan vergiyi de ifade etmektedir.¹⁹⁷ Ayrıca kaçgun da bu anlamda kullanılmaktadır. Nitekim hükümlerde yave ve kaçgun, kaybolan kullar/köleler için kullanılmıştır. Bu konudaki şikâyetler, müjde (muştuluk) gelirleri ve ödemelerindeki anlaşmazlıklar ile ilgilidir. Niksar kadısına yazılan hükümde, Şaban adlı kimse, Yovan adlı kulunun kaybolup üç gün sonra bulunduğunu ve müjdesini verdiği halde, müjdeye kanaat edilmeyip fazladan akçe talep edildiğini bildirmiştir.¹⁹⁸

Deştibânî, tarla güvenliği ve kır bekçiliği vergisini ifade etmektedir.¹⁹⁹ Defterde deştibânî ile ilgili iki hüküm bulunmaktadır. Bu hükümler, deştibânî resminin tahsili ve kanuna aykırı deştibânî resmi talebi ile ilgilidir. Defterde, hassa çeltikçilerin her sene bir müd çeltik ziraat edenlerinden deştibânî denilerek mirî için bir şinik çeltik alındığına dair bir kayıt bulunmaktadır.²⁰⁰ Bu kayıt, ilgili yıllarda Anadolu vilayetinde çeltikçilerden alınan deştibani resmi hakkında bilgi verir mahiyettedir.

Zuhurata bağlı vergilerin ardından, zirai ürünlerden (toprakten) alınan vergiler gelmektedir. Bu kategoride, öşür, kendir resmi ve cev (arpa) resmi²⁰¹ yer alıp defterdeki vergilerin %21'ini ihtiva etmektedir. Bu hükümler içerisinde, en fazla öşür resmi yer almaktadır. Öşür, toprağını işleyen ve üretimin sahibi olan çiftçilerden onda bir oranında toplanan zirai vergidir. Bu oran, toprağın sulanma şekline göre farklılık gösterirdi. Toprağını kendi imkânları ile sulayan çiftçiler yarı öşür (%5) ödüyor ve bu topraklara suğla deniyordu.²⁰² Defterde, suğlacılar ve suğlalara dair hükümler de rastlanmaktadır.²⁰³ Öşür vergisi, harman zamanından sonra tahsil edilen bir vergi idi. Nitekim hükümlerde hâsıl edilen terekelerin (hububat) harman zamanında taşir edilip öşürün aynî olarak alındığına dair ifadeler geçmektedir. Ancak bununla birlikte, öşür

¹⁹⁶ Sahillioğlu, “Bâd-ı Hevâ”, 417

¹⁹⁷ Tabakoğlu, “Resim”, 583.

¹⁹⁸ h. 132

¹⁹⁹ Tabakoğlu, “Resim”, 583.

²⁰⁰ h. 352

²⁰¹ Bu resim, resm-i kara ve resm-i dud vergileri arasında geçmekle birlikte, hakkında malumat bulunamadı. Bu yüzden cev kelimesinin sözlük anlamına istinaden bu kategoride değerlendirildi.

²⁰² Ahmet Tabakoğlu, “Öşür”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/101.

²⁰³ h. 3, 47, 440, 460, 496

vergilerinin harman zamanında tahsil edilmemesinden²⁰⁴ kaynaklanan şikâyetlere de rastlanmaktadır.

Zirai ürünlerden (topraktan) alınan vergilerin ardından çift resmi ve buna bağlı vergiler gelmektedir. Bu kategorideki hükümler, vergilerin %9'unu içermektedir. Bu kategoride, çift resmi, bennak resmi, kara resmi, caba resmi, dûd resmi, mücerred resmi ve adiyе resmi geçmektedir. Hükümlerde en çok geçen vergi, bennak resmidir. Çift resmi veya kulluk akçesi ya da raiyyet rûsumu, toprağa bağlı bir vergi olduğu gibi şahsi bir vergi veya bir hane vergisi olarak da kabul edilir. Söz konusu tam çift veya yarım (nim) çift resmi olduğunda bu resim, öncelikle toprağa bağlı sayılmıştır. Bununla birlikte, köylünün yarım çiftten aşağı toprak tasarruf etmesi ve evli olup olmadığı vergi miktarını belirleyen esas etkidir.²⁰⁵ Çift resmi, diğer vergilerde olduğu gibi çeşitli bölgelerde çeşitli miktarlarda alınırdı.²⁰⁶ Defterde geçen çift resminin şikâyet konusu, otuz üç akçe olan çift resminin kanuna aykırı olarak yüz elli akçe olarak alınması ile ilgilidir.²⁰⁷ Peçin ve Milas kadılarına yazılan bu hüküm, 1589 yılında, çift resminin ilgili bölgelerdeki miktarını gösterir mahiyettedir.

Bennak resmi, bekâr erkeklerin (mücerred) evlendikten sonra ödedikleri vergidir. Bennakler, tasarruf ettikleri toprak miktarlarına göre ekinlû (çiftlû) ve caba-bennak olarak ikiye ayrılırlar. Bu şekilde ödedikleri vergi miktarları da farklılık gösterir. Bununla birlikte, bennak resmi raiyyet resmi özelliğini sağlamış ve baş vergisi sayılmıştır.²⁰⁸ Bennak resmine dair şikâyet konuları, genellikle fazladan alınması ile ilgilidir. Nitekim yukarıda çift resminde olduğu gibi bennak resmi de fazladan alınmış, on iki akçe olan resim için yüzer akçe alındığı bildirilmiştir.²⁰⁹

Bennak resminin ardından, caba, kara ve mücerred resimlerini zikredebiliriz. Caba, çiftlik ve hiçbir yeri olmayan fakir köylüdür. Evli ise caba-bennak denir.²¹⁰ Caba-bennakler, genellikle başkalarına ait tapulu topraklarda işçi olarak çalışırlar veya

²⁰⁴ h. 191

²⁰⁵ İnalçık, "Osmanlılar'da Raiyyet Rûsumu", 581.

²⁰⁶ Çift resminin farklı zamanlarda ve bölgelerde alınan miktarı için bk. İnalçık, "Osmanlılar'da Raiyyet Rûsumu", 584-585.

²⁰⁷ h. 136

²⁰⁸ İnalçık, "Osmanlılar'da Raiyyet Rûsumu", 589-590.

²⁰⁹ h. 136

²¹⁰ İnalçık, "Osmanlılar'da Raiyyet Rûsumu", 586.

tapusuz toprakları tasarruflarına alarak dönüm resmi öderlerdi.²¹¹ Kara sıfatı, bekârlıkla (mücerred) birleştirilmiş ve evliler bennak adı ile kaydedilmiştir. Bu kimseler, toprak işçisi olarak veya arazi kiralayarak gelir sağlarlardı. İşledikleri toprak başkasına ait tapulu arazi değilse, sipahiye dönüm resmi öderlerdi. Kendi sipahilerine ise mücerred resmi veya kara resmi öderlerdi.²¹² Bu vergilere dair şikâyet konuları genellikle verginin belirlenen miktarın üzerinde alınması ile ilgilidir. Örneğin, İnallı ve Ortapare kadılarına yazılan hükümde, on üçer akçe olan kara resminin yirmi dört akçe olarak alındığı görülmektedir.²¹³ Dûd resmi ise bir sipahi arazisine geçici bir zaman için genellikle kışlamak için gelen ve ziraatle uğraşmayan hariç reayanın ödediği bir vergidir.²¹⁴ Hükümlerde bu vergi türünün de fazladan alındığına dair şikâyetlere rastlanmaktadır.

Çift resmi ve buna bağlı vergilerin ardından Gayrimüslim ahaliden (zimmîler) alınan vergiler gelmektedir. Bu kategorideki hükümler, vergilerin %8'ini içermektedir. Bu kategoride cizye, haraç ve ispençe resimleri yer almaktadır. Hükümlerde en fazla haraç vergisi geçmektedir. Cizye, gayrimüslim halk içinde belirli bir yaşta olmak, hasta veya sakat olmamak gibi şartları taşıyan kimselerden kişi başına alınan vergi idi.²¹⁵ Cizye ile ilgili deftere yansıyan bir şikâyet, cizye vergisinin miktarı hakkında bilgi vermektedir. Bu şikâyet, Taşoz adası keferesinin elli üç akçe olan cizyeleri için kırk üç akçe verip fazlasını vermemeleri ile ilgilidir.²¹⁶ Haraç ise toprağın genişliğine göre sahiplerinden maktu olarak alınan para veya mahsulden alınan paydır. Müslümanların ödedikleri oşür ve dönüm resminin karşılığıdır.²¹⁷ Bu açıdan cizye gayrimüslim halktan alınan baş vergisini, haraç ise arazi vergisini ifade etmektedir. İспенçe, örfi bir baş vergisi olup Müslümanlardan alına çift resminin karşılığı olma özelliği taşıyan bir vergidir.²¹⁸ İспенçe vergisinin miktarı, çeşitli bölgelerde çok büyük farklar göstermemekle birlikte genellikle yirmi beş akçedir. Bu konuda defterde yer alan bir hükümde, keferelerin yirmi beş akçe olan ispençelerini ödemediklerine dair şikâyete rastlanmaktadır.²¹⁹

²¹¹ İncalcık, "Osmanlılar'da Raiyyet Rûsûmu", 590.

²¹² İncalcık, "Osmanlılar'da Raiyyet Rûsûmu", 588.

²¹³ h. 442

²¹⁴ İncalcık, "Osmanlılar'da Raiyyet Rûsûmu", 593.

²¹⁵ Yavuz Ercan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimlerin Ödedikleri Vergiler ve Bu Vergilerin Doğurduğu Sosyal Sonuçlar", *Belleten* 55/213 (1991), 371.

²¹⁶ h. 131

²¹⁷ Ercan, "Gayrimüslimlerin Ödedikleri Vergiler ve Bu Vergilerin Doğurduğu Sosyal Sonuçlar", 385.

²¹⁸ İncalcık, "Osmanlılar'da Raiyyet Rûsûmu", 603-604.

²¹⁹ h. 403

Gayrimüslim ahaliden (zimmîler) alınan vergilerin ardından Ticarî vergiler gelmektedir. Bu kategorideki hükümler, vergilerin %7'ini içermektedir. Bu vergilerin içerisinde en çok gümrük ve bac resmine rastlanmaktadır. Diğer vergiler ise kantar resmi, damga resmi ve ihzariye resmidir. Osmanlı Devleti'nde malın gümrük olan yerlere giriş ve çıkışından ayrı ayrı vergi alınırdı. Bu açıdan gümrükler, dâhili olarak ifade edebileceğimiz kara ve sahil gümrükleri ile hârici yani sınır gümrükleri olarak ayrılırdı.²²⁰ Gümrük resmi ile ilgili hükümler, genellikle vergi miktarındaki anlaşmazlıklar ile ilgilidir. Satılmış kadısına yazılan hükümde, müd başına ikişer akçe gümrük resmi verilmesine rağmen kanuna aykırı kile başına ikişer akçe talep edilmesinden kaynaklanan şikâyet yer almaktadır.²²¹ Ayrıca gümrük vergisi ödememek için çeşitli teşebbüslerde bulunduğu görülmektedir. İstanbul ve Galata kadılarına yazılan hükümde, bazı kefare-i harbî²²² tüccar taifesinin İstanbul'dan aldıkları malları Galata'da mahzene koyduktan sonra, gümrük resmi vermemek için gizlice gemilere yükleyip gümrükten kaçırdıkları bildirilmiştir.²²³ Bu durum, yabancı tüccarların vergi ödememe hususundaki girişimlerine bir örnek mahiyettedir. Ayrıca bu davada enteresan bir durum göze çarpmaktadır. Davanın devamında, malların deftere kaydedilmesi ve deftere kaydedilen mallarda eksik çıkarsa tüccarların yemin etmesi gerektiği ve bu durumda da kiliselerine gönderilip “âyîn-i bâtilaları” üzere yemin ettirilmesi istenmiştir.

Bac ve damga resimleri pazara getirilen mallardan alınan vergilerdi. Kantar (kapan) resmi tahıl, un, bal, yağ gibi malların tartılması ve bu malların ticaretinden alınan vergileri ifade etmektedir.²²⁴ Bac ve damga resimleri ile ilgili hükümler, vergi gelirlerine müdahale ve kanuna aykırı vergi talebi ile ilgilidir. Örneğin, Abdülkerim Çavuş şikâyetinde, zeamet ve çiftlik hâsılından elde ettiği mahsulâtı satmak için Larende pazarına getirdiğini, ancak kendisinden kanuna aykırı bac talep edildiğini bildirmiştir. Ayrıca, çavuşlardan bac alınmadığını da eklemiştir.²²⁵ Bu hükümler sayesinde, vergiler hususunda yaşanan problemler ve çeşitli vergi muafiyetlerine ulaşabilmek mümkündür. Kantar resmi ile ilgili şikâyetler ise reaya veya tüccarların

²²⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, “Gümrük”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/263.

²²¹ h. 50

²²² Kefere-i harbî, Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti dışındaki topraklarda, fiili veya muhtemel düşman statüsündeki ülkelerin tebaasını ifade etmektedir. Ahmet Özel, “Harbî”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/113.

²²³ h. 75

²²⁴ Tabakoğlu, “Resim”, 582.

²²⁵ h. 537

kantar edinmelerinden kaynaklanmaktadır. İzmir kadısına ve mukataat nazırına yazılan hükümde, İzmir İskelesi'nde mîrî kapan olmasına rağmen, civar köyler halkı ve gemicilerin her biri birer kantar edinerek kapana müteallik yükleri kendi kantarları ile tarttıkları ve kantar resmi vermedikleri bildirilmiştir.²²⁶

Ticarî vergilerin diğer vergi türleri içerisinde değerlendirdiğimiz vergiler gelmektedir. Bu kategorideki hükümler, vergilerin %3'ünü içermektedir. Bu vergi türlerinin her birinden defterde birer adet bulunmaktadır. Bu vergiler içerisinde avarız,²²⁷ darphane resmi,²²⁸ mir-ab resmi,²²⁹ esb-keşân resmi,²³⁰ hüccet ve defter resmi²³¹ geçmektedir.

Yukarıda, ihtiva ettikleri türlere göre tasniflerini yapmış olduğumuz vergiler ile ilgili hükümlerin büyük bir bölümü, reayadan kanuna aykırı vergi talepleri ile ilgilidir. Vergiler ile ilgili merkeze ulaşan şikâyetler, genellikle reayadan kanuna aykırı fazladan vergi alınması²³² veya talep edilmesi,²³³ çeşitli adlar altında akçelerinin alınması, yem ye yiyeceklerinin alınması ve zulme uğratılması ile ilgilidir. Örneğin, Sivas kadısına yazılan hükümde, Pir Metin adlı kimse, emin ve amillerin hukuk ve rüsumları fazla aldıklarını, ayrıca beylerbeyi ve sancakbeyi subaşılarının yaylağa ve kışlağa gittikleri yerlerde şer'a ve kanuna aykırı cürm ü cinayet talep edip zulmettiklerini bildirmiştir.²³⁴ Reayayı zor duruma düşüren bu uygulamalar, Osmanlı vergi sistemini olumsuz etkilediği düşünülebilir.

Vergiler ile ilgili şikâyetlerin bir kısmı da ödenen vergilerin tekrardan talep edilmesi ile ilgilidir.²³⁵ Hassa Elliciyan taifesinden birkaç kişinin şikâyetine konu olan bir kayıta hukuk, rüsum, resm-i bennak, cürm ü cinayet ve sair bad-ı heva türünden resimlerini emin ve amillerine ödemelerine rağmen, sancakbeyi subaşıları, züama, erbab-ı tımar ve has emini ve amillerinin, tekrar hukuk ve rüsum talep ettikleri bildirilmiştir. Ayrıca, kanuna aykırı olarak yağ, bal, arpa ve saman salınıp zulme uğradıklarını

²²⁶ h. 102

²²⁷ h. 130

²²⁸ h. 118

²²⁹ h. 497

²³⁰ h. 38

²³¹ h. 225

²³² h. 4, 29, 84, 124, 136, 160, 194, 290, 296, 331, 364, 397, 400, 420, 442, 502, 523, 533

²³³ h. 3, 22, 107, 209, 221, 281, 324, 348, 372, 422, 442, 434, 532, 537

²³⁴ h. 2

²³⁵ h. 9, 16, 26, 52, 81, 120, 139, 180, 218, 267, 355, 432, 508

belirtmişlerdir.²³⁶ Bu durum, vergi müellifi durumundaki her şahıs ve topluluğun, vergi hususunda sıkıntılı uygulamalara maruz kaldıklarını gösterir niteliktedir.

Vergiler ile ilgili şikâyetlerin bir kısmı da reayanın vergi ödemekten kaçınmaları, vergi tahsiline²³⁷ mani olmaları ile ilgilidir. Hükümlerde, reayanın vergisini ödememe hususunda çeşitli girişimlerde bulundukları görülür. Örneğin, Ankara haymana mukataası iltizam emini Ali Çırak şikâyetinde, hassa arazilerinde ziraatla uğraşan reayanın hâsıl ettikleri terekenin öşrü alınmadan harmanlarını bozup evlerine gittiklerini bildirmiştir.²³⁸ Reayanın bu gibi girişimlerde bulunması, toprağa dayalı bir ekonomide, gelirler üzerinde olumsuz tesirlere neden olabileceklerini akle getirmektedir.

Tablo 5: 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Tespit Edilen Vergi Türleri

Vergiler	Vergilerin Geçtiği Hüküm/Hükümler
Abd-i Âbık	132, 196
Adet-i Ağnam Resmi	4, 27, 29, 84, 85, 88, 120, 124, 135, 136, 160, 194, 238, 290, 292, 296, 397, 400, 420, 434, 442, 474, 512, 523, 533
Avarız	130
Bac-ı Bazar Resmi	87, 537
Bac-ı Keyl Resmi	87, 208
Bâd-ı Hevâ Resmi	36, 125, 238, 256, 282, 287, 292, 330, 363, 402, 437, 544
Bâğân Resmi	135
Baş Resmi	281
Cizye Resmi	131, 213
Cürm ü Cinâyet Resmi	2, 9, 36, 220, 238, 282, 287, 301, 330, 363, 402, 513, 544
Darphane Resmi	118
Haraç Resmi	110, 135, 213, 242, 266, 269, 348, 363, 402, 403, 422, 428

²³⁶ h. 282; Hüküm terkin kayıtlıdır.

²³⁷ h. 91, 100, 138, 238, 255, 263, 327, 344, 351, 352, 361, 387, 402, 437, 474, 497

²³⁸ h. 223

İспенçe Resmi	403
Kendir Resmi	263
Öşür Resmi	3, 22, 47, 48, 74, 81, 85, 90, 110, 126, 135, 140, 152, 191, 223, 226, 249, 255, 256, 265, 288, 289, 291, 324, 327, 351, 365, 372, 385, 422, 492, 502, 508, 532
Öşr-i Gallât Resmi	27, 135, 385, 497
Öşr-i Hamr ü Arak	449
Resm-i Ağıl	4, 29, 84, 124, 160, 194, 290, 296, 331, 397, 400, 420, 442, 474, 512, 523, 533
Resm-i Bennak	85, 136, 209, 238, 282, 290, 331, 434, 442, 524
Resm-i Caba	194
Resm-i Cev	442
Resm-i Çift	136
Resm-i Damga	101, 490
Resm-i Defter	225
Resm-i Deştibânî	348, 352
Resm-i Dûd	331, 442
Resm-i Ganem	4, 296, 331, 397, 400, 420, 474, 523, 533
Resm-i Gümrük	50, 107, 135, 355
Resm-i Hücçet	225
Resm-i İhzâriyye	387
Resm-i Kaçgun	330
Resm-i Kantar	102, 263
Resm-i Kara	331, 442
Resm-i Kışlak	2
Resm-i Kovan	180
Resm-i Küvvâre (arı kovanı)	400
Resm-i Mîr-Âb	497
Resm-i Mücerred	434

Resm-i Otlak	46
Resm-i Tapu	92, 96, 265, 289, 311, 324, 345, 346, 347, 365
Resm-i Yave	132, 215, 330
Rüsum-ı Âdiye	136
Rüsum-ı Esb-Keşân	38
Yaylak Resmi	231

Kaynak: Yukarıdaki tablo 41 numaralı Mühimme defterinden elde edilmiştir (s. 1-252).

1.6.4. Vakıflar İle İlgili Hükümler

Sözlükte, ferdi mülkiyetin kamu yararı adına ebedi olarak tahsis edilmesi anlamına gelen vakıf (çoğulu *evkaf*),²³⁹ dini ve manevi kavramlarının yanı sıra maddi olarak önemli bir hayırseverlik kurumudur. Dini eğitimi ve medreseleri desteklemesinin yanı sıra vakıflar cami, han, hamam, çeşme, köprü vb. kamu hizmetlerine ciddi katkılar sağlamaktaydı. Vakfa devredilen mallar satılamaz, ipotek edilmez veya miras olarak bırakılamazdı. Ancak vakfedilen mallar hizmet edemez hale geldiği takdirde, yerine hizmet edecek bir mülk almak için satılmasına izin verilirdi.²⁴⁰ Vakıflar, belirli kural ve şartlar çerçevesinde dini, sosyal ve iktisadi hedeflerle kurulan müesseselerdi. Bu kural ve şartlar, genellikle vakfeden kişiler tarafından belirlenir ve yetki belgesi niteliğindeki vakfiye veya vakıfname adı verilen belgelere kaydedilirdi. Böylece vakıf işletmeleri ve gelirleri güvence altına alınırdı. Vakfın hedeflerini gerçekleştirmesi, devamlılığının sağlanması, bakım ve onarımının yapılması ve vakfiye şartlarına göre yönetilmesi için belli başlı görevliler tayin edilirdi. Vakfın idaresinden sorumlu olan bu görevlilere “mütevelli” veya “nazır” adı verilirdi.²⁴¹ Genellikle vakıf gelirlerinin toplanması ile ilgili görevlilere ise “cabi” ve yaptıkları işe de “cibayet” adı verilirdi.²⁴²

41 Numaralı Mühimme Defteri’nde vakıflar ile ilgili 79 hüküm tespit edilmiştir. Vakıflarla ilgili hükümlerin konusu genel olarak vakıf mukataaları, vakıf arazileri, vakıf muhasebelerinin teftişi, vakıf görevliler, vakıf mallarının tahsili vakıf reayası ve vakfa ait yerlerin tamiri gibi konular ile ilgilidir.

²³⁹ Pakalın, “Vakıf”, 3/577.

²⁴⁰ Wael B. Hallaq, *İslâm Hukukuna Giriş*, çev. Necmettin Kızılkaya (İstanbul: Pınar Yayınları, 2018), 88-89.

²⁴¹ Hacı Mehmet Günay, “Vakıf”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/478.

²⁴² Mehmet İpşirli, “Câbî”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/529.

Vakıflar ile ilgili hükümlerde, vakıf mukataalarının iltizama verilmesine²⁴³ dair hükümler yer almaktadır. Kastamonu kadısına ve merhum Sultan Bayezid Han'ın Amasya'daki İmareti Evkafı mütevellisine yazılan hükümde, Müyesser ve Yusuf adlı şahıslar, Beysaray ve Kimene köylerinin cibayetini 155.000 akçeye iltizam eden Ramazan ve Abdurrahim'in yerine 15.000 akçe ziyade ile 170.000 akçaya iltizam ve kabul ettiklerini belirtmişlerdir. Devamında, merkezden teftiş istenmiş ve sağlam kefillerinin alınıp deruhte edilmesi bildirilmiştir.²⁴⁴ Bununla birlikte, vakıf mukataalarında yaşanan hukuki sorunlara²⁴⁵ dair hükümler de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, mütevellilerin vakıf mukataalarının satışında usulsüzlük yaptıkları görülmektedir. Hatuniye Evkafı mütevellisi Hoca Hasan şikâyetinde, kendisinden önceki mütevellinin, vakfın mukataalarını muvazaa ile bazı kişilere eksik fiyatla satıp vakıf malını zarar uğrattığını bildirmiştir.²⁴⁶ Muvazaa ile satılan bu mukataalardan haksız kazanç elde edileceği malumdur. Her ne kadar devlet bu konuda gereken tedbirleri alsada vakfın idaresinden sorumlu kişilerin böyle bir dava ile karşı karşıya gelmesi, vakıf yönetimindeki yozlaşmayı gösteren önemli örneklerdendir.

Vakıf arazilerine dair hükümlerin içeriği daha çok vakıf arazilerinin gelirlerine başkaları tarafından müdahale edilmesi ile ilgilidir.²⁴⁷ Yenişehir kadısına yazılan hükümde, Reyhan Paşa Evkafı mütevellisi Mehmed, vakfa ait yerlere civar köy halkının ve bazı sipahilerin kanuna aykırı müdahalede bulunarak vakıf malına zarar verdiklerini bildirmiştir.²⁴⁸ Eskişehir kadısına yazılan hükümde ise Seyyid Gazi Camii Evkafı mütevellisi Hüseyin Vefa, vakfa ait yerlere İbrahim Paşa Evkafı cabilerinin kanuna aykırı müdahalede bulunarak vakıf malına zarar verdiklerini bildirmiştir.²⁴⁹ Görünen o ki reaya, sipahi taifesi ve hatta başka vakıfların görevlileri, vakıf arazilerine kanuna aykırı tasarruflarda bulunarak vakıf gelirlerine zarar vermişlerdir. Bu açıdan belgeler, vakıf gelirlerinin zarar görmesine yönelik dış faktörleri göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca vakıf arazilerine kanuna aykırı olarak başkalarının müdahalede bulunmasına²⁵⁰ dair hükümler de yer almaktadır. Ankara kadısına yazılan hükümde, Yanucak nam-ı

²⁴³ h. 117, 549

²⁴⁴ h. 444

²⁴⁵ h. 37, 90, 125, 129, 225, 279, 328, 519

²⁴⁶ h. 379

²⁴⁷ h. 49, 74, 126, 140, 152, 330, 492

²⁴⁸ h. 12

²⁴⁹ h. 13

²⁵⁰ h. 83

diğer Oğul Bey Zaviyesi zaviyedarı Bayezid, vakfa ait Yanık adlı mezraya haymana mültezimlerinin mirî yer olduğunu söyleyip müdahalede bulunduklarını ve 9.000 akçesini alıp zulmettiklerini bildirmiştir.²⁵¹ Burada belirtilmesi gereken diğer husus, zaviyedarın şikâyetini desteklemek için elindeki hüccet ve vilayet defteri suretini merkeze sunmasıdır. Nitekim bu belgelerin de etkisiyle merkezden, mezkûr Bayezid'in akçelerinin geri alınması ve zikredilen mezranın vakf için zapt ettirilmesi emredilmiştir. Bu hükümlerin yanı sıra vakıf arazilerin satışında (mütevelli marifeti olmadan, vakfa ait resmin tam alınmadan satılması) yaşanan sorunlar²⁵² ve sınır anlaşmazlığına²⁵³ dair konular da yer almaktadır. Bu hükümler, vakıf arazilerine dair anlaşmazlıkların tür ve çeşitlerine ulaşmak ve bilgi sahibi olmak açısından oldukça önemlidir.

Bununla birlikte, vakıf gelirlerine/mahsullerine arazi hususu dışında, farklı konularda da zarar verildiği görülmektedir.²⁵⁴ Birgi kadısına yazılan hükümde, Haremeyn-i Şerifeyn Evkafı mütevellisi Hasan, Yörük taifesinin vakıf toprağındaki ziraat arazilerine hayvanlarını salıp bağ ve bahçelerini bozdurduklarını ve ekinlerini yedirerek zulmettiklerini bildirmiştir.²⁵⁵ Kangırı kadısına yazılan hükümde ise Sultan Bayezid Evkafı'ndan Amasya'ya tabi Şabanözü köyünde on beş yıldan beri her hafta pazar kurulup bac-ı keyl vs. vergilerden vakfa her sene 6.000 akçe gelir sağlanırken Hasan adlı kimsenin başka yerde pazar kurmaya başlaması üzerine vakıf gelirine zarar verildiği bildirilmiştir.²⁵⁶ Nitekim bu hükümler, vakıf gelirlerini sekteye uğratan kanun dışı tasarrufları göstermesi açısından önemlidir.

Vakıf görevlileri ile ilgili kaydedilen hükümler daha çok mütevelli,²⁵⁷ cabi²⁵⁸ ve kâtiplerin muhasebelerinin teftişi ve vakıf mallarının tahsili ile ilgilidir. Haremeyn-i Şerifeyn Evkafı mütevellisi Hasan, kendisinden önceki mütevelli Ali'nin 25.000 akçeden fazla yolsuzluğu (*bel'ıyyât u ketmiyyâtı*) olduğunu belirterek muhasebesinin görülüp zimmetindeki vakıf malının tahsil edilmesini arz etmiştir.²⁵⁹ Yine Germiyanoglu Yakup Bey İmareti Evkafı mütevellisi Nasuh, 984 ve 985 tarihlerinde

²⁵¹ h. 103

²⁵² h. 105

²⁵³ h. 341

²⁵⁴ h. 272, 291, 544

²⁵⁵ h. 202

²⁵⁶ h. 208

²⁵⁷ h. 33, 266, 277, 306, 332, 335, 350, 486, 491, 506, 549

²⁵⁸ h. 385, 427, 538

²⁵⁹ h. 93

kâtip ve cabi olanların yolsuzlukları olduğunu ve muhasebelerinde cüzi mahsul gösterdiklerini bildirmiştir. Üstelik her birinin toprak kadılarında bir şekilde emr-i şerif elde ettiklerini ve bu nedenle muhasebelerinin görülmeden kaldığını belirtmiştir. Merkez ise bu hususta, kâtip ve cabilerin bulunup her birinin muhasebesinin görülüp zimmetlerindeki vakıf malının tahsil edilmesini emretmiştir.²⁶⁰ Bu belgeler, vakıf görevlilerinin yolsuzluklarını ve merkezin bu durum karşısındaki tutumunu göstermesi açısından önemlidir.

Vakıf görevlileri ile ilgili diğer hükümlerde ise mütevellilerin reayanın vazifelerini vermekte sorun çıkartması,²⁶¹ vakfın kasaba olan borcunu ödememesi,²⁶² kanuna aykırı cihad ihdas edilmesi,²⁶³ cabilerin ziyade gümrük resmi talep etmesi,²⁶⁴ müderrisin vakıf malına zarar vermesi²⁶⁵ gibi konularda hukuki sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu hükümlerin yanı sıra müteveli ve mürtezika²⁶⁶ arasındaki ihtilafın²⁶⁷ halli ile ilgili bir hükme rastlanmaktadır. Mihaliç kadısına yazılan hükümde, Karaca Paşa İmaretı Evkafı mürtezıkası, mezbûr vakfın mütevellileri Mustafa ve Rukiye, Rabia ve Zahide adlı hatunların tevliyetin evlada meşrut olduğunu söyleyerek vakıf şartlarına aykırı olarak müteveli olduklarını ve vakfın durumunun bozulup imaretin kapanmasına neden olduklarını bildirmiştir. Üstelik oğullarından Mustafa'nın, vakfın pek çok akçesini aldığını ve vakıf malına hayli zararları olduğunu belirtmiştir.²⁶⁸ Nitekim bu hüküm, Osmanlı Devleti'nde kadınların sosyal hayattaki faal durumlarını gösteren güzel bir örnektir. Ayrıca vakıf şartlarına aykırı tasarruflarda bulunmaları da ilginçtir.

Vakıflar ile ilgili incelememizde, vakıf reayasına dair çeşitli hükümler tespit edilmiştir. Bu hükümler, vakıf reayasının vakfa ait olan kesim²⁶⁹ ve icareyi²⁷⁰ ödemekte sorun çıkartmaları ile ilgilidir. Ayrıca vakıf reayasının çeşitli konularda zulme uğradıkları da

²⁶⁰ h. 427

²⁶¹ h. 200, 478, 487, 531

²⁶² h. 144

²⁶³ h. 54, 494

²⁶⁴ h. 50

²⁶⁵ h. 450

²⁶⁶ Mürtezika, vakıf gelirlerinden yararlanan, maaş alan kimseleri ifade etmektedir. Pakalın, "Mürtezika", 2/624.

²⁶⁷ h. 456

²⁶⁸ h. 261

²⁶⁹ h. 20

²⁷⁰ h. 336

görülmektedir. Hükümlerde kanuna aykırı olarak sipahizade kaydedilmeleri²⁷¹ ve kamu görevlilerin çeşitli müdahalelerine maruz kalıp zulme uğramaları²⁷² gibi konulara rastlanmaktadır. Gördek kadısına yazılan hükümde, Seyyid Mehmed Buhari İmareti Evkafı reayasından birkaç kişi, mukataa mültezimlerinin kanuna aykırı müdahalede bulunup bir defa vakıf için ödedikleri rüsumu tekrar talep ederek zulmettiklerini bildirmişlerdir.²⁷³ Liva-i Saruhan ve Karesi kadılarına yazılan hükümde ise Müslüman Çingenelerden Kara Mustafa ve oğulları, Hatuniye İmareti Evkafı reayasından olup hukuk, rüsum, cürm-i cinayet ve badı hevalarını ödediklerini belirttikten sonra, rençperlik ettikleri yerlerde beylerbeyi, sancakbeyi subaşları vd. kanuna aykırı olarak müdahalelerine maruz kaldıklarını bildirmişlerdir.²⁷⁴ Yine Sultanönü ve Eskişehir kadılarına yazılan hükümde, Sultan Bayezid Han İmareti Evkafı reayasından birkaç kişi, piyade subaşı Hüseyin'in kendilerine piyade olduklarını söyleyip zulmettiğini bildirmişlerdir.²⁷⁵ Burada, mezkûr Hüseyin'in zimmetine mal geçirmek için böyle bir uygulamaya gittiği bellidir. Şu halde, vakıf reayasına karşı sergilenen bu kanun dışı tasarruflar, idari-askeri görevlilerin her kesime karşı giriştikleri haksız kazanç faaliyetlerini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Vakıflar ile ilgili diğer hükümlerde ise kamu hizmetleri ve muhtelif konulara dair hükümlere rastlanmaktadır. Bu hükümlerin içerisinde cami,²⁷⁶ türbe²⁷⁷ ve hamam²⁷⁸ tamirine dair kayıtlar yer almaktadır. Bu kayıtlar vakıflara dair tamir ve/veya imar faaliyetleri hakkında bilgi vermesi açısından oldukça önemlidir. Zira bu hükümler sayesinde, tamir edilecek yapıların hasar tespiti ve maliyeti gibi detaylara ulaşabilmek mümkündür. Ayrıca vakıf görevlilerine dair çeşitli tayin ve azillere dair hükümlere rastlanmaktadır. Tayin edilen mütevellilere verilen akçe ile ilgili sorun,²⁷⁹ Hatuniye İmareti suyoluna hizmetkâr tayini,²⁸⁰ müezzinin geçici görevinin daimi yapılması,²⁸¹

²⁷¹ h. 80

²⁷² h. 451, 524

²⁷³ h. 1

²⁷⁴ h. 36

²⁷⁵ h. 514

²⁷⁶ h. 151, 276, 443

²⁷⁷ h. 154

²⁷⁸ h. 443

²⁷⁹ h. 526

²⁸⁰ h. 441

²⁸¹ h. 44

vakıf zevaidine mutasarrıf tayini,²⁸² nezarete kâtip tayini,²⁸³ cibayetin ahara tevcihi,²⁸⁴ Sultan Selim Han İmareti Evkafı cabisinin sebepsiz yere azli,²⁸⁵ merhum Mustafa Paşa'nın Pazarcık'daki İmareti şeyhinin azlini gerektirecek bir durum olmamasına rağmen rencide edilmesi²⁸⁶ ve Devlet Hatun Evkafı nazırının azlini gerektirecek bir durum olmamasına rağmen nezaretine mani olunması²⁸⁷ gibi hükümler, vakıf görevlilerine dair tayin ve azil hükümlerinin içeriğini oluşturmaktadır.

Vakıflarla ilgili diğer hükümlerde, vakıf köylerinde doğal afet meydana gelmesi²⁸⁸ ve vakıf muamelatına dair²⁸⁹ çeşitli kayıtlar karşımıza çıkmaktadır. Bu hükümlerin yanı sıra inşa edilen caminin imam, hatip ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması için çorak arazilerin şenlendirilmesi için emr-i şerif talebinde bulunulduğu görülmektedir.²⁹⁰ Bu belge, Osmanlı Devleti'ndeki çorak arazilerin nasıl değerlendirildiği hakkında fikir veren önemli bir örnektir.

Defterde yer alan vakıflara ait hükümler ile Anadolu vilayetlerindeki vakıfların isimlerine de ulaşılabilir. Nitekim incelediğimiz defterde, 35 farklı vakıf tespit edilmiştir.

Tablo 6: 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Tespit Edilen Vakıflar

Vakıflar	Vakıfların Geçtiği Hüküm/Hükümler	Vakıfların Bulundukları Sancak ve/veya Kazalar
Ahi Çelebi Evkafı	187	İstanbul
Ayni Hatun Evkafı	456	Bursa
Cenâbî Ahmed Paşa Evkafı	200, 439	Ankara
Devlet Hatun Evkafı	341	Konya

²⁸² h. 73

²⁸³ h. 302

²⁸⁴ h. 119

²⁸⁵ h. 398

²⁸⁶ h. 457

²⁸⁷ h. 545

²⁸⁸ h. 401

²⁸⁹ h. 252

²⁹⁰ h. 453

Devlet Hatun Evkafı	545	Merzifon
Ertuğrul Sultan İmareti Evkafı	486	Bilecik
Fatıma Sultan Evkafı	154	Bursa
Gazi Hüdavendigâr Evkafı	345	Bursa
Germiyanoglu Evkafı	451	Anadolu vilayeti
Germiyanoglu Yakup Bey İmareti Evkafı	427	Kütahya
Hacı İvaz Paşa Evkafı	54	Tokat
Haremeyn-i Şerifeyn Evkafı	93, 105, 202, 225, 335	Birgi
Hasan Paşa İmareti Evkafı	538	Akşehir
Hatuniye Vakfı	50	Satılmış/Ankara(?)
Hatuniye Evkafı	332, 350, 379, 549	Tokat
Hatuniye İmareti Evkafı	36	Muğla
Hatuniye İmareti Evkafı	252, 272, 441, 450	Trabzon
Hazret-i Mevlana Celaleddin Evkafı	44	Konya
İbrahim Paşa Evkafı	13	-
Karaca Paşa İmareti Evkafı	261	Mihalıç
Mahmud Çelebi Evkafı	487	İznik
Medine-i Münevvere Evkafı	234, 277, 380, 385, 401	Birgi
Mustafa Paşa Medresesi Evkafı	74	Bolu
Muradiye Camii-i Şerifi Evkafı	328	Manisa
Reyhan Paşa Evkafı	12, 491	Yenişehir

Seydi Gazi Medresesi Evkafı	519	Beypazarı(?)
Seydi Sinan Zaviyesi Evkafı	49	Belviran
Seyyid Gazi Evkafı	524	Seyitgazi
Seyyid Gazi Camii Evkafı	13	-
Seyyid Mehmed el-Buharî İmareti Evkafı	1, 90, 119, 129, 254, 359	Bursa
Sinan Paşa Evkafı	506	Sincanlı
Sultan Bayezid Han İmareti Evkafı	83, 208, 291, 444, 492	Amasya
Sultan Bayezid Han İmareti Evkafı	514	Bursa
Sultan Mehmed Han Evkafı	20	Bursa
Sultan Mehmed Han Camii-i Şerifi Evkafı	478	Merzifon
Sultan Murad Han Evkafı	37, 73, 125, 476, 484, 531, 544	Bursa
Sultan Orhan Han Evkafı	152	Bursa
Sultan Selim Han Camii ve İmareti Evkafı	526	Sultaniye
Sultan Selim Han İmareti Evkafı	80, 92, 117, 398	Konya
Sultan Selim Han Valideleri Evkafı	151	Ankara
Sultan Yıldırım Hân Evkafı	279, 330	Bursa
Sungur Paşa Evkafı	33, 306	Yenişehir
Süleyman Paşa Evkafı	306, 336	Yenişehir
Umur Bey Evkafı	140	Bursa(?)

Yıldırım Bayezid Han İmareti Evkafı	144	Bursa

Kaynak: Yukarıdaki tablo 41 numaralı Mühimme defterinden elde edilmiştir (s. 1-252).

1.6.5. Miras Problemleri İle İlgili Hükümler

Menkul, gayrimenkul veya belirli bir yerin tasarruf hakkına sahip bir kişinin, vefatı üzerine terekesinin belirli kimselere geçmesini ifade eden intikal, Osmanlı hukukunda şer‘î ve adi olarak ikiye ayrılır. Kaynağı İslâm miras hukukuna (feraiz) dayanan şer‘î intikal, terekedeki menkul ve gayrimenkulün mirasçılara geçmesidir. Adi intikal ise mirîye ait bazı arazi ve akarlar üzerindeki tasarruf hakkının, devletin tespit ettiği yakınlarına bırakılmasıdır.²⁹¹ Ölen kişinin ardında bıraktığı mirasa, hukuk dilinde tereke veya muhallefat adı verilirdi. Bununla birlikte vâriissiz ölenlerin malları beytülmale yani devlete intikal ederdi.²⁹² Mirasçılıktan söz edilebilmesi için kan bağı, evlilik ve yakınlık şartlarının sağlanması gerekli idi. Yakınlık şartlarını sağlayanların miras hakkı 3 gruba ayrılırdı. 1. dereceden yakınlar ashab-ı feraiz denilen grupta yer alırdı. 2. grubu oluşturan asabe ise asıl vârislerden arta kalan terekeyi alan ve birinci dereceden vâris yoksa mirasın tamamını alan grubu kapsamaktadır. Zevi’l-erhâm ise diğer iki grubun dışında kalan 3. dereceden yakınları ifade etmektedir.²⁹³

41 Numaralı Mühimme Defteri’nde miras ile ilgili 25 hüküm tespit edilmiştir. Miras meseleleri ile ilgili hükümlerin konusu, genellikle muhallefat paylaşımı ve vâriissiz vefat eden şahısların muhallefatının beytülmale intikali ve satışı sırasında ortaya çıkan problemler ile ilgilidir. Bu konuda şahıslar arası anlaşmazlıklar ortaya çıkmış ve veraset davalarının görülmesine neden olmuştur.

Miras ile ilgili hükümlerde, beytülmale intikal eden muhallefat hususunda taraflar arasında veraset davalarının görüldüğüne²⁹⁴ dair kayıtlara rastlanmaktadır. Osmanlı Devleti’nde verâset davalarının görüleceği yerler, mirasın değerine göre yani üç bin akçe altı ve üç bin akçe üstü olmak üzere kurala bağlanmıştı. Buna göre, mirasın değeri üç bin akçenin altında ise toprak kadıları ile hâssa ve âmme beytülmal emin ve nazırları huzurunda dava konusu olan yerde dinlenebilirdi. Fakat değeri üç bin ve üç bin akçe

²⁹¹ Ahmet Akgündüz, “İntikal”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/353.

²⁹² Aktan, “Miras”, 30/144.

²⁹³ Hamza Aktan, “Miras”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/144.

²⁹⁴ h. 161, 210

üzerinde olan davaların ise İstanbul'da kadı-askerlerin huzurunda görülmesi kararlaştırılmıştı.²⁹⁵ Ancak bu husus, her ne kadar kurala bağlansa da uygulama aşamasında aksaklıklar ortaya çıktığı görülmektedir. Homa kadısına yazılan hükümde, Akkeçili Yörükleri mültezimi Nurullah, Ali adlı kişinin vâriissiz vefatı üzerine muhallefatinin beytülmale ait olduğunu ve bu hususta, muhallefet üç binden ziyade ise veraset davasının merkezde görülmesi için birçok kez hüküm verildiğini belirtmiştir. Ancak tüm bu kurallara rağmen, Recep adlı şahsın birkaç kişi ile Tomaş adlı hatunun vâris olduğunu iddia edip kanuna aykırı olarak mirasın önemli bir kısmını zapt ettiğini bildirmiştir.²⁹⁶ Görünen o ki veraset davasında şahıslar, çeşitli usulsüzlüklere başvurarak haksız kazanç elde etmeye çalışmışlar ve merkezi hükümet bu durumda, zararı en aza indirebilmek için çeşitli önlemler almak zorunda kalmıştır.

Miras ile ilgili hükümlerde, kamu görevlilerinin muhallefati talan edip eksik paraya sattıklarına dair ilginç kayıtlara rastlanmaktadır.²⁹⁷ Örneğin, Seydi Ahmed Çavuş merkeze gönderdiği mektupta, merhum Ebubekir Çavuş'un muhallefatına sabık müfettiş Mahmut'un kendi canibinden Bostan adlı lala ve Muslihuddin adlı suhteyi göndererek muhallefatin bazısını talan edilip bazısının da gabn-i fâhiş ile eksik paraya satıldığını bildirmiştir. Ayrıca müfettiş Mahmut'un da müteveffanın inek, at vs. hayvanlarını aldığını ve muhallefattan geriye sadece 100.000 akçelik bir miktar kaldığını belirtmiştir.²⁹⁸ Şu halde, müfettiş ve adamlarının metrukâtı telef etmelerinin yanı sıra adeta soygunculuğa kalkıştıkları anlaşılmaktadır.

Bu hükümlerin yanı sıra vâriislere intikal eden muhallefata başkalarının müdahalesine²⁹⁹ dair hükümlere de rastlanmaktadır. Mukataat müfettişine ve Tire kadısına yazılan hükümde, Zaim Mustafa'nın şark seferinden dönerken vefat etmesi üzerine metrukâtının eşi ve kızına intikal etmesine rağmen, ümena ve ummalın kanuna aykırı olarak metrukâta müdahale edip rencide ettikleri bildirilmiştir.³⁰⁰ Belgede ilgi çeken diğer husus ise bu şikâyetin varislerin vekili (vekîl-i şer'ıyye) tarafından merkeze bildirilmesidir. Nitekim bu belge, veraset davalarında varisler tarafından vekil

²⁹⁵ Arif Bilgin – Fatih Bozkurt, “Bir Malî Gelir Kaynağı Olarak Vâriissiz Ölenlerin Terekeleri ve Beytülmal Mukataaları”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 20 (2010), 10.

²⁹⁶ h. 210

²⁹⁷ h. 201, 329

²⁹⁸ h. 201

²⁹⁹ h. 219, 510

³⁰⁰ h. 510

tutulduğunu göstermektedir. Bu şekilde varisler, şikâyetlerini merkeze arz edip verasetlerini ispat ettikleri takdirde haklarına ulaşabilmekteydiler.

Miras meselesi ile ilgili ilginç kayıtlardan biri de Yahudi taifesi ile ilgilidir. Hükümde, Yahudi taifesinden kanuna aykırı muhallefata talep edildiği³⁰¹ anlaşılmaktadır. Karahisar-ı Sahib’de Sofiler mahallesindeki çavuş odalarında oturan Yahudi taifesinin şikâyetinde, Safed Yahudilerinden Hayim ve Arslan’ın mezkûr odalarda konakladıkları sırada Arslan’ın mürd olması üzerine, kardeşi Hayim’in li-ebb ve ümm (ana baba bir) kardeş olduklarını ispat edip muhallefatını alıp gittiğini ve kendilerinin muhallefattan herhangi bir şey almamalarına rağmen mukataat nazırı, ümena ve ummalın kendilerinden muhallefata talep edip baskı uyguladıklarını bildirmişlerdir. Nitekim bu belge, muhallefata hususunda idari görevlilerin kanuna aykırı girişimlerde bulunduklarını göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca kâtipler, Müslüman tebaadan birinin vefatında merhum, gayrimüslim tebaadan birinin öldüğünü belirtmek için ise mürd tabirini kullanmışlardır.

Bu hükümlerin yanı sıra vârisiz vefat eden kimselerin Beytülmale intikal etmesi gereken muhallefatının başkaları tarafından zapt edilip satılması,³⁰² vârisiz vefat eden şahıslar için bazı kimselerin başka sancak ve kadılıklardan gelip varis olduklarını söylemeleri ve toprak kadılarının amme beytülmal eminleri huzurunda dava görüp muhallefatın haksız yere verilmesi,³⁰³ kallab ve kutta-i tarik olanların salbolup (asılop) muhallefatları beytülmal için zapt edilmesi gerekirken kadının konu ile ilgisi olmayan başka kimselere zapt ettirmesi,³⁰⁴ vârislere intikal eden arazilere mütevellilerin müdahalesi³⁰⁵ ve mirasın satılmasına rağmen hak talep edilmesine³⁰⁶ dair hükümlere rastlanmaktadır. Nitekim bu hükümler sayesinde, miras davaları hakkında detaylı bilgilere ulaşabilmek mümkündür.

Miras problemlerine dair hükümlerin bir kısmı da vârisiz vefat eden kişilerin tasarruflarındaki arazilerde başkalarının hak iddia etmesi, tapuya intikali ve satışı³⁰⁷ sırasında ortaya çıkan sorunlar ile ilgilidir. Bu arazilerin mirîye veya vakıflara ait olması

³⁰¹ h. 260

³⁰² h. 262

³⁰³ h. 349

³⁰⁴ h. 309

³⁰⁵ h. 345

³⁰⁶ h. 346

³⁰⁷ h. 104, 258, 380, 445, 476, 484

birçok kez şikâyet konusu olmuştur. Şikâyetler daha çok satılan arazilerin tasarruflarına mani olunması ile ilgilidir.³⁰⁸ Bu hükümler, vârisiz vefat eden şahısların tasarruflarındaki arazilerin/yerlerin tapuya intikali, satışı ve satış sonrasındaki süreçte yaşanan kanun dışı faaliyetler hakkında önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

Bazı miras davalarında, vefat eden kişilerin metrukâtının bey'i men-yezid³⁰⁹ ile satıldığı görülmektedir.³¹⁰ Bununla birlikte, kayıp şahısların (gaybet-i munkatı'a) tasarruflarındaki yerlerin de açık arttırma ile satılması veya mallarının sahipliği ile ilgili anlaşmazlıklar yaşandığı görülmektedir. Kıbrısçık ve Bolu kadılarına yazılan hükümde, Halil adlı şahsın kaybolması ve görünürde varisi bulunmaması üzerine, tasarrufundaki yerin Ahmet adlı kişiye açık arttırma usulü ile satılıp yaklaşık beş yıldır tasarrufunda olmasına rağmen, mevkufat eminlerinin kanuna aykırı müdahalede bulunarak mezkûr Ahmet'in yerini başkalarına satmak istedikleri bildirilmiştir.³¹¹ Yine gaip olma hususunda yazılan bir hükümde, Hüseyin ve Veli adlı şahıslar Rumeli tarafına ticarete giden kardeşlerinin hayatı ve memadının malum olmadığını ve tüm mal ve mülklerin ortak olduğunu bildirmelerine rağmen, Ahmet adlı eminin kardeşlerinin hissesinin mal-ı gaip olduğunu söyleyip kanuna aykırı müdahalede bulunduğunu bildirmişlerdir.³¹²

Son olarak, kefalet karşılığı mezatta satılan evin kefalet defterinde kaydı olmaması üzerine, vârislerin müzayedeyi feshettirip mülkü kendi üzerlerine hükmettirmeleri³¹³ ile ilgili hüküm, miras davalarının birçok farklı konuda ortaya çıktığını gösteren önemli örneklerden biridir.

Tablo 7: 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Tespit Edilen Vefat Eden Şahıslar ve Terekeleri

Müteveffanın Adı	Tereke Miktarı	Terekelerin Geçtiği Hüküm/Hükümler
Abdullah	Bir kıta ev	161
Ahmet	Bir kıta bahçe	78

³⁰⁸ h. 92, 96

³⁰⁹ Bey'i men-yezid, bir malın açık arttırma usulü ile satılmasını ifade eden fıkıh terimidir. Cengiz Kallek, "Müzayede", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/236-237.

³¹⁰ h. 94

³¹¹ h. 78

³¹² h. 454

³¹³ h. 179

Ali	4.600 akçe, 1.950 akçe kıymetli bir kıta bağ, 800 akçelik bağ mahsulü	210
Ali	Ev ve bahçe	94
Ebubekir	Camus inek, kul, kısrak, davar, at ve irad ve masraf defterleri ve temessükler, 100.000 akçe miktarında muhallefat	201
Ebubekir	Kırk res taylu yund, koyun ve bazı esbab ve miktarı belirsiz akçe	329
Haydar	Bir kıta ev	179
İstepanoğlu	2.500 kıta renkli sahtiyan	262
Mustafa	Bir miktar mahsul ve mülk evler	510
Ahmet	Üç çiftlik yer	345

Kaynak: Yukarıdaki tablo 41 numaralı Mühimme defterinden elde edilmiştir (s. 1-252).

1.6.6. Madenler İle İlgili Hükümler

Osmanlı Devleti'nin gerek mali gerek stratejik açıdan, en önemli gelir kaynaklarından biri de madenlerdir. Bilindiği üzere, devletin sıkı kontrolü altında olan madenler, diğer varidat kalemlerinde olduğu gibi mukataa/iltizam usulü veya devlet tarafından tayin edilen eminler vasıtasıyla işletilirdi.³¹⁴ Madenler, gelir kaynağının yanı sıra stratejik olarak da büyük öneme sahiptir. Bakır, kurşun ve güherçile gibi madenlerin askeri açıdan çeşitli araç gereç yapımında kullanılması, madenlerin önemini arttırmaktadır. Bu gibi öneminden ötürü, Osmanlı yönetimi madenlerin işletilmesinde büyük titizlik göstermiştir. Bununla birlikte, maden ocaklarının sayılarının artması, madenciligi, sayıları binleri bulan maden işçileri ile bir sektör haline getirmiştir. Madencilerin yanı sıra madenler için gerekli olan odun, kömür ve kütüğü temin edip madenlere nakledenler de bulunmaktadır. Ayrıca üretilen madenleri ilgili yerlere nakledenler de bu

³¹⁴ Madenlerin idare ve işletme tarzları hakkında bk. Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğunda Maden İşletme Hukuku", *DTCF Dergisi*, 2/1 (1943), 122-124.

grup içinde oldukça önemlidir.³¹⁵ Bu nedenle maden üretiminin devamlılığının sağlanması ve üretimin sektöre uğramaması için Osmanlılar, maden hizmetindeki şahıslara çeşitli kolaylıklar (çeşitli hizmet ve vergilerden muafiyet gibi) sağladılar.

41 Numaralı Mühimme Defteri'nde hükümlerin incelenmesi sonucunda, madenler ile ilgili 44 hüküm tespit edilmiştir. Hükümlerde gümüş, tuz, bakır, güherçile, bora ve kömür madenlerine dair kayıtlar tespit edilmiştir. Bu hükümler sayesinde madenler ve meydana gelen sorunlar hakkında önemli ipuçları elde edilmektedir. Madenler ile ilgili hükümlerin konusunu genelde madencilere yapılan zulümler, çeşitli madenlerin tarhi ve nakliyatı hususunda yaşanan problemler teşkil etmektedir.

Güherçile³¹⁶ madenleri ile ilgili hükümlerde, güherçile hizmetine tayin olunan sipahizade taifesinin başka raiyet kaydolanmasına³¹⁷ dair şikâyetlere rastlanmaktadır. Bu şikâyetlerin kaynağını ise muharrirler teşkil etmektedir. Nitekim İçel sancağı muharririne yazılan hükümde, güherçile hizmetini yerine getiren şahısların, muharrir tarafından kanuna aykırı olarak raiyet kaydedildiği bildirilmiştir. Merkez ise bu hususta, güherçile hizmetine tayin olunan sipahizade taifesinin kanuna aykırı olarak başka raiyet kaydolanmasının caiz olmadığını ifade ederek haksızlığı ortadan kaldırmaya çalışmıştır.³¹⁸ Ayrıca maden eminlerinin, güherçile hizmetindeki sipahizadelere çeşitli ithamlarda bulunarak akçe ve kullarını aldıkları görülmektedir.³¹⁹ Bununla birlikte, güherçile eminlerinin, güherçile hizmetinde olmayan sipahizadelerden kanuna aykırı para talep ettikleri de görülmektedir.³²⁰ Şu halde, incelenen belgeler, maden hizmetlerinin ve hâsıl edilen maden miktarlarının azalmasına neden olan faktörleri gösterir niteliktedir.

Güherçile madenleri ile ilgili şikâyetlere neden olan konulardan biri de madenlerde çalıştırılan ırgat sayısı ile ilgilidir. Konu ile ilgili yazılan bir hükümde, güherçile emini Musa'nın hâsıl ettiği güherçilenin tartılması üzerine, miktarın az olduğu ifade edilmiştir.

³¹⁵ Fahrettin Tızlak, "Osmanlı Devleti'nde Madencilik", *Osmanlı Ansiklopedisi* (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 3/312-313

³¹⁶ Ateşli silahlar açısından oldukça önemli olan barutun en önemli bileşenlerinden biri de güherçiledir. Barutun kükürt, odun kömürü ve güherçile karışımından elde edilmesi ve güherçile yataklarının Osmanlı topraklarındaki zenginliği ve Avrupa'nın güherçiledeki dışa bağımlılığı, güherçilenin stratejik önemini daha da arttırmış ve üretimi, Osmanlılar tarafından sıkı bir denetime tabi tutulmuştur. Kerim İlker Bulunur, "Maraş Eyaletinde Güherçile Üretimi (1566-1577)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 37 (2015), 2-3.

³¹⁷ h. 390, 424

³¹⁸ h. 23

³¹⁹ h. 477

³²⁰ h. 217

Bunun üzerine mezkûr Musa, ırgat sayısının da azlığına dem vurarak kendisinden önceki mültezimin altı kadılık yerin ırgatı ile 26 kantar güherçile hâsıl etmesine rağmen, kendisinin iki kadılık yerin ırgatı ile 40 kantar güherçile hâsıl ettiğini belirtmiştir.³²¹ Başka bir belgede ise güherçile emini Musa, reayanın güherçile hizmeti etmediği için cüzi güherçile hâsıl olduğunu belirterek önceki eminlere edilen hizmetin kedisine de edilmesini talep etmiştir.³²² Nitekim bu belgeler, güherçile madeni hizmetindeki ırgatların/reayanın maden üretimindeki etkilerini göstermektedir. Görünen o ki zaman zaman madenlerde çalıştırılacak işçi bulunmakta zorluk çekilmiş ve bu durum, hâsıl olan maden miktarının azalmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, güherçile kârhânesine ırgat ve odun tedarikine³²³ dair yazılan hüküm, gerekli ihtiyaçlar için merkezle iletişime geçildiğini ve eksiklerin giderildiğini göstermektedir.

Tablo 8: 41 Numaralı Mühimme Defteri’nde Tespit Edilen İmalathaneler (Kârhâne)

İmalathane (Kârhâne)	İmalathanelerin (Kârhâne) Geçtiği Hüküm/Hükümler
Beypazarı Güherçile Kârhânesi	241, 479
Karamık Güherçile Kârhânesi	30
Küre-i Mamure Kârhânesi	458
Vilâyet-i Rum Güherçile Kârhâneleri	493

Kaynak: Yukarıdaki tablo 41 numaralı Mühimme defterinden elde edilmiştir (s. 1-252).

Defterde, güherçile madenlerinin yanı sıra tuzlalara (memleha) dair hükümler de yer almaktadır. Osmanlı Devleti’nde tuz üretimi³²⁴ de diğer maden faaliyetlerinde olduğu gibi mukataa sistemi ile yürütülüyordu. İltizam sistemi ile işletilen bir tuzla, her türlü işletme masraflarını kendi gelirinden karşılardı. Ayrıca devlet, tuzlaların yakınlarında oturan köylüleri, tuz üretimi ile ilgili faaliyetlerde görevlendiriyordu. Bu kişiler tuzcu olarak adlandırılıyor ve olağanüstü vergi ve hizmetlerden muaf oluyorlardı.³²⁵ Memlehalar ile ilgili hükümler, genellikle memleha mukataaları ve tuz nakliyatı ile

³²¹ h. 241

³²² h. 479

³²³ h. 30

³²⁴ Osmanlı Devleti’nde tuz, üretimden tüketim anına kadar depolama, nakliyat ve ticaret safhalarında, bir devlet teşebbüsü olarak karşımıza çıkmaktadır. Tuzlaların işletilmesi, tuz üretimi ve devletin kontrolü hakkında bk. Lütfi Güçer, “XV-XVII Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu’nda Tuz İnhisarı ve Tuzlaların İşletme Nizamı”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Mecmuası* 23/1-2 (1963), 98-134.

³²⁵ İncalcık, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi – I 1300-1600*, 69-70.

ilgilidir. Memleha mukataalarına dair şikâyetler, mültezimlerin hukuksuzluklarından kaynaklanmaktadır. Yenişehir kadısına yazılan hükümde, Mustafa ve diğer Mustafa adlı ayak amilleri, Patnos memlehası mülteziminden 1850 haml (yük) tuz iltizam edip 1150 haml tuz teslim almalarına rağmen, mültezimlerin teslim edilmeyen 700 haml tuzun akçesini talep edip zulmettiklerini bildirmişlerdir.³²⁶ Birgi kadısına yazılan hükümde ise Aydın memlehasını iltizam eden Kara Bostan, mukataayı zapt etmeden mültezimlerin mukataayı başka birine iltizama verdiklerini bildirmiştir. Ancak buna rağmen, mültezimler mezkûr Kara Bostan'ın başka yerden tuz getirip memleha örüsünde³²⁷ sattığını söyleyerek hapsedip 100 sikke altınını alıp zulmetmişlerdir.³²⁸ Şu halde, mültezimlerin kanun dışı faaliyetlerinin mukataa/iltizam sistemini olumsuz etkilediği ve dolayısıyla tuz üretiminin de bir o kadar etkilendiği söylenebilir.

Bununla birlikte, tuz madenleri ile ilgili hükümlerde tuz nakliyesi,³²⁹ tuz alım satımı³³⁰ ve tuz tarhı³³¹ gibi konularda çeşitli problemlerle karşılaşmaktadır. Tarhanyat kadısına yazılan hükümde, tuz yükü taşıyan deveçiler, Tarhanyat kazasından Adala kazasına taşıdıkları tuzun kirası hususunda maden eminlerinin sorun çıkarttıklarından yakınmışlardır. Şöyle ki Tarhanyat'tan Adala'ya getirdikleri tuzdan yük başına 40 akçe ve Demirci'ye getirdikleri tuzdan 45 akçe kira almalarına rağmen, eminlerin Adala kazası için 12 akçe ve Demirci kazası için de 15 akçe verip zulmettiklerini bildirmişlerdir.³³² Bu kayıtlar, tuz nakliyesi hususunda yaşanan sorunları ve nakliyat maliyeti gibi detaylar hakkında bilgi vermektedir. Tuz nakliyesinin yanı sıra tuz tarhı hususunda da çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Akçaşehir kadısına yazılan hükümde, Patnos memlehası tuzcuları hâsıl olan tuzun mirî ambara konulması gerekirken memleha eminlerinin haksız kazanç elde edebilmek için tuzu evlerine tarh ettiklerini bildirmişlerdir.³³³ Memleha eminlerinin yanı sıra tuz tarhında reayadan kaynaklanan problemlere de rastlanmaktadır. Örneğin, Peçin memlehası emini Mehmed şikâyetinde, hâsıl olan tuzu tarh etmek istediğinde reayanın sorun çıkarttığını ve ayrıca başka

³²⁶ h. 232

³²⁷ Örü, tuzlalarda üretilen ve/veya ithal edilen tuzların, belirlenen coğrafi bölgeler dâhilinde satılmasını ifade etmektedir. Güçer, "XV-XVII Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Tuz İnhisarı ve Tuzlaların İşletme Nizamı", 119.

³²⁸ h. 235

³²⁹ h. 298, 313, 339, 399

³³⁰ h. 143

³³¹ h. 198, 297, 322

³³² h. 111

³³³ h. 106

memlehalardan tuz getirip kullandıklarını bildirmiştir.³³⁴ Bununla birlikte, tuz tarhında yaşanan sorunların şap,³³⁵ bora³³⁶ ve çorak³³⁷ tarhı hususunda da yaşandığı görülmektedir. Nitekim bu belgeler, maden tarhı hususunda yaşanan sorunları ve sistem içerisindeki aksaklıkları göstermektedir.

Tablo 9: 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Tespit Edilen Memlehalar

Memleha	Memlehaların Geçtiği Hüküm/Hükümler
Adala Memlehası	198
Aydın Sancağı Memlehası	235, 278
Birgi Memlehası	273
Doluca Memlehası	522
Gözlek Memlehası	50
Koçhisar Memlehası	386
Meyis (Meis) Memlehası	148
Midilli Memlehası	143, 182
Patnos Memlehası	106, 232
Peçin Memlehası	297, 298, 322, 325, 339, 399, 488, 518
Tarhanyat Memlehası	111
Tavas Memlehası	313
Tire Divanı Memlehası	278

Kaynak: Yukarıdaki tablo 41 numaralı Mühimme defterinden elde edilmiştir (s. 1-252).

Bu hükümlerin yanı sıra yine sistem içerisinde çeşitli problemlerle karşılaşmaktadır. Hükümler incelendiğinde, maden eminlerinin Küre-i Mamure kârhânesine odun çeken reayaya kanundan ziyade odun çekmelerini talep etmesi,³³⁸ çeşitli madenlerde hizmetlerini yerine getiren madencilerin ocak hâsılına müdahale edilmesi,³³⁹ madencilere kanuna aykırı olarak başka hizmet teklif edilmesi,³⁴⁰ pavencilikten

³³⁴ h. 325

³³⁵ h. 66, 253, 373, 530

³³⁶ h. 195

³³⁷ h. 389

³³⁸ h. 458

³³⁹ h. 62, 63, 64, 122, 247

³⁴⁰ h. 109, 431, 503

azledilen şahıslara tekrar maden hizmeti teklif edilmesi,³⁴¹ maden hizmetine gitmeyenlerin ırgadiye akçesini vermekte sorun çıkartmaları,³⁴² bakır tahsili³⁴³ ve sarraf tayini³⁴⁴ ile ilgili hükümlere rastlanmaktadır. Bu kayıtlar, maden sistemi içerisindeki kanun dışı yaptırımları ve aksaklıkları göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Son olarak, maden ile ilgili hükümler içerisinde, tekâlif-i örfiyyeden muaf kömürcülerin Hamza adlı emin ile anlaşarak önceden madene getirdikleri kömürün miktarını eksiltip gümüş üretimini sekteye uğrattıkları görülmektedir.³⁴⁵ Tekâlif-i örfiyyeden muaf kömürcülerin bu şekilde bir girişimde bulunmaları, maden sistemi ve maden hizmetindeki şahısların yolsuzluğa bulaştıklarını göstermektedir. Bununla birlikte, madenlerin stratejik öneminin farkında olan Osmanlı Devleti, her türlü olumsuzluğa rağmen, maden üretiminin aksamaması hususunda büyük çaba sarf etmiştir. Bu hükümler, Osmanlı Devleti'nin maden ve maden üretiminin sürdürülmesine ne kadar değer verdiğini göstermektedir. Ayrıca belgelerde, maden hususunun çok önemli olduğunu belirtmek için “...ehemm-i mühimmâtıdır” şeklinde ifade kullanımı, Osmanlıların maden işlerine verdikleri önemin delili niteliğindedir.

Tablo 10: 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde Tespit Edilen Madenler

Maden	Madenlerin Geçtiği Hüküm/Hükümler
Ardanuç Madeni	481
Bilecik Madeni	63, 122, 149, 224, 247, 515
Çaniçe (Canca) Madeni	481
Gümüş Madeni	153, 268, 381
İnegöl Madeni	381, 383, 446, 528
Küre Madeni	482, 509

Kaynak: Yukarıdaki tablo 41 numaralı Mühimme defterinden elde edilmiştir (s. 1-252).

1.6.7. Muhtelif Konular

İncelediğimiz defterde tasnifi yapılan hükümlerin dışında, ihtiva ettikleri konular bakımından farklılık gösteren ve diğer başlıklara nazaran bir yekûna sahip olmayan

³⁴¹ h. 381, 446, 528

³⁴² h. 149

³⁴³ h. 482, 509

³⁴⁴ h. 268

³⁴⁵ h. 153

hükümler tespit edilmiştir. Konuları bakımından farklılık gösteren bu hükümler, ana başlıkların içerisine dâhil edilemediği için muhtelif konular başlığı altında değerlendirilmiştir. 41 Numaralı Mühimme Defteri'nde muhtelif konular ile ilgili 42 hüküm tespit edilmiştir.

Bu hükümlerin içerisindeki 7 adet belge, piyasada ayarı bozuk akçe kullanılması ve darphanede yeniden kesilip düzenlenmesi ile ilgilidir.³⁴⁶ Bu belgeler, kalpazanlık ve tedavül eden ayarı bozuk akçelerin piyasaya etkilerini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Muhtelif hükümler içerisinde eşkıyalık³⁴⁷ ve hırsızlık-sirka³⁴⁸ ile ilgili kayıtlar³⁴⁹ da yer almaktadır. Örneğin, Mehmet adlı mültezim şikâyetinde, akçe teslim etmeye giderken Şihabüddin suyunun yanına vardıklarında iki neferin silahla önlerini kesip iki kulunu öldürdüklerinden başka paralarını ve eşyalarını yağmaladıklarını bildirmiştir. Bu nedenle şer'le ve kanunla etraftaki köylerden teftiş edilmesini talep etmiştir.³⁵⁰ Vilayet-i Karaman beylerbeyi ve Belviran kadısına yazılan hükümde ise mukataat nazırı Bahşayış, Seydişehir suğlasının münasafe mahsulünün tahsili için gittiğinde Armutlu köyü halkı ve etrafındaki köylerden, sipahi ve hizmetkârlardan bazı eşirra (kötü kimseler) ve eşkıyanın silahla üzerine geldiklerini, çadırını yıktıklarını, akçe ve eşyalarını yağmaladıklarını bildirmiştir. Bunun üzerine, eşirra ve eşkıyaların haklarından gelmesi³⁵¹ için emr-i şerif talebinde bulunmuştur.³⁵² Bu şekilde, eşkıyalık yapan kişiler teftiş edilip ele geçirilirlerdi. Ardından haklarında en ağır cezalar verilerek bu tür soygun ve yağmacılığın önüne geçilmesi amaçlanırdı. Bu belgeler, eşkıyalık hakkında detaylı bilgiler sunmakla beraber, eşkıyalık yapan kişilerin sosyal hayattaki konumlarını göstermesi açısından da oldukça önemlidir. Hırsızlık ile ilgili yazılan hükümde ise mültezim Mustafa, çadırda yattığı sırada bazı kimselerin gece sandığını,

³⁴⁶ h. 21, 32, 70, 118, 299, 455, 488

³⁴⁷ h. 61, 76, 227, 535

³⁴⁸ Sirka, başkasına ait bir malın gizlice alınması, çalınması ve hırsızlık anlamına gelmektedir. Mustafa Avcı, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar* (İstanbul: Gökkuş, 2004), 232.

³⁴⁹ h. 15, 53, 353

³⁵⁰ h. 338

³⁵¹ Kayıtlarda geçen hakkından gelmek tabiri, siyaseten katli gerçekleştirmek için kullanılan farklı infaz şekillerinden biridir. Ayrıca diğer cezalar için de kullanılmaktadır. Mehmet Koç, *Osmanlı Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), 23.

³⁵² h. 440

eşyalarını ve bir miktar akçesinin çalındığını bildirmiştir.³⁵³ Yine bu şikâyet üzerine, eşkıyalık hususunda olduğu gibi şahıslar teftiş edilip fesat ehlinde olanların haklarından gelinmesi emredilmiştir.

Bu hükümlerin yanı sıra Ordu-yı Hümâyûn ile şark seferine giden hayvanların çayırları yedikleri ve verdikleri zararın teftiş³⁵⁴ edilmesine dair bir belgeye rastlanmaktadır. Bu şekilde, zayi olan çayırın miktarı ve hâsıl olan miktar teftiş edilerek zararın miktarı hesaplanmıştır. Teftiş sonucunda yerde 8.000 akçelik çayır kalmış ve iki senede toplamda 60.000 akçelik çayırın zayi olduğu bildirilmiştir. Bu belgeler, ordu harcamalarının arka planını göstermesi açısından değerlidir.

Hükümlerde, çeşitli konulardaki belgelerin tecdidi,³⁵⁵ tahriri³⁵⁶ ve mültezimlerin tahvil süreleri içerisinde işlenen sofların damga resmini alabilmek için emir-i şerif talebinde bulunmaları³⁵⁷ ve çeşitli hizmetlerden muafiyete dair verilen hükmün zayi olup tekrardan aynı muafiyetler için hükm-i şerif talebinde bulunulmasına³⁵⁸ dair kayıtlara rastlanmaktadır. Bu belgeler sayesinde, ilgili kişiler önceden edinilen haklarının devamlılığını sağlayarak herhangi bir haksızlığa uğrama durumunu ortadan kaldırmayı amaçlamışlardır.

Muhtelif konular ile ilgili hükümlerin içerisinde arazi³⁵⁹ anlaşmazlıkları, garar satın alınıp satılması ve akçesinin hazineye gönderilmemesi,³⁶⁰ nazırın boyacıya ait olan meblağı ödemekte sorun çıkartması,³⁶¹ emanete konan eşyanın geri verilmemesi,³⁶² tahvilden hazineye akçe irsali,³⁶³ Erzincan bedesteninde emanete konulan akçelerin İstanbul'a irsali,³⁶⁴ önceden mirî çorak ile işlenen sabunların sipahi çorağı ile işlenip başka pazarda satılarak esnafa zarar verilmesi,³⁶⁵ Bursa'da gümüş tel işleyen kişilerin zamanla gümüşlerini mirî kârhâneneden başka yere satmaları nedeniyle mirî kumaşların

³⁵³ h. 113

³⁵⁴ h. 65

³⁵⁵ h. 95, 110, 421

³⁵⁶ h. 340

³⁵⁷ h. 101

³⁵⁸ h. 114

³⁵⁹ h. 249, 311, 473, 520

³⁶⁰ h. 230

³⁶¹ h. 483

³⁶² h. 79

³⁶³ h. 187, 237, 449, 468, 517

³⁶⁴ h. 378

³⁶⁵ h. 112

kılaptanında sorun çıkması,³⁶⁶ birkaç şahsın mal bulup mahkemeye getirmesi ve gereğinin yapılması,³⁶⁷ hassa kesmecilerden birinin müflis olması ve ziraat yerlerinin başkasına verilmesi³⁶⁸ ve köprü tamiri hizmetine derbentçi tayini³⁶⁹ ve kazaya kethüda tayini³⁷⁰ gibi çeşitli hükümlere de rastlanmaktadır.

Muhtelif konularla ilgili hükümlerin içerisindeki enteresan belgelerden biri de katil davası³⁷¹ ile ilgilidir. Mukataat müfettişine ve Ankara, Yüzdepare ve Koçhisar kadılarına yazılan hükümde, Koçhisar kazasından Ahmed ve Halil şikayetlerinde, Bekir ve Adem adlı mültezimlerin köylerinde şarap görüldüğünü söyleyip birkaç kişi ile silahlı halde evlerini bastıklarını bildirmişlerdir. Üstelik Mahmut adlı kardeşlerinin öldürüldüğünü, altınlarının alındığını ve köy halkının her birinin hapsedilip çeşitli işkencelerle altınlarını aldıklarını belirtmişlerdir. Görünen o ki mültezimler, etraflarına topladıkları birkaç şahıs ile eşkıyalık faaliyetlerine girişmişlerdir. Ayrıca eşkıyalığın yanında, cinayet işlendiği de görülmektedir. Tüm bu yaşananların nedeninin, köyde şarap görülmesi ile ilgili olmayacağı düşünülse de reayaya karşı uygulanan zulmün şiddetini gösterir niteliktedir.

³⁶⁶ h. 396

³⁶⁷ h. 469

³⁶⁸ h. 393

³⁶⁹ h. 525

³⁷⁰ h. 516

³⁷¹ h. 459

BÖLÜM 2: 41 NUMARALI MÜHİMME DEFTERİNDEKİ BELGELERİN ÖZETLERİ ve DEFTERİN TRANSKRİPSİYONU

2.1. Belge Özetleri ve Transkripsiyon

[1]

Ahkâm-ı şehr-i Şa‘bâni’l-mu‘azzam min şuhûr-ı sene 987 el-cüzü'l-evvel

1

Gördek kadısına hüküm; Bursa’da merhum Seyyid Mehmed el-Buhari İmareti Evkafı reayasının hukuk ve rüsumlarını ödemelerine rağmen mültezimlerin tekrar rüsum talep edip zulmetmeleri ve bu hususta vakıf reayasına mültezimlerin müdahalesinin menedilmesi hakkında.

Gördek kâdîsına hüküm yazıla ki:

Yörük tâyifesinden Cemaller nâm cemâ‘atden İlyâs Kalgâl ve oğlu Nasûh ve Yûsuf bin İbrâhîm ve karındaşı Armağân nâm kimesneler Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “biz kadîmü'l-eyyâmdan eben an-cedd defter-i hâkânîde mukayyed mahrûse-i Burusa'da âsûde olan merhûm Seyyid Mehmed el-Buharî Imâreti Evkâfı re‘âyâsından olup vâkı‘ olan hukûk u rûsûmumuzu vilâyet defteri mücebince ve kânûn üzre edâ idegelmiş iken şimdiki hâlde mukâta‘a-hâneleri mültezimleri hılâf-ı defter ü kânûndan dahlidüp bir def‘a vakf için alınan rûsûmı tekrâr taleb idüp zulm iderler, hayfdur. Elimizde cedîd vilâyet defteri sûreti dahı vardır” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bunların ellerinde olan kapumdan ihrâc sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar kadîmü'l-eyyâmdan eben an-cedd defter-i hâkânîde mukayyed evkâf-ı mezbûre re‘âyâsından olup mukâta‘a-hâneleri ve haymâne tâyifesinden değiller iken zikrolunan mukâta‘a mültezimleri hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i hümayûn dahlidüp bir def‘a vakf için alınan rûsûmı tekrâr taleb eyledükleri vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlîf ve defter-i hümayûna mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp re‘âyâ bî-vech rencîde itdürmeysesiz ve bî-vech

nesnelerin dahı almışlar ise ba‘de's-sübût şer‘ müteveccih olanlardan bî-kusûr alıvirüp re‘âyâyâ zulm ü te‘addî itdürmeyesin. Memnû‘ olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup Dersa‘âdetüm'e arz idesin diyü. Tahrîran fî 29, Receb, sene: 987.

2

Sivas kadısına hüküm; Şarkipare Yörüklerine tabi Koyunlu cemaati ahalisinin hukuk ve rüsumlarının emin ve amiller tarafından defter ve kanuna aykırı olarak fazladan alınması ve yaylağa ve kışlağa gittikleri yerlerde beylerbeyi, sancakbeyi ve adamlarının kanuna aykırı rüsum talep edip zulmetmeleri ve bu hususta kanuna aykırı davrananların menedilmesi hakkında.

Sivas kâdîsına hüküm yazıla ki:

Hâliyâ Şarkîpâre Yörüklerine tâbî‘ Koyunlu nâm cemâ‘at ahâlîsi cânibinden Pîr Metin nâm kimesne Südde-i Sa‘âdetüm'e gelüp; “emîn ve âmillerimiz vâkı‘ olan hukûk u rüsûmumuz vilâyet defteri mücebince ve kânûn üzre almayup ziyâde aldıklarından gayri yaylağa ve kışlağa gitdüğümüz yirlerde beğlerbeği ve sancakbeğleri subaşıları ve âdemleri dahı hılâf-ı şer‘ u kânûn dahlidüp cürm ü cinâyet talep idüp ve beğlerbeği toprağında tavarlarımız kışlayup otından ve suyından intifâ‘ itmez iken oligelmişe muhâlif şer‘a ve kânûna muhâlif zulm iderler, hayfdur. Men‘ olunmaların talep ideriz” diyü bildürdiler. İmdi havâss-ı hümayûnum re‘âyâsına hılâf-ı şer‘ u kânûn dahlolunmak kat‘â câyiz değildir. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa onat vechile mukayyed olup göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise mezbûrların mîrîye âyid olan hukûk u rüsûmların vilâyet defteri mücebince ve kânûn üzre aldırup şer‘a ve kânûna muhâlif ve defter-i hümayûna mugâyir rencîde itdürmeyesiz ve andan ma‘âdâ beğlerbeği ve sancakbeğleri subaşıları topraklarına yaylak zamânında varmayup kışlak zamânında varırlarise resm-i kışlakların kânûn üzre aldırup hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye iş itdürmeyesiz ve bî-vech nesnelerin dahı almışlar ise ba‘de's-sübût şer‘le müteveccih olanlardan bî-kusûr alıvirüp meger ki, mezbûrlardan birinün cürm-i galîz sâdır ve şer‘le üzerlerine sâbit ü zâhir olup salb ü siyâsete veyâ kat‘-ı uzva müstehık ola. Ol zamânda emînleri ma‘rifetiyle yerinde icrâ-yı şer‘ itdürüp hârice aldurmayup ve bedel-i siyâset diyü bir akça ve bir habbelerin

aldurmayup re'âyâyâ zulm olduğına rızâ-yı şerîfüm yokdur. Memnû' olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri isimleriyle yazup Dersa'âdetüm'e arz idesiz. Bu husûs içün tekrâr şikâyet olunmalu eylemeyesiz diyü. Tahrîran fî 29, Receb, sene: 987.

[2]

3

Konya ve Niğde kadılarına hüküm; Karaman vilayetindeki Samık ve Gözçukuru suçlularının öşür tahsilinde Larende kadısı Mevlânâ Nuh ve mukâtaat nazırlarının suçlulardan ziyade nesne talep edip rencide etmeleri ve bu hususta kanuna göre gereğinin yapılp şikâyet mahâl bırakılmaması hakkında.

Konya ve Niğde kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Hâlâ vilâyet-i Karaman'da olan Samık ve Gözçukuru suçluları Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; “kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ hâsıl eyledüğimiz tereke harman oldukdan sonra mîrî içün münâsafesi alınugelmiş iken şimdiki hâlde mukâta'ât müfettişi olan Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh ve mukâta'ât nâzırları terekemiz harman olup mikdârı ma'lûm olmadın arpa ile üzerimize maktû' idüp mîrîye âyid olan münâsafeden ziyâde nesne talep idüp hılâf-ı şer' u kânûn rencide iderler, hayfdur. Görilüp olıgelen âdet ü kânûn üzre münâsafe alınmasın recâ iderüz” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfümle () vardukda, bu husûsa onat vechile dikkat ü ihtimâm üzre mukayyed olup göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezbûrlarun hâsıl eyledükleri âdet-i kadîme mücebince ve suçla kânûnı üzre harman olup mîrîye âyid münâsafesi ma'lûm değil iken müfettiş-i mezbûr ile mukâta'ât nâzırları şer'a ve kânûna muhâlif ve olıgelmiş mugâyir arpa hısâbı üzerlerine maktû' idüp münâsafeden ziyâde nesne talep eyledükleri vâkı' ise kadîmden münâsafe alınugeldüğü üzre mîrîye âyid olan hisseyi kemâ-kân aldurup şer'a ve kânûna muhâlif ve olıgelmiş mugâyir terekelerinün mikdârı ma'lûm değil iken üzerlerine maktû' itdürmeyesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp hîle vü hud'a ile suçla mahsûline dahı zarar olmakdan ihtirâz idesiz ve muhtâc-ı arz olan kazıyyelerin yazup Dersa'âdetüm'e arz idüp bu husûs içün tekrâr kapuma şikâyet olunmalu eylemeyesiz diyü. Tahrîran fî 3, Şa'bân, sene: 987.

4

Lazkiye ve Honaz kadılarına hüküm; Akkeçilü taifesinden Erkulunlu cemaati ahalisinin hukuk, rüsum ve adet-i ağnamlarının emin ve amiller tarafından defter ve kanuna aykırı olarak fazladan alınması ve çeşitli akçe ve yiyeceklerini alıp zulmetmeleri ve bu hususta adet-i ağnam tahsilinin kanuna göre yapılıp emin ve amillerin reayaya zulümlerinin engellenmesi hakkında.

Lâzikiyye ve Honaz kâdîlarına hüküm ki:

Akkeçilü tâyifesinden Erkulunlu nâm cemâ'ât ahâlîsi Dergâh-ı Mu'allâm'a âdem gönderüp; “emîn ve âmillerimiz olanlar vâkı‘ olan hukûk u rûsûmumızı ve âdet-i ağnâmımızı olıgelen âdet ü kânûn ve vilâyet defteri mûcebince almayup ziyâde alup ve üzerimize şer‘le nesne sâbit ü zâhir olmadın “cerîme” diyü bilâ-ma‘rifet-i kâdî akçalarımız aldıklarından ma‘âdâ ziyâde atlu ile üzerlerimize konup müft ü meccânen yim ü yimeklerimiz ve “resîd ve çuka ve kâtib ve havâle ve hıdmetkâr ve yardım ve sapancı ve oğlan akçası” diyü akçalarımız alup zulm ü hayf iderler” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mezbûrân karye ahâlîsinün emîn ve âmillerine muhkem tenbîh ü te'kîd idesiz ki vâkı‘ olan hukûk u rûsûmların olıgelen âdet ü kânûn ve defter mûcebince alup ziyâde almayalar ve her Abril evvelinde ellerinde mevcûd bulunan koyunların add itdürüp iki koyuna bir akça resm-i ganem ve her üç yüz koyuna beş akça hısâbı üzre resm-i ağılların aldurup kânûndan ziyâde bir akça ve bir habbelerin aldurmayasız ve cebren üzerlerine kondurmayup ve lâzım olup iltizâmları yim ü yimeğın narh-ı rûzi üzre akçasın alıvirüp kimesnenün bir habbesin alıkodurmayasuz ve “resîd ve kâtib ve havâle ve hıdmetkâr ve yardım akçası” diyü hılâf-ı şer‘ u kânûn bir akça taleb itdürmeysesiz ve bî-vech nesnelerin dahı almışlar ise ba‘de's-sübût şer‘le müteveccih olanlardan bî-kusûr alıvirüp bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet gelmelü eylemeyesiz. Memnû‘ olmayanları sekidüp eslemeyüp ınâd idenleri isimleriyle yazup Dersa'âdetüm'e arz idesiz. Bi'l-cümle re'âyâyâ zulm olduğına rızâ-yı şerîfüm yokdur. Emr-i şerîfûme muhâlif rencîde itdürmeysesiz diyü. Tahrîran fî 3, Şa'bânî'l-mu'azzam, sene: 987.

[3]

Aydın ve Saruhan sancaklarında olan mensûh piyade ve müsellemler mukâtaâtı müfettişine hüküm; Hudâvendigâr sancağındaki mensûh müsellemler ve piyade mukâataaları mültezimi Çeribaşı Hasan'ın borcunu eksiksiz ödemesine rağmen Hızır adlı nazırın tekrar akçe talep edip zulmetmesi ve bu hususta nazırın muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Aydın ve Saruhan sancaklarında vâkı' mensûh piyâde ve müsellemler mukâta'âtı müfettişi Mevlânâ () hüküm ki:

Bundan akdem elviye-i mezbûre mukâta'âtı nâzırı olan Hızır Çavuş'un tahvîlinde Hudâvendigâr sancağına tâbi' Yenişehir ve İnegöl ve Yarhisâr ve Domaniç ve Atranos kâdîliklerinde vâkı' olan mensûh müsellemler ve piyâdeler mukâta'asına sene: 981 târîhinde üç yıla 85.000 akçaya mültezim olan Hasan Çeribaşı nâm kimesne Dersa'âdetüm'e gelüp şöyle arz-ı hâl eyledi ki: “ben zikrolunan mukâta'anun mukâta'anun* kistını bi't-tamâm edâ idüp ekserin nâzır-ı mezbûra teslîm idüp ve ol dahı kabzeyledüğüne mühürlü temessükler virüp sayılmış iken hâlâ benden tekrâr akça talep ider. Elimde temessüklerüm olup deynim edâ itmiş iken tekrâr alınmak hayfdur. Teslîmâtım ve elimde olan temessüklerüm görilsün. Zimmetime zuhûr iderse edâ idesin” dimeğin Hızâne-i Âmirem defterlerine ve elinde olan temessüklerine nazar olundukda 32.100 akça nâzır-ı mezbûr elinden teslîm-i hazîne olunup ve 37.500 akça dahı kendü elinden Hızâne-i Âmire'ye ve havâlelere teslîm bulunup ki cümle 69.600 akça teslîmâtı ve 15.400 akça bâkîsi olup zikrolunan bâkî dahı nâzır-ı mezbûrun makbûzın itdüğüne temessükât ibrâz eylemeğin fi'l-hakîka elinde olan temessükleri hisâb olundukda nâzır-ı mezbûrun 52.800 akça makbûzâtı olup lâkin 32.100 akçasın Hızâne-i Âmire'ye teslîm eyleyüp 20.700 akçası makbûzundan zimmetinde olduğu zâhir olup ve zikrolunan 20.700 akçanın 15.400 akçası mültezim-i mezbûrun mîrîye olan deyninden olup 5.700 akçası mültezimden ziyâde alınmış olup hakkı olmağın. İmdi nâzır-ı mezbûrun makbûzundan zimmetinde olan 20.700 akçanın 15.400 akçası mezbûrun mîrîye olan deyni için ve 5.700 akçası merkûmun hakkı olduğu ecîlden talep olunup teslîm olunması emrüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfümle () nâm kulum vardukda, sen ki müfettiş-i mezbûrsun, bu husûsa bi'z-zât kendün mukayyed olup mezkûrları berâber idüp evvelâ nâzır-ı mezkûrun temessükâtı muktezâsınca makbûzâtından zimmetinde olan 20.700 akçanın 15.400

akçasın aslâ tevakkuf itmeyüp mültezim-i mezbûrun deyni içün mezkûr kuluma bî-kusûr tahsîl ve zabt ve kabzıtdürdesiz. Meblâğ-ı mezbûr bi't-tamâm alındukdan sonra mezkûr mültezimün dahı hakkını temessükleri mücebince bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir olup anı dahı alıvirüp ve hakk-ı sarîha tâbi' olup hılâf-ı şer' kimesneye bî-vech ve bilâ-sebeb zulm ü te'addî olmakdan ve mâlîma zarar müterettib olmakdan be-gâyet hazer idüp bâb-ı ikdâm ü ihtimâmda dakîka fevteylemeyesiz ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup bildüresiz diyü. Tahrîran fî 10, Şa'bânî'l-mu'azzam, sene: 987.

6

Vilayet-i Karaman mukâtaâtı müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh'a hüküm; Karaman vilayetinde Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Tekeoğlu Hasan Çavuş'un tekrar havale kul tayin edilmesi ve mukâtaa gelirlerini tahsil edip Hızâne-i Âmire'ye teslim etmesi hakkında.

Vilâyet-i Karaman mukâta'âtı müfettişi Lârende kâdisı Mevlânâ Nûh'a hüküm yazıla ki:

Hâlâ mektûb gönderüp; “sâbıkâ vilâyet-i mezbûrede mâl-ı mîrî tahsîline havâle olan Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Tekeoğlu Hasan Çavuş geldiği senede mâl-ı mîrînin tahsîline sa'y-i belîğ idüp ehl-i vukûf ve müstakîm olmağla küllî mâl-ı mîrî tahsîl olunmağın hâlâ çavuş-ı mezbûr girü havâle ta'yîn olunursa inşâ'a'llâhü te'âlâ işbu senede elli belki altmış bin akça tahsîl olunmak mukarrerdür” diyü ilam eylemişsin. İmdi vech-i meşrûh üzre mezbûr Hasan Çavuş havâle olmasın emridüp buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, tahvîli tamâm olan emîn ve mültezimi mezbûr çavuşuma buldurup getürdüp zimmetlerine lâzım gelen mâlîmı kendülerden taleb idüp ve virmekde te'allül iderlerse emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezalîk kefil bi'l-mâllerinden bi'l-cümle şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan mezbûr çavuşuma taleb ü tahsîl itdürüp mâlîmdan zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasın ve hâsıl olan akçayı alup der-kise idüp mühürleyüp mezbûr çavuşum yarar âdemlerinüz ve kifâyet kadarı hısâr-erenleri gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdürüp ve mezbûr çavuşum mübâşeretıyla ne mikdâr akça tahsîl olunduğın yazup bildüresin diyü. Tahrîran fî 10, Şa'bân, sene: 987.

[4]

Vilayet-i Anadolu kadılarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Abdülkadir Çavuş'a hüküm; Anadolu vilayetinde yave-i cizye-i gebran, azadegan, cizye-i kıptiyan ve hariç ez-defter mukâtaası mültezimi Mehmed Osman'ın iltizamına dâhil olan reayanın hukuk ve rûsumunun tahsili için vekil tayin etmesi ve vekilinin görevini kötüye kullanıp reayadan ve ayak amillerinden tahsil ettiği malı mültezime teslim etmemesi ve bu hususta gereğinin yapılması hakkında.

Vilâyet-i Anatoli kâdîlarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Abdülkâdir Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Vilâyet-i mezbûrede vâkı' yâve-i cizye-i gebrân ve âzâdegân ve cizye-i kıbtiyân ve hâric ez-defter ve tevâbi'ı mukâta'asına sene: 980 Zi'l-ka'desi'nün yiğirmisinden üç yıla mültezim olup teslimâtından ma'âdâ zimmetinde küllî bâkîsi olan Mehmed Osmân hâlen Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; "tahvîlim içinde iltizâma dâhıl olan re'âyânun hukûk u rûsûmun cem' itmek için mahrûse-i Burusa'da Fazlullâh Paşa mahallesinde sâkin olup İznikmid ve İznik ve Sabancı ve Yalak-âbâd kâdîlıklarına ayak âmilim olan Hüseyin bin Abdî nâm kimesneyi cânibimden vekîl nasbidüp emr-i şerîfle gönderüp mezkûr dahı varup re'âyâdan ve iltizâmıma dâhıl olan yirlerün ayak âmillerinden hayli nesne cem' itmişken kabzeyledüğü mâl-ı mîrîyi aynı ile getürüp bana teslim itmeyüp zimmetinde küllî mâl-i mîrî iken mahzâ tezvîr ü telbîse sülûk idüp virmemek eciliyçün bî-vech hılâf-ı şer' u kânûn nizâ' itmeğin mâl-ı mîrîye gadr olur" diyü "yirlü yirinden muhâsebesi görilmek için emr-i şerîf lâzimdür" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezkûr Hüseyin ihzâr ve bu husûsa her birinüz taht-ı kazânuzda gereği gibi mukayyed olup dikkat ü ihtimâm üzre göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûr Hüseyin mültezim-i mezbûrun iltizâmına dâhıl olan re'âyâ rûsumundan ayak âmilleri kısıtından vekâleti ma'îşetiyle hayli nesne kabz idüp buna teslim itmeyüp ekl ü bel' eyledüğü bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn sâbit ü zâhir olur ise ba'de's-sübût şer'le ve kânûnla müteveccih olan mâl-ı mîrîyi kendüsünden talep idüp şöyle ki; virmekde bî-vech nizâ' idüp te'allül ve mîad iderse yirlü yirinden ehl-i vukûf ma'rifetleriyle âdet ü kânûn üzre kâtibinün müfredât defterlerinden muhâsebesin görüp ber-müceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetinde ne mikdâr zuhûr iderse kat'â mecâl virmeyüp kendüsünden emlâk ü esbâbından bî-kusûr cem' u tahsîl itdürüp bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp

hîle vü hud'a ve tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrla hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz ve sen ki Abdülkâdir çavuşsun, hâsıl olan akçayı der-kîse idüp ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile kapuma gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdüresiz ve yazup arz idesiz. Mâlîmun edâsında inâd idüp ızhâr-ı acz iden medyûnları mukayyed ü mahbûs kapuma gönderesiz ki İstanbul Zindânı'nda mahbûs habsoluna diyü. Tahrîran fî 3, Şa'bânî'l-mu'azzam, sene: 987.

8

Antalya, Eğirdir ve Karahisar-ı Teke kadılarına hüküm; Yörük taifesinden Ali adlı kişinin define bulmamasına rağmen zikrolunan kadılıklardaki amillerin kanuna aykırı akçelerini alıp rencide etmeleri ve bu hususta gereğinin yapılması hakkında.

Antâliyye ve Eğirdür ve Karahısâr-ı Teke kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Hâliyâ Yörük tâyifesinden Alî nâm kimesne kapuma gelüp; “ben mâl bulmayup alâyiminden elimde nesne bulunmayup ve üzerime şer'le sâbit olmamış iken zikrolunan kâdîlıklarda ayak âmili olan Ahmed “sen define bulmuşsun ve câriye katlitmişsün” diyü hılâf-ı şer'-ı şerîf ve bilâ-ma'rifet-i kâdî beni habsidüp bin dört yüz akçam aldığından gayri ba'zı ummâl tâyifesi dahı “define bulmuşsun” diyü bî-vech dahlidüp rencide iderler, hayfdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' mezbûr define bulmuş olmayup ve aynı ile zuhûra gelmiş iken ol mikdâr nesnesin almışlar ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ola. Şer'le müteveccih olan hakların bî-kusûr alıvirüp ve min-ba'd aynı ile define zuhûr iderse aynı ile mühürleyüp Dersa'âdetüm'e gönderüp teslim eylesesiz ve aynı ile define zuhûr itmedin kimesne ehl-i garaz ve âmiller söziyle min-ba'd define husûsuna anda istimâ' itmeyüp şübhelü olan mevâddı yazup bildüresiz ki Südde-i Sa'âdetüm'e istimâ' oluna. Hılâf-ı şer'-ı şerîf ve mugâyir-i emr-i münîf re'âyâyâ dahl ü ta'arruzdan ve zulm olunmakdan hazer idesiz diyü. Tahrîran fî 5, Şa'bânî'l-mu'azzam, sene: 987.

[5]

9

Lazkiye ve Honaz kadılarına hüküm; Akkeçilü taifesinden Erkulunlu cemaati ahalisinin hukuk ve rüsûmlarını ödemelerine rağmen sancakbeyi subaşları ve diğerlerinin kanuna aykırı olarak tekrar rüsûm ve cürm-i cinayet talep edip zulmetmeleri ve bu hususta sancakbeyi subaşları ve diğerlerinin menedilmesi hakkında.

Lâzikıyye ve Honaz kâdılarına hüküm yazıla ki:

Erkulunlu nâm cemâ'at ahâlîsi Dersa'âdetüm'e âdem gönderüp; “biz hâssa Akkeçilü tâyifesinden olup vâkı' olan hukûk u rüsûmumızı olıgelen âdet ü kânûn üzre ve vilâyet defteri mücebince emîn ve âmillerimiz edâ eyledükden sonra sancakbeği subaşlar ve gayriler hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet tekrâr hukûk u rüsûm ve cürm-i cinâyet taleb iderler, hayfdur” diyü bildürdiler. İmdi havâss-ı hümayûnum re'âyâsı min-küllî'l-vücûh serbestdür; hâric dahlolunmak kat'â câyiz değildir. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre tefîş ü tefahhus eyleyüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezbûrlar tâyife-i mezbûreden olup vâkı' olan hukûk u rüsûmların olıgelen âdet ü kânûn üzre havâss-ı hümayûn emînleri ve âmillerine edâ eyledükden sonra sancakbeği subaşları ve gayriler dahı tekrâr hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet hukûk u rüsûm ve cürm-i cinâyet taleb eyledükleri vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola men' u def' idüp havâss-ı hümayûnum re'âyâsının vâkı' olan hukûk u rüsûm ve sâyir cürm-i cinâyetlerin olıgelen âdet ü kânûn üzre emîn ve âmillerine edâ eyledüklerinden sonra medhalî ve alâkası olmayanları dahl ü ta'arruz itdürmeyüp kimesneyi zulm ü hayf olmakdan hazer idesin. Meger bunlardan birinün cürm-i galîzi sâdır ve hükm-i kâdî lâhık olup salb ü siyâsete müstehık olduklarında salb ü siyâsete me'mûr olanlara emînleri ma'rifetiyle yirinde icrâ-yı şer' idüp hâric kazâyâ iletdürmeyesiz ve “bedel-i siyâset” diyü bir akça ve bir habbelerin almayalar ve aldurmayasız. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 2, Şa'bâni'l-mu'azzam, sene: 987.

Seferihisar kadısına hüküm; Mustafa bin Hamza adlı kişinin hâssa haymana taifesinden olmasına rağmen yayabaşı ve mevkufat eminlerinin celb ve ahz-ı mal

için sebepsiz yere dahledip rencide etmeleri ve bu hususta yayabaşı ve mevkûfat emînlerinin menedilmesi hakkında.

Seferîhısâr kâdisına hüküm yazıla ki:

Hâliyâ Mustafa bin Hamza nâm kimesne kapuma gelüp; “ben piyâde olmayup kadîmü'l-eyyâmdan eben an-cedd defter-i atîk ve cedîdde mukayyed livâ-i Ankara hâssa haymâne tâyifesinden olup vâkı‘ olan rûsûmı emîn ve âmillerime edâ idegelmiş iken bundan akdem “piyâdesin” diyü yayabaşılar hıdmete teklîf idüp ve mevkûfâtıcılar dahlitdüklerinde piyâde defterinde mukayyed olmayup defe‘âtle görölüp men‘ olmuşlar iken şimdiki hâlde yayabaşıları ve mevkûfât emînleri celb ü ahz-i mâl için bî-vech dahlidüp rencîde iderler. Ma‘a-hâzâ elimde vilâyet defteri sûreti dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hük-m-i şerîfüm vardukda, bu husûsa onat vechile mukayyed olup dikkat ü ihtimâm üzre göresiz. Fi'l-vâkı‘ mezkûr Mustafa piyâde oğlu piyâdelerden olmayup ve piyâde yirlerin tasarruf itmeyüp kânûn-ı kadîm üzre piyâdenün hıdmetin teklîf olunmak îcâb eylemez iken ve elinde olan defâtir-i hâkânî mücebince vâkı‘ olan rûsûmın şimdiye değin edâ idegelmiş iken hâlâ ol vechile dahlidüp rencîde iderse men‘ u def‘ idüp hılâf-ı şer‘ kimesneye iş itdürmeyesiz diyü. Tahrîran fî 2, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

[6]

11

Bozok sancağı beyi Çerkeş Bey’e ve Akdağ ve Şarkipare kadılarına hüküm; Şarkipare mukâtaası kabz-ı malı Ağa Bey’in bazı köyleri ayak amillerine iltizama verip kıst-ı iltizamları talep edildiğinde bazılarının ödemekte sorun çıkarttıkları ve bazı reaya taifesinin de hukuk ve rûsumlarını ödemekte sorun çıkartmaları ve bu hususta amillerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi ve reayanın mirîye ait hukuk ve rûsumlarının mültezime toplattırılması hakkında.

Bozok sancağı beği Çerkeş Beğ'e ve Akdağ ve Şarkîpâre kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Hâlâ vilâyet-i Rûm mukâta‘âtına nâzır olan Yardım Dergâh-ı Mu‘allâm'a arz gönderüp; “Şarkîpâre mukâta‘asınun kabz-ı mâlî olan Ağa Beğ ba‘zı karyeleri ayak âmillerine

iltizâma virüp hâlâ kıst-ı iltizâmları taleb olundukda ba‘zılar bî-vech nizâ‘ idüp te‘allül iderler ve ba‘zı şirretle meşhûr olan karye ahâlîsini ihtilâl idüp tezvîr ü telbîse sülûk itmekle vâkı‘ olan hukûk u rûsûmların virmekde mînâd iderler” diyü i‘lâm itmiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa onat vechile mukayyed olup mukâta‘a-i mezbûre mültezimlerini ve ayak âmillerini getürdüp kısta'l-yevm mücebince zimmetlerinde olan bâkîlerin kendülerinden şöyle ki; virmekde nizâ‘ iderlerse emlâk ü esbâblarından, kifâyet itmeyeni kefil bi'l-mâllerinden bî-kusûr cem‘ u tahsîl eyleyüp mâl-ı mîrîden bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve re‘âyâ tâyifesinün bi-hasebi's-şer‘ ve'l-kânûn mîrîye âyid olan hukûk u rûsûmların olıgelen âdet ü kânûn üzre mültezime cem‘ itdürüp hîle vü hud‘a ve tezvîr ü telbîs ile mâl-ı mîrîye gadr olmakdan hazer idesiz diyü. Tahrîran fî 3, Şa‘bân, sene: 987.

12

Yenişehir kadısına hüküm; Yenişehir kazâsındaki Reyhan Paşa Evkafı'na ait yerleri Kargacık, Makri ve Yeniceköy ahâlisinin mera olarak kullanması ve bazı ziraat yerlerinden diğerk vakıf zabıtları ve sipahi taifesinin öşür ve rûsum alması sonucu vakıf malının zarara uğraması ve bu hususta mülk-name ve vakfiyeye bakılıp vakıf arazilerine başkalarının müdahalesinin engellenmesi hakkında.

Yenişehir kâdîsına hüküm yazıla ki:

Yenişehir kazâsında vâkı‘ olan Reyhan Paşa Evkâfı'na mütevellî olan Mehmed hâlâ kapuma gelüp; “evkâf-ı mezbûrenün mu‘ayyen ü mümtâz sınırı ve hudûdı dâhîlinde vâkı‘ olan yirlerine Kargacık ve Makri ve Yenice nâm karyeler halkı vakfun yirlerin mer‘â nâmıyla tasarruf ve ba‘zı zirâ‘at olunur yirleri dahı âhar vakf zabıtları ve sipâhî tâyifesi zabtidüp öşr ve rûsumun almağla mâl-ı vakfa zarar ve bu bâbda elimde huccet-i şer‘iyye olmağın bundan akdem görilmesi için Dersa‘âdet'den emr-i şerîf alup görildükde münâze‘un-fih olan yirler vakfun mu‘ayyen ü mümtâz hudûdı ve sınırı dâhîlinde olduğı sâbit ü zâhir olup vakfa hükmolunup ve elime huccet-i şer‘iyye virilmişken hâlen kurâ-i mezbûre halkı ve ba‘zı sipâhî tâyifesi girü bî-vech dahylemekden hâlî değillerdür. Bu bâbda elimde huccet-i şer‘iyye ve tuğrâ-yı hümâyûn ile ma‘mûlün-bih mülk-nâme dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu bâbda olan huccet-i şer'ıyye ve mülk-nâme-i hümayûn ve vakfiyeye nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup münâze'un-fih olan yirler vakfun mu'ayyen ü mümtâz sınırı dâhilinde olup kurâ-i mezbûre halkınun mer'âsı ve sipâh tâyifesinün medhalî olduğı bundan akdem emr-i şerîfle görildükde vakfa hükmolunup ve huccet-i şer'ıyye virilmişken hâliyâ ahâlî-i mezbûr ve zü'amâ ve erbâb-ı tîmâr girü ve memnû' olmayup dahleylemekden hâlî olmadıkları vâkı' ise zikrolunan huccet mazmûnı muvâfık-ı şer' olup alâ-vechi'l-hasm bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir oldukdan sonra mukarrer dutup vakfun hudûdı dâhilinde olup vakfa hükmolan yirleri kemâ-kân evkâf-ı mezbûre için zabtitdürüp emr-i sâbıkâ ve huccet-i şer'ıyyeye mugâyir âhardan medhalî olmayan sipâhîleri dahlitdurmeyüp mâl-ı vakfa gadr olmakdan hazer idesin. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup hîle vü hud'a ve şühûd-ı zûrla hılâf-ı şer'-ı şerîf kimesneye dahı zulm ü hayf olmakdan ve bir def'a şer'le faslolunan kazıyye tekrâr istimâ' olunmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olasın. Memnû' olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup arz idesin. Bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet olunmalu eylemeyesin. Tahrîran fî 3, Şa'bânî'l-mu'azzam, sene: 987.

[7]

13

Eskişehir kadısına hüküm; Merhum Seyyid Gazi Camii Evkafı'na tabi Kara Zeki'nin yerleri demekle bilinen yerlere İbrahim Paşa Evkafı cabilerinin kanuna aykırı müdahalede bulunup öşür ve rüsumu zapt etmekle vakıf malına zarar vermeleri ve bu hususun teftiş edilip zikrolunan cabilerin kanuna aykırı müdahalelerinin engellenmesi hakkında.

Eskişehir kâdîsına hüküm ki:

Merhûm Seyyid Gâzî Câmî'ı Evkâfı'na mütevellî olan Hüseyin Vefâ hâlâ kapuma gelüp; “evkâf-ı mezbûreden taht-ı kazâna tâbî' Kara Zeki'nün yirleri dimekle ma'rûf yirlerün vilâyet defteri mücebince mu'ayyen ü mümtâz sınırı dâhilinde merhûm İbrâhîm Paşa Evkâfı câbîleri hılâf-ı defter ü kânûn dahlidüp vâkı' olan öşr ve rüsûmun zabteylemekle mâl-ı vakfa gadr olur. Ma'a-hâzâ bu bâbda vakıf-nâme sûret-i defter-i hâkânî dahı vardur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, nizâ' olunan yirlerün üzerine varılup ihzâr-ı husamâ ve kapumdan ihrâc olunmuş atîk ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine ve ma'mûlün-bih vakıf-nâmeğe nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı' münâze'un-fih olan yirler defter-i atîk ve cedîdde Merhûm Seydî Gâzî Evkâfı'na kaydolunan yirlerün mu'ayyen ü mümtâz sınırı dâhilinde iken hâlâ merhûm İbrâhîm Paşa Evkâfı câbîleri hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i hümayûn dahleyledükleri vâkı' ise bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn lâzım geleni icrâ idüp defter-i atîk ve cedîdeğe ve ma'mûlün-bih vakıf-nâmeğe muhâlif kimesneğe iş itdürmeyüp evkâf-ı mezbûrenün mu'ayyen ü mümtâz sınırı dâhilinde hâricden kimesneğe dahlitdürmeyesin. Şöyle ki; vakfa âyid ü râci' olan mahsûlinden bî-vech nesne nesne dahı almışlar ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih olanlardan bî-kusûr alıvirüp vakf için zabt zabtitdürsin. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp tezvîr ü telbîsden ve şühûd-ı zûrdan ihtirâz idesiz ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 10, Şa'bân, sene: 987.

14

Vilâyet-i Karaman mukâtaâtı müfettişi Larendede kadısı Mevlânâ Nuh'a ve Alanya ve Selendi kadılarına hüküm; Selendi kazâsına tabi Pazar köyünden Abdülkerim adlı kişinin, Cemal ve Recep adlı kişilerin borçlarına kefil olması ve bu borçların kendilerinden tahsil olunmadan mukâtaât nazırı Sinan'ın kendisinden kanuna aykırı olarak kefalet akçesi alması ve bu hususta mültezimlerin muhasebelerin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilip kefilin rencide edilmemesi hakkında.

Vilâyet-i Karaman mukâta'âtı müfettişi Lârende kâdisı Mevlânâ Nuh'a ve Alâ'îyye ve Selendi kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Selendi kazâsına tâbi' Bâzâr nâm karyeden Abdülkerîm nâm kimesne kapuma gelüp; tahvîl-i sâbıkda Selendi kazâsına ber-vech-i iltizâm emînler olan Cemâl ve Receb'ün yedi bin beş yüz akça zararlarına kefil olmuşıdım. Eyle olsa tahvîl âhırinde zimmetlerine lâzım gelen mâl-ı mîrî için kendülerinün emlâk ü esbâbları fûrûht olmadın hâlâ bakâyâ tahsîline müte'ahhid olup mukâta'ât nazırı olan Sinân hılâf-ı şer' u kânûn "mâl-ı kefâlet" diyü yedi yüz elli akçam alup zulm ü hayf eyledüğün bildürdi İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mezkûrân mültezimleri her kande ise buldurup getürdüp evvelâ zimmetlerinde olan mâlımı kendülerinden emlâk ü esbâblarından taleb ü tahsîl idüp ism-i mâl itlâk olunursa nesneleri kalmadukdan sonra zimmetlerinde dahı mâlım kalursa kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bî-kusûr cem' u tahsîl itdürüp mültezimin deynine kifâyet mikdârı emlâk ü esbâbı variken hılâf-ı şer' u kânûn kefâleyi rencide itdürmeyesiz ve zikrolunan mültezimlerün emlâk ü esbâbları diyetlerine kifâyet idüp kefâleye mürâca'at olunmak lâzım gelmez ise mülteziminün alâkaları kat' olundukdan sonra mezkûrdan kefâlet için alınan meblâğ-ı mezbûrı dahı müteveccih olanlardan bî-kusûr alıvirüp şer'a ve kânûna muhâlif kimesneye iş itdürmeyesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm üzre tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrla kimesneye zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idesiz diyü. Tahrîran fi 12, Şa'bân, sene: 987.

[8]

15

Balıkesir kadısına hüküm; Merhum Zağnos Paşa evladından İbrahim adlı mütevellinin evinden akçesinin çalınıp bu olaya Pir Ali adlı kişinin neden olduğunun zannedilip bir miktar akçenin tahsil edilmesine ve kalan meblağın kendisinden talep edilmeyeceğinin bildirilmesine rağmen bazı kişilerin kendisini rencide ettiğini bildirmesi ve hususta hüccet ve fetvaya göre hareket edilmesi hakkında.

Balıkesri kadısına hüküm yazıla ki:

Hâliyâ İbrahîm nâm kimesne kapuma gelüp; “ben merhûm Zağnos Paşa evlâdından olmağla kazâ-i mezbûrede olan evkâfına evlâdiyet üzere mütevellî iken Südde-i Sa'âdet'e muhâsebe getürdüğimde ber-mûceb-i muhâsebe bâkî gösterüp sonradan cem' u tahsîl itdüğim yetmiş iki bin üç yüz yigirmi akça ve ba'zı ribka için alıkoduğım on dokuz bin akça kendü mâlımdan elli bin mikdârı akça ile evimden sirka olunmağın Pîr Alî nâm kimesneden zannolunup ma'rifet-i şer'le habsolunup ve su'al olundukda merkûm Pîr Alî Mehemed nâm kimesnenün ırgadı olup evi kurbinde toprak çeker iken iki kîse ile akça bulup bir mikdârın merkûm Mehemed elinden alup ve bir mikdârın mezkûr virdüğün Dersa'âdet'e arz olundukda yirlü yirinden tefîş olunup mâl-ı

vakf her kimden zuhûr iderse tahsîl olunmak için hükm-i şerîf vârid olmağın bermûceb-i emr-i şerîf meblâğ-ı mezbûrun on beş bin üç yüz sekiz akçasın merkûm Pîr Alî'den cem' u tahsîl olundukdan sonra habsden firâr idüp ve husûs-ı mezbûr sıhhati üzre görölüp vâkı' mâl tekrâr arz olunmak için sâbıkâ Karesi sancağı beğine ve mukâta'ât müfettişi olup ol zamânda Balıkesri kâdîsı olan Mevlânâ Muhyiddîn'e hitâben emr-i şerîf virilüp ol takdîrce emr-i şerîf-i vâcibü't-teşrîf mücebince ehl-i vukûfdan ve bî-garaz müslimânlardan hakk üzre teftîş ü tefahhus oldukda meblâğ-ı mezbûr kendü mâlîm ile ma'an sirka olunup taksîrât ve gadrım olmayup ve mazınna olan kimesneler ele girmek müyesser olmayup zâyî' olan mâl-ı vakfun tahsîl olunması mümkün olmaduğın ahâlî-i vilâyet haber virmeğın sicill olunup meblâğ-ı mezbûr benden talep olunmamak için elime huccet virilmişken şimdiki hâlde ba'zı kimesneler elimde olan huccet-i şer'ıyyeye muhâlif ve emr-i şerîfe mugâyir bî-vech rencîde ider. Bu bâbda elimde fetvâ-yı şerîfe dahı vardır" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, elinde olan huccet ve fetvâsına nazar idüp göresin. Bu bâbda olan fetvâları da'vâlarına mutâbık olup ve huccetün mazmûnı alâ-vechi'l-hasn sâbit olursa mukarrer tutup amel idesin diyü.

16

Manyas kadısına hüküm; Manyas kazâsına tabi Germiyan köyünden Müslim ve Mustafa adlı kişilerin hukuk ve rüsumlarını sipahilere ödemelerine rağmen havâss-ı hümayûn eminlerinin kanuna aykırı olarak tekrar rüsum talep edip zulmetmeleri ve bu hususta kanuna aykırı müdahalede bulunan eminlerin menedilmesi hakkında.

Manyas kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbî' Germiyan nâm karyeden Müslim ve karındaşı Mustafa Südde-i Sa'âdetüm'e âdem gönderüp; "biz defâtir-i hâkânîde mukayyed eben an-cedd sipâhî re'âyâsından olup vâkı' olan hukûk u rüsûmumuz vilâyet defteri mücebince ve kânûn üzre sipâhîmize edâ itdükde hâlâ havâss-ı hümayûn emînleri dahı dahlidüp bir def'a sipâhî aldugı rüsûmı tekrâr talep idüp zulm iderler, hayfdur. Bu bâbda elimizde vilâyet defteri sûreti dahı vardır" diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfim vardukda, bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı' mezkûrlar kadîmden sipâhî re'âyâsından olup hukûk ve rûsûmları sipâhîlerine bir def'a edâ itdüklerinden sonra ümenâ dahı dahlidüp hılâf-ı defter ü kânûn rencîde eyledükleri vâkı' ise men' u def' idüp şer'a ve kânûna ve defter-i hümayûna muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet olunmalu eylemeyesin. Memnû' olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri isimleriyle yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 9, Şa'bân, sene: 987.

[9]

17

Liva-i Menteşe mukâtaâtı müfettişi Bozüyük kadısı Mevlânâ Bayezid'e hüküm; Menteşe'de ikinci cedid hâslar mukâtaası nazırı Osman Çavuş'un iltizama verdiği kişilerdeki alacaklarının tahsili ve Mermeros İskelesi ve Muğla hâslarından ayrılan Göcek, Sivripos ve Şahderesi köyleri mültezimlerinin zimmetlerindeki bakilerin tahsili için müfettiş tayin edilmesi ve bakiyelerin kaydedilmesi için havale tayin olunması hakkında.

Livâ-i Menteşe mukâta'âtı müfettişi Bozüyük kâdisi Mevlânâ Bâyezîd'e hüküm ki:

Livâ-i mezbûrede olan ikinci cedîd hâslar mukâta'asına ber-vech-i iltizâm nâzır olan Osmân Çavuş tahvîlinde olup tahvilleri tamâm olan mukâta'ât mültezimlerinin teslîmâtlarından ma'âdâ zimmetlerinde 23 merre 100.00 [ve] 29.413 akça ve henüz tahvîli tamâm olmayan Mermeros İskelesi ve Muğla hâslarından ifrâz olunan kurâ-i Göcek ve karye-i Sivripos ve Şâhderesi mültezimlerinin mürûr iden iki yıllık kısta'l-yevmlerinden 270.075 akça bâkîsinün tahsîline seni müfettiş ta'yîn idüp zikrolunan mültezimlerin bâkîleri tahvîl ü târîhle defter olunup iftihâru'l-ümerâ' ve'l-ekâbir Hızâne-i Âmirem defterdârları ve *dâmet me'âlîhim* nişânları ile nişânlanup Südde-i Sa'âdetüm çavuşlarından () havâle ta'yîn olunup gönderildi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfim vardukda, bir ân ve bir sâ'at te'hîr itmeyüp zikrolunan bakâyâ defterlerine nazar ve içinde üzerlerine mâlım kaydolunan ümenâ vü ummâl ve sâyir huzûrî lâzım olanları merkûm çavuşuma buldurup getürdüp gaybet idenleri şer'le buldurması lâzım olanlara buldurup zimmetlerinde olan mâlımı kendülerden talep idüp

virmeğinde te‘allül iderse emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kefil ve müzekkîlerinden kezalik anların dahı emlâk ü esbâblarından bî-kusûr cem‘ u tahsîl itdürüp kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu def‘a alâkarın kat‘ idüp tekrâr emr-i şerîfüm gönderilmekle muhtâc ve meşkûk ve müştebih bir mâdde komayasın ve hâsıl olan akçayı defter ve der-kîse eyleyüp ve mühürleyüp mezbûr çavuşum ve yarar âdemlerinüz ve kifâyet kadarı hısâr-erenleri ile ber-vech-i isti‘câl gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdüresin ve yazup bildüresin. Bi'l-cümle bakâyâ husûsında mukayyed olup mâ-hüve'l-makdûrunı sarfidesin diyü. Tahrîran fî 4, Şa‘bân, sene: 987.

18

Demirci ve Küre-i Selendi kadılarına hüküm; Saruhan sancağındaki hâssa Eldelik Yörükleri emini Hasan'ın, Cafer adlı kişiden Karataş paresi mukâtaasını iltizam edip esami defterini istemesi üzerine Cafer'in bunu kabul etmeyip Hasan'ı mukâtaadan kovup kendi zapt edip zulmetmesi ve bu hususta mültezimin rencide ettirilmemesi ve muhasebelerin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Demürce ve Küre-i Selendi kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Hâliyâ Hasan nâm kimesne Südde-i Sa‘âdetüm'e gelüp; “livâ-i Saruhan'da olan hâssa Eldelik Yörüklerine tahvîl-i sâbıkda ber-vech-i iltizâm emîn olan Ca‘fer'den Karataş Pâresi mukâta‘asına üç yıla 46.000 akçaya iltizâm idüp ayak âmîli olmışdım. Eyle olsa mukâta‘a-i mezbûreye bir mikdâr zamân zabtitledüğimden sonra iltizâm itdüğim re‘âyânun kânûn-ı kadîm üzre mültezim-i mezbûrdan esâmîsi defterin taleb eyledüğümde olıgeldüğü üzre defter virmeyüp nizâ‘ eyledüğünden gayri müslimânlar mahzarında mukâta‘adan beni ihtiyârıyla ref‘ idüp tahvîl âhırine değin kendüsi zabtidüp min-ba‘d bana zabtitmeyüp ve zamân-ı mübâşeretimde şer‘le ve kânûnla benden kısta'l-yevm alınmak lâzım gelmez iken şimdiki hâlde mültezim-i mezbûr hılâf-ı şer‘ u kânûn beni rencide idüp “mukâta‘a uhde-i keferedür” diyü kendüsi zabtitledüğü eyyâmın kısta'l-yevmin taleb idüp şer‘a ve kânûna muhâlif zulm iderler ve muhâsebem görmekte inâd idüp hayf ider, görilmesin taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfümle () vardukda, bu husûsa onat vechile mukayyed olup ve ehl-i vukûf kimesnelerden hakk üzre teftiş idüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup

mezkûr Hasan mukâta‘a-i mezbûrî tahvîl âhırine değin zabtitmiş olmayup bir mikdâr zamân zabtiddükden sonra mültezim-i mezbûr ihtiyârıyla mezkûrî ref‘ idüp ba‘de’t-tenbîh bu dahî el çeküp min-ba‘d mukâta‘aya karışmayup tahvîli tamâm oluncaya değin mültezim-i mezbûr kendüsi zabtiddüğü bi-hasebi‘ş-şer‘ ve’l-kânûn sâbit ü zâhir olursa zabteyledüğü zamânun bâkîsin bundan taleb itdürmeyüp hılâf-ı şer‘ u kânûn rencîde itdürmeysesiz ve zamân-ı mübâşeretinün âdet ü kânûn üzre muhâsebesin gördürüp bermûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi‘ş-şer‘ ve’l-kânûn zimmetine ne mikdâr mâl-ı mîrî zuhûr iderse bundan bî-kusûr alıvirüp zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp hîle vü hud‘a ile mîrîye zarar telbîs ü tezvîr ve şühûd-ı zûrla hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye zulm olmakdan hazer idesiz ve muhtâc-ı arz olursa yazup arz idesiz. Tahrîran fî 5, Şa‘bân, sene: 987.

[10]

19

Lazkiye ve Honaz kadılarına hüküm; Honaz kazâsında Çöpçili köyü çeltikçilerine dört beş yılda bir tohum dağıtılmasına rağmen çeltik eminlerinin kanuna aykırı olarak celb ve ahz-ı mal için fazladan tohum dağıtıp zulmetmeleri ve bu hususta tohumun eskisi gibi dağıtılıp çeltikçilerin rencide edilmemesi hakkında.

Lâzikıyye ve Honaz kâdılarına hüküm yazıla ki:

Honaz kazâsına tâbi‘ Çöpçili nâm karye ahâlîsi Dersa‘âdetüm'e âdem gönderüp; “biz vilâyet defterine mukayyed hâssa çeltükçilerden olup eyle olsa şimdiye değin zirâ‘at eyledüğümüz çeltüğe nevbetle dört beş yılda bir üzerimize tohum düşüp zirâ‘at ider iken hâlâ oligelen âdet ü kânûna muhâlif çeltük emînleri olanlar mahzâ celb ü ahz-i mâl için her sene üzerimize tohum bırağup zulm ü hayf itmek isterler, hayfdur. Şer‘le görülüp men‘ olunmasın taleb iderüz” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi’l-vâkı‘ bunların sâkin oldukları ve zirâ‘at itdükleri mahallede kadîmden kaç yıldır çeltük düşegelmiş ise ana göre tohum bırağup zirâ‘at itdüresiz. Kaldu ki salâhiyet gelmedin hılâf-ı kânûn teklîf idüp rencîde itdürmeysesiz diyü. Tahrîran fî 5, Şa‘bânî’l-mu‘azzam, sene: 987.

20

Bursa kadısına hüküm; Bursa’da Sultan Mehmet Han Evkafı mütevellisi Cafer’in Yenişehir kazâsında bulunan Çeltikçi adlı vakıf köyü halkının kesimlerini tahsil etmek için görevlendirilmesine rağmen köy ahalisinin tahsilâtta sorun çıkartması ve bu hususta köy ahalisinin zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilip vakıf malına zarar vermekten kaçınmaları gerektiği hakkında.

Burusa kâdîsına hüküm ki:

Yenişehir kâdîsı Habîb İsâ Halîfe hâlâ Dersa’âdetüm’e arz gönderüp; “mahrûse-i Burusa’da vâkı’ merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Mehmed Han *tâbe serâhü* Evkâfı mütevellîsi Ca’fer “benden emr-i şerîf vârid olup evkaf-ı mezbûreden Yenişehir kazâsında vâkı’ Çeltükci nâm vakf karyenün kesimleri husûsı defter-i cedîd-i hâkânî ve olıgeldüğü üzre görile” diyü fermân olunmağın ber-mûceb-i emr-i âlî ve defter-i cedîd-i hâkânî görölüp ahâlî-i karyenün zirâ’at itdükleri yirlerün kesimleri vakfa hükmolundukdan sonra itâ’at-i şer’ itmeyüp ve virmekde te’allül itmekle tahsîli mümkün olmayup zimmetlerinde kalduğın i’lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresin. Fi’l-vâkı’ kazıyye i’lâm olunduğı gibi olup karye-i mezbûre ahâlîsinün defter-i cedîd-i hâkânîde vech-i meşrûh üzre kesimi mukayyed olup ve bir def’a şer’le görölüp kesim viregeldükleri sâbit ü zâhir olup vakfa hükmolunmuş iken hâlâ mezkûrlar hılâf-ı şer’ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet bî-vech virmekde te’allül eyledükleri vâkı’ ise ki bi-hasebi’ş-şer’i’ş-şerîf sâbit ü zâhir ola. Bu bâbda vilâyet defteri mûcebince olıgelen âdet ü kânûn üzre amel idüp min-ba’d vilâyet defterine ve olıgelmişe muhâlif kimesneye te’allül ü nizâ’ itdürmeyüp mâl-ı vakfa gadr olmakdan be-gâyet hazer idesin ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fi 5, Şa’bânî’l-mu’azzam, sene: 987.

[11]

21

Aydın ve Saruhan sancağı beyine Hereke kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyas’a ve elviye-i mezbûre kadılarına ve Darphane Emini Hemdem Çavuş’a hüküm; Zikrolunan sancaklarda hurda, kırık ve kem-ayar akçe kullanılmasının

mal-ı mîrîye zarar vermesi ve bu hususta ayarı bozuk akçelerin toplatılıp darphanede yeniden kesilmesi hakkında.

Aydın ve Saruhan sancağı beğine Hereke kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs ve elviye-i mezbûre kâdîlarına ve Darb-hâne emîni Hemdem Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Zikrolunan sancaklarda hurde ve kırkık ve kem-ayâr akça isti'mâl olunmağla altun yetmiş akçaya ve gurus altmış akçaya çıkup beyne'n-nâs ol minvâl üzere cârî olmağın havâss-ı hümâyûnumda tahsîl olunan akçalar Hızâne-i Âmire'ye yaramayup mâl-ı mîrîye gadr olduğundan gayri fukarâya dahı zarar olduğu i'lâm olundukda bundan akdem mahrûse-i Tire'de darb-hâne vaz' olunması emrüm olup ve cedîd akça kat' olunmak için mufassal u meşrûh hükm-i şerîfüm virildükden sonra on aded kürsî irsâl olunmış idi. Eyle olsa şimdiki hâlde Südde-i Sa'âdetüm çavuşlarından kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân elviye-i mezbûrede atık hâslara nâzır ve kabz-ı mâl olan Abdülkâdir Çavuş () ta'yîn olunup kırk aded kürsî ve seksen aded çelik dahı virülüp kemâ-kân kadid akça kat' olunmak için fermân-ı şerîfüm olup irsâl olundu. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, siz ki sancakbeğleri ve kâdîlarsız, her birinüz taht-ı livâ ve kâdîlıklarınızda gereği gibi mukayyed olup her kimün elinde kırkık ve kem-ayâr akça bulunursa meclis-i şer'a getürdüp huzûrınızda her aded veznitdürüp ve bulunan akçanın mikdârını ve ashâbının ismini sicill-i mahfûza kayıtdükden sonra der-kîse idüp mühürleyüp darb-hâne müfettişi ve emîni cânibinden gelen âdemlere teslim idüp sâhibi ile darb-hâneye gönderüp veyâhûd müfettiş ve nâzır âdemisi yok iken hurde ve kırkık akça bulunup cedîd akça kat' olunmak lâzım geldükde minvâl-i mezbûr üzere defter itdükden sonra emr-i şerîfüm üzere yarar âdemlerinüze koşup darb-hâne müfettişine ve âdemisine gönderüp teslim itdüresiz ki cedîd akça kat' oluna ve darb-hâneye her kimün ile gönderirsenüz ashâbının ve âdemlerinüzün ismin ve akçanın adedin ve dirhemîn vukû'ı üzere yazup müfettişine ve emînine i'lâm idesiz ki kimesnenün hakkı bel' u ketm olunmalu eylemeyesiz ve min-ba'd muhkem tenbîh ü te'kîd idüp taht-ı livâdan ve kâdîlıklarınızda hurde ve kırkık ve kem-ayâr akça isti'mâl itdürmeyesiz ve eylemeyeler. Şöyle ki; ba'de't-tenbîh eslemeyüp emr-i şerîfüme muhâlif hurde ve kırkık akça isti'mâl iderlerse isimleri ile ve sâkin oldukları karyeleriyle ellerinde bulunan akçanın mikdârın vukû'ı üzere yazup arz idesiz ki sonradan emr-i şerîfüme ne vechile sâdır olursa mücebiyle amel oluna. Ammâ; bu bahâne ile elinde ol

makûle kırkık ve kem-ayâr akça bulunmadın “emründe ol makûle akça var imiş ve hılâf-ı zamânda ol asıl akça harcanmış” diyü veyâhûd ol makûlesinde olmaduğına “aynı ve hılâf-ı şart” diyü veyâhûd elinde gurus ve ve* sâyir gümüş olanlar ihtiyârlarıyla virmedin ellerinden alup kat’ itdürilüp bi’l-cümle kem-ayâr ve kırkık akça elinde bulunanlardan ihtiyârlarıyla gümüş götürüp kat’ itdürilenden ma’âdâsına tezvîr ü telbîs ile zulm ü te’addî olup gadr olduğu istimâ’ mezkûr makbûl olmayup mu’âteb ve su’al olmanız mukarrerdür ve sen ki müfettişsin, olgelen âdet ü kânûn üzre ve emr-i şerîfüm mûcebince her yüz dirhemden dört yüz elli cedîd akça kat’ itdürüp dört yüz akçasın ashâbına ve elli akçasın darb-hâne harcı için alıkoyup veyâhûd her bir dirhem gümüşü dörder akça hisâbınca mîrî için alup ashâbına akçasın virdükden sonra minvâl-i mezbûr üzre akçayı kat’ itdüresiz. Ammâ; bu bahâne ile kimesneye zulm ü te’addî olunmalu eylemeyüp celb ü ahz-i mâla müte’allik işden ziyâde hazer idesiz. Şöyle bilesiz, alâmet-i şerîfûme i’timâd kılasın. Tahrîran fî gurre-i Şa’bânî’l-mu’azzam, sene: 987.

[12]

22

Aydıncık kadısına hüküm; Aydıncık kazâsına tabi Sazlıdere adlı hâssa köyü ahalisinin maktu zahirelerinin tahsilinde ümena taifesinin fazladan maktu talep edip zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususta kanuna aykırı davranan ümena taifesinin menedilmesi hakkında.

Aydıncık kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi Sazlıdere nâm hâssa karye ahâlîsi Dersa’âdetüm’e âdem gönderüp; “defter-i cedîd-i hâkânîde her çift kırk beş kîle terekeye üzerimizde maktû’ kaydolunmuşken hâlâ ümenâ tâyifesi maktû’ımızı vilâyet defteri mûcebince almayup ziyâde taleb idüp hılâf-ı defter ü kânûn zulm iderler, hayfdur. Bu bâbda elimizde vilâyet defteri sûreti dahı vardır” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hüküm-i şerîfüm vardukda, bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresin. Fi’l-vâkı’ ümenâ tâyifesi mezkûrların vâkı’ olan maktû’ın vilâyet defteri mûcebince almayup hılâf-ı defter ü kânûn ziyâde talep eyledükleri vâkı’ ise men’ u def’ idüp maktû’ların defter-i cedîd-i hâkânîde kaydolunduğu üzre aldurup hılâf-ı şer’ u kânûn ve mugâyir defter-i hümayûn bir

habbelerin aldurmayasın ve dahı bî-vech nesneleri dahı almışlar ise ba‘de's-sübût şer‘le müteveccih olanlardan bî-kusûr alıvirüp re‘âyâya zulm ü te‘addî olunmakdan hazer idesin. Memnû‘ olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri isimleriyle yazup Dersa‘âdetüm'e arz idesin diyü. Tahrîran fî 10, Şa‘bân, sene: 987.

23

İçil sancağı muharririne hüküm; Selendi kazâsına tabi Çörüş köyünden bazı kişilerin güherçile hizmetine tayin olunan sipahi-zadelerden olmalarına rağmen muharririn kendilerini raiyyet kaydedip zulmetmesi ve bu hususun teftiş edilip durumun düzeltilmesi hakkında.

İçil sancağı muharririne hüküm yazıla ki:

Selendi kazâsına tâbi‘ Çörüş nâm karyeden Hacı Alî ve Ahmed Fakîh ve Muslihuddîn ve Hacı Hamza ve Mustafa ve Alî ve İsmâ‘îl ve Halîm nâm kimesneler kapuma âdem gönderüp; “biz kadîmden mütekâ‘ıd sipâhî-zâdelerden olmağla bundan akdem vilâyet muharriri olan Akdağ kâdîsı Mevlânâ Vildân güherçile hıdmetine ber-vech-i tekâ‘ud hıdmet itmek üzre tahrîr idüp ol zamândan berü vâkı‘ olan güherçile hıdmetin olgelen âdet ü kânûn üzre defter-i hâkânî mücebince edâ iderler iken sen ki muharrirsın, hâlâ hılâf-ı kânûn sipâh tâyifesine ra‘ıyyet kaydeylemişsin” diyü i‘lâm eylediler. İmdi buyurdum ki; güherçile hıdmetine ta‘yîn olunan sipâhî-zâde tâyifesi hılâf-ı kânûn âhara ra‘ıyyet kaydolunmak câyiz değildir. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, defter-i hâkânîye nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ mezkûrlar kadîmü'l-eyyâmdan mütekâ‘ıd sipâhî-zâdelerden olmağla bundan esbak sipâhî-zâde tahrîr olundukda emr-i şerîfle güherçile hıdmeti edâ idegelmişler ise ve hîn-i tahrîrde tekâ‘ud-ı ihtiyâr idüp re‘âyâ silkine münselik olmuş bulunmağla ra‘ıyyet kaydolunmuş değil ise ki zâhir ola. Ol takdîrce mezkûrları defter-i hâkânî mücebince kemâ-kân güherçile hıdmetine ta‘yîn idüp hılâf-ı kânûn ve mugâyir defter-i hümayûn kimesneye zulm ü te‘addî olunmalu eylemeyesin ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 10, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

24

Vilayet-i Karaman mukâtaâtı müfettişi Larendi kadısı Mevlânâ Nuh’a ve Silifke kadısına hüküm; İsa adlı kişinin, Silifke kadıları emini olan kardeşinin vefat edip

mirasından hiçbir şey almamasına rağmen bakâyâ tahsiline gelen kulların celb-i mal için kendisini rencide ettiklerini bildirmesi ve bu hususta kanuna aykırı davranan kulların menedilmesi hakkında.

Vilâyet-i Karaman mukâta'âtı müfettişi Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh'a ve Silifke kâdîsına hüküm yazıla ki:

Îsâ nâm kimesne hâlâ kapuma gelüp; “karındaşım İbrâhîm havâss-ı hümayûndan Silifke kâdîlarına sene: 964 târîhinden 968 târîhine gelince ber-vech-i emânet emîn olmuştım. Mezbûrun tahvîli içinde ben mukâta'aya karışmayup fevtoldukdan sonra muhalledâtından nesne kabzitmeyüp ve bi'l-cümle şer'le ve kânûnla benden mâl-ı mîrî taleb olunmak icâb eylemez iken hâlâ bakâyâ tahsiline kullar mahzâ celb-i mâl için hılâf-ı şer'-ı şerîf bî-[vech] ve bilâ-sebebe beni rencide eylemeden hâlî değillerdür” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' mezbûr merkûm İbrâhîm'ün zamân-ı mübâşeretinde mukâta'aya karışmayup ve mezbûr fevtoldukdan sonra muhalledâtından nesne alup kabzitmış olmayup ve kefil dahı olmamış ise bi'l-cümle şer'le ve kânûn ile bundan mâl-ı mîrî taleb olunmak icâb eylemezse hâlâ bakâyâ tahsiline gelen kulları mahzâ celb ü ahz-i mâl için bunu bî-vech rencide eyledükleri vâkı' ise ki zâhir ola men' u def' idüp min-ba'd şer'le ve kânûna muhâlif kimesneye iş itdurmeyüp hılâf-ı şer'-ı şerîf zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olası. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 11, Şa'bân, sene: 987.

[13]

25

Mensûh müselleme ve piyade mukâtaâtı müfettişi sabıka Birgi kadısı Mevlânâ Hüsâm'a hüküm; Zikrolunan piyade ve müselleme mukâtaası nazırı Hızır Çavuş'un zimmetindeki mal-ı mîrînin tahsili için Mehmed Çavuş gönderilmesi üzerine Hızır Çavuş'un mal-ı mîrîyi vermemek için ümena ve mültezimin zimmetlerinde fazladan bakiye gösterip sorun çıkartması ve bu hususta her birinin muhasebesinin teftiş edilip zimmetlerindeki mal-ı mîrînin tahsil edilmesi hakkında.

Mensûh müselleme ve piyade mukâta'âtı müfettişi sâbıkâ Birgi kâdîsı Mevlânâ Hüsâm'a hüküm yazıla ki:

Zikrolunan piyâde ve müsellemler mukâta'asın tahvîl-i sâbıkda ber-vech-i iltizâm nâzır olup teslimâtından ma'âdâ zimmetinde on kerre yüz bin ve elli dört bin beş yüz yigirmi dört akça bâkîsi olan Hızır Çavuş'un zimmetinde olan mâl-ı mîrî bî-kusûr cem' u tahsîl olunmak içün ahkâm-ı şerîfe ile Südde-i Sa'âdetüm çavuşlarından Mehmed Çavuş irsâl olunmuş idi. Eyle olsa mezkûr Hızır Çavuş mahzâ zimmetinde olan mâl-ı mîrîyi virmemek eciliyçün ümenâ ve mültezimin zimmetlerinde küllî bâkîler gösterüp ve gösterdiği bakâyânun dahı tahsîli mümkün olmayup bâkî-i mezbûr bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn kendüsünden ve kefâlesinden tahsîl olunmak lâzım iken “ümenâ zimmetinde bâkîler vardır” diyü kendüsü haklaşmakda te'allül ü nizâ' eyledüğü istimâ' olundu. İmdi; mukâta'âta kendüsi müstekıl mültezim olup sonradan başka başka kendüsi fûrûht itdüğü ecilden mümkün'l-husûl olmayan bakâyâ iltizâmı mücebince kendüsünden alınmak emrüm olmuştur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm ile vardukda, bir ân te'hîr ü terâhî itmeyüp nâzır mezbûrun zimmetlerinde bâkî gösterdiği ümenâ ve mültezimini ber-vech-i isti'câl buldurdup getürdüp her birinün zimmetinde olan mâlını kendülerinden talep idüp virmekte te'allül iderlerse emlâk ü esbâblarından kifâyet itmeyeni kefil bi'l-mâllerinden bî-kusûr cem' u tahsîl eyleyüp alâkaların kat' idesin. Şöyle ki; zikrolunan mülteziminün ba'zısı gaybetde olup veyâhûd emlâk ü esbâbları kefâlesinden alınan akçalar deynlerine kifâyet itmeyüp zimmetlerinde bâkî kalmağın tahsîli mümkün değil iken nâzır-ı mezbûr mahzâ haklaşmak eciliyçün “ümenâ zimmetinde bâkîleri vardır” diyü bî-vech te'allül ü nizâ' iderse bir ân mecâl virmeyüp mümkün'l-husûl olmayan bâkîleri mezkûr Hızır Çavuş'un emlâk ü esbâbından kifâyet itmeyeni kefil bi'l-mâllerinden bi'l-cümle mâlını şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan bî-kusûr cem' u tahsîl eyleyüp emr-i şerîfûme muhâlif te'allül ü nizâ' itdürmeysin ve hâsıl olan akçaları Südde-i Sa'âdetüm'e gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdüresin ve yazup bildüresin. Bâkî-i mezbûrun tahsîli ehemmi-i mühimmâtdandır. Avk u te'hîrden ihtirâz idesin. Bu husûs içün tekrâr hükm-i şerîfüm gönderilmeli eylemeyesin diyü. Tahrîran fi 11, Şa'bânî'l-mu'azzam, sene: 987.

Ayazmend kadısına hüküm; Ayazmend kazâsına tabi Ladik köyünden Durmuş adlı kişinin, hâssa Karacalar reayasından olmayıp Ladik köyü reayasından olup rûsumunu ödemesine rağmen Karacalar mukâtaası mültezimlerinin tekrar rûsum

talep edip zulmetmeleri ve bu hususta mültezimlerin reayaya zulümlerinin engellenmesi hakkında.

Ayazmend kâdisına hüküm yazıla ki:

Hâliyâ taht-ı kazâna tâbi‘ Ladik nâm karyeden Turmuş nâm kimesne kapuma gelüp; “ben defter-i hâkânîde mukayyed merhûm Sâlih Paşa'ya temlik olunan mezbûr karye re‘âyâsından olup hâssa Karacalar re‘âyâsından değil iken hâlâ Karacalar mukâta‘asına mültezim olanlar hılâf-ı defter ü kânûn dahlidüp “benden evvel mültezim olanlar zabtidegelmişdür” diyü bir def‘a merhûm müşârun-ileyhün evlâdı alduğı rüsûmu tekrâr taleb idüp zulm iderler. Bu bâbda elimde vilâyet defteri sûreti dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa onat vechile mukayyed olup ve elinde olan kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar ve zikrolunan mukâta‘a mültezimlerinden dahı atık ve cedîd vilâyet defteri sûreti taleb idüp tatbîk idüp göresin. Şöyle ki; mezbûr Turmuş zikrolunan Karacalar tâyifesinden olmayup mezbûr karye re‘âyâsından olup vâkı‘ olan hukûk u rüsûmın vilâyet defteri mücebince ve kânûn üzre merhûm müşârun-ileyhün evlâdına edâ idegelmiş ise zikrolunan mültezimler defter ü kânûna muhâlif dahlidüp bir def‘a merhûmun evlâdı alduğı rüsûmu tekrâr taleb eyledükleri vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp min-ba‘d bunun elinde olan defâtir-i hâkânî mücebince amel idüp ol vechile “kadîmden haklayugeldük” didüklerin istimâ‘ itmesin. Bi'l-cümle re‘âyâyâ zulm ü te‘addî olunmakdan hazer idesin. Memnû‘ olmayanları sekidüp inâd idenleri isimleri ile yazup Dersa‘âdetüm'e arz idesin diyü. Tahrîran fî 6, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

[14]

27

Nişan-ı hümayûn yazıla ki; Aydın ve Saruhan sancaklarına mensûh piyade ve müsellemler mukâtaâtı nazırı Hızır Çavuş tahvilinde Hüdâvendigar sancağına tabi Yenişehir, İnegöl, Yarhisar, Domaniç ve Atranos kadılıklarındaki mensûh piyade ve müsellemlerin adet-i ağnam, öşr-i gallat ve rüsûm-ı sairleri mukâtasına emin ve mültezim olan Çeribaşı Hasan'ın muhasebesinin görölüp teslim ettiği miktarın haricinde akçe görölüp talep edilmesi üzerine Hasan'ın Dersaâdet'e gelip, bir

miktar akçeyi Hızır Çavuş'un aldığı ve bir miktarını da havale Mehmet'e teslim ettiğini ancak Mehmet'in Hızâne-i Amire'ye akçe teslimi için denizden yola çıkıp gemisinin batması üzerine kaybolan akçenin tekrar kendisinden talep edilmesinin haksızlık olduğunu bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip Çeribaşı Hasan'ın mühürlü temessükle verdiği meblağın tekrar kendisinden talep edilmemesi hakkında.

Nişân-ı hümayûn yazıla ki:

Bundan akdem Aydın ve Saruhan sancaklarına vâkı' mensûh piyâde ve müsellemler mukâta'âtı nâzırı Hızır Çavuş tahvîlinde Hudâvendigâr sancağına tâbi' Yenişehir ve İnegöl ve Yarhisâr ve Domaniç ve Atranos kâdîliklarında vâkı' olan mensûh piyâde ve müsellemlerün âdet-i ağnâm ve öşr-i gallât ve rûsûm-ı sâyireleri mukâta'asına sene: 981 Cemâziye'l-âhiri'nün yigirmi dördünde vâkı' olan Ahtors'un(?) yigirmi birinden üç yıla 85.000 akçaya emîn ve mültezim olan Hasan çeribaşının muhâsebesi görölüp teslîmâtından ma'âdâ zimmetinde otuz dokuz bin dört yüz akçe bâkîsi olup taleb eyledüklerinde mezbûr Hasan Dersa'âdetüm'e gelüp; zikrolunan bâkînin 17.700 akçasın nâzır-ı mezbûr Hızır Çavuş kabzeyledüğüne elüme mühürlü temessükler virüp ve yigirmi dört bin akçasın sipâhî-oğlanları cemâ'atinden seksen sekizinci bölükde yevmî yigirmi beş akçe ulûfeye mutasarrıf olup emr-i şerîfle havâle ve kabz-ı mâl ta'yîn buyurılan Solak Mehmed nâm kimesne teslîm eyleyüp ol dahı kabzeyledüğüne elime mühürlü temessük virüp ve Yenişehir kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn ve dâ'îleri dahı sûret-i sicill virüp zimmetimde olan bâkîyi bî-kusûr teslîm ve edâ idüp elüme vech-i meşrûh üzre temessükler almıştım. Lâkin havâle-i mezbûr Mehmed benden kabzeyledüğü yigirmi dört bin akçayı Hızâne-i Âmire'ye teslîm etmek içün deryâdan götürür iken samanlu gemisiyle garkolup akça ile ma'an helâk olmağın hâlâ "tekrâr benden talep olunmak hayfdur" diyü ızhâr-ı tezallüm eyledükde Hızâne-i Âmire defterlerine ve elinde olan temessüklerine nazar olundukda fi'l-vâkı' on yedi bin yedi yüz akçasın nâzır Hızır Çavuş'a teslîm eyledüğüne elinde kavî temessükleri olup ve yigirmi dört bin akçasın dahı emr-i şerîfle havâle olan mezbûr Mehmed alup kabzeyledüğü ol dahı mühürlü temessükler virdüğünden ma'âdâ Yenişehir kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn dahı sûret-i sicill virüp lâkin mezbûr havâle kabzeyledüğü yigirmi dört bin akçayı deryâdan götürür iken garkolduğı mukarrer olmağın "zikrolunan yigirmi dört bin akça mezbûr Hasan'dan mı alınur yohsa avkolunmak buyurılır, fermân-ı şerîf ne vechiledür" diyü

husûs-ı mezbûr sene: 987 Şa'bânı'nun yigirminci günü arz olundukda mezkûr Mehmed emr-i şerîfle havâle olduğı ve mezbûr Hasan meblâğ-ı merkûmı emr-i şerîfümle virdüğüne elinde temessüki ve hucceti olup ve mezbûr havâleme sahîh garkolduğı mukarrer ise zikrolunan yigirmi dört bin akça mezkûr çeribaşından tekrâr taleb olunmaması emr-i şerîfüm olmağın işbu hükm-i şerîfümü virdüm ve buyurdum ki:

Mezbûr Hasan'un elinde olan temessükleri mücebince havâle-i mezbûr Mehmed'e virdüğü yigirmi dört bin akça ki garkolmuşdur min-ba'd mezbûr Hasan'dan taleb olunmayup elinde olan emr-i şerîfümle amel olunup kimesne-i mezbûrı bî-vech ve bilâ-sebeb dahl ü ta'arruz itmeyüp hılâf-ı şer'-ı şerîf rencide itmeyeler ve itdürmeyesiz. Şöyle bilesiz. Tahrîran fî 10, Şehr-i Şa'bân, sene: 987.

[15]

28

Marmara, Adala ve Kula kadılarına hüküm; Kula'da yaşayan Satı ve Safer adlı kişilerin kallab olmamalarına rağmen havâss-ı hümayûn eminleri Yusuf ve Süleyman'ın kallablık suçlamasında bulunup kanuna aykırı akçelerini alıp zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip sebepsiz yere alınan akçelerinin iade edilmesi hakkında.

Marmara ve Adala ve Kula kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Nefs-i Kula'da sâkin Satı ve Safer nâm kimesneler kapuma gelüp; “biz kallâb olmayup ve şer'le üzerimize nesne sâbit ü zâhir olmamış iken hâlen havâss-ı hümayûn emînleri olan Yûsuf ve Süleymân nâm kimesneler “siz kallâbsız” diyü hılâf-ı şer'-ı şerîf ve bilâ-ma'rifet-i kâdî dört bin akçamız alup zulm ü hayf itmişlerdür, şer'le görölüp bilâ-sebeb alınan hakkımızı taleb ideriz” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezbûrlar kallâb olmayup ve şer'le üzerlerine nesne sâbit ü zâhir olmamış iken hâlâ mezbûrân emînler hılâf-ı şer'-ı şerîf ve bilâ-ma'rifet-i kâdî ol mikdâr akçaların aldıkları vâkı' ve bir def'a şer'le görölüp faslolunmuş değil ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan hakların teveccüh idenlerden alıvirüp hılâf-ı şer'-ı şerîf kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olasız

ve muhtâc-ı arz olunan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 10, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

29

Sandıklı kadısına hüküm; Sandıklı kazasına tabi Kızılçakoca köyünden İbrahim'in, hukuk, rûsum ve adet-i ağnamının eminleri tarafından kanuna aykırı olarak fazladan alınıp zulmedilmesi ve bu hususta eminlerin kanuna aykırı davranışlarının menedilip reayaya zulmün engellenmesi hakkında.

Sanduklu kâdisına hüküm ki:

Taht-ı kazâna tâbi‘ Kızılçakoca nâm karyeden İbrâhîm nâm kimesne kapuma gelüp; “eminlerimiz olan Ayvaz ve Alî nâm kimesneler vâkı‘ olan hukûk u rûsûmı vilâyet defteri mücebince ve kânûn üzre almayup ziyâde alduğundan gayri âdet-i ağnâm cem‘ine geldükde elimizde mevcûd bulunan koyunu additdükden sonra rûsûmun kânûn üzre almayup ve “helâk olmuş iki re’s koyunun rûsûmunı virmedin” diyü hılâf-ı şer‘ u kânûn beni habsidüp ve cerîmeye müstehik olmuş değil iken bin beş yüz akça alup ziyâde zulmitmişdür” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise mezkûrun vâkı‘ olan hukûk ve rûsûmunu vilâyet defteri mücebince ve kânûn üzre aldurup hılâf-ı şer‘ u kânûn rencide itdurmeyüp kânûn ve deftere muhâlif bir akça ve bir habbesin aldurmayasın ve her Abril evvelinde elinde mevcûd bulunan koyunun dahı add itdürüp iki koyuna bir akça rûsûm ve her üç yüz koyuna beş akçe hısâbı üzre resm-i ağılların aldurup helâk olmuş koyun için hılâf-ı kânûn resim taleb itdurmeyesin ve hılâf-ı şer‘ u kânûn “cerîme” diyü alınan akçasın bi-hasebi's-şer‘i's-şerîf sâbit oldukda ba‘de's-sübût şer‘le müteveccih oldukda mültezim-i mezbûrun bî-kusûr alıvirüp hılâf-ı şer‘ u kânûn re‘âyâyâ zulm ü te‘addî olunmakdan ihtirâz idesin. Memnû‘ olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri isimleriyle yazup Dersa‘âdetüm'e arz idesin. Bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet olmalı eylemeyesin. Tahrîran fî 10, Şa‘bân, sene: 987.

30

Şuhut, Karamık, Bolavadin, Yalvaç ve Hoyran kadılarına hüküm; Karamık kazâsındaki güherçile kârhanesi mukâtaası mültezimlerinin iltizamlarına dâhil

olan kadılıklardan kârhane işleri için ırgat ve odun tedariki istemeleri ve bu hususun eksiksiz yerine getirilmesi hakkında.

Şuhud ve Karamık ve Bolavadin ve Yalvaç ve Hoyran kâdîlarına hüküm ki:

Hâliyâ Karamık kazâsında vâkı‘ olan güherçile kâr-hânesi mukâta‘asına bi'l-fi‘l mültezimler olan İhtiyâr ve Memi ve Koca Beğ nâm mültezimler hâlen Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “iltizâmımıza dâhil olan kâdîlıklardan kâr-hâne-i mezbûre mühimmâtıyçün ırgad ve odun ihrâc olunması lâzımdür” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, her birinüz taht-ı kazânuzda bu husâsa gereği gibi mukayyed olup göresiz. Zikrolunan güherçile kâr-hânesine şimdiye değin taht-ı kazânuzdan ihrâc olunugelen yirlerden kifâyet mikdârı ırgad ve odun tedârük eyleyüp ve güherçile toprağı içün kurâ tavarları ihrâc eyleyüp ma‘den-i mezbûreye gönderüp olıgelen âdet ü kânûn üzre ücretlerin bi't-tamâm virdürüp kimesnenün bir akça ve bir habbesin bel‘ u ketm itdürmeyesiz. Ammâ; bu bahâne ile mesâfe-i ba‘îdede olan re‘âyâyı ta‘cîz ü tazyîk eylemeyüp akçaların aldurmaktan be-gâyet hazer idesiz ve güherçile husûsı dahı ehemm-i mühimmâtıdandır. Sâyir husûslara kıyâs olunmaya olıgelen âdet ü kânûn ve emr-i şerîfüm üzre amel idüp emr-i şerîfûme ve kânûn-ı kadîme muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olası. Tahrîran fî 10, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

[16]

31

Silifke kadısına hüküm; Silifke kazâsına tabi Kit ve Ortaviran köylerindeki mütekait taifesinin kârhane hizmetini yerine getirmelerine rağmen emin ve nazırların hizmete gelmediklerini söyleyerek akçelerini alıp zulmetmeleri ve bu hususta kanuna aykırı hareket eden emin ve nazırların menedilmesi hakkında.

Silifke kâdîsına hüküm yazıla ki:

Hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a arz gönderüp; kazâ-i mezbûra tâbi‘ Kit ve Ortavîrân nâm karyelerde sâkin olan mütekâ‘id tâyifesi gelüp “biz her zamân mîrî kâr-hâne hıdmetin idüp ve ba‘zılarımız fakîru'l-hâl olmağla hıdmete kâdir olmayup kâr-hâneye bedel akçasın viregelmiş iken hâlâ nâzır ve emîn olanlar hıdmete gelmedinüz” diyü bizi

rencîde idüp küllî akçamız alup hayf iderler, görölüp men‘ olunmasıyçün emr-i şerîfe recâ eyledüklerin i‘lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi mezbûrân mütekâ‘id tâyifesinün nevbetleri geldükde ba‘zıları bi-nefsihî varup mîrî hıdmeti edâ idüp ve ba‘zı dahı olıgelen âdet ü kânûn üzre bedel akçaların virüp edâ-i hıdmet eylemişler iken hâlâ nâzır-ı mezbûr şer‘a ve kânûna muhâlif ve olıgelen âdet-i kadîme mugâyir bî-vech rencîde eyledükleri vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp bu bâbda olıgelen âdet ü kânûn üzre amel idüp olıgelmişe muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesin ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup bildüresin diyü. Tahrîran fî 3, Şa‘bân, sene: 987.

32

Darphane müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas’a ve Saruhan ve Aydın sancakları kadılarına hüküm; Aydın ve Saruhan sancaklarında alışverişlerde hurda ve kırık akçe kullanılması ve tedavüldeki altın ve guruşun belirlenen değerinin üzerinde işlem görmesi ve bu hususta hurda ve kırık akçe kullanımının engellenip altın ve guruşun çıkarılan kanunnamedeki değerine göre kullanılması hakkında.

Darb-hâne müfettişi Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve Saruhan ve Aydın sancakları kâdîlarına hüküm ki:

Zikrolunan sancaklarda ba‘zı kimesneler hurde ve kırık akça ile bey‘ u şirâ itdüklerinden gayri yetmişer akçaya altın ve ellışer akçaya guruş isti‘mâl iderler imiş. İmdi altmışar akçaya altın ve kırkar akçaya guruş isti‘mâl olup ziyâdeye harc olunmamak emrüm olmışdur. Bu husûs içün kânûn-nâme-i hümayûnum dahı virilmişdür. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm ile darb-hâne emîni Muharrem Çavuş vardukda, hurde ve kırık akça isti‘mâl itdürmeyüp altmışar akçaya altın ve kırkar akça hısâbı üzre guruş isti‘mâl itdürüp emr-i şerîfüme muhâlif ve kânûn-nâme-i hümayûnuma mugâyir kimesneye iş itdürmeyesiz. Memnû‘ olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri isimleriyle yazup kapuma arz idesiz ki sonrandan emr-i şerîfüme ne vechile sâdır olursa mûcebiyle amel oluna diyü. Tahrîran fî 7, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

[17]

Bursa ve Yenişehir kadılarına hüküm; Yenişehir’de merhum Sungur Paşa Evkafı mütevellisi Ahmet’in görülmeyen altı yıllık muhasebesinin teftişi için Hacı Mehmet’in görevlendirilmesi ve Mehmet’in kendi teftişini yapamadan Ahmet’in muhasebesinin Hızâne-i Âmire’ye ulaşması üzerine teftişle görevlendirilen Mehmet’in buna itiraz etmesi ve bu hususta mütevellinin muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyelerin tahsili hakkında.

Burusa kâdısına ve Yenişehir kâdısına hüküm yazıla ki:

Yenişehir’de vâkı‘ merhûm Sungur Paşa Evkâfı’na yevmî beş ile mukaddemâ mütevellî olan Ahmed’ün altı yıllık muhâsebesi gelmemekle tevliyet-i mezbûreye sene: 986 Zi’l-hıccesi’nün dördünde Hacı Mehmed nâm kimesne mezbûr Ahmed’ün görülmeyen zamânının muhâsebesi kendü ma‘rifetiyle görilmek üzere yevmî dört akça ile kabûl idüp mezkûr Hacı Mehmed’e virildükden sonra merkûm Ahmed’ün Yenişehir kâdısı imzâsıyla sene: 980 Muharremi guresinden sene: 985 Zi’l-hıccesi’nün gâyetine gelince altı yıllık muhâsebesi sene: 987 Cemâziye’l-âhırî’nün guresinde Hızâne-i Âmirem’e gelüp lâkin mütevellî-i cedîd mezkûr Hacı Mehmed dahı Dersa‘âdet’e gelüp “zikrolunan muhâsebeler benüm ma‘rifetümle görilmemişdür, emr-i sâbık üzere Dergâh-ı Mu‘allâm çavuşlarından Mehmed Çavuş mübâşeretiyle benüm ma‘rifetümle tekrâr görilmesi lâzimdür” diyü i‘lâm eylemeğin zikrolunan muhâsebeler aynı ile der-kîse olup mühürleyüp mezbûrân Hacı Mehmed ve Ahmed Çavuş mezbûra koşlup gönderildiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezbûrları bir yire cem‘ idüp emr-i şerîfüm ve hakk u adl üzere tekrâr müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı ehl-i vukûf ma‘rifetleriyle yirlü yirinden târîh-ı mezbûreden berü her senenün âdet ü kânûn üzere mütevellî-i cedîd ve mezkûr çavuşum mübâşeretiyle başka başka muhâsebesin görüp imzâlayup ve mühürleyüp ve yazup arz idesiz ve mütevellî-i atîk Ahmed’ün muhâsebesinde hıyâneti zâhir olup bel‘ıyyât u ketmiyyâtı zuhûra gelür ise kat‘â mecâl vormeyüp zimmetine lâzım gelen mâl-ı vakfı kendüsünden ve şer‘le müteveccih olanlardan mezkûr çavuşuma bî-kusûr cem‘ u tahsîl itdürdüp hâsıl olan mâl-vakfı mütevellî-i cedîd mezkûr Hacı Mehmed’e zabtitledüresiz. Şöyle ki; bel‘ıyyât u ketmiyyâtı zuhûra gelmeyüp istikâmeti

ma'lûm ola tevliyet-i mezbûreyi girü mezkûr Ahmed'e arz idesiz ki berât-ı şerîfüm virile, şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fî 3, Şa'bân, sene: 987.

34

Vilayet-i Anadolu kadılarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Abdülkadir Çavuş'a hüküm; Anadolu vilayetindeki yave-i cizye-i gebran, azadegan, cizye-i kıbtıyan, haric ez-defter ve tevabi mukâtaaları mültezimi Mehmet Osman'ın iltizamına dâhil olan reayanın hukuk ve rûsumunun tahsili için vekil tayin etmesi ve vekilinin görevini kötüye kullanıp reayadan ve ayak amillerinden tahsil ettiği malı mültezime teslim etmemesi ve bu hususta gereğinin yapılması hakkında.

Vilâyet-i Anatoli kâdîlarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Abdülkâdir Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Vilâyet-i mezbûrede vâkı' yâve-i cizye-i gebrân ve âzâdegân ve cizye-i kıbtıyân ve hâric ez-defter ve tevâbi'ı mukâta'asına sene: 980 Zi'l-ka'desi'nün yiğirmisinden üç yıla mültezim olup teslimâtından ma'âdâ zimmetinde küllî bâkîsi olan Mehmed Osmân nâm kimesne hâlen Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; "tahvîlim içinde iltizâmıma dâhil olan re'âyânun hukuk u rûsûmın cem' itmek için Ezine kazâsında sâkin Kulı nâm kimesneyi vekil nasbidüp emr-i şerîfle gönderüp mezkûr Kulı varup re'âyâdan ve iltizâmıma dâhil olan yirlerün ayak âmillerinden hayli nesne cem' u tahsîl itmişken kabzeyledüğü mâl-ı mîrîyi aynıyla getürüp bana teslim itmeyüp cüz'î nesne teslim idüp ma'âdâsın kendüsi ekl ü bel' itmişdür. Şer'le yirlü yirinden muhâsebesi görölüp zimmetine zuhûr iden mâl-ı [mîrî] mîrîye olan deynim için tahsîl olunmasın taleb iderüm" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezkûr Kulı'yı ihzâr ve bu husûsa her birinüz taht-ı kazânuzda onat vecihle mukayyed olup dikkat ve ihtimâm üzre göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûr Kulı mültezim-i mezbûrun iltizâmına dâhil olan re'âyâ rûsûmundan ve ayak âmilleri kıstından vekâleti hasebiyle nesne kabzidüp ve kabzeyledüğü akçadan buna cüz'î nesne teslim idüp ma'âdâsın kendüsi ekl ü bel' eyledüğü vâkı' ise mezbûr Kulı'nın âdet ve kânûn üzre müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı mültezim-i mezbûr ve ehl-i vukûf ma'rifetleriyle yirlü yirinden muhâsebesin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn teslimâtından

ma'âdâ zimmetine ne mikdâr nesne zuhûr iderse kat'â mecâl vormeyüp kendüsinden emlâk ve esbâbından bî-kusûr cem' u tahsîl idüp bir akçe ve bir habbe bâkî kodurmayasız. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp hîle vü hud'a ve tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrla hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye zulm olmakdan ihtirâz idesiz ve sen ki çavuş-ı mezbûrsun, hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp mültezim-i mezbûrun mîrîye olan deyni için sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz. Şöyle ki; bermûceb-i muhâsebe mezbûr Kulı'nun zimmetinde mâlım kalup edâsında ızhâr-ı acz iderse mukayyed ü mahbûs kapuma gönderesin ki İstanbul Zindânı'nda habsoluna diyü. Tahrîran fi 3, Şa'bânî'l-mu'azzam, sene: 987.

[18]

35

Müfettiş-i Sivas kadısı Mevlana Muslihuddîn'e hüküm; Sivas hâsları iltizam emini Şaban'ın, mukâtaa topraklarını üzerine almadan bazı reaya ve mübaşirlerin aralarında mahsulü yediklerini ve iltizamı gereğince bu mahsulün tahsilini talep etmesi ve bu hususun teftiş edilip kimin zimmetinde mal varsa tahsil edilmesi hakkında.

Müfettiş-i Sivas kâdîsı Mevlânâ Muslihuddîn'e hüküm yazıla ki:

Hâliyâ Sivas hâslarına sene: 987 Muharremi'nün on üçünde vâkı' olan nevrûz evvelinden üç yıla 333.000 akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olan Şa'bân kapuma gelüp; "mukâta'a-i mezbûr tahvîl ibtidâsından der-uhde olunmamağla vâkı' olan mahsûlâtının ba'zısı re'âyâ üzerinde ve ba'zısı mübâşirî mâ-beyninde ekl ü bel' olunmuşdur. Yirlü yirinden görölüp iltizâmım mücebince ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn tahvîl ü târîhime âyid ü râci' olan mahsûl müteveccih olanlardan tahsîl olunması lâzimdür" diyü inâyet recâ itmeğın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa onat vechile mukayyed olup göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye didüğü gibi olup ve bir def'a muhâsebesi görölmüş değil ise ki zâhir ola. Ol takdîrce mukâta'a-i mezbûr ibtidâ-i târîhından kimler zabtitmişdür ve vâkı' olan mahsûlât re'âyâ uhdesinde midür yohsa mîrî için zabt u kabz olunmuş midür, nicedür; sıhhati üzre ma'lûmun oldukdan sonra mübâşirî ihzâr idüp mültezim-i mezbûr

muvâcehesinde her birinün âdet ü kânûn üzre muhâsebelerin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn tahvîl ü târîhine düşmiş mahsûlden her kimün zimmetine mâlım zuhûr iderse bî-kusûr cem' u tahsîl eyleyüp kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasın ve hâsıl olan akçayı defter ve der-kîse eyleyüp ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile Dersa'âdetüm'e gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdüresin ve yazup bildüresin. Ammâ; bu bâbda ihtimâm idüp mâlîma zarar ve re'âyâya zulm olunmakdan ihtirâz idesin ve muhtâc-ı arz olur kazıyyeleri vârise yazup Dersa'âdetüm'e arz idesin diyü. Tahrîran fî 5, Şa'bânî'l-mu'azzam, sene: 987.

36

Liva-i Saruhan ve Karesi kadılarına hüküm; Muğla'da Hatuniye İmaretî Evkafı reayası olan Kara Mustafa ve oğulları Yusuf ve Cafer adlı Çingenelerin hukuk ve rûsumlarını evkaf zabıtlarına ödemelerine rağmen zikrolunan sancaklarda gezip rencberlik yaptıkları yerlerde beylerbeyi, sancakbeyi subaşıları, havâss-ı hümayûn emin ve amilleri ve diğerlerinin kanuna aykırı müdahalelerine maruz kalıp rencide edilmeleri ve bu hususta vakıf reayasına kanuna aykırı müdahale eden ümenâ taifesinin menedilmesi hakkında.

Livâ-i Saruhan ve Karesi kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Hâliyâ müslimân çingânelerden hâliyâ Kara Mustafa ve oğulları Yûsuf ve Ca'fer nâm çingâneler Südde-i Sa'âdetüm'e âdem gönderüp; “biz mahrûse-i Muğla'da vâkı' olan merhûm Hâtûniye Imâreti Evkâfı re'âyâsından olup vâkı' olan hukûk u rûsûm ve cürm-i cinâyet ve bâd-ı hevâmızı vilâyet defteri mûcebince ve kânûn üzre evkâf-ı mezbûre zabıtlarına edâ idegelmiş iken hâlâ zikrolan sancaklarda gezüp rencberlik eylediğimiz yirlerde beğlerbeği ve sancakbeğleri subaşıları ve havâss-ı hümayûn emîni ve âmilleri ve gayriler hılâf-ı defter ü kânûn dahlidüp rencide iderler” diyü bildürdiler. İmdi evkâf-ı mezbûre re'âyâsı min-küllî'l-vücûh serbest olup hâricden dahlolunmak câyiz değildir. Buyurdum ki:

Hük-m-i şerîfüm vardukda, bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar kadîmden defter-i cedîd-i hâkânîde mukayyed evkâf-ı mezbûre re'âyâsından olup hukûk [u] rûsûmların vakf için edâ idegelmişler iken ümenâ tâyifesi hılâf-ı şer' u

kânûn ve mugâyir defter-i hümayûna dahliderlerse men' u def' idüp şer'a ve kânûna muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp re'âyâya zulm itdürmeysesiz ve bî-vech nesnelerin dahı almışlar ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih olanlardan bî-kusûr alıviresiz. Meger ki mezkûrlardan birinün cürm-i gâlizi sâdır olup salb ü siyâsete müstehık ola hükm-i kâdî lâhık olduğdan sonra salb ü siyâsete me'mûr olanlar zâbitları ma'rifetiyle yirinde icrâ-yı şer' itdürüp hâric iletdürmeyüp ve "bedel-i siyâset" diyü kimesnenün bir akçe ve bir habbesin aldurmayasız. Bi'l-cümle re'âyâya zulm olunduğına rızâ-yı şerîfüm yokdur. Memnû' olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri isimleriyle yazup Dersa'âdetüm'e arz idesiz. Bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet olunmalu eylemeyesiz diyü. Tahrîran fî 6, Ş., sene: 987.

[19]

37

Nevahi-i Bergama ve Tarhala kadılarına hüküm; Pir Ali adlı kişinin, Sultan Murad Han Evkafı mütevellisi Seydi Gazi'den Bergama paresi mukâtaasını iltizam edip tohum için kendi malından akçe harcamasına rağmen bu miktarın borcuna sayılmadığını ve mütevellinin tohum verme konusunda zulmettiğini bildirmesi ve bu hususta kanuna aykırı hareket eden mütevellie iş yaptırılmaması hakkında.

Nevâhî-i Bergama ve Tarhala kâdîlarına hüküm ki:

Pîr Alî nâm kimesne hâlâ Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; "ben mahmiyye-i mezbûrede vâkı' merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Murâd Hân *tâbe serâhü* Evkâfı mütevellîsi Seydî Gâzî'den Bergama Pâresi demekle ma'rûf mukâta'ayı üç yıla 525.000 akçaya iltizâm idüp mukâta'a-i mezbûreden bakır nehrinün tohumı için 986 târîhinde kendü mâlîmdan yigirmi beş bin akçalık çeltük tohumı zirâ'at itdürüp küllî mahsûl hâsıl olmuş iken hâlâ mütevellî-i mezbûr meblâğ-ı mezkûrı deynime mahsûb itmeyüp sana tohum virüp bana ziyâde hayf ider, şer'le görilmesin taleb iderüm" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bunu mütevellî-i mezbûr ile berâber ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mültezim-i mezbûr târîh-ı mezbûrede kendü mâlîmdan nehr-i mezbûrede ol mikdâr akçalık tohum zirâ'at itdürüp küllî mahsûl hâsıl olmuşiken

mütevellî-i mezbûr deynine mahsûb itmeyüp ve tohumın dahı virmekde te'allül eyledüğü vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola. Bu bâbda şer'le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir emr-i hümayûn bî-vech ve bilâ-sebeb kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan ve mâl-ı vakfa dahı gadr olmakdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olası ve muhtâc-ı arz olursa yazup arz idesiz. Tahrîran fî 5, Şa'bân, sene: 987.

38

Vilâyet-i Karaman mukâtaâtı müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh'a hüküm; Karaman vilâyetinde hâs mukâtaaları nazırı Devad'ın tahvilinin uzun zaman önce tamamlanması ve tahsili için görevlendirilen görevlilerin ihmalkâr davranıp tahsilinin gecikmesi ve bu hususta ihmali bulunanların muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Vilâyet-i Karaman mukâta'âtı müfettişi Lârende kâdisı Mevlânâ Nûh'a hüküm yazıla ki:

Vilâyet-i mezbûrede vâkı' olan atık hâslara ber-vech-i iltizâm nâzır olan Devad'un tahvîli tamâm ola bi-hayli zamân olduğundan gayri rûsûm-ı esb-keşânun dahı işbu sene tahvîli tamâm oldukda mu'accelen cem' u tahsîl olunup nâzır-ı mezbûrun iltizâmı üzre üç yıllık muhâsebesi görölüp ve zimmetinde olan mâl-ı mîrîyi bî-kusûr Hızâne-i Âmirem'e gelmek lâzım olmağın Südde-i Sa'âdetüm çavuşlarından Mehmed Çavuş ile bundan esbak hükm-i şerîf gönderilmiş. İmdi eyle olsa nâzır-ı mezbûrun iltizâmı mücebince zimmetinde olan mâlımdan emr-i şerîfüm üzre bir akçe kalmayup ve rûsûm-ı esb-keşânı dahı henüz cem' u tahsîl itmekde te'allül ve ınâd idüp mâlım tahsîli avk u te'hîr olunduğı istimâ' olunmağın sen ki; ihmâllikden ve mâlım bâbında olan adem-i ihtimâmınızdan be-gâyet(?) muhkem mes'ûl ü mu'âteb olmışsındur. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm () vardukda, bir ân te'hîr ü tevakkuf itmeyüp mezbûr Dudavid'i(?) ve tahvîli içinde olan ümenâ ve mültezimi buldurup getürdüp her birinün âdet ü kânûn üzre üç yıllık muhâsebelerin görüp ber-müceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn kıst-ı iltizâm zimmetlerinde olan mâlımı bir ân mecâl virmeyüp kendülerden taleb idüp virmekde te'allül iderlerse emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bi'l-cümle mâlımı şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan bî-kusûr cem' u tahsîl itdürüp kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu def'a

kat'-ı alâka itdürdüğüme sa'y idesin ve rüsûm-ı esb-keşânı dahı nâzır-ı mezbûr ma'rifetiyle ber-vech-i isti'câl cem' u tahsîl eyleyüp bir ân avk u te'hîr itmeyesin. Şöyle ki; bu def'a dahı ihmâl ü müsâhele idüp zikrolunanların akçasın bî-kusûr ber-vech-i isti'câl gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürmeyüp veyâhûd noksân üzre gönderesiz kat'â özrün makbûl olmayup envâ'-ı itâb u ikâbuma uğramak mukarrerdür. Ana göre mukayyed olup bâb-ı dikkatde dakîka fevtitmeyesiz ve hâsıl olan akçaları tahvîl ü târîhla defter ve der-kîse eyleyüp ve mühürleyüp yarar âdemlerinüz ve kifâyet kadarı hısâr-erenleriyle ale't-ta'cîl Dersa'âdetüm'e gönderüp teslîm-i hazîne itdüresiz ve yazup bildüresiz ve görilmeyen muhâsebe ve müfredât defterlerin imzâlayup ve mühürleyüp akça ile ma'an irsâl idesiz. Ve'l-hâsıl ihmâl ü müsâheleden ziyâde ihtirâz idüp esb-keşânı akçasından ve gayriden kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu husûs için tekrâr hükm-i şerîfüm gönderilmelü eylemeyesiz, şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fî 9, Şa'bân, sene: 987.

[20]

39

Silifke kadısına hüküm; Ortaviran köyünden Hacı Ahmet adlı kişinin, Silifke mültezimleri Abdi ve ortağı Mehmet'in mallarına kefil olmamasına rağmen mezkûrların kefilinin kefalet ödememek için bakâyâ tahsiline gelen havaleleri mezkûr Ahmet'in üzerine gönderip rencide etmesi ve bu hususta kanuna aykırı hareket edenlerin menedilmesi hakkında.

Silifke kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi' Ortavîrân nâm karyede Hacı Ahmed nâm kimesne Dersa'âdetüm'e gelüp; "tahvîl-i sâbıkda Silifke mültezimleri olan Abdî'nün şerîki olan Mehmed'ün zarar mâlına kefil ve müzekkî olmayup ve mezbûr Mehmed'ün bende alacağı olmayup vechen mine'l-vücûh alâkamız yoğiken hâlâ mezkûrların kefilî mahzâ zimmetlerinde olan mâl-ı kefâleti virmemek için mezbûr Mehmed'ün "sende hakkı vardır" diyü bakâyâ tahsiline gelen havâlelere gönderüp hılâf-ı şer'-ı şerîf rencide iderler, hayfdur. Şer'le görilmesin taleb iderüm" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup göresiz. Fi'l-vâkı' mezkûr Ahmed zikrolunan mültezimlerin zarar mâlına kefil ve müzekkî olmağın ve tahvilleri içinde

mâl-ı mîrîye karışmayup ve zimmetinde şer'î alımları dahı olmayup hîç bir vechile alâkası yoğiken hâlâ ol vechile dahlolunduğı vâkı' ise men' u def' idüp şer'a ve kânûna muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp bî-vech rencîde itdürmeysesiz ve kazıyye bir dürlü dahı olup muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Fî 9, Ş., sene: 987.

40

Lazkiye kadısına hüküm; Kurt ve Yahya adlı kişilerin, Halil adlı kişiye kefil olmamalarına rağmen ümenanın kefil olduklarına dair iftirada bulunup akçelerini alıp zulmetmeleri ve bu hususun teftiş edilip alınan akçelerin iade edilip şikâyeteye mahal bırakılmaması hakkında.

Lâzikıyye kâdîsına hüküm yazıla ki:

Kurd ve Yahya nâm kimesneler Dersa'âdetüm'e gelüp; “biz Halîl nâm kimesneye kefil olmayup ve mîrîye dahı bir vechile alâkamız yoğiken hâlâ havyar hâsları emîni olan karındaşlar “mezbûr Halîl mîrî çeltük alup siz kefil oldunuz” diyü hılâf-ı şer' u kânûn sekiz bin akçamız alup zulm ü hayf eylemişdür. Şer'le görilmesin taleb iderüz” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hüküm-i şerîfüm vardukda, bunı emîn-i mezbûr ile berâber ve hakk u adl üzre teftiş ü tefahhus eyleyüp şer'le göresin. Mezkûrlar merkûm Halîl'e kefil olmayup ve mîrîye medhalî ve alâkası yok iken hâlâ emîn-i mezbûr hılâf-ı şer'-ı şerîf ve mugâyir-i kânûn-ı münîf ol mikdâr akçaların alduğı vâkı' ise ki sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan hakların teveccüh idenlerden bî-kusûr alıvirüp hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp bu husûs için tekrâr kapuma şikâyeteye gelmelü eylemeyesin. Eslemeyüp inâd idenleri ve muhtâc-ı arz olan kazıyyelerin yazup kapuma arz idesin. Fî 7, Ş., sene: 987.

41

Yalvaç Karaağaç, Yarangüme ve Afşar kadılarına hüküm; Karaağaç'tan Hacı Recep adlı kişinin define bulmamasına rağmen Hamid sancağı mevkufatı mültezimleri Hasan, Abdülganî ve Arus'un celb ve ahz-ı mal için mezkûr Recep'in define bulduğunu iddia ederek kanuna aykırı müdahalede bulunup zulmetmeleri ve bu hususta mültezimlerin menedilmesi hakkında.

Yalvaç Karaağacı ve Yarangözü ve Afşar kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Nefs-i Karaağaç'dan Hacı Receb nâm kimesne Dersa'âdetüm'e gelüp; “ben mâl bulmayup ve mâl bulmak alâmetinden elimde nesne bulunmayup ve üzerime şer'le sâbit olmamış iken Hamîd sancağı mevkûfâtı mültezimleri olan Hasan ve Abdülganî ve Arus nâm kimesneler mahzâ gelüp “celb ü ahz-i mâl(?) için define bulmuşsın” diyü hılâf-ı şer' u kânûn dahlidüp beni rencide iderler, hayfdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' mezkûr define bulmuş olmayup ve aynı ile zuhûra gelmemiş iken mültezim-i mezbûr hılâf-ı şer' ol vechile dahlidüp te'addî eylediği vâkı' ise men' u def' idüp ve min-ba'd define zuhûr iderse aynı ile mühürleyüp Südde-i Sa'âdetüm'e gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdüresiz ve aynı ile define zuhûr itmedin kimesneye arz ve nesneyle ve âmillerinüz ile min-ba'd define husûsın anda istimâ' itmeyüp şübhelü olan mevâddı yazup bildüresiz ki Südde-i Sa'âdetüm'e istimâ' oluna hılâf-ı şer'-ı şerîf ve mugâyir emr-i münîf re'âyâyâ bî-vech dahl ü ta'arruz olunup zulm ü hayf olunmakdan hazer idesiz. Tahrîran fî 4, Şa'bân, sene: 987.

[21]

Ahkâm-ı şehr-i Şa'bânî'l-mu'azzam min şuhûr-ı sene 987 el-cüzü's-sânî

42

Midilli ve Ayazmend kadîlarına hüküm; Midilli Kalesi dizdarı Polat'ın zamanında Midilli Kalesi'nin mahzeninde harap olan darı, cebe vs. nesnelerin teftiş olup ihmali olanlardan tazmin edilmesi hakkında.

Midillü ve Ayazmend kâdîlarına hüküm ki:

Sâbıkâ Midillü kâdîsı Mevlânâ Alâ'eddîn Südde-i Sa'âdetüm'e arz gönderüp; “Midillü kal'asında sâbıkâ dizdâr olan Polat'un zamânında mîrî hazîne harâba müşrif olup hayli zararı varmış” diyü görilmesiyçün hükm-i şerîf vârid olmağın emr-i şerîf mücebince mahall-i me'mûr varılup görildükde üç kîle darı zabt u sıyânet olmamağla cevrilüp ve cebe-hânede olan otuz aded (...) ve otuz aded (...) amel-mânde olduğundan gayri cebe-hâneye müte'allik ba'zı esbâb dahı cevrilüp ba'zısı meremmâta muhtâc olmağın bi'l-fi'l “dizdâr olan Sinân talebiyle i'lâm olundu” diyü buyurmağın husûs-ı mezbûr arz

olundukda onat vechile teftiş olunup bi-hasebi's-şer'î's-şerîf müteveccih olanlardan tazmîn olunmak emrüm olmışdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa onat vechile mukayyed olup dizdâr-ı sâbık ihzâr idüp ve dizdâr-ı cedîd muvâcehesinde göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup dizdâr-ı merkûmun ihmâli sebebi ile mîrî darı ve hâssa ve cebe ve tuğluğa ve sâyir nesneler çürüyüp amel-mânde olmağın mîrîye gadr olup bi-hasebi's-şer'î's-şerîf tazmîn lâzım gelürse şer'le tazmîn itdürüp ammâ; tezvîr ü telbîs ile kimesneye zulm ü te'addî olunmakdan hazer idüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup Dersa'âdetüm'e arz idesiz diyü. Tahrîran fi 10, Şa'bân, sene: 987.

43

Cezire-i Limni mukâtaâtı müfettişi Limni kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e hüküm; Cezire-i Limni mukâtaâtı mültezimi Yozlu adlı Yahudi'nin, iltizama Ali adlı kişiyi emaneten nazır seçip Ali'nin hıyanetinin belli olması üzerine nazırlık hizmetine Ballu Kasrı Kalesi dizdarı Yusuf'un emaneten nazır olmasını talep etmesi ve bu hususun teftiş edilip nezaret hizmetine güvenilir birinin tayin edilip Dersaâdet'e bildirilmesi hakkında.

Cezîre-i Limni mukâta'âtı müfettişi Limni kâdısı Mevlânâ Muhyiddîn'e hüküm ki:

Cezîre-i Limni mukâta'âtını tevârîh-ı muhtelif ile üç yıla yigirmi buçuk yük akçaya mültezim olan Yozlu nâm Yehûdî bundan akdem mukâta'ât-ı mezbûreyi iltizâm eyledükde Cezîre-i mezbûreden Alî nâm kimesnenün ber-vech-i emânet nâzır olmasına şart eyleyüp berât-ı hümâyûna virilmişidi. Hâlâ mültezim-i mezbûr senün imzâ ve mührünle sûret-i sicill getürüp nâzır-ı mezbûrun hıyâneti ve ekl ü bel' olduğu mukayyed olup ref' olunması lâzım olduğın bildürüp Cezîre-i mezbûrede vâkı' Ballu Kasrı Kal'ası dizdarı Yûsuf mezbûr Alî'nün yirine ber-vech-i emânet nâzır olmasın recâ eylemeğın husûs-ı mezbûr sene: 987 Recebi'nün on beşinde arz olundukda dizdâr hıdmetine kâdir olmayup nezâret hıdmetin itmekle gayri âdem görilmek emrüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, sen ki müfettişsin, nâzır Alî'yi hıyânet olduğu sebebeden min-ba'd nezâret hıdmetine dahlitdürmeyüp mukâta'ât-ı merkûmeyi mültezimi Yozlu [nâm] Yehûdî'nün ma'rifetiyle yarar u kâr-güzâr nezâret uhdesinden gelür bir müstakîm

kimesne tedârük idüp ve yazup Dersa‘âdetüm'e arz idesin ki berât-ı hümâyûnum virilüp ber-vech-i emânet nezâret hıdmetinde ola diyü. Fî 7, Ş., sene: 987.

[22]

44

Konya kadısına hüküm; Konya’da Mevlana Celaleddin-i Rumi Evkafı’nda müezzinlik yapan Hacı Mehmet’in geçici görevinin daimi yapılması hakkında.

Konya kâdısına hüküm yazıla ki:

Hâlâ Dersa‘âdetüm'e arz gönderip; Konya'da Kutbü'l-ârifîn Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn Evkâfı'ndan yevmî beş akça ile umûmen mü'ezzine muvakkat olan Hacı Mehmed hıdmetinde kâ'im olmayup ve “cihet-i hâdis ile ref olunup değil ise ibkâ oluna” diyü bu dâ'îlerine emr-i şerîf vârid olmağın ber-mûceb-i emr-i âlî taharrî(?) olunup görildükde cihet-i mezbûra hâdis olmaduğundan gayri lâzim ü mühimm olup ve mezkûr Hacı Mehmed on yedi yıldan berü hıdmetine müdâvemet idüp kemâl-i ehliyyet ve salah ve diyânetle ma'rûf dâ'îleri olmağın ibkâ olunmak recâsına i'lâm itmişsin. İmdi husûs-ı mezbûr sene: 987 Recebi'nün yiğirmi üçüncü günü arz olundukda vech-i meşrûh üzre ibkâ olunmasın emridüp buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise emr-i şerîfüm üzre mezkûrun elinde olan berât-ı şerîfüm mûcebince hürmet-i mezbûreyi kemâ-kân tasarruf itdürüp bir dürlü dahı eylemeyesiz diyü. Tahrîran fî 3, Şa'bân, sene: 987.

45

Mukâtaât müfettişine Marmara kadısına hüküm; Menemen kazâsında Karacakoca Kalesi'nin tamirinde bazı piyadelerin sorun çıkartması üzerine piyadeleri hizmetlerinden ihraç etmek için yayabaşı Hasan'ın gönderilip bedel akçelerini alması ve kale tamirine emin olan Bayezid'in mezkûr Hasan'ın piyadelerden fazladan akçe topladığını söyleyip akçe talep edip rencide etmesi ve bu hususta kanuna aykırı akçe talep edenlerin engellenip fazladan alınan akçelerin iade edilmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişine Marmara kâdısına hüküm yazıla ki:

Saruhan Piyâdeleri Sancağı Beği mektûb gönderüp; “Menemen kazâsında vâkı‘ Karacakoca Kal’ası ta‘mîri için livâ-i mezbûre piyâdelerinün iki nevbetlûsi hıdmet eylemeğin fermân olunmağın ber-mûceb-i emr-i âlî mezkûrân piyâdeleri hıdmet-i mezbûreye ihrâc itmek için yayabaşılardan Hasan nâm kimesne irsâl olup varup “ba‘zı bi’n-nefs ihrâc ve ba‘zı piyâdeler yirlerine bedel gönderüp ve ba‘zıları dahı benüm bedel akçamı alup yirimde bedel dutıvir” diyü kânûndan ziyâde yiğirmişer ve otuzar akça virmeğin şimdiki hâlde kal’a-i mezbûre ta‘mîrine emîn olan Bâyezîd kânûn üzre beşer yüz akça bedel akçaya kanâ‘at itmeyüp “sen piyâdelerden ziyâde akça cem‘ eylemişsin” diyü mezkûr yayabaşidan kânûndan ziyâde akça taleb eyleyüp rencîde itmekden hâlî değıldür” diyü bildürmiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi’l-vâkı‘ kazıyye i’lâm olunduğı gibi ise emîn-i mezbûr Bâyezîd’e muhkem tenbîh ü te’kîd idesiz ki oligelen âdet ü kânûn üzre beş yüz akça bedel akçaların aldukdan sonra hılâf-ı kânûn ziyâde akça taleb itmeye ve itdürmeyesin. Şöyle ki; merkûm yayabaşı mezkûrân piyâdelerden hılâf-ı şer‘ u kânûn ve oligelmişe muhâlif cebren ziyâde nesnelerin dahı alduğı vâkı‘ ise ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih olan hakların teveccüh idenlerden ashâbına girü alıvirüp şer‘a ve kânûna mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesin. Ba‘de’t-tenbîh eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri sekidüp ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin. Fî 3, Ş., sene: 987.

46

Mukâtaât müfettişi Akçaşehir kadısı Mevlânâ İlyas’a ve nazır Seydi Ahmet Çavuş’a hüküm; Aydın ve Saruhan sancaklarında İkinci Beyi hâslardan Tire kazâsındaki enhar-ı Selman ve Uşakpınarı demekle bilinen çeltik mukâtaası Ahmed bin Veli’ye, Tire’de bulunan resm-i kantar mukâtaası Mehmet bin Mustafa’ya ve Saruhan sancağında hak-ı şure-i pare-i nif ve liva-i mezbûrede yazdıran ve resm-i otlak mukâtaalarının iltizama verilip tahvil sürelerinin tamamlanması ve bu hususta mültezimlerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi ve mukâtaalara yarar talipler bulunması hakkında.

Mukâta‘ât müfettişi Akçaşehir kâdısı Mevlânâ İlyâs’a ve nâzır Seydî Ahmed Çavuş’a hüküm ki:

Aydın ve Saruhan sancaklarında İkinci Beği hâslardan Tire kazâsında vâkı‘ olan enhâr-ı Selmân ve Uşşâkpınarı dimekle ma‘rûf çeltük mukâta‘ası sene: 983 Recebi guresinden üç yıla Ahmed bin Velî nâm mültezim uhdesine 470.000 akçaya ve Tire’de vâkı‘ olan resm-i kıntâr mukâta‘ası dahı sene-i mezbûre Recebi guresinden üç yıla Mehmed bin Mustafa nâm mültezim uhdesinde 110.000 akçaya ve Saruhan sancağında vâkı‘ olan Hak-ı Şûre-i Pâre-i Nif mukâta‘ası sene-i mezbûre Recebi guresinde üç yıla 370.000 akçaya ve livâ-i mezbûrede yazdıran ve resm-i otlak mukâta‘ası sene-i mezbûre Recebi guresinden üç yıla 90.000 akçaya iltizâmda iken işbu sene: 986 Recebi guresinde tahvîlleri tamâm olup ve tahvîlleri tamâm olanı bir yıl geçüp küllî bâkîleri kalduğundan ma‘âdâ henüz fûrûht olunmayup mültezim uhdesinde olmaduğı sizün ihmâl ve adem-i ihtimâmınızdan bilinüp bu bâbda mes’ûl ve mu‘âteb olmışsızdur. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, te’hîr itmeyüp kendü nefsinüzle mukayyed olup mezkûr mukâta‘alara yarar tâlibler bulup her yirin değer bahâ ile yarar kimesnelere der-uhde idüp ve kefâlesi sicillâta kaydolundukdan sonra Dersa‘âdetüm’e arz idesiz ki berât-ı şerîfüm virile. Şöyle ki; bu bâbda ihmâl ü müsâhele üzre olup “mültezimler uhdesinde değildür” diyü mübâşirîn edâlarında mâlım zâyî‘ u telef ola sonra zararı sizden su‘al olunur bilmiş olasız. Ana göre tedârük idüp mâlımın zabtı bâbında dakîka fevtitmeyüp mukâta‘âtı yarar kimesnelere der-uhde itmek ardınca olasız. İnşâ‘a’llâh zuhûr iden sa‘y ü kifâyenüz terbiye ve terakkîne bâ‘ıs olur. Tahrîran fî 17, Ş., sene: 987.

[23]

47

Mukâtaât müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh’a hüküm; Larende kazasında Virancık suçlasına tabi Kay köyü yakınlarındaki suçla suyundan mukâtaât nazırı Mustafa’nın münasafe almak istemesi ve köy halkının münasafe vermek istememesi ve bu hususun teftiş edilip kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Mukâta‘ât müfettişi Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh’a hüküm yazıla ki:

Dersa‘âdetüm’e arz gönderüp; “kazâ-i mezbûrede vâkı‘ Vîrâncık suçlasına tâbî‘ Kay nâm karye kurbinde olan yirlerün üzerinde kırk gün suçla suyını karâr itmeğîn “kânûn üzre münâsafe alınmak lâzimdür” diyü sâbıkâ mukâta‘ât nâzırı olan Mustafa i‘lâm idüp görilmesiyçün emr-i şerîf vârid olmayup emr-i şerîf mücebince mahall-i mezbûrun

üzerine varılup hâssa suğlacılardan ve etrâfında olan bî-garaz kimesnelerden su'al olundukda “kadîmden suğlalara cârî olan nehrün suyını nizâ' olunan yirlere uğrayup hayli zamân olup ihâta ve tuğyân itdükden sonra sâyir suğlalara gidüp ve mahall-i mezbûrda üç aydan ziyâde sulayup zirâ'at olundukda sâyir suğlalar terekesi gibi i'lâ-yı mahsûl hâsıl olur” diyü sürdürmeğin zirâ'at iden Vîrâncık ve Kay nâm karye ahâlîsi dahı mahall-i mezbûrda ol mikdâr zamân su yatduğına i'tirâf idüp lâkin şimdiye değin mîrî için münâsafe viregelmedük” diyü nizâ' eyledüklerin ilam eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda; bu husûsa onat vechile mukayyed olup ve ehl-i vukûf bî-garaz müslimânlardan hakk üzre tefîş eyleyüp göresin. Fî'l-vâkı' kazıyye i'lâm olduğu gibi olup zikrolunan yirlerde ol mikdâr zamân suğla suyını karâr itdükden sonra zirâ'at olunmuşsa bu makûle yirlerün suğla kısmındandır. Olıgelen âdet ü kânûn üzre lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye iş itdürmeyüp olıgelmişe muhâlif te'allül ü nizâ' itdürmeysin. Memnû' olmayanları sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup Dersa'âdetüm'e arz idesin diyü.

48

Mukâtaât müfettişi Antalya kadısı Mevlânâ Burhaneddin ve Burdur kadısına hüküm; Uğurlu adlı kişinin Burdur kazâsında iltizam ettiği Bari adlı hâssa köyün sınırı içinde olan Akyar adıyla bilinen yerlerin öşür ve rûsumuna mezkûr köydeki Sinan Fakih Camii imamı Muslihuddin'in kanuna aykırı müdahalede bulunup mal-ı mîrîye ve iltizama zarar vermesi ve bu hususta imamın menedilip müdahalesinin engellenmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Antâliyye kâdîsı Mevlânâ Burhâneddin ve Burdur kâdîsına hüküm ki:

Uğurlu nâm kimesne kapuma gelüp; “Burdur kazâsında emr-i şerîfle hâssa ilhâk olunup iltizam eylediğim Bari nâm hâssa karyenün mu'ayyen ü mümtâz sınırı dâhilinde olup öşr ve rûsumı kadîmden ma'an zabtolunugelen Akyar demekle ma'rûf yirlerün öşr ve rûsumuna karye-i mezbûrede vâkı' Sinân Fakîh Câmî'si imâmı olan Muslihuddin “câmî'-ı mezbûrun evkâfı yirleründendir” diyü dahlidüp zabtitmekle mâl-ı mîrîye gadır ve iltizâma zarar olmuştur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup münâze'un-fih olan yir havâss-ı hümayûm için zabtolunugelen yirlerün mu'ayyen ü mümtâz sınırı dâhilinde olup öşr ve rüsûmı mîrî için zabtolunmak îcâb iderse ki zâhir ola. Ol takdîrce imâm-ı mezbûrî men' idüp hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i hümayûn bî-vech hâricden kimesneye dahlitdürmeysesiz. Şöyle ki; mîrîye âyid ve mültezim-i mezbûrun tahvîl târîhına âyid olan mahsûlden nesne kabz itmiş ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan mahsûli teveccüh idenlerden bî-kusûr alıviresiz ve kazıyye bir dürlü dahı olup muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 14, Şa'bân, sene: 987.

[24]

49

Mukâtaât müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh'a ve Belviran kadısına hüküm; Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mehmed Çavuş'un Seydi Sinan Zaviyesi Evkafı'na ait bazı yerlerin mahsulünü zapt edip vakıf malına zarar vermesi ve bu hususta Mehmed Çavuş'un menedilmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh'a ve Bilvîrân kâdîsına hüküm ki:

Hâliyâ Alî nâm kimesne kapuma gelüp; “ben Bilvîrân kazâsında mütevellîsi olduğım merhûm Seydî Sinân Zâviyesi Evkâfı'ndan emîrânesi mîrî için ve öşri vakf için zabtolunugelen yirlerün mu'ayyen ü mümtâz sınırı dâhilinde olan ba'zı yirlerine Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mehmed Çavuş tezvîr ü telbîse sülûk idüp hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i hümayûn dahlidüp vâkı' olan mahsûlâtın alup zabteylemekle mâl-ı vakfa zarar müterettib olmuşdur. Ma'a-hâzâ husûs-ı mezbûr bir def'a görölüp faslolunup huccet dahı virilmişdür” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûs bundan akdem bir def'a görölüp faslolunmuş olmayup ve on beş yıl geçmiş değil ise mahall-i nizâ'un üzerine varup ihzâr-ı husamâ ve kapumdan ihrâc ihrâc olunmuş atık ve cedîd vilâyet defteri sûretine ve huccet-i şer'ıyye nazar idüp onat vechile hakk üzre teftîş eyleyüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn sâbit ü zâhir ola. Ol takdîrce defâtir-i atık ve cedîdede emîrânesi mîrîye ve öşri vakfa kaydolunan yirlerün mu'ayyen ü mümtâz sınırı dâhilinde çavuş-ı mezbûr hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i hümayûn

dahlidüp te'addî eyledüğü vâkı' ise men' u def' idüp ve bu bâbda olan huccetün mazmûnı muvâfık-ı şer' olup alâ-vechi'l-hasım sâbit olursa hılâfına cevâz göstermeyesiz ve bî-vech nesne dahı almışlar ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih olanlardan alıvirüp kimesneye zulm ü hayf itdürmeyesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan ve bir def'a şer'le faslolunmuş kazıyyenün istînâfından hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olası. Memnû' olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 10, Şa'bân, sene: 987.

50

Satılmış kadısına hüküm; Gemi reisi Abdurrahman'ın Gözlek memlehasından yükleyip Satılmış kazâsına gönderdikleri tuzdan Hatuniye Vakfı için müd başına ikişer akçe gümrük vergisi ödemelerine rağmen vakıf cabilerinin kanuna aykırı olarak kilo başına ikişer akçe talep edip zulmetmeleri ve bu hususta cabilerin menedilmesi hakkında.

Satılmış kâdîsına hüküm yazıla ki:

Abdurrahmân nâm kimesne Dersa'âdetüm'e gelüp; “ben rencber gemi re'îsi olup eyle olsa gemiyle Gözlek memlehasından tahmîl idüp kazâ-i mezbûreye gönderdiğimüz tuzdan Hâtûniyye Vakfı için müd başına ikişer akça resm-i gümrük viregelmiş iken hâlâ evkâf-ı mezbûre câbîleri olanlar olıgelmişe muhâlif kîle başına ikişer akça gümrük talep iderler, hayfdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup re'îs-i mezkûrun kazâ-i mezbûreye fûrûht için getürdüğü tuzdan kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ evkâf-ı mezbûre câbîleri mîyar(?) başına ikişer akça resm-i gümrük talep idüp rencîde eyledükleri vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola men' u def' idüp bu bâbda olıgelen âdet ü kânûn üzre amel idüp olıgelmişe muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp eslemeyüp inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 11, Şa'bân, sene: 987.

[25]

51

Midilli kadısına hüküm; Midilli Kalesi dizdarının, kalenin yıkılmaya yüz tutmuş yerlerinin tamiri için yüz bin akçe tahmin olunduğunu ve buradaki reayanın üç gün gelip hizmet edip ve Garipler Ağası nazır tayin edilirse bu işi yetmiş bin akçeye sorumluluğuna almasına rağmen kadının bu konuda sorun çıkarttığını bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip kale tamirinin dizdara verilip kanuna aykırı iş yapılmasından kaçınılması hakkında.

Midillü kâdîsına hüküm yazıla ki:

Midillü Kal'ası dizdâr-ı sâbıkâ kapuma mektûb gönderüp; "kal'a-i mezbûrenün harâba müşrif olan yirlerine yüz bin akça tahmîn olmuşken eger bu yirde olan re'âyâ üç gün gelüp hıdmet itmek fermân olunursa Midillü'de Garîbler Ağası nâzır ta'yîn olunursa yetmiş bin akça ile ta'mîr itmekle uhdesine aldığı bundan akdem arz olundukda vech-i meşrûh üzere ta'mîr itmek fermân olunup sene: 987 Cemâziye'l-âhîrî'nün evâhîrî târîhle müverrah hükm-i şerîf virilmişken sen ki kâdîsın, husûs-ı mezbûr dizdâr-ı merkûmı dahlitdûrmeyüp müstekıl mübâşeret itmekle mîrîye gadr olunduğı i'lâm olunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, şöyle ki ta'mîr-i mezbûrî üslûb-ı sâbık üzere yetmiş bin akça ile ta'mîr itmeğe müte'ahhid olursan minhâ ve illâ yüz bin akça ve dahı ziyâde sarfîdüp emr-i şerîfûme muhâlif mîrîye gadr itmek murâd olunursa min-ba'd dizdâr-ı mezbûrun müte'ahhid olduğı minvâl üzere sen dahlitmeyüp emr-i şerîf-i sâbık mûcebince yetmiş bin akça ile dizdâr-ı mezbûra ta'mîr itdürüp Garîbler Ağası nâzır olmak üzere itmâm-ı maslahat itdüresiz. İsrâf ü itlâfdan ve hılâf-ı emr-i şerîf iş itmekden ziyâde hazer idesiz ve husûs-ı mezbûr ne vechile olduğın vukû'ı üzere yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 12, Ş., sene: 987.

52

Siroz kadısına hüküm; Siroz kazâsına tabi Sazak köyünden Abdümenâf'ın hukuk ve rûsumunu haymana emin ve amillerine ödediğı halde hariç ez-defter emini Ömer ve kardeşi Süleyman'ın kanuna aykırı hareket edip zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip kanuna aykırı davranan kardeşlerin menedilip şikâyet mahal bırakılmaması hakkında.

Siroz kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi‘ Sazak nâm karyeden Abdümenâf nâm kimesne hâlen Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “ben haymâne oğlu haymâne olup kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ hukûk u rûsûmumu haymâne emînleri ve âmillerine edâ idegelmişken bundan akdem hâric ez-defter emîni olan Ömer “hâric ez-deftersin” diyü dahlidüp iki bin akçam aldukda şer‘le görilüp kadîmî haymâne oğlu haymâne olduğım sâbit ü zâhir olup sicill olunup men‘ olunmuşken hâlâ emîn-i mezbûrun karındaşı olan Süleymân hılâf-ı şer‘ u kânûn beni bî-vech rencîde idüp zulm ü hayf ider. Bu bâbda elimde sûret-i sicill dahı vardır, şer‘le görilüp men‘ olunmasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bunı didüğü hâric ez-defter emînleri ile berâber ve bu bâbda olan sûret-i sicille nâzar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp şer‘le göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezbûr Abdümenâf eben an-cedd haymâne oğlu haymâne olup hâric ez-defter re‘âyâdan olmayup vâkı‘ olan hukûk u rûsûmun kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ haymâne emînleri ve âmillerine edâ idegelmişken bundan akdem mültezim-i mezbûr Ömer dahleyledükde bir def‘a şer‘le görilüp kadîmî haymâne tâyifesinden olduğü sâbit ü zâhir olup sicill olunup ve zikrolunan sûret-i sicillün mazmûnı muvâfık-ı şer‘ olup alâ-vech-i'l-hasım sâbit ü zâhir olur ise hâlâ mezbûr Süleymân hılâf-ı şer‘ u kânûn girü bî-vech rencîde eyledüğü vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp bir def‘a mezkûrun vâkı‘ olan rûsûmun olıgelen âdet ü kânûn üzre haymâne emînleri aldukdan sonra hılâf-ı şer‘ u kânûn olıgelmiş muhâlif min-ba‘d hâric ez-defter emînlerin dahlidüp bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet olunmalu eylemeyesin. Şöyle ki; bu bâbda bî-vech nesnelerin dahı almışlar ise ba‘de's-sübût şer‘le müteveccih olan hakkın teveccüh idenlerden girü alıvirüp eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 11, Şa‘bân, sene: 987.

[26]

Mukâtaât müfettişi Bozüyük kadısı Mevlânâ Bayezid ve nazır Osman Çavuş'a hüküm; Mandaca yağhanesi mültezimi Abdurrahman'ın zarar malına kefil olan kardeşi Abdülgani'nin, mukâtaa mahsulünden aldığı akçeden başka mal-ı mîrî tahsiline müfettiş olan Hüseyin'in para ve eşyalarını çalması ve sonrasında yakalanıp makbuz olan mal-ı mîrî talep edildiğinde vermekte sorun çıkartması ve

bu hususta mültezimin muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki mal-ı mîrînin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta‘ât müfettişi Bozöyük kâdîsı Mevlânâ Bâyezîd ve nâzır Osmân Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Sen ki nâzırsın, hâlâ Dersa‘âdetüm'e arz gönderüp; havâss-ı hümayûndan Mandaca yağ-hânesine mültezim olan Abdurrahmân'un zarar mâlına kefil olup mukâta‘a zabtına mübâşeretî olan karındaşı Abdülganî'nün mukâta‘a-i mezbûre mahsûlinden kabzeyledüğü altmış bin akçadan ma‘âdâ iltizâmları mücebince ve kısta'l-yevm üzre mâl-ı mîrîye tahsîl olunmak için müfettiş ma‘rifetiyle Hüseyin nâm kimesneye mektûb virilüp gönderildükde mezbûr Abdülganî mâl-ı mîrîden yüz bin mikdârı akçadan ahz eyledüğinden ma‘âdâ merkûm Hüseyin'ün dahî bir at ve bir yağmurluk ve bir velençe ve üç yüz sikke florisin sırka idüp ve firâr itmiş iken şimdiki hâlde ele getirilüp makbûz olan mâl-ı mîrî taleb olundukda hılâf-ı şer‘ u kânûn nizâ‘ eyledüğüne i‘lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa onat vecihle mukayyed olup mültezim-i mezbûrun iltizâmı mücebince zimmetine lâzım gelen mâl-ı mîrîyi kendüsünden ve emlâk ü esbâbından kifâyet itmeyeni kefâlesinden bi'l-cümle mâlımı şer‘le ve kânûnla müteveccih olanlardan bî-kusûr cem‘ u tahsîl itdürüp bi-hasebi'ş-şer‘ ve'l-kânûn zuhûra gelen mâlımdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup kat‘ alâka itdürmekle sa‘y idesiz diyü Tahrîran fî 3, Şa‘bân, sene: 987.

54

Tokat kadısına hüküm; Tokat'ta merhum Hacı İvaz Paşa Evkafı mütevellisi Hasan'ın bundan önce evkaf mütevellisi olanların vakıf şartlarına aykırı hususlar ortaya çıkarıp vakıf malının zarara uğramasına sebep olduklarını bildirmesi ve vakıfnamede kayıtlı olmayan bu hususların ortadan kaldırılması hakkında.

Tokat kâdîsına hüküm yazıla ki:

Nefs-i Tokat'da vâkı‘ merhûm Hacı İvaz Paşa Evkâfı mütevellîsi Hasan hâlâ Südde-i Sa‘âdetüm'e arz gönderüp; “bundan akdem evkâf-ı mezbûreye mütevellî olanlar istihdâm olunmakda lâzımdır” diyü hılâf-ı şart-ı vâkıf ba‘zı cihât ihdâs itmekle mâl-ı vakfa küllî gadr itmişdür, görilüp ma‘mûlün-bih vakıf-nâmede mukayyed olmayan

huccet ref' olunmak için emr-i şerîf recâsına ilam eylemiş. İmdi sonradan hılâf-ı şart-ı vâkıf ihdâs olunan cihât hılâf-ı şer' ve mugâyir fermân-ı şerîfüm olmasın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa gereği gibi mukayyed olup göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise min-ba'd şart-ı vakfa muhâlif ihdâs olunan ehl-i cihât vazîfe virdürmeyüp mâl-ı vakfda gadr olmakdan hazer idüp mâl-ı vakfa enfa' ile amel idesin ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 3, Şa'bânî'l-mu'azzam, sene: 987.

55

Mukâtaât müfettişi Antalya kadısı Mevlânâ Burhaneddin'e hüküm; Afşar kazâsına tabi Gelendos, Ilgun ve Balcı köyleri ve Kemer kazâsına tabi Karitaş köyü ve liva-i Hamid'de olan beytûlmal-ı amme, mal-ı gaib, mal-ı mefkud, yave ve kaçgun mukâtaası mültezimi Ahmet'in, zikrolunan bazı mukâtaalara Pir Ömer adlı mültezimin kanuna aykırı olarak zapt edip zulmettiğini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip kanuna aykırı davranan mültezimin müdahalesinin engellenmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Antâliyye kâdîsı Mevlânâ Burhâneddin'e hüküm yazıla ki:

Afşar kazâsına tâbi' Gelendos ve Ilgun ve Balcı nâm karyelere ve Kemer kazâsına tâbi' Karitaş nâm karye ve livâ-i Hamîd'de vâkı' beytû'l-mâl-i âmme ve mâl-i gâyib ve mâl-ı mefkûd ve yâve ve kaçgun mukâta'asına sene: 985 Saferi'nün on beşinden üç yıla dört yüz bin akçaya mültezim olan Ahmed Südde-i Sa'âdetüm'e âdem gönderüp; "livâ-i mezbûrun zikrolunan yâve ve beytû'l-mâl mukâta'asına kadîmden müstekıl mukâta'a ve iltizâmı dâhıl olup hâricden havâss-ı hümayûn emînleri dahlidegelmiş değiller iken hâlâ livâ-i mezbûrede mütekâ'id sipâhî ve sipâhî-zâdegân ve hâric ez-defter re'âyâ ve ehl-i cihât hurde rüsûmuna bi'l-fi'l mültezim Pîr Ömer'ün iltizâmında ve defterde tâyife-i mezbûrun elinde bulunan yâve ve kaçgun kendüne mukayyed değil iken hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i hümayûn dahlidüp zabıtmekle bana ziyâde zulm olur, hayfdur. Görilmesin taleb iderüm" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki Hızâne-i Âmirem'de olan mukâta'a defterlerine nazar olundukda livâ-i mezbûrun yâve ve beytû'l-mâli mezkûr Ahmed'ün iltizâmında mukayyed olup Pîr Ömer'ün iltizâmına dâhıl değildir. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mültezim-i mezbûrun iltizâmı mücebince tahvîl ü târîhine düşen yâve ve beytül-mâl mahsûline sipâhî-zâdegân mültezimlerin bî-vech dahlitdürmeyüp hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye iş itdürmeyesin ve buna âyid mahsûlden bî-vech nesne dahı almış ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih olanlardan bî-kusûr alıvirüp şer'a ve kânûna muhâlif ve oligelmışe mugâyir te'allül ü nizâ' itdürmeyesin. Memnû' olmayanları sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazub Dersa'âdetüm'e arz idesin diyü. Tahrîran fî 9, Şa'bân, sene: 987.

[27]

56

Mukâtaât müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh'a ve bakâyâ-yı atik tahsiline müteahhit olan Sinan Çavuş'a hüküm; Karaman'da hasha-i Gülнар ve tevabi ve damga, bac-ı keyl ve gülнар mukâtaaları mültezimi Abdülkerim'in İstanbul'da katledilmesinin üzerine kendisi ve müştereklerinin zimmetlerindeki mal-ı mîrînin tahsil edilmesinin istenmesi ve bu hususta mültezimlerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh'a ve bakâyâ-yı atîk tahsîline müte'ahhid olan Sinân Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; "vilâyet-i Karaman'da tamga ve bâc-ı keyl ve gülнар mukâta'alarına tahvîl-i sâbıkda mültezim olup kelle-i kefare sâdır olmağla mahrûse-i İstanbul'da katlolunup zimmetinde küllî bâkîsi olan Arab Abdülkerîm'ün ve sâyir müştereklerinin kefâlesi deynine kifâyet ider nesnesi olmamağın mâl-ı mîrînün tahsîli ayâr olmışdur" diyü zimmetinde olan mâl-ı mîrîyi haklaşmak şartı üzre katlitdürmeğe bâ'ıs olan Erdoğdu'dan bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn tahsîl olunmak içün hükm-i şerîf lâzimdür" diyü bildürmeğın Hızâne-i Âmirem'de olan mukâta'ât defterlerine nazar olundukda sene: 968 Zi'l-ka'desi'nün yığirmisinden mültezim olduğı Kirpas(?) nâm ve hâshâ-i gülнар ve tevâbî'ı mukâta'aları kıstından mezkûr Arab Kerîm'ün zimmetinde 265.405 akça ve girü mukâta'a-i mezbûreye sene: 971 Zi'l-ka'desi'nün yığirmisinden mezkûr Kerîm ve Mahmûd ve Tur-Alî nâm mültezimler zimmetlerinde 247.385 akça bâkîleri olduğı mukayyed bulunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân te'hîr itmeyüp zikrolunan mültezimlerin zimmetlerinde olan mâlımı kendülerinden ve tahvîli içinde olan ayak âmillerinden ve emlâk ü esbâblarından kifâyet itmeyeni kefil bi'l-mâllerinden bî-kusûr cem' u tahsîl itdürüp ism-i mâl ıtlâk olunursa nesneleri kalmayup kefâlesinden dahı alınacak nesne kalmayup zimmetlerinde dahı bâkî kalursa ve mezkûr Arab Kerîm'ün katline sebep olup zimmetinde olan mâl-ı mîrîyi haklaşmağa mezkûr Erdoğdu mukayyed olmağla bâkî-i mezbûrun bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn tahsîli lâzim gelürse şer'le ve kânûnla lâzim gelen icrâ idüp mâlımdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız. Bu def'a kat'-ı alâka itdürüp bu husûs için tekrâr hükm-i şerîfûme gönderilmeğe muhtâc itmeyesiz. Ammâ; bu bahâne ile hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye dahı zulm ü te'addî olunmakdan ihtirâz idesiz. Tahrîran fî 14, Şa'bân, sene: 987.

[28]

57

Vilâyet-i Anadolu kadılarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlardan Abdülkadir Çavuş'a hüküm; Anadolu vilâyetinde yave-i kefare cizyesi ve kıbtîyan mukâtaası mültezimi Mehmed bin Osman'ın, Hasan ve Mustafa adlı kişilerde bir miktar akçesi olup hakkını talep ettiğinde vermekte sorun çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip sorun çıkartanların engellenip mültezimin hakkının geri alınması hakkında.

Vilâyet-i Anatoli kâdîlarına ve Dergâh-ı Dergâh-ı Âlî çavuşlardan Abdülkâdir Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Vilâyet-i mezbûrede olan yâve-i kefare cizyesine ve kıbtîyân mukâta'asına tahvîl-i sâbıkda mültezim olup zimmetinde küllî bâkî olan Mehmed bin Osmân nâm kimesne hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "Hasan nâm kimesne fûrûhtan ve kefâletden ve esbâb bahâsından on tokuz bin akça ve Mustafa nâm kimesne dahı kezâlik on bin akçam olup ol zamânda mezbûrlar mültezim değiller iken şimdiki hâlde şer'le hakkım talep eyledüğümde "biz mukâta'aya dâhıl olduk" diyü haklaşmağa te'allül iderler, hayfdur. Şer'le görölüp mîrîye olan deynim için tahsîl olunmasın talep iderüm. Bu bâbda elimde huccetler dahı vardır" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve husûs-ı mezbûr bundan akdem bir def'a şer'le görölüp faslolunmuş olmayup ve üzerinden on beş yıl mürûr mürûr itmiş değil ise hak üzre teftîş idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup bu bâbda olan huccetlerün mazmûnları muvâfık-ı şer' olup alâ-vech-i'l-hasm ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût “şer'le müteveccih olan hakkın bî-kusûr alıvirüp mültezim olduk” diyü bî-vech te'allül ü nizâ' itdürmeysesiz. Ammâ; bu bâbda tasarruf üzre olup tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan ve bir def'a şer'le faslolmuş kazıyyenün istînafından hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olası ve sen ki müfettişsin, hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp mültezim-i mezbûrun hakkı için sâyir emvâl-i hâssa ile Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdüresiz diyü. Tahrîran fî 14, Şa'bânî'l-mu'azzam, sene: 987.

58

Liva-i Bolu mukâtaâtı müfettişi ve Bolu kadısına hüküm; Bolu kazâsında yave, kaçgun, mal-ı gaib ve mal-ı mefkud mukâtaasına iltizamlı ayak amili olan Üveys'in mukataa gelirine sancakbeyi subaşılarının zapt edip zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip gereğinin yapılması hakkında.

Livâ-i Bolı mukâta'âtı müfettişi ve Bolı kâdısına hüküm yazıla ki:

Üveys nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; “ben kazâ-i Bolı'da vâkı' olan yâve ve kaçgun ve mâl-ı gâyib ve mâl-ı mefkûd mukâta'asına bi'l-fi'l iltizâmı ile ayak âmili olup eyle olsa iltizâmıma dâhil olan yerlerde tutılan yâve ve abd-i âbıkun müjdesi mîr-livâ olanlara defter-i hâkânîde hâsıl kaydolunup ve müddet-i örfiyyesi tamâm olduktan sonra satılan yâvenün bahâsı kimesneye hâsıl kaydolunmayup ve şimdiye değin mevkûf için zabtolunugelmiş olup olıgeldüğü üzre satılan yâve ve kaçgun bahâsı bana âyid iken sancakbeği subaşıları müjde bahânesiyle abd-i âbıkı ve yâveyi alup zabtidüp müddet-i örfiyyesi tamâm olmayanları âhar vilâyete alup gitmekle ashâbı geldükde bulunmayup rencide oldukları ecilden ol makûle abd-i âbık tutuldukda sancakbeği subaşıları defter-i kânûn üzre kendülere âyid olan müjdesini mevkûfat zâbitlarından alup abd-i âbıkun müddet-i örfiyyesi tamâm olmayanların mevkûfat emînlerini zabtitmek için bundan esbak hükm-i şerîf dahı virilmiş iken şimdiki hâlde bî-vech dahl ü nizâ' itmekden hâlî olmazlar, hayfdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, onat vecihle mukayyed olup göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup livâ-i mezbûrede tutulan yâve ve kaçgun müjdesi defter-i hâkânîde mîr-livâya hâsıl kaydolunup bahâsı kânûn üzre mevkûfâ âyid iken sancakbeğı subaşıları müjde bahânesiyle zikrolunan yâveyi hılâf-ı âdet ü kânûn zabtidüp ve hâric kazâya alup getirüp müddet-i örfiyyesi tamâm olmayanların satdukları vâkı' ise ve bu makûle yâve vâkı' oldukda olıgelen âdet ü kânûn üzre mevkûfât emînleri zabtitmek için hükm-i şerîf dahı virilmiş iken ol takdîrce tutulan yâveyi mevkûfât emîn ve âmillerine zabtitdüresiz ve sancakbeğlerine âyid olan müjdegâneyi mevkûfât emîn ve âmillerinden vilâyet defteri mücebine ve kânûn üzre sancakbeğı subaşılarına aldurup müddet-i örfiyyesi tamâm olduktan sonra kânûn-ı kadîm üzre bahâsı mîrî için mevkûfât emîn ve âmillerine zabtitdüresiz. Sancakbeğı subaşıların müddet-i örfiyyesi tamâm olup cânib-i mîrî cânibinden satılan yâvenün bahâsına dâhıl itdürmeysesiz. Eslemeyüp inâd iderlerse ve kazıyye bir dürlü olup muhtâc-ı arz olursa yazup bildüresiz diyü. Tahrîran fî 12, Şa'bân, sene: 987.

[29]

59

Bolu müftüsüne ve mukâtaât müfettişine ve mukâtaât nazırı Abdülcelil ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Hacı Çavuş ve Bolu kadısına hüküm; Bolu sancağı mevkufatı mültezimi Ahmet'in üzerinden mukâtaayı iltizam eden Hüseyin Çavuş'un mezkûr Ahmet'in vefatı üzerine kanuna aykırı olarak kefillerden tekrar mal talep edip zulmetmesi ve bu hususun teftiş edilip mezkûr Hüseyin'in menedilmesi hakkında.

Bolı müftîsine ve mukâta'ât müfettişine ve mukâta'ât nâzırı Abdülcelîl ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Hacı Çavuş ve Bolı kâdîsına hüküm yazıla ki:

Livâ-i Bolı mevkûfâtına sene: 980 Muharremi'nün gurreinden üç yıla 215.000 akçaya mültezim olan Ahmed'ün kefâlesi kapuma âdem gönderüp; “mültezim-i mezbûr mukâta'a-i mezbûru iki yıl zabtidükden sonra Vilâyet-i Anatolı çavuşlarından Hüseyin Çavuş Livâ-i Bolı nezâretin iltizâm idüp ve zikrolunan mevkûfât mukâta'asının muhâsebesin görüp kıst-ı iltizâmımlarımızdan eger ki zuhûr iderse kendü mâlından haklaşmak şart idüp ve mültezim-i mezbûrun kısta'l-yevm üzre hısâbın görüp bermûceb-i kıst-ı iltizâm zimmetine yigirmi beş bin akça zuhûr itdükde mezkûr Hüseyin

Çavuş meblâğ-ı mezbûru mültezim-i mezbûrun emlak ve esbâbından bî-kusûr tahsîl idüp zimmetinde bir akça bâkî kalmayup ve ba‘zı esbâbın kendüsi ekl ü bel‘ itmiş iken hâlâ mültezim-i mezbûr fevtolmağla(?) nâzır-ı mezbû[r] bizden mâl-ı kefâlet taleb idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn zulm iderler” diyü bildürmeğin Hızâne-i Âmirem'de olan mukâta‘a defterlerine nazar olundukda mültezim-i mezbûrun iki yıllık kısta'l-yevminden teslîmâtından ma‘âdâ zimmetinde 14.177 akça bâkîsi mukayyed bulunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa onat vecihle mukayyed olup göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezbûr Hüseyin Çavuş mültezim-i mezbûrun bi-hasebi‘ş-şer‘ ve'l-kânûn zimmetine zuhûr eyleyen mâl-ı mîrîyi emlak ü esbâbından bî-kusûr cem‘ u tahsîl idüp kefâlesinden mâl-ı kefâlet için lâzım gelmez iken mâl-ı mîrîyi kendüsi ekl ü bel‘ idüp kefâlesine dahlidüp hılâf-ı şer‘ u kânûn rencîde eyledüğü vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif kimesneye iş itdürmeyesiz ve sen ki müfettişsin, mültezim-i mezbûrun emlak ü esbâbından ne mikdâr nesne zabt ve ekl itmiş ise şer‘le zuhûra geldükde nâzır-ı mezbûrdan bî-kusûr tahsîl idesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp hîle vü hud‘a tezvîr ü telbîs ile mâlım tahsîl avk u te’hîr olunmakdan ihtriâz muhtâc-ı arz olup kazıyyeleri yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fi 12, Şa‘bân, sene: 987.

60

Ankara müftüsüne ve kadısına hüküm; Halaçlı köyünden Selman ve Ramazan adlı kardeşlerin bir suçla ilişkilerinin olmamasına rağmen Mehmet Halil adlı eminin hırsızlık yaptıklarını iddia ederek adamlarıyla mezkûr Süleyman ve Ramazan’ın evini basıp mallarını alıp zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip kanuna aykırı hareket eden eminin reayaya zulmünün engellenmesi hakkında.

Ankara müftüsüne ve kâdîsına hüküm yazıla ki:

Halaçlı nâm karyeden Selman ve Ramazân nâm karındaşlar kapuma gelüp; “bizden cûrm sâdır olmayup ve şer‘le üzerime nesne sâbit ü zâhîr olmamış iken hâliyâ emîn olan Mehmed Halîl nâm kimesnenün “bir kulun sirkâ itmişsiz seni vekîl eyledi” diyü Ca‘fer ve Murâd ve Hasan ve Halîl nâm âdemleri ile hılâf-ı şer‘-ı şerîf ve bilâ-ma‘rifet-i kâdî

evimiz basup on beş re's inek ve üç re's öküz ve üç aded kalîçe ve çift saban(?) ve buçuk vukıyye sof iplik alup gâret eyledüklerinden ma'âdâ üç aded zimmetlerimizün(?) mahsûlin dahı kasden zabtidüp zulm iderler, şer'le görilüp bu bâbda elimizde vilâyet defteri sûreti dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve bu husûs bundan akdem bir def'a şer'le görilüp faslolunmuş olmayup ve bilâ-özr on beş yıl mürûr itmiş da'vâ değil ise ve ellerinde olan fetvâsı da'vâsına bir tarîk ile onat vechile şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan hakların teveccüh idenlerden alıvirüp bi'l-fi'l tahvîli tamâm olmamış medyûn ise arz eyleyesiz ki sonradan emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mûcebi ile amel idesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp tezvîr ü telbîsden ve şühûd-ı zûrdan ve bir def'a şer'le kazıyyenin istînâfından hazer idesiz diyü. Tahrîran fî 17, Şa'bân, sene: 987.

[30]

61

Bozok sancağı beyi Çerkes Bey'e ve Budaközü ve Sorkun kadılarına hüküm; Sorkun ve Budaközü hâsları mültezimi Sinan'ın iltizamına dâhil olan köylerde bazı kişilerin zimmetlerindeki mal-ı mîrîyi vermek istememesi üzerine mal tahsili için görevliler gönderilmesi ve bu görevlilerin mal tahsilini yapacağı sırada Kaya Bey oğulları olarak bilinen eşkıyaların gelip saldırması sonucu yaralanmaları ve bu hususun teftiş edilip eşkıyalık yapanlar sipahi ise hapsedilip kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Bozok sancağı beğı Çerkes Beğ'e ve Budaközi ve Sorkun kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Vilâyet-i Rûm mukâta'âtı nâzırları olan Mehemed ve Seyyid Alî ve Yardım hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; “havâss-ı atıkadan ba'zı aklâma nâzır olan mezkûr Mehemed tahvîlinde Sorkun ve Budaközi hâsları mültezimi Sinân nâm kimesnenün iltizâmına dâhil olan kurâda ba'zı kimesneler zimmetlerinde küllî mâl-ı mîrî olup vermekde te'allül ü inâd üzre oldukları ecilden nâzır-ı mezbûrun karındaşı oğlu Şa'bân ve havâle-i âmme Hüseyin Çavuş tarafından âdemler gönderilüp tahsîl-i mâl üzre iken Kaya Beğ oğulları dimekle ma'rûf kimesneler bir niçe eşkıyâ ile [âlet-i] harble

mezbûrlarun yollarına gelüp bir âdemlerinün parmağın düşürüp ve ba'zısı dahı mecrûh idüp nevrûz-ı hümayûn irsâl olunacak yüz bin mikdârı akçanun te'hîrine bâ'ıs olur ziyâde zulm ü hayf eylemişlerdür, şer'le görilmek için emr-i şerîf recâsına i'lâm eylediler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve bu husûsa bundan akdem def'a şer'le görilüp faslolunmuş olmayup ve üzerinden on beş yıl mürûr itmiş değil ise teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Kazıyye i'lâm olduğu üzre ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ola. Ol takdîrce ehl-i fesâd sipâhî ise habsidüp arz idesiz, değil ise bi-hasebi's-şer'i's-şerîf lâzım geleni icrâ idüp yirine koyasız. Bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan ve hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye dahı zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olası ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi mufasssal ü meşrûh yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî, Şa'bân, sene: 987.

62

Elmalı kadısına hüküm; Teke sancağı müsellemlerinden Ali'nin güherçile madeni hizmetini yerine getirip defterde kayıtlı olmasına rağmen yamaklarının kanuna aykırı hareket edip zulmetmeleri ve bu hususun teftîş edilip yamakların menedilmesi hakkında.

Elmalu kâdisına hüküm yazıla ki:

Teke sancağı müsellemlerinden Dîvâne Alî nâm kimesne hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; “ben sene: 986'da vâkı' olan güherçile ma'deni hıdmetine varup edâ-i hıdmet idüp yoklama defterinde dahı mevcûd kaydolunup kadîmden târîh-ı mezbûra vâkı' olan ocak hâsılına edâ-i hıdmet iden müsellemler zabtidedelmişken hâlen yamakların olan kimesneler ocağım hâsılına beni dahlitdûrmeyüp “olıgelmiş muhâlif ma'an taksîm idelüm” diyü rencîde iderler, hayfdur. Edâ-i hıdmet eyledüğüme Hızâne-i Âmire'den virilmiş elimde mevcûd tezkiresi dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve bu bâbda mezkûrun elinde olan Hızâne-i Âmirem'den ihrâc olunmuş mevcûd tezkiresine nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp şer'le göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûr Dîvâne Alî'nün târîh-ı mezbûrda edâ-i hıdmet eyledüğüne elinde ma'mûlün-bih temessüki olup ve kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ vâkı' olan ocak

hâsılın nevbetinde edâ-i hıdmet iden müsellemler zabtidedelmiş ise hâlen mezkûrun yamakları ol vecihle dahlidüp olıgelen âdet ü kânûna muhâlif rencide eyledüğü vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp kadîmden edâ-i hıdmet iden müsellemler ocak hâsılını ne vecihle zabtidedelmişler ise buna dahı ol vecihle zabtidedürüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve olıgelmiş âdet-i kadîme ve mevcûd tezkiresine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesin. Eslemeyüp inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 25, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

[31]

63

Ankara kadısına hüküm; Ankara’da Hacı Murad ocağı piyadelerinden Bekir’in Bilecik Madeni’ndeki hizmetine gitmeyip yerine Pir Gayip adlı kişiyi gönderip hizmetin yerine getirilmesine rağmen mevkufat eminlerinin hizmetini yerine getirmediğini söyleyerek ocak hâsıllarına müdahale edip zulmetmeleri ve bu hususta maden hizmetini yerine getirenlere mevkufat eminlerinin müdahalesinin engellenmesi hakkında.

Ankara kâdîsına hüküm yazıla ki:

Ankara sancağı piyâdelerinden taht-ı kazâna tâbi‘ Hacı Murâd ocağı piyâdelerinden Bekir nâm kimesne hâlâ Südde-i Sa‘âdetüm’e gelüp; “ben sene: 985’de vâkı‘ olan Bilecik Ma‘deni’nün evvelki hıdmetine varmayup Pîr Gâyib nâm kimesneyi yirüme bedel dutup gönderüp mezkûr dahı varup edâ-i hıdmet idüp yoklama defterinde dahı mevcûd olunmışken hâlâ mevkûfât emînleri ve âmilleri “sen bi’n-nefs varup edâ-i hıdmet itmedün” diyü ocağım hâsılına hılâf-ı şer‘ u kânûn dahlidüp rencide iderler, hayfdur. Bu bâbda elimde Hızâne-i Âmire’den ihrâc olunmuş mühürlü mevcûd tezkiresi dahı vardur, şer‘le görilüp men‘ olunmasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bunu didüğü mevkûfât emînleri ile berâber ve bu bâbda Hızâne-i Âmirem’den ihrâc olunmuş mühürlü mevcûd tezkiresine nazar idüp göresin. Fî'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûr Bekir târîh-ı mezbûrede vâkı‘ olan ma‘den-i mezbûre hıdmetinün evvelki hıdmetinde merkûm Pîr Gâyib yirine bedel dutup ol dahı varup edâ-i [hıdmet] idüp yoklama defterinde mevcûd kaydolunmışken emîn-i

mezbûr hılâf-ı şer‘ u kânûn bî-vech dahlidüp rencîde eyledüğü vâkı‘ ise ki bi-hasebi’ş-şer‘ sâbit ü zâhir ola men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve elinde olan ma‘mûlün-bih mevcûd temessükine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idesin. Şöyle ki; bu bâbda bî-vech nesnesin dahı almışlar ise ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih oldukda girü alıvirüp eslemeyüp inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 17, Şa‘bânî’l-mu‘azzam, sene: 987.

64

Ankara kadısına hüküm; Ankara’da Hacı Murad ocağı piyadelerinden Bekir’in Bilecik Madeni’ndeki hizmetine gitmeyip yerine Pir Gayip adlı kişiyi gönderip hizmetin yerine getirilmesine rağmen mevkufat eminlerinin hizmetini yerine getirmediklerini söyleyerek ocak hâsıllarına müdahale edip zulmetmeleri ve bu hususta maden hizmetini yerine getirenlere mevkufat eminlerinin müdahalesinin engellenmesi hakkında.

Mukâta‘ât müfettişine ve Mağnisa kâdisına ve Marmara kâdisına hüküm yazıla ki:

Saruhan sancağı piyâdelerinden Rahmân ve Hamza nâm kimesneler hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm’a âdem gönderüp; “biz sene: 987’de vâkı‘ olan güherçile hıdmetine birimüz bedel gönderüp birimüz dahı yirine varup edâ-i hıdmet idüp yoklama defterine mevcûd kaydolunup ocağımız hâsılı mevkûfâ âyid ü râci‘ değil iken hâlâ mevkûfât emînleri ve âmilleri bizi rencîde iderler, hayfdur. Bu bâbda Hızâne-i Âmire’den ihrâc olunmuş elimizde mühürlü mevcûd tezkiresi dahı vardır” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezkûrları didükleri mevkûfât emîn ve âmilleri ile berâber ve bu bâbda ellerinde Hızâne-i Âmirem’den ihrâc olunmuş mühürlü mevcûd tezkiresine nazar idüp şer‘le göresiz. Fi’l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup “hıdmet-i mezbûre içün siz ki varup edâ-i hıdmet eyledünüz” diyü mezkûrân mültezimler hılâf-ı şer‘ u kânûn ocakları hâsıllarına dahlidüp rencîde eyledükleri vâkı‘ men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna ve ma‘mûlün-bih defter ve emr-i şerîfûme mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idesiz. Şöyle ki; bu bâbda bî-vech nesnelerin dahı almışlar ise ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih oldukda teveccüh idenlerden ashâbına haklarını girü alıvirüp eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri sekidüp ve

muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz. Bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet gelmelü eylemeyesiz diyü.. Tahrîran fî 17, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

[32]

65

Mukâtaât müfettişi Tokat kadısı Mevlânâ Şemseddin ve Ladik kadısına ve mukâtaât nazırı Mehmet’e hüküm; Ordu-yı Hümâyûnla sefere giden hayvanların Ladik kazâsı ve çevresinde çayırlara zarar vermeleri ve bu hususun incelenip verdikleri zararın teftiş edilip gereğinin yapılması hakkında.

Mukâta‘ât müfettişi Tokât kâdîsı Mevlânâ Şemseddîn ve Ladik kâdîsına ve mukâta‘ât nâzırı Mehmed'e hüküm yazıla ki:

Sen ki Ladik Kâdîsı Mevlânâ Nâsuh'sun, hâlâ kapuma arz gönderüp; “sene: 986'da ve 987 târîhlarından diyâr-ı şarka müteveccih olan asâkir-i mansûreden Rûmili ve Anadolu askeri ve kapu kulları gelüp Ladik kazâsında ve gayrisinde olan mîrî çayırlara üçer ve dörder gün oturup otından yidürüp ve yirinde kalan otını dahı çiğnedüp üç dört ay minvâl üzre konup geçüp yidürdükleri ve zâyî‘âtı görilmesiyçün hâlâ Vilâyet-i Rûm nâzırı olan Za‘îm Mehmed'ün mektûbı mücebince mukâta‘a-i mezbûre ber-vech-i iltizâm emîni Mustafa talebiyle a‘yân-ı vilâyetden cemm-i gafîr ile zikrolunan çayırların üzerlerine varılup “ne mikdâr çayır zâyî‘ olmuşdur ve ne mikdâr hâsıl olur” diyü ehl-i vukûfdan tefahhus olundukda yirinde kalan ancak sekiz bin akçalık mikdârı çayır kalmışdur ve zâyî‘âtı dahı otuz bin akçadan ziyâde ki iki sene de altmış bin akçalık çayır zâyî‘ olmuşdur” diyü haber virdüklerin i‘lâm itdüresiz. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa onat vechile mukayyed olup âdet ü kânûn bî-garaz kimesnelerden teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olduğu gibi olup zikrolunan mîrî çayırların tevârîh-ı mezbûrede hâsıl olan otların diyâr-ı şarka müteveccih olan asâkir-i mansûreye yidirmişlerdür ve ne mikdârın yedirüp yerinde ne mikdâr nesne kalmışdur ve her sene ne mikdâr mahsûl hâsıl olur idi. Bi'l-cümle aslı ve hakîkati ve sıhhati üzre tamâm ma‘lûmunuz oldukdan sonra vukû‘ı üzre mufassal ü meşrûh yazup kapuma arz idesiz ki sonradan emr-i şerîfüme ne vechile sâdır olursa mücebi ile amel oluna. Tahrîran fî 16, Ş., sene: 987.

66

Şaphane müfettişine Niğde, Aksaray ve Kayseri sancağı kadılarına hüküm; Niğde, Aksaray ve Kayseri sancaklarında Kürt, Yüzdepare ve gayri taifeden bazılarının daha önce üzerlerine tarh olunan şapı türlü bahaneler sunarak almak istememeleri ve bu hususun teftiş edilip gereğinin yapılması hakkında.

Şâb-hâne müfettişine Niğde ve Aksarây ve Kaysariyye sancağı kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Gedus Şâb-hânesi nâzırı olan Za'im Alî kapuma arz gönderüp; “zikrolunan sancakların mîrî şâb tarhına ve fûrûhtına ber-vech-i iltizâm emîni olan Mustafa gelüp elviye-i mezbûrede kadîmden üzerlerine şâb tarh olıgelen Kürt ve Yüzdepâre ve gayri tâyifeden ba'zısı “biz kadîmden şâb alıgelmedük ve beyâz şâb isti'mâl iderüz” diyü ve ba'zısı dahı “biz menzil atı besleriz ve at çeken ve ehl-i berât ve güherçile işleriz şâb lâzım oldukda bâzârdan aluruz” diyü bir tarîkla emr-i şerîf ihrâc eylemekle kadîmden üzerlerine tarh olunugelen şâbı almakda te'allül itdürdüğün” i'lâm itmiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise şâbhâne-i mezbûre örüsü olup kadîmden üzerlerine şâb tarh olunugelen kimesneler ol vecihle te'allül eyledükleri vâkı' ise min-ba'd te'allül ü nizâ' itdürmeyüp kadîmî şâb dökme-hânesinden olup üzerlerine şâb tarh olunugelen kimesnelere mültezim-i mezbûrun tahvîli içinde hâsıl olan şâb dahı olıgelen âdet ü kânûn üzre tarh itdürüp ve olıgelmişe muhâlif kimesneye te'allül itdürmeyüp mîrî şâb tarh olunmayıp te'hîre kalmakdan ve bu bahâne ile kadîmî şâb dökme-hânesinden olmayan re'âyâya dahı şâb tarh olunmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olasız diyü. Tahrîran fî 6, Şa'bân, sene: 987.

[33]

Bursa kadısına ve hâssa harc eminine hüküm; Salamon adlı Yahudi'nin, Bursa'da vaki kapan-ı meyve-i huşk ve bac-ı bazar-ı esb ve tevabi mukâtaası mültezimi Haron adlı Yahudi'nin yükümlülüğündeki iki mukâtaayı muhasebesini görmek şartıyla iltizam edip zimmetindeki mal-ı mîrînin tahsil edilmesini talep etmesi ve bu hususta mültezimim muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Burusa kâdisına ve Hâssa Harc emînine hüküm ki:

Hâlâ Salamon nâm Yehûdî Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "mahrûse-i Burusa'da vâkı' olan kapan-ı meyve-i huşk ve bâc-ı bâzâr-ı esb ve tevâbi'ı mukâta'asına sene: 985 Cemâziye'l-âhire'sin üç yıla altı yüz bin akçaya Haron nâm Yehûdî kâtib-i mültezim uhdesinde olup bir ay zabttdükden sonra ben Dîvân-ı Hümâyûn'a gelüp mukâta'a-i mezbûreyi tahvîl-i ibtidâsından on bin akça ziyâde ile üç yıla altı yüz kırk bin akçaya ve tahvîl-i cedîdi dahı sene: 987 Cemâziye'l-âhiri gurrelerinden hâlâ mültezim-i mezbûr üzerinde olduğu iltizâmından otuz bin akça ziyâde ile üç yıla altı yüz altmış bin akçaya ki cem'an iki tahvîli kırk bin akça ziyâde ile altı yıl on üç kerre yüz bin akçaya mültezim-i sâbika mezkûr Haron nâm Yehûdî'nün yirlü yirinden muhâsebesin görmek şartıyla iltizâm idüp elime berât-ı âlî-şân virilmiştir. Eyle olsa şart-ı iltizâmı mücebinece yirlü yirinden muhâsebesin görüp zimmetine lâzım gelen mâl-ı mîrî mîrîye olan deynim için taleb ü tahsîl olunmasın taleb iderüm" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mültezim-i sâbika merkûm Haron'ı getürdüp göresiz. Bir def'a muhâsebesi görilmüş değil ise zamân-ı zabtınun kâtibinün müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı mültezim-i cedîd ve sâyir ehl-i vukûf ma'rifetiyle yirlü yirinden âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp ber-müceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetine lâzım gelen mâl-ı mîrîyi kendüsinden taleb idüp virmekte te'allül iderse emlâk ü esbâbından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden taleb ü tahsîl idüp mâl-ı mîrîden zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup hâsıl olan akçayı sen ki müfettişsin, alup der-kîse idüp mühürleyüp ve görilmeyen muhâsebe ve müfredât defterlerin imzâlayup ve mühürleyüp mültezim-i mezbûrun mîrîye olan deyni için gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim idüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fi 17, Ş., sene: 987.

68

Mihaliç kadısına ve nazır Hasan Çavuş'a hüküm; Mihaliç hâsları reayasının hukuk ve rüsumlarını ödeyip Mihaliç kazasındaki Ulubad, Mihaliç, Kadehlü ve Tahtaköprü adlı köprülerin tamir hizmetini yerine getirmelerine rağmen farklı işler teklif edilip zulmedilmesi ve bu hususta reayaya kanuna aykırı teklifte bulunanların menedilmesi hakkında.

Mihaliç kâdîsına ve nâzır Hasan Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Hâliyâ taht-ı kazanuzda olan Mihaliç hâsları re'âyâsı Dergâh-ı Mu'allâm'a âdem gönderüp; "biz vâkı' olan hukûk u rüsûmumızı mîrî için edâ eyledüğümüzden sonra kazâ-i mezbûra tâbî' Ulubad ve Mihaliç ve Kadehlü ve Tahtaköprü dimekle ma'rûf enhâr-ı azîme üzerlerinde olan mîrî köprülere dahı hıdmet eyledüğümüz ecilden kadîmden şimdiye değin sancakbeğleri cânibinden ve gayriden arpa ve buğday ve otluk kesmek ve çekmek ve sâyir bunun emsâli tekâlîf teklîf olunugelmiş değil iken şimdiki hâlde oligelene muhâlif ba'zı tekâlîf teklîf olunup zulm olur. Ol takdîrce köprü hıdmetine iktidârımız yokdur" diyü mâyet recâ eyledükleri ecilden buyurdum ki:

Hükûm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' mezkûrlar vech-i meşrûh üzre zikrolunan köprülere dahı hıdmet idüp ve hıdmetleri mukâbelesinde bu makûle tekâlîf teklîf olunugelmiş olmayup hıdmetlerinde kusûrları yoğise ve kadîmden ne makûle hıdmet teklîf olunugelmiş değil ise girü oligelen âdet ü kânûn üzre lâzim geleni icrâ idüp şer'a ve kânûna muhâlif emr-i hümayuna ve oligelmişe mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp re'âyâyâ bî-vech zulm olmakdan ihtirâz idesiz. Memnû' olmayanları sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup Âsîâne-i Sa'âdet-me'âbum'a arz idesiz. Bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet gelmelü eylemeyesiz, şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fî 17, Şa'bân, sene: 987.

[34]

69

Mukâtaât müfettişi Antalya kadısı Mevlânâ Burhaneddin'e ve Sandıklı, Şeyhli, Karahisar-ı Sâhib, Geyikler, Duman, Çola ve Sıçanlı kadılarına hüküm; Karahisar-ı Sâhib sancağı yayabaşlarının, piyadelerin Ayasofya-i Kebir Camii-i Şerifi'nde hizmet edip yoklama defterine kaydolmalarına rağmen Karahisar-ı Sâhib sancağı mevkufatı mültezimi Mehmet bin Hacı Bali'nin elindeki piyade yoklama defterinde usule aykırı hareket edip piyadelerin ocak mahsullerine müdahalede bulunup zulmettiğini bildirmeleri bu hususta mültezimin zimmetindeki malın tahsil edilip piyadelerin hakkının geri verilmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişi Antâliyye kâdîsı Mevlânâ Burhâneddin'e ve Sandıklı ve Şeyhlü ve Karahısâr-ı Sâhib ve Geyikler ve Duman ve Çola ve Sıçanlı kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Livâ-i Karahısâr-ı Sâhib yayabaşlarından Seyfî ve Muzaffer ve Ümîd ve Süleymân ve Abdî ve Kemâl ve Mustafa nâm kimesneler kapuma gelüp; “yayabaşılığımıza müte‘allik olan piyâdeler 983 ve 984 târîhlarında vâkı‘ olan Ayasofya-i Kebîr Câmi‘-ı Şerîf’inde hıdmet idüp yoklama defterine mevcûd kaydolunup ocakları mahsûli kânûn üzre mevkûfâ râcî‘ olmuş değil iken Karahısâr-ı Sâhib sancağı mevkûfâtına sene: 983 Muharremi guresinden üç yıla mültezim olup teslîmâtından ma‘âdâ zimmetinde 177.667 akça bâkîsi olan Mehmed bin Hacı Bâlî eline virilen nişânlu yoklama defterinde mevcûd kaydolunan piyâdelerün mevcûden hevâsına tâbî‘ kâdî nâyibine hak itdürüp hılâf-ı şer‘ u kânûn ocakları mahsûline dahlidüp ziyâde zulm itmîştir ve bu bâbda elimizde nişânlu yoklama defteri dahî vardır” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husâsa onat vecihle mukayyed olup bunların ellerinde olan nişânlu yoklama defterinde mevkûfât mültezimi olan mezkûr Mehmed’ün elinde olan yoklama defterine tatbîk idüp göresiz. Şöyle ki; mevcûd kaydolunmuş piyâdelerün mevcûden hak itdürmekle ocakları mahsûline hılâf-ı şer‘ u kânûna dahlidüp te‘addî eyledüğü vâkı‘ ise yoklama defterinde hak itdükleri bi-hasebi’s-şer‘i’s-şerîf sâbit ü zâhir oldukdan sonra ismi ve iştihârı ile yazup arz idesiz ki sonradan emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mücebiyle amel oluna ve bu bâbda mültezim-i mezbûr bî-vech nesneleri almış ise ola zimmetinde olan mâlımı kendüsinden ve emlâk ü esbâbından kifâyet itmeyeni kefâlesinden bî-kusûr cem‘ u tahsîl idüp alâkası kat‘ oldukdan sonra mezkûrlardan dahî hılâf-ı şer‘ u kânûn aldugı ocak mahsûlin ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih oldukda bî-kusûr alıvirüp şer‘a ve kânûna ve yoklama defterine muhâlîf kimesneye iş itdürmeyüp bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet olunmalu eylemeyesiz. Memnû‘ olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup Dersa‘âdetüm’e arz idesiz diyü. Tahrîran fî 16, Şa‘bânî’l-mu‘azzam, sene: 987.

70

Müfettiş Hüsam’a hüküm; Nazır Mehmet oğlu Ulaş tarafından Rodos’a hurda akçe gönderilmesi üzerine Rodos beyi ve Sığla, Sakız ve Midillü beyleri ve Rodos kadısının bu akçeleri hazineye zarar vermemesi için darphaneye göndermeleri ve bu hususun teftiş edilip akçenin ayarıyla oynayanların cezalandırılması ve akçenin

darphanede yeniden kesilip eksik çıkarsa nazır-ı mezbûrdan tahsil edilmesi hakkında.

Müfettiş Husâm'a hüküm ki:

Bundan akdem Rodos mevâcibi ol diyârda nâzır-ı emvâl olan Mehmed bin Ulaş tahvîlinden salınmağın üç yüz doksan bin akça havâlelerine teslim olup gönderilmiş. Hâlâ Rodos beği ve Sığla ve Sakız ve Midillü serhadde(?) beğleri ve Rodos kâdisı arz gönderüp; “mezkûr nâzırın virdüğü akçanın cümlesi karyede masârife sarfolunmağa kâbil değil ve bu makûle hurde akça ol vilâyetde zuhûr itmekle rencber tâyifesi etrâfından Rodos'a zahîre getürmeyüp kıst olmağa sebep olmuştur” diyü zikrolunan akçanın cümlesi mühürleyüp kapuma göndermişler. Nazar olundukda fi'l-vâkı' gâyet kem ve amel-mânde olup dört yüz elli akçe yüz dirhem gelmek lâzım iken add [ü] vezn olundukda bin yüz aded akça yüz dirhem gelmeğın akça husûsına kemâl-i karyede ihtilâl geldüğü ma'lûm olmağın zikrolunan akçayı kırkup bu makûle fesâd iden ele getürilmek lâzım olmağın zikrolunan akça darb-hânede kesilmek için size gönderildi. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfümle Bayram Çavuş vardukda, mezkûr Ulaş oğlını ihzâr idüp zikrolunan akçayı kimler kırkmışdur, buldurup getürdüp muhkem kayd ü bend ile ve sûret-i sicilleri ile yarar âdemlere koşup gönderesin. Şöyle ki; akçayı kırkan kimesneyi bulmaya kendü elinde bulunup emr ile havâleye teslim itdüğü ecilden ıkâb u itâb nâzır-ı mezbûre olmak lâzımdür. Müslimânlardan ve bî-garaz kimesnelerden teftiş idüp göresin. Zikrolunan akçayı mezkûr nâzır kırkduğı muhakkak olursa nâzır-ı mezbûrî sûret-i sicilli ve kayd ü bend ile gönderesiz ve irsâl olunan akçayı darb-hânede kesdirüp ne mikdâr akça hâsıl olursa Rodos havâlelerine teslim idüp noksânın nâzır-ı mezbûra tekml itdüresiz ve nâzır-ı mezbûr “guruşın elli beşer akçaya aldum, sende elli beşer üzre virdirin alursunuz” diyü ta'cîz ider imiş; “kırkardan ziyâde başka guruş virilmeye” diyü fermân olup ahkâm-ı şerîfe gönderilmeğın hılâf-ı emr ziyâdeye virilüp emre adem-i itâ'ate sebep nedür; tamâm ma'lûm idinüp mufassal ü meşrûh yazup bildüresin. Şöyle bilesin diyü. Tahrîran fî 18, Şa'bân, sene: 987.

[35]

Beypazarı kadısına hüküm; Ankara sancağı piyadelerinden Koyun ocağı piyadelerinin mîrî hizmetlerinde bazen bedel akçesi vermelerinin lazım olmasına rağmen yayabaşı ve mukaddemlerin fazladan bedel akçesi isteyip zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususta bedel akçesi tahsilinin kanuna göre yapılıp kanuna aykırı hareket edenlerin menedilmesi hakkında.

Beğbâzârı kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazânda Ankara sancağı piyâdelerinden Koyun ocağı piyâdeleri Südde-i Sa'âdetüm'e âdem gönderüp; "hıdmet-i mîrîye vâkı' olup ba'zı zamânda kânûn üzre bedel akçası vermek lâzım geldükde yayabaşı ve mukaddamlerimiz kânûndan ziyâde bedel akçası taleb idüp zulm iderler, hayfdur" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise zikrolunan piyâdelerün yayabaşı ve mukaddamlerine muhkem tenbîh idesiz ki mîrî hıdmet fermân olundukda mezkûrların nevbetlûsin ihrâc idüp kendü ihtiyârları ile bedel akçasın virdüklerinde olıgelen âdet ü kânûn üzre alup kânûndan ziyâde bir akça ve bir habbelerin almayasın. Şöyle ki; mahzâ celb ü ahz içün rencîde iderlerse men' u def' idüp memnû' olmayanları isimleri ile yazup Dersa'âdetüm'e arz idesin ve bî-vech almışlar ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih olanlardan bî-kusûr alıviresin. Bu husûs içün tekrâr şikâyet olunmalu eylemeyesin diyü. Tahrîran fî 11, Şehr-i Şa'bânî'l-mu'azzam, sene: 987.

72

Mukâtaât müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh'a ve Gülnar kadısına hüküm; Gülnar kazâsından Süleyman'ın, Gülnar hâslarına tabi Gezen köyü mültezimleri İsmail ve İlyas'a kefil olduğunu ve mültezimlerin zimmetlerinde olan mal-ı mîrîyi vermemek için mallarını akrabalarına hibe edip bakâyâ tahsiline gelen nazır Sinan'ın mezkûrların mallarını satmadan kendisinden kefalet malını alıp zulmettiğini bildirmesi ve bu hususta mültezimlerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh'a ve Gülnar kâdîsına hüküm yazıla ki:

Gülnar kazâsından Süleymân nâm kimesne kapuma gelüp; "ben tahvîl-i sâbıkada Gülnar hâslarına tâbî' Gezen nâm karye mültezimleri olan İsmâ'îl ve İlyâs nâm

kimesnelerün yigirmi bin akçe zarar mâllarına kefil olmışdum. Eyle olsa tahvîl âhırinde mezbûrân mültezimler zarar itmeğin zimmetlerinde olan mâl-ı mîrîyi virmemek için tahvîlleri içinde kendülerinün emlâk ü esbâbları olan ve akribâsına hibe vü temlik idüp muvâza‘aten ellerine huccet virüp ve ba‘zısı dahı kendülerinün tasarrufunda iken hâlâ bakâyâ tahsîline mukayyed olup mukâta‘ât nâzırı olan Sinân mezkûrların emlâk ü esbâbı fûrûht olunmadın benden mâl-ı kefâletimi bî-kusûr alup zulm ü hayf itmişdür” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ idüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ mezkûrân mültezimler zimmetlerinde olan mâl-ı mîrîyi virmemek için tahvîlleri içinde ve tahvîlleri tamâm oldukdan sonra emlâk ü esbâbların mîrîden kaçurup akribâsına hibe ve temlik idüp muvâza‘a ile ellerine huccet virdükleri vâkı‘ ise muvâza‘a itdükleri bi-hasebi‘ş-şer‘i‘ş-şerîf sâbit ü zâhir oldukdan sonra ol makûle muvâza‘a ile virdükleri huccetlerine amel itmeyüp mülteziminün emlâk ve esbâbların beyne‘t-tâlibîn fûrûht itdürüp ism-i mâl ıtlâk olunur nesnesi kalmadukdan sonra dahı bâkî kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bî-kusûr cem‘ u tahsîl itdürüp mültezimün emlâk ü esbâbı var iken hılâf-ı şer‘ u kânûn kefâleyi rencîde itdürmeysesiz ve zikrolunan mültezimlerün emlâk ve esbâbları zimmetlerine kifâyet idüp kefâleye mürâca‘at olunmak lâzim gelmez ise mülteziminün alâkaları kat‘ olundukdan sonra mezkûrdan kefâlet için alınan akçayı dahı müteveccih olanlardan bî-kusûr alıvirüp şer‘a ve kânûna muhâlif kimesneye iş itdürmeysesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp hîle vü hud‘a [ve] tezvîr ü telbîs ile mâlım tahsîli avk u te‘hîr olunmakdan ve bî-vech kimesneye zulm ü te‘addî olunmakdan ihtirâz idüp muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup Dersa‘âdetüm’e arz idesiz diyü. Tahrîran fî 9, Şa‘bânî’l-mu‘azzam, sene: 987.

[36]

73

Bursa kadısına ve Bursa’da Sultan Murad Han Evkafı mütevellisine hüküm; Sipahi-oğlanları cemaatinden yirmi ikinci bölükte mutasarrıf olan Mahmud bin Hamza’nın evkaf zevaidi mutasarrıfı Mehmet bin Veli’nin vefat ettiğini bildirip vazifesinin kendisine verilmesini istemesi ve vazifeye tayin edilmesi hakkında.

Burusa kâdisına ve Burusa'da âsûde olan merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Murâd Hân *tâbe serâhü* Evkâfı mütevellîsine hüküm yazıla ki:

Sâbıkâ sipâhî-oğlanları cemâ'atinden yigirmi ikinci bölükde yevmî yigirmi beş akça ulûfeye mutasarrıf Mahmûd bin Hamza nâm kimesne bundan akdem Dersa'âdetüm'e gelüp; “evkâf-ı mezbûre zevâyidinden yevmî on akçaya mutasarrıf Mehmed bin Velî fevtolmuşdur” diyü bildürdi. Vazîfesi hazîne kalmak üzre zevâyid-i mezbûr kendüye mutasarrıf buyurılmak recâsına sene: 982 Muharremi'nün ikisinden virilmişdi. Hâlâ mezkûr Mehmed'ün fevti gayri vâkı' olup vazîfesi mahmiyye-i İstanbul'da Hekim/Hâkim Çelebi Zâviyesi'nde Şeyh olan Ahî-zâde Mevlânâ Mehmed'ün vazîfesiyle istidlâl itmek murâd idinmek fermân olunup ve siyahî-i mezbûr Mahmûd'a sene: 987 Recebi'nün yigirmi dokuzundan kânûn üzre beş akça ta'yîn olunmak emrüm olmağın buyurdum ki:

Hük-m-i şerîfüm vardukda, emrüm mücebince mezkûr Mahmûd'a zevâyid-i mezbûrdan yevmî beş akçayı virüp ve sene: 982 Muharremi'nün ikisinden târîh-ı mezbûreye gelince zevâyid-i mezbûreden yevmî beş akça hısâbınca alduğı vazîfe bi't-tamâm ol olmayınca vazîfe virilmeyüp ol olundukda emrüm üzre yevmî beş akçaya vazîfesin viresiz diyü. Tahrîran fî 9, Şa'bân, sene: 987.

74

Keskin kadısına hüküm; Merhum Mustafa Paşa'nın Bolu'daki medresesi evkafı tabi Çapan, Halitler ve Burcalı köylerinin öşrünün vakfa hâsıl kaydedilmesine rağmen Kırşehir hâsları mültezimlerinin vakfa ait olan öşre müdahale etmeleri ve bu hususta vakıf gelirlerine başkalarının müdahalesinin engellenmesi hakkında.

Keskün kâdisına hüküm yazıla ki:

Merhûm Mustafa Paşa'nun nefsi-i Bolı'da vâkı' olan medresesi evkâfına mütevellî olan Seyfullah nâm kimesne kapuma âdem gönderüp; “evkâf-ı mezbûreden taht-ı kazâna tâbi Çapan ve Halîdler ve Burcalı nâm karyelerin öşri defter-i atık ve cedîdde vakfa hâsıl kaydolanmış iken hâlâ Kırşehri hâsları mültezimler olanlar vilâyet defterine muhâlif vakfa âyid ü râci' olan öşrine dahlîderler, hayfdur. bu bâbda elimde vilâyet defteri dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olmuş sahîh ve cedîd mühürlü defteri sûretine nâzır idüp göresiz. Fi'l-vâkı' münâze'un-fih olan karyelerün öşri defteri-i atık ve cedîdde vakfa hâsıl kayd olunup mîrîye alâkası yok iken hâlâ zikrolunan emînler hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet ol vechile dahleyletükleri vâkı' ise men' u def' idüp min-ba'd vilâyet defterine muhâlif kimesneyi dahlitedürmeyüp mâl-ı vakfa zarar gelmekden be-gâyet hazer idesiz. Şöyle ki; bu bâbda hılâf-ı şer've'l-kânûn ve mugâyir defter-i hümayûn ve vakfa âyid ü râci' olan mahsûlden nesne dahı alup kabzitmişler ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih olanlardan taleb ü tahsîl idüp vakf için zabt itdürüp bu husûs için tekrâr şikâyet gelmelü eylemeyesiz diyü. Tahrîran fî 11, Şa'bân, sene: 987.

75

İstanbul ve Galata kadılarına hüküm; İstanbul'da gümrük emini Ali Çavuş'un Galata civarında bazı kâfir tüccarların mallarını gümrükten kaçırıp gizlice gemiye koyup mal-ı mîrîye ve iltizamına zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususta tüccar taifesinden gümrük resminin tahsil edilip mal-ı mîrîye zarar verilmesinin engellenmesi hakkında.

İstanbul ve Galata kâdılarına hüküm yazıla ki:

Bi'l-fi'l Mahmiyye-i İstanbul'da gümrük emîni olan Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Alî Çavuş hâlen Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; ba'zı kefare-i harbî tüccâr tâyifesi mahmiyye-i mezbûreden âhar vilâyete alup gitmek için aldıkları metâ'ı Galata'da der-mâhzen itdüklerinden sonra sefîneye idhâl idüp lâkin ba'zı tüccar metâ'ların gümrükten kaçırıp hufyeten sefîneye komağla mâ-beynde küllî mâl-ı mîrî zâyî' olup iltizâma zarar olur. Ol makûle der-mahzen olan metâ'ı ashâbı muvâcehesinde mahzende iken defter olunup mîrî gümrük zâyî' olmamak için hükm-i şerîf recâ itmeğin buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise min-ba'd tüccar tâyifesi harcı alup gitmek için der-mâhzen itdükleri metâ'ı ma'rifet-i şer'le ashâbı muvacehesinde üzerine âdem kodurup aynıyla defter itdüresiz ki ba'dehû gemiye idhâl olundukda ol deftere tatbîk olunup noksânı var ise tüccardan su'al olunup yemîn vermek lâzım gelürse kiliselerine iletirüp âyîn-i bâtılaları üzre yemîn teklîf itdürüp şöyle ki; deftere mutâbık gelürse ta'arruz olunmayup gümrüklerin aldırasız. Oligelen

âdet ü kânûn üzre gümrüğü alınmayaların hîle ile hufyeten gemiye metâ‘ girüp mâl-ı mîrîye zarar itdürmeyesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp bu bahâne ile tüccara bî-vech hılâf-ı şer‘ u kânûn zulm ü te‘addî olunmakdan hazer idüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 15, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

[37]

76

Mukâtaât müfettişi sabıka Balıkesir kadısı Mevlânâ Muhyiddin’e ve nazır Hamza Çavuş’a hüküm; Kütahya sancağındaki Kayı Yörüklerine ve Büyük ve Küçük Engerek köyleri mukâtaaları mültezimi Ali ve mal-ı mîrînin toplanması için müfettiş olan Mevlânâ Muhyiddin’in naibi Mustafa Fakih ile kazâ-i Şeyhli’ye tabi Büyük ve Küçük Çallu köylerinden Cafer ve Armağan ile tımardan mütekait Hasan adlı sipahinin, mîrî rüsüm için toplanacak akçeyi hurda, kırık ve kem-ayar akçeden almayı teklif etmeleri ve bu akçelerin Hızâne-i Amire’ye uygun olmadığının söylenmesi üzerine çeşitli hakaretlerde bulunup sorun çıkartmaları ve bu hususta eşkıyalık yapanlar sipahi ise hapsedilip değil ise kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Mukâta‘ât müfettişi Sâbıkâ Balıkesri kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve nâzır Hamza Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Hâlen kapuma arz gönderüp; “Kütâhiyye sancağında vâkı‘ Kayı yörüklerine ve Büyük Engerek ve Küçük Engerek nâm karyelere ve tevâbî‘ı mukâta‘alarına mültezim olan Alî ve mâl-ı mîrî cem‘ı için sâbıkâ müfettiş olan Mevlânâ Muhyiddîn'ün nâyibi Mustafa Fakih ile kazâ-i Şeyhlu'ya tâbî‘ Büyük Çallu ve Küçük Çallu nâm karyelerden Ca‘fer ve Armağan nâm kimesneler ve tîmârdan ve tîmârdan mütekâ‘ıd Hasan nâm sipâhî ba‘zı levend ile üzerlerine gelüp âlet-i harble mîrî rüsûm için cem‘ olunacak akçaya isti‘mâl olunmayan hurde ve kırık ve kem-ayâr akçadan almağa teklîf eyleyüp “Hızâne-i Âmire'ye yarar akça değildir” dinildükde çadırların basup tınabların kesüp envâ‘-ı hakâret eyledüklerinden gayri mezbûr Armağan mukaddemâ emîni ma‘rifeti olmadın altı nefer abd-i âbık dutup ekl ü bel‘ eyleyüp ve zimmetinde hayli mâl-ı mîrî olup virmekde te‘allül eyledüğün” i‘lâm eylemişsiz. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve bu husûs bundan akdem bir def'a şer'le görilüp faslolanmış olmayup ve üzerinden on beş yıl mürûr itmiş değil ise hak üze şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sübût u zuhûr bula. Ol takdîrce ehl-i fesâd sipâhî ise habsidüp arzidesiz; değil ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf lâzım geleni icrâ idüp yirine koyasız ve mezkûr Armağân'un vech-i meşrûh üze bel'ıyyâtından zimmetine bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn ne mikdâr nesne zâhir olursa bir ân mecâl virmeyüp mîrî için cem' u tahsîl itdükden sonra hâsıl olan akçayı başka defter ve der-kîse eyleyüp ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile Dersa'âdetüm'e gönderüp teslîm-i hazîne itdüresiz ve yazup bildüresiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp tezvîr ü telbîsden ve şühûd-ı zûrdan be-gâyet ihtirâz idüp hakk-ı sarîha [tâbi'] olasız. Memnû' olmayanları sekidüp eslemeyüp ınâd idenleri ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup Dersa'âdetüm'e arz idesiz. Tahrîran fî 16, Ş., sene: 987.

77

Mukâtaât müfettişi Balıkesir kadısı Mevlânâ Acem-zade Muhyiddin'e ve nazır Hamza Çavuş'a hüküm; Kütahya sancağında Büyük Çallu ve Küçük Çallu ve Büyük Engerek ve Küçük Engerek köylerine ve mukâtaalarına mültezim olan Ali'nin iltizamına dâhil olan mukâtaalara sipahilerin müdahalede bulunup zaptına mani olup mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmesi bu hususta mukâtaalara başkalarının müdahalesinin engellenmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişi Sâbıkâ Balıkesri kâdısı Mevlânâ Acem-zâde Muhyiddîn'e ve nâzır Hamza Çavuş'a hüküm ki:

Livâ-i Kütâhiyye mukâta'âtından Büyük Çallu ve Küçük Çallu ve Büyük Engerek ve Küçük Engerek nâm karyelere ve tevâbi'ı mukâta'alarına bi'l-fi'l mültezim olan Ali kapuma âdem gönderüp; “zikrolunan Engerek ve Küçük Engerek iltizâmıma dâhil olup ve benden mukaddem emîn olanlar zabtidegelmişler iken hâlâ ba'zı sipâhîler “bize tîmâr virilmişdür” diyü hılâf-ı şer' u kânûna dahlidüp ve toprak kâdîları dahı bizden vilâyet defteri sûreti taleb idüp zikrolunan karyelerin mahsûlin mîrî için zabtitdürmekle mâni' olup mâl-ı mîrîye zarar iderler, hayfdur. Görilmesin taleb iderüm” diyü bildürdü. İmdi Hızâne-i Âmirem'de olan mukâta'a defterlerine nazar olundukda zikrolunan karyeler için bundan esbak nizâ' olmağın emr-i şerîf virilüp görildükde sipâh

tâyifesiñün alâkası olmaduğı mukarrer olup kemâ-kân havâss-ı hümâyûnum içün zabtolunmak emrüm olup sipâhîñün alâkası dahı olmış bulunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise zikrolunan karyeleri olıgelen âdet ü kânûn üzre havâss-ı hümâyûnum içün mültezim-i mezbûra zabtitdürüp min-ba'd sipâh tâyifesiñ hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i hümâyûn dahlitdürmeyesiz ve işbu hükm-i şerîfümün hılâfına emr-i âhar dahı ibrâz iderler ise istimâ' itmeyüp min-ba'd ol vecihle te'allül ü nizâ' itdürmeyesiz. Memnû' olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd iderlerse isimleriyle yazup Dersa'âdetüm'e arz idesiz. Tahrîran fî 16, Şa'bân, sene: 987.

[38]

78

Kıbrısık ve Bolu kadılarına hüküm; Kıbrısık kazâsına tabi Mandır köyünden Ahmet'in, açık arttırma ile Halil adlı kişinin arazisini almasına ve elinde tapusu olmasına rağmen mevkufat mültezimi olan Ahmet ve Ömer adlı kişilerin mezkûr araziye kanuna aykırı müdahalede bulunup başkalarına satmaya çalışmaları ve kanuna aykırı hareket eden mültezimlerin menedilmesi hakkında.

Kıbrısık ve Bolu kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Kıbrısık kazâsına tâbi' Mandır nâm karyeden Ahmed nâm kimesne kapuma gelüp; "Halîl nâm kimesne bundan esbak gaybet-i munkatı'a ile amel olup zâhirde vâris-i ma'rûfî olmamağın karye-i mezbûreden bir kıt'a bağçesi tevâbi'ıyla Beytül-mâl'e râci' oldukda ol zamânda mevkûfât mültezimi olan Imrân nâm kimesne bey'-ı men-yezîd itdürdükden sonra cânib-i mîrîden bana satun alup alup* tasarruf içün elime huccet virilüp beş yıl mikdârı vardır ki tasarrufumda iken hâlâ mevkûfât mültezimi olan Ahmed ve Ömer nâm kimesneler hılâf-ı şer' u kânûn dahlidüp "tahvîlimize râci'dur" diyü âhara fûrûht itmek isterler, hayfdur. Görilmesin taleb iderüm. Bu bâbda elimde fetvâ-yı şerîfe dahı vardır" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve bu bâbda olan fetvâ-yı şerîfe nazar idüp onat vecihle hak üzre göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezbûr Halîl mültezim-i sâbık Ömer'in tahvîlinde gâyib olup ma'rûfû'n-neseb vârisi olmağla zikrolunan bağçesi bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn Beytül-mâl'e âyid ü râci' oldukda

mültezim-i mezbûr tâlibler muvâcehesinde mîrî için buna fûrûht idüp eline huccet virildükden sonra beş yıl mürûr idüp bunun tasarrufunda ise ve bundan esbak bir def'a mîrî için zabtolunmuş iken bunların tahvîlleri içinde dahı tekrâr Beytû'l-mâl'e râci' olmuş değil ise ve elinde olan fetvâ-yı şerîf da'vâsına mutâbık ise zikrolunan âdemleri men' u def' idüp hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye iş itdûrmeyesiz. Memnû' olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup Dersa'âdetüm'e arz idesiz diyü. Tahrîran fî 9, Ş., sene: 987.

79

İznik kadısına hüküm; Kasım adlı kişinin, Berber Hasan adlı kişiye emanet verdiği eşyasının kaybolduğunun söylenip geri verilmekte sorun çıkartılması ve bu hususta malının geri alınıp ümenanın sorun çıkartmasının engellenmesi hakkında.

İznik kâdîsına hüküm yazıla ki:

Hâliyâ Kâsım nâm kimesne kapuma gelüp; “ben sâbıkâ mahmiyye-i İstanbul'da geldükde kazâ-i mezbûr sâkinlerinden Berber Hasan nâm kimesnede emânet koduğım esbâbımı “gaybet-i munkatı'a ile amel oldu” diyü kâdî-i mezbûr mevkûfât emîni olan Ömer nâm kimesneyi zabtitdûrüp mâ-beyne varup taleb eyledüğimde hılâf-ı şer'-ı şerîf virmeyüp nizâ' ider, hayfdur. Şer'le görilmesin taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve bu husûs bundan akdem bir def'a şer'le görölüp faslolunmuş olmayup bilâ-özü-i şer'î üzerinden on beş yıl geçmiş değil ise onat vecihle hak üzre şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan hakkın teveccüh idenlerden bî-kusûr alıvirüp hılâf-ı şer' u kânûn ümenâya te'allül ve inâd itdûrmeyüp ol vecihle zulm ü te'addî itdûrmeyesiz. Memnû' olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri isimleriyle yazup Dersa'âdetüm'e arz idesiz diyü. Tahrîran fî 9, Ş., sene: 987.

[39]

80

Silifke kadısına hüküm; Silifke kadısına tabi Kit köyü sakinlerinden birkaç şahsın Konya'daki Türbe-i Celaliye Vakfı reayasından olup hukuk ve rüsumları vakıf için zapt edilmesine rağmen mütekait sipahi-zade Mevlânâ Vildan'ın zikrolunan kişileri sipahi-zade kaydedip vakıf malını zarara uğratması ve bu hususta hukuk ve rüsumların evkaf zabitlerine zapt ettirip kanuna aykırı kimseye iş yaptırılmaması hakkında.

Silifke kâdîsına hüküm yazıla ki:

Konya kâdîsı hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; mahrûse-i Konya'da Türbe-i Celâlliye kurbinde merhûm Sultân Selîm Hân *tâbe serâhü* binâ eylediği imâret evkâfından Silifke kâdîsına tâbi' Kit nâm karye sâkinlerinden Ahmed ve Mehmed ve Mahmûd ve Halîl Fakîh nâm kimesneler kadîmü'l-eyyâmdan defter-i hâkânîde mukayyed evkâf-ı mezbûre re'âyâsından olup vâkı' olan hukûk u rûsûmları vakf için zabtolunugelmiş iken bundan esbak mütekâ'id sipâhî-zâde ferdi olan Mevlânâ Vildân zikrolunan kimesneler "cihât tasarruf eylemekle ehl-i berât kısmındandır" diyü bir tarikle mütekâ'id kayditmekle mâl-ı vakfa gadr olmuşdur" diyü evkâf-ı mezbûre mütevellîsi ve kâtibi arz olunmasın iltimâs itdüklerin i'lâm itmeğin buyurdum ki:

Hük-m-i şerîfüm vardukda, bu bâbda mütevellî elinde olan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü evkâf defteri sûretine nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı' mezkûrlar defter-i hâkânîde evkâf-ı mezbûreye ra'ıyyet kaydolunmuşlar iken sonradan bir tarikle sipâhî-zâde kaydolunmuşlar ise ki zâhir ola. Ol takdîrce vakfin defterinde mukayyed olduğu üzere vâkı' olan hukûk [u] rûsûmların kemâ-kân vakıf için evkâf zâbitlarına zabtitdürüp hîle vü hud'a ile hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i hümayûn kimesneye iş itdürmeyesin. Bi'l-cümle mâl-ı vakfa zarar olmakdan ihtirâz idüp muhtâc-ı arz olursa yazup Dersa'âdetüm'e arz idesin diyü. Tahrîran fî 9, Şa'bâni'l-mu'azzam, sene: 987.

81

İskefsir kadısına hüküm; İskefsir kazâsına tabi Kızılıpınar köyü sakinlerinden Hüseyin'in sipahi reayasından olup öşür ve rüsumunu ödeyip müsellemlere ait yerleri kullanmamasına rağmen müsellemin emin ve amillerinin kanuna aykırı olarak tekrardan öşür ve rüsum talep edip zulmetmeleri ve bu hususta müselleminlerin sipahi reayasına müdahalesinin engellenmesi hakkında.

İskefsir kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi‘ Kızılpınar nâm karye sâkinlerinden Hüseyin nâm kimesne Dersa‘âdetüm'e gelüp; “ben defter-i cedîd-i hâkânîde mukayyed sipâhî re‘âyâsından olup ve sipâhî toprağın zirâ‘at idüp öşr ve rûsûmı mezbûr karye sipâhîsine edâ idüp müsellemler yirlerin tasarruf itmez iken hala mensûh müsellemler emîn ve âmilleri dahı hılâf-ı şer‘ u kânûn tekrâr öşr ve rûsûm taleb idüp zulm iderler” diyü bildürdi. imdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ mezkûr defter-i hâkânîde mukayyed sipâhî re‘âyâsından olduğundan gayri sipâhî toprağın tasarruf idüp elinde müsellemler yirleri yoğise bi-hasebi's-şer‘ ve'l-kânûn sipâhî tâyifesine öşr ve rûsûmın virdükden sonra zikrolunan müsellemler emînlerin hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i hümâyûn dahilidürmeyüp re‘âyâyâ zulm ü te‘addî itdürmeyesin. Memnû‘ olmayanları sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup Dersa‘âdetüm'e arz idesin diyü. Tahrîran fi 9, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

[40]

82

Müfettiş-i Antalya kadısı Mevlânâ Burhaneddin ve Karahisar-ı Teke kadılarına hüküm; Karahisar-ı Teke kazâsında Kepes köyünden Mehmed'in, Teke sancağında haymana mukâtaası mültezimi Toman bin Timür'den mîrî pirinç almamasına rağmen Timür'ün pirinç aldığını söyleyip bir miktar akçesini alıp zulmetmesi ve bu hususta mültezimin muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesi hakkında.

Müfettiş-i Antâliyye kâdîsı Mevlânâ Burhâneddin ve Karahîsâr-ı Teke kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Karahîsâr-ı Teke kazâsında Kepes nâm karyeden Mehmed nâm kimesne kapuma gelüp; “livâ-i Teke mukâta‘âtından haymâne mukâta‘asına tahvîl-i sâbıkda mültezim olup zimmetinde küllî bâkîsi olan Toman oğlu Timür nâm mültezimden ben mîrî pirinç almayup ve bende şer‘î alımı dahı yok iken tezvîr ü telbîse sülûk idüp “yiğirmi müd

pirinç virdüm” diyü hılâf-ı şer‘-ı şerîf dört bin tokuz yüz akçamı alup ziyâde zulm itmişdür. Şer‘le görilmesin taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve bu husâsa bundan akdem bir def‘a görölüp faslolunmuş olmayup ve üzerinden on beş yıl geçmiş değil ise şer‘le göresiz. Fi‘l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise şer‘le sâbit ü zâhir ola. Ol takdîrce mukaddemâ mültezim-i mezbûrun zimmetinde olan mâl-ı mîrî bî-kusûr aldukdan sonra bunun dahı ol vecihle bi-hasebi‘ş-şer‘i‘ş-şerîf sübût u zuhûr bulan hakkın müteveccih oldukda bî-kusûr alıvirüp hılâf-ı şer‘-ı şerîf kimesneye iş itdûrmeyesiz. Ammâ; mültezim-i mezbûr bunun şer‘le sübût bulan hakkın virmemek için zimmetinde olan mâlını edâ itmeyüp te‘allül iderse sen ki müfettişsin, bir ân mecâl virmeyüp ne mikdâr bâkîsi var ise emlâk ü esbâbından kifâyet itmeyeni kefâlesinden bî-kusûr cem‘ u tahsîl eyleyüp kat‘-ı alâka itdüresiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olasız. Memnû‘ olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri isimleriyle yazup Dersa‘âdetüm'e arz idesiz diyü. Tahrîran fî 9, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

83

Kıbrıs ve Mudurnu kadılarına hüküm; Mudurnu kazâsından İbrahim ve Hacı Bali'nin, Mudurnu kazâsındaki Ligencik adlı mezranın Kara Ali çiftliğinden zevaid çıkmasıyla vilayet muharririnin Sultan Bayezid Han'ın Amasya'daki İmareti Evkafı'na kaydettiğini ve bu mezranın tapusunu alıp ziraat etmelerine rağmen ocak müsellemlerinin kanuna aykırı hareket edip tasarruflarına mani olduklarını bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip ocak müsellemlerinin vakıf arazilerine müdahalelerinin menedilmesi hakkında.

Kıbrıs ve Mudurnu kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Mudurnu kazâsından İbrâhîm ve Hacı Bâlî nâm kimesneler Dersa‘âdetüm'e gelüp; “Mudurnu kazâsına tâbî‘ Ligencik nâm mezra‘a bundan akdem piyâde çiftlikleri mesâha olundukda zikrolunan mezra‘a Kara Alî çiftliğinden zevâyid çıkmağla vilâyet muharriri merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Bâyezîd Hân'un Amâsiyye'de vâkı‘ olan İmâreti Evkâfı'na kaydidüp lâkin mütevellîleri ihmâl eylemekle mezbûr ocak müsellemleri fuzûlî zabtidüp ba‘dehû emr-i şerîfle görildükde zikrolunan mezra‘a vakfa hükmolunup ve tapuya müstehik olmağla biz evkâf-ı mezbûre mütevellîsinden hakk-ı karârı ile dört

bin akça tapuya ve rûsûm tapusun bî-kusûr vakf için edâ idüp tasarruf için elimize huccet-i şer‘iyye virilüp ol zamândan berü zirâ‘at ü harâset idüp öşr ve rûsûmın mîrî için edâ ider iken hâlâ mezkûr ocak müsellemleri hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet dahlidüp tasarrufumuza mâni‘ olurlar, hayfdur. Bu bâbda elimizde huccet-i şer‘iyye dahı vardır” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve ellerinde olan huccet-i şer‘iyyeye nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise ve hîn-i tahrîrde sonradan zamîme virilmiş değil ise ve ellerinde olan huccet da‘vâlarına mutâbık olup mazmûnı alâ-vechi'l-hasım bi-hasebi's-şer‘i's-şerîf sâbit ü zâhir olursa mûcebi ile amel idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir huccet-i şer‘iyye ve defter-i hümayûn kimesneye iş itdürmeyüp mâl-ı vakfa zarar gelmekden ve hılâf-ı şer‘-ı şerîf kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olası. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 10, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

84

Irla ve Gönen kadılarına hüküm; Gönen kazâsına tabi Yassıviran, Ovacık ve Kışla-i Hâssa adlı köylerden emin ve amillerin adet-i ağnam vergisini kanuna aykırı olarak fazladan almaları ve bu hususta adet-i ağnam tahsilinin kanuna yapılması hakkında.

Irla ve Gönen kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Gönen kazâsına tâbi‘ Yassıvîrân ve Ovacık ve Kışla-i Hâssa nâm karyeler ahâlîsi kapuma âdem gönderüp; “emîn ve âmillerimiz olanlar âdet-i ağnamımızı olıgelen âdet ü kânûn üzre almayup ziyâde alup zulm ü hayf iderler” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise bunların muvâcehesinde zikrolunan ümenâyâ muhkem tenbîh ü te’kîd idesiz ki her Abril evvelinde ellerinde mevcûd bulunan koyunların add ü defter itdükden sonra iki koyuna bir akça âdet-i ağnam ve üç yüz koyuna beş akça hısâbı üzre resm-i ağılların aldurup andan ziyâde bir akça ve bir habbelerin almayalar ve aldurmayasız. Şöyle ki; bu bâbda hılâf-ı şer‘ u kânûn ziyâde nesneleri dahı almışlar ise ba‘de's-sübût şer‘le müteveccih olanlardan alıvirüp bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet gelmelü eylemeyesiz.

Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 13, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

[41]

85

Ahkâm-ı Şehr-i Şa‘bânî'l-mu‘azzam min şuhûr-ı sene 987 el-cüzü's-sâlis

Bolu mukâtaâtı müfettişi Viranşehir kadısı Mevlana Abdülcélil ve Mudurnu ve Kıbrısçık kadılarına hüküm; Bolu sancağı haslarına ortak mültezimler olan Sunullah ve Hacı Bayram'ın, Bolu sancağında tarla ve çiftlik adıyla deftere kaydolan evkafın ve mevkufat emînlerinin zapt ettikleri reayanın bennak vergilerinin hâslara ilhak edilip iltizamlarına dâhil olmasına rağmen evkaf zabıtları ve sancakbeyi subaşılarının kanuna aykırı müdahalede bulunup mîrîye ve mültezimlere zarar verdiklerini bildirmeleri ve bu hususta zikrolunan yerlerin öşür, bennak ve sair rûsumlarının mezkûr mültezimlere zapt ettirilip başkalarının müdahalesinin menedilmesi hakkında.

Bolu mukâta‘âtı müfettişi Viranşehri kâdisı Mevlana Abdülcélil ve Mudurnu ve Kıbrısçık kâdılarına hüküm yazıla ki:

Livâ-i Bolı hâslarına bi'l-fi‘l ber-vech-i iştirâk mültezimler olan Sunullah ve Hacı Bayram nâm kimesneler kapuma gelüp; livâ-i mezbûrede sâbika mezâri‘ ve çiftlik nâmıyla defter-i hâkânîye kaydolunan evkâfınun ve sâbika mevkûfât emînleri zabtidedeldükleri sâyir re‘âyânun bennâkları mezkûr hâslara ilhâk olup ve vilâyet defterinde yigirmi beş bin akça hâsıl kaydolunup iltizâmımıza dâhil ve elimizde nişânlu vilâyet defteri sûreti dahı var iken hâliyâ zikrolunan mevkûfât emînleri zabtidedeldükleri bennâk mahsûlin evkaf zâbitları ve sancakbeği subaşıları “bizüm defterimize dahı kaydolunmuşdur” diyü bundan esbak dahlitdüklerinde ve vilâyet muharriri olan Za‘îm Canseb'ün(?) Hızâne-i Âmire'ye teslîm eyledüğü defter-i hâkânîye nazar olup vech-i meşrûh üzre havâss-ı hümâyûna ilhâk olunduğı mukayyed bulunmağın elimize nişânlu vilâyet defteri sûreti virilüp ve defter-i cedîd-i hâkânî mücebince zikrolunan çiftlik ve mezâri‘un öşrin ve resm-i bennâk ve âdet-i ağnâm ve sâyir hukûk ve resimlerin kemâ-kân mîrî için zabtitdürüp sancakbeği subaşıları ve

evkâf zâbitları hılâfına emr dahı ibrâz iderler ise “amel itmeyesiz” diyü mufassal ü meşrûh hükm-i şerîf dahı virilmişken şimdiki hâlde evkâf zâbitları ve sancakbeğleri sübaşları memnû‘ olmayup hılâf-ı defter ü kânûn ve mugâyir emr-i hümâyûna girü dahlitmekden hâlî olmazlar, hayfdur. Bu bâbda elimizde nişânlu vilâyet defteri sûreti dahı vardur” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu bâbda mezkûrların elinde olan kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü ve nişânlu vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise zikrolunan çiftlik ve mezâri‘un öşrin ve resm-i bennâk ve âdet-i ağnâm ve sâyir hukûk ve resimlerin defteri-i cedîd-i hâkânîde kaydolunduğı üzre mezkûrân mültezimlere kemâ-kân zabtitdürüp hâricden kimesneyi dahlitdurmeyüp mîrîye zarar ve mültezime gadr olmakdan ihtirâz idesiz ve vârid olan o emr-i şerîfenün hılâfına bir tarıkla emr dahı ibrâz iderler ise istimâ‘ itmeyüp emr-i şerîf-i sâbık ve defter-i cedîd-i hâkânî mücebince amel idüp şer‘a ve kânûna muhâlif defter-i hümâyûna ve emr-i münîfe mugâyir kimesneye iş itdürmeyesiz. Memnû‘ olmayanları sekidüp muhtâc-ı arz olan kaziyelerin yazup Dersa‘âdetüm'e arz idesiz diyü. Tahrîran fî 14, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

[42]

86

Mukâtaât müfettişi ve Bergama kadısına hüküm; Bergama kazâsına tabi Dünderlı köyünden Abdî'nin, kendi isteğıyle Güzelhisar mukâtaası emini Mehmet'in zarar malına kefil olmamasına rağmen kendisinin kefil olarak yazdırılıp zulme uğraması ve bu hususta kanuna aykırı kimseye iş yaptırılmaması hakkında.

Mukâtaât müfettişi ve Bergama kâdısına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi‘ Dünderlı nâm karyeden Abdî nâm kimesne kapuma gelüp; “ben bi'l-fi'l Güzelhisâr ve tevâbi‘ı mukâta‘asına emîn olan Mehmed'ün zarar mâlına kendü ihtiyârıyla kefil ve müzekkî olmuş değil iken hâlâ emîn-i mezkûrun hâssa Yörük tâyifesinden Akaklar nâm cemâ'atden Alî nâm kimesne beş bin akça zarar mâlına kefil oldukda bizi müzekkî kayditdükden gayri iki bin akça zarar mâlına dahı kefil yazdurup zulm ü hayf itmişdür, şer‘le görilmesin taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda olan sicill-i mahfûza nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre tefîş ü tefahhus idüp vekîl-i berât kâdisından ve nâyibinden ve mahkeme huddâmından dahı su'al idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mültezim-i mezbûr mukâta'ât-ı mezbûreye iltizâm eyledükde merkûm Abdî kendü ihtiyarıyla varup iki bin akça zarar mâlına kefil ve mezbûr kefile müzekkî olmayup şer'le ve kânûnla bundan mâl-ı mîrî taleb olunmak îcâb eylemez ise hâlâ mültezim-i mezbûr bunı gaybetde kefil yazdurduğundan ma'âdâ mezbûr kefilinün zarar mâlına dahı müzekkî kayditdüğü vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola. Ol takdîrce mültezim-i mezbûrdan merkûm Abdî'nün yirine yarar ve mâldâr kefil ve müzekkî taleb ve sicill-i mahfûza kayditdükden sonra bunı kefâletden ve müzekkîlikden ihrâc idüp şer'a ve kânûna muhâlif kimesneye bî-vech iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup tezvîr ü telbîs ile mâlîma zarar olmakdan dahı be-gâyet hazer idüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 17, Şa'bân, sene: 987.

87

Liva-i Bolu mukâtaâtı müfettişi ve Mudurnu kadısına ve mukâtaât nazırı Abdülcélîl'e hüküm; Bolu sancağı mevkufatı iltizam emini Sunullah'ın, Mudurnu kazâsı bac-ı keylinin havâss-ı hümayûna hâsıl kaydolunup ve diğer bac-ı bazarı hariç ez-defter olup mevkuf için zapt olunması gerekirken sancakbeyi subaşları ve adamlarının müdahalede bulunup mal-ı mîrîye ve iltizamına zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususta mevkufat mukâtaalarına başkalarının müdahalesinin menedilmesi hakkında.

Livâ-i Bolı mukâta'âtı müfettişi ve Mudurnu kâdisına ve mukâta'ât nâzırı Abdülcélîl'e hüküm yazıla ki:

Bi'l-fi'l livâ-i mezbûre mevkûfâtına ber-vech-i iltizâm emîn olan Sunullah hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; “kazâ-i mezbûr nâyibinün bâc-ı keyli havâss-ı hümayûna hâsıl kaydolunup sâyir bâc-ı bâzârı hâric ez-defter olup mevkûf için zabtolunmak lâzım iken kazıyye-i mezbûr müselleme sancağı beği () hâssı olmağın mîr-i mezbûrun subaşları ve âdemleri sâyir bâc-ı bâzârı mahsûlin dahı zabtidüp iltizâmıma zarar ve mâl-ı mîrîye gadr iderler” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, emîn-i mezbûrî mîrî merkûmun subaşıları ile berâber ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedî mühürlü vilâyet defteri sûreti taleb idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup kazıyye-i mezbûrenün bâc-ı keyli havâss-ı hümayûnuma hâsıl kaydolunup sâyir bâc-ı bâzârı hâric ez-defter olup müsellemler beğine defterde hâsıl yazılmış değil ise hâlâ mîrî mezbûrun sübaşıları vilâyet defterlerine muhâlif hılâf-ı şer'-ı şerîf bî-vech zabtidüp mâl-ı mevkûfâ gadr eyledükleri vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'-i's-şerîf sâbit ü zâhir ola men' u def' idüp kadîmden mevkûf içün zabtolunıgelüp mültezim-i mezbûrun iltizâmına dahl ve tahvîli ve târîhına âyid ü râcî olan rûsumı olıgelen âdet ü kânûn üzre mültezim-i mezbûr dahı kemâ-kân mevkûfât içün zabtitdürüp şer'a ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp mâl-ı mîrîye gadr olmakdan hazer idesiz ve kazıyye bir dürlü dahı olup muhtâc olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 18, Şa'bân, sene: 987.

[43]

88

Bursa kadısına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Kubad-zâde Mehmed Çavuş'a hüküm; Liva-i Aydın ve Saruhan'da mensûh piyade ve müsellemlerin âdet-i ağnam ve rûsum-ı sairesi mukâtaasına iltizamla nazır olan Safer Çavuş'un etrafında olan yerlerin ayak amillerinin zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi ve akçelerin Hızâne-i Amire'ye teslimi için çaşnigir Mehmed'in görevlendirilmesi hakkında.

Bursa kâdisına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Kubad-zâde Mehmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Livâ-i Aydın ve Saruhan'da mensûh olan piyâde ve müsellemlerin âdet-i ağnam ve rûsum-ı sairesi mukâta'asın tahvîl-i sâbıkda ber-vech-i iltizâm nâzır olup zimmetinde küllî bâkîsi olan Hızır Çavuş'un yirüne etrâfında olan yirlerin ayak âmilleri zimmetlerinde mümkünü'l-husûl olan bakâyası bî-kusûr tahsîl olunup yarar âdemleriniz ile Südde-i Sa'âdetüm'e irsâl olundukdan sonra zimmetinde ne mikdâr bâkî kalursa işbu nevrûz-ı hümayûna değin iki yüz bin akçe getirüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itmek içün Südde-i Sa'âdetüm çaşnigirlerinden Mehmed müte'ahhid olmağla buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân te'hîr itmeyüp nâzır-ı mezbûrun ayak âmillerinden ve gayriden şimdiye değin ol cânibde tahsîl olunmuş ne mikdâr akçası var ise defter ve der-kîse eyleyüp ve mühürleyüp yarar âdemleriniz ve mezkûr çavuşum ile Dersa'âdetüm'e gönderüp teslîm-i hazîne itdüresiz ve yazup bildüresiz ve Burusa ve Yenişehir ve ol taraflarda olan bâkisi(?) irsâl olunan emr-i hümayûn(?) mücebince tahsîl itdükden sonra mezbûrî çâşnigîr Mehmed'e koşup livâ-i Aydın ve Saruhan câniblerinden olan bakâyâsı tahsiline irsâl idesiz ki varup müte'ahhid olduğu akçayı bî-kusûr cem' u tahsîl eyleyüp nevrûz-ı hümayûnumdan mukaddem Dersa'âdetüm'e gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm eyleye. Fî 21, Ş., sene: 987.

89

Bursa kadısına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mehmed Çavuş'a hüküm; Liva-i Aydın ve Saruhan'da mensûh müsellemler piyâdeleri nazırı Hızır Çavuş'un Bursa etrafındaki ilişkisinin kesilmesi ve zimmetindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Burusa kâdisına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mehmed Çavuş'a hüküm ki:

Livâ-i Aydın ve Saruhan'da mensûh müsellemler olan piyâdeler nâzırı olup küllî bâkîsi olan Hızır Çavuş'un Burusa etrâfında olan alâkası kat' olmak için size hükm-i şerîf gönderilmişdür. İmdi hâlâ Südde-i Sa'âdetüm çâşnigîrlerinden Mehmed gelüp “mezkûrun zimmetinde olan bâkîlerinden nevrûza değin iki yük akça tahsîl eylesesiz. İdemezsem benüm kendü mâlîmdan edâ idüp ve mezkûr gaybet iderse cümle bâkîsin mâlîmdan edâ idesiz” diyü müte'ahhid olup İstanbul kâdisı huzûrında sicill olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfümle vardukda, mezkûr Hızır Çavuş'un şimdiye değin ayak âmillerinden ve esbâb ve kefâlesinden ne mikdâr nesne kabz itmiş isenüz der-kîse eyleyüp ve mühürleyüp Dersa'âdetüm'e gönderüp andan sonra mezkûrî mesfûr kulum Mehmed teslîm idüp ol tarafda olan ba'zısın sen ki kâdisın, senün ma'rifetinle görüp ol tarafda tahsîli kâbil nesne kalmadukdan sonra idesiz ve Saruhan sancaklarında olan bâkîsin tahsîl itmek için ol tarafa alup gidüp müte'ahhid olduğu akçayı nevrûza değin hazîneme getirüp teslîm idüp ba'dehû sâyir bâkîleri dahı tedârük oluna diyü. Tahrîran fî 21, Ş., sene: 987.

Lazkiye kadısına hüküm; Bursa'da merhum Seyyid Mehmed el-Buhari İmaretî Evkafı'ndan Ramazan adlı kişinin, Bursa'ya tabi Karakova, Çeltikçi, Kiçeli, Armutçuk ve Üzerlik adlı köylerin mahsulüne iltizamla emin olduğunu ve Medîne-i Münevvere cabilerinin vakfa ait olan hisseden kanuna aykırı öşür talep ettiklerini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip öşür tahsilinde kanuna aykırı hareket eden kimselere iş yaptırılmaması hakkında.

Lâzikıyye kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazânuzdan Ramazân nâm kimesne kapuma âdem gönderüp; “ben Burusa'da âsûde olan merhûm Seyyid Mehmed el-Buharî Imâreti Evkâfı'ndan kazâ-i mezbûreye tâbi' Karakova ve Çeltükci ve Kiçeli ve Armudcuk ve Üzerlik nâm karyelerün mahsulün sâbıkâ evkâf-ı mezbûre mütevellîsi olan Mustafa'dan üç yıla 230.000 akçaya iltizâm idüp emîn olmışdum. Eyle olsa zikrolunan karyelerün toprağından gayri âhar toprakda zirâ'at eyleyüp hâsıl eyledükleri çeltükden vakfa âyid olan hissadan şimdiye değin öşr alınugelmeyüp ve re'âyâsından alınugelmiş iken hâlâ Medîne-i Münevvere câbîleri işbu sene kendülerinün toprağına düşüb zirâ'at olunan çeltükden re'âyâya düşen hissadan öşr aldıklarından ma'âdâ şer'a ve kânûna ve olıgelmiş mugâyir vakfa âyid ü râci' olan hissadan dahı öşr talep iderler, hayfdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mezkûrân câbîlere tenbîh ü te'kîd idesiz ki min-ba'd vakfın toprağına düşüb zirâ'at olup re'âyâ hissasına düşen çeltükden olıgelen âdet ü kânûn üzre öşrin aldıklarından sonra vakfa âyid ü râci' olan hissadan öşr talep itdürmeyüp şer'a ve kânûna muhâlif olıgelmiş mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 21, Şa'bân, sene: 987.

Mukâtaât müfettişi Bozüyük kadısı Mevlânâ Bayezid'e ve Mazun Barza ve Horzum Barza Yörükleri sakini olan yerlerin kadılarına hüküm; zikrolunan Yörükler mukâtaası iltizam emini Ömer'in zikrolunan Yörük taifesinin hukuk ve

resimleri talep edildiğinde vermekte sorun çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususta gereğinin yapılp mîrîye zarar verilmesinin engellenmesi hakkında.

Mukâta‘ât müfettişi Bozöyük kâdîsı Mevlânâ Bâyezîd'a ve Mazun Barza ve Horzum Barza Yörükleri sâkini olan yirlerün kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Sen ki müfettişsin, hâlâ arz gönderüp; zikrolunan Yörükler mukâta‘asına sene: 987 Saferi'nün beşinden üç yıla yedi yüz elli bin akçaya ber-vech-i iltizâm emîni olan Ömer gelüp zikrolunan Yörük tâyifesi perâkende olmağla hîn-i tahrîrde oturdukları toprağında havâss-ı hümayûn ve erbâb-ı tîmâra ra‘ıyyet kaydolunmağla mîrîye âyid olan hukûk ve resimleri oligelen âdet ü kânûn üzre taleb olundukda hılâf-ı şer‘ u kânûn vermeyüp nizâ‘ eyledüklerin i‘lâm itmeğın buyurdum ki:

Hüküm-i şerîfüm vardukda, her birinüz taht-ı kazânuzda mukayyed olup onat vecihle göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise cemâ‘atinden ayrılup oturdukları toprağa kaydolunan Yörük taifesi kadîmden havâss-ı hümayûnum içün zabtolunugelmiş ise girü oligelen âdet ü kânûn üzre mültezim-i mezbûra zabtitdüresiz ve bi-hasebi'ş-şer‘ ve'l-kânûn lâzım geleni icrâ idüp mîrîye hazer olmakdan ihtirâz idesiz. Memnû‘ olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri isimleriyle yazup Dersa‘âdetüm'e arz idesiz, şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fî 20, Ş., sene: 987.

[45]

92

Silifke kadısına hüküm; Silifke kazâsına tabi Kit köyünden Mehmet'in vefatından sonra merhum Sultan Selim Han İmareti Evkâfı'ndan tasarrufundaki yerler Ahmet adlı kişi tarafından alınmasına rağmen Hamza adlı kişinin zikrolunan yerleri kanuna aykırı olarak satması ve bu hususun teftiş edilip kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Silifke kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazânuzda tâbi‘ Kit nâm karyeden Ahmed nâm kimesne hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “karye-i mezbûreden Mehmed nâm kimesne fevtolup evlâd-ı zükûrı kalmayup nefsi Konya'da vâkı‘ olan merhûm Sultân Selîm Hân *tâbe serâhü* İmareti Evkâfı'ndan tasarrufunda olan yirler kânûn üzre tapuya müstehık oldukda müslimânlar takdîr etdi ve

geliri hakk-ı karârı ile bana vakf cânîbinden tapuya olup resm-i tapusın evkâf-ı mezbûre cânîblerine teslîm idüp elime mühürlü temessükler virilüp tasarruf itmek istediğimde Hamza nâm kimesne gelüp müteveffâ-yı mezbûrun deyni olmağla vasıyyeti olan diğer Mehmed “deyni için satup ben aldum” diyü zikrolunan yirleri Yûsuf ve Abdülganî nâm kimesnelere satup bana hayf eylemişdür. Şer‘le görilmesin taleb iderüm. Bu bâbda elimde tapu temessüki dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus eyleyüp ve elinde olan temessükine nazar idüp şer‘le göresin. Fi’l-vâkı‘ zikrolunan mîrî evkâf-ı mezbûre yirlerinden olup mezkûr Mehmed'ün tasarrufunda iken fevtolup evlâd-ı zükûrı kalmayup kânûn üzre müstehik tapu oldukda müslimânlar takdîr itdükleri hakk-ı karârıyla re‘âyâ pür-mezid-i ziyad(?) vakf cânibinden tapuya olup resm-i tapusın evkaf-ı mezbûre zâbitlarına teslîm idüp ve eline temessükler virilmeğın hâlâ mezkûr Hamza hılâf-ı şer‘ u kânûn müteveffâ-yı mezkûrun deyni için satılup “ben dahı aldum” diyü mezkûrlara satduğı vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp bu bâbda bunun elinde olan ma‘mûlün-bih tapu temessüki mücebince şer‘le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve emr-i şerîfe mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp tezvîr ü telbîs ile kimesneye dahı hılâf-ı şer‘ u kânûn zulm olmakdan be-gâyet-i hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olasin. Muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 17, Şa‘bân, sene: 987.

93

Liva-i Aydın ve Saruhan sancağında olan atik hâslar müfettişi Eğrigöz kazâsından munfasıl Mevlânâ Tâceddîn’e ve mukâtaât-ı mezbûre nazırı Abdülkadir Çavuş’a hüküm; Birgi kazâsındaki Haremeyn-i Şerifeyn Evkafı mütevellisi Hasan’ın kendisinden önceki vakıf mütevellisinin zimmetinde fazladan akçe olup tahsilini talep etmesi ve bu hususta müteveli muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki vakıf malının tahsil edilmesi hakkında.

Livâ-i Aydın ve Saruhan sancağında vâkı‘ olan atîk hâslar müfettişi Eğrigöz kazâsından munfasıl Mevlânâ [Tâ]ceddîn'e ve mukâta‘ât-ı mezbûre nâzırı Abdülkâdir Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Birgi kazâsında vâkı‘ olan Haremeyn-i Şerîfeyn Evkâfı'na mütevellî olan Hasan hâlen kapuma arz [gönderüp]; “evkâf-ı mezbûreye benden mukaddem mütevellî olan Alî'nün zamân-ı tevliyyetinde evkâf-ı mezbûre mültezimlerinden yigirmi beş bin akçadan ziyâde bel‘ıyyât u ketmiyyâtı olup yirlü yirinden muhâsebesi görölüp zimmetine zuhûr iden mâl-ı vakfa tahsîl olunmasın taleb iderüm” diyü i‘lâm eyledi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mütevellî-i sâbıkâ mezkûr Alî'yi her kande ise buldurup getürdüp mütevellî-i cedîd ile berâber idüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ zamân-ı tevliyyetinde mâl-ı vakfdan bel‘ ü ekl olup ve bir def‘a muhâsebesi görilmiş değil ise kâtibinün müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı mütevellî-i cedîd mezkûr Hasan ve ehl-i vukûf ma‘rifetiyle yirlü yirinden âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer‘ ve'l-kânûn zimmetine lâzım gelen mâl-ı vakfı kendüsinden taleb idüp virmekde te‘allül ider ise emlâk ü esbâbından bî-kusûr tahsîl itdürüp mâl-ı vakıfdan zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup ve hâsıl akçayı olup mütevellî-i cedîd vakf için teslim itdükde ve görilen muhâsebe ve müfredât defterlerin imzâlayup ve mühürleyüp Dergâh-ı Mu‘allâm'a gönderüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 17, Şa‘bân, sene: 987.

Mukâtaât müfettişi ve Samsun kadısına ve Vilâyet-i Rum nazırı Mehmet’e hüküm; Samsun’da yaşayan Ali Çavuş’un vefat edip metrukâtının taliplilerine satılmasının talep edilmesi ve bu hususta mezkûr yerlerin satılıp hâsıl olan akçenin Hızâne-i Amire’ye gönderilmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişine ve Samsun kâdısına ve Vilâyet-i Rûm nâzırı Mehmed'e hüküm yazıla ki:

Sen ki nâzırsın, hâlen Dergâh-ı Mu‘allâm'a arz gönderüp; bundan akdem nefsi-i Samsun'da sâkin Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Alî Çavuş fevtolup mîriye küllî alâkası olmağla metrukâtı bî-kusûr zabtolunup bey‘-ı men-yezîd olup fûrûht oldukdan sonra kıymet-i irsâliyye ile irsâl olunup evleri ve bağçesin mezâda virildükde taleb olur kimesne bulunmamağın bu âna değin kalmış idi. Hâliyâ ba‘zı taleb kimesneler olmağın fûrûht olunmasın bâbında emr-i şerîf recâsına i‘lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup müteveffâ-yı mezbûrun evleri ve bâğçesi mîrî için fûrûht olunmak lazım ise beyne't-tâlibîn bey'-ı men-yezîd idüp tamâm hakk-ı karârın bulup rağbet-i nâs munkatı' oldukdan sonra hakk-ı karârı ile taleb olanlara fûrûht idüp ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü Tahrîran fî 19, Şa'bân, sene: 987.

[46]

95

Kütahya kadısına hüküm; Erbab-ı tımardan Yunus'un tımarı dâhilinde Kütahya kazâsına tabi Kınık, Sorkun ve Keçili adlı köylerdeki sipahi-zadelerden resimlerini talep ettiğinde mevkufat, hariç ez-defter ve ehl-i berat emin ve amillerinin vilayet tahririnden önce rûsumu mîrî için aldıklarını söylemeleri ve bu hususun görülüp emin ve amillerin mezkûr Yunus'un reayasına müdahale etmelerinin engellenmesi ile ilgili hükmün tecdid edilmesi hakkında.

Kütâhiyye kâdîsına hüküm yazıla ki:

Bundan akdem erbâb-ı tîmârdan Yûnus nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "kazâ-i mezbûreye tâbi' Kınık ve Sorkun nâm diğer Keçilü nâm karyeler elimde olan berât-ı hümayûna ve sûret-i defter-i hâkânî mücebince tîmârım olup on yıldan ziyâde zikrolunan karyelerde sâkin olup kâsibler silkine münselik olan mütekâ'id sipâhî-zâdeleri vilâyet muharriri cedîd-i vilâyet muharriri cedîd-i vilâyet defterinde bana ra'ıyyet kaydolunup defter mücebince resimlerin talep eyledüğimde mevkûfât ve hâric ez-defter ve ehl-i berât emînleri ve âmilleri vilâyet tahrîrinden mukaddem "bunların rûsumunu mîrî için biz alıgeldük" diyü vaz' idüp mâni' olurlar. Görilmesin talep iderüm" diyü didükde göresin. Bunun elinde olan sahîh ve cedîd mühürlü kapumdan ihrâc olunmuş vilâyet defteri sûretine nazar idüp rûsumuna nizâ' olunan kimesneler tîmâr talebinde mülâzemetinde bi'l-fi'l sefer eşer sipâhî-zâdeler olmayup kâsibler silkine münselik olmuş olup on yıldan ziyâde bunun tîmârı karyelerinde sâkin bulunmağla oturdukları toprağıma ra'ıyyet kaydolunmuşlar ise ra'ıyyetlerini vilâyet defter-i mücebince buna aldurup hâric ez-defter ve ehl-i berât emînlerini ve âmilleri bunun

re'âyâsına dahlitdörmeyüp bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet olunmalu eylemeyesiz. Eslemeyüp inâd iderlerse ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup arz idesiz diyü sene: 981 Saferi'nün sekizinci günü târihiyle müverrah hükm-i şerîfüm virilmiş imiş. Hâlâ cülûs-ı hümâyûnum vâkı' olmağla sipâhî-i mezbûr zikrolunan hükm-i şerîfi sa'âdetüm'e gönderüp tecdîd olunmasın taleb eylemeğin buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Hılâfına emr-i âhar vârid olmamış ise emr-i şerîf-i sâbık mücebince amel idüp emr-i şerîfûme muhâlif kimesneye te'allül ü nizâ' itdörmeyesiz diyü. Tahrîran fî 17, Şa'bân, sene: 987.

96

Adala kadısına hüküm; Adala kazâsına tabi Köylüce-i Kebir adlı hâssa köyden Hüseyin'in, merhum Sefer'in tasarrufunda olan yeri mukâtaat nazırı Abdülcelil'e bedelini ödeyip tapusunu almasına rağmen İne Bey ve Beşir adlı kişilerin bu yeri köy amilleri Turgut ve Bayezid'den aldıklarını söyleyip tasarrufuna mani olmaları ve bu hususun teftiş edilip tapu resmi ile satılan araziye başkalarının müdahalesinin engellenmesi hakkında.

Adala kâdisına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi' Köylüce-i Kebîr nâm hâssa karyeden Hüseyin nâm kimesne kapuma gelüp; "karye-i mezbûrede fevtolan Sefer'ün evlâd-ı zükûrı ve baba bir karındaşı olmayup tasarrufunda olan hâssa yir kânûn üzre tapuya müstehık oldukda mukâta'ât nâzırı olan Abdülcelil'den zikrolunan yiri on bin beş yüz akçaya tapuya alup resm-i tapusun nâzır-ı mezbûra bi't-tamâm teslîm idüp tasarruf için elime mühürlü temessük virilüp varup tasarruf itmek istediğimde İne Beğ ve Beşir nâm kimesneler "karye-i mezbûre âmilleri olan Turgud ve Bâyezîd'den biz üç bin akça tapuya aldık" diyü ellerinde temessükleri yok iken benim tasarrufuma mâni' olur" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzar-ı husamâ ve bunun elinde olan ma'mûlün-bih tapu temessükine nazar ve ehl-i vukûdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûr Sefer fevtolup evlâd-ı zükûrı ve baba bir karındaşı kalmayı zikrolunan yir kânûn üzre tapuya müstehık oldukda bu dahı nâzır-ı mezbûrdan bu mikdâr ile tapu alup resm-i tapusun bi't-tamâm teslîm idüp tasarruf için

eline ma'mûlûn-bih tapu temessûki virilüp tasarruf itmek istediğinde mezbûrân Beşîr ve İne Beğ “biz âmil-i mezbûrlardan ednâ bahâ ile üç bin akçaya aldık” diyü bunun tasarrufuna mâni' oldukları vâkı' ise ve zikrolunan yirlere âhardan dahı ziyâde ile talîb yoğise mezkûr Hüseyin'ün elinde olan ma'mûlûn-bih temessûki mûcebince kemâ-kân zabtiddürüp bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet gelmelü eylemeyesin ve kazıyye bir dürlü dahı olup muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 19, Şa'bânî'l-mu'azzam, sene: 987.

[47]

97

Vilayet-i Uşak mukâtaâtı müfettişi Uşak kadısı Mevlânâ Fazlullah ve nazırı Ali'ye hüküm; Murad adlı kişinin Eğirdir Yörükleri mukâtaasına mültezim olan Ayvad'ı teftiş etmek şartıyla mezbûr mukâtaayı iltizam ve kabul edip zarar malına yarar ve maldar kefiller vermesi ve bu hususun teftiş edilip mezkûr Murad'ın mukâtaanın edasına kadir olduğu ve mukâtaa defterlerine kaydedilmesi hakkında.

Vilâyet-i Uşşâk mukâta'âtı müfettişi Uşşâk kâdısı Mevlânâ Fazlullâh ve nâzırı Ali'ye hüküm yazıla ki:

Sen ki nâzırsın, hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; “Murâd nâm kimesne gelüp Eğirdir Yörükleri mukâta'asına sene: 986 Rebî'u'l-âhırî'nün altısından üç yıla 900.000 akçaya mültezim olan Ayvad nâm kimesnenün zamân-ı mübâşeretinin yirlü yirinden teftiş itmek şartıyla mukâta'ât-ı mezbûreyi ibtidâ-i târîhdan 50.000 bin akça ziyâde ile iltizâm ve kabûl idüp ve “zarar mâlîma kifâyet kadarı yarar ve mâldâr kefiller viresin” diyü bildirüp yarar ve mâldâr mün'im ü mütemevvil kimesnedür” diyü i'lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' mezkûr Murâd yarar ve mâldâr mün'im ü mütemevvil mukâta'a zabtına ve mâlîmın edâsına kâdir kimesne olup bundan dahı ziyâde ile talîb yoğise şart-ı iltizâmı üzre zarar mâlîna kifâyet kadarı yarar ve mâldâr mün'im ü mütemevvil yirlü ve yurtlu kefil ve müzekkîlerin alup kendünün ve kefil bi'l-mâllerinün isimleri ve iştiârları ve sâkin oldukları karyeleriyle sebt-i sicill idüp sûret-i sicilli ihrâc idüp imzâlayup ve mühürleyüp Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderüp ve yazup bildüresiz ki mukâta'a defterlerine kaydoldukdan sonra zabtı için berât-ı hümayûnum

virile, bî-berât mukâta‘a zabtiddürmeyesiz. Ammâ; mültezim-i mezbûr ve kefâlesi husûsunda ziyâde ihtimâm idüp müflis u medyûn ve âhar mukâta‘aya mültezime kefâleti ve alâkası olmakdan ve gâyibâne ve âhar isimle kefil yazılmakdan ve kefâleti nâyibine aldirmekdan be-gâyet hazer idüp bi'z-zât mukayyed olasız. Şöyle ki, mültezim-i mezbûr tahvîl âhırinde mukâta‘adan kesr idüp kefâleye mürâca‘at olundukda mâl-ı kefâletinün tahsîli mümkün olmaya sonra sizden tazmîn itdürilür; bilmiş olup ana göre basîret ü intibâh üzre olup bâb-ı ikdâm ü ihtimâmda dakîka fevteylemeyesiz. Tahrîran fî 15, Şa‘bân, sene: 987.

98

Mukâtaât müfettişi Bozüyük kadısı Mevlânâ Bayezid'e ve mukâtaât nazırına hüküm; Menteşe sancağında Çine ve yağhane mukâtaaları Pir Ahmet'in ve Mandaca yağhanesi Abdurrahman adlı kişinin üzerinde iltizamda iken tahvillerinin tamamlanıp üzerinden sekiz ay geçip malın telef olması ve bu hususta mültezimlerin muhasebelerinin teftiş edilip mukâtaalara yarar talipler bulunması hakkında.

Mukâta‘ât müfettişi Bozüyük kâdısı Mevlânâ Bâyezîd'e ve mukâta‘ât nâzırına hüküm yazıla ki:

Menteşe sancağında vâkı‘ olan Çine ve yağ-hânesi mukâta‘aları sene: 983'de vâkı‘ olan martun on sekizinden üç yıl Pîr Ahmed nâm kimesne uhdesinde 230.000 akçaya ve Mandaca yağ-hânesi tevâbi‘ıyla sene-i mezbûrede vâkı‘ olan Mart'un on sekizinden üç yıla Abdurrahmân nâm kimesne uhdesine 175.000 akça iltizamda iken işbu sene: 986 vâkı‘ olan Mart'un on sekizinci gününde tahvîlleri tamâm olup sekiz ay mikdârı zamânı geçüp henüz kimesneye der-uhde olmayup bu sebep ile mübâşirîn mâ-beynlerinde mâlum zâyî‘ u telef olup buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, te'hîr itmeyüp mezkûr mukâta‘alara tâlibler bulup ve değer bahâ ile yarar kimesneler der-uhde idüp kefillerini aldukdan sonra Dersa‘âdetüm'e gönderesiz ki berât-ı ibtidâ ve mukâta‘a-i mezbûrun tahvîlleri tamâm olmadan mukaddem der-uhde itmek ardınca olasız diyü. Tahrîran fî 21, Şa‘bân, sene: 987.

[48]

99

Müfettiş Hüsam'a hüküm; Liva-i Aydın ve Saruhan'da mensûh müselleme ve piyadeler mukâataalarına iltizam nazırı olan Cafer Çavuş'un Bursa etrafındaki ilişkisinin kesilmesi için Südde-i Saadet çavuşlarından Mehmed Çavuş'un gönderilmesi ve mezbûr nazırın muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesi hakkında.

Müfettiş Husâm'a hüküm yazıla ki:

Livâ-i Aydın ve Saruhan'da olan mensûh müselleme ve piyâdeler mukâataalarına tahvîl-i sâbıkda ber-vech-i iltizâm nâzır olup zimmetinde küllî bâkîsi olan Hızır Çavuş'un Burusa etrâfında olan alâkası kat' olunmak içün Burusa kâdîsına ve Südde-i Sa'âdetüm çavuşlarından Mehmed Çavuş'a hıtâben hükm-i şerîf irsal olunmuşdı. Hâlâ Südde-i Sa'âdetüm çâşnigîrlerinden Mehmed gelüp; "mezkûrun zimmetinde olan bâkîlerinden nevrûza değin iki yük akça tahsîl eyleyesiz. İdemezsem kendü mâlımdan edâ idüp ve mezkûr gaybet iderse cümle bâkîsin kendü mâlımdan edâ idesiz" diyü müte'ahhid olup İstanbul Kâdîsı huzûrında sicill olunmağın nâzır-ı mezbûrun Burusa etrâfında olan bâkîsi tahsîl olundukdan sonra mesfûr çâşnigîr Mehmed'e koşılup sana irsâl olunmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân te'hîr itmeyüp nâzır-ı mezbûrun kendüsinden ve ayak âmillerinden ve kefil bi'l-mâllerinden cem' u tahsîl itdürüp mezbûrun müte'ahhid olduğu iki yük akça tekmîl olup Südde-i Sa'âdetüm'e irsâl olundukdan sonra nâzır-ı mezbûrî habsden ıtlâk itdürmeyüp Südde-i Sa'âdetüm'e arz idesiz ki zimmetinde kalan bâkînün tahsîli içün hükm-i şerîfümle çavuş gönderilüp veyâhûd kendüsi çâşnigîr oluna diyü. Tahrîran fi 20, Şa'bân, sene: 987.

100

Müfettiş Hüsam'a hüküm; Liva-i Aydın ve Saruhan'da mensûh müselleme ve piyadeler mukâataalarına iltizam nazırı olan Cafer Çavuş'un Bursa etrafındaki ilişkisinin kesilmesi için Südde-i Saadet çavuşlarından Mehmed Çavuş'un gönderilmesi ve mezbûr nazırın muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâataât müfettişi Bozöyük kâdîsı Mevlânâ Bâyezîd'a ve Mazun Barza ve Horzum Barza Yörükleri sâkini olan yirlerün kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Sen ki müfettişsin, hâlâ kapuma arz gönderüp; “mezkûr Yörükler mukâta‘asına sene: 987 Saferi’nün beşinde vâkı‘ olan Abril evvelinden üç yıla yedi yüz elli bin akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olan Ömer gelüp; “iltizâmıma dâhıl olan re‘âyânın hukûk u rûsûmı cem‘ine mübâşeret itdüğimde ba‘zı eşirrâ tezvîr ü telbîse sülûk idüp “bize şetm-i galîz eyledi” diyü isnâd itmekle toprak kâdîları ve tevâbi‘ın huzûrında takdîr itdürdüklerinden gayri ba‘zı re‘âyâ dahı “hukûk u rûsûmumuz kânûndan ziyâde aldı” diyü birbirlerine şâhid ve müdde‘î olup şer‘-ı şerîfe ve kânûn-ı münîfe muhâlif taleb idüp ve kâdîlar dahı müfettiş ma‘rifeti yoğiken hükmitmek mâl-ı mîrîye zarar ve bana hayf olur” didüğün i‘lâm itmeğin buyurdum ki:

Hük-m-i şerîfüm vardukda, siz ki kâdîlarsız, mülteziminün şer‘le görülmesi lâzım olan husûsların müfettiş huzûrında ma‘an istimâ‘ idüp tezvîr ü telbîs ve garaz u nisbetle kimesneye zulm ü te‘addî olunmakdan ve mâlıma zarar olmakdan be-gâyet ihtirâz idesiz ve sen ki müfettişsin, mülteziminden hukûk taleb olundukda evvelâ mülteziminün re‘âyâ olan mîrîye râci‘ hukûk ve rûsûmı da‘vâsına istimâ‘ idüp tamâm hakkın alıvırdükden sonra mültezimlerin eyledükleri da‘vâların huzûrında hakk u adl üzere görüp şer‘le lâzım geleni icrâ idesiz. Kimesneye bî-vech zulm itdürmeyüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasız mâl-ı mîrîye zarar gelür husûsdan hazer idüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup Dersa‘âdetüm'e arz idesiz. Tahrîran fî 20, Şa‘bân, sene: 987.

[49]

101

Liva-i Ankara mukâtaâtı müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin’e ve Ankara, Beypazarı ve Ayaş kadılarına hüküm; Ankara cenderesi ve tevabi mukâtaasına iltizam ve iştirak mültezimler olan Mahmut ve David adlı Yahudi’nin tahvilleri zamanında işlenen sofların damga resmini alabilmek için padişah emri talep etmeleri hakkında.

Livâ-i Ankara mukâta‘âtı müfettişi Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Ankara ve Beğbâzârı ve Ayaş kâdîlarına hüküm ki:

Sen ki Ankara kâdîsısın, hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a arz gönderüp; Ankara cenderesi ve tevâbi‘ı mukâta‘asına sene: 984 Ramazânı'nun yiğirmi altısından üç yıla 30 merre 100.000 akçaya ber-vech-i iltizâm ve iştirâk mültezimler olan Mahmûd nâm kimesne ve

David nâm Yehûdî gelüp; “hâlâ tahvîlimiz tamâm olmağa karîb olup tahvîl ü târihimizde işlenen soflarun olıgelen âdet ü kânûn üzre resm-i tamgası bize âyid ü râci‘ olup tahvîlimiz tamâm oldukda zamânımızda işlenen soflar tamgalanup resmi alınmak içün emr-i şerîf lâzımdur” dimeğin fi'l-hakîka tamga emînlerinün tahvîli tamâm oldukda zamânlarında işlenen sof tamgalanup resmi alınmak kânûn-ı kadîm olmağın emr-i şerîf sadaka buyurılmak recâsına i‘lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise olıgelen âdet ü kânûn üzre mezkûrân mültezimlerin tahvilleri tamâm olduğı gün tüccâr elinde bulunan sofî tahvîli tamâm olan emînlerin ise ol makûle bulunan soflarun tamgasın mezbûrlarun deynine mahsûb idüp tahvîl-i cedîd mültezimlerin olıgelmişe muhâlif dahlitdürmeyesiz. Tahrîran fî 24, Ş., sene: 987.

102

İzmir kadısına ve mukâtaât nazırına hüküm; İzmir İskeleyi’ne iltizam emini olan İsak adlı Yahudi’nin, İzmir İskeleyi’nde mîrî kapan olup etrafında olan Seydi, Bekirli, İmroz(?), Boynuzsekisi, Dere, Yüce, Şeyhler, Pınarbaşı, Hacılar, Hamidli, Burunâbâd, Bayraklı, Kurdalan, Ayasuret, Kızılca, Balçık Sulu, Keteli ve Balluhor adlı köylerden kapana gelen sirkelerin tartılıp resim alınmasına rağmen zikrolunan köylerin halkı ve gemicilerin kendi kantarları ile tarttıklarını söyleyip kantar resmi vermemek için sorun çıkartıp mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususun görölüp kanuna aykırı elinde kantar bulunanlardan kantarlarının alınıp kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

İzmir kâdısına ve mukâtaât nâzırına hüküm ki:

İzmir İskeleyi’ne sene: 986 Zi'l-ka‘desi’nün on ikisinden üç yıla 16 merre 100.000 [ve] 45.000 akçaya ber-vech-i iltizâm emîni olan İsak [nâm] Yehûdî hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm’a gelüp; “iskele-i mezbûrede mîrî kapan olup etrafında olan Seydi ve Bekirli ve İmroz(?) ve Boynuzsekisi ve Dere ve Yüce ve Şeyhler ve Pınarbaşı ve Hacılar ve Hamîdlü ve Burun-âbâd ve Bayraklı ve Kurdalan ve Ayasuret ve Kızılca ve Balçık Sulu ve Ketelü ve Balluhor nâm karyelerden kapana müte‘allik sirkeler gelüp kapanda veznolunup cânib-i mîrîye resim alınugelmişken hâliyâ zikrolunan kurâ halkınun her birisi birer kintâr idünüp şehre kapana gelmedin gemiciler varup incir ve üzüm ve sâyir

kıntâr sirkesin kendü kıntârları ile mezkûrân küplerde alup götürüp İzmir İskeleyi'nde ve ba'zı hâric yirden gemilerine koyup mezkûr kurâ halkı ve gemiciler “biz kendü kıntârımız ile veznideriz veyâhûd kıntâra müte'allik sirke keyli ile keylidüp resm-i kıntâr virmeziz” diyü te'allül idüp bu sebeble mîrî kapan battâl olup mâl-ı mîrîye küllî zarar müterettib olmışdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, İzmir kazâsında olan kurâ halkı muhkem tenbîh ü te'kîd eylesiz ki kimesne kapana müte'allik esbâbını kapandan hâric yirde kıntâr vaz' idüp vezneyleyüp satmayalar ve satdurmayasız. Ba'de't-tenbîh eslemeyüp hılâf-ı emr-i şerîf ve mugâyir kânûn-ı münîf kapandan hâric yirde kapana müte'allik esbâbını veznidüp satdukları kıntâr esbâblarını kânûn üzre girift idüp ve kıntârların ellerinden alup isimlerin ve metâ'larının mikdârın sebt-i sicill itdükden sonra sûret-i sicilli ihrâc idüp imzâlayup ve mühürleyüp Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderesiz ki sonradan emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mücebi ile amel oluna. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup kimesnenün hılâf-ı şer' u kânûn akçası alınup zulm ü te'addî olmakdan ve mâl-ı mîrîye dahı zarar müterettib olmakdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olasız. Tahrîran fî 26, Ş., sene: 987.

[50]

103

Ankara kadısına hüküm; Ankara'da Yanucak namıdiğer Oğul Bey demekle bilinen zaviyeye zaviyedar olan Bayezid'in, evkafın sınırı dâhilindeki Yanık mezrasına Veli Süleyman ve Hüseyin adlı haymana mültezimlerinin kanuna aykırı müdahalede bulunduklarını bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip vakıf arazilerine kanuna aykırı müdahalede bulunanların menedilmesi hakkında.

Ankara kâdîsına hüküm yazıla ki:

Bâyezîd nâm kimesne kapuma âdem gönderüp; “ben kazâ-i mezbûreden vâkı' olan Yanucak nâm-ı diğeri Oğul Beğ dimekle ma'rûf zâviyeye berât-ı şerîfle zâviyedâr olup eyle olsa evkâf-ı mezbûreden Yanık mezra'ası dimekle ma'rûf mezra' vilâyet defteri mücebince mu'ayyen ü mümtâz sınırı dâhilinde olup ve vâkı' olan mahsulî kadîmden zâviye-i mezbûre için zabtolunıgelen yirlerine hâlâ haymâne mültezimleri olan Velî Süleymân ve Hüseyin nâm kimesneler “zikrolunan mezra'anun yirleri mîrî

yirlerdendür” diyü dahlidüp hılâf-ı şer‘-ı şerîf ve bilâ-ma‘rifet-i kâdî dokuz bin akçam alup zulm ü hayf itmişdür. Ma‘a-hâzâ husûs-ı mezbûr bundan akdem bir def‘a şer‘le görildükde vakfa hükmolunup elime huccet-i şer‘ıyye virildükden gayri vilâyet defteri sûreti dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda elinde olan huccet-i şer‘ıyyeye ve kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup münâze‘un-fih olan mezra‘ vilâyet defterinde mukayyed mezra‘a-i mezbûrenin mu‘ayyen ü mümtâz sınırı dâhilinde olup ve kadîmden mahsûli zâviye-i mezbûre için zabtolunugelüp hayli bir vechile mîrîye alâkası yoğise hâlâ mezkûrân emînleri ol vecihle dahlidüp hılâf-ı şer‘-ı şerîf ol mikdâr akçasın aldıkları vâkı‘ ise ve bu bâbda olan huccetün mazmûnı muvafık-ı şer‘ olup alâ-vechi'l-hasım sâbit ü zâhir olursa ba‘de's-sübût şer‘le müteveccih olan hakkın teveccüh idenlerden alıvirüp ve zikrolunan yerleri elinde olan huccet-i şer‘ıyye ve defter-i cedîd-i hâkânî mücebince vakfun için zabtitdürüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve defter-i cedîd-i hâkânîye mugâyir bir kimesneye iş itdürmeyüp mâl-ı vakfa zarar olmakdan hazer idesin ve kazıyye bir dürlü dahı olup muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fi 17, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

104

Liva-i Bolu mukâtaâtı müfettişi ve livâ-i mezbûre kadılarına nazır ve Abdülcelîl'e hüküm; Havâss-ı hümayûn reayasından bazı kişilerin vefat edip mutasarrıf oldukları yerlerin tapuya müstahak olmasına rağmen dışarıdan gelen bazı kişilerin bu yerleri müteveffa hayattayken kendisinden satın aldıklarını söylemeleri ve bu hususun görülüp tapu resmi ile satılan arazilere başkalarının müdahale etmesinin engellenmesi hakkında.

Livâ-i Bolı mukâtaâtı müfettişi ve livâ-i mezbûre kâdîlarına nâzır ve Abdülcelîl'e hüküm yazıla ki:

Sen ki nâzırsın, hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a arz gönderüp; havâss-ı hümayûn re‘âyâsından ba‘zı kimesneler fevtolup evlâd-ı zükûrı kalmayup mutasarrıf oldukları hâssa yirler kânûn üzre tapuya müstehık oldukda âhardan ba‘zı kimesneler gelüp; “biz bu yerleri müteveffâ-yı mezbûrun hâl-i hayâtında kendüden satun aldukda ve bu huccet ve zûr

şâhid ibrâz idüp ma‘a-hâzâ zikrolunan yirleri kendüler mâlikâne tasarruf ider iken fevtolmuşlardır. Bu makûle yirler mâlikâne tasarruf ider iken fevtoldukları sâbit oldukda şâhid-i zûr ile ibrâz eyledükleri huccetlerine amel olunmaya” diyü emri şerîf recâsına i‘lâm eylemişsiz. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa her birinüz tahtı kazânuzda gereği gibi mukayyed olup göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup ol asıl havâss-ı mezbûre yirlerine mutasarrıf olan kimesneler fevtolup evlâd-ı zükûrı kalmayup mutasarrıf oldukları yirleri kânûn üzre tapuya müstehık oldukda hakk-ı karârı tapu ile âhardan talîb olanlara olıgelen âdet ve kânûn üzre nâzır-ı mezbûre tapuya virdürüp tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûr ile min-ba‘d âhardan kimesneyi vakfa dahlitdûrmeyüp mâl-ı mîrîye gadr olmakdan be-gâyet hazer idesiz. Eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup bildüresiz diyü. Tahrîran fî 18, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

[51]

105

Birgi kadısına hüküm; Birgi kazâsında Haremeyn-i Şerifeyn Evkafı mütevellisi Hasan’ın, bazı kişilerin tasarrufunda olan vakıf yerlerini başkalarına satmak istediklerini ve bu arazilerin satışları hususunda problemler olup vakıf malının zarar gördüğünü bildirmesi ve bu hususta vakıf arazilerinin başkalarına sattırılmayıp kanuna aykırı hareket eden mütevellilere iş yaptırılmaması hakkında.

Birgi kâdîsına hüküm yazıla ki

Taht-ı kazânda vâkı‘ Haremeyn-i Şerîfeyn Evkâfı’na mütevellî olan Hasan hâlâ kapuma arz gönderüp; “ba‘zı kimesneler tasarruflarında olan vakfun yirini âhara bey‘ itmek istediklerinde ve ba‘zısı dahı fevtolup evlâd-ı zükûrı ve karındaşı kalmayup tasarruflarında olan yirler kânûn üzre tapuya müstehık oldukda mütevellî ma‘rifeti olmadın hâlâ evkâf-ı mezbûre mültezimleri ol makûle satılan yirlerün vakfa âyid olan resmini tamâm almayup ve kânûn üzre tapuya müstehık olan yirleri dahı hakk-ı karârı ile tapuya virmeyüp noksân üzre tapuya virmekle mâl-ı vakfa gadr olur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup evkâf-ı mezbûre yirlerinden yirlere mutasarrıf olan kimesneler tasarruflarında olan yirlerin âhara bey‘ itmek istediklerinde mütevellî-i mezbûrun ma‘rifeti olmadın âhara bey‘ itmeyeler ve itdürmeyesiz ve fevtolan kimesnelerün dahı evlâd-ı zükûrı ve karındaşı kalmayup kânûn üzre tapuya müstehık olan yirleri dahı olıgelen âdet ü kânûn üzre mütevellî-i mezbûra tâlib olanlara tapuya virdürüp resm-i tapusun vakf için zabtitdirüp bilâ-ma‘rifet-i mütevellî kimesneye iş itdürmeyüp mâl-ı vakfa gadr olmakdan be-gâyet hazer idesin ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fi 17, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

106

Akçaşehir kadısına hüküm; Akçaşehir kazâsına tabi Süknar köyü ahalisi Patnos memlehası tuzcularından olup memlehadan hâsıl ettikleri tuzu ambara koyup fazla geldiğı zamanlarda taşa yığıp evlerine tarh olmamasına rağmen memleha eminlerinin rüşvet alabilmek için tuzu ambara koymayıp evlerine tarh edip zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip eminlerin tuzculara zulmünün menedilmesi hakkında.

Akçaşehir kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazânda tâbi‘ Süknar nâm karye ahâlisi hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a âdem gönderüp; “biz Patnos memlehası tuzcularından olup eyle olsa memleha-i mezbûreden hâsıl olan tuz mîrî anbar kadîmden der-anbar olup ziyâde geldiğı zamânda taşda yığılup bizim evlerimize tarh olunugelmiş değil iken ve hâsıl olan tuza mîrî anbar kifâyet ider iken hâlâ memleha emînleri olanlar tuzı der-anbar itmeyüp mücerred celb-i mâl için olıgelmişe muhâlif bizim evlerimize tarh idüp ziyade hayf iderler” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftiş ü tefahhus idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup memleha-i mezbûreden tuza zarar gelmez iken hâsıl olan tuza mîrî anbar kifâyet idüp ve ziyâde geldiğı zamânda taşda yığılup ve bunların evlerine tarh olunugelmiş değil iken hâlâ mezbûrân mültezimler mücerred celb ü ahz mâl için tuzı der-anbar itmeyüp evlerine tarh idüp rencide eyledükleri vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp mîrî anbar variken re‘âyâyâ zulm ü

te‘addî itdürmeyüp bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet olunmalu eylemeyesin. Eslemeyüp inâd iderler ise ve kazıyye muhtâc-ı arz yazup kapuma arz idesin. Ammâ; mîrî tuza zarar gelmekden hazer idesin diyü. Tahrîran fî 17, Şa‘bân, sene: 987.

107

İstanbul ve Galata kadılarına hüküm; tüccar taifesinden Yakomi adlı zimmînin İstanbul, Galata ve sairlerinden başka vilayete getirmek için aldığı yapağının vergisini gümrük emini ve amillerine ödemesine rağmen muhtesip, dideban ve yasakçıların kendisinden kanuna aykırı akçe talep edip zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip kanuna aykırı hareket eden kimselere iş yaptırılmaması hakkında

İstanbul ve Galata kâdılarına hüküm yazıla ki

Yakomi nâm zimmî Südde-i Sa‘âdetüm'e âdem gönderüp; “ben tüccâr tâyifesinden olup eyle olsa mahmiyye-i İstanbul ve Galata ve sâyirlerden âhar vilâyete alup gitmek için aldığım yapağının kânûn üzre mîrîye âyid ü râci‘ olan gümrükde gümrük emînlerine ve âmillerine bir def‘a edâ eyledüğimden sonra muhtesib ve dîdebân ve yasakçılar mîrî için nesne alıgelmiş değiller iken hâlâ oligelen âdet ü kânûna muhâlif her çuval başına on sekiz akça talep idüp zulm ü hayf iderler” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Fî'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup merkûm zimmî âhar vilâyete alup gitmek için aldığı yapağının oligelen âdet ü kânûn üzre mîrîye âyid ü râci‘ olan resm-i gümrüğün gümrük emîn ve âmillerine edâ eyledükden sonra muhtesib ve dîdebân ve yasakçı akçası diyü mîrî için nesne alınugelmiş değil ise hâlen mezbûrlar oligelen âdet ü kânûna muhâlif bî-vech rencîde idüp akça talep eyledükleri vâkı‘ ise bu bâbda kadîmden oligelen âdet ve kânûn üzre amel idüp oligelmişe muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz, şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fî 17, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

[52]

108

Vilayet-i Rum mukâtaâtı müfettişi Tokat kadısı Mevlânâ Şemseddin'e ve mukâtaât-ı mezbûre nazırı Mehmet'e hüküm; Vilayet-i Rum'da müselle mân-ı mensûh mukâtaasından Bağra kazâsında vaki olan müselle reayalarının malikânelerini otuz yıldan beri havâss-ı hümayûn eminlerinin zapt etmelerine rağmen vilayet muharririnin bazı köylerin malikânesini hâs bedeli vermeden piyade ve zevaidarlara hâsıl kaydedip mal-ı mîrîye zarar vermesi ve bu hususta malikânelere dışarıdan kimseye müdahale ettirilmeyip mal-ı mîrîye zarar gelmesinin engellenmesi hakkında.

Vilâyet-i Rûm mukâta'âtı müfettişi Tokat kâdîsı Mevlânâ Şemseddîn'e ve mukâta'ât-ı mezbûre nâzırı Mehemed'e hüküm yazıla ki:

Sen ki nâzırsın, hâlâ kapuma arz gönderüp; Vilâyet-i Rûm'da müselle mân-ı mensûh mukâta'asından Bağra kazâsında vâkı' olan müselle re'âyâlarınun otuz yıldan berü mâlikânesini havâss-ı hümayûn emînleri zabtidedelmîşler iken ba'zı kurâların mâlikânesini muharrir-i vilâyet bedel-i hâs virmedin bir tarîkla mîrî piyâde ve zevâyid-dârlara hâsıl kaydidüp mâl-ı mîrîye küllî zarar olup kadîmden mîrî için zabt olunan yire mîrî için zabtolunmak için emri şerîf recâsına i'lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hük-m-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup re'âyâ-yı mezbûrun mâlikâneleri vilâyet defterinde havâss-ı hümayûna hâsıl kaydolunup ve kadîmden mîrî için zabt olunugelmîşken hâlen vilâyet muharriri bedel-i hâs virmedin hılâf-ı kânûn mîrî piyâde ve zevâyid-dârlara hâsıl kaydidüp mâl-ı mîrîye gadr eyledikleri vâkı' ise ol takdîrce tâyife-i mezbûrenün mâlikânelerin kadîmden olıgelen âdet ü kânûn üzre vilâyet defteri mücebince havâss-ı hümayûnum için kemâ-kân zabtiddürmeyüp min-ba'd bî-vech âhardan kimesneye dahlitdürmeyüp mâl-ı mîrîye gadr olmakdan be-gâyet hazer idesiz ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 21, Şa'bânî'l-mu'azzam, sene: 987.

109

Akçaşehir kadısına hüküm; Akçaşehir kazâsına tabi Sergünaz köyü ahalisinin hâssa tuzcularından olup yağ dökme hanelerinden olmamalarına rağmen mîrî susam emin ve amillerinin kanuna aykırı olarak susam ziraatı teklif etmeleri ve bu hususun görölüp kanuna aykırı teklifte bulunanlara iş yaptırılmaması hakkında.

Akçaşehir kâdîsına hüküm yazıla ki

Taht-ı kazâna tâbi‘ Sergünaz nâm karye ahâlîsi Dergâh-ı Mu‘allâm'a âdem gönderüp; “biz kadîmden hâssa tuzcılardan olup vâkı‘ olan tuz hıdmetin olıgelen âdet ü kânûn üzre edâ idüp ve mîrî yağ dökme-hânelerinden değil iken hâlâ mîrî sisam emîn ve âmilleri olıgelene muhâlif ve âdet ü kânûna mugâyir sisam zirâ‘atin itmek teklîf idüp cebren üzerimize yağ tarh idüp zulm ü hayf iderler” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı‘ bunlar hâssa tuzcılardan olup tuz hıdmetin kemâ-kân edâ idüp ol makûle nesne teklîf olunugelmiş değil ise ve tuz hıdmetin edâ iderlerse olıgelmişe muhâlif ve âdet ü kânûna mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp mîrî tuzcıların bî-vech rencîde itdürmeysin. Memnû‘ olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri isimleriyle yazup Dersa‘âdetüm'e arz idesin diyü. Tahrîran fi 22, Şa‘bân, sene: 987.

110

Tarhanyat kadısına hüküm; Yenicefoca hisar-erlerinin kalede bağlarının olup kadimden öşür ve haracını vermelerine rağmen dönüm akçesi talep edilmesi üzerine ellerinde bağlardan öşür ve rüsüm alınmaması hakkında hüküm olduğunu bildirmeleri ve bu hüküm gereğince bağlarından öşür ve haraç talep edilmemesi hakkında.

Tarhanyat kâdîsına hüküm ki:

Sâbıkâ Yenicefoça hısâr-erleri Dergâh-ı Mu‘allâm'a âdem gönderüp; “Kal‘a-i mezbûrede yüz elli nefer kimesneler olup muhâfaza hıdmetin iderüz. Hısâr dâyiresinde bağlarımız vardur. Kadîmden öşrin ve harâcın viregeldük. Sâbıkda dönüm akçası talep olunduğı ecilden merhûmun “Sultân Bâyezîd ve Sultân Selîm Hân *tâbe serâhü* zamânlarında âdet-i kadîme üzre amel oluna” diyü elimize hükm-i şerîf virilmişdür” diyü tecdîd olunmasın talep eyledüklerinde göresiz. Mezkûrlarun didükleri gibi zikrolunan bağlarından kadîmden öşr ve harâc alınugelmeyüp ve ol vech üzre merhûmun zamânlarında ahkâm-ı şerîfe virilüp ve sonradan hılâfına emr-i âhar vârid olmamış ise ol hükümleri mûcebince amel idüp ol hükümlerine muhâlif zikrolunan bağlarından öşr ve harâc talep itdürmeyesiz diyü sene: 977 Zi'l-ka‘desi'nün on ikinci

günü târîhle müverrah hükm-i şerîf virilmiş imiş. Hâlâ ol hükm-i şerîfi Südde-i Sa'âdetüm'e getürüp tecdîd olunmasın taleb eyledükleri ecilden buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise ve mezkûr hükm-i şerîfün sonradan hılâfına emr-i âhar vârid olmamış ise ve ellerinde olan mühürlü sahîh ve cedîd vilâyet defteri sûretinde bu vecihle mukayyed ise ol hükümleri mücebince amel idüp ol hükümlere ve deftere muhâlif zikrolunan bağlardan öşr ve harâc taleb itdürmeyesin. Tahrîran fî 24, Şa'bânî'l-mu'azzam, sene: 987.

[53]

111

Tarhanyat kadısına hüküm; Tarhanyat kazâsındaki deveçilerin memlehadan Adala ve Timürci kazâlarına getirdikleri tuzdan yük başına kira almalarına rağmen memleha eminlerinin kanuna aykırı olarak kiralarını azaltıp zulmetmelerini bildirmeleri ve bu hususta ümenaya tembih edilip deveçilere kiralarının geri verilmesi hakkında.

Tarhanyat kâdîsına hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; kazâ-i mezbûrede sâkin olan deveçilerden cemm-i gafir meclis-i şer'a gelüp; kazâ-i mezbûrede vâkı' olan memlehadan Adala kazâsına alup getürdüğümüz tuzdan yük başına kırkar akça ve Timürci kazâsına kırk beş akça kirâ alunur gelmişken hâlâ memleha-i mezbûre emînleri olıgelen âdet ü kânûna muhâlif Adala kazâsına on ikişer ve Timürci kazâsına on beşer akça virüp ve virdükleri akçadan dahı “dört akça kâtibine” diyü alıkoyup zulm ü hayf iderler, virdükleri akçayı i'lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise bunların muvâcehesinde zikrolunan ümenâya muhkem tenbîh ü te'kîd idesin ki min-ba'd mezkûrlar zikrolunan kâdîlıklara alup girdükleri tuzdan şimdiye değin yük başına kırkar akça kira virilügelmiş ise girü ve olıgelen âdet ü kânûn üzre kiraların virdürüp şer'a ve kânûna muhâlif ve olıgelmişe mugâyir kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olasın. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 21, Şa'bân, sene: 987.

Eğirdir ve Barla kadılarına hüküm; Barla pazarında mîrî çorak ile sabun işleyip satan Mustafa ve Emrullah'ın başka kazâdan bazı kişilerin sipahi çorağı ile sabun işleyip Barla pazarında sattıklarını ve mallarına zarar verdiklerini bildirmeleri ve bu hususta kanuna aykırı hareket eden kimseye iş yaptırılmaması hakkında.

Eğirdir ve Barla kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Sen ki Barla kâdîsısın, bundan akdem Dersa'âdetüm'e arz gönderüp; nefsi Barla'dan Mustafa ve Emrullâh nâm kimesneler gelüp kadîmü'l-eyyâmdan Barla bâzârında fûrûht olunan kaya sabun-hânelere âmil olup mîrî çorak ile işlenügelmişken hâlâ âhar kazâdan ba'zı kimesneler sipâhî çorağı ile sabun idüp kasaba-i mezbûre bâzârından fûruhat itmekle bize küllî zarar müterettib olur, men' olunmasını taleb eyledüklerin i'lâm eyledükde göresiz. “Zikrolunan sabun-hânelerde kadîmden mîrî çorak ile sabun ne vechile işlenügelmiş ise girü evvelden olıgeldüğü üzre mîrî çorak ile işletdüresiz, âhar kazâdan sipâhî çorağı ile işletdürmeyesiz” diyü sene: 986 Saferi'nün on ikinci günü târîhle müverrah hükm-i şerîfüm virilmiş imiş. Hâlâ zikrolunan hükm-i şerîfi Südde-i Sa'âdetüm'e gönderüp “ba'zı kimesneler memnû' olmazlar” diyü diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Zikrolunan hükm-i şerîfün hılâfına sonradan emr-i âhar vârid olmamış ise bu bâbda emr-i sâbıkum mücebince amel idüp hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir emr-i hümayûn kimesneye iş itdürmeyüp mâl-ı mîrî zarar müterettib olmakdan hazer idesiz. Bu bahâne ile hâric kazâda satup işleyenlere mâni' olmayasız. Eslemeyenleri sekidüp ve muhâlif inâd idenleri ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 21, Şa'bân, sene: 987

Ladik kadısına ve Vilayet-i Rum mukâtaâtı nazırı Mehmet'e hüküm; Samsun hasları ve tevabi mukâtaâtına iltizâm emini olan Mustafa'nın mal-ı mîrî tahsîli için Ladik'e gelip Devli adlı mevzide çadır kurup yatarken gece akçe ve eşyalarının çalınması ve çalınan akçelerin bulunup eşyalarının bulunamaması ve bu hususun teftiş edilip hırsızların hakkından gelinmesi hakkında.

Ladik kâdîsına ve Vilâyet-i Rûm mukâta'âtı nâzırı Mehmed *zîde kadruhûya* hüküm yazıla ki:

Samsun hâsları ve tevâbi'ı mukâta'âtına sene: 985 Şevvâli gurrelerinden üç yıla 210.000 akçaya iltizâm emîn olan Mustafa hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a âdem gönderüp; "mâl-ı mîrî tahsîli üzre kazıyye-i Ladik'e gelüp Devli nâm mevzı'da çadır ile yatur iken ba'zı kimesneler gice ile gelüp başım üstünden seyyid sanduğım bir mikdâr esbâbım ile akçam sirka idüp a'yân-ı vilâyet cem' olundukda seyyidün pâreleri bulunup esbâbım gelmeyüp bana ziyâde zulm ü hayf olmuştur şer'le görölüp ehl-i fesâd ile gelmesini talep iderüm" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve bu husûsa bundan akdem bir def'a şer'le faslolmuş olmayup ve on beş yıl mürûr itmiş değil ise şer'le teftîş ü tefahhus eyleyüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola şer'le sübût u zuhûr bulan hakkın müteveccih olanlardan alıvirüp ve ehl-i fesâd olanların şer'le haklarından gelüp, ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan ve mücerred celb ü ahz mâl için kimesneye hılâf-ı şer'-ı şerîf zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olası ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 21, Şa'bân, sene: 987.

[54]

114

Barçınlı ve Seferihisar kadılarına hüküm; Barçınlı kazâsına tabi Aligül adlı hâssa köyü ahalisinin şap ve pirinç dökmehanelerinden olmamalarına ve güherçile hizmeti ve arpa, buğday, bal, yağ ve sair bunların emsali nesnelerin teklif olunmaması hakkında merhum Sultan Selim Han zamanında verilmiş hükümleri dahi olmasına rağmen teklifte bulunulması ve bu hususta tekalif-i örfiye rüsumu tahsilinin kanuna göre yapılıp reayanın rencide ettirilmemesi hakkında.

Barçınlu ve Seferihisar kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Barçınlu kazâsında tâbi' Aligül nâm hâssa karye ahâlisi meclis-i şer'a gelüp; biz kadîmden şap ve pirinç dökme-hânelerinden olmayup ve "güherçile hıdmet ve arpa ve buğday ve bal ve yağ ve sâyir bunun emsâli nesneler teklîf olunmaya" diyü merhûm ve

mağfûrun-leh Sultân Selîm Hân *tâbe serâhü* zamânında hükm-i şerîf virilmiş iken zâyî‘ olduğın mu‘temedün-aleyh kimesneler haber virdükleri ecilden ol makûle teklîf-i tekâlîf olunmamak için üslûb-ı sâbık üzre hükm-i şerîf recâ eyledüklerin bildürmeğin buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ mezkûrlara vech-i meşrûh üzre nesne teklîf olunugelmiş değil ise girü üslûb-ı sâbık üzre ve olıgeldüğü lâzım geleni icrâ idüp olıgelmiş muhâlif ve ahkâm-ı şerîfe mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp re‘âyâyı rencîde itdürmeyesiz. Memnû‘ olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri isimleriyle yazup Dersa‘âdetüm'e arz idesiz diyü. Tahrîran fî 22, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

115

Gelibolu, Midilli, Edremid ve Edirne kadılarına hüküm; Karesi paresi mukâtaası mültezimi İbrahim'in tahvili içinde ayak amilleri olan İlyas, Kara Ahmet, Yusuf ve Turnalı adlı kişilerin zimmetlerindeki mal-ı mîrînin tahsil edilmesi için müfettiş gönderilmesi ve bu hususta ayak amillerinin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Gelibolu ve Midillü ve Edremid ve Edirne kâdılarına hüküm yazıla ki:

Karesi Pâresi mukâta‘asına tahvîl-i sâbıkda mültezim olup küllî bâkîsi olan İbrâhîm kapuma gelüp âdem gönderüp; tahvîlim içinden ayak âmilleri olan İlyâs ve Kara Ahmed ve Yûsuf ve Turnalı nâm kimesneler mahzâ zimmetlerinde olan mâl-ı mîrîyi virmemek için gaybet idüp şimdiki hâlde zikrolunan kâdîlıklarda sâkin olup kıst-ı iltizâmları mûcebince muhâsebeleri görölüp bi-hasebi‘ş-şer‘ ve'l-kânûn zimmetlerinde zuhûr iden mâl-ı mîrî bî-kusûr tahsîl olunmak için mukâta‘ât müfettişi irsâl olunmak bâbında inâyet recâ itmeğin buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, siz ki kâdîlarsız, bu husûsa her birinüz mukayyed olup göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise ol makûle mîrîye medyûn olup gaybet eyleyen ayak âmillerini taht-ı kazânuzda buldurup hükm-i şerîfüm mûcebince müfettiş ve nâzır cânibinden mektûb ile varan âdemlerine teslim idüp göresiz ki müfettiş huzûrunda muhâsebeleri görölüp bi-hasebi‘ş-şer‘ ve'l-kânûn zimmetlerine zuhûr eyleyen mâlım bî-kusûr tahsîl oluna. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimam idüp bu bahâne ile

kimesneye zulm ü te‘addî olunmakdan dahı ihtirâz idesiz diyü. Tahrîran fî 22, Şa‘bân, sene: 987.

116

Bolu kadısına ve livâ-i Bolu mukâtaâtı nazırı Abdülcelîl’e hüküm; Bolu sancağındaki hâssa-i cedid mukâtaasına tabi Bolu kazâsında Yakup Şeyh köyünde olan Doğancı tımarının Sunullah adlı mültezimin iltizamına dâhil iken Mehmet adlı Doğancı’nın mezbûr mukâtaayı zapt edip mal-ı mîrîye zarar vermesi ve bu hususun teftiş edilip mezkûr Mehmet’in mukâtaaya müdahalesinin menedilmesi hakkında.

Bolı kâdîsına ve livâ-i Bolı mukâta‘âtı nâzırı Abdülcelîl’e hüküm yazıla ki:

Sen ki nâzırsın, hâlâ kapuma arz gönderüp; livâ-i Bolı’da vâkı‘ olan hâssa-i cedîd mukâta‘asına tâbî‘ Bolı kazâsında Ya‘kûb Şeyh nâm karye sâbıkda Doğancı tîmârı olup defter-i cedîd-i hâkânîde mensûh “Doğancıyân” diyü hassâ-i hümâyûna kaydolunup iki cânibde mukayyed olmağın mîrî cânib-i evveli olup Hızâne-i Âmirem’e alınugelüp hâlâ Sun‘ullâh nâm mültezimün iltizâmına dâhil iken Mehemmed nâm Doğancı “benüm defterümde dahı mukayyeddür” diyü bir tarîkla emr-i şerîf ibrâz idüp mazmûnında “hassâ-i hümâyûna vechen mine’l-vücûh alâkası yoğise” diyü fermân olunmışken “mîrî tarafından emîn ve mültezim ve gayri kimesne ile murâfa‘a olmadın kadîmdem Doğancı tîmârı imiş” diyü mezbûr Mehemmed zabtidüp mâl-ı mîrîsine gadr ve mültezimün iltizâmına zarar olduğu ecilden emr-i şerîf recâsına i‘lâm eylemişsin. İmdi mukâta‘ât müfettişi İznikmid Kâdîsı Mevlânâ Şemullâh ve nâzır Hüseyin çavuş imzâsıyla sene: 981 Cemâziye’l-evveli’nün ikisinden sene 984 Cemâziye’l-âhırî’nün gâyetine gelince Hızâne-i Âmirem’de olan muhâsebe defterine nâzır olundukda karye-i mezbûrenin mahsûli havâss-ı hümâyûnum için zabtolunduğı mukayyed bulundu. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi’l-vâkı‘ karye-i mezbûre emr-i şerîfle havâss-ı hümâyûnuma ilhâk olunup vâkı‘ olan mahsûli mîrî için zabtolunugelüp ve mültezim-i mezbûrun dahı iltizâmına dâhil iken hâlâ mezkûr Mehemmed ol vechile dahlidüp zabtına mâni‘ olduğu vâkı‘ ise men‘ u def idüp karye-i mezbûrenün vâkı‘ olan mahsûlin havâss-ı hümâyûnum için zabtolunduğı üzre mültezim-i mezbûra dahı kemâ-kân zabtidürüp hılâf-ı şer‘ u kânûn bî-vech kimesneye dahlitdürmeyüp mâl-ı mîrîye gadr

olmakdan hazer idesiz. Eslemeyüp inâd idenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 22, Şa‘bân, sene: 987.

[55]

117

Niğde kadısı Mevlânâ Kemal’e ve Sultaniye kasabasında vaki merhum Sultan Selim Han’ın mezbûr kasabada ve nefsi Konya’da Türbe-i Celaliye yakınlarında olan İmaret-i Amireleri Evkafı olan yerlerin kadılarına hüküm; Anadolu vilayetinde tımarı olan Mehmet bin Süleyman’ın, evkaftan her sene Hızâne-i Amire’ye pek çok akçe gelmesi gerekirken müteveli, kâtip, cabi, cabi kâtipleri ve sair mübaşirlerin malı yediklerini ve mütevellilerin muhasebelerinin teftiş edildikten sonra iltizamı kabul edip yarar kefiller vereceğini bildirmesi ve bu hususta müteveli muhasebelerinin teftiş edilip yarar kefillerin verilmesi hakkında.

Niğde kâdisı Mevlânâ Kemâl'e ve kasaba-i Sultâniyye'de vâkı‘ merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Selîm Hân *tâbe serâhûn*ün kasaba-i mezbûrede ve nefsi Konya'da Türbe-i Celâliye kurbinde vâkı‘ olan Imâret-i Âmireleri Evkâfı olan yirlerün kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Nefs-i Larende'de sâkin olup vilâyet-i Anadolu erbâb-ı tîmârdan beş bin beş yüz akça tîmâra müstehık olan Mehemed bin Süleymân nâm sipâhî Dersa‘âdetüm'e gelüp; “evkâf-ı mezbûrenün küllî mahsûli olup zevâyidlerinden her sene Hızâne-i Âmire'ye hayli akça gelmek lâzim iken evkâf-ı mezbûre vaz‘ oladan berü gelen mütevellîler ve kâtibler ve câbiler ve câbî kâtibleri ve sâyir mübâşirîn cânibinde hayli mâl ekl ü bel‘ eylemişlerdür. Sultâniyye imâretinün vakfı ve vaz‘ oladan berü ve mütevellî-i cedîd Mevlânâ Süleymân'ın mütevellî olduğu sene: 987 Rebî‘u'l-âhırî'nün yigirmi altıncı günine gelince ve Konya'da olan evkâf-ı imâreti vaz‘ olandan berü mütevellî-i cedîd Ahmed'ün mütevellî olduğu sene-i mezbûre Recebi'nün üçüncü günine gelince evkâf-ı mezbûrına her kimler mütevellî ve kâtib ve câbî ve câbiler kâtibleri mübâşirler olmuşlar ise vâkı‘ olan bel‘ıyyât u ketmiyyâtların beşer yük akçaya iltizâm ve kabûl iderim, şol şartla ki, sen ki mevlânâ-yı mezbûr Kemâl'sin müfettiş olup ve evkâf-ı mezbûrenün toprağı kâdîları ma‘rifetleri ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Zâlbîn Süleymân Çavuş mübâşeretiyle her birinün zamânları yirlü yirinden ve ehl-i vukûfdan teftiş olunup

zuhûra gelen bel'ıyyât u ketmiyyâtları kendülerden ve emlâk ü esbâblarından tahsîl olunup şöyle ki; iltizâmımdan ziyâde zuhûr ider ise hazîne için alınıp ol mikdâr bel'ıyyât zuhûra gelmez ise noksânı kendü mâlımdan Hızâne-i Âmire'ye bi't-tamâm edâ idelim. Lâkin teftiş tamâm olup her kimsenün zimmetine lâzım gelen mâl-ı vakf tamâm defter oldukda kânûn üzre yüz bin akça başına ikişer bin akçadan tîmârıma on bin akça terakkî sadaka olunup ve âhardan kimesne ziyâde ider ise terakkî üzerimde mukarrer kalup ve evkâf-ı mezbûreye bi'l-fi'l ve bunlardan sonra mütevellî olanlar bu husûsa kat'â dahl ü ta'arruz eylemeyüp her husûs iktizâ eylediği üzre iltizâmım mücebince görölüp ve zarar mâla kifâyet mikdârı yarar ve mâldâr mün'im kefiller viresin" diyü inâyet recâ eylemeğin husûs-ı mezbûr sene: 987 Şa'bânı'nun on üçüncü günü arz olundukda vech-i meşrûh üzre virilmek fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mültezim-i mezbûrun şart-ı iltizâmı üzre zarar mâlına kifâyet kadarı yarar ve mâldâr mün'im ü mütemevvil kefil ve müzekkîlerin alup kendünün ve kefil bi'l-mâllerinün isimleri ve iştiyhârları ve sâkin oldukları karye ile sebt-i sicill idüp sûret-i sicilli ihrâc idüp imzâlayup ve mühürleyüp Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderüp ve yazup bildüresiz. İltizâmı Hızâne-i Âmirem'e defterine kaydolunup zabtı için hükm-i şerîfüm virile. Ammâ; kefâle husûsında ziyâde ihtimâm idüp müflis ve medyûn ve âhar mukâta'aya mültezim alâkaları ve kefâlleri olmakdan ve gâybâne âhar isimle kefil yazılmakdan ve kefâleti nâyibe aldirmakdan be-gâyet ihtirâz idüp bi'z-zât mukayyed olasın. Şöyle ki; mültezim-i mezbûr kesridüp kefâleye mürâca'at oldukda mâl-ı kefâletün tahsîli mümkün olmıya kefil ellerinden tazmîn itdürülürilmiş olup ana göre mukayyed olup bâb-ı ikdâm ü ihtimâmında dakîka fevteylemeyesiz diyü. Tahrîran fî 21, Şa'bânı'l-mu'azzam, sene: 987.

[56]

118

Liva-i Aydın ve Saruhan kadılarına ve Darphane emini Adem Çavuş'a hüküm; Liva-i mezbûrede bazı kişilerin hurda, kırık ve kem-ayâr akçe kullanıp mal-ı mîrî ve mültezime zarar vermeleri ve bu hususta hurda, kırık ve kem-ayâr akçe kullanımının engellenmesi ve bu akçelerin toplanıp Darphanede kesilip ayarının düzeltilmesi hakkında.

Livâ-i Aydın ve Saruhan kâdîlarına ve Darb-hâne emîni Hemdem Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Livâ-i mezbûrede ba'zı kimesneler hurde ve kırkık ve kem-ayâr akça isti'mâl idilmeği âdet itmekle Hızâne-i Âmire'ye yarar akça tahsîl olunmayup mâlıma ve mültezime zarar olduğu istimâ' olunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfümle Abdülkâdir Çavuş vardukda, her birinüz taht-ı kazânuzda mukayyed olup muhkem tenbîh ü te'kîd idesiz ki kimesneye hurde ve kırkık ve kem-ayâr akça ile bey' u şirâ itmeyeler ve itdürmeyesiz. Şöyle ki; ba'de't-tenbîh eslemeyüp girü kırkık ve kem-ayâr akça ile bey' u şirâ idenlerün ellerinde bulunan akçayı ahz idüp darb-hâneye getürdüp Hadid Beği ile sahîhu'l-ayâr akça kat' itdürüp ve âdet ü kânûn üzre darb-hâne resmin aldurasız. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp bu bahâne ile elinde kem-ayâr ve kırkık akça bulunmuş değil iken kalan zamânda “bu makûle kırkık ve kem-ayâr akça isti'mâl itmişsin ve evünde hıfzıtmışsin” diyü hılâf-ı şer' dahl ü ta'arruz olunup rencîde itdürmekden ziyâde hazer idesiz. Memnû' olmayanları isimleri ile yazup Dersa'âdetüm'e arz idesiz diyü. Tahrîran fî 20, Şa'bân, sene: 987.

119

Lazkiye kadısına ve Bursa'da Seyyid Mehmed el-Buhari İmareti Evkafı mütevellisi Mehmet'e hüküm; evkâf-ı mezbûreden kazâ-i mezbûreye tabi Kara[kova], Çeltikçi, Kiçeli, Armutçuk ve Üzerlik köylerinin mahsulünü cibayet üzere evkâf-ı mezbûre mütevellisi Mustafa'dan iltizam eden Ramazan'ın cibayetinin mütevellî tarafında başkasına verilip zulme uğraması ve bu hususun görüşülüp hakikatin ortaya konulup gereğinin yapılması hakkında.

Lâzikıyye kâdîsına ve Burusa'da âsûde olan Seyyid Mehmed el-Buharî Imâreti Evkâfı Mütevellisi Mehmed'e hüküm yazıla ki:

Ramazân nâm kimesne kapuma gelüp; evkâf-ı mezbûreden kazâ-i mezbûreye tâbi' Kara[kova] ve Çeltükci ve Giçeli ve Armudcuk ve Üzerlik nâm karyelerün mahsûline yevmî dört cibâyeti Mehmed nâm kimesneye olmak üzre sene: 984 Zi'l-hıccesi'nden üç yıl iki yüz on bin akçaya mültezim olan Yûsuf'un üzerinden cibâyet-i mezbûre babam Halîl'e olup ve mevâzı'ı deynime mahsûb olmak şartıyla sâbıka evkâf-ı mezbûre mütevellisi olan Mustafa'dan mukâta'a-i mezbûreyi ibtidâ-i târîhdan üç yıla iki yüz otuz

bin akçaya iltizâm idüp vech-i meşrûh üzre elime huccet-i şer‘iyye ve mühürlü temessük alup zabt ider iken hâlâ sen ki mütevellisin, cibâyet-i mezbûreyi şart-ı iltizâm üzre zabt idürmeyüp âhara tevcîh idüp zulm ü hayf itdüğün i‘lâm eyledi. İmdi Hızâne-i Âmirem'de mahfûz olan muhâsebât defterine nazar olundukda cibâyet-i mezbûr yevmî dört akça ile sene: 987 Saferi'nün on beşinden katib hacı mazul iken üzerinde mukayyed bulundu. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise cibâyet-i mezbûre âhara tevcîh olunmağa bâ‘ıs nedür; aslı ve hakîkati ile üzre ma‘lûmun olundukdan sonra vukû‘ı üzre yazup kapuma arz idesiz ki sonradan emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mücebi ile amel oluna diyü. Tahrîran fî 20, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

[57]

120

Bolu ve Kıbrıs kadılarına hüküm; Kıbrıs kazâsına tabi Mender köyünde Ahmet, Mahmut, Veli ve Yusuf'un Bolu sancağı raiyyet ve raiyyet oğullarından olmayıp havâss-ı hümayûn reayasından olup hukuk, rûsum ve adet-i ağnamlarını kanun gereğince emin ve amillerine ödemelerine rağmen mîr-i mezbûrun subaşları ve adamlarının kanuna aykırı olarak tekrardan hukuk, rûsum ve adet-i ağnam talep edip zulmetmeleri ve bu konunun görüşölüp subaşları ve adamlarının menedilmesi hakkında.

Bolu ve Kıbrıs kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Kıbrıs kazâsına tâbi‘ Mender nâm karyeden Ahmed ve Mahmûd ve Velî ve Yûsuf nâm kimesneler hâlâ kapuma âdem gönderüp; “vilâyet defterinde mukayyed Bolı sancağı beğı ra‘iyyet ve ra‘iyyet oğullarından olmayup havâss-ı hümayûn re‘âyâsından olup vâkı‘ olan hukûk u rûsûm ve âdet-i ağnamımız vilâyet defteri mücebince olıgelen âdet ü kânûn üzre bir def‘a havâs-i hümayûn emînlerine ve âmillerine edâ eyledüğümüzden sonra mîr-i mezbûrun subaşları ve âdemleri dahı tekrâr hukûk u rûsûm ve âdet-i ağnam talep idüp zulm ü hayf iderler men‘ olunmaları talep ideriz” diyü bildürdi. imdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresiz. Fî'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar defter-i cedîd-i hâkânîde mukayyed mîr-i mezbûrun ra'ıyyet ve ra'ıyyet oğullarından olmayup havâss-ı hümayûnum re'âyâsından olup vâkı' olan hukûk u rûsûm ve âdet-i ağnâmlarını vilâyet defteri mücebince ve olıgelen âdet ü kânûn üzre bir def'a havâss-ı hümayûnum emînlerine ve âmillerine edâ eyledüklerinden sonra sancakbeğı subaşları ve âdemleri dahı hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet hukûk u rûsûm ve âdet-i ağnâm taleb eyledükleri vâkı' ise men' u def' idüp şer'a ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp tekrâr hukûk u rûsûm taleb itdürmeysesiz. Şöyle ki; bu bâbda bî-vech nesnelerinin dahı almışlar ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih oldukda teveccüh idenlerden ashâbına girü hakların alıvirüp eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idüp bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet olunmalu eylemeyesiz diyü. Tahrîran fî 14, Şa'bân, sene: 987.

121

Mukâtaât müfettişi ve Timürci kadısına hüküm; Timürci kazâsına tabi Akçaalan köyünden İsa'nın babası Hızır'ın, Timürci hasları iltizam emini İsa ve İlyas'tan Bolu nahiyesi bad-ı hevasını iltizam ettikten sekiz ay sonra vefat etmesi üzre zapt ettiği zamanın makbuzunun alınması gerekirken mültezimlerin mezkûr İsa'dan kanuna aykırı olarak fazladan bin akçe alıp zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususun teftiş mültezimlerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişine ve Timürci kâdîsına hüküm yazıla ki:

Timürci kazâsına tâbi' Akçaalan nâm karyeden İsa nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a âdem gönderüp; "bâbam Hızır nâm kimesne hâl-i hayâtında Timürci hâslarına bi'l-fi'l ber-vech-i iltizâm emîn olan İsa ve İlyâs nâm kimesnelerden Bolı nâhıyesi bâd-ı hevâsını üç yıla otuz bin akçaya iltizâm idüp sekiz ay zabteyledükden sonra fevtolup zamân-ı zabtınun kânûn üzre makbûzı alınmak lâzım iken mezkûrân mültezimler mezbûrun yirlü yirinden makbûzâtın hısâb idüp bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetine zuhûr iden mâl-ı mîrîyi bi't-tamâm aldukdan sonra "yevmü'l-kıst hısâbı üzre bin akça

dahı lâzim gelür” diyü hılâf-ı kânûn bin akçam alup zulm ü hayf eylemişlerdür” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfim vardukda, bunı didüğü mültezimler ile berâber ve bî-garaz ehl-i vukûfdan tefahhus idüp şer‘le göresiz. Fi‘l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezbûrun bâbası Hızır mezbûrân mültezimlerden zabt eyledükden sonra fevtolup yevmü‘l-kıst alınmak îcâb eylemez ise ze‘âmeti nâhiye-i mezbûrenün bâd-ı hevâsını üç yıl iltizâm idüp ol mikdâr zamân-ı zabtınun müfredât defterlerinden ve şübhe olan olan mevâddı mezkûrân mültezimler ve ehl-i vukûf ma‘rifetleri ile yirlü yirinden muhâsebesin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi‘ş-şer‘ ve‘l-kânûn zimmetine lâzim gelen mâl-ı mîrîyi bi‘t-tamâm aldıkdan sonra hılâf-ı şer‘ u kânûn ve yevmü‘l-kıst taleb itdürmeyüp bu husûs için tekrâr şikâyete gelmelü eylemeyesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup mâl-ı mîrîyi gadr ve kimesneye dahı zulm ü hayf olmakdan hazer idüp ve kazıyye bir dürlü dahı olup muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 14, Şa‘bân, sene: 987.

122

Ankara kadısına hüküm; Ankara sancağı piyadelerinden Ankara kazâsına tabi Hacı Murad ocağı piyadelerinden İlyas’ın, Bilecik Madeni hizmetine Seydi adlı kişiyi yerine bedel tutup göndermesi ve mezkûrun dahi hizmeti yerine getirip kaydolmasına rağmen mevkufat eminleri ve amillerinin ocak hâsılına kanuna aykırı müdahalede bulunmaları ve bu hususta maden hizmetini yerine getirenlere mevkufat eminlerin müdahalesinin menedilmesi hakkında.

Ankara kâdısına hüküm yazıla ki:

Ankara sancağı piyâdelerinden taht-ı kazâna tâbi‘ Hacı Murâd ocağı piyâdelerinden İlyâs nâm kimesne hâlâ Südde-i Sa‘âdetüm'e gelüp; “ben sene: 985'de vâkı‘ olan Bilecik Ma‘deni hıdmetinün evvelki nevbetinde Seydî nâm kimesneyi yirüme bedel dutup gönderüp mezkûr dahı varup edâ-i hıdmet idüp yoklama defterinde mevcûd kaydolunmuş iken hâlâ mevkûfât emînleri ve âmilleri “biz bi-nefsihî varup edâ-i hıdmet itdük” diyü ocağım hâsılına hılâf-ı şer‘ u kânûn dahlidüp rencide iderler. Bu bâbda Hızâne-i Âmirem'den ihrâc olunmuş mevcûd tezkiresi dahı vardur. Şer‘le görölüp men‘ olunmasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfim vardukda, bunı didüğü mevkûfât emînleri ile berâber ve bu bâbda elinde olan Hızâne-i Âmirem'den ihrâc olunmuş mühürlü mevcûd tezkiresine nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûr İlyâs târîh-ı mezbûrede vâkı' olan ma'den-i mezbûre hıdmetinün evvelki nevbetinde merkûm Seydî yirine bedel dutup ol dahı varup edâ-i hıdmet idüp yoklama defterine mevcûd kaydolunmuşken emîn-i mezbûr hılâf-ı şer' u kânûn bî-vech dahlidüp rencîde eyledüğü vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola men' u def' idüp şer'a ve kânûna muhâlif ve elinde olan ma'mûlün-bih mevcûd temessükine mugâyir kimesneye [iş] itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idesin. Şöyle ki; bu bâbda bî-vech nesnesin dahı almışlar ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih oldukda teveccüh idenlerden girü girü alıviresin. Muhtâc-ı arz yazup arz idesin. Tahrîran fî 15, Şehr-i Şa'bân, sene: 987.

[58]

123

Liva-i Aydın ve Saruhan'da ikinci cedid hâslar mukâtaâtı müfettişi Hereke kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyas ve Akkeçilü Yörükleri sakini olan yerlerin kadılarına ve mukâtaât-ı mezbûre nazırı Seydi Ahmet Çavuş'a hüküm; Bundan önce Akkeçilü Yörükleri mukâtaasına mültezim olan Nurullah'ın, mezbûr mukâtaanın mültezimi olan Seyfullah'ın amcası Çalık Hasan ile mukâtaayı zapt ettiklerini ve tahviline ait olan mal-ı mîrî talep edildiğinde vermekte sorun çıkarttıkları bildirmesi ve bu hususta kanunla lazım gelenin yapılp mezkûr Nurullah'a ve mal-ı mîrîye zulmedilmesinin engellenmesi hakkında.

Livâ-i Aydın ve Saruhan'da ikinci cedîd hâslar mukâta'âtı müfettişi Hereke kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs ve Akkeçilü Yörükleri sâkin olan yirlerün kâdîlarına ve mukâta'ât-ı mezbûre nâzırı Seydî Ahmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Bundan akdem Akkeçilü Yörükleri mukâta'asına mültezim olan Nûrullâh kapuma gelüp; “mukâta'a-i mezbûrenün tahvîl-i sâbıkda mültezim olan Seyfullâh “tahvîl-i cedîdden dahı karındaşım Ca'fer iltizâm eyledü” diyü ammûsi Çalık Hasan nâm kimesne ile fuzûlî zabtidüp tahvîl ü târîhine âyid olan mâl-ı mîrîden küllî mahsûl kabzitmegin hâlâ taleb eyledilmeğın hılâf-ı şer' u kânûn virmeyüp inâd itmekle bana zulm olur, hayfdur. Görilüp müteveccih olan mâl-ı mîrî alıvirilmesin taleb iderüm. Bu

bâbda mültezim-i mezbûrun mühürlü ve imzâlu temessükleri olup ve “müfredât defterleri dahı vardır” diyü bildirdüğün husamâyı berâber ve bu bâbda mültezim-i sâbıkun imzâsıyla mezkûr Nûrullâh'un elinde olan mühürlü ma'mûlün-bih temessüklerine ve müfredât defterlerine nazar eyleyüp göresiz. Şöyle ki; kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mültezim-i mezbûrun tahviline âyid ü râci' olan mahsûlden mültezim-i sâbık ve ammûsi mezbûr Hasan ve mültezim-i mezkûr Ca'fer ne mikdâr nesne zabt u kabz itmişler ise yirlü yirinden teftîş ü tefahhus eyleyüp bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zuhûra gelen müfredâtı ile defter idüp tamâm olduktan sonra muhâsebesin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ne mikdâr nesne zuhûr iderse bî-kusûr ve tahsîl eyleyüp mültezim-i mezbûr Nûrullâh'a alıvirüp şer'le ve kânûnla buna âyid olan mahsûlden kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup kat'-ı alâka itdüresiz ve bi'l-cümle bu bâbda gereğı gibi ihtimâm idüp tekrâr görilmekle muhtâc bir hâle komayasız ve hılâf-ı emr-i şerîf iltizâmıma medhal yok iken mukâta'a zabtidüp her vechile mâluma zarar ve mukâta'aya ihtilâl virenleri isimleri ve iştihârları ve sâkin oldukları karyeleri ile sebt-i sicill olduktan sonra sûret-i sicill ihrâc idüp imzâlayup ve mühürleyüp kapuma gönderüp ve yazup arz idesiz ki haklarına emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mûcebi ile amel oluna. Ammâ; bu bahâne ile kimesneye zulm ü te'addî olunmakdan be-gâyet ihtirâz idesiz diyü sene: 986 Cemâziye'l-âhiri târîhiyla müverrah hükm-i şerîf virilmiş. Hâlâ mezkûr Nûrullâh Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp merkûm Seyfullâh'a zikrolunan emr-i şerîfün hılâfına asâkir-i cânibden bir tarîkla emr-i şerîf ihrâc itmekle o sâbık emri olunmayup mâl-ı mîrîye gadr olmuşdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Husûs-ı mezbûr bir def'a şer'le görölüp fasl olunmuş değil ise emr-i sâbıkum mûcebince şer'le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp min-ba'd mezkûrun asâkir-i cânibden ihrâc eyledüğü emr-i şerîfe amel itmeyüp mâl-ı mîrîye gadr ve kimesneye dahı zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz ve muhtâc-ı arz olan kazıyye-i yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 18, Şa'bân, sene: 987.

124

Eğirdir kadısına hüküm; Eğirdir kazâsına tabi Sorkuncuk adlı hâssa köy ahalisinin hukuk ve rüsumlarını ödemek için emin ve amillerine yarar akçe vermelerine rağmen emin ve amillerin yarar akçe almayıp zimmete para geçirmek

için çaker akçe talep edip adet-i ağnamlarını dahi kanuna aykırı fazladan alıp zulmetmeleri ve bu hususta adet-i ağnam tahsilinin kanuna göre yapılıp zikrolunan emin ve amillere iş yaptırılmaması hakkında.

Eğirdir kâdîsına hüküm ki:

Taht-ı kazâna tâbi‘ Sorkuncuk nâm hâssa karye ahâlîsi Dergâh-ı Âlî âdem gönderüp; “vâkı‘ olan hukûk u rûsûmumuz içün emîn ve âmillerimize sahîhu'l-ayâr akça virdüğümüzde almayup mücerred celb-i mâl içün dördü bir dirhem çaker akça talep idüp ve âdet-i ağnâmımızı dahi oligelen adet ü kânûn üzre almayup ziyâde alduğundan ma‘âdâ “resîd ve çuka ve hıdmetkâr ve havâle akçası” diyü akçalarımız alup ve ziyâde atlu ile üzerimize konup müft ü meccânen yim ü yimeklerimiz envâ‘-ı zulm ü te‘addî iderler, hayfdur” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hük-m-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup bunların muvâcehesinde zikrolunan emîn ve âmillere muhkem tenbîh ü te‘kîd idesin ki vâkı‘ olan hukûk u rûsûmları içün Hızâne-i Âmirem'e yarar akça virdüklerinden sonra ol vecihle rencîde itdürmeyüp ve âdet-i ağnamların dahi her Abril evvelinde ellerinde mevcûd bulunan koyunların add ü defter itdükden sonra iki koyuna bir akça âdet-i ağnâm ve üç yüz koyuna beş akça hısâbı üzre resm-i ağılların aldırup andan ziyâde “resid ve çuka ve hıdmetkâr ve ve* havâle akçası” diyü bir akçaların almayup ve ziyâde atlu ile üzerlerine konmayup müft ü meccânen yim ü yimeklerin aldurmayasın ve lâzım olup aldıkları yim ü yimekleri narh-ı cârî akçaların ashâbına alıvirüp hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesin.

Eğirdir kâdîsı kazâ-i mezbûreye tâbi‘ Çay nâm karye ahâlîsi talebiyle.

Vech-i meşrûh üzre Eğirdir kâdîsına kazâ-i mezbûreye tâbi‘ Ilgıncık nâm karye ahâlîsi talebiyle.

[59]

Tarhala kadısına hüküm; Tarhala kazâsından Ali'nin Burusa'da merhum Sultan Murad Han İmareti Evkafı'ndan Bergama pasesi demekle bilinen pareyi üç yıl iltizam edip bir yıl üç ay zapt etmesinden sonra Osman adlı kişinin mezbûr

mukâtaayı üzerinden almasına rağmen Pir Ali adlı eminin mezkûr Ali'nin bad-ı hevasından fazladan nesnesini ve bir yave kulunu alarak borcuna saymakta sorun çıkarttığını bildirmesi ve bu hususta Pir Ali'nin mezkûr Ali'nin hakkını geri verip zimmetlerindeki vakıf malının tahsil edilmesi hakkında.

Tarhala kâdîsına hüküm yazıla ki:

Nefs-i Tarhala'dan Alî nâm kimesne kapuma gelüp; “mahrûse-i Burusa'da âsûde olan merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Murâd Hân *tâbe serâhü* Imâreti Evkâfî'ndan Bergama Pâresi dimekle ma'rûf pâreyi üç yıla 18.000 akçaya iltizâm [idüp] bir yıl üç ay zamân zabtiddüğimden sonra Osmân nâm kimesne gelüp iki bin akça ziyâde ile mukâta'a-i mezbûreyi üzerimden aldukda hâlâ emîn-i merkûm Pîr Alî benüm zamân-ı zabtımın içinde bana âyid ve tahvîl târîhime râci' olan bâd-ı hevâdan küllî nesne alduğundan gayri bir nevbet kulumı dahı alup zabtidüp deynime mahsûb itmede te'allül ider, hayfdur. Şer'le yirlü yirinden muhâsebem görilmek lâzimdür” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup emîn-i merkûm mezbûrun tahvîli içinde buna âyid ü râci'olan bâd-ı hevâdan küllî nesne kabz idüp bir nefer yâve kulun alup deynine mahsûb itmedüğü vâkı' ise ve mezbûrun bundan akdem bir def'a muhâsebesi görilmemiş ise emîn-i mezbûrun mübâşeretıyla zamân-ı zabtının makbûzâtını müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı ehl-i vukûf ma'rifetiyle yirlü yirinden olıgelen âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer'i's-şerîf mezbûr Pîr Alî'nün zimmetine sübût bulan hakkın deynine mahsûb itdükden sonra mezbûr Alî'nün zimmetine lâzim gelen mâl-ı vakfi kendüden emlâk ü esbâbından vefâ itmeyeni kefil bi'l-mâlından kezâlik anların dahı emlâk ü esbâblarından ve bi'l-cümle şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan taleb ü tahsîl [idüp] mâl-ı vakfdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu def'a alâkarın kat' ve nizâ'ların ber-taraf idüp bu husûs için tekrâr şikâyete gelmelü eylemeyesin. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûr ile mâl-ı vakfa zarar ve hılâf-ı şer'-ı şerîf kimesneye dahı zulm ü hayf olmakdan be-gâyet-i hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olasın. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fi 19, Şa'bânî'l-mu'azzam, sene: 987.

Ankara kadısına hüküm; Ankara kazâsında Karacadağ'a tabi Yanıcak adlı diğer Oğul Bey Zaviyesi demekle bilinen zaviyeye şeyh olan Bayezid'in, mezranın dâhilinde olan yerlerin öşrünü eskiden beri vakf için zapt edip mîrî ile alakası olmamasına rağmen havâss-ı hümayûn eminleri ve amillerinin kanuna aykırı müdahalede bulunup vakıf malına zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususta zaviye arazilerine havâss-ı hümayûn eminleri ve amillerinin müdahalesinin menedilmesi hakkında.

Ankara kâdisına hüküm yazıla ki:

Bâyezîd nâm kimesne kapuma âdem gönderüp; “ben berât-ı şerîfle kazâ-i mezbûrede Karacadağ'a tâbi‘ Yanucak nâm-ı dîger Oğul Beğ Zâviyesi dimekle ma‘rûf zâviyeye şeyh olup eyle olsa elimde olan vakıf-nâme ve vilâyet defteri ve huccet-i şer‘iyye mûcebince mezra‘a-i mezbûrenün mu‘ayyen ü mümtâz sınırı dâhilinde olan yirlerinün öşri kadîmden vakf için zâviye-i mezbûreye şeyh olanlar zabtidegelüp bir vechile mîrîye alâkası yoğiken hâlâ havâss-ı hümayûn emînleri ve âmilleri “mezra‘a-i mezbûra bundan akdem bir def‘a mîrî için zabtolunmuşdur” diyü hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet ve vakıf-nâme bî-vech ve bilâ-sebeb dahliderler. Bu sebep ile mâl-ı vakfa gadr ve bana küllî zulm ü hayf olmuşdur. Bu bâbda elimde fetvâ-yı şerîfe dahi vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzar-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine ve vakıf-nâme-i hümayûna ve huccet-i şer‘iyyeye ve fetvâ-yı münîfe nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp göresin. Fi'l-vâkı‘ mezra‘a-i mezbûr kadîmî havâss-ı hümayûndan olmayup ve sonradan emr ile hâssa ilhâk olunmayup mîrî için zabtolunugeldüğü gayri vâkı‘ olup münâze‘un-fih olan yirlerin öşri vilâyet defterinde zâviye-i mezbûreye sarâhaten hâsıl kaydolunup ve kadîmden vakf için zâviye-i mezbûreye şeyh olanlar zabtidegelüp bir vechile mîrîye alâkası yoğiken hâlâ havâss-ı hümayûn emînleri ve âmilleri vilâyet defterine ve şart-ı vakfa mugâyir ve oligelmişe muhâlif bî-vech ve bilâ-sebeb dahleyledükleri vâkı‘ ise ki bi-hasebi‘ş-şer‘i‘ş-şerîf sâbit ü zâhir ola men‘ u def‘ idüp bu bâbda hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir vakıf-nâme ve defter-i hümayûn rencîde itdürmeyüp hakk-ı sariha tâbi‘ olasin. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fi 19, Şa‘bâni'l-mu‘azzam, sene: 987.

Mukâtaât müfettişi ve Bergama kadısına hüküm; Ankara kazâsına tabi Dünderlı köyünden Hızır'ın Güzelhisar ve tevabi mukâtaasına emin olan Mehmet'in zarar malına kendi isteğiyle kefil olmamasına rağmen mezkûr Mehmet'in Hızır'ı kefil yazıp zulmetmesi ve bu hususun teftiş edilip kanuna aykırı hareket eden emine iş yaptırılmaması hakkında.

Mukâta'ât müfettişine ve Bergama kâdisına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi' Dünderlı nâm karyeden Hızır nâm kimesne kapuma gelüp; “ben bi'l-fi'l Güzelhisâr ve tevâbi'ı mukâta'asına emîn olan Mehmed'ün zarar mâlına kendü ihtiyârımla varup kefil ve müzekkî olmuş değil iken hâlâ emîn-i mezbûr beni gaybetimde üç bin akça zarar mâlına kefil yazup zulm ü hayf itmişdür. Şer'le görölmesin taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda olan sicill-i mahfûza nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre tefîş ü tefahhus idüp ve kefil yazan kâdîdan ve nâyibden ve mahkeme huddâmından dahı su'al idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mültezim-i mezbûr mukâta'a-i mezbûreyi iltizâm eyledükde merkûm Hızır kendü ihtiyârıyla varup üç bin akça zarar mâlına kefil ve müzekkî olmayup şer'le ve kânûnla bundan mâl-ı kefâlet taleb olunmak icâb eylemez ise hâlâ mültezim-i mezbûr bunu gaybetinde ol mikdâr akça zarar mâlına kefil yazdurduğı vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola. Ol takdîrce mültezim-i mezbûrdan merkûm Hızır'un yirine yarar ve mâldâr kefil taleb ve sicill-i mahfûza kayd itdükden sonra bunu kefâletden ihrâc idüp şer'a ve kânûna muhâlif kimesneye bî-vech iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idesin. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup tezvîr ü telbîs ile mâlma zarar olmakdan dahı be-gâyet hazer idüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fi 20, Şa'bâni'l-mu'azzam, sene: 987.

Liva-i Aydın ve Saruhan mukâtaâtı müfettişi Hereke kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyas'a ve nazır Seydi Ahmet Çavuş'a hüküm; Gördes kazâsına tabi Yörükân-ı Düğüneri mukâtaasına mültezim olan Ali bin Süleyman'ın

zimmetindeki akçenin talep edilmesi meblağın iltizam şartı gereğince kendisinden önceki mültezim Hüseyin'den talep edilmesini istemesi ve bu hususta mültezimlerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Livâ-i Aydın ve Saruhan mukâta'âtı müfettişi Hereke kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve nâzır Seydî Ahmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Gördüs kazâsına tâbi' Yörükân-ı Düğüneri mukâta'asına sene: 984 Recebi'nün guresinden üç yıla 60.000 akçaya mültezim olan Alî bin Süleymân'un teslîmâtından ma'âdâ zimmetinde 51.804 akça bâkîsi olup meblâğ-ı mezbûr mültezim-i mezbûrdan talep olundukda “mukâta'a-i mezbûreyi benden mukaddem Hüseyin nâm kimesne iltizâm idüp bir yıl altı ay zabttdükden sonra gaybet eylemeğin mezkûrun yirlü yirinden muhâsebesi görölüp zimmetine lâzım gelen mâl-ı mîrî kendüsinden tahsîl olunmak şartıyla ben mukâta'a-i mezbûreyi ibtidâ-i târîhdan iltizâm eyledüm” diyü bildürmeğin meblâğ-ı mezbûr bu def'a ber-vech-i ta'cîl müteveccih olanlardan tahsîl ve dâhıl-i hazîne olunmak fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân ve bir sâ'at te'hîr ü terâhî itmeyüp mezkûrân mültezimler her kande ise buldurup getürdüp gaybet eylemişler ise şer'le buldurması lâzım olanlara buldurup getürdüp zamân zabtlarının müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı yirlü yirinden muhâsebelerin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve kıst-ı iltizâm zimmetlerine lâzım gelen mâlımı kendülerden talep idüp virmekde te'allül iderler ise emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bi'l-cümle mâlımı şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan talep ü tahsîl idüp mâlımdan zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu def'a alâkaların kat' ve nizâ'ların ber-taraf idüp tekrâr emr-i şerîfüm göndermeğe muhtâc itmeyesiz ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp sair emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyye-i yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 19, Şa'bânî'l-mu'azzam, sene: 987.

129

Lazkiye kadısına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından İbrahim Çavuş'a hüküm; Ramazan adlı kişinin Bursa'da merhum Seyyid Mehmed el-Buhari İmareti

Evkafı'ndan kazâ-i mezbûrede olan evkafına iltizamlı emin olup mukâtaa mahsulünden Genceli köyünden Ahmet ve Kara Ali'ye ve Çeltikçi köyünden Ahmet ve Kavak'a ve Karaok köyünden Hacı Ali'ye ve Goncalı köyünden Bali'ye ve Kaşıkçı köyünden Hacı'ya ödünç akçeler verip bu akçeleri talep ettiğinde geri alamadığını bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip mezkûr Ramazan'ın hakkının eksiksiz olarak geri alınması hakkında.

Lâzıkıyye kâdîsına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından İbrâhîm Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Ramazân nâm kimesne kapuma gelüp; “ben Burusa'da âsûde olan merhûm Seyyid Mehmed el-Buhârî Imâreti Evkâfı'ndan kazâ-i mezbûrede olan evkâfına ber-vech-i iltizâm emîn olup eyle olsa tahvîlim içinde mukâta'a-i mezbûre mahsûlünden ber-vech-i karz Genceli nâm karyeden Ahmed nâm kimesneye iki bin akça ve Kara Alî nâm kimesneye sekiz yüz akça ve Çeltükci nâm karyeden Ahmed nâm kimesneye on üç bin akça ve Kavak nâm kimesneye altı bin akça ve Karaok nâm karyede Hacı Alî nâm kimesneye bin iki yüz elli akça ve Goncalı nâm karyede Dîvân-ı Bâlî'ye bin yüz altmış akçaya ve Kaşıkçı nâm karyede Dîvâne Hacı nâm kimesneye dört bin bin akça virmişdüm. Hâlâ taleb eyledüğimde virmekde te'allül ve mîad eylemekle alınmayup zimmetlerinde kalmışdur. Şer'le görülüp vakfa olan deynim için tahsîl olunmasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup bu husûslar bundan akdem bir def'a şer'le faslolmayup ve üzerinden on beş yıl geçmiş değil ise teftiş ü tefahhus idüp göresiz. Kazıyye arz olunduğı üzre ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola şer'le zuhûr bulan hakkın müteveccih olanlardan bî-kusûr alıvirüp hılâf-ı şer' rencîde itdürmeyesiz.

[61]

Ahkâm-ı Şehr-i Şa'bânî'l-mu'azzam min şuhûr-ı sene 987 el-cüzü'r-râbi' ma'a Ramazânü'l-mübârek

130

Cezire-i Limni mukâtaâtı müfettişi Limni kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e hüküm; Cezire-i Limni'de üç yıldan fazladır kıtlık olduğundan dolayı reayanın dağılması

ve zimmetlerindeki bakâyânın tahsiline başlanacakken bazı eşkıyaların avarız akçesini fazladan talep edip reayanın darlığa düşmesine ve mal-ı mîrînin tahsiline mani olmaları ve bu hususun görüşülüp reayanın zimmetinde olan mal-ı mîrînin tahsil edilmesi ve kötü kişilerin kanuna aykırı müdahalelerinin önlenip mal-ı mîrî tahsiline zarar gelmesinden kaçınılması hakkında.

Cezîre-i Limni mukâta'âtı müfettişi Limni kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e hüküm ki:

Mukâta'ât nâzırı hâlen mektûb gönderüp; cezire-i mezbûrede üç yıldan ziyâde kaht olmağla re'âyâ tâyifesi perâkende olup hukûk u rûsûm ve gayriden bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetlerinde olan bakâyâ tahsîl olunmağa mübâşeret olundukda ba'zı eşîrrâ cezîre-i mezbûre ahâlîsinün vâkı' olan avârizların “her sene yetmiş bin akçaya maktû' itdürdük ve harcımız oldu” diyü bir yıllık avâriz akçası için seksen bin akça talep etmekle re'âyâ muzâyakadan hâlî olmayup ve mâl-ı mîrînin tahsiline mâni' olurlar. Mukaddemâ bakâyâ tahsîl olunup kat'-ı alâka itdürilmek bâbında inâyet recâ itmeğin buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân te'hîr itmeyüp nâzır-ı mezbûrun tahvîl ü târîhine âyid ü râci' olan re'âyâ zimmetinde olan bakâyâsın bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn müteveccih olanlardan bî-kusûr cem' u tahsîl idüp mâl-ı mîrîden re'âyânun zimmetinde bakâyâ var iken ol makûle eşîrrâ hükm-i şerîf ihrâc idüp “harcımız vardır” diyü bî-vech ve hılâf-ı şer' u kânûn dahl ü ta'arruz etmekle mâl-ı mîrînin tahsiline ihtilâl gelmekden hazer idesin. Tahrîran fî gurre-i Ramazânü'l-mübârek, sene: 987.

131

Cezire-i Limni mukâtaâtı müfettişi Limni kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e hüküm; Cezire-i mezbûrede vaki havâss-ı hümayûn mukâtaâtına ve Taşoz keferesinin cizyelerine bundan önce emin olanlar cizyeden elli üçer akçe aldıkları halde şimdi keferelerin kırk üçer akçe verip daha fazla vermeyeceklerini söyleyip iltizama ve mal-ı mîrîye zarar vermeleri ve bu hususun teftiş edilip cizye tahsilinin kanuna göre yapılması hakkında.

Cezîre-i Limni mukâta'âtı müfettişi Limni kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e hüküm ki:

Hâlâ Südde-i Sa'âdetüm'e arz gönderüp; “cezîre-i mezbûrede vâkı' havâss-ı hümayûn mukâtaâtına ve Taşözi keferesinin cizyelerini benden mukaddem emîn olanlar elli üçer

akça alıgelmişler iken hâliyâ “kırk üçer akça virürüz ziyâde virmezüz” diyü te‘allül itmekle iltizâmıma zarar ve mâl-ı mîrîye gadr iderler. Üslûb-ı sâbık üzre viregeldükleri elli üçer akça cizyeleri alınmak için emr-i şerif recâ eyledüğün i‘lâm eylemişsiz. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu bâbda kapumdan ihrâc olmuş cizye defterine nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ zikrolunan keferenün cizyeleri vilâyet defterine sarâhaten kırk üçer akça kaydolunmuş değil ise mâ-tekaddemden şimdiye değin mîrî için ümenâ kaçır akça alıgelmişler ise nâzır-ı mezbûr dahı üslûb-ı sâbık üzre aldurup emr-i şerîfûme ve vilâyet defterine ve olıgelmişe muhâlif kimesneye bî-vech te‘allül ü nizâ‘ itdürmeyüp mâl-ı mîrîye gadr ve re‘âyâya dahı zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasın. Tahrîran fî gur-re-i Ramazân, sene: 987.

132

Niksar kadısına hüküm; Yenipazar kazâsına tabi Vene köyü sakinlerinden Şaban’ın kölesinin kaçıp yâve ve kaçgun-ı abık olan Mustafa’nın hizmetinde olduğunun anlaşılıp geri istendiğinde mezkûr Mustafa’nın kanuna aykırı hareket etmesi ve bu hususun görüşölüp kaçan kölenin geriye iade edilmesi ve kanuna aykırı iş yaptırılmaması hakkında.

Niksar kâdîsına hüküm ki:

Hâlâ Yenibâzâr kazâsına tâbi‘ Vene nâm karye sâkinlerinden Şa‘bân nâm kimesne Dergâh-ı Mu‘allâm’a gelüp; “Rusiyyetü'l-asl Yovan nâm kulum gaybet idüp üç gün mürûr itdükden sonra mezkûr kulımı kazıyye-i Niksar’da yâve ve kaçgun-ı âbık olan Mustafa’nun hıdmetinde olup müddet-i örfiyyesi tamâm olmuş olmayup ve kânûn üzre mîrî için müjdesin virüp taleb eyledükde mezkûr Mustafa kânûn üzre müjdeye kanâ‘at itmeyüp kânûndan ziyâde akça taleb idüp âdet ü kânûna muhâlif zulm ü hayf ider” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzar-ı husamâ kılup göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup zikrolunan kulunun mülki olup müddet-i örfiyyesi tamâm olmuş değil ise ve bu makûle tutulan yâve ve kaçgun kulların müjdesi kadîmden ne vechile alnugelmiş ise girü olıgelen âdet ve kânûn üzre lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir emr-i hümayûn kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan

ihtirâz idesin. Memnû‘ olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd iderlerse vukû‘ı üzre yazup Dergâh-ı Mu‘allâm'a arz eylesin. Mezkûrı tekrâr kapuma şikâyet gelmeli eylemeyesin. Şöyle bilesin diyü. Tahrîran fî gurre-i Ramazân, sene: 987.

[62]

133

Vilâyet-i Uşak mukâtaâtı müfettişi Uşak kazâsından munfasıl Mevlânâ Fazullah ve nazır Ali'ye hüküm; Karaman vilâyetine tabi Akşehir ve Yenişehir sancaklarında bazı haymana taifesinin yerleşip, hukuk ve rûsumlarının Uşak mukâtaâtı ile zapt olunan haymana ile birlikte zapt olunmasına rağmen vilâyet-i Karaman mevkufat emînlerinin zikrolunan taifeye müdahalede bulunmaları ve bu hususta haymana taifesine başkalarının müdahalesinin engellenmesi hakkında.

Vilâyet-i Uşşâk mukâta'âtı müfettişi Uşşâk kazâsından munfasıl Mevlânâ Fazullâh ve nazır Alî'ye hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; “vilâyet-i Karaman'a tâbi‘ Akşehir ve Yenişehir sancaklarında ba‘zı haymâne tâyifesi gelüp tavattun idüp kimesnenün defterlü ra‘ıyyet ve ra‘ıyyet oğlu olmamağın hukûk u rûsûmları Uşşâk mukâta'âtı ile zabtolunugelen haymâne ile ma‘an zabtolunugelmeğın vilâyet-i Karaman'un mevkûfât emînleri bundan akdem dahlitdüklerinde men‘ olunması için hükm-i şerîf virilmiş iken hâlâ mezkûrlar memnû‘ olmayup girü dahlitmekden hâlî olmazlar” diyü i‘lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa onat vechile mukayyed olup göresiz Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup zikrolunan tâyife kimesnenün ra‘ıyyet ve ra‘ıyyet oğlu değil ise ve bu makûle haymâne kadîmden ne vechile zabtolunugelmiş ise oligelen âdet ve kânûn üzre ve sâbıkâ virilen emr-i şerîf mücebi şer‘le ve kânûnla lâzım geleni ihrâc idüp oligelmişe muhâlîf ve kânûn-ı kadîme mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp mâl-ı mîrîye zarar olmalu eylemeyesiz. Memnû‘ olmayanları sekidüp muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup kapuma arz idesiz. Fî 24, Ş., sene: 987.

134

Sebeb-i tahrir yazıla ki; havâss-ı hümâyûndan Beypazarı enhârına bir defa iltizam emin olan Davut'un Mihalıç kazâsına tâbi' Uşakbükü adlı nehirde önceden reis olan Mustafa'nın hizmetinde ihmali yokken reisliğinin başkasına verilmesinin haksızlık olduğunu ve görevinin geri verilmesi gerektiğini bildirmesi ve bu hususta mezkûr Mustafa'nın nehre reis olarak tayin edilmesi hakkında.

Sebeb-i tahrîr yazıla ki:

Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn arz gönderüp; “havâss-ı hümâyûndan Beğbâzârı enhârına bir def'a iltizâm emîn olan Dâvûd gelüp Mihalıç kazâsına tâbi' Uşakbükü nâm nehirde kadîmden re'îs olup ziyâde tohum zirâ'at itmekle mîrîye külli sa'y olan Mustafa nâm kimesnenün hıdmetinde ihmâl ü müsâhelesi yoğiken “riyâseti âhara tevcîh olunmağla hayf olmışdur” diyü girü mezkûra sadaka buyurulmak recâsına i'lâm eylemeğın mezkûr Mustafa tahvîlinden pîşkeş-i riyâset için 987 Şa'bânı'nun yigirminci günü Hızâne-i Âmirem'e iki yüz akça teslim olmağın mezkûrı nehr-i mezbûra re'îs nasbidüp idüp bu berât-ı hümâyûnı virdüm ve buyurdum ki:

Varup olıgelen âdet ü kânûn üzre re'îs olup mâdem ki hıdmetinde kusûrı ve yaramazlığı olmaya bundan evvel re'îs olanlar ne vechile olıgelmiş ise bu dahı ol vechile olup ve hâne-i avârizdan ise kemâ-kân avârizın vire, şöyle bilesin diyü. Tahrîran fî 28, Şa'bân, sene: 987.

[63]

135

Cezire-i Limni mukâtaâtı müfettişi Limni kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e hüküm; cezire-i mezbûre mukâtaâtına iltizamla nazır olan Mehmed bin Ali'nin iltizamına dâhil Ballu Kasrı Kalesi müstahfızlarının zimmetlerinde üç yıllık öşür ü gallât, adet-i ağnam, gümrük ve resm-i bağandan kırk dokuz bin yedi yüz yetmiş yedi akçe bakiye olup ve cezire-i mezbûrede vaki olan keferenin haraçlarından nefer haracından ise kırk yedi bin altı yüz yirmi beş akçe olup ve bu akçeyi vermekten kaçınmakla iltizam ve mal-ı mîrîye zarar vermeleri ve bu hususun görüşülüp müstahfızların zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Cezîre-i Limni mukâta'âtı müfettişi Limni kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; “cezîre-i mezbûre mukâta‘âtına ber-vech-i iltizâm nâzır olan Mehmed bin Alî gelüp; “iltizâmıma dâhıl Ballu Kasrı Kal‘ası müstahfızları zimmetlerinde tahvîl ü târîhime âyid ü râci‘ üç yıllık öşr ü gallât ve âdet-i ağnâm ve gümrük ve resm-i bâğândan kırk dokuz bin yedi yüz yetmiş yedi akça bâkîm olup cezîre-i mezbûrede vâkı‘ olan keferenün harâclarından defter-i hâkânîde mukayyed o sûretten nefer haracı üç yıllık kırk yedi bin altı yüz yigirmi beş akça oldur “gâyib harâclardur” diyü virmekde te‘allül itmekle iltizâmıma zarar ve mâl-ı mîrîye gadr olmışdur. Zikrolunan harâclar defter-i hâkânî mücebince müstahfızlar zimmetlerinde olan bakâyâ mîrîye olan deynim içün tahsîl olunması bâbında emr-i şerîf recâ eylediğin i‘lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükûm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi’l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup nâzır-ı mezbûrun iltizâmına dahl ve tahvîl ü târîhına âyid ü râci‘ hukûk u rûsûmundan kal‘a-i mezbûre müstahfızları zimmetlerinde ol mikdâr bâkîsi olup ve mezkûrân keferen dahi defteri-i hâkânî mücebince harâcların kadîmden zimmetlerinde kalduğı bi-hasebi’s-şer‘i’s-şerîf sâbit ü zâhir olursa ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih olan mâl-ı mîrîye teveccüh idenlerden bî-kusûr mültezim-i mezbûrun mîrîye olan deyni içün taleb ü tahsîl itdürüp mâl-ı mîrîden kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup ve hâsıl olan akçayı der-kîse idüp mühürleyüp mültezim-i mezbûrun mîrîye olan deyni içün sâyir emvâl-i hâssa ile Dersa‘âdet’e gönderüp teslîm-i hazîne itdüresiz ve muhtâc-ı arz olursa yazup Dersa‘âdetüm’e arz idesiz diyü. Tahrîran fî gurre-i Ramazân, sene: 987.

136

Peçin ve Milas kadılarına hüküm; liva-i Menteşe’deki Günebazarı mukâtaası reayasından bazı kişilerin meclise gelerek Muğla kazâsına tabi Geriköy adlı köy sakinlerinden Seydi Bali bin İvaz adlı eminin rûsum-ı adıye, bennak resmi ve ağnam resmini kanuna aykırı zulmettiğini bildirmeleri ve bu hususta emine âdet-i ağnam ve diğer resimlerin tahsilini kanuna göre yapmasının tembih edilmesi hakkında.

Peçin ve Milas kâdîlarına hüküm yazıla ki

Sen ki Milas kâdîsısın, hâlâ kapuma arz gönderüp; “livâ-i Menteşe’de vâkı‘ olan Günebâzârı mukâta‘ası re‘âyâsından Aynî bin Eyyüb ve Alî bin Ahmed ve Yahyâ bin

Tur Bâlî ve Yûsuf bin Abdullâh ve Hüseyn bin Hamza ve Yûsuf bin İlyâs ve Mûsâ bin İlyâs ve Şa‘bân bin Turmuş ve Nasûh bin Alî ve Bayram bin Velî ve Alî bin Turgud ve Umûr bin Koçen(?) ve cemm-i gafîr meclis-i şer‘a gelüp kazâ-i Muğla'ya tâbi‘ Geriköy nâm karye sâkinlerinden Seydî Balî bin Ivaz nâm emînimiz bizden rûsûm-ı âdiye cem‘ ider oldukda bennâk resmi on iki akça iken yüzer akçamız ve bütün çift otuz üç akça iken yüz elli akça ve resm-i ağnâm iki koyuna bir akça iken keçi başına dörder beşer akçamız alup ve ziyâde atlu ile üzerimize konup müft ü meccânen yim ü yimeklerimiz ve “havâle ve kâtib ve yardım ve resîd ve çuka akçası” diyü hılâf-ı şer‘-ı şerîf bî-vech akçalarımız alup zulm ü hayf olur. Şer‘le görölüp men‘ olunmaların taleb ideriz” diyü emr-i şerîf recâ eyledüklerin i‘lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bunları didükleri emîn-i mezbûr ile berâber ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp hakk u adl üzre göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise bunların muvâcehesinde emîn-i mezbûra muhkem tenbîh ü te’kîd idesiz ki vâkı‘ olan resm-i çift ve resm-i bennâkların olıgelen âdet ü kânûn üzre ve vilâyet defteri mûcebince aldurup âdet-i ağnâmların dahı her Abril evvelinde ellerinde mevcûd bulunan koyunların add ü defter itdükden sonra iki koyuna bir akça âdet-i ağnâm ve her üç yüz koyuna beş akça hısâbı üzre resm-i ağnâmların aldurup andan ziyâde resîd ve çuka ve havâle ve kâtib ve yardım akçası diyü hılâf-ı şer‘ u kânûn bir akça ve bir habbelerin almayalar ve aldırmayasın ve ziyâde atlu ile üzerlerine kondurmayup müft ü meccânen yim ü yimek taleb itdürmeysesiz ve lâzım olup aldıkları yim ü yimeğın narh-ı cârî üzre akçaların ashâbına alıvirüp bu husûs içün tekrâr şikâyete gelmelü eylemeyesin. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî gurre-i Ramazân, sene: 987.

[64]

137

Mukâtaât müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin’e hüküm; Liva-i Ankara ve tevabi mukâtaâtına iltizamla nazır olan Muzaffer’in iltizamına dâhil olan mukâtaaların tahvil-i cedidine nazır olan Edhem’in sebepsiz yere müdahale edip mültezimine satmakla mani olması ve bu hususun görüşölüp nazırın mültezime müdahalesinin menedilmesi hakkında.

Mukâta‘ât müfettişı Murtaz-âbâd kâdisı Mevlânâ Muhyiddîn'e hüküm yazıla ki:

Livâ-i Ankara ve tevâbi‘ı mukâta‘âtına ber-vech iltizâm nâzır olan Muzaffer Dergâh-ı Mu‘allâm'a âdem gönderüp; “iltizâmıma dâhıl olan mukâta‘aların tahvîl-i cedîdine sâbıkâ nâzır olan Edhem bî-vech dahlidüp mültezimine fûrûht itmekle mâni‘ olur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise nâzır mezbûrun iltizâmına dâhıl olan mukâta‘anın tahvil-i cedîdine mezkûr âdemi dahlitdurmeyüp emr-i şerîfe muhâlif kimesneye iş itdürmeyesiz. Temelli eslemeyüp inâd iderse ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 22, Şa‘bân, sene: 987.

138

Urban-ı Buğurciyan taifesi sakini olan yerlerin kadılarına hüküm; Zikrolunan Buğurciyan mukâtaasına iltizamla emin olan Dervîş’in, mezbûr taifeden hukuk ve rûsumlarını talep ettiğinde vermekte sorun çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususun görülüp mukâtaa gelirinin tahsil edilip kanuna aykırı hareket edenlere iş yaptırılmaması hakkında.

Urbân-ı Buğurciyân tâyifesi sâkin olan yerlerin kâdılarına hüküm yazıla ki:

Zikrolunan Buğurciyân mukâta‘asına bi'l-fi‘l vech-i iltizâm emîn olan Dervîş hâlâ Südde-i Sa‘âdetüm'e âdem gönderüp; “tâyife-i mezbûrenün vilâyet defteri mücebince ve kadîmden zabtolunugeldüğü üzre hukûk ve rûsumları talep olundukda hılâf-ı defter ve kânûn virmeyüp nizâ‘ itmekle bana hayf ve mâl-ı mîrîye gadr olur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresiz. Tâyife-i mezbûr kadîmden şimdiye değin rûsumların bu vechile virüp ve defter-i hâkânîye ne minvâl üzre kaydolunmuş ise girü olgelen âdet ü kânûn üzre ve defteri-i hâkânî mücebince lâzım geleni ihrâc idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir emr-i hümayûn kimesneye iş itdürmeyüp bî-vech te‘allül ü nizâ‘ itdürmeyesiz. Memnû‘ olmayanları sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup Dersa‘âdetüm'e arz idesiz diyü Tahrîran fî 28, Şa‘bân, sene: 987.

Vilayet-i Anadolu ve Karaman, Rum ve Diyarbakır kadılarına hüküm; Üveys, Armağan, İsa, Peri ve Memi'nin Karaman haymanasından olmayıp Hamid sancağına tabi Eğirdir Yörükleri Çengiyan cemaatinden olup hukuk ve rüsûmlarını kanun gereğince Eğirdir Yörükleri eminleri ödemelerine rağmen gezdikleri yerlerde Karaman haymanası emini olan Tıraklı oğlu Hüseyin'in tekrar hukuk ve rüsûm talep etmesi ve bu hususun görülüp kanuna aykırı hareket eden eminin menedilmesi hakkında.

Vilâyet-i Anatolî ve Karaman ve Rûm ve Diyârbekir kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Hâlâ Üveys ve Armağan ve İsâ ve Peri ve Memi nâm kimesneler cemâ'atleri cânibinden kapuma gelüp; “biz Karaman haymânesinden olmayup livâ-i Hamîd'e tâbî' Eğirdir Yörüklerinden Çengiyan cemâ'atinden olup eyle olsa vâkı' olan hukûk ve rüsûmumuzu oligelen âdet ü kânûn üzre Eğirdir Yörükleri emînleri edâ ider iken gezdüğümüz yirlerde vilâyet-i Karaman haymânesi emîni olan Tıraklı oğlu Hüseyin tekrâr hukûk u rüsûm taleb ider, hayfdur” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' mezkûrlar Karaman haymânesi tâyifesinden olmayup cemâ'at-i mezbûreden olmağla vâkı' hukûk u rüsûmların oligelen âdet ü kânûn üzre emîn ve âmilleri edâ eyledüklerinden sonra hâliyâ emîn-i mezbûr hılâf-ı şer' u kânûn bî-vech dâhıl idüp tekrâr hukûk u rüsûm taleb eyledüğü vâkı' ise men' u def' idüp şer'a ve kânûna muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmaktan hazer idesiz. Şöyle ki; bu bâbda hılâf-ı şer' u kânûn nesnelerin dahı olmuşlar ise ba'de's-sübût girü ashâbı alıvirüp bu husûs içün tekrâr kapuma şikâyete gelmeli eylemeyesiz. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 28, Şa'bân, sene: 987.

[65]

Mahruse-i Bursa'da merhum Hüdâvendigâr medresesi müderrisine ve Kite kadısına hüküm; Mehmed adlı kişinin Mudanya kasabasındaki merhum Abdi Çelebi Zaviyesi'ne zaviyedar olup otuz kırk yıldan beri zaviye için zapt olunan yerlerden Kafir Subaşı adlı köyden bir çiftlik yerine Umur Bey Evkafı

raiiyetlerinden Yorgi adlı zimminin tasarruf edip zaviyeye ait olan öşür ve rûsumuna evkaf mütevellisinin dahli ve bu hususun görüşülüp kanuna aykırı hareket eden kişiye iş yaptırılmaması hakkında.

Mahrûse-i Burusa'da vâkı' merhûm Hudâvendigâr medresesi müderrisine ve Kite kâdîsına hüküm yazıla ki:

Mehmed nâm kimesne kapuma gelüp; “bana kasaba-i Mudanya'da vâkı' merhûm Abdî Çelebî Zâviyesi demekle ma'rûf zâviye berât-ı şerîfle zâviyedâr olup eyle olsa vilâyet defterinde mukayyed otuz kırk yıldan berü zâviye için zabtolunugelen yirleründen Kafir Subaşı nâm karyeden bir çiftlik yirinde merkûm Umûr Beğ Evkâfı ra'iiyetlerinden Yorgi nâm zimmi tasarruf eylemekle zâviye-i mezbûreye âyid ü râci' olan öşr ve rûsumuna evkaf-ı mezbûre mütevellîsi dahlide. Ma'a-hâzâ husûs-ı mezbûr bundan akdem bir def'a şer'le görildükde zâviye-i mezbûreye hüküm ve sicill olunup elimizde huccet-i şer'ıyye virilmişken hâlâ girü bî-vech dahlidüp rencide eylemeden hâlî değillerdür, şer'le görilmesin taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda olan huccet-i şer'ıyye nazar ve kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise ve zikrolunan huccetin mazmûnı muvâfık-ı şer' olup alâ-vechi'l-hasım bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir olursa bu bâbda vilâyet defteri ve huccet-i şer'ıyye mûcebince amel idüp şer'a ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zâviye-i mezbûr mahsûline zarar müterettib olmakdan hazer idesiz diyü. Tahrîran fî 26, Şa'bân, sene: 987.

141

Sebeb-i tahrir yazıla ki; Ankara kadısı Mevlânâ Abdülkerim'in arz gönderip Beypazarı enhârına bağlı Karıköyü adlı köyde reis olan Hacı'nın vefat edip reisliğinin boş kaldığını ve yerine Pir Ahmet'in uygun olacağını bildirmesi ve bu hususta mezkûr Pir Ahmet'in vefat eden Hacı'nın yerine reis tayin olması hakkında.

Sebeb-i tahrir yazıla ki:

Ankara kâdîsı Mevlânâ Abdülkerîm arz gönderüp; Beğbâzârı enhârına tâbi' Karıköyü nâm karyede bir müd tohum-ı zâyid ile re'îs olan Hacı fevtolup riyâseti mahlûl olmağın

yirine “Pîr Ahmed nâm kimesne mahaldür” diyü i’lâm eylemeğün mezkûr Pîr Ahmed tahvîlinden pîşkeş-i riyâset içün sene: 987 Şa‘bânî'nun yiğirminci günü Hızâne-i Âmirem'e iki yüz akça teslim olunmağın mezkûr Pîr Ahmed fevtolan Hacı yirine re’îs nasbidüp bu berât-ı hümayûnı virdüm ve buyurdum ki:

Varub, oligelen âdet ü kânûn üzre re’îs olup mâdem ki hıdmetinde kusûrı ve yaramazlığı olmaya bundan evvel re’îs olanlar ne vechile oligelmiş ise bu dahı ol vechile olup kimesneye mâni‘ u müzâhım olmayup ve hâne-i avârizdan ise kemâ-kân avârizın vire diyü. Tahrîran fî 28, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

142

Sebeb-i tahrîr yazıla ki; Beypazarı enharı mukâtaâtına ortak olarak mültezimler olan Davut, Mustafa ve Durmuş’un arz gönderip Beypazarı enharına bağı Yadigarbükü nehrinde çiftçilik yapan Mustafa ve Ali’nin yerine Musa ve Osman’ın ortak olarak nehre reis tayin oldukları hakkında.

Sebeb-i tahrîr yazıla ki:

Beğbâzârı enhârı mukâta‘âtına ber-vech-i iştirâk mültezimler olan Dâvûd ve Mustafa ve Turmuş arz gönderüp; enhâr-ı mezbûra tâbi‘ Yâdigârbükü nehrinde ber-vech-i iştirâk bir müd tohum zirâ‘at eyleyen Mustafa ve Alî nâm kimesnelerin hıdmetlerinde ihmâli olmağın yirlerine Mûsâ ve Osman nâm kimesneler muhassıl olup ve on beş kîle tohum zirâ‘at itmek üzre pîşkeş-i kadîm ile kabûl itdüklerin i’lâm eylemeğün riyâset-i mezbûr içün sene: 987 Şa‘bânî'nun yiğirmisinde Hızâne-i Âmirem'e iki yüz akça teslim olunmağın mezkûrları oligeldüğü üzre ber-vech-i iştirâk re’îs nasbidüp bu berât-ı hümayûnı virdüm ve buyurdum ki:

Varub, enhâr-ı mezbûrede ber-vech-i iştirâk re’îs olup mâdem ki hıdmetlerinde kusûrları ve yaramazlığı olmaya bunlardan evvel re’îs olanlar ne vechile oligelmiş ise bunlar dahı kemâ-kân mutasarrıf olup kimesneye mâni‘ u müzâhım olmaya ve hâne-i avâriz ise avârizın vire diyü. Tahrîran fî 28, Şa‘bân, sene: 987.

[66]

143

Eğrigöz kazâsından munfasıl olup Aydın ve Saruhan sancaklarında atık hâslar müfettişi olan Mevlânâ Taceddin'e ve nazır Abdülkadir Çavuş'a hüküm; Midilli memlehası mültezimi Mehemed bin Ömer'in tahvilindeki tuzun köy ahalisine yettikten sonra ambara konulması ve ambardaki tuzun izinsiz bir şekilde mültezim-i mezbûrun babası Ömer ve kardeşi Mustafa tarafından Tire'ye gönderilip bir miktarının satılması üzerine Aydın sancakbeyinin kethüdası ve mukâtaât nazırının tuz satışının yasak olduğunu bildirip satılan tuzun akçesini alıp adamların hapsedildiğini bildirmesi ve satıştan elde edilen meblağın Hızâne-i Âmire'ye teslim edilmesi hakkında.

Eğrigöz kazâsından munfasıl olup Aydın ve Saruhan sancaklarında atık hâslar müfettişi olan Mevlânâ Tâceddîn'e ve nâzır Abdülkâdir Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Hâlâ Midillü kâdîsı Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; “Midillü memlehasına sene: 984 Zi'l-hicce'si'nün on yedisinden üç yıla 11 merre 100.000 ve 40.000 akçaya mültezim olan erbâb-ı tîmârdan Mehemed bin Ömer tahvîlinden karye-i mezbûre ahâlîsine kifâyet itdükden sonra der-anbâr kılup fûrûht olunmayan tuz etrâf u nevâhîde fûrûht olunmak için emr-i şerîf virilmeğin ber-mûceb-i emr-i şerîf mültezim mezbûrun babası Ömer ve karındaşı Mustafa ile mahrûse-i Tire'ye yüz seksen müd tuz gönderilüp fûrûht olinup akçası Hızâne-i Âmire'ye gönderilmek üzere Aydın sancakbeğînün kethudâsı ve mukâta'ât nâzırî “kadîmden tuz gelüp satılmak memnû'dur” diyü mîrî tuz akçasın girift ve âdemlerin habseyledüklerin bildirüp meblâğ-ı mezbûr aynıyla Hızâne-i Âmire'ye gönderilmek bâbında inâyet recâ itmeğin buyurudum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, zikrolunan tuz akça zabtolunmuş ise mültezim-i mezbûr muvâcehesinden huzûrınızda arandıktan sonra meblâğ-ı mezbûr mültezim uhdesinde kalan livâ-i Aydın ve Saruhan nezâretinden hâsıl olan akçaya halt itmeyüp başına defter ve der-kîse eylemeyüp ve mühürleyüp yarar âdemlerinüz ve kifâyet kadarı hısâr-erenleri ile Dersa'âdetüm'e gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdüresiz ve yazup bildüresiz. Sâyir husûsa kıyâs itmeyüp ihmâl ü müsâhele avk u te'hîrden ziyâde hazer idesiz diyü. Tahrîran fi 26, Şa'bân, sene: 987.

Bursa kadısına ve Bursa’da merhum Yıldırım Bayezid Han İmareti Evkafı mütevellisine hüküm; Mahruse-i mezbûrede sakin rençper kasap taifesinden olan Kara Yusuf’un, evkaf imaretine lazım olduğu için aldıkları et parasından vakfın zimmetinde otuz beş bin akçesi olmasına rağmen talep ettiğinde alamaması ve bu hususta mezkûr Yusuf’un hakkının geri alınması ve kanuna aykırı hareket edenlere iş yaptırılmaması hakkında.

Burusa kâdîsına ve Burusa'da âsûde olan merhûm ve mağfûrun-leh Yıldırım Bâyezîd Hân Imâreti Evkâfı mütevellisine hüküm yazıla ki:

Kara Yûsuf nâm kimesne kapuma gelüp; “ben mahrûse-i mezbûrede sâkin rencber kassâb tâyifesinden olup eyle olsa evkâf-ı mezbûre imâreti mühimmi içün aldıkları et bahâsında vakfun zimmetinde otuz beş bin akçam olup hâlâ taleb eyledüğimde te‘allül ider” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve bu husûs bundan akdem bir def‘a şer‘le görölüp faslolunmuş olmayup ve bilâ-özü-i şer‘î on beş yıl mürûr itmiş değilse hak üzre şöyle göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi’s-şer‘i’s-şerîf sübût bulan hakkın teveccüh idenlerden alıvirüp hılâf-ı şer‘-ı şerîf kimesneye iş itdürmeyesiz. Ammâ; bu bâbda ihtimâm idüp tezvîr ü telbîsden ve şühûd-ı zûrdan ve bir def‘a şer‘le faslolunmuş kazıyyenün istînâfından hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasız diyü. Tahrîran fî 26, Şa‘bân, sene: 987.

[67]

145

Mukâtaât müfettişi Hereke kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyas ve Adala kadısı Seydi Ahmed Çavuş’a hüküm; Yörükân-ı Akkeçilü mukâtaası iltizam emini Nurullah’ın, mukâtaât nazırı olan Ebubekir Çavuş’a vefat etmeden önce mal-ı mîrî teslim edip eline senetler verilip bu senetler gereğince alınan akçeyi irsaliye defterine kaydetmesine rağmen vergi tahsildarının elindeki senetlere göre hareket etmeyip kanuna aykırı davranıp zulmettiğini bildirmesi ve bu hususta zikrolanların muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta‘ât müfettişı Hereke kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs ve Adala kâdîsı *zîde fazlühû* ve fahrû'l-emâsil ve'l-akrân Seydî Ahmed Çavuş *zîde kadruhû* tevkî‘-ı refî‘-ı hümâyûn vâsıl olıcak ma‘lûm ola ki:

Yörükân-ı Akkeçilü mukâta‘asına sene: selâse ve semânîn ve tis‘a-mi’e Zi'l-ka‘desi'nün yiğirmisinde vâkı‘ olan Yanârun yiğirmi altısından üç yıla üç yüz bin akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olup teslîmâtından ma‘âdâ zimmetinde yüz kırk dokuz bin beş yüz toksan bir akça bâkîsi olan Nûrullâh Südde-i Sa‘âdetüm'e âdem gönderüp; “kıst-ı iltizâmından sâbıkâ mukâta‘ât nâzırı olup fevtolan Ebûbekir Çavuş'a hâl-i hayâtında küllî mâl-ı mîrî teslîm idüp elime şer‘î temessükler virmişler iken virdüğü temessükât mücebince makbûz olan akçayı irsâliye defterine kaydidüp Hızâne-i Âmire'ye irsâl ü îsâl itmemeğin hâlâ bakâyâ muhassılı olanlar elimde olan temessükâta amel itmeyüp hılâf-ı şer‘ u kânûn zulm iderler” diyü bildürmeğin buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa onat vechile mukayyed olup ve mültezim-i mezbûrun elinde olan teslîm temessüklerinde müteveffâ-yı mezbûrun irsâliye ve makbûzât defterine tatbîk idüp göresiz. Şöyle ki; bunun elinde mazmûnı muvâfık-ı şer‘ olan temessükât mücebince makbûz olan akçayı müteveffâ-yı mezbûr irsâliye ve makbûzât defterine kayditmeyüp ekl ü bel‘ itmiş ise ki bi-hasebi'ş-şer‘ ve'l-kânûn sâbit ü zâhir ola vech-i meşrûh üzre nâzır-ı mezbûrun zimmetine lâzım gelen mâl-ı mîrî müteveffâ-yı mezbûrun muhalledâtından bî-kusûr cem‘ u tahsîl eyleyüp ve mültezim-i mezbûrun zimmetinde kalan mâlını kendüsünden ve emlâk ve esbâbından kifâyet itmeyeni kezâlik kefâlesinden tahsîl eyleyüp kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve hâsıl olan akçayı defter ve der-kîse eyleyüp ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile Dersa‘âdetüm'e gönderüp teslîm-i hazîne itdüresiz ve yazup bildüresiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp mâl-ı mîrîye gadr ve kimesneye dahı zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup Dersa‘âdetüm'e arz idesiz; şöyle bilesiz. Alâmet-i şerîfe i‘timâd kılasız. Tahrîren fi'l-yevmi's-sâmin min(?) Ramazânü'l-mübârek seb'a ve semânîn ve tis‘a-mi’e.

146

Sebeb-i tahrir yazıla ki; Liva-i Bolu mukâtaâtı nazırının arz gönderip Konrapa enharına yılda on beş kilo çeltik tohumu ile Karacasu demekle bilinen nehirde köprücü olan Mehmed'in hizmetini yerine getirmemesi üzerine yerine Hasan adlı

kişinin zikrolunan hizmeti yıllık on kilo çeltik tohumu ile kabul edip mezkûr Mehmed'in yerine nehre köprücü tayin edildiğini bildirmesi hakkında.

Sebeb-i tahrir yazıla ki:

Livâ-i Bolı mukâta'âtı nâzırı arz gönderüp; Konrapa enhârına mîrîden yılda on beş kîle çeltük tohumı zirâ'at idüp hâssa-i mîrîsine Karacasu dimekle ma'rûf nehr-i azîme berât-ı şerîfle köprücü olan Mehmed edâ-i hıdmet itmeyüp ref'ı lâzim olmağın yirine Hasan nâm kimesne ehl-i vukûf yarar kimesne olup zikrolunan hıdmeti on kîle tohumla kabul eylemeğın berât-ı şerîf recâsına i'lâm eylemiş. İmdi mezkûr Hasan ref' olunan Mehmed yerine nehr-i mezbûra köprücü nasbidüp bu berât-ı sa'âdet-âyâtı virdüm ve buyurdum ki:

Varup, on kîle çeltük tohumı ile köprücü olup mâdem ki hıdmetinde kusûrı ve yaramazlığı olmaya bundan evvel köprücü olanlar ne vechile olıgelmişler ise bu dahı ol vechile olup kimesne mâni' u dâfi' olmaya diyü. Tahrîren fî gurre-i Ramazânü'l-mübârek, sene: 987.

[68]

147

Liva-i Menteşe'de ikinci cedid hâslar mukâtaâtı müfettişi Bozüyük kadısı olan Bayezid'e ve nazırına hüküm; Balat İskelesi Gümrüğü mukâtaasına iltizam ve iştirak mültezimler olan İsak ve diğer İsak adlı Yahudilerin, mukâtaayı adamlarına zapt ettirmek istediklerini bildirmeleri ve bu hususun görülüp mukâtaayı kanun gereğince mezkûrlara zapt ettirip dışarıdan kimseye müdahale ettirilmemesi hakkında.

Livâ-i Menteşe'de ikinci cedîd hâslar mukâta'âtı müfettişi Bozüyük kâdîsı olan Bâyezîd'e ve nâzırına hüküm ki:

Balat İskelesi Gümrüğü mukâta'asına sene: 987 Recebi'nün ikisinden vâkı' Ağustos'un yigirmi beşinden üç yıla 50.000 akçaya ber-vech-i iltizâm ve iştirâk mültezimler olan İsak ve diğer İsak nâm Yehûdiler hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; mukâta'a-i mezbûreyi berât-ı şerîf ihrâc idinceye değin varan âdemlerimize zabıtdürmek içün emri i şerîfe sadaka buyurılmak babında inâyet recâ itmeğın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfle mezbûrân mültezimlerin âdemleri vardukda göresiz. Mukâta‘a-i mezbûreye bunlardan dahı ziyâde ile taleb yok ise şart-ı iltizâmları mücebince ve olıgelen adet ü kânûn üzre mukâta‘a-i mezbûreye mezkûrları zabıtdürüp min-ba‘d hâricden kimesneye dahlıtdürmeyesiz. Fî gurre-i Ramazân, sene: 987.

148

Mukâtaât müfettişı Antalya kadısı Mevlânâ Burhaneddin’e hüküm; Kalkanlı çeltik nehri ve Meyis memlehası ve tevabi mukâtaası mültezimi Zaim Mehmed’in, bundan önce Liva-i Teke sancakbeyi Mustafa’nın vekili ve kethüdası olan Mehmed’in huzurunda mutasarrıf olup liva-i mezbûreye tabi Antalya kazâsındaki Ulu Yörük cemaatinin hukuk ve rüsumu kendisine ait olmasına rağmen mîr-i mezbûrun bu konuda sorun çıkarttığını bildirmesi ve bu hususta mültezimlerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta‘ât müfettişı Antâliyye kâdısı Mevlânâ Burhaneddin'e hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; enhâr-ı çeltük Kalkanlı ve memleha-i Meys ve tevâbi‘ı mukâta‘asına sene: 984 Muharremi'nün guresinden üç yıla 220.000 akçaya mültezim olup zimmetinde küllî bâkisi olan Za‘îm Mehmed meclis-i şer‘a gelüp; “bundan akdem Livâ-i Teke sancağı beği olan Mustafa beğün kıbel-i şer‘den vekîli ve kethudâsı olan Mehmed mahzarında ben berât-ı şerîfle mutasarrıf olduğım ze‘âmetimden livâ-i mezbûreye tâbi‘ Antâliyye kazâsında sâkin Ulu Yörük nâm cemâ‘atinün hukûk u rûsûmı bana âyid ü râci‘ iken hâlâ mîr-i mezbûr “fuzûlî alup zabıtmış” didüğünde mezbûr Mehmed “fi‘l-vâkı‘ mîr-i mezbûr cemâ‘at-i mezbûre mahsûlinden subaşıları olan Îsâ’dan on bin akça almışdur” diyü i‘tirâf idüp sicill olduğundan ma‘âdâ mezbûr Îsâ mühürlü temessük ibrâz eylemeğin meblâğ-ı mezbûr mîrîye olan deynim için tahsîl olunmasın taleb iderüm didüğün ilam eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Husûs-ı mezbûr bundan akdem bir def‘a şer‘le görölüp faslolunmuş olmayup ve on beş yıl mürûr itmiş değil ise ihzâr ü husamâ kılup hakk ü adl üzre tefîş ü tefahhus eyleyüp şer‘le göresiz. Fi‘l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi‘ş-şer‘i‘ş-şerîf sâbit ü zâhir ola ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih olan hakkın teveccüh idenlerden mîrîye olan deynim için taleb ü tahsîl idüp kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız. Ammâ; bu bâbda ziyâde

ihitimâm idüp tezvâr ü telbîs ve şühûd-ı zûr ile hılâf-ı şer‘-ı şerîf kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olasız. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Fî 27, N., sene: 987.

[69]

149

Liva-i Saruhan ellicileri sakini olan yerlerin kadılarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Seydi Ahmed Çavuş'a hüküm; Liva-i Kütahya müsellemleri ve doksan altı ocak Saruhan ellicilerinin çeribaşısı olan Muharrem'in, Bilecik Madeni hizmetine gitmeyen taifesinin ırgadiye akçelerini kendi malından ödeyip deftere kaydetmesi ve hizmetin tamamlanmasının ardından verdiği akçeyi talep ettiğinde kanuna aykırı olarak akçesinin verilmemesi ve bu hususun görüşülüp ırgadiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Livâ-i Saruhan ellicileri sâkin olan yirlerün kâdîlarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Seydî Ahmed Çavuş'a hüküm ki:

Hâliyâ Muharrem nâm kimesne kapuma gelüp; “ben Livâ-i Kütâhiyye müsellemlerine ona tâbî‘ olan doksan altı ocak Saruhan ellicilerinün Çeribaşısı olup eyle olsa tâyife-i mezbûrun evvelki ve ikinci nevbetlülere sene: 986 târîhında Bilecik Ma‘deni hıdmetinde fermân olundukda bi-nefsihî gelüp ve gelmeyenlerin ırgadiyeleri alınup ma‘den mühimmâtına sarfolunmak için hükm-i şerîf vârid olmağın çeribaşılığım müte‘allik olan tâyifenün emr-i şerîf mücebince ve kânûn üzre ırgadiye akçaların kendü mâlından ma‘den emînine bî-kusûr teslîm idüp hıdmet tamâm olduktan sonra yoklama defterine mevcûd kayditdürmiş iken hâlâ mezkûrların ırgadiyesi için virdüğü akçayı mevcûd defteri mücebince taleb eyledüğimde hılâf-ı şer‘ u kânûn virmeyüp nizâ‘ iderler. Ma‘a-hâzâ elimde nişânlu mevcûd defteri dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, her birinüz taht-ı kazânuzda mukayyed olup mezkûrun eline virilen nişânlu mevcûd defterine nazar idüp göresiz. Fî'l-vâkı‘ zikrolunan defterün içinde mevcûd kaydolan ellici ve müsellemler tâyifesinin târîh-ı mezbûrda vâkı‘ olan hıdmetler için mezkûr Muharrem emr-i şerîf mücebince kendü mâlından kânûn üzre ma‘den emînine ırgadiye akçaların virüp hıdmetlerin edâ itdürüp hîn-i yoklamada mevcûd kayditdürmüş iken hâlâ mezkûrlar virmeyüp inâd iderlerse mâdem ki bi-nefsihî

hıdmet itmiş olmaya yoklama defterine mevcûd kaydolunup bir def‘a ırgadiyesi alınmayan tâyifenün mevcûd defteri mücebince ırgadiyesin buna alıvirüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve mevcûd defterine mugâyir kimesneye te‘allül itdürmeyesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye zulm olmakdan ihtirâz idesiz ve muhtâc-ı arz olursa yazup arz idesiz. Tahrîran fî 5, Ramazân, sene: 987.

150

Liva-i Aydın’da cedid-i evvel mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas’a ve bakâyâ muhassılı olan Seydi Ahmed Çavuş’a hüküm; Akçaova hâsları iltizam emini Mahmut’un, mukâtaanın önceki nazırı olup vefat eden Ebubekir Çavuş’un mukâtaayı kendisine zapt ettirmeyip kefiline zapt ettirdiğini ve kefilinin de vefat etmesi üzerine zimmetinde mal-ı mîrî kalıp tahsil edilmesini talep etmesi ve bu hususta muhasebelerin teftiş edilip zimmetlerdeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Livâ-i Aydın'da cedîd-i evvel mukâta‘âtı müfettişi ³⁷² kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve bakâyâ muhassılı olan Seydî Ahmed Çavuş'a hüküm ki:

Sen ki Seydî Ahmed çavuşsun, hâlâ kapuma arz gönderüp; “hâlâ Akçaova hâslarına ber-vech-i iltizâm emîn olan Mahmûd gelüp mukâta‘a-i mezbûrenün evvelki senesinde nâzırımız olup fevtolan Ebûbekir Çavuş bana zabtitdürmeyüp kefâlesinden Muslihıddîn nâm kimesneye zabtitdürmekle mezbûr dahı sene-i mezbûre mahsûlinden yüz elli bin akça kabz eyleyüp elli bin mikdârı akçasın nâzır-ı merkûma teslîm idüp ba‘de’n-nazar fevtolmağla ma‘âdâsı zimmetinde kalmışdur, yirli yiründen muhâsebesi görölüp zimmetine zuhûr iden mâl-ı mîrî mîrîye olan deynim içün tahsîl olunmasın taleb iderüm” didüğün i‘lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise ve mezkûrun bir def‘a muhâsebesi görölmiş değil ise bir ân ve bir sâ‘at te‘hîr itmeyüp mezkûr Muslihıddîn her kande ise buldurup getürdüp bunun tahvîli içinde zabteyledüğü zamânun makbûzâtın müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı ehl-i vukûf ma‘rifetleriyle yirli yirinden muhâsebesin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi’s-

³⁷² İlk bakışta Heneke olarak okunan yer ismi hakkında malumat bulunmamaktadır. Bu yer Hereke olabilir.

şer‘i’ş-şerîf zimmetinde zuhûr iden mâl-ı mîrîyi kendüsünden emlâk ü esbâbından ve bi’l-cümle şer‘le ve kânûnla müteveccih olanlardan taleb ü tahsîl idüp mâlîmdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu def‘a alâkaların kat‘ ve nizâ‘ların ber-taraf idüp bu husûs için tekrâr emr-i şerîfüm gönderilmelü eylemiyesiz ve hâsıl olan akçayı der-kîse idüp ve mühürleyüp ve görülen muhâsebeyi imzâlayup sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyye-i yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 5, Ramazân, sene: 987.

[70]

151

Ankara kadısına ve Ankara’da vaki merhum Sultan Selim Han valideleri Evkafı mütevellisine hüküm; Anadolu beylerbeyi Cafer Paşa’nın diyâr-ı şarka giderken Ankara’ya geldiğinde halkın merhûmenin yaptırdığı camiinin tamire ihtiyacı olduğu bildirmesi ve bu iş için iki bin flori akçe tahmin edilip muhasebesinin görülüp tamir ettirilmesi hakkında.

Ankara kâdîsına ve Ankara'da vâkî‘ merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Selîm Hân *tâbe serâhû* Vâlideleri Evkâfı mütevellîsine hüküm yazıla ki:

Bi’l-fi’l Anatolî beğlerbeği olan Ca’fer Paşa *dâme ikbaluhû* Südde-i Sa‘âdetüm'e arz gönderüp; diyâr-ı şarka gider iken nefsi-i Ankara'ya geldükde kazıyye-i mezbûre halkı gelüp merhûme-i mezbûrenün binâ eyledüğü câmi‘-i şerîfün dîvârları kireç ve sakfi kurşun olmağla harâba müşrif olup ta‘mîr ü termîme küllî ihtiyâcî olmağın ehl-i vukûf müslimânlar ile muhammin gönderilüp tahmîn-i sahîh ile tahmîn olundukda iki bin flori tahmîn olunmağın merhûmenün Hızâne-i Âmirem'de olan zevâyidinden virilmek recâsına i’lâm eylemiş. İmdi husûs-ı mezbûr sene: 987 Şa‘bânı'nun yigirmi dokuzuncı günü arz olundukda mâl-ı vakfdan mümkün oldukça aheste aheste ta‘mîr olunmak ferman-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, zikrolunan harâbeyi emr-i şerîfüm üzre mâl-ı vakfdan mümkün oldukça aheste aheste ta‘mîr ü termîm itdürüp tamâm oldukdan sonra âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp imzâlayup ve mühürleyüp Dergâh-ı Mu‘allâm'a gönderüp ve yazup bildüresiz. Ammâ; ta‘mîrât husûsında ziyâde ihtimâm idüp itlâf ü

isrâfdan ve hâric zevâyidden be-gâyet hazer idüp tahmîn olunandan noksân ise ber-vech-i istihdâm itmâma irişdürmeğe sa'y idesiz. Tahrîran fî 28, Şa'bân, sene: 987.

152

İznik kadısı ve İznik'te vaki merhum Süleyman Paşa medresesi müderrisine hüküm; Kamer ve Fatıma adlı kadınların Enücek adlı köye mutasarrıf olup, köyde bazen Bursa'daki Sultan Orhan Han Evkafı'nın tohumundan çeltik yetiştirip ve yetiştirdikleri çeltiğin vakf için yarısının alınıp reayadan bir öşür alınmasına rağmen evkaf mütevellisi Reni'nin reayadan öşür alınmasına mani olması ve bu hususun görülüp evkaf mütevellisinin menedilmesi hakkında.

İznik kâdîsı ve İznik'de vâkı' merhûm Süleymân Paşa medresesi müderrisine hüküm yazıla ki:

Kamer ve Fâtıma nâm hâtûnlar kapuma âdem gönderüp; “bizüm berât-ı şerîfle mülkiyyet üzre mutasarrıf olduğumuz kazâ-i mezbûreye tâbi' bundan akdem ceddimiz Balaban Paşa mutasarrıf olduğu Enücek nâm karyenün yirlerine ba'zı zamânda mahmiyye-i Burusa'da vâkı' ve Sultân Orhan Hân *tâbe serâhü* Evkâfı'nun tohumu zirâ'at olunup hâsıl olan çeltükün vakf için nısfı aldukdan sonra re'âyânın hissası evvelden nısf-ı âhırinde kânûn üzre bir öşr alıgelmişken hâlâ evkâf-ı mezbûre mütevellisi Reni olıgelen âdet ü kânûn üzre re'âyânın hissasından öşr almağa mâni' olup zulm ü hayf ider” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve mezbûrelerin ellerinde olan berât-ı şerîfe nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup münâze'un-fih olan karye toprağına evkâf-ı mezbûrenün tohumu zirâ'at olunduğı zamânda hâsıl olan çeltükün nısfı vakf için zabtolunup re'âyâ hissası olan nısf-ı âhırinden kadîmden sâhib-i arz olanlar öşr alıgelmişler iken hâlâ mütevellî-i mezbûr olıgelen âdet ve kânûn üzre hâssa-i rencberândan öşr almağa mâni' olduğu vâkı' ise men' u def' idüp bu bâbda olıgelen âdet ü kânûn üzre amel idüp şer'a ve kânûna muhâlif ve emr-i şerîfûme mugayir kimesneye iş itdürmeyüp eslemeyüp inâd edenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup bildüresiz diyü. Tahrîran fî 26, Şa'bân, sene: 987.

[71]

153

Gümüş kadısına hüküm; Gümüş hâslarına iltizam ve iştirak nazır olan Mustafa ve diğer Mustafa'nın, Göl, Köşeler ve Su Alanun(?) köyü ahalisinin Maden-i Mamure'ye ve hurdacılarına yeterli miktarda kömür getirip tekâlif-i örfiyeden muaf olmalarına rağmen bundan önce emin olan Hamza adlı kişiyle ittifakta bulunup kadıdan ve müfettişten habersiz daha önce getirdikleri kömürün çeyreğini getirmek için senet elde edip az miktarda kömür getirmeye başladıklarını ve bu durumun mal-ı mîrîye zarar verdiğini bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip kömürün eski miktarında getirilmesinin ahaliye tembih edilmesi hakkında.

Gümüş kâdisına hüküm yazıla ki:

Gümüş hâslarına ber-vech-i iltizâm ve iştirâk nazır olan Mustafa ve diğer Mustafa hâlâ kapuma arz gönderüp; “gümüş ma'dencileri ve hurdecileri gelüp Göl ve Köşeler ve Su Alanun(?) nâm karyeler ahâlîsi Ma'den-i Ma'mûre'ye ve hurdecilerine kifâyet mikdârı akça ile kömür getürügelüp bu mukâbeledede tekâlîf-i örfiyyeden mu'âf ve müsellemler olıgelmişken bundan akdem emîn olan Hamza nâm kimesne ile ittifâk idüp kâdîdan ve müfettişden gayri vâkı' bir tarîkla arz olup getürdükleri kömürün ancak rub'un getürmek için emr-i şerîf ihrâc eylemekle temessük idinüp cüz'î kömür götürmekle ma'dencilere ve hurdecilere kifâyet itmeyüp “bir yıl kadîmîdür ki ma'denden ve hurdeden cüz'î nesne hâsıl olmışdur” diyü haber virmeğin fi'l-vâkı' didükleri gibi olup şöyle ki; kadîmden ma'den-i mezbûreye kömür getürügelen kimesneler girü kemâ-kân kifâyet kadarı kömür getürmeyelü ma'den-i mezbûreden bir kıt'a gümüş hâsıl olmayup mâl-ı mîrîye küllî gadr ve noksân olmak mukadderdür” diyü i'lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ mu'âfiyyet üzre ma'den-i mezbûreye kömürçi ta'yîn olunan kimesneler ol vecihle emr-i şerîf ihrâc eylemekle kadîmden getürdükleri kömürlerin getürmeyüp noksân üzre getürmekle mâl-ı mîrîye gadr olduğı vâkı' ise zikrolunan kurâ ahâlîsin getürdüp muhkem tenbîh ü te'kîd idesiz ki ma'den-i mezbûre mühimmi için kadîmden getürdükleri kömürü getürdüp olıgelmişe muhâlif te'allül ü nizâ' itdürmeyesiz. Şöyle ki; ba'de't-tenbîh eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif bî-vech

te‘allül ü nizâ‘ iderler ise isimleriyle yazup kapuma arz idesiz ki sonradan emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mücebi ile amel oluna diyü. Tahrîran fî 27, Şa‘bân, sene: 987.

154

Bursa kadısına hüküm; Bursa’da Fatıma Sultan Evkafı mütevellisi olan Halet’in, merhumenin türbesinin harap olduğunu ve türbeye iki türbedar ve iki müsebbih tayin edilip tamir edilmesini istemesi ve bu hususta kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Burusa kâdisına hüküm yazıla ki:

Hâlen Südde-i Sa‘âdetüm'e arz gönderüp; “mahrûse-i Burusa'da âsûde olan Fâtıma Sultân *tâbe serâhâ* Evkâfı Mütevellîsi olan Halet gelüp merhûme-i mezbûrenün merkadesi harâba müşrif olup şart-ı vâkıfda ahîr ihvânlar ve türbedâr vaz‘ olunup ve kandîl vazifelerine ve vezâyif ve ihrâcât ta‘yîn olunmuş iken hılâf-ı şart-ı vakfa ahîr ihvânlar İstanbul'da olup yigirmi otuz yıldan berü türbesi hâlî vü harâbe olmuşdur. Hâlâ tevliyet-i mezbûre bana sadaka olunup şart-ı vakf üzre cânib-i vakfdan türbe-i mezbûreye [türbe]dâr ve iki müsebbih ta‘yîn olunup dîvân-ı vakfa ihyâ olunması bâbında emr-i şerîf recâ eyledüğün i‘lâm itmişsin. İmdi şimdiye değin ta‘mîr olunmamağa bâ‘ıs nedür ve şart-ı vakfda türbedâr ve müsebbih var mıdır? Tamâm aslı ve hakîkati ve sıhhati üzre ma‘lûm idinüp vukû‘ı üzre arz olunmasın emridüp buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa bi-nefsihî mukayyed olup onat vechile tefîş ü tefahhus idüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ türbe-i mezbûr şimdiye değin ta‘yîn olunmamağa bâ‘ıs nedür şart-ı vakfda türbedâr ve müsebbih var mıdır, niçedür, tamâm aslı ve hakîkati ve sıhhati üzre ma‘lûmun oldukdan sonra mufasssal ü meşrûh yazup kapuma arz idesin ki sonradan emr-i şerîfûme ne vechile sâdır olursa mücebi ile amel idesiz. Şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fî gurre-i Ramazân, sene: 987.

[72]

155

Liva-i Aydın ve Saruhan’da vaki ikinci cedid hâsları mukâtaât müfettişi ve Homa kadısına ve mukâtaât nazırına hüküm; Akkeçilü Yörükleri mültezimi Nurullah’ın

Homa kazâsında iltizamına dâhil olan reayasından bazı kimselerin hukuk, rûsum ve mîrîye ait beytûlmalden zimmetlerinde mal-ı mîrî olup bunların mîrîye olan borcu için tahsil edilmesini talep etmesi ve bu hususun teftiş zimmetlerdeki bakiyelerin tahsil edilip mezkûr Nurullah'ın hakkını eksiksiz geri alması hakkında.

Livâ-i Aydın ve Saruhan'da vâkı' olan ikinci cedid hâsların mukâta'âtı müfettişi ve Homa kâdisına ve mukâta'ât nâzırına hüküm ki:

Akkeçilü Yörüklerine tahvîl-i sâbıkda mültezim olup zimmetinde küllî bâkisi olan Nûrullâh kapuma gelüp; “Homa kazâsından iltizâmıma dâhil olan re'âyâsından Sevindik ve Pîr Kulı ve Seydî Alî ve Üveys ve İmirza ve Hacı Bâlî ve Armağan ve Mustafa ve Alî ve diğer Mustafa ve Kalender ve İsmâ'îl ve Kurdcu ve Mûsâ ve Osmân ve Evgan ve Bahadır ve Hüseyin ve Hacı Vefâ ve Yahşi nâm kimesnelerün tahvîlim içinde hukûk u rûsûmlarından ve mîrîye âyid beytû'l-mâlden zimmetlerinde küllî mâl-ı mîrî olup şer'le görölüp mîrîye olan deynim için tahsîl olunmasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup bu husûs bundan akdem bir def'a görölüp şer'le faslolunmuş olmayup ve üzerinden on beş yıl mürûr itmiş değil ise hak üzre şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût teveccüh iden hakkını müteveccih olandan şer'le bî-kusûr alıvirüp sen ki müfettişsin, hâsıl olan akçayı defter ve der-kîse eyleyüp ve mühürleyüp mültezim-i mezbûrun mîrîye olan deyni için sâyir emvâl-i hâssa ile Dersa'âdetüm'e gönderüp teslîm-i hazîne itdüresiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp hîle vü hud'a ve tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan hazer idüp hılâf-ı şer'-ı şerîf kimesneye iş itdürmeyüp hakk-ı sarîha tâbi' olası ve muhtâc-ı arz olanı yazup Dersa'âdetüm'e arz idesiz. Tahrîran fî 3, Ramazân, sene: 987.

156

Mukâtaât müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddine'e ve Seferihisar kadısına hüküm; Beypazarı çeltiğı enharına iltizam emin olan Haydar'ın, Seferihisar kazâsı reayasının pazarda dışarıdan aldıkları pirinci satmalarının yasak olmasına rağmen dışarıdan pirinç alıp sattıkları ve mîrî pirince olan

rağbetin azalıp satılamaması üzerine mal-ı mîrîye ve iltizamına zarar geldiğini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip gereken cezanın verilmesi hakkında.

Mukâta‘ât müfettişi Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Seferîhısâr kâdîsına hüküm yazıla ki:

Beğbâzârı çeltüğü enhârına tahvîl-i sâbıkda ber-vech-i iltizâm emîn olup zimmetinde bâkîsi olan Haydar Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “enhâr-ı mezbûrdan hâsıl olan mîrî pirinç kadîmden re‘âyâ üzerine tarh ve tevzî‘ olunugelmiş iken tahvîlim içinde kazâ-i Seferîhısâr re‘âyâsına kânûn üzre bâzâr tutulup hâricden pirinç satılmak yasak olup mîrî pirinç fûrûht olunmak içün kendü tâlibleriyle hükm-i şerîf îrâd itmişler iken emr-i şerîf mûcebinece ve kânûn üzre yasak olundukda re‘âyâ-yı mezkûr memnû‘ olmayup girü hâricden pirinç alup satup cemâ‘atlerine ve ma‘îşetlerine sarfitmekle mîrî pirinç rağbetle fûrûht olunmayup mâl-ı mîrîye gadr ve iltizâma zarar olmuşdur” diyü i‘lâm itmeğin buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa onat vechile mukayyed olup ehl-i vukûf ve bî-garaz müslimânlardan teftiş ü tefahhus eyleyüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mültezim-i mezbûrun tahvîli içinde kânûn üzre mîrî pirinç satılmak içün emr-i şerîfle yasak olundukda kazâ-i mezbûre re‘âyâsı gelüp emr-i hâricden pirinç alup satup cemâ‘atlerine ve ma‘îşetlerine sarfîtdükleri bi-hasebi's-şer‘ ve'l-kânûn sâbit olursa ba‘de's-sübût pirincin mikdârın ve kendülerinün isimlerin sebt-i sicill itdükden sonra sûretin ihrâc idüp imzâlayup ve mühürleyüp Dersa‘âdetüm'e gönderüp ve yazup arz idesiz ki sonradan emr-i şerîfümle ne vechile sâdır olursa mûcebiyle amel oluna diyü. Tahrîran fî 4, N., sene: 987.

[73]

157

Müfettiş-i emval Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddine'e hüküm; Beypazarı enhârına emin mültezim olan Haydar'ın bazı tımar erbabı, çavuş, vakıf ve emlak sahiplerinin ve piyade ve müsellemler taifesinin kanuna aykırı olarak vilayet muharririne fazladan tohum yazdırdıkları ve bu durumda ortaya çıkan fazla mahsulün ziyan olup mal-ı mîrîye ve kendisine zarar verdiğini bildirmesi ve bu

hususun teftiş edilip tımar erbabı ve çavuş, vakıf ve emlak sahipleri ve piyade ve müsellemler taifesinden malın eksiksiz tahsil edilmesi hakkında.

Müfettiş-i envâl Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e hüküm yazıla ki:

Bundan akdem tahvîl-i sâbıkda Beğbâzârı enhârına emîn mültezim olan Haydar gelüp; “ba‘zı erbâb-ı tîmâr ve çavuş ve vakf ve emlâk sâhiblerinin ve piyâde ve müsellemler tâyifesinin defter-i atîkdâ üzerlerine bir mikdâr tohum hâsıl kaydolunup andan ma‘âdâ enhâr-ı mezbûre cârî olan topraklarında zirâ‘at ü harâset olunan tohum-ı zevâyidün nısf mahsûlî kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ havâss-ı hümayûn için zabtolunugelüp başka mahsûl iken başka mahsûl iken* şimdiki hâlde her biri bir tarîkla bilâ-emr olıgelmiş ve defter-i atîkâ mugâyir kadîmden cârî olan kileden büyük kile ile vilâyet muharririne üzerlerine ziyâde tohum yazdırmağla mahsûl-i zevâyid zâyî‘ olup mâl-ı mîrîye küllî kesr ü noksân ve bana zarar müterettib olmışdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bi'z-zât mukayyed olup ve bu bâbda ihzârı lâzım olanları getürdüp ehl-i vukûf ve bî-garaz müslimânlardan tamâm hakk u adl üzre teftiş idüp ve ellerinde olan defter-i atîkâ ve sûretine nazar göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup vech-i meşrûh üzre enhâr-ı mezbûre cârî olan yirlerde zirâ‘at ü harâset olunan tohum-ı zevâyidün nısf hâsıl kadîmden bu âna gelince havâss-ı hümayûnum için zabt u tasarruf olunugelüp başka mahsûl iken şimdiki hâlde toprak sâhibleri defter-i atîkâ ve olıgelmiş muhâlif bilâ-emr evvelki tohumlarından ma‘âdâ büyük kile ile üzerlerine ziyâde tohum yazdurdukları vâkı‘ ise amel itmeyüp mâdem ki defter-i cedîdde emr-i hümayûnum ile ziyâde kaydolunmuş olmayup ve mahsûl-i zevâyid bedel-i ifrâzdan havâss-ı hümayûna ilhâk olunmuş olmaya defter-i atîkdâ üzerlerine kaydolunan tohumdan ma‘âdâ zirâ‘at ü harâset eyledükleri tohum-ı zevâyidün mültezim-i mezbûrun tahvîlinde kendüye âyid hâssa-i mîrîsin olıgelen âdet ü kânûn üzre eger erbâb-ı tîmâr ve çavuş ve vakf zâbitları ve emlâk sâhibleri ve piyâde ve müsellemler tâyifesi ve gayriler edâ itmemişler ise bî-kusûr cem‘ u tahsîl itdürüp emîn-i mezbûrun deyni için Hızâne-i Âmirem'e gönderesiz. Emr-i hümayûnuma defter-i hâkânî ve olıgelmiş mugâyir kimesneye te‘allül itdürmeyesiz ve ba‘zı çeltükciler üzerlerine kaydolunan tohumların tamâm zirâ‘at itmeyüp küllî gadr ü taksîrât itmişlerdür didi anı dahı göresiz; didüğü gibi ise muhkem tenbîh ü te‘kîd idesiz ki üzerlerine kaydolunan tohumların bi't-tamâm

zirâ‘at ve zirâ‘at eyleyeler. Şöyle ki; ba‘de’t-tenbîh noksân üzre zirâ‘at iderlerse ve noksân itdükleri takdîrce kesr idenlerden bi-hasebi’s-şer‘i’s-şerîf tazmîn lâzım gelür ise şer‘le lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer‘-ı şerîf ve mugâyir kânûn-ı münîf mâla zarar olmakdan ihtirâz idesiz. Memnû‘ olmayanları isimleri ile yazup Dersa‘âdetüm'e arz idesiz. Tahrîran fî 4, N., sene: 987.

[74]

158

Liva-i Ankara mukâtaâtı Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddine’e ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Ankara’da mütemekkin Mehmed Çavuş’a hüküm; Züamadan Mustafa adlı kişi Uğurluözü olarak bilinen mezranın kendisine ait olmasına rağmen mukâtaât nazırı olan Ethem’in mezbûr mezranın haymana toprağı olduğunu söyleyip kanuna aykırı müdahalede bulunduğunu bildirmesi ve bu hususun görölüp kanuna aykırı hareket eden nazırın menedilmesi hakkında.

Livâ-i Ankara mukâta‘âtı Murtaz-âbâd kâdisı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Ankara'da mütemekkin Mehmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Sen ki müfettişsin, bundan akdem Dersa‘âdetüm'e arz gönderüp; “zü‘amâdan Mustafa meclis-i şer‘a gelüp Ugurluözi demekle ma‘rûf mezra‘a elimde olan defter-i cedîd-i hâkânî ve berât-ı şerîf mücebince timârım olup ve benden evvel olan sipâhîler vilâyet defteri mücebince zabt u tasarruf idegelmişler iken hâlâ mukâta‘ât nâzırı olan Edhem “mezra‘a-i mezbûr havâss-ı hümayûna ilhâk olunan haymâne toprağındandır” diyü hılâf-ı defter dahlidüp zabtımâ mâni‘ olur dimeğın nâzır-ı mezbûr ihzâr olunup su‘al olundukda zikrolunan haymâne bundan akdem merhûm vezîr Mahmûd Paşa Hacı iken mezra‘a-i mezbûr haymâne sulh olunmuşdur” diyü cevâb virdüğünde ol bâbda olan huccet taleb olundukda ibrâz itdürmeyüp ehl-i vukûf ve bî-garaz kimesneleründen dahı “Mustafa beğın dahı ze‘âmeti toprağındandır ve bundan akdem zü‘amâ tasarruf idegelmişdür” diyü haber virdükleri ecilden “za‘îm-i mezbûr talebiyle arz olundu” diyü bildükde za‘îm-i mezbûr ile nâzır-ı merkûmı berâber ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine ve ber[ât]-ı şerîfe nazar eyleyüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezra‘a-i mezbûr defter-i cedîd-i hâkânî ve berât-ı şerîfle mezkûr tîmâr virilüp haymâne toprağından olmayup ve

kadîmden haymâne zâbitları zabtidegelmiş değiller iken nâzır-ı mezbûr şer‘a ve kânûna muhâlif ve defter-i hümayûna ve olıgelmişe mugâyir bî-vech dahlidüp rencide eylediği vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet ve emr-i hümayûn kimesneye iş itdurmeyüp şöyle ki; bu bâbda bî-vech nesnesini dahı almışlar ise ba‘de's-sübût bî-kusûr şer‘le müteveccih olanlardan girü alıviresiz diyü sâbıkâ mukâta‘ât müfettişi Ankara kâdisına hitâban sene: 986 Zi'l-ka‘desi'nün yedinci günü târîhıyla müverrah hükm-i şerîfüm virilmiş imiş. Hâlâ za‘îm-i mezbûr zikrolunan hükm-i şerîfümü Südde-i Sa‘âdetüm'e gönderüp müfettiş-i mezbûr tebdîl olunmağla husûs-ı mezbûr görilmeyüp kalmışdur” diyü bildürmeğin buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Husus-ı mezbûr bir def‘a şer‘le görülüp faslolunmuş olmayup ve bunun hılâfına sonradan emr-i âhar vârid olmamış ise emr-i sâbık mücebince amel idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir emr-i hümayûn kimesneye iş itdurmeyüp eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî gurre-i Ramazânü'l-mübârek, sene: 987.

159

Mukâtaât müfettişi Sivas kadısı Mevlânâ Abdullah’a hüküm ve kabz-ı mal olan züamadan Yunus’a hüküm; Vilâyet-i Rum’da vaki olan şikk-ı evvel mukâtaasına nazır olan Mustafa ve diğer Mustafa’nın kabz-ı malı Yusuf’un, nazırların emirlere akçe zapt ettirip kendi masraflarına kullandırması ve bunun mal-ı mîrîye zarar verdiğini bildirmesi ve bu hususta nazırların muhasebelerinin teftiş edilip gereğinin yapılması hakkında.

Mukâta‘ât müfettişi Sivas kâdisı Mevlânâ Abdullâh'a hüküm ve kabz-ı mâl olan zü‘amâdan Yûnus'a hüküm yazıla ki:

Vilâyet-i Rûm'da vâkı‘ olan şikk-ı evvel mukâta‘asına iltizâmla ber-vech-i iştirâk nâzır olan Mustafa ve diğer Mustafa'nun sen ki kabz-ı mâlsın, ma‘rifetün yoğiken nâzırlar emînlerine müstekıl akçalar zabt u kabz itdürüp kendü masrafların sarfitedükleri ecilden mâlım bâbında ihtilâl olup nezâret-i mezbûreden tahvîl âhırinde küllî kesr zuhûr itmek ihtimâli olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, sen ki müfettişsin, mezkûrân nâzırlara şartlarına muhâlif ümenâdan müstekıl akça kabz itdurmeyüp kalîl ü kesîr her ne vâkı‘ olursa kabz-ı mâl

olan mezbûr Yûnus ma‘rifetiyle zabt u kabz itdürüp mevt üzre defter ve der-kîse itdüresiz. Şöyle ki; kabz itdükleri mâl-ı mîrîyi kendü masraflarına vireler dahı sonradan mâlıma zarar gele sen ki kabz-ı mâl Yûnus'sun mes'ûl olursın. Ana göre mukayyed olup bâb-ı dikkatde dakîka fevtitmeyesiz ve ümenâya mukâta‘a der-uhde olundukda ve mukâta‘aya müte‘allik ba‘zı mevâdd vâkı‘ oldukda müstekıl arz iderler imiş. Anı dahı itdürmeyesiz. Cümlesinün ma‘rifetiyle der-uhde iderler ma‘an arz idesiz. Tahrîran fî 4, Ramazân, sene: 987.

[75]

160

Çorum ve Ortapare kadılarına hüküm; Ortapare kadılarına tabi Hurti adlı cemaatten bazı kimselerin, emin ve amillerinin kanuna aykırı olarak hukuk, rûsum ve adet-i ağnamlarını ve bunlardan başka cerime ve yiyeceklerini dahi alıp zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususun görülüp emin ve amillerin reayaya zulümlerinin engellenmesi hakkında.

Çorum ve Ortapâre kâdîlarına hüküm ki:

Ortapâre kâdîlarına tâbi‘ Hurti nâm cemâ‘atden Hüseyin ve Nusret ve İshâk ve Taykan(?) ve Hızır Şâh ve Gülabi ve Mesîh ve Üzeyir(?) ve Resûl Fakîh ve Alâ‘eddîn nâm kimesneler kapuma gelüp; “emîn ve âmillerimiz olanlar vâkı‘ olan hukûk u rûsûm ve âdet-i ağnâmımızı olıgelen âdet ü kânûn üzre almayup ziyâde alup ve üzerimize şer‘le cürm sâbit ü zâhir olmadın bilâ-ma‘rifet-i kâdî kabz ve hılâf-ı şer‘-ı şerîf cerîmemiz alup ve ziyâde atlu ile üzerimize konup müft ü meccânen yim ü yimeklerimiz alup envâ‘-ı zulm ü te‘addîden hâlî değillerdür” diyü bildürdiler. İmdi buyurudum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise bunların muvâcehesinde zikrolunan emîn ve âmillere muhkem tenbîh ü te‘kîd idesiz ki vâkı‘ olan hukûk u rûsûmların olıgelen âdet ü kânûn üzre ve âdet-i ağnamların her Abril evvelinde ellerinde mevcûd bulunan koyunların add ü defter itdükden sonra iki koyuna bir akça âdet-i ağnâm ve her üç yüz koyuna beş akça hısâbı üzre resm-i ağılların aldurup andan ziyâde bir akça ve bir habbelerin almayalar ve aldırmayasız ve şer‘le üzerlerine cürm sâbit ü zâhir olmadın hılâf-ı şer‘-ı şerîf cerîme taleb itdürmeyüp ve ziyâde atlu ile

üzerlerine kondurmayup müft ü meccânen yim ü yimek taleb itdürmeyesiz ve lâzım olup aldıkları yim ü yimeğün narh-ı cârî üzre akçaların ashâbına alıvirüp bu husûs içün tekrâr kapuma şikâyet gelmelü eylemeyesiz. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî gurre-i Ramazân, sene: 987.

161

Mukâtaât müfettişi Balıkesir kadısı Acem-zade Muhyiddin'e ve Lapseki kadısına hüküm; Mevlânâ Hüsâm, Lapseki'den Abdullah adlı kişinin vefat edip vârisi olmamasından dolayı mirasının beytülmale intikal edilip mezat edildikten sonra tutarın hazineye teslim edilmesinden sonra mirasından kalan evin tasarrufuna sahip olmasına rağmen dışarıdan Mehmed adlı kişinin buna mani olmaya çalıştığını bildirmesi ve bu hususta verasetini ispat edenlere haklarının geri verilmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişi sâbıkâ Balıkesri kâdîsı Acem-zâde Muhyiddîn'e ve Lapseki kâdîsına hüküm yazıla ki:

Kıdvetü'l-kudât Mevlânâ Husâm *zîde fazlühû* kapuma âdem gönderüp; “bundan akd[em] Lapseki sâkinlerinden Abdullâh nâm kimesne fevtolup zahirde vâris-i ma'rûfî kalmayup vâkı' olan muhallefâtı beytül-mâl-i hâssaya vâkı' oldukda bir kıt'a olursa sûk-ı sultânîde mezâd olunup tamâm mezâdın bulup rağbet-i nâs munkatı'a oldukdan sonra elli bin akçaye üzerimde mezâd idüp ve meblâğ-ı mezbûrî Hızâne-i Âmire'ye îsâl içün ol zamânda hâssa beytül-mâl zâbitlarına edâ idüp elime huccet virilüp on yıl mikdârı vardır ki tasarrufumda olup ve sâbıkâ olan binâsından gayri mücedded ifâ ve ba'zı yirlerin ta'mîr ü termîm itmeğîn hâricden Mehmed nâm kimesne gelüp verâset da'vâsın idüp nazarımıza mâni' olur, hayfdur. Elimde fetvâ-yı şerîfe dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup zikrolunan ev bundan akdem beytül-mâl-i hâssa cânibinden fûrûht olunmuşken hâlâ mezkûr Mehmed hâricden gelüp verâset da'vâsın idüp Mevlânâ-yı mezbûrun tasarrufuna mâni' olduğu vâkı' ise muhallefâtı mezbûr üç binden on olup anda istimâ' olunacak beytül-mâldan ise şer'le istimâ' idüp ve ele üç bin ve üç binden ziyâde olup kânûn üzre kapumda istimâ' olunacak kısmından ise müteveffâ-i mezbûrun verâset

da'vâsı idenleri ellerinde olan nakl-i şehâdet-i şer'ıyye ile Dersa'âdetüm'e gönderesiz ki kâdî-askerlerim huzûrında ve kapumdan beytül-mâlcileri muvâcehesinde isbât-ı veraset itdükden sonra hak müstehikkına vâsıl ola diyü. Tahrîran fî 4, Ramazân, sene: 987.

[76]

162

Liva-i Aydın ve Saruhan'da olan evvelki ve ikinci cedid hâslar mukâtaâtı müfettişi Hereke kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyas ve mukâtaât-ı mezbûre nazırları Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Hacı Çavuş'a ve Seydi Ahmed Çavuş'a hüküm; Hâs mukâtaalarının paylarına ve şanlarına göre birer miktar akçe dağıtılıp Ağustos'tan önce gönderilmesi gerekirken akçelerin hala gönderilmemesi ve bundan havale kulları ve çavuşların sorumlu tutulması ve bu hususun görüşölüp mukâtaa gelirlerinin tahsil edilip akçelerin en hızlı şekilde teslim edilmesi gerektiği, aksi halde bu durumdan mezkûr çavuş ve adamlarının sorumlu tutulup çeşitli cezalara maruz kalacakları hakkında.

Livâ-i Aydın'da ve Saruhan'da vâkı' olan evvelki ve ikinci cedîd hâslar mukâta'âtı müfettişi Hereke kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs ve mukâta'ât-ı mezbûre nâzırları Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Hacı Çavuş'a ve Seydî Ahmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Bundan akdem zikrolunan mukâta'anun kıstlarına ve şanlarına göre birer mikdâr akça tevzî' ve defter olunup Ağustos'dan mukaddem Dergâh-ı Mu'allâm'a irsâl olunmak için havâle kulları ile mezkûr ahkâm-ı şerîfe irsâl olundukdan sonra Dergâh-ı Mu'allâm'a çavuşlarıyla dahı mirâren ahkâm-ı şerîfe irsâl olunmuşken hâlâ Ağustos geçeli hayli zamân olup zikrolunan akçalar Hızâne-i Âmirem'e teslim olunup eseri zâhir olmadığı adem-i ihtimâmınızdan ve mâlım cem'inde ihmâlinüzden addolunup envâ'-ı itâb u ıkâba müstehık itmişsizdür. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfümle () vardukda, bir ân ve bir sâ'at te'hîr ü terâhî itmeyüp anda olan havâleleri ve ümenâ vü ummâl ve bi'l-cümle huzûrî lâzım olanları getürdüp şimdide değin cem' u tahsîl olunan akçaları mezbûr çavuşum muvâcehesinden add ü defter itdürüp şöyle ki; irsâliyye defterinden noksânı var ise kat'â avk u te'hîr komayup ta'cîl ale't-ta'cîl tekmîl eylemeyüp kurâ toprağına tahmîn eyledükden sonra yarar âdemleriniz

ve kifâyet kadarı hısâr-erenleriyle Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderüp ve mezbûr çavuşum işbu hükm-i şerîfümü mebnî tezkirende dâhıl idüp ve mevcûd ne mikdâr akça olduğın mufassal yazup bildüresiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üze olup her zamân bu makûle ahkâm-ı şerîfe vârid olugelmişdür. Sâyir zamâna kıyâs idüp mezbûr çavuşum varduğı gibi mevcûd olan akçaları getürüp muvâcehesinde add itmeyüp ve noksânı var ise mu'accelen tekml eylemeyüp veyâhûd tevzî' defterinden noksân üze gönderüp veyâhûd bu def'a dahı te'hîr koyasız. Hîç bir vechile özrinüz makbûl olmayup envâ'-ı itâb u ıkâba müstehık olmanız mukarrerdür; ana göre basîret-i enzan(?) üze olup bâb-ı ikdâm ü ihtimâmda dakîka fevteylemeyesiz ve sen ki çavuş-ı mezbûrsun, bu bâbda gereğı gibi ikdâm ü ihtimâmın idüp mevcûd olan akçaları mu'accelen göndermeğın ihmâl ü müsâhele itdüresin dirliğünle alınmağla konılmayup envâ'-ı ıkâba uğramak mukarrerdür. Ana göre mukayyed olup bu vazîfeyi sâyir evkâta kıyâs eylemeyesiz diyü.

163

Livâ-i Karesi ve tevâbi'ı mukâta'âtı müfettişi Balıkesri kazâsından munfasıl Acem-zâde Mevlânâ Muhyiddîn'e ve nâzır Hamza Çavuş'a.

164

Livâ-i Aydın ve Saruhan'da olan atık hâslar mukâta'âtı müfettişi Eğrigöz kazâsından munfasıl Mevlânâ Tâceddîn'e ve nâzır Abdülkâdir Çavuş'a.

165

Livâ-i Teke ve Alâ'iyye ve Hamîd mukâta'âtı müfettişi Antâliyye kâdîsı Mevlânâ Burhâneddin ve mukâta'ât-ı mezbûre nâzırına.

166

Vilâyet-i Karaman mukâta'âtı müfettişi Lârende kâdîsı Nûh'a ve nâzır Sinân Çavuş'a.

167

Livâ-i Bolı ve Kocaili mukâta'âtı müfettişi Vîrânşehri kâdîsı Mevlânâ Abdülcelîl ve nâzır dîger [Abd]ülcelîl'e.

168

Livâ-i Germiyan mukâta'âtından Lâzıkıyye ve tevâbi'ı mukâta'âtı müfettişi Lâzıkıyye kâdîsı ve nâzır Abdî'ye.

169

Vilâyet-i Rûm'un şikk-ı sâni mukâta'âtına müfettiş olan Sivas kâdîsı Abdullâh'a mukâta'âtına ve nâzır İsmâ'il'e.

170

Cezîre-i Midillü mukâta'âtı müfettişi Midillü kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve nâzır.

171

Livâ-i Kastamonı ve Kangırı mukâta'âtı müfettişi Küre-i Ma'mûre kâdîsı Mevlânâ Vildân'a ve nâzır silâhdârları cemâ'atinden Mustafa'ya.

172

Livâ-i Menteşe'de vâkı' atık hâsları mukâta'âtı müfettişi Bozöyük kâdîsı Mevlânâ Bâyezîd'e ve nâzır sipâhî-zâde Mustafa'ya.

173

Vilâyet-i Uşşâk mukâta'âtı müfettişi Uşşâk kazâsından munfasıl Mevlânâ Fazlullâh'a ve nâzır Ali'ye.

174

Livâ-i Ankara ve Beğşehir mukâta'âtı müfettişi Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve nâzır Muzaffer'e.

175

Livâ-i Menteşe'de vâkı' ikinci hâslar mukâta'âtı müfettişi Bozöyük kâdîsı Mevlânâ Bâyezîd'e ve nâzır Osmân Çavuş'a.

176

Vilâyet-i Rûm mukâta'âtı müfettişi Sivas kâdîsı Abdullâh'a ve nâzır Yûnus'a.

177

Vilâyet-i Karaman atık ve cedîd hâslar müfettişi Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh'a ve tahvîl-i atık nâzır Dâvûd ve tahvîl-i cedîd nâzır Bahşâyîş'e.

178

Cezîre-i Limni müfettişi Talanda kâdîsı Mevlânâ Numan'a ve nâzır Mehemmed'e.

[77]

179

Ankara mukâtaâtı müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e ve Ankara kadısına hüküm; Züamadan Hasan adlı kişinin, Ankara bad-ı hevası mukâtaası iltizam emini Abdi'nin mîrîye olan borcu için kefiline müracaat edildiğini ancak kefilinin vefat ettiği ve kefilliğine karşılık Ankara'da Kavaklı demekle bilinen mahallede bir evi olduğu ve bu evi kendisinin alıp akçesini teslim edemeden vârislerin zikrolunan evi kendi tasarruflarına aldıklarını ve kendisinden tasarrufuna alamadığı ev için kanuna aykırı akçe talep edildiğini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip zimmetlerdeki bakiyelerin tahsil edilip kanuna aykırı kimselere iş yaptırılmaması hakkında.

Ankara mukâta'âtı müfettişi Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Ankara kâdîsına hüküm yazıla ki:

Zü'amâdan Hasan nâm kimesne hâlâ kapuma gelüp; "Ankara bād-ı hevâsı mukâta'asına tahvîl-i sâbıkda ber-vech-i iltizâm emîn olan Abdî'nün bundan akdem mîrîye olan deyni içün kefâleye mürâca'at olundukda mültezim-i mezbûrun nefsi-i Ankara'dan erbâb-ı tîmârdan Haydar nâm kimesne tîmârına üç bin akça terakkî olmak şartıyla zarar mâlına mültezim-i mezbûrun berâtında kefil kaydolunmuş bulunmağla mezkûr Haydar fevtolmağın kefâleti mukâbelesinde Ankara'da Kavaklı demekle ma'rûf mahallede bir kît'a evi mültezim-i merkûmun bakâyâsı tahsîline mübâşir olan Âmid kâdîsı ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Abdülkâdir Çavuş mütevellileriyle beyne't-tâlibîn mezâd olundukda bana ol zamânda zikrolunan evi otuz dört bin akçaya satun alup akçasın teslim itmedin müteveffâ-yı mezbûrun vârisleri Dersa'âdet'e gelüp kefâle defteri yoklandukda mezbûrun kefâleti Hızâne-i Âmire defterinde bulunmamağın emr-i şerîfe ihrâc idüp gelüp zikrolunan evi şer'le kendülere hükmitdürüp alup bi'l-fi'l tasarruflarında olup bana zabtiddürmeyüp şer'le ve kânûnla benden akça talep olunmak icâb eylemez iken

hâlâ mültezim-i mezbûr evi bâ'ıs olan meblâğ-ı mezbûrî hılâf-ı şer' u kânûn benden taleb idüp zulm ü hayf ider, şer'le görülüp zulm ü hayf olmamasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup münâze'un-fih kaydolan evi bu mîrî tarafından ol mikdâr akçaya satun almışken müteveffâ-i mezbûrun vârisleri gelüp emr-i şerîfe ihrâc idüp şer'le görildükde girü vârislerine olunduğı vâkı' ise bi'l-cümle bundan şer'le ve kânûnla mâl-ı mîrî taleb olunmak îcâb eylemez iken hâlâ mültezim-i mezbûr hılâf-ı şer'-ı şerîf ve bî-vech dahlidüp rencîde eyledüğü vâkı' ise bu bâbda şer'le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp şer'a ve kânûna muhâlif ve emr-i şerîfûme mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olunmaktan hazer idesiz ve kazıyye bir dürlü dahı olup muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî gurre-i Ramazân, sene: 987.

180

Kütahya kadısına hüküm; Kütahya kazâsına tabi Akviran köyünden Kaplan ve kardeşi Fazlı'nın emekli sipahi-zadelerden olup hukuk, rüsüm ve kovan resimlerini eminlerine ödemelerine rağmen kovan resminin tekrar talep edilip zulme uğradıklarını bildirmeleri ve bu hususta mezkûrlara zulmün engellenip kanuna aykırı kimselere iş yaptırılmaması hakkında.

Kütâhiyye kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi' Akvîrân nâm karyeden Kaplan ve karındaşı Fazlı Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; “biz tekâ'ud itmiş sipâhî-zâdelerden olmağla vâkı' olan hukûk ve rüsûmumuz mütekâ'id emînleri alup ve elimizde olan kovanlarımızun dahı âdet ü kânûn üzre resmin mîrî için ümenâ alıgelmiş iken hâlâ sâkin olduğumuz toprak Anadolu kethudâsı tîmârı olmağla bir def'a mîrî için alınan kovan resmin “toprağımızda vâkı' oldu” diyü tekrâr taleb idüp hılâf-ı şer' u kânûn zulm iderler” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mezkûrların hukûk u rüsûmları âdet ü kânûn üzre mîrî için alındukdan sonra ellerinde olan kovanların add idüp her kovandan ikişer akça hısâbı üzre alınan kovan resminün

bir akçasın mîrî için ümenâya zabttdürüp ve bir akçasın dahı kânûn üzre sâhıb-i arzına alıvirüp hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir emr-i hümayûn kimesneye iş itdürmeyesin ve bu bâbda sâhıb-i arz bî-vech nesnelerin dahı almış ise ba‘de's-sübût şer‘le müteveccih olanlardan bî-kusûr alıviresin. Memnû‘ olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup arz idesin. Tahrîran fi 5, Ramazân, sene: 987.

[78]

181

Menteşe sancağı beyine ve mukâtaât müfettişi Mevlânâ Hüsâm'a hüküm; Mentese sancağı mevkufatı iltizam emini Sinan ve diğer Sinan'ın, mukâtaaya kendilerinden önce mültezim olan Kara Yusuf ve Recep adlı kişilerden ve ayak amilleri olan Sungur oğlu İbrahim, Ahmed Fakih, Hasan, İlyas, Seydi Ali ve diğer mübaşirlerin zimmetlerinde olan mal-ı mîrîyi mîrîye olan borçları için tahsil edilmesi talep etmeleri ve bu hususta zikrolunan kişilerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Menteşe sancağı beğine ve mukâta'ât müfettişi Mevlânâ Husâm'a hüküm ki:

Livâ-i mezbûre mevkûfâtına sene: 984 Recebi'nün yigirmi yedisinde vâkı‘ Ahtors'un(?) yigirmi birinden üç yıla 500.000 akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olup teslimâtından ma‘âdâ zimmetinde 479.200 akça bâkîleri olan Sinân ve diğer Sinân nâm kimesneler hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “mukâta'a-i mezbûreye tahvîlimiz içinde bizden mukaddem mültezimler olan Kara Yûsuf ve Receb nâm kimesnelerün ve ayak âmillerim olan Sungur oğlu İbrâhîm ve Ahmed Fakîh ve Hasan ve İlyâs ve Seydî Alî ve sâyir mübâşirlerinün zamân-ı mübâşeretlerinün makbûzları kâtiblerinün müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı yirlü yirinden âdet ü kânûn üzre muhâsebeleri görölüp zimmetlerine lâzım gelen mâl-ı mîrî mirîye olan deynimiz için tahsîl olmasın talep ideriz” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezkûrân mültezimleri ve ayak âmillerin ve mübâşirlerini bi'l-cümle huzûrî lâzım olanları buldurup getürdüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup bir def'a muhâsebeleri görölmiş değil ise kâtiblerinün müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı mezkûrân mültezimler ve ehl-i vukûf ma‘rifetleriyle yirlü yirinden âdet ü kânûn üzre muhâsebelelerini görüp ber-mûceb-i

muhassebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetlerine lâzım gelen mâlımı kendülerinden ve emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bi'l-cümle şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan taleb ü tahsîl itdürüp mâlımdan zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bakî kodrumayup bu def'a alâkaların kat' idüp tekrâr emr-i şerîfüm göndermeğe muhtâc itmeyesiz ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp mezkûrân mültezimlerin mîrîye olan deynleri için sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup arz idesiz diyü. Tahrîran fî 4, N., sene: 987.

182

Mukâtaât müfettişi Midilli kadısı Mevlânâ Ehli'ye ve Molova kadısına ve mukâtaât nazırı İlyas'a hüküm; Cezire-i Midilli'de olan memleha-i atik ve cedidi iltizam edip bir zaman mübaşereti olan tımar erbabından Mehmed bin Yusuf'un, mukâta'ât müfettişi ve Midilli kadısı Mevlânâ Alâeddin'in muhasebeleri gereğince mukâtaa-i mezbûre payı için mültezim-i mezbûrdan akçe talep ettiği ancak mültezim-i mezbûrun bu talebi reddedip meblağın Mehmed bin Ömer'e ait olduğunu ve kendisinden akçe talep edilmesinin haksızlık olduğunu bildirmesi ve bu hususta muhasebelerin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Midillü kâdîsı Mevlânâ Ehli'ye ve Molova kâdîsına ve mukâta'ât nâzırı İlyâs'a hüküm ki:

Bundan evvel Cezîre-i Midillü'de vâkı' olan memleha-i atîk ve cedîd tevâbî'ıyla sene: 984 Recebi'nün guresinden üç yıla 11 merre yüz bin [ve] 20.000 akçaya iltizâm idüp bir mikdâr zamân mübaşereti olan erbâb-ı tîmârdan Mehmed bin Yûsuf çeribaşının mukâta'âtı müfettişi ve Midillü Kâdîsı Mevlânâ Alâ'eddîn muhâsebeleri mücebince mukâta'a-i mezbûre kıstından sene: 983 ve sene: 984 vâciblerinden 47.014 akça bâkîsi olup ve mültezim-i mezbûr Dersa'âdetüm'de bulunup taleb olundukda “meblâğ-ı mezbûr benüm deynim değıldür emîn-i cedîd Mehmed bin Ömer bana arz idüp bî-vech yazılmışdur teslîm eyledüğime temessüklerim ve şer'î cevâblarım var iken benden talep olunmak hayfdur” diyü şekvâ eyledükde “yirlü yirinden görilmek için bundan evvel iki kıt'a ahkâm-ı şerîfe virilüp lâkin Donanma-i Hümâyûnum seferi vâkı' olmağla görilmeyüp kalmışdur” diyü cevâb virüp meblâğ-ı mezbûr hâlen benden alınmağa

hayfdur, yirlü yirinden görilmek bâbında emr-i şerîfüm recâ eylediği ecilden buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân te'hîr itmeyüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mezbûr Mehmed bin Ömer'i bulmakla muvâcehe idüp sâbıkâ virilen emr-i şerîfüm mücebince teftîş ü tefahhus idüp bâkî-i mezbûr her kankı sizden müteveccih olursa sen ki nâzırsın, şer' u kânûn ile müteveccih olanlardan mâlımı bî-kusûr tahsîl idüp kat'â kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve tahsîl olunan mâlı müfredât defterleri ile der-kîse idüp mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile yarar âdemlerinüz ve kifâyet kadarı hısâr-erenleri ile kapuma gönderüp teslim-i hazîne itdüresiz. Ammâ; bu bâbda basîret üzre olup avk u te'hîrden ihmâl ü müsâheleden hazer idesiz diyü. Tahrîran fî 4, N., sene: 987.

[79]

183

Güzelhisar kadısına hüküm; Hâssa Elliciyan taifesinden Güzelhisar kazâsına tabi Kilise adlı köyden Pir Ali'nin suçunun olmamasına rağmen eminlerin üç baş öküz ve yüz elli akçesini alıp zulmetmeleri ve bu hususta eminin reayaya zulmünün engellenmesi hakkında.

Güzelhısâr kâdîsına hüküm yazıla ki:

Hâssa Elliciyan tâyifesinden taht-ı kazâna tâbî' Kilise nâm karyeden Pîr Alî nâm kimesne kapuma gelüp; “benden cûrm sâdır olmayup ve şer'le üzerime nesne sâbit ü zâhir olmamışken hâlâ emînlerimiz olan Kara Nasûh ve Dîvâne Turmuş hılâf-ı şer'-ı şerîf ve bilâ-ma'rifet-i kâdî dutup habsidüp “cerîme” diyü üç re's öküz ve yüz elli nakd akçam alup ziyâde zulm ü hayf eylemişlerdür, şer'le görilmesin taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve bu husûs bundan akdem bir def'a şer'le görülüp faslolunmuş olmayup ve on beş yıl mürûr itmiş değil ise onat vechile hak üzre şer'le göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan hakkın teveccüh idenlerden bî-kusûr alıvirüp şer'a ve kânûna muhâlif kimesneye iş itdürmeyesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan bir def'a şer'le faslolunan

kazıyyenün istînafından ziyâde hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olasin. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 24, Şa‘bânî'l-mu‘azzam, sene: 987.

184

Mukâtaât müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin’e ve Tarhala kadısına hüküm; Sultanönü piyadeleri beyi olan Bali Bey’in, Tarhala nahiyesinde nehr-i Koçak demekle bilinen çeltiğin kendisine bin beş yüz akçeye hâsıl kaydolmasına rağmen kendisinden önce livâ-i mezbûre beyi olanların hiçbir alakası olmayıp zapt etmeleri ve çeltik emin ve amillerinin kanuna aykırı sebepsiz yere müdahalede bulunup zabtına engel olmaları ve bu hususun görülüp kanuna aykırı olarak sebepsiz yere müdahalede bulunanların menedilmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişi Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Tarhala kâdîsına hüküm ki:

Bi'l-fi'l Sultânöni Piyâdeleri Beği olan Bâlî Beğ *zîde mecdühû* Südde-i Sa‘âdetüm'e âdem gönderüp; “Tarhala nâhiyesinde nehr-i Koçak demekle ma‘rûf çeltük elimde olan berat-ı hümayûndan ve defter-i cedîd-i hâkânîde bin beş yüz akça bana hâsıl kaydolunup ve benden mukaddem livâ-i mezbûre beği olanlar dahı zabt idegelüp hiç vechile havâss-ı hümayûna alâkası alâkası yoğiken hâlâ çeltük emînleri ve âmilleri hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyete bî-vech dahlidüp zabtına mâni‘ olurlar. Bu bâbda elimde vilâyet defteri sûreti dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup münâze‘un-fih çeltük mahsûli vilâyet defterlerinde sarâhaten mîr-i mezbûra hâsıl kaydolunup hiç vechile havâss-ı hümayûna alâkası yok ise hâlâ mezkûrân mültezimler hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyete bî-vech dahlidüp zabtına mâni‘ oldukları vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz ve bu bâbda müşârun-ileyhe âyid ü râci‘ mahsûlden bî-vech nesne dahı zabteylemişler ise ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih oldukda teveccüh idenlerden alıvirüp eslemeyüp emr-i şerîfûme

muhâlif inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz, şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fî 25, Ş., sene: 987.

[80]

185

Kütahya sancağı kadılarına ve mukâtaât müfettişi sabıka Balıkesir kadısına ve nazır Hamza Çavuş'a hüküm; Kütahya sancağında Kayı Yörükleri ve Büyük ve Küçük Engerek ve Büyük ve Küçük Çallu mukâtaasına mültezim olan Ali'nin akçesinin tahsil olunması için müfettiş tarafından naip tayin edilip gönderilmiş iken Kütahya sancağı kadılarının mal-ı mîrî hususuna karışıp zarar verdiklerinin bildirilmesi ve bu hususun görülüp mal konusunun müfettiş ve nazıra verilip kadının müdahalede bulunmasının menedilmesi hakkında.

Kütâhiyye sancağı kâdîlarına ve mukâta'ât müfettişi sâbıkâ Balıkesri kâdisına ve nâzır Hamza Çavuş'a hüküm ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; “Livâ-i mezbûrede Kayı Yörükleri ve Büyük Engerek ve Küçük Engerek ve Büyük Çallu ve Küçük Çallu mukâta'asına bi'l-fi'l mültezim olan Ali'nün kısta'l-yevm üzere akçası cem' u tahsîl olunmak için müfettiş-i sâbık cânibinden mu'temedün-aleyh nâ'ib nasbolunup gönderilmiş iken siz ki livâ-i mezbûre kâdîları mâl-ı mîrî husûsuna karışıp ihtilâl virdüklerin” i'lâm eylemişler. İmdi mâlım husûsı müfettişe ve nâzıra tefvîz olunmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, min-ba'd mâl-ı mîrî husûsuna karışmayup mâlım tahsîline ihtilâl virmeyesiz. Müfettiş ve nâzırın mektûblarıyla varan nâyib ve âdemlerine gereği gibi mu'âvenet ü muzâheret eylesiz. Müfettiş ve nâzır şükr ü şikâyetleri makbûldür; ana göre mukayyed olup bâb-ı ikdâm [ü] ihtimâmda dakîka fevtitmeyesiz. Mâlım zarar gelmekden be-gâyet hazer idesiz, şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fî, selhî Şa'bân, sene: 987

186

Liva-i Ankara mukâtaâtı müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e ve Ankara kadısına ve mukâtaât-ı mezbûre nazırı olan Edhem'e hüküm; Havass-ı hümâyûndan piyade mezrasını Ali Çırak adlı kişiden iltizam edip şahne olan Abdi ve Hoca Vasip'in kendilerinden önce mültezim olan kimselerin, reayanın mallarını

zapt edip yediklerini ve zimmetlerindeki mahsulün mîrîye olan borçları için tahsil edilmesini talep etmeleri ve bu hususta mültezimlerin muhasebelerini teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Livâ-i Ankara mukâta'âtı müfettişi Murtaz-âbâd kâdisı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Ankara kâdisına ve mukâta'ât-ı mezbûre nâzırı olan Edhem'e hüküm yazıla ki:

Abdî ve Hoca Vâsıb nâm kimesneler kapuma gelüp; “havâss-ı hümâyûndan piyâde mezra'asınun sene: 985 târîhında vâkı' olan mahsûlât emîni olan Alî Çırak'dan iki yüz yetmiş müd galleye iltizâm idüp şahne olmuşduk. Eyle olsa târîh-ı mezbûrede bizden mukaddem ber-vech-i iştirâk mültezimler olan Hüseyin ve Kerîm ve Halîl ve Murâd ve Çelebi ve Mustafa ve Hudâvirdi ve dîger Hudâvirdi ve İbn-i Kâdî(?) ve Kızıl Alî nâm kimesnelerün temlîki muhâsebe ve re'âyâdan küllî mahsûl zabtidüp kendüleri ekl eylemişlerdür. Yirlü yirinden muhâsebeler görölüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetlerine zuhûr iden mahsûl mîrîye olan deynimiz için tahsîl olunmasın taleb iderüz. Bu bâbda elimizde iltizâm sicilli dahı vardır” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzar-ı husamâ kılub göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise ve mezkûrların bir def'a muhâsebeleri görölmüş değil ise târîh-ı mezbûrede zabteyledükleri zamânun makbûzâtlarını müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı yirlü yirinden olıgelen âdet ü kânûn üzre muhâsebelerin görüp ber-mûceb muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetlerine zuhûr iden mahsûli kendülerinden emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kefil bi'l-mâllerinden kezâlik anlarun dahı emlâk ü esbâblarından bi'l-cümle şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan taleb ü tahsîl idüp mâl-ı mîrîden kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu def'a alâkaların kat' ve nizâ'ların ber-araf idüp bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet gelmelü eylemeyesiz. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fi 27, Ş., sene: 987.

187

Sebeb-i tahrir yazıla ki: İstanbul'da Ahi Çelebi Evkafı mütevellisi Mehmed'in tahvilinden Medine-i Münevvere'ye tayin olunan evkâf zevaidi mahsulünden

Mevlânâ Şemseddin imzasıyla olan muhasebesinin evkaf mütevellisi tarafından Hızâne-i Amire'ye teslim edilmesi hakkında.

Sebeb-i tahrir yazıla ki:

İstanbul'da vâkı‘ olan Ahî Çelebî Evkâfı'na bi'l-fi‘l mütevellîye olan Mehmed tahvîlinden sene: 985 Şevvâli guresinden sene: 986 Zi'l-hıccesi gâyetinde Medîne-i Münnevver'e ta'yîn olunan evkâf-ı mezbûre zevâyidi mahsûlinden a'lemü'l-ulemâ ilâ-âhır Müfti'z-zamân Mevlânâ Şemseddîn imzâsıyla olan muhâsebesi mûcebince evkaf-ı mezbûre mütevellîsi yedinden sene: 987 Cemâziye'l-âhırî'nün on yedisinden 50.000 akçaya Hızâne-i Âmirem'e teslîm olunmağın temessük içün hükm-i şerîf virildi diyü. Tahrîran fî 4, N., sene: 987.

[81]

188

Vilayet-i Anadolu ve Karaman, Rum ve Diyarbakır kadılarına hüküm; Memi, Fettah ve Cafer'in Hamid sancağına tabi Eğirdir Yörükleri Çengiyân cemaatinden olup hukuk ve rüsumlarını eminlerine ödediklerine rağmen gezdikleri yerlerdeki beylerbeyi, sancakbeyi subaşları ve züama, erbab-ı tımar, havass-ı hümâyûn ve mevkufat eminleri ve amillerinin bac ve selametlik akçesi diyip akçelerini aldıkları ve sonrasında gezmelerini isteyip zulmettikleri ve bu hususun görülüp kanuna aykırı müdahalede bulunanların menedilip vergisini ödemeyen varsa tahsil edilmesi hakkında.

Vilâyet-i Anatolî ve Karaman ve Rûm ve Diyârbekir kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Memi ve Fettâh ve Ca'fer nâm kimesneler cemâ'atleri cânibinden kapuma gelüp; “biz livâ-i Hamîd'e tâbi‘ Eğirdir Yörüklerinden Çengiyân cemâ'atinden olup eyle olsa vâkı‘ olan hukûk u rüsûmlarımızı olıgelen âdet ü kânûn Eğirdir Yörükleri emînlerine edâ eyledüğimizden sonra gezdüğimiz yirlerde beğlerbeği ve sancakbeği subaşları ve zü'amâ ve erbâb-ı tîmâr ve havâss-ı hümâyûn ve mevkûfât emînleri ve âmilleri “bâc ve selâmetlik akçası” diyü akçalarımız aldıklarından ma'âdâ sizün hakkınızda “gezmeyesiz, emr-i şerîf ihrâc olunmuşdur” diyü bizi rencîde idüp ve ziyâde atlu ile üzerlerine konup müft ü meccânen yim ü yimeklerimizi alup zulm ü hayf iderler” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' mezkûrlar zikrolunan yirlerün tâyifesinden olup vâkı' olan hukûk u rûsûmların olıgelen âdet ü kânûn üzre emîn ve âmillerine edâ eyledüklerinden sonra gezdükleri yirlerden beğlerbeği ve sancakbeği subaşıları ve zü'amâ ve erbâb-ı tîmâr ve havâss-ı hümâyûnum emînleri ve âmilleri ol vechile dahlidüp rencide eyledükleri vâkı' ise men' u def' idüp hılâf-ı şer' u kânûn havâss-ı hümâyûnum re'âyâsından ol vechile dahlitmeyeler ve itdürmeyüp ve ziyâde atlu ile üzerlerine kondurmayup müft ü meccânen yim ü yimek taleb itdürmeysesiz ve lâzım olup aldıkları yim ü yimeğin bahâsın narh-ı cârî üzre ashâbına aldurup bu husûs için kapuma şikâyet gelmelü eylemeyesiz. Meger bunlardan birinün cürm-i galîzi sâdır ve hükm-i kâdî lâhık olup salb ü siyâset veya kat'-ı uyûn olup ve siyâsete müstehk sebt-i sicill oldukdan sonra salb ü siyâsete me'mûr olanlar emînleri ma'rifetiyle yirinde icrâ itdürüp hâric kazâyâ iletdürmeyü ve bedel-i siyâset diyü bir akça ve bir habbelerin aldurmayasız diyü. Tahrîran fî 28, Şa'bân, sene: 987.

Vech-i meşrûh üzre Pîrî ve Şemsî ve Süleymân nâm kimesneye emr dahı yazıla.

189

Liva-i Aydın'da vaki piyade ve müselleme mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Hüsam'a ve Adala ve Demirci kadılarına ve Karesi nazırı Hamza Çavuş'a hüküm; Erbab-ı tîmardan Memî bin Abdullah'ın, Ulamış oğlu Mehmed adlı kişinin uhdesindeki mukâtaayı iltizam edip zimmetine hiçbir nesne geçmemesine rağmen mezkûr Mehmed'in yalan dolanla kendisinden bir Arap kul, dört deve, bir ak kul ve bir baş atını alıp zulmetmesi ve bu hususun görülüp mezkûr Abdullah'ın hakkının eksiksiz geri verilip yalana müsaade edilmemesi hakkında.

Livâ-i Aydın'da vâkı' piyâde ve müselleme mukâta'âtı müfettişi Mevlânâ Husâm'a ve Adala ve Demürci kâdîlarına ve Karesi nâzırı Hamza Çavuş'a hüküm ki:

Erbâb-ı tîmardan Memî bin Abdullah nâm kimesne kapuma gelüp; “nezaret-i mezbûre sene: 984 Recebi'nün yigirmi yedisinde vâkı' Ahtors'un(?) yigirmi birinden üç yıla Ulamış oğlu Mehmed nâm kimesne uhdesinde 43 merre 100.000 akçada iken ben 120.000 akça dahı ziyâde idüp iltizâm eyledüğimde “mukâta'a-i mezbûrı zabtitmedin mezbûr Mehmed zikrolunan ziyâdeyi dahı kabûl idüp mübâşeretiyçün berât-ı şerîf ihrâc itdükden sonra yirlü yirinden makbûzâtı teftîş idüp mal-ı mîrîden zimmetime nesne

zuhûr itmeyüp ve nezâretinden ferâgat itmek için bana ve âdemlerime asâleten [ve] vekâleten bir akça ve bir habbe virmiş olmayup ve min-ba'd bu husûs için bi'z-zât bi'l-vâsîta da'vâ sâdır olursa inde'l-hukkâm mesmû' u makbûl olmaya" diyü İstanbul kâdîsî nâyibi Mevlânâ Muslihuddîn huzûrında huccet virmeğin fasl-ı husûmet ve kat'-ı nizâ' olunup bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn benden nesne talep olunmak îcâb itmez iken hâlen mezkûr Mehmed tezvîr ü telbîse sülûk idüp ben hâzır değil iken bir Arab kulum ve dört re's deve ve bir ak kulum ve bir re's atım alup ziyâde zulm itmişdür. Şer'le görülmesin talep iderüm. Bu bâbda elimde *huccet-i şer'ıyye* dahı vardır" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve bu husûs bundan akdem bir def'a görölüp faslolmuş olmayup ve üzerinden on beş yıl mürûr itmiş değil ise hak üzre şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan hakkın teveccüh idenlerden bi-kusûr alıvirdükden sonra elinde olan huccet da'vâsına mutâbık olup ve mazmûnı alâ-vechi'l-hasm bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit olursa mukarrer tutup hılâfına cevâz göstermeyesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan bir def'a şer'le faslolunan kazıyyenin istînâfindan ziyâde hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olası. Memnû' olmayanları sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Bu husûs için tekrâr şikâyet olunmalu eylemeyesiz. Tahrîran fî 3, Ramazânü'l-mübârek, sene: 987.

[82]

190

Cezire-i Limni mukâtaâtı müfettişi Limni kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e hüküm; Cezire-i Limni mukâtaâtına iltizam nazır olan Mehmed'in cezire-i mezbûrede vaki Kakoz adlı mevzinin tahvili içinde tapuya verilmesi için emir gelmesine rağmen evvelki kadı Mevlânâ Ramazan'ın Abdülkadir adlı kişinin naibine yer verip daha değerleri yerleri kendisi alıkoyup ve altı bin akçe değerindeki yerleri de bir akçe bile vermeden Kurunlu adlı zimmîye tasarruf ettirip mîrîye zarar vermesi ve bu hususun görölüp zikrolunan yerlerin değerlerinin ödenip tapu resminin alınıp hazineye teslim edilmesi hakkında.

Cezîre-i Limni mukâta'âtı müfettişi Limni kâdîsî Mevlânâ Muhyiddîn'e hüküm ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; Cezîre-i Limni mukâta'âtına tevârîh-ı muhtelifle ile ber-vech-i iltizâm nâzır olan Mehmed gelüp cezîre-i mezbûrede vâkı' Kakoz nâm mevzı' tahvîlim içinde tapuya virilmek için emr-i şerîf vârid oldukda sâbıkâ kâdî olan Mevlânâ Ramazân sâhıb-i ferâset olmağın Abdülkâdir nâm kimesne nâyibine nasb itdükde mevzı'-ı mezbûrdan on bin akça ve dahı ziyâde bahâ ider hâs yirleri kendüsi alıkoyup mîrî için bir akça virmeyüp ve altı bin akça değer yirleri bir akça virmedin Kurunlu nâm zimmîye tasarruf itdürüp mîrîye gadr itmişdür. Ol makûle yarar görölüp hakk-ı karârı ile tapuya virilmek bâbında inâyet recâ eyledüğün i'lâm itmeğın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı' zikrolunan yirler mültezim-i mezbûrun tahvîli içinden tapuya virilmek fermân olunmuş ise ve nâyib-i mezbûr kendüsiyçün alıkoyup ve âhardan ba'zı kimesnelere virdüğü yirlerün hakk-ı karârı üzre mîrîsiyçün resm-i tapusı alınmış olmayup veyâhûd aynı hakkı ile tapuya virilmiş ise ki bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn sâbit ü zâhir ola ol takdîrce ol makûle yirleri tâlibler muvâcehesinde tamâm karârın buldukdan sonra hakk-ı karârı bahâ ile tapuya virdürüp kânûn üzre resm-i tapusun mültezim-i mezbûra zabtitledürüp ve hâsıl olan akçayı defter ve der-kîse eyleyüp ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile Dersa'âdetüm'e gönderüp teslîm-i hazîne itdüresin ve yazup bildüresin. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp hîle vü hud'a tezvîr u telbîs ve garaz u ta'assubıyla kimesneye zulm ü te'addî olmakdan ihtirâz idüp hakk-ı sarîha tâbî' olasın ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî gurre-i Ramazân, sene: 987.

191

Çine kadısına hüküm; Çine enhârı çeltikçilerinden Hacı Turgud adlı kişinin, ziraat ettikleri çeltiğin mîrîye ait olan hissesini çeltik eminleri ve amillerinin kanuna aykırı olarak harman zamanında almayıp zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususta emin ve amillerin reayaya zulmetmelerinin engellenmesi hakkında.

Çine kâdîsına hüküm yazıla ki:

Çine enhârı çeltükçileri cânibinden Hacı Turgud nâm kimesne hâlâ kapuma gelüp; “biz zirâ'at ü harâset idüp hâsıl eyledüğümüz çeltüğün mîrîye âyid ü râci' olan hissânın çeltük emînleri ve âmilleri gelüp harman zamânında almayup olıgelmişe muhâlif üzerimize bırağup zulm ü hayf iderler” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise zikrolunan emîn ve âmilleri bunların muvâcehesinde muhkem tenbîh ü te’kîd idesiz ki kadîmden olıgelen âdet ü kânûn üzre mezkûrlarun zirâ‘at ü harâset idüp hâsıl eyledükleri çeltükden mîrîye âyid olan hisse-i aynla harman zamânında aldurup olıgelmişe muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî gurre-i Ramazân, sene: 987.

[83]

192

Hüküm deftere ters yazılmıştır.

Ada kadısına ve liva-i Bolu mukâtaâtı nazırı Abdülcelil’e hüküm; Ada kadısına ve liva-i Bolu mukâtaâtı nazırı Abdülcelil’e hüküm; Bolu sancağındaki hâssa-i cedid mukâtaasına tabi Bolu kazâsındaki Yakup Şeyh köyünde mensuh Doğancı tımarı Sunullah adlı mültezimin iltizamına dâhil iken Mehmet adlı Doğancı’nın mezbûr mukâtaayı zapt edip mal-ı mîrîye zarar vermesi ve bu hususun teftiş edilip mezkûr Mehmet’in mukâtaaya müdahalesinin menedilmesi hakkında.

Ada kâdîsına ve livâ-i Bolı mukâta‘âtı nâzırı Abdülcelîl’e hüküm yazıla ki:

Sen ki nâzırsın, hâlâ kapuma arz gönderüp; livâ-i Bolı’da vâkı‘ olan hâssa-i cedîd mukâta‘asına tâbi‘ Bolı kazâsında Ya‘kûb Şeyh nâm karye sâbıkda Doğancı tîmârı olup defter-i cedîd-i hâkânîde mensûh “Doğancıyân” diyü hâssa-i hümayûna kaydolunup iki cânibde mukayyed olmağın mîrî cânibe evlâ olup Hızâne-i Âmire’ye alınugelüp hâlâ Sunullah nâm mültezimün iltizâmına dâhil iken Mehmed nâm Doğancı “benüm defterimde dahı mukayyeddür” diyü bir tarîkla emr-i şerif ibrâz idüp mazmûnında “havâss-ı hümayûnuma vechen mine’l-vücûh alâkası yoğise” diyü fermân olunmışken mîrî tarafından emîn ve mültezim ve gayri kimesne ile murâfa‘a olmadın “kadîmden Doğancı tîmârı imiş” diyü mezbûr Mehmed zabtidüp mâl-ı mîrîye gadr ve mültezimün iltizâmına zarar olduğı ecilden emr-i şerîf recâsına i‘lâm eylemişsin. İmdi mukâta‘ât müfettişi İznikmid kâdîsı Mevlânâ Şemullâh ve nâzır Hüseyin Çavuş imzâsıyla sene: 981 Cemâziye’l-evveli’nün ikisinden sene: 984 Cemâziye’l-âhırî’nün guresine gelince

Hızâne-i Âmirem'de olan muhâsebesine nazar olundukda karye-i mezbûrenün mahsûli havâss-ı hümâyûnum için zabtolunduğı mukayyed bulundu. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' karye-i mezbûrede emr-i şerîfle havâss-ı hümâyûnuma ilhâk olunup vâkı' olan mahsûli mîrî için zabtolunugelüp ve mültezim-i mezbûrun dahı iltizâmına dâhıl iken hâlâ mezkûr Mehmed ol vechile dahlidüp zabtına mâni' olduğı vâkı' ise men' u def' idüp karye-i mezbûrenün vâkı' olan mahsûlin havâss-ı hümâyûnum için zabtolunduğı üzre mültezim-i mezbûra dahı zabtitdürüp hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye iş itdürmeyüp mâl-ı mîrîye zarar olmakdan hazer idesiz diyü. Fî 22, N., sene: 987.

[84]

193

Yenice kadısına hüküm; Cezire-i Limni mukâtaasına iltizam emin olan nefsi-i Gümülcine'den Mustafa bin Mallu Musa ve diğer mübaşirlerinin ve Taşoz ceziresi keferesinin cizyesi mukâtaasına iltizam emin olan nefsi-i Yenicali Mehmed bin Mustafa adlı kişilerin zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil olunması için sipahi-oğlanları cemaatinden Süleyman Doğani adlı kulun havale olarak tayin edilip gönderilmesi bu hususta mezkûr kulun mültezimlerin muhasebelerini teftiş edip zimmetlerindeki bakiyeleri tahsil edip Hızâne-i Amire'ye teslim etmesi hakkında.

Yenice kâdisına hüküm ki:

Cezîre-i Limni mukâta'asına sene: 984 Rebî'u'l-âhiri'nün gurreinden ber-vech-i iltizâm emîn olan nefsi-i Gümülcine'den Mustafa bin Mallu Mûsâ ve sâyir mübâşirlerinin teslîmâtından ma'âdâ zimmetinde seksen iki bin yetmiş akça bâkîsi olup ve Taşözü cezîresi keferesinin cizyesi mukâta'asına ber-vech-i iltizâm emîn olan nefsi-i Yenicali Mehmed bin Mustafa nâm kimesnenin teslîmâtından ma'âdâ zimmetinde on bir bin beş yüz elli akça bâkî olup zikrolunan bakâyâ ber-vech-i ta'cîl tahsîl ve dâhıl-i hazîne olması ehemmi-i mühimmâtdan olmağın bakâyâ defterinin bir sûreti yazılıp Hızâne-i Âmirem defterdârları *dâmet me'âlihîm* nişânlarıyla nişânlanup sipâhî-oğlanlarum cemâ'atinden Süleymân Doğani nâm kulum havâle ta'yîn olunup gönderildi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân ve bir sâ‘at te‘hîr ü terâhî itmeyüp zikrolunan bakâyâ defterine nazar ve içinde mukayyed olan mezkûrân mültezimleri mezkûr kuluma buldurup getürdüp zimmetlerine lâzîm gelen mâlımı kendülerden taleb idüp virmekde te‘allül iderlerse emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bi'l-cümle mâlımı şer‘le ve kânûnla müteveccih olanlardan bî-kusûr mezkûr kuluma taleb ü tahsîl itdürüp mâlımdan zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasın ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp mezkûr kulum ve yarar âdemlerinüz ve kifâyet kadarı hısâr-erenleriyle gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazıp kapuma arz idesin. Tahrîran fî gurre-i Ramazânü'l-mübârek, sene: 987.

194

Ortapare kadısına hüküm; Ortapare kazâsına tabi İlbeyli adlı hâssa Yörük taifesinin emin ve amillerinin kanuna aykırı olarak hukuk, rûsum, adet-i ağnam ve resm-i cabalarını ve çeşitli akçe ve yiyeceklerini alıp zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususta adet-i ağnam tahsilinin kanuna göre yapılıp emin ve amillerin reayaya zulümlerinin engellenmesi hakkında.

Ortapâre kâdîsına hüküm ki:

Taht-ı kazâna tâbi‘ İlbeğlü nâm hâssa Yörük tâyifesi kapuma âdem gönderüp; “emîn ve âmillerimiz olanlar vâkı‘ olan hukûk u rûsûm ve âdet-i ağnâm ve resm-i cabamızı olıgelen âdet ü kânûn üzre almayup ziyâde alduğundan ma‘âdâ “resîd ve çuka ve hıdmetkâr akçası” diyü akçamız alup ve ziyâde atlu ile üzerimize konup müft ü meccânen yim ü yimeklerimizi alup envâ‘-ı zulm ü te‘addî eylemekden hâlî değillerdür” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise zikrolunan emîn ve âmillere bunların muvâcehesinde tenbîh ü te‘kîd idesin ki vâkı‘ olan hukûk u rûsûm ve resm-i cabaların olıgelen âdet ü kânûn üzre aldurup ve âdet-i ağnâmın dahi her Abril evvelinde ellerinde mevcûd bulunan koyunların add ü defter itdükden sonra iki koyuna bir akça âdet-i ağnâm ve her üç yüz koyuna beş akça hısâbı üzre resm-i ağılların aldurup andan ziyâde resîd ve çuka ve hıdmetkâr ve kâtib akçası diyü bir akça ve bir habbelerin almayalar ve aldurmayup ve ziyâde atlu ile üzerlerine kondurmayup

müft ü meccânen yim ü yimek taleb itdürmeysin ve lâzim olup aldıkları yim ü yimeğin narh-ı cârî üzere akçaların ashâbına alıvirüp bu husûs için kapuma şikâyet olunmalu eylemeyesin. Tahrîran fî gurre-i Ramazânü'l-mübârek, sene: 987.

Vech-i meşrûh üzre Ortapâre ve Artuk-âbâd kâdîlarına Ortapâre kazâsına tâbi‘ Ballukaya nâm karye ahâlisi talebiyle.

[85]

Ahkâm-ı şehir-i Ramazânü'l-Mübârek min şuhûr-ı sene 987 el-cüzü'l-evvel

195

Kütahya kadısına hüküm; Kütahya çinicilerine yılda bir kere yeterli miktarda bora tarh edilirken eminlerin kanuna aykırı olarak yılda iki kere bora tarh etmek istemeleri ve bu hususta ümenaya tembih edilip bora tarhının kanuna uygun yapılması hakkında.

Kütâhiyye kâdîsına hüküm yazıla ki:

Hâlen kapuma arz gönderüp; “mahmiyye-i Kütâhiyye çinicilerinden cemm-i gafîr meclis-i şer‘a gelüp kadîmü'l-eyyâmdan üzerimize yılda bir kerre kifâyet kadarı bora tarhı olunugelmişken hâlen olan emînler yılda iki kerre bora tarh itmek istediklerinden ma‘âdâ olıgelmişe muhâlif ziyâde bora tarh iderler, hayfdur” didüklerin i‘lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise bunların muvâcehesinde zikrolunan ümenâya tenbîh ü te’kîd idesin ki mezkûrların üzerlerine kadîmden nice tarh olunugelmiş ise girü ol minvâl üzre tarh itdürüp olıgelmişe muhâlif ve emr-i şerîfûme mugâyir kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasin. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 4, N., sene: 987.

196

Mukâtaât müfettişi Tokat kadısı Mevlânâ Şemseddin’e ve Amasya kadısına hüküm; Amasya sancakbeyine hâsıl kaydolan yave, müjde bahâ-yı abd-i abık ve

tamga-yı akmişe gelirlerine ümena ve ummalın müdahalede bulunması ve bu hususta sancakbeyine hâsıl kaydolan gelirlere başkalarının müdahalede bulunmasının engellenmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Tokat kâdısı Mevlânâ Şemseddîn'e ve Amâsiyye kâdısına hüküm ki:

Bi'l-fi'l Amâsiyye sancağı beği olan Mahmûd hâlen Südde-i Sa'âdetüm'e âdem gönderüp; “nefs-i Amâsiyye da vâkı‘ olan yâve ve müjde bahâyı abd-i âbık ve tamga-yı akmişe elimde olan berât-ı şerîf ve defter-i cedîd-i hâkânîde bana hâsıl kaydolunup ve benden mukaddem mîr-livâ olanlar zabtidegelüp mîrîye alâkası yoğiken hâlâ ümenâ vü ummâl hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyete dahlidüp zabtımâ mâni‘ olurlar. Bu bâbda elimde vilâyet defteri sûreti dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hük-m-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine ve berât-ı şerîfe nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup zikrolunan yâve ve abd-i âbık müjdesi ve tamga-yı akmişe defter-i cedîd-i hâkânîde mîr-i mezbûra sarâhaten kaydolunup hiç vechile havâss-ı hümayûna alâkası yoğise hâlâ mezbûrân mültezimler şer‘a ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir ol vechile dahleyledükleri vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesin. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fi 4, Ramazânü'l-mübârek, sene: 987.

[86]

197

Liva-i Kastamonu, Kangırı ve Sinop mukâtaâtı ve Küre müfettişi Küre kadısı Mevlânâ Vildan’a hüküm; Boyabat çeltiğı mukâtaası Mehmed bin İshak adlı mültezimin uhdesinde iken mezkûrun nezarete talep olması üzerine bir yıllık muhasebesinin görülmesi için Kastamonu sancağı beyine ve Amasya, Boyabat ve Taşköprü kadılarına emir gönderilmesine rağmen muhasebesinin sancakbeyi, Boyabat ve Taşköprü kadılarının imzası olmadan görülmesi ve bu hususta mültezimin muhasebesinin teftiş edilip kanun üzere gereğinin yapılması hakkında.

Livâ-i Kastamonı ve Kangırı ve Sinop mukâta‘âtı ve Küre müfettişi Küre kâdîsı Mevlânâ Vildan'a hüküm ki:

Bundan akdem Boy-âbâd çeltüğü mukâta‘âsı sene: 980 Şevvâli'nün yigirmi yedisinde vâkı‘ olan Mart evvelinden üç yıla 22 merre 100.000 akçaya Mehmed bin İshâk nâm mültezim uhdesinde iken mezbûr Mehmed nezârete taleb olmağın Hüseyin nâm kimesne gelüp 100.000 akça ziyâde idüp tahvîl-i mezbûrun bir yılın kesûb tahvîl-i cedîd eylemişdi. Ba‘dehû ba‘zı re‘âyâ mezbûr Mehmed'den müteşekkî olup re‘âyâ ile olan ahvâli ve mukâta‘a-i merkûmenün bir yıllık muhâsebesin görilmesiyçün Kastamonı sancağı beğine ve Amâsiyye ve Boy-âbâd ve Taşköprü kâdîlarına emr-i şerîf irsâl olunmuşiken sancakbeğün ve Boy-âbâd ve Taşköprü kâdîlarının imzâsı olmayup mahzâ Amâsiyye Kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'ün imzâsıyla sâbıkâ muhâsebe getürüp bir yıllık muhâsebe iken hılâf-ı kânûn iki senenün mevâcibâtı yazılup ve sâyir husûs dahı kânûna muhâlif olup ba‘dehû mukâta‘ât müfettişi ve nâzırı imzâsıyla mumzâ vü memhûr muhâsebe gelüp mukaddemâ gelen muhâsebeye külliyyen muhâlif ve mugâyir oldukda mezbûr Hacı Mehmed gelüp; “müfettiş ve nâzır imzâsıyla gelen muhâsebe benüm muvâcehemde görilmemişdür; gâybâne görilmişdür” diyü da‘vâ eylemeğın tekrâr görilmesi fermân olunup ba‘dehû mültezim-i mezbûr livâ-i Kastamonı ve Kangırı ve Sinop mukâta‘âtı nezâretin iltizâm eyledüğünde zikrolan mukata‘anın muhâsebesi mukaddemâ görölüp ber-mûceb-i muhâsebe ve kısta'l-yevm zimmetine lâzım gelen mâl bi't-tamâm edâ olunup ba‘dehû yarar kefiller virüp “nezârete mübâşeret eyleye” diyü şart eylemeğın şartı mûcebince nezâret virölüp lâkin evvelâ merkûm Boy-âbâd çeltüğü mukâta‘asının görilmesi fermân olunan bir yıllık muhâsebesi görölüp lâzım gelen mâl bi't-tamâm edâ olundukdan sonra yarar kefillerin alup “nezârete mübâşeret eyleyesiz” diyü berât-ı hümayûnında kaydolunmışdı. Sâbıkâ Küre Kâdîsı ve mukâta‘ât müfettişi Mevlânâ Hasan arz gönderüp ber-mûceb-i fermân-ı âlî mezkûr Hacı Mehmed zikrolan muhâsebenün görilmesiyçün geldükde emr-i şerîf ile müfettiş ta‘yîn olunan kâdîlardan Sinop Kâdîsı fermân-ı şerîf ile mühimmât-ı mîrî üzre Samsun'da bulunup hâlâ nâzır kulları “müşârun-ileyh gelür” diyü haber virmeğın bu hakîrleri Boy-âbâd'a varup muhâsebesin görmeğe gitmek sadedinde iken Küre-i Ma‘mûre'nün hâlâ ma‘zûl olan emînleri hakkında Hüseyin Çavuş ile vârid olan emr-i şerîfün mazmûn-ı âlî-şânında “ma‘dene ihtilâl gelmesün” diyü fermân olunmağın te‘hîri lâzım gelmeğın mukâta‘âtına müte‘allik mesâlih muhtell olmak mukarrer olmağın Boy-âbâd kâdîsına kefâle yazılmak

içün mürâsele virilüp Mevlânâ-yı mezbûr on bir yük ve beş bin akça zarar mâla kefil yazup imzâlayup gönderüp muhâsebesin dahı ma'den-i ma'mûre mühimmâtı tamâm oldukda bilâ-tevakkuf fermân olunan kâdılar ile cem' olunup görildükden sonra arz olunur diyü bildürmiş. Hâlâ mezbûr Mevlânâ Hasan'a kâdılığı tebdîl olunup kâdılığı dahı sana virilmeğin buyurdum ki:

Hükm-i şerîfümle () vardukda, sen ki müfettişsin, bir ân te'hîr itmeyüp fermân olunan kâdılar ile cem' olup mukaddemâ gönderilen hükm-i hümayûnum ve elindeki berât-ı şerîfüm mücebince görilmesi lâzım olan bir yıllık muhâsebesini âdet ü kânûn üzre eger çeltükdür ve eger enhârlarıdır ve sâyir mevâdd ve ihrâcâtıdır müfredâtı defterlerinden ve şübhe olan mevâddı yirlü yirinden ehl-i vukûf ma'rifetiyle dikkat ü ihtimâm ile teftîş ü tefahhus idüp görüp bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zuhûr iden mâlımı müteveccih olanlardan bî-kusûr tahsîl idüp bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve hâsıl olan akçayı ve görülen muhâsebeyi imzâlayup ve mühürleyüp ve Âsitâne-i Sa'âdetüm'den der-kîse olunup ve mühürlenüp irsâl olunan muhâsebeleri müfredât defterleriyle ma'an gönderesiz. Ve'l-hâsıl eger çeltüğün enhârlarıdır ve ehl-i vukûfdan tefahhus idüp eger ihrâcâtıdır ve eger mevâcibâtıdır ve eger vezâyıfdır her birinün berâtların taleb idüp ana göre muhâsebede sahîhce vukû'ı üzre kayd idüp bir vechile mâlîma zarar gelmekden hazer idüp bâb-ı ikdâmda hazer itdürmeyesiz ve mukaddemâ mezbûr Mehmed nezârete tâlib oldukda kısta'l-yevm üzre muhâsebesi görilüp vâkı' olan kesri nâzır alup kabz eylemişdür diyü çeltük mukâta'ası tahvîl-i cedîd ile âhara arz olunmuşdur. Bu takdîrce eger kısta'l-yevmden ziyâde zuhûr iderse ziyâdenün üzre taleb ü tahsîl itdüresiz ve eger noksan üzre zuhûr idüp mezkûr Mehmed'den bî-kusûr alınmak lâzım gelürse mezkûr kuluma taleb ü tahsîl itdürüp bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız. Tahrîran fî 5, Ramazân, sene: 987.

[87]

198

Ilıca kadısına hüküm; Ilıca kazâsına tabi Cibet köyü ahalisinin hâssa Eldelik Yörükleri taifesinden olup, Adala memlehası eminlerinin yeterli miktarda tuz tarh etmelerine rağmen Ilıca amilinin tekrar tuz tarh edip zulmettiğini bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip kanuna aykırı hareket eden kimselere iş yaptırılmaması hakkında.

İlca kâdisına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi‘ Cibet nâm karye ahâlîsi hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a âdem gönderüp; “biz hâssa Eldelik Yörükleri tâyifesinden olup on beş mikdârı vardır ki karye-i mezbûrede tavattun idüp kadîmden Adala memlehası dökmesi-hânesinden olup ve İlca'da isti‘mâl olunan tuz dahı memleha-i mezbûreden olup lâkin başka âmil uhdesinde olmağın hâlâ bir def‘a olıgelen âdet ü kânûn üzre Adala memlehası emînleri kifâyet kadarı tuz tarh eyledüklerinden sonra İlca âmili dahı tekrâr üzerimize tuz tarh idüp zulm ü hayf ider” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar kadîmi Adala dökmesi-hânesinden olup olıgelen âdet ü kânûn üzre tarh olunugelen tuzu Adala emînleri kemâ-kân tarh idüp âmil-i mezbûr dahı olıgelmişe muhâlif tekrâr tuz tarh eyledüğü vâkı‘ ise bu bâbda kadîmden nice olıgelmişe ise anunla âmel idüp olıgelmişe muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesin ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fi 3, N., sene: 987.

199

Eskişehir kadısına hüküm; Eskişehir sakinlerinden Piri bin Nebi’nin, Karahisar-ı Sâhib sancağına tabi Seydi Gazi kazâsında Kepez adlı köyde Umur çiftliği piyadelerinden olup Tershane-i Amire hizmetine gitmeye mecali olmayıp ocağı hâsılının mevkufa ait olmasına rağmen liva-i mezbûre mevkufatı emînlerinin kanuna aykırı olarak ocak hasılını ve akçesini aldıklarını bildirmesi ve bu hususun görülüp mevkufat emîninin piyadeye müdahalesinin men edilmesi hakkında.

Eskişehir kâdisına hüküm yazıla ki:

Nefs-i Eskişehir sâkinlerinden Pîrî bin Nebî nâm kimesne kapuma gelüp; “Ben Karahısâr-ı Sâhib sancağına tâbi‘ Seydî Gâzî kazâsında Kebez nâm karyede Umûr çiftliği piyâdelerinden olup eyle olsa sene: 986 târîhında fermân olunan Tershâne-i Âmire hıdmetine varmağa kâdirim olmamağla ocağım hâsılı mevkûfa âyid olmuşiken hâlâ livâ-i mezbûre mevkûfatı emînleri olanlar sene-i mezbûrede hâsıl olan ocağım mahsûlin aldıklarından ma‘âdâ hılâf-ı şer‘ u kânûn benden “bedel akçası” diyü akça taleb iderler, hayfdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûr hıdmet-i mezbûreye varmağa liyâkati olmayup kânûn üzre ocağı mahsûli merkûma âyid oldukda hâlâ mezkûrân emînler sene-i mezbûrede hâsıl olan ocak-ı mezbûra mahsûlât-ı mîrî içün zabteyledükleri vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp şer‘ u kânûna muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olasin. Eslemeyüp inâd idenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 4, N., sene: 987.

200

Mukâtaât müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin’e ve Ankara kadısına hüküm; Mehmed adlı kişinin Ankara’da merhum Cenabı Ahmed Paşa Camii’nde meremmetçi olup hizmetini yerine getirmesine rağmen hak ettiği ulufesini evkaf mütevellisinin vermekte zorluk çıkartması ve bu hususun görülüp ulufelerin ödenmesi hakkında.

Mukâta‘ât müfettişi Murtaz-âbâd kâdısı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Ankara kâdısına hüküm yazıla ki:

Hâliyâ Mehmed nâm kimesne Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “Ben Ankara'da vâkı‘ merhûm Cenâbî Ahmed Paşa Câmi‘-ı'nda yevmî iki akça ile meremmetci olup eyle olsa elimde olan berât-ı şerîf mücebince edâ-i hıdmet idüp müstehık olduğum vazîfemi evkâf-ı mezbûre mütevellîsi virmekde te‘allül ider” diyü bildürdi. İmdi Hızâne-i Âmirem'de mahfûz olan cihât defterine nazar olundukda zikrolunan kazgancılıkda yevmî iki akça ile mezbûrun üzerinde mukayyed bulunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise mezbûrun elinde olan berâtı târîhından edâ-i hıdmet idüp müstehık olduğü vazîfesinden kendüye vâsıl olmadan ne mikdâr vazîfesi var ise şer‘le müteveccih olanlardan alıvirüp elinde olan berât-ı şerîfe mugâyir zulm ü hayf olmakdan hazer idüp eslemeyüp inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz, şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fî 4, N., sene: 987.

[88]

201

Liva-i Aydın ve Saruhan'da ikinci cedid hâslar mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas'a ve bakâyâ muhassılı olan Seydi Ahmed Çavuş'a hüküm; Seydi Ahmed Çavuş'un, bundan önce nazır olup vefat eden Ebubekir Çavuş'un mirasına müfettiş Mahmut'un adamlarını gönderip bazısını talan edip bazısını da haksız kazanç elde edecek şekilde sattırdığını ve mal-ı mîrîye zarar verdiğini ve zikrolunan mallar talep olduğunda müfettişin vermekte sorun çıkarttığı bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip sorumlularından malın talep edilip Hızâne-i Âmire'ye teslim ettirilmesi hakkında.

Livâ-i Aydın ve Saruhan'da ikinci cedîd hâslar mukâta'âtı müfettişi ³⁷³ kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve bakâyâ muhassılı olan Seydî Ahmed Çavuş'a hüküm ki:

Sen ki Seydî Ahmed çavuşsun, hâlâ kapuma mektûb gönderüp; “mukâta'a-i mezbûreye bundan akdem nâzır olup fevtolan Ebûbekir Çavuş'un muhallelâtın sâbıkâ müfettiş olan Mahmûd nâzır-ı merkûm fevtoldukda kendü cânibinden Bostân nâm lalası ve Muslihuddîn nâm sûhte ile üzerine gönderüp mezbûrlar dahı merkûmun muhallelâtından ba'zısın tâlân ve ba'zısın gabn-i fâhîş ile eksik bahâyâ fûrûht idüp ve merkûmun câmûs ineklerin ve kulların ve kısrakların ve atların ve cümle îrâd u masraf defterlerin ve temessükâtların müfettiş-i merkûm alup gitmekle yerine ancak yüz bin akça mikdârı muhallelât kalmağın zikrolan temessükâtı ve muhallelâtı müfettiş-i mezbûrdan talep olundukda virmekde te'allül ider. Bu sebep ile mâl-ı mîrîye küllî gadr olmuşdur, yirlü yirinden görilmesini talep iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye i'lâm olunduğu gibi ise bir ân ve bir sâ'at te'hîr ü terâhî itmeyüp müteveffâ-yı mezbûrun zikrolunan defter ve temessüklerin ve sâyir emlâk ü esbâb ve tavarların her kimler zabtitiş ise talep idüp alup sûk-ı sultânîde beyne't-tâlibîn üç gün mezâd idüp gaybet-i nâs munkatı'a olup hakk-ı kararın buldukda fûrûht ve aynıyla defter idüp tamâm oldukdan sonra hâsıl olan akçayı der-kîse idüp ve mühürleyüp ve defter imzâlanup ve mühürlenüp yarar âdemlerinüz ve kifâyet kadarı hısâr-erenleriyle Dersa'âdetüm'e gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve yazup

³⁷³ Bu yer ismi 205, 206, 222, 228, 229, 230, 238, 239, 240, 251, 256, 264, 273, 275, 284, 302, 303, 309, 312, 316, 329, 359, 366, 382, 387, 405, 430, 467, 489, 511 numaralı hükümlerde aynen geçmektedir. Bu yerler Heneski(Heniske) olabilir. Aydın ve Saruhan sancaklarından bahsedilmesine istinaden Yengi de olabilir.

bildüresiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm üzre olup hîle vü hud‘a ile mâbeynde mâl-ı mîrî telef ü zâyî‘ olmakdan hazer idesiz. Tahrîran fî 5, N., sene: 987

202

Birgi kadısına hüküm; Birgi kazâsında vaki Haremeyn-i Şerifeyn Evkafı mütevellisi Hasan’ın, evkaf toprağında olan bağ, bahçe ve ziraat olunan yerlere Yörük taifesi ve başka kimselerin gelip koyun ve davarlarını salıp bağ ve bahçelerini bozup ekinlerini yedirdiklerini bildirmesi ve bu hususun görülüp zikrolunan Yörük taifesi ve diğer kimselere tembih edilip vakıf malına zarar verilmesinden kaçınmaları gerektiği hakkında.

Birgi kâdısına hüküm yazıla ki:

Kazâ-i mezbûrede vâkı‘ Haremeyn-i Şerîfeyn Evkâfı mütevellisi Hasan hâlâ kapuma arz gönderüp; “evkâf-ı mezbûre toprağında vâkı‘ olan bağ u bağçe ve zirâ‘at olunur yirlerün sâhibleri gelüp elimizde olan yirlerimize Yörük tâyifesi ve gayri kimesneler gelüp koyun ve tavarların salıvirüp bağ u bağçelerimiz bozdurup terekelerimiz yidürüp envâ‘-ı zulm ü te‘addîden hâlî değillerdür” didüklerin i‘lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi’l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise zikrolunan Yörük ve gayri kimesneler bunların muvâcehesinde tenbîh ü te’kîd idesin. Vakfun toprağında olan bağ u bağçe ve terekelerinin üzerine tavarların salıvirmeyüp kimesneye ol vechile zarar u ziyân ve mâl-ı vakfa gadr olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olasin. Eslemeyenleri sekidüp emr-i şerîfûme muhâlif te‘allül ve inâd idenleri isimleriyle yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 5, N., sene: 987.

[89]

203

Uşak, Çal ve Şeyhli kadılarına hüküm; Şeyhli kazâsına tabi Akpınar köyündeki Kütahya sancağı Müslümanlarından saraç çiftliği müsellemlerinin, çiftliğin kendilerine tayin edilip zevaid için zapt edilecek yerleri olmamasına rağmen zevaid-i aşar emini Muharrem’in çiftliğe kanuna aykırı müdahalede bulunup rencide ettiğini bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip çiftlik yerlerine kanuna aykırı müdahalede bulunanların menedilmesi hakkında.

Uşşâk ve Çal ve Şeyhlu kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Şeyhlu kazâsına tâbi‘ Akpınar nâm karyede Kütâhiyye sancağı müslimânlarından serrâc çiftliği müsellemleri hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a âdem gönderüp; “çiftlik-i mezbûr defter-i atîk ve cedîd-i hâkânîde bize ta‘yîn olunan yüz elli dönüm hudûd u sınırı mu‘ayyen ü mümtâz müstekıl müsellemler çiftliği olup ol mukâbeledede vâkı‘ olan mîrî hıdmetleri ol idüp zevâyid için zabtolunmak îcâb ider yirleri yok iken hâlâ zevâyid-i a‘şâr emîn olan Muharrem “çiftlik her yüz elli dönüm yir olup yüz dönümü zevâyiddür” diyü hılâf-ı şer' u kânûn dahlidüp rencîde eylemeden hâlî değıldür” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp şer‘le göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup münâze‘un-fih olan çiftlik defter-i cedîd-i hâkânîde yüz elli dönüm mezkûrlara ta‘yîn olunmuş hudûd u sınırı mu‘ayyen ü mümtâz müsellemler çiftliği olup ol mukâbeledede vâkı‘ olan mîrî hıdmetleri ol idüp bi'l-cümle zevâyid emînleri ve âmilleri dahlitmek îcâb ider husûsı yoğıse hâlâ mezkûrân mültezimler hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet bî-vech dahlidüp rencîde eyledükleri vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine ve emr-i şerîfûme mugâyir bî-vech ve bilâ-sebeeb kimesneye iş itdirmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 7, N., sene: 987.

204

Vilayet-i Anadolu ve Karaman, Rum, Zülkadriye, diyar-ı Bekir, diyar-ı Arap, Midilli ve Sakız kadîlarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından bakâyâ muhassılı Abdülkadir Çavuş'a hüküm; Zikrolunan sancaklarda yave-i gebran ve haric ez-defter kıptiyan cizyesi ve tevabi mukâtaası iltizam emini Mehmed bin Osman'ın tahvili içindeki ayak amillerinin zimmetlerindeki bakiyelerin tahsilini talep etmesi ve bu hususta ayak amillerinin muhasebelerinin teftîşi edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Vilâyet-i Anatoli ve Karaman ve Rûm ve Zu'l-Kâdiriyye ve Diyâr-ı Bekr ve Diyâr-ı Arab ve Midillü ve Sakız kâdîlarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından bakâyâ muhassılı Abdülkâdir Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Zikrolunan sancaklarda vâkı‘ olan yâve-i gebrân ve hâric ez-defter Kıbtıyânun cizyesi ve tevâbi‘ı mukâta‘asına sene: 987 Zi'l-ka‘desi'nün yığirmisinden üç yıla ber-vech-i iltizâm emîn olan Mehmed bin Osmân hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “tahvîlim içinde ayak âmili olan kimesnelerün kıst-ı iltizâmılarından mukâta‘ât müfettişi Mevlânâ Husâm'un muhâsebesi mücebince zimmetlerinde olan bakâyâ defterinün bir sûreti ihrâc olunup iftihârul-ümerâ’ ve'l-ekâbir Hızâne-i Âmirem defterdârları *dâmet me‘âlihîm* nişânları ile nişânlanup zikrolunan nişânlu defter mücebince bakâyâ-yı mezbûr mîrîye olan deynim içün tahsîl olunmasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa her birinüz taht-ı kazânuzda gereği gibi mukayyed olup zikrolunan zimem defterine nazar ve içinde mukayyed olan âmilleri her kande ise buldurup getürdüp gaybet eylemişler ise şer‘le buldurması lâzım olanlara buldurup getürdüp zimmetlerinde olan bâkîlerin kendülerinden taleb idüp virmekde te‘allül iderlerse emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden ve fevtolanların vârislerine intikâl iden muhallefâtlarından bi'l-cümle mâlımı şer‘le ve kânûnla müteveccih olanlardan bî-kusûr taleb ü tahsîl idüp mâlımdan zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup tekrâr emr-i şerîfüm göndermeğe muhtâc eylemeyesiz. Sen ki çavuş-ı mezbûrun, hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile nevrûzdan mukaddem mültezim-i merkûmun mîrîye olan deyni içün nevrûzdan mukaddem gönderüp Hızâne-i Âmire'ye teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeye mufassal [ü] meşrûh yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 7, N., sene: 987.

[90]

205

Aydın, Saruhan, Karesi ve Karaman sancaklarında cedide-i saniye mukâtaât müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas’a ve mukâtaât nazırı Seyyid Ahmed Çavuş’a hüküm; Zikrolunan mukâtaât ümenası ve amillerinin zimmetlerinde atik ve cedidden tahsili lazım bakâyâ olduğu ve bu iş için sipahi-oğlanları cemaatinden altmış altıncı bölümde mutasarrıf olan Mustafa Ali Bey-zade adlı kulun havale tayin edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Aydın ve Saruhan ve Karesi ve Karaman sancaklarında cedîde-i sâniye mukâta‘âtı müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve mukâta‘ât nâzırı Seyyid Ahmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Zikrolunan mukâta‘ât ümenâsı ve âmillerinün zimmetlerinde atık ve cedîdden tahsîl lâzım küllî bakâyâ olup müstekıl havâle lâzım olmağın hâliyâ sipâhî-oğlanları cemâ‘atinden Altmış Altıncı Bölük'de yevmî on altı akça ulûfeye mutasarrıf olan Mustafa Alî Beğ-zâde nâm kulum havâle ta‘yîn idüp ve zikrolunan bakâyâ yazılup müstekıl defter olup ve Hızâne-i Âmirem defterdârları *dâmet me‘âlîhim* nişânları ile nişânlanup mezkûra virildi. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfümle vardukda, bir ân ve bir sâ‘at te‘hîr itmeyüp irsâl olunan defterlerde mukayyed olan bakâyâyı mezkûr kuluma cem‘ u tahsîl itdürüp ümenâ vü ummâlinün kısta'l-yevmlerinden ve iltizâmlarından kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve sen ki nâzırsın, tahsîl olunan mâlımı te‘hîr itmeyüp Dergâh-ı Mu‘allâm'a gönderüp teslim-i hazîne itdüresiz. Ammâ; bu bahâne ile ummâl ve ümenâyâ zulm ü hayf mugâyir hazer idesiz diyü. Tahrîran fî 4, N., sene: 987.

206

Bakâyâ müfettişi Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve tahvil-i sabıka nazırı Hamza Çavuş'a hüküm; Liva-i Aydın yağhanesi mukâtaası mültezimi Hacı Ahmed adlı kişiden Sart kazâsı yağhanesini iltizam edip ayak amili olan Ali'nin, mezbûr mültezimin iltizamından aldığı akçeyi Hızâne-i Amire'ye göndermeyip kendi masraflarına sarf ettiğini bildirmesi ve hususun görölüp mültezimin muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesi hakkında.

Bakâyâ müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve tahvîl-i sâbıkâ nâzırı Hamza Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Hâliyâ Alî nâm kimesne Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; ben liva-i Aydın yağ-hânesi mukâta‘asına mültezim olan Hacı Ahmed nâm kimesneden Sart kazâsı yağ-hânesini üç yıla altmış bin akçaya iltizâm idüp ayak âmili olmuşidüm. Eyle olsa mültezim-i mezbûr kıst-ı iltizâmdan alduğı akçayı Hızâne-i Âmire'ye göndermeyüp kendü masârifine sarfitmeğın “bana ziyâde zulm olur” diyü muhâsebesi görölüp iltizâmı mûcebince

zimmetine zuhûr iden mâl-ı mîrî mukâta'ât nâzırına teslîm olunmak bâbında inâyet recâ itmeğin buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, sen ki müfettişsin, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mültezim-i mezbûr bundan kabzeyledüğü akçayı Hızâne-i Âmirem'e göndermeyüp isrâf ü itlâf itmeğe ashâbı var ise min-ba'd muhâsebesin görüp ber-vech-i muhâsebe ve bi-hasebi'sş-şer' ve'l-kânûn kıst-ı iltizâm zimmetine zuhûr iden mâl-ı mîrî kendü huzûrunda nazıra kabzidürüp ve alınan akça için mezkûrun eline huccet viresiz. Hâsıl olan akçayı alup der-kîse eyleyüp ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile Dersa'âdetüm'e gönderüp teslîm-i hazîne itdüresiz. Tahrîran fî 4, N., sene: 987.

[91]

207

Ankara haymanası mukâtaasını silahtarlar cemaatinden Otuzuncu Bölük'te mutasarrıf olan Şani adlı kişinin, emin ve Ali Çırak'a mültezim olmak şartıyla iltizam etmesi ve sonrasında vefat etmesi üzerine mukâtaât nazırının mezkûr Ali Çırak'ın mukâtaayı zapt etmesine mani olması ve bu hususun görülüp iltizam şartı gereğince mukâtaayı tahvilin sonuna kadar Ali Çırak'ın zapt etmesi hakkında.

Alî Çırak nâm kimesne hâlâ Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; “Ankara haymânesi mukâta'asına hamse semânîn ve tis'a-mi'e Şa'bânî'nun onundan üç yıla otuz bir kerre yüz bin akçaya silahdârlar cemâ'atinden Otuzuncu Bölük'de yevmî on sekiz akça ulûfeye mutasarrıf Şânî nâm kimesne emîn ve bana mültezim olmak şartıyla iltizâm idüp zarar mâla kifâyet mikdârı kefiller virüp berât-ı şerîf ihrâc eyleyüp zabtiderken hâlâ emîn-i mezbûr fevtolmağla mukâta'ât nâzır olan âdemüm iltizâmım mücebince mukâta'a-i mezbûreyi bana zabtitdürmeğe mâni' olur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu bâbda mültezim-i mezbûrun elinde olan iltizâm berâtına nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mukâta'a-i mezbûreyi âhardan dahı ziyâde ile taleb yoğise şart-ı iltizâmı mücebince mukâta'a-i mezbûreyi tahvîl âhırine değin mezkûr Alî Çırak müstekıl kemâ-kân zabtitdürüp nâzır-ı mezbûra bî-vech rencîde itdürmeyesin, şöyle bilesin alâmet-i şerîfe i'timâd kılasın. Tahrîran fî Yevmü'l-Hamîs mine'l-Şa'bânî'l-mübârek, sene: 987.

208

Kangırı kadısına hüküm; Merhum Sultan Bayezid Han'ın Amasya'da yaptırdığı İmaret-i Amire Evkafı'ndan kazâ-i mezbûreye tabi Şabanözü köyünde on beş yıldan fazladır pazar kurulup vakfa gelir sağlanırken Hasan adlı kişinin farklı bir yere Pazar kurdurması üzerine vakıf malına zarar vermesi ve bu hususun görülüp farklı yerde Pazar kurulup vakıf malına zarar vermekten kaçınılması hakkında.

Kangırı kâdîsına hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Bâyezîd Hân *tâbe serâhûn*ün mahrûse-i Amâsiyye'de binâ eyledüğü Imâret-i Âmiresi Evkâfı'ndan kazâ-i mezbûreye tâbi' Şa'bânözi nâm karyede on beş yıldan mütecâviz hafta bâzârı olup bâc-ı keyl ve sâyir rûsûmundan vakfa her sene altı bin akça hâsıl olur iken hâlâ Hasan nâm kimesne bir âhar mevzı'da bâzâr turgurmak için bir tarîkla emr-i şerif ihrâc idüp âhar bâzâr ihdâs itmekle kadîmden bâzârı men' idüp mâl-ı vakfa gadr olmışdur. Âdet ve kânûn üzre girü karye-i mezbûredeyi mezbûrede kemâ-kân bâzâr turgurmak için emr-i şerif recâsına i'lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup zikrolunan karyede olan bâzâr kadîmî bâzâr olup vakfa her sâl ol mikdâr akça hâsıl olurken mezkûr Hasan âhar bâzâr ihdâs itmekle kadîmî bâzârı fethitmekle mâl-ı vakfa zarar olduğı vâkı' ise üslûb-ı sâbık üzre mevzı'-ı mezbûrda girü kemâ-kân bâzâr turgurup mâl-ı vakfa gadr olmakdan hazer idesin. Muhtâc-ı arz kazıyye var ise i'lâm idesin diyü. Tahrîran fi 5, N., sene: 987.

209

Ilıca kadısına hüküm; Ilıca kazâsına tabi Yağ Ulu köyünden Halil ve oğullarının çelebiyan hâsları reayasından olup resm-i bennaklarını çelebi hâsları eminlerine ödemelerine rağmen Urban-ı Buğurcuyan hâsları reayasına alâkalarının olmamasına rağmen Buğurcuyan hâsları emini ve amilleri urban reayasından olduklarını söyleyip kanuna aykırı rûsum talep edip zulmetmeleri ve bu hususun görülüp emin ve amillerin menedilmesi hakkında.

Ilıca kâdîsına hüküm yazıla ki:

Hâlîyâ taht-ı kazânuza tâbi' Yağ Ulu nâm karyeden Halîl ve oğulları Ramazân ve Hüseyin ve Îsâ Bâlî nâm kimesneler kapuma gelüp; "biz kadîmü'l-eyyâmdan Çelebiyân

hâsları re‘âyâsından olup vâkı‘ olan resm-i bennâkımız kânûn-ı kadîm muktezâsınca on ikişer akça hısâbı üzre Çelebi hâsları emînleri edâ idüp vechen-mine'l-vücûh Urbân-ı Buğurciyân hâsları re‘âyâsına alâkamız ve medhalimiz yoğiken hâlâ Buğurciyân hâsları emîni ve âmilleri “urbân re‘âyâsındansız” diyü hılâf-ı şer‘ u kânûn ziyâde rûsûm taleb idüp zulm iderler, hayfdur” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar kadîmü'l-eyyâmdan Çelebi hâsları re‘âyâsından olup vâkı‘ olan hukûk u rûsûmların vilâyet defteri mücebince oligelen âdet ü kânûn üzre çelebi hâsları emînleri zabtidegelmişler iken hâlâ Urbân-ı Buğurciyân hâsları emîni ve âmilleri hılâf-ı şer‘ u kânûn dahlidüp şer‘a ve kânûna muhâlif dahlidüp tekrâr rûsûm taleb eyledüğü vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine ve oligelmışe mugâyir kimesneye iş itdurmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer olunup hakk-ı sarîha tâbi‘ olasin ve kazıyye bir dürlü dahı aldurmayup muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 5, N., sene: 987.

[92]

210

Homa kadısına hüküm; Akkeçilü Yörükleri mültezimi olan Nurullah’ın, Homa kazâsından Ali adlı kişinin vefat edip vârisi olmamasına rağmen Recep adlı kişinin bazı kişilerle birlikte yalan uydurarak Tomaş adında bir hatunun vârisi olduğu söyleyip mirasın belli bir kısmını zapt edip mîrî için talep edildiğinde vermekte sorun çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususta veraset davasının görülüp gereğinin yapılması hakkında.

Homa kâdisına hüküm yazıla ki:

Akkeçilü yörüklerinün tahvîl-i sâbıkda mültezimi olup zimmetinde küllî bâkîsi olan Nûrullâh Südde-i Sa‘âdetüm'e âdem gönderüp; “kazâ-i mezbûreden Alî nâm kimesne fevtolup zâhirde vâris-i ma‘rûfı olmayup kânûn üzre muhallefâtı Beytü'l-mâl'e râcî‘ olup ve “üç binden ziyâde olan anda istimâ‘ olunmaya” diyü defe‘âtla ahkâm-ı şerîfe vârid olmuşiken hâlen Receb nâm kimesne ba‘zı kimesneler ile tezvîr ü telbîs sülûk idüp “Tomaş nâm hâtûn zevi'l-erhâm hasbince vârisdür” diyü dört bin altı yüz akçalık muhallefâtın ve bin dokuz yüz elli akça kıymetlü bir kıt‘a bağ sekiz yüz akçalık bağ

mahsûlin hılâf-ı şer‘ u kânûn zabtidüp mîrî için taleb eyledüğimde “verâset da‘vâsın idüp ve deynine virdük” diyü te‘allül iderler. Ma‘a-hâzâ bir def‘a görölüp bana hükmolunup elimizde sûret-i sicill dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa onat vechile mukayyed olup ve ihzâr-ı husamâ kılup dikkat ü ihtimâm üzre göresin. Fi'l-vâkı‘ müteveffâ-yı mezbûrun ma‘rûfı alınıp vârisi olmayup vâkı‘ olan muhallefâtı bi-hasebi'ş-şer‘ ve'l-kânûn Beytül-mâl'e râci‘ olup ve mültezim-i mezbûra zabtitledürüp ve hâricden gelüp da‘vâ-yı verâset idüp ve deyne taleb itdüklerinde muhallefât-ı mezbûr üç binden ekall olup kânûn üzre anda istimâ‘ olunacak Beytül-mâlden ise şer‘le istimâ‘ idüp virdüresin ve illâ kapuma istimâ‘ olunacak kısmından ise defter ve der-kîse eyleyüp Dersa‘âdetüm'e gönderesin ve da‘vâ-yı verâset idenleri bile gönderesin ki kâdî-askerlerüm huzûrında kapuma Beytül-mâlciler muvâcehesinde isbât-ı verâset etdükden sonra kendülere virile. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp hîle vü hud‘a ve tezvîr ü telbîs ile kimesneye zulm ü te‘addî olunmakdan ihtirâz idesin ve muhtâc-ı ârz olursa yazup Dersa‘âdetüm'e arz idesin diyü. Tahrîran fî 3, N., sene: 987.

211

Liva-i Kastamonu ve Kangırı mukâtaâtı müfettişi Küre-i Mamure kadısı Mevlânâ Vildan’a hüküm; Liva-i mezbûre mukâtaâtı mültezimlerinin zimmetlerinde olan bakâyânın acilen tahsil edilip hazineye gönderilmesi ve bu iş için bir havale kulun tayin edilip mültezimlerin muhasebelerini teftiş edip zimmetlerindeki bakiyeleri tahsil etmesi hakkında.

Livâ-i Kastamonı ve Kangırı mukâta‘âtı müfettişi Küre-i Ma‘mûre kâdîsı Mevlânâ Vildân'a hüküm yazıla ki:

Livâ-i mezbûre mukâta‘âtı mültezimlerinin zimmetlerinde olan bakâyâ bu def‘a ber-vech-i ta‘cîl bî-kusûr tahsîl ve dâhıl-i hazîne olmak ferman-ı şerîfüm olmağın bakâyâ defterinin bir sûreti yazılıp iftihâru'l-ümerâ’ ve'l-ekâbir Hızâne-i Âmirem defterdârları *dâmet me‘âlihîm* nişânlarıyla nişânlanup () nâm kulum havâle ta‘yîn olup gönderildi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm ile vardukda, bir ân ve bir sâ‘at te‘hîr ü terâhî olmayup zikrolunan bakâyâ defterine nazar ve zimmetlerine mâlîm kaydolunan ümenâ vü mültezimîni ve

mübâşirlerini bi'l-cümle huzûrî lâzım olanları mezkûr kuluma her kande ise buldurup getürdüp gaybet eylemişler ise şer'le buldurması lâzım olanlara buldurup zimmetlerinde olan mâlımı kendülerden taleb idüp virmekde te'allül iderlerse emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden ve fevtolanların vârislerine intikâl iden muhallefâtlarına bi'l-cümle mâlımı şer'le ve kânunla müteveccih olanlardan mezkûr kulum bî-kusûr taleb ü tahsîl itdürüp mâlımdan zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu def'a kat'-ı alâka itdürüp tekrâr emr-i şerîfüm göndermekle muhtâc meşkûk ü müştebih bir mâl kodurmayasın ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp mezkûr kulum ve yarar âdemlerinüz ve kifâyet kadarı hısâr-erenleriyle gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdürüp ve yazup bildüresin. Şöyle ki; bu cümleden sonra zimmetlerinde mâlım kalup edâsında ızhâr-ı acz idüp ümenâ vü mültezimîni mukayyed ü mahbûs mezkûr kuluma konup Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderesin ki İstanbul Zindânı'nda habsolunalar, şöyle bilesin diyü. Tahrîran fî 5, N., sene: 987.

[93]

212

Liva-i Ankara mukâtaâtı müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e hüküm; Ankara sancağında vaki ikinci cedid hâslardan Karakeçili Yörükleri rûsumu ve tuğrayı hâsları ve tevabi mevkufatı mukâtaasına iltizam emin olanların zimmetlerinde olan bakâyânın tahsil edilip hazineye gönderilmesi ve bu iş için bir havale kulun tayin edilip mültezimlerin muhasebelerini teftiş edip zimmetlerindeki bakiyeleri tahsil etmesi hakkında.

Livâ-i Ankara mukâta'âtı müfettişi Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e hüküm yazıla ki:

Livâ-i mezbûrede vâkı' ikinci cedîd hâslardan Karakeçilü Yörükleri rûsumı ve Tuğrâyî hâsları ve tevâbi'ı mevkûfâtı mukâta'asına tahvîl-i sâbıkda ber-vech-i iltizâm emîn olanların kıst-ı iltizâmları mücebince zimmetlerine lâzım gelen bakâyâ bu def'a bî-kusûr tahsîl ve dâhıl-i hazîne olması ehemmi-i mühimmâtından olmağın bakâyâ defterinün bir sûreti ihrâc olunup Hızâne-i Âmirem defterdârları *dâmet me'âlîhim* nişânları ile

nişânlanup Dergâh-ı Mu‘allâm çavuşlarından () *zîde kadruhû* havâle ta‘yîn olunup gönderildi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, zikrolunan bakâyâ defterine nazar idüp ve zimmetinde mâlım kaydolunan ümenâ vü mültezimîne mezkûr çavuşum buldurup getürdüp gaybet eylemişler ise buldurması lâzım olanlara buldurdup getürdüp kıst-ı iltizâmları mûcebince zimmetlerine lâzım gelen mâlımı kendülerden taleb idüp virmekde te‘allül iderlerse emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bi'l-cümle şer‘le ve kânunla müteveccih olanlardan bî-kusûr mezbûr çavuşum taleb ü tahsîl itdürüp mâlımdan zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu def‘a kat‘-ı alâka itdürüp tekrâr emr-i şerîfüm gönderilmeğe muhtâc olup der-kîse idüp ve mühürleyüp mezbûr çavuşum ve yarar âdemlerinüz ve kifâyet itmeyesin ve hâsıl olan akçayı hısâr-erenleri elime nevrûzdan mukaddem gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdürüp muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin, şöyle bilesin diyü. Tahrîran fî 5, N., sene: 987.

213

Cezire-i Limni mukâtaâtı müfettişi cezire-i mezbûre kadısı Mevlânâ Muhyiddîn'e hüküm; Cezire-i Limni mukâtaâtını iltizam eden Yozlu adlı Yahudi'nin, Cezire-i Limni yakınlarındaki Bozbaba demekle bilinen adada sakin olan reayanın rüsum tahsilinde sorun çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip keferenin cizyelerinin mültezime toplatılması hakkında.

Cezîre-i Limni mukâta‘âtı müfettişi cezîre-i mezbûre kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e hüküm ki:

Cezîre-i merkûme mukâta‘âtına tevârîh-ı muhtelif ile üç yıla yigirmi yük ve altmış bin akçaya iltizâm iden Yozlu nâm Yehûdî Dîvân-ı Âlî'ye gelüp; Cezîre-i Limni kurbinde vâkı‘ olan Bozbaba dimekle ma‘rûf adada sâkin olan re‘âyânun ekseri Cezîre-i Limni re‘âyâsı olup ba‘zı dahı etrâfdan cem‘ olup Cezîre-i Limni re‘âyâsından varup cezîre-i mezbûrede temessükât iden re‘âyânun dahı rüsûmı cem‘ıne varıldukda dâyimâ nizâ‘dan hâlî olmayup mâl-ı mîrîye zarar gelüp ve âhar yirden cem‘ olup tavattun iden re‘âyâ aslâ harâc virmezler. Şöyle ki; zikrolunan keferenün dahı cizyesi Cezîre-i Limni keferesi cizyesiyle ma‘an cem‘ olunması fermân olunursa halen uhdemizde olan mukâta‘âta

sekiz bin akça ziyâde ideriz. Şol şartla ki, bi'l-fi'l yevmî on akça ile ber-vech kefâlet kâtib olan Süleyman ref olunup Mehmed bin Yahyâ kâtib olup ve “müfettiş huzûrında mezbûr Süleymân yirine mâldâr iki nefer kefil virelüm” diyü vech-i meşrûh üzre sadaka buyurılmak bâbında inâyet recâ eyledüğü sene: 987 Şa'bân'ın yigirmi dokuzunda arz olundukda fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, emr-i şerîfüm üzre Bozbaba adasında sâkin olan re'âyânun eger Limni cezîresinden ve eger etrâfindan gelmişlerdür cezîre-i mezbûrede temessükât iden cümle keferenün cizyelerin mültezim-i mezbûra şart-ı iltizâmı mücebince cem' itdürüp emr-i şerîfûme muhâlif te'allül ü nizâ' itdürmeyesin ve ziyâde olunan meblağ-ı mezbûra dahı müstekıl kefil ve kâtib-i mezbûr Süleymân'un dahı yirine iki nefer yarar ve mâldâr mün'im ü mütemevvil kefillerin alup sebt-i sicill idüp sûret-i sicilli ihrâc eyleyüp imzâlayup ve mühürleyüp Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderüp ve yazup bildüresin. Ammâ; kefâle husûsında ziyâde ihtimâm idüp müflis ü medyûn ve âhar mukâta'aya ve mültezimine kefâleti olmakdan ve gâybâne ve âhar isimle yazılmakdan be-gâyet hazer idesin. Tahrîran fî 6, N., sene: 987.

[94]

214

Liva-i Aydın ve Saruhan mukâtaâtı müfettişi Hereke kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyas'a ve Bozdoğan kadısına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından mukâtaât nazırı Abdülkadir Çavuş'a hüküm; Bozdoğan çeltiği enhârına ve tevabi mukâtaasına iltizam emin olan Hızır Bali bin Şaban'ın, tahvili içindeki ayak amillerinden iltizamları gereğince mal-ı mîrî talep ettiğinde amillerin ödemekte sorun çıkartıp iltizamına ve mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususun görülüp ayak amillerinin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Livâ-i Aydın ve Saruhan mukâta'âtı müfettişi Hereke kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve Bozdoğan kâdisına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından mukâta'ât nâzırı Abdülkâdir Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Bozdoğan çeltüğü enhârına ve tevâbi'ı mukâta'asına tevârîh-i muhtelif ile üç yıla 215.000 akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olan Hızır Bâlî bin Şa'bân hâlâ Dergâh-ı

Mu‘allâm'a gelüp; “tahvîlim içinde ayak âmillerin olan Velî ve Mehmed ve Bâyezîd ve Tatar nâm kimesnelerün kıst-ı iltizâmları mücebince zimmetlerine lâzım gelen mâl-ı mîrîyi taleb eyledüğimde ellerinde teslîm temessükleri ve huccetleri yok iken tezvîr ü telbîse sülûk idüp “biz mukâta‘ât nâzırı Hamza Çavuş'a teslîm eyledük” diyü virmekte te‘allül idüp iltizâmıma zarar ve mâl-ı mîrîye gadır iderler. Şer‘le görölüp zimmetlerine lâzım gelen mâl-ı mîrî mîrîye olan deynim için tahsîl olunmasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mültezim-i mezbûrun didüğü ayak âmillerin her kande ise buldurup getürdüp bununla berâber idüp şer‘le göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezbûrlar kıst-ı iltizâmları mücebince zimmetlerine lâzım gelen mâl-ı mîrîyi nâzır-ı mezbûra teslîm eyledüklerine ellerinde ma‘mûlün-bih temessükleri ve huccet-i şer‘iyyeleri olmayup bî-vech virmekte te‘allül eyledükleri vâkı‘ ise ki bi-hasebi‘ş-şer‘i‘ş-şerîf sâbit ü zâhir ola ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih olan mâl-ı mîrîyi kendülerinden ve emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bi'l-cümle şer‘le ve kânûnla müteveccih olanlardan taleb ü tahsîl itdürüp mâl-ı mîrîden zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile mültezim-i merkûmun mîrîye olan deyni için gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 4, Ramazân, sene: 987.

215

Liva-i Bolu mukâtaât müfettişi ve mukâtaât nazırı Abdülcelîl’e hüküm; Bolu sancağı mevkufatına iltizam emin olan Sunullah’ın, Bolu sancağındaki yavenin kimseye hâsıl kaydolmayıp mîrî için zapt edilmesine rağmen bazı ümena, erbab-ı tımar ve evkaf zabitlerinin bu konuda sorun çıkartıp kanuna aykırı olarak zapt etmeleri ve bunun yanında müsellemler ve piyadelerin ocak hâsılı mevkufa ait olmasına rağmen bu konuda da sorun çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip zikrolunan ümena, erbab-ı tımar ve evkaf zabitlerinin müdahalelerinin engellenmesi hakkında.

Livâ-i Bolı mukâta‘ât müfettişine ve mukâta‘ât nâzırı Abdülcelîl'e hüküm yazıla ki:

Hâlâ Bolı sancağı mevkûfâtına ber-vech-i iltizâm emîn olan Sun‘ullâh Dersa‘âdetüm'e gelüp; “livâ-i mezbûrede vâkı‘ olan yâve vilâyet defterinde kimesneye hâsıl kaydolunmuş olmayup mâ-tekaddemden mîrî için zabtolunugelmişken hâlâ ba‘zı zü‘amâ vü erbâb-ı tîmârdan ve evkâf zâbitları topraklarında tutulan kulun müjdegânesi “bize râci‘dür” diyü hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet fuzûlî zabtiderler ve bundan ma‘âdâ hıdmete varmayup yoklama defterinde mevcûd olmayan müsellemler ve piyâde mukaddemlerinin ocakları hâsılı kânûn üzre mevkûfa âyid ü râci‘ oldukda mîrî için zabteylemek istediğimde “biz mukaddemiz” diyü bî-vech te‘allül ü nizâ‘ iderler” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda mezkûrların ellerinde olan berât-ı şerîfûme ve kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ livâ-i mezbûrede vâkı‘ olan yâve vilâyet defterinde sarâhaten kimesneye hâsıl kaydolunmuş olmayup mâ-tekaddemden mîrî için zabtolunugelmiş iken hâlâ zikrolunan zü‘amâ vü erbâb-ı tîmâr ve evkâf zâbitları müddet-i örfiyyesi tamâm olup mîrî cânibinden fûrûht olunmak ve sâhibini zuhûr idenlerden müjdegânesi alınmak icâb iden kulları “toprağımızda tutulmuşdur” diyü ol vechile dahleyletükleri vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp zikrolunan yâve mahsûline kadîmden oligelen âdet ü kânûn üzre kemâ-kân mîrî için zabtitdürüp oligelmiş muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir kimesneye dahilidürmeyesiz ve zikrolunan piyâde ve müsellemler mukaddemlerinden edâ-i hıdmet itmeyüp yoklama defterinde mevcûd olmayan mukaddemlerin tasarruflarında olan ocakları hâsılın mîrî için mevkûfât emînlerine zabtitdürüp şer‘a ve kânûna muhâlif kimesneye te‘allül ü nizâ‘ itdürmeyüp mâl-ı mîrîye zarar gelmekden ve hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye dahı zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasin. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 5, Ramazân, sene: 987.

[95]

216

Aydın, Saruhan, Karesi ve Germiyan sancaklarında hâssa-i cedid-i saniye mukâtaâtı müfettişi Niğde kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyas ve mukâtaât nazırı Seyyid Ahmed Çavuş’a hüküm; Zikrolunan mukâtaât ümenası ve amillerinin zimmetlerinde atik ve cedidden tahsili lazım bakâyâ olduğu ve bu iş

için sipahi-oğlanları cemaatinden altmış altıncı bölümde mutasarrıf olan Mustafa Ali Bey-zade adlı kulun havale tayin edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Aydın ve Saruhan ve Karesi ve Germiyan sancaklarında hâssa-i cedîd-i sâniye mukâta'âtı müfettişi Niğde kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs *zîde fazlühû* ve mukâta'ât nâzırı Seyyid Ahmed Çavuş *zîde kadruhû* tevkî'-ı refî'-ı hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Zikrolunan mukâta'ât ümenâsı ve âmillerinün zimmetlerinde atık ve cedîdden tahsîl lâzım küllî bakâyâ olup müstekıl havâle lâzım olmağın hâliyâ sipâhî-oğlanları cemâ'atinden altmış altıncı bölümde yevmî on altı akça ulûfeye mutasarrıf olan Mustafa Ali Beğ-zâde nâm kulum havâle ta'yîn idüp ve zikrolunan bakâyâ yazılıp müstekıl defter olup ve Hızâne-i Âmirem defterdârları *dâmet me'âlîhim* nişânları ile nişânlanup mezkûra virildi. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân te'hîr itmeyüp irsâl olunan defterlerde mukayyed olan bakâyâyı mezkûr kuluma cem' u tahsîl itdürüp ümenâ vü ummâlinün kısta'l-yevmilerinden ve iltizâmlarından kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve sen ki nâzırsın, tahsîl olunan mâlımı te'hîr itmeyüp Dersa'âdetüm'e gönderüp teslîm-i hazîne itdüresiz. Lâkin bu bahâne ile ummâl ve ümenâyâ zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idesiz, şöyle bilesiz. Alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız.

217

Sorkun kadısına hüküm; Sorkun kazâsına tabi Kılabcık köyünden bazı kimselerin güherçile hizmetine tayin olunan sipahi-zadelerden olmayıp, mütekait sipahi-zadelerden olup hukuk ve rûsumlarını mütekait eminlerine ödemelerine rağmen Kayseri güherçilesi eminlerinin kanuna aykırı olarak nefer başına seksen akçe talep edip zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususun görölüp güherçile hizmetinde olmayan sipahi-zadelere eminlerin müdahalesinin menedilmesi hakkında.

Sorkun kâdisına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbî' Kılabcık nâm karyeden Mehemed ve Şeyh Alî ve Velî ve Mînnet ve Pîr Alî ve Ümmet ve Hudâdlu ve Torak nâm kimesneler kapuma âdem gönderüp; "biz vilâyet defterinde güherçile hıdmetine ta'yîn olunan sipâhî-zâdelerden olmayup

şimdiye değin güherçile hıdmetin idegelmeyüp mütekâ'id sipâhî-zâdelerden olmağla vâkı' olan hukûk u rûsûmumızı olıgelen âdet ü kânûn üzre mütekâ'id emînlerine edâ ider iken hâlâ Kaysariyye güherçilesi emînleri olıgelmişe muhâlif vilâyet defterine mugâyir bizden nefer başına seksen akça taleb idüp zulm ü hayf iderler” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm [olunduğı] gibi ise bu bâbda defter-i hâkânî mücebince amel idüp şer'a ve kânûna muhâlif vilâyet defterine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olasın. Şöyle ki; bu bâbda bî-vech nesnelerin dahı almışlar ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan hakların teveccüh idenlerden alıvirüp bu husûs içün tekrâr şikâyet gelmelü eylemeyesin. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 4, Ramazân, sene: 987.

218

Sandıklı kadısına hüküm; Şaban, Ömer, Pir Ali, Gündoğmuş ve Hüdaverdi adlı kişilerin sipahi raiyyet ve raiyyet-oğullarından olmayıp hâssa Yörük taifesinden Sıçanlar adlı cemaatten olup hukuk ve rûsumlarını Yörük emînlerine ve amillerine ödemelerine rağmen Sıçanlar köyü sipahisinin kendisine raiyyet kaydolduklarını söyleyip tekrar hukuk ve rûsum talep ettiğini bildirmeleri ve bu hususun görülüp Yörük taifesinden raiyyet rûsumu talep olunmaması hakkında.

Sandıklı kâdîsına hüküm yazıla ki:

Şa'bân ve Ömer ve Pîr Alî ve Gündoğmuş ve Hudâvirdi nâm kimesneler kapuma gelüp; biz vilâyet defterinde mukayyed kadîmî sipâhî ra'ıyyet ve ra'ıyyet-oğullarından olmayup hâssa Yörük tâyifesinden Sıçanlar nâm cemâ'atden olup vâkı' olan hukûk u rûsûmumızı olıgelen adet ü kânûn üzre Yörük emînlerine ve âmillerine edâ ider iken hâlâ Sıçanlar nâm karye sipâhîsi hîn-i tahrîrde “bana ra'ıyyet kaydolunmışsızdur” diyü tekrâr hukûk u rûsûm taleb eyledüklerin bildürdiler. İmdi hâssa Yörük tâyifesi cemâ'atinden ayrılup âhara ra'ıyyet kaydolunmak hılâf-ı kânûndur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Filvâkı' mezkûrlar vilâyet defterinde mukayyed kadîmî sipâhî ra'ıyyet ve ra'ıyyet-oğullarından olmayup hâssa Yörük tâyifesinde tâbî'

cemâ'at-i mezbûreden oldukları vâkı' ise bir def'a vâkı' olan hukûk u rüsûmların oligelen âdet ü kânûn üzre Yörük emînlerine edâ eyledüklerinden sonra tekrâr sipâhî-i mezbûra hukûk u rüsûm taleb itdürmeyüp hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olasin. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 5, Ramazân, sene: 987.

[96]

219

İznik kadısına hüküm; Hacı adlı kişinin, Kaşçı Gerdani adlı kişinin vefat edip mirasını beytülmal eminlerinin zapt ettiğini ve kendisinin merhumun eşi Rahip hatunun vekili olduğunu bildirip zikrolunan mirasın kendisi ve beytülmal eminleri tarafından satılıp Dergâh-ı Muallâma gelmesini talep etmesi ve bu hususta mirasın satılıp veraset üzerine haklarının ulaştırılması hakkında.

İznik kâdısına hüküm yazıla ki:

Hacı nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "mahmiyye-i İstanbul'da sâkin Kâşçı Gerdânî nâm kimesne nefs-i İznik'de fevtolup vâkı' olan muhallefâtına Beytül-mâl emînleri dahlidüp zabteylemeğin ben merhûm-ı merkûmun zevcesi Râhib nâm hâtûn cânibinden vekîl-i şer'îsi olup zikrolunan muhallefât Beytül-mâl emînleri ve benüm ma'rifetümle fûrûht ve hâsıl olan akça der-kîse olunup Dergâh-ı Mu'allâm'a gelmesin taleb iderüm" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Filvâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise müteveffâ-yı mezbûrun vâkı' olan muhallefâtın makbûzâtıyla defter itdükden sonra vekîl-i şer'î ve ümenâ ma'rifetleriyle sûk-ı sultânîde beyne't-tâlibîn değer bahâları ile bey'-ı men-yezîd itdürüp ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp mühürleyüp mezbûrlar ve yarar âdemlerün ile Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderesin ki gelüp Dîvân-ı Hümayûnum'da kâdî-askerlerüm mahzarlarında ve defterdârlarum muvâcehesine isbât-ı verâset olundukdan sonra hak müstehıkkına vâsıl ola; şöyle bilesin diyü. Tahrîran fî 4, Ramazân, sene: 987.

220

Lazkiye ve Honaz kadılarına hüküm; Kütahya sancağında Baba Hasan çiftliği piyadelerinden İlyas ve Ali adlı kişilerin piyade taifesinden olup mîrî hizmetlerini

yerine getirip üzerlerine şap tarh olunmayıp cürm ü cinayetlerini dahi piyade beylerinin zapt etmesine rağmen Honaz kâdîları eminleri ve amillerinin kanuna aykırı olarak kendilerinden cerime talep ettiklerini ve şap eminlerinin de şap tarh edip zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususta hizmetini yerine getiren piyadelere emin ve amillerinin kanuna aykırı müdahalede bulunmalarının menedilmesi hakkında.

Lâzıkıyye ve Honaz kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Kütâhiyye sancağında Baba Hasan çiftliği piyâdelerinden İlyâs ve Alî nâm kimesneler hâlâ Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; "biz piyâde tâyifesinden olup vâkı' olan mîrî hıdmetleri edâ idüp kadîmden üzerimize şab tarh olunugelmeyüp ve cürm-i cinâyetimiz dahi piyâde beği olanlar zabtidegelmişler iken hâlen Honaz kâdîları emînleri ve âmilleri hılâf-ı şer' u kânûn ve olgelmişe muhâlif bizden cerîme taleb idüp ve şab emînleri şab tarh eyleyüp zulm ü hayf iderler" diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar vilâyet defterinde mukayyed piyâde tâyifesinden olup havâss-ı hümayûn re'âyâsından olmayup vâkı' olan mîrî hıdmetleri edâ idegelüp ve cürm-i cinâyetlerine piyâde sancağı beği olanlar zabtidegelmişler iken hâlen mezkûrân mültezimler hılâf-ı şer' u kânûn mugâyir defter-i vilâyet bî-vech cürm-i cinâyet taleb idüp ve şab emînleri olgelmişe muhâlif şab tarh eyleyüp rencîde itdükleri vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer' sâbit ü zâhir ola men' u def' idüp şer'a ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz. Şöyle ki; bu bâbda bî-vech nesnelerin dahi almışlar ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih oldukda teveccüh idenlerden bî-kusûr girü alıvirüp ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü.

221

Beypazarı kadısına hüküm; Beypazarı kazâsına tabi Yedigâr köyünden Ramazan'ın haymana taifesinden olmayıp Beypazarı çeltikçilerinden olup mîrî çeltik hizmetlerini yerine getirmesine rağmen mevkufat ve haymana eminleri ve amillerinin mezkûr Ramazan'ın haric ez-defter haymana taifesinden olduğunu söyleyip kanuna aykırı hukuk ve rûsum talep etmeleri ve bu hususun görülüp

zikrolunan mevkûfat ve haymana eminleri ve amillerinin kanuna aykırı müdahalede bulunmalarının menedilmesi hakkında.

Beğbâzârî kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi‘ Yâdigâr nâm karyeden Ramazân nâm kimesne kapuma gelüp; “ben kadîmden hukûk u rûsûm-ı mîrî için zabtolunugelen haymâne tâyifesinden olmayup vilâyet defterinde mukayyed Beğbâzârî enhârî çeltükçilerinden olup vâkı‘ olan mîrî çeltük hıdmetlerin edâ ider iken hâlen mevkûfât ve haymâne emînleri ve âmilleri “sen hâric ez-defter haymâne tâyifesinden” diyü hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet hukûk u rûsûm taleb iderler, hayfdur. Bu bâbda elimde olan vilâyet defteri sûreti dahı vardur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hük-m-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ mezkûr kadîmden hukûk ve rûsûm-ı mîrî için zabtolunugelen haymâne tâyifesinden olmayup vilâyet defterinde mukayyed enhâr-ı mezbûre çeltükçilerinden ve çeltükçi-oğullarından olup vâkı‘ olan mîrî çeltük hıdmetin ve hukûk u rûsûmun vilâyet defteri mücebince olgelen adet ü kânûn üzre edâ idüp bir vechile haymâneye alâkası yoğiken hâlen zikrolunan haymâne ve mevkûfât emînleri ve âmilleri ol vechile dahleyledükleri vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlîf olgelmîşe vilâyet defterine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesin. Şöyle ki; bu bâbda bî-vech nesnelerin dahı almışlar ise ba‘de's-sübût şer‘le müteveccih olan hakkını teveccüh idenlerden alıvirüp bu husûs için tekrâr şikâyet gelmelü eylemiyesin. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 5, Ramazân, sene: 987.

[97]

222

Liva-i Aydın ve Saruhan mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas’a ve Adala ve Demirci kadılarına mukâtaât nazırı Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Abdülkadir Çavuş’a hüküm; Saruhan sancağında vaki Adala ve Demirci çeltiği enhârî mukâtaası mültezimi Ali’nin, tahvili içinde mukâtaanın başlangıç senesinin mahsulünü mukâtaât nazırı Hamza Çavuş’un, Mustafa adlı kişiye zapt ettirdiğini

ve hâssa ortakçılardan Hacı Mustafa, Hacı, Hacı Ferhat ve ayak amilleri olan Osman ve Hüseyin'in de iltizamından mahsul zapt ettiklerini bildirip zimmetlerindeki malın tahsilini talep etmesi ve bu hususun görülüp mültezimlerin ve amillerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Livâ-i Aydın'da ve Saruhan mukâta'ât müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs ve Adala ve Demürci kâdîlarına mukâta'ât nâzırı Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Abdülkâdir Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Âlî nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "ben livâ-i Saruhan'da vâkı' olan Adala ve Demürci çeltüğü enhârî mukâta'asına sene: 983 Muharremi'nün guresinden üç yıl 240.000 akçaya mültezim olup eyle olsa tahvîlim içinde mukâta'a-i mezbûrenün ibtidâ senesinin mahsûlin mukâta'ât nâzırı olan Hamza Çavuş Mustafa nâm kimesneye zabttdürüp ve hâssa ortakçılardan Hacı Mustafa ve Hacı ve Ferhâd ve ayak ve ayak âmillerim olan Osmân Hüseyin nâm kimesneler dahî iltizâmıma dâhil ve tahvîl târîhime âyid ü râci' küllî mahsûl zabteylemişlerdür. Yirlü yirinden muhâsebeleri görölüp zimmetlerine lâzım mâl-ı mîrî mîrîye olan deynim içün tâhsil olunmasın taleb iderüm" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezkûrları her kande ise buldurup getürdüp emîn-i mezbûr ile berâber ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftiş ü tefahhus idüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup bir def'a muhâsebeleri görilmemiş ise kâtiblerinin müfredât defterlerinden ve şüphe olan mevâddı mültezim-i mezbûr ve ehl-i vukûf ma'rifetleri ile yirlü yirinden âdet ve kânûn üzre muhâsebelerin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetlerine lâzım gelen mâl-ı mîrîyi kendülerinden ve emlâk ü esbâblarından taleb ü tâhsil itdürüp mâl-ı mîrîden zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu def'a alâkaların kat' idüp tekrâr emr-i şerîfüm göndermeğe muhtâc itmeyesiz ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp ve görülen muhâsebe ve müfredât defterlerin imzâlayup ve mühürleyüp Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderüp ve yazup bildüresiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp tezvîr ü telbîsden ve şühûd-ı zûrdan hazer idüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 4, N., sene: 987.

Liva-i Ankara sancağı beyine ve liva-i Ankara mukâtaâtı müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e ve Ankara kadısına hüküm; Ankara haymanası mukâtaasına iltizam emini olan Ali Çırak'ın, mukâtaa dâhilinde olan hâssa yerleri ziraat edenlerin hâsıl ettikleri hububattan mîrîye ait olan öşür alınmadan harmanlarını bozup evlerine getirmeleri üzerine mal-ı mîrîye ve iltizamına zarar verildiğini bildirmesi ve bu hususta reayaya tembihte bulunulup mal-ı mîrîye zarar gelmesinden kaçınmaları hakkında.

Livâ-i Ankara sancağı beğine ve livâ-i Ankara mukâta'ât müfettişi Murtaz-âbâd kâdısı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Ankara kâdısına hüküm yazıla ki:

Ankara haymânesi mukâta'asına ber-vech-i iltizâm emîni olan Alî Çırak nâm kimesne kapuma gelüp; “mukâta'a-i mezbûre dâhilinde olan hâssa yirleri zirâ'at iden kimesneler hâsıl eyledükleri terekeden kânûn üzre mîrîye âyid ü râci' olan öşri alınmadın harmanların bozup terekelerin evlerine alup gitmekle mâl-ı mîrîye gadr ve iltizâmıma küllî zarar olmışdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mezkûrân re'âyâyı mültezim-i mezbûr muvâcehesinde muhkem tenbîh ü te'kîd itdüresiz. Kâdî toprağında zirâ'at ü harâset idüp hâsıl eyledükleri terekeden harman üzerinde mîrîye âyid olan öşri emîn-i mezbûra zabt u sıyâneti zamânı oldukda olıgelen âdet ü kânûn üzre akreb bâzâra iletdürüp fûrûht itdüresiz. Mâdâm ki kanûn üzre mîrîye âyid olan öşr alınmadın harmandan terekelerin fuzûlî evlerine alup gitmeyüp ve mâl-ı mîrîye gadr olmakdan ve hılâf-ı kânûn kimesneye dahı zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olasız. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup bildüresiz. Tahrîran fî 5, N., sene: 987.

[98]

Mukâtaât müfettişi Murtazaâbâd kadısına ve Ankara kadısına hüküm; Ankara sancağı müsellemlerinden Ankara kazâsına tabi Eymir Hasan ocağı müsellemlerinden Hamza veled-i Abdullah ve Veli veled-i Hasan adlı kişilerin Tershane-i Amire hizmetinin evvelki ve ikinci nöbetine varıp hizmeti yerine getirip

yoklama defterinde kaydolduklarını ve Bilecik Madeni'nin evvelki nöbetinde Çingân Yokdur ve Ali Yokdur adlı kişileri yerlerine bedel tutup gönderip hizmetlerini yerine getirmelerine rağmen mevkufat emin ve amillerinin hizmeti yerine getirmediğini söyleyip on sikke altınlarını alıp zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususta mevkufat eminlerinin müsellemelere müdahalelerinin menedilmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Murtaz-âbâd kâdisına ve Ankara kâdisına hüküm yazıla ki:

Ankara sancağı müsellemelerinden taht-ı kazâna tâbi' Eymir Hasan ocağı müsellemelerinden Hamza veled-i Abdullah Velî veled-i Hasan nâm kimesneler hâlen Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; “biz sene: 983 ve sene: 984 de vâkı' Tershâne-i Âmire hıdmetinün evvelki ve ikinci nevbetine bi-nefsihî varup edâ-i hıdmet idüp yoklama defterinde mevcûd kaydolunup ve girü sene: 985'de vâkı' Bilecik Ma'deni'nün evvelki nevbetinde Çingân Yokdur ve Ali Yokdur nâm kimesneleri yirümüz bedel tutup gönderüp mezkûrlar dahı varup edâ-i hıdmet idüp yoklama defterinde kaydolunmuşiken hâlâ Hamza ve Mehmed ve Haydar nâm mevkûfât emîni ve âmilleri varup “edâ-i hıdmet itmedinüz” diyü hılâf-ı şer' u kânûn on sikke altunumuz alup zulm ü hayf eylemişlerdür. Bu bâbda Hızâne-i Âmirem'den ihrâc olunmuş elimizde mevcûd tezkiresi dahı vardur. Şer'le görilüp girü hakkımız alıvirilmesin taleb iderüz” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bunları zikrolunan mevkûfât emîni ve âmilleri ile berâber ve bu bâbda ellerinde olan Hızâne-i Âmirem'den ihrâc olunmuş mühürlü mevcûd tezkiresine nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar tevârîh-ı mezbûrda zikrolunan hıdmetlere kendüler ve ırgadlar dutup edâ-i hıdmet itdürüp yoklama defterinde mevcûd kaydolunmuşlar iken zikrolunan ümenâ hılâf-ı şer' u kânûn ve bî-vech bu mikdâr akçaların aldıkları vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût şer'le müteveccih oldukda bî-kusûr girü hakların alıvirüp şer'a ve kânûna muhâlif ve ellerinde olan ma'mûlün-bih mevcûd temessükine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idesiz. Eslemeyüp inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup arz idesiz diyü. Tahrîran fî 5, Ramazân, sene: 987.

Mukâtaât müfettişi Birgi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hüsâm'a hüküm; Birgi kazâsında vaki Haremeyn-i Şerifeyn Evkafı mütevellisi Hasan'ın, evkaf mukâtaasından hâsıl eyledikleri akçeleri şimdiye sarrafiye, kesr-i mizan, resm-i defter ve huccet akçesi hesabı üzere teslim etmelerine rağmen nazırların kanuna aykırı olarak bu hesabın dışına çıkıp zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususun görülüp akçelerin eskiden alındığı şekilde alınıp nazırların reayaya zulmünün engellenmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Birgi kazâsından munfasıl Mevlânâ Husâm'a hüküm yazıla ki:

Hâlâ Birgi kazâsında vâkı' olan Haremeyn-i Şerifeyn Evkâfı mütevellîsi Hasan hâlâ kapuma arz gönderüp; evkâf-ı mezbûre mukâta'âtın iltizâm iden ümenâ vü ummâl gelüp gelüp şimdiye değin nâzırımız kuzâtdan olmağla vakfun mukâta'alarından hâsıl olan akçaları teslîm eyledüğümüzde her bin akçada iki akça sarrâfiye ve altı akça kesr-i mîzân ve tokuz akça resm-i defter ve yigirmi altı akça resm-i huccet alınıp ve altunu altmışar ve guruşu kırkar akça hısâbı üzre alup ve kalan havâlesin kendü servetimizden otuzar ve kırkar akça viregelmişken hâlâ üzerimize nâzır olanlar mültezim olmağla olıgelen âdet ü kânûna muhâlif “her bin akçada beş akça sarrâfiye ve on beş akça kesr-i mîzân ve tokuz akça resm-i defter ve otuzar akçaya huccet akçası” diyü akçalarımız aldıklarından ma'âdâ gelen havâleler yüzer ve ikişer yüz itmez deynime tekâlîf teklîf iderler, hayfdur” didüklerin i'lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise zikrolunan ümenâ vü ummâlinün evkâf-ı mezbûre mukâta'asından hâsıl eyledükleri akçaları kadîmden sarrâfiye ve kesr-i mîzân ve resm-i defter ve huccet akçası bu vechile alınıgelmış ise girü ol minv[âl] üzre aldurup olıgelmişe muhâlif ziyâde bir akça ve bir habbelerin almayalar ve aldırmayup hakk-ı sarîha tâbî' olasın. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fi 5, N., sene: 987.

[99]

Liva-i Ankara mukâtaâtı müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e ve Ankara kadısına hüküm; Ankara haymanası mukâtaası iltizam emini Ali Çırak'ın eskiden öşür ve rûsum-ı mîrî için zapt edilen yerleri bazı züama, erbab-ı tımar ve

evkaf zabıtlarının kendi sınırlarına dâhil olduğunu söyleyip mîrîye ait olan öşrü kanuna aykırı olarak alıp mal-ı mîrîye ve iltizamına zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususun görülüp mukataalara başkalarının müdahalesinin engellenip mal-ı mîrîye zarar gelmesinden kaçınılması hakkında.

Livâ-i Ankara mukâta'âtı müfettişi Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Ankara kâdîsına hüküm yazıla ki:

Hâlâ Ankara haymânesi mukâta'asına ber-vech-i iltizâm emîn olan Alî Çırak kapuma gelüp; “kadîmden öşr ve rûsûm-ı mîrî için zabtolunugelen yirlerden ba'zı zü'amâ vü erbâb-ı tîmâr ve evkâf zâbitları “bizüm sınırımıza dâhıldür” diyü mîrîye âyid ü râcî' olan öşrin hılâf-ı şer' mutahhar ve mugâyir-i kânûn u defter sûreti alup zabteylemekle mâl-ı mîrîye gadr ve iltizâmıma küllî zarar olmışdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda ellerinde olan hıdmetden ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı' münâze'un-fih olan yirler vilâyet defterinde sarâhaten kimesneye hâsıl kaydolunmuş olmayup vâkı' olan öşr ve rûsûm mâ-tekaddemden mîrî için zabtolunugelmiş ise hâlâ mezbûrân zü'amâ vü erbâb-ı tîmâr ve evkâf zâbitları hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet ol vechile dahleyledükleri vâkı' ise men' u def' idüp şer'a ve kânûna muhâlif vilâyet defterine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp kadîmden mîrî için zabtolunugelen yirlerün hukûk u rûsûmun mültezim-i mezbûra kemâ-kân zabtitdürüp mâl-ı mîrîye gadr olmakdan hazer idesiz. Şöyle ki; bu bâbda mîrîye âyid ve bunun tahvîl ü târîhine râcî' olan öşrden nesne alup arzitmişler ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih olanlardan alıvirüp bu husûs için tekrâr şikâyet gelmeli eylemeyesiz. Tahrîran fî 5, N., sene: 987.

Ankara mukâtaâtı müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e ve Ankara kadısına hüküm; Abdi adlı kişinin Ankara mukâtaasına tabi Yaylalı adlı mezraya iltizamlı ayak amili olup, emini Ali Çırak'a teslim etmek için mukâtaa mahsulünden otuz altı bin akçeyi Hoca, Haydar, Hasan, Nasuh ve Mahmut adlı kişiler ile alıp yola çıktıklarında Borlı adlı mevzide birkaç şahsın on nefer ile yollarını kesip iki atını katlettikten sonra zikrolunan meblağı ve bazı eşyalarını

alıp zulm ettiklerini bildirmesi ve bu hususta haklarının geri alınıp hırsızlığa karışanlara ise sonradan gelecek emre göre gereğinin yapılması hakkında.

Ankara mukâta‘âtı müfettişi Murtaz-âbâd kâdısı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Ankara kâdısına hüküm yazıla ki:

Abdî nâm kimesne kapuma gelüp; “Ben Ankara mukâta‘asına tâbi‘ Yaylalı nâm mezra‘aya ber-vech-i iltizâm ayak âmili olup eyle olsa emînimiz olan Alî Çırak nâm kimesne teslîm itmek için mukâta‘a-i mezbûre mahsûlinden otuz altı bin mîrî akçayı Hoca ve Haydar ve Hasan ve Nasûh ve Mahmûd nâm kimesneler ile alup gider iken Borlı nâm mevzı‘a varduğumuzda esar(?) ocağından(?) Haydar ve Hamza ve Minnet ve Yetmiş ve Meded nâm kimesneler on nefer kimesneler ile yolumuzu basup iki re’s atımızı katleyledüklerinden ma‘âdâ zikrolunan meblağı ile bir kalıçe ile bir fistan ve bir çantamız alup bize ziyâde zulm ü hayf itmişlerdür şer‘le görülmesin taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ idüp ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp göresiz. Fî'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar bunların yoluna inüp ol mikdâr akçasın ve esbâbın aldıkları vâkı‘ ise ki bi-hasebi’s-şer‘i’s-şerîf sâbit ü zâhir olan ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih hakkın teveccüh idenlerden bî-kusûr tahsîl itdükden sonra kendülerin yarar kefile virüp ahvâllerin vukû‘ı üzre yazup kapuma arzidesiz ki sonradan emr-i şerîfûme ne vechile sâdır olursa mûcebi ile amel oluna. Ammâ; bu bâbda ziyâde tasarruf üzre tezvîr ü telbîsden ve şühûd-ı zûrdan ve hılâf-ı şer‘-ı şerîf kimesneye zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idesiz hakk-ı sarîha tâbi‘ olasız. Tahrîran fî 5, N., sene: 987.

[100]

228

Mukâtaât müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas’a ve Ilıca kadısına hüküm; Hasha-i Çakşa ve tevabi mukâtaası iltizam emini Hacı Memi’nin, bazı köylerin halkının nehrin yolunu bozup suyu kendi bahçelerine akıttıklarından dolayı nehrin suyunun azalıp mîrî pirinç üretimini etkilediklerini bu yüzden de mal-ı mîrîye ve iltizama zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususun görülüp mîrî çeltiğe zarar veren köy

halkından zararın karşılanıp mîrî çeltik mahsulüne zarar vermekten kaçınmaları hakkında.

Mukâta'ât müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve Ilıca kâdîsına hüküm yazıla ki:

Hâshâ-i Çakşa [ve] tevâbi'ı mukâta'asına tevârih-ı muhtelifle ile üç yıla 380.000 akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olan Hacı Memi kapuma âdem gönderüp; “enhâr-ı mezbûreye cârî olan nehrün üstü yanlarında olıgelmişe muhâlif ba'zı karyeler halkı gelüp sakîn olmağla nehrün yolunu bozup suyunu kendülerinün bâğ u bâğçe ve ekdükleri bostân ve saban ve yoncalarına akıtmağla nehr-i mezbûre su killet üzre gelmekle mîrî bir pirinç hâsıl olmayup mâl-ı mîrîye gadr ve iltizâmıma zarar müterettib olmışdur” diyü bildirdi. İmdi buyurdum ki:

Hük-m-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye i'lâm olunduğu gibi olup zikrolunan kurâ ahâlîsi olıgelmişe muhâlif mîrî harkı bozup kendü bâğ u bâğçe ve bostanlarına akıtmağla mîrî çeltüğe zarar olduğu vâkı' ise şer'le lâzım gelen zararların def' idüp mîrî çeltük mahsûline zarar olmakdan hazer idesiz. Eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup bildüresiz diyü. Tahrîran fî 6, N., sene: 987.

229

Mukâtaât müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas'a ve Ilıca kadısına hüküm; Hasha-i Çakşa ve tevabi mukâtaasına iltizam emin olan Hacı'nın nehirlerde hâsıl olan çeltik için pazar kurulup eski pirinç satılmadan başka yerden gelen pirincin satılmasının yasak olmasına rağmen bazı ümena, erbab-ı tımar ve vakıf zabitlerinin kendi topraklarında hâsıl olan pirinci getirip ve bundan başka rençper taifesinin dahi gemilerle pirinç getirip satması üzerine mal-ı mîrîye ve iltizama zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususun görölüp ümena, erbab-ı tımar ve vakıf zabitlerinin eski pirinç satılmadan dışarıdan pirinç getirip satmamaları ve mal-ı mîrîye ve iltizama zarar vermemeleri hakkında.

Mukâta'ât müfettişi kâdîsı Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve Ilıca kâdîsına hüküm yazıla ki:

Hâshâ-i Çakşa ve tevâbi‘ı mukâta‘asına tevârîh-ı muhtelifi ile üç yıla 380.000 akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olan Hacı kapuma âdem gönderüp; “enhâr-ı mezbûrede hâsıl olan çeltük örsü olan yirlerde kânûn üzre altı ay bâzâr dutuldukda kadîmî pirinç fûrûht olmadın âhardan pirinç fûrûht olunmak memnû‘ iken hâlâ ba‘zı zü‘amâ vü erbâb-ı tîmâr ve vakf zâbitları kendü topraklarında hâsıl olan pirinci götürüp ve bundan ma‘âdâ rencber tâyifesi dahı gemiler ile pirinç götürüp fûrûht itmekle mîrî pirinç satılmayup mâl-ı mîrîye gadr ve iltizâmıma zarar müterettib olmışdur” diyü bildirdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye i‘lâm olunduğu gibi olup zikrolunan zü‘amâ vü erbâb-ı tîmâr ve vakf zâbitları ve gayri rencber tâyifesine tenbîh ü te’kîd idesiz ki enhâr-ı mezbûrede hâsıl olan çeltük örsü olan yirlerde kânûn üzre bâzâr dutuldukda kadîmî pirinç fûrûht olunmadın min-ba‘d hâricden pirinç götürüp fûrûht itmeyeler ve itdürmeysesiz. Mâl-ı mîrîye gadr ve mültezimün iltizâmına zarar müterettib olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasız. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 6, N., sene: 987.

[101]

230

Liva-i Aydın hashâ-i cedide-i evvele müfettiş olan Mevlânâ Hacı İlyas’a ve livâ-i mezbûre mukâtaâtı nazırı ve bakâyâ tahsiline memur olan Mehmed Çavuş’a hüküm; Bundan önce Aydın sancağında hahsa-i cedide nazırı olan Abdülcabbar’ın, Germiyan sancağından Lazkiye mukâtaasına ayak amilleri olan Mehmed ve Yusuf’un İstanbul zahiresi için garar satın alıp gemilere yükleyip İzmir Kalesi’nde hana konulup satılmasına rağmen Hızâne-i Amire’ye uzun zamandır akçe gönderilmediğini bildirmesi ve bu hususun görülüp zikrolunan gararlar kalede ise satılıp değil ise teftiş edilip bulunup sorumlularından eksiksiz bir şekilde tahsil edilmesi hakkında.

ک

kazâsından munfasıl livâ-i Aydın hâshâ-i cedîde-i evvele müfettiş olan Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve livâ-i mezbûre mukâta‘âtı nâzırı ve bakâyâ tahsiline me’mûr olan Mehmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

270

Bundan evvel Aydın sancağında Hâşhâ-i cedîde nâzır olan Abdülcebbar Germiyan sancağından Lâzikiyye mukâta'asına dokuz yüz seksen Recebi guresinden ayak âmilleri olan Mehmed ve Yusuf tahvillerinden nâzır-ı mezbûrun Hızâne-i Âmirem'e virdüğü muhâsebesinde 10.817 akça alup kabzidüp ve meblağ-ı mezbûr ile mahrûse-i İstanbul zahîresiyçün 373 garâr satun alup ve mezbûr zahîre İzmir İskeleyi'nden gemilere tahmîl olundukda zikrolan garârlar İzmir Kal'ası'nda handa konulup sonra satılup akçası Hızâne-i Âmirem'e gönderilmek için emr-i şerîfüm gönderilmiş idi. Lâkin hayli zamândır bir akça gönderilmeyüp kalmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm () vardukda, bir ân ve bir sâ'at te'hîr itmeyüp zikrolan garârlar kal'ada mevcûd ise değer bahâ ile anda satup nakd idesiz. Şöyle ki; mevcûd değil ise ahâlî-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Nâzır-ı mezbûr mı almışdur beyti(?) olmuşdur ve bi'l-cümle aynı ile buluna satup nakd idüp bulunamayanlarının müteveccih olanlardan bulup bî-kusûr tahsîl idüp bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup ve tahsîl olunan akçayı sâyir emvâl-i hâssa ile te'hîr itmeyüp ve Dersa'âdetüm'e gönderesiz ve yazup bildüresiz diyü. Tahrîran fî 5, N., sene: 987.

231

Çal ve Sandıklı kadılarına hüküm; Çal kazâsına tabi Kayı cemaati müsellemlerinden Bali Fakih ve Fakir adlı kişiler Çal kazâsında Aydoğdu demekle bilinen yaylağın yıllık yirmi beş akçe rûsum ile üzerlerine kaydolunduğunu ve rûsumunu ümenaya ödediklerine rağmen Kınık adlı köy halkının kanuna aykırı sebepsiz müdahalede bulundukları bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip kanuna aykırı hareket eden köy ahalisinin menedilmesi hakkında.

Çal ve Sandıklı kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Çal kazâsına tâbî Kayı cemâ'ati müsellemlerinden Bâlî Fakîh ve Fakîr nâm kimesneler hâlâ Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; “Çal kazâsında Aytoğdı demekle ma'rûf yaylak defter-i cedîd-i hâkânîde yılına yigirmi beş akça rûsum kaydolunmuş yaylakımız olup vilâyet defteri mücebince vâkî olan rûsumun ümenâyâ edâ idegelüp kırk elli yıldan ziyâdedür ki tasarrufumuzda iken hâlâ Kınık nâm karye halkı hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet bî-vech ve bilâ-sebeb rencîde iderler, hayfdur. Bu bâbda elimizde vilâyet

defteri sûreti dahı vardur, şer‘le görilüp men‘ olunmaların taleb iderüz.” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine ve fetvâ-yı şerîfe nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ münâze‘un-fih olan yaylak vilâyet defterinde mezkûrlarun üzerlerine ol mikdâr akça rüsûm kaydolunmuş yaylakları olup vâkı‘ olan rüsûmun vilâyet defteri mücebince edâ idüp karye-i mezbûre ahâlîsinün vilâyet defterinde mukayyed yaylakları olmayup ve kadîmden safâ gelmiş değiller ise ve bu bâbda ellerinde olan fetvâ-yı şerîfe da‘vâlarına mutâbık ise ki bi-hasebi’ş-şer‘i’ş-şerîf sâbit ü zâhir ola men‘ u def‘ idüp fetvâ-yı şerîfe ve vilâyet defteri mücebince şer‘le ve kânûnla lâzim geleni icrâ idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn bî-vech kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olasız. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 7, Ramazân, sene: 987.

232

Yenişehir kadısına hüküm; Mustafa ve diğer Mustafa adlı kişilerin Patnos memlehasını iltizam edip ayak amili olduklarından sonra tahvilleri sona ermeden teslim aldıkları tuzun akçesini ödemelerine rağmen eminin kanuna aykırı olarak tuzun akçesi dahi talep edip zulmettiğini bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip kanuna aykırı hareket emine iş yaptırılmaması hakkında.

Yenişehir kâdisına hüküm yazıla ki:

Mustafa ve diğer Mustafa nâm kimesneler Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “biz Patnos memlehasına mültezim olan Ahmed'den bin sekiz yüz elli haml tuz ve “hamlin altmış dörder akça hısâbı üzre Yenişehir kazâsının” diyü emîn üç yıla 120.000 akçaya iltizâm idüp ayak âmilleri olmuşıdık. Eyle olsa tahvîlimiz ahîr olunmadın bin yüz elli haml tuz kabz idüp tuz hâsıl olmamak ile mezbûr haml tuzun teslîm olunmayup ve kabz itmediğimiz tuzun akçasın iltizâmımız mücebince edâ itmişken hâlâ emîn-i mezbûr teslîm olunmayan tuzun akçasın dahı talep idüp zulm ü hayf ider. Şer‘le görilüp zulm ü hayf olmasın taleb iderüm” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezbûrlar mültezim-i mezbûrdan iltizâm eyledükleri tuzdan tahvîlleri ahîr olunmadın ol mikdâr tuz kabz idüp kabz eyledükleri tuzun akçasın edâ itmişken hâlâ emîn-i mezbûr teslîm olunmayan tuzun akçasın hılâf-ı şer' u kânûn bunlardan taleb idüp rencîde eyledükleri vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola bu bâbda şer'le lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer'-ı şerîf kimesneye iş itdûrmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fi 23, N., sene: 987.

[102]

233

Mihalıç kadısına hüküm; Karesi sancağı piyadelerinden nefsi-i Mihalıç'dan İskender adlı kişinin, Tophane-i Amire hizmetinin önceki nöbetinde yerine Ahmed adlı kişiyi bedel tutup gönderip ve mezkûrun hizmetine yerine getirip deftere kaydolmasına rağmen mevkufat emînlerinin hizmet etmediğini söyleyerek ocağı hâsılına kanuna aykırı müdahale edip rencide ettiklerini bildirmesi ve bu hususun görülüp hizmete giden piyadeye mevkufat emîninin kanuna aykırı müdahalede bulunmasının menedilmesi hakkında.

Mihalıç kâdîsına hüküm yazıla ki:

Karesi sancağı piyâdelerinden nefsi-i Mihalıç'dan İskender nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a âdem gönderüp; “ben sene: 984 de vâkı' olan Tophâne-i Âmire hıdmetinün evvelki nevbetinde yirüme Ahmed nâm kimesneyi bedel dutup gönderüp mezkûr dahı varup olıgelen âdet ü kânûn üzre edâ-i hıdmet idüp yoklama defterinde dahı mevcûd kaydolunmuşiken hâlâ mevkûfât emînleri “sen edâ-i hıdmet itmedün” diyü ve bu ocağım hâsılına hılâf-ı şer' u kânûn dahlidüp beni rencîde iderler, hayfdur. Bu bâbda elimde mühürlü mevcûd tezkiresi dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bunu didüğü mevkûfât emînleri ile berâber ve bu bâbda elinde olan Hızâne-i Âmirem'den ihrâc olunmuş mühürlü mevcûd tezkiresine nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûr İskender târîh-ı mezbûrede vâkı' olan Tophâne-i Âmire hıdmetinün evvelki nevbetinde merkûm Ahmed yirine bedel dutup ol dahı varup edâ-i hıdmet idüp yoklama defterinde mevcûd

kaydolunmuşiken hâlâ mevkûfât emînleri hılâf-ı şer‘ u kânûn bî-vech dahlidüp rencîde eyledüğü vâkı‘ ise ki bi-hasebi’ş-şer‘i’ş-şerîf sâbit ü zâhir ola men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kanuna muhâlif ve elinde ma‘mûlün-bih mevcûd temessükine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesin ve muhtâc-ı arz olursa yazup bildüresin diyü. Tahrîran fî 7, Ramazân, sene: 987.

234

Ankara mukâtaâtı müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin’e ve bakâyâ muhassılı Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Abdülkadir Çavuş’a hüküm; Beypazarı nehirlerine emin ve mültezim olan silahtarlar cemaatinden Haydar’ın tahvili içindeki çeltik mukâtaalarına kanun üzere pirinç tevzi etmesine rağmen Ankara ve Çubuk kadıları reayasından bazı hanelerin Medine-i Münevvere evkafından olduklarını ve bazılarının da züama ve erbab-ı tımar reayasından olup köprü hizmeti için muaf olduklarını bildirip sorun çıkartıp iltizamına ve mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususun görülüp pirinç tevziin eskisi gibi yapılmasına devam edilip reayanın sorun çıkartmaktan kaçınması hakkında.

Ankara mukâtaâtı müfettişi Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve bakâyâ muhassılı Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Abdülkadir Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Beğbâzârı enhârına emîn olan mültezim olan silâhdârларum cemâ‘atinden olan Haydar Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “tahvîlim içinde enhâr-ı mezbûreden hâsıl olan pirinç örüsü olan yirlere “tarh ve tevzî‘ oluna” diyü bundan akdem elime mufassal ü meşrûh emr-i şerîf virilüp varup oligelen âdet ü kânûn üzre tarh ve tevzî‘ eyledüğimde Ankara ve Çubuk kâdîları re‘âyâsından ba‘zı hâneler “biz Medîne-i Münevvere evkâfındanuz ve ba‘zı dahı zü‘amâ vü erbâb-ı tîmâr re‘âyâsındanuz ve emr-i şerîfle köprü hidmeti için mu‘âf olduk” diyü üslûb-ı sâbık üzre tarh itdürmeğe kâdîları ve sipâhîleri mâni‘ olup iltizâmıma zarar ve mâl-ı mîrîye gadr olmışdur. Emr-i sâbık mücebince tarh olunmasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mültezim-i mezbûrun tahvîli içinde enhâr-ı mezbûreden hâsıl olan pirinç örüsü olan hânelere emr-i sâbık mücebince üslûb-ı sâbık üzre tarh olmayup ol vechile te‘allül eyledükleri vâkı‘ ise bî-vech te‘allül ü nizâ‘ itdürmeyüp kadîmî tarh olunugelen yirlere

kemâ-kân tarh itdürüp emr-i şerîfûme muhâlif kimesneye te'allül ü nizâ' itdürmeyüp avk u te'hîr ve ihmâl ü müsâheleden be-gâyet hazer idesiz. Eslemeyüp inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 6, Ramazân, sene: 987.

[103]

235

Birgi kadısına hüküm; Kara Bostan adlı kişinin, bundan önce livâ-i Aydın memlehası mültezimleri Hızır ve Mehmed'den kazâ-i mezbûre divanını iltizâm edip daha zapt edemeden üzerinden alıp başka birine verdiklerini ve dışarıdan tuz getirip memlehada sattığını söyleyip hapsettirip kanuna aykırı yüz sikke altınını alıp zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip kanuna aykırı hareket eden emirlere iş yaptırılmaması hakkında.

Birgi kâdısına hüküm yazıla ki:

Kara Bostan nâm kimesne kapuma gelüp; “ben bundan akdem livâ-i Aydın memlehası mültezimleri olan Hızır ve Mehmed'den kazâ-i mezbûre divânın üç yıla iltizâm itmişdüm. Eyle olsa ben mukâta'a zabt eylemedin mezkûrân mültezimler mukâta'ayı üzerimden alup âhar kimesneye virdüklerinden sonra mücerred celb ü ahz-ı mâl içün “sen hâricden tuz getürüp memleha-i mezbûre örüsünde fûrûht itmişsin” diyü beni dutup habsitdürüp hılâf-ı şer' u kânûn yüz sikke altunum alup zulm ü hayf itmişdür” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, husûs-ı mezbûr bundan akdem bir def'a şer'le görölüp faslolunmuş olmayup ve on beş yıl mürûr itmiş değil ise husamâ muvâcehesinde hakk u adl üzre teftiş ü tefahhus idüp göresin. Fi'l-vâkı' mezkûrân emînler hılâf-ı şer' u kânûn ol mikdar sikke altunun aldıkları vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan hakkını teveccüh idenlerden alıvirüp hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye iş itdürmeyüp tezvîr ü telbîsden ve şühûd-ı zûrdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olasın. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 6, N., sene: 987.

236

275

Mukâtaât müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e ve Ankara kadısına hüküm; Seydi adlı kişinin, Havâss-ı Hümâyûn emini olan Çırak'tan Kiçi Haymana'ya tabi Yaylalı, Günyaka, Enbiya, Gökler, Kırlar, Borlı ve Kişnidepe(?) adlı mezraların bir senelik mahsulünü iltizâm idüp şahne olduğunu ve haberi yokken emin-i mezbûrun Nasuh ve Mehmed adlı adamlarını havale gönderip zikrolunan mezraların şahnelerinden otuz altın toplayıp getirmesinden başka birkaç nefer ile mahzenini bozup içindeki hububatı usulüyle ölçmeden alıp gitmekle mal-ı mîrîye ve iltizamına zarar verdiğini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip mezkûr Seydi'nin hakkının geri alınıp mukataalara başkalarının müdahalede bulunmalarının engellenmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişi Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Ankara kâdîsına hüküm ki:

Seydî nâm kimesne kapuma gelüp; “ben havâss-ı hümâyûn emîni olan Çırak'dan Kiçi Haymana'ya tâbi‘ Yaylalı ve Günyaka ve Enbiyâ ve Gökler ve Kırlar ve Borlı ve Kişnidepe(?) nâm mezra‘aların bir sene mahsûlin altı yüz altmış müd galleye iltizâm idüp şahne olmuşdum. Eyle olsa benüm haberüm yok iken emîn-i mezbûr Nasuh ve Mehmed nâm âdemisini havâle gönderüp zikrolunan mezra‘aların şahnelerinden otuz altın cem‘ idüp alup getürdüğinden ma‘âdâ kendüsi birkaç nefer kimesne ile gelüp mahzenimi bozup içinde olan terekeyi vilâyetde cârî olan keyl ile ölçmeyüp yedi şinikden bir keyl peydâ idüp anunla ölçüp alup gitmekle mâl-ı mîrîye gadr ve iltizâmıma küllî zarar müterettib olmuşdur. Şer‘le görölüp zimmetine zuhûr iden hakkum deynime mahsûb olunmasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, husûs-ı mezbûr bundan akdem bir def‘a şer‘le görölüp faslolunmuş olmayup ve on beş yıl mürûr itmiş değil ise hakk u adl üzre teftîş idüp göresiz. Kazıyye i‘lâm olunduğu gibi ise ki ki bi-hasebi's-şer‘i's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba‘de's-sübût şer‘le müteveccih olan hakkın teveccüh edenlerden bî-kusûr taleb ü tahsîl idüp mezbûrun mîrîye olan deynine mahsûb itdüresiz. Ammâ; tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûr ile kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olası ve muhtâc-ı arz olursa yazup bildüresiz. Tahrîran fî 7, N., sene: 987.

Sebeb-i tahrîr yazıla ki; Liva-i Germiyan'da vaki güherçile emini erbab-ı tımardan Cafer'in tahvilinden liva-i Saruhan ve Kütahya piyadelerinin bedel akçaları ve liva-i Teke müsellemlerinin ırgadiyeleri bakiyesinin Alaşehir kadısı Mevlânâ Muhyiddin ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Abdülkadir Çavuş'un muhasebesi gereğince Mehmed Çavuş'un elinden İstanbul hâssa harc emini Sinan'a teslim olup Hızâne-i Amire defterlerine kaydolunması hakkında.

Sebeb-i tahrîr yazıla ki:

Livâ-i Germiyan'da vâkı' güherçile emîni erbâb-ı tîmârdan Ca'fer tahvîlinden livâ-i Saruhan ve Kütâhiyye piyâdeleri bedel akçaları ve livâ-i Teke müsellemleri ırgadiyeleri bakıyyesinden sene: 986 Recebi'nde Alaşehir Kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Abdülkâdir Çavuş'un muhâsebesi mûcebince 32.503 akça Mehmed Çavuş elinden İstanbul Hâssa Harc Emîni Sinân *zîde mecdühûya* teslim olup emîn-i mezbûr Sinan'un tezkiresi mûcebince sene: 987 Ramazânı'nun dördüncü günü Hızâne-i Âmirem defterlerine îrâd ü masârif kaydolunmağın temessük içün işbu hükm-i şerîfüm virildi. Tahrîran fî 7, N., sene: 987.

[104]

238

Liva-i Aydın ve Saruhan'da vaki ikinci cedid hâslar mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas'a ve mukâtaât nazırı Seydi Ahmed Çavuş'a hüküm; Timürci Yörükleri rüsum-ı bennak, adet-i ağnam ve bad-ı hevası mukâtaası mültezimi Nasûh bin Ali adlı kişinin reayadan hukuk ve rüsumlarını ve cürm ve cinayetlerini talep ettiğinde reayanın rüsumlarını vermekte sorun çıkartıp mal-ı mîrîye ve iltizama zarar verildiğini bildirmesi ve bu hususta toprak kadılarının müfettiş olmadan müdahalede bulunmamalarının engellenip zimmetlerdeki bakiyelerin tahsili hakkında.

Livâ-i Aydın ve Saruhan'da vâkı' ikinci cedîd hâslar mukâta'âtı müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve mukâta'ât nâzırı Seydî Ahmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Timürci Yörükleri rüsûm-ı bennâk ve âdet-i aġnâm ve bâd-ı hevâsı mukâta‘asın sene: 984 Recebi'nün yiğirmi ikisinde vâkı‘ Ahtors'un(?) on beşinden üç yıla 210.000 akçaya mültezim olup teslimâtından ma‘âdâ 154.487 akça bâkîsi olan Nasûh bin Alî nâm kimesne hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; defter-i hâkânîde mukayyed havâss-ı mezbûre ra‘ıyyetlerinün vâkı‘ olan hukûk u rüsûmların ve cürm ü cinâyetlerin vilâyet defteri mücebine ve oligelen âdet ü kânûn üzre taleb itdüğümde “biz vilâyet tahrîrinde oturduğumuz topraġa ra‘ıyyet kaydolunmuşuz” diyü mahzâ viregeldükleri rüsûmı virmemek içün “kimi atımız ve kimi deve ve esbâbımız aldı” diyü tezvîr ü telbîse sülûk idüp toprak kâdîlarına varup içlerinden şâhid-i zûr ikâmet idüp kânûn üzre alduğım hukûk u rüsûmı tekrâr almaġla mâ-beynde mâl-ı mîrî telef olup iltizâmıma zarar ve mâl-ı mîrîye gadr olmaġın bu makûle husûslar vâkı‘ oldukda toprak kâdîları dahlitmeyüp müfettiş ma‘rifetiyle görilmesi bâbında emr-i şerîfüm recâsına i‘lâm eyledi. İmdi hâssa Yörük tâyifesi cemâ‘atinden ayrılup âhara ra‘ıyyet kaydolunmak hılâf-ı kânûndur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduġı gibi defter-i hâkânîde hâssa Yörük tâyifesinden olup kadîmül'eyyâmdan hukûk u rüsûmların havâss-ı hümayûnum emînleri ve âmilleri zabtidegeldükleri re‘âyânın hukûk u rüsûmların kemâ-kân mültezim-i mezbûre zabtidedürüp bî-vech kimesneye te‘allül ü nizâ‘ itdürmeyesiz ve min-ba‘d mâlım husûsı müfettişe sipâriş olunmuşdur. Toprak kâdîları müfettiş ma‘rifeti olmadın fuzûlî dahlitmeyeler ki mâl-ı mîrî bel‘ u ketm olmalı olmayup ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 8, Ramazân, sene: 987.

Aydın ve Saruhan mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas’a ve Keles kadısına hüküm; Keles kazâsına tabi Viran köyünden Emir adlı kişinin, liva-i Aydın’da vaki Gerne/Güne ve Dimyan/Dimyana mukâtaasını nazır Mustafa’dan iltizam edip bir zaman zapt ettikten sonra nezaret-i mezbûreyi iltizam eden Bekir’in kendisini tutup hapsedip mukâtaa-i mezbûreyi zorla on beş bin akçe ziyade ile kabul ettirdiğini ve mezbûr Bekir’in vefatından sonra nezaret-i mezbûreyi iltizam eden Seydi Ahmed Çavuş’un da zorla arttırılan meblaġı kanuna aykırı olarak kendisinden talep edip zulmettiğini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip mezkûr

Emir'den zorla arttırılan meblağın talep edilmemesi ve kanuna aykırı kişilere iş yaptırılmaması hakkında.

Aydın ve Saruhan mukâta'âtı müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyas'a ve Keles kâdisına hüküm yazıla ki:

Keles kazâsına tâbi' Viran nâm karyeden Emir nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; “ben livâ-i Aydın'da vâkı' Gerne/Güne ve Dimyan/Dimyana mukâta'asını tahvîl-i sâbıkda nâzır olan Mustafa'dan üç yıla 85.000 akçaya iltizâm idüp bir mikdâr zamân zabtiddükden sonra nezâret-i mezbûreyi Bekir nâm kimesne ziyâde ile iltizâm idüp almağla beni dutup habsidüp mukâta'a-i mezbûreyi cebren [ve] ikrâhen “on beş bin akça ziyâde ile kabûl itdüm” didürdüp sicill itdürmeğın hâlâ mezbûr Bekir dahı fevtolup nezâret-i mezbûreyi iltizâm iden Seydî Ahmed Çavuş ikrâhen ziyâde itdürdüğü meblağ-ı mezbûru dahı hılâf-ı şer' u kânûn benden taleb idüp zulm ü hayf ider. Bu bâbda elimde fetvâ-yı şerîf dahı vardır” diyü. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda bunun elinde olan fetvâ-yı şerîfe nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup bu mukâta'a-i mezbûreyi nâzır-ı mezbûr Mustafa'dan üç yıla 85.000 akçaya iltizâm eyleyüp ba'dehû nezâret-i mezbûreyi Bekir nâm kimesne iltizâm eylemeğın bu varup ihtiyârıyla ol mikdâr akça ziyâde eylemiş olmayup cebren ve ikrâhen ziyâde itdürdüğü vâkı' ise bi'l-cümle şer'le ve kânûnla ziyâde-i mezbûr bundan taleb olunmak îcâb eylemez iken hâliyâ nâzır-ı mezbûr Seydî Ahmed Çavuş hılâf-ı şer' u kânûn bî-vech taleb eyledüğü vâkı' olup fetvâ-yı şerîfe da'vâsına mutâbık ise bu bâbda şer'le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir fetvâ-yı şerîfe ve emr-i hümayûn kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup bildüresiz diyü. Tahrîran fî 8, Ramazân, sene: 987.

[105]

Ahkâm-ı şehr-i Ramazânü'l-mübârek sene: 987 el-cüzü's-sâni

240

Liva-i Aydın ve Saruhan'da vaki ikinci cedid haslar mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas'a ve elviye-i mezbûrede vaki atik hâslara müfettiş olan Eğrigöz

kazâsından munfasıl Mevlânâ İbrahim'e hüküm; Havâss-ı atikeye tabi livâ-i Aydın ve Saruhan nezaretine talip olan Halil'in mensûh piyade ve müsellemler mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Hüsam imzasıyla gösterdiği arz ve kefalet defterinin mührünün uydurma olduğunun anlaşılması üzerine mezkûr Halil'in hapsedilmesi ve bu hususun teftiş edilip hakikatin ortaya çıkarılıp gereğinin yapılması hakkında.

Livâ-i Aydın ve Saruhan'da vâkı' ikinci cedîd hâslar mukâta'âtı müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve elviye-i mezbûrede vâkı' atık hâslara müfettiş olan Eğrigöz kazâsından munfasıl Mevlânâ İbrâhîm'e hüküm yazıla ki:

Havâss-ı atikeye tâbi' livâ-i Aydın ve Saruhan nezâreti Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Abdülkâdir Çavuş ber-vech-i kefalet nâzır ve erbâb-ı tîmârdan Mehmed bin Abdullâh ve Hızır bin Yahşi nâm kimesneler mültezim olmak şartıyla tevârîh-ı muhtelifle ile üç yıla 113 merre 100.000 [ve] 62.500 akçada iken Halîl nâm kimesne üç yük akça dahi ziyâde ile tâlib olup lâkin mensûh piyâde ve müsellemler mukâta'âtı müfettişi Mevlânâ Hüsam imzâsıyla ibraz eylediği arz u kefalet defteri Hızâne-i Âmirem'de olan irsâliyye defterlerinin mühriyle tâtbik olundukda mutâbık olmayup müzevver mühriyle olduğu mukarrer fehmlenmediği ol cânibde yirlü yirinden teftiş olunmak fermân-ı şerîfüm olup zikrolunan arzları ve sûret-i kefalet der-kîse olup mühürlenüp mezkûr Halîl dahi Dergâh-ı Mu'allâm çavuşlarından () nâm çavuşuma mukayyed ü mahbûs teslim olunup irsâl olundu. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa bî-nefsihî gereği gibi mukayyed olup Mevlânâ-yı mezbûr Hüsam'ı ve kefalet defterinde mukayyed olan kimesneleri getürdüp teftiş ü tefahhus idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğu gibi olup zikrolunan arz u kefalet defteri Mevlânâ-yı mezbûrun kendü mühriyle ve imzâsıyla olmayup tezvîr ü telbîs olup gâybâne yazıldıkları bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir olur ise kiminün tezvîr ü telbîs olup kim te'lîf itmişdür teftiş ü tefahhus idüp ve Mevlânâ-yı mezbûr kendü müfettişliğüne müte'allik olmayup hâric-i nezâret olan husûsa bilâ-emr-i şerîf karışıp mâlîm husûsına ihtilâl virdüğün ve husûs-ı mezbûrına müncer olduğun aslı ve hakîkati ve vukû'ı üzre mufassal ü meşrûh yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 10, N., sene: 987.

Liva-i Ankara ve tevabi mukâtaâtı müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e hüküm; Güherçile emini Musa'nın tahsil eylediği güherçilenin tartılıp miktarın az olduğunun söylenmesi üzerine kendisini Beypazarı ve Ayaş kadılıklarından başka hiçbir yerden ırgat gelmediğini söyleyerek savunması ve bu hususta gelen ırgat ve hâsıl olan güherçileye göre eminin muhasebesinin teftiş edilip gereğinin yapılması hakkında

Livâ-i Ankara ve tevâbi'ı mukâta'âtı müfettişi Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e hüküm yazıla ki:

Güherçile müfettişi Beğbâzârı kâdîsı hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; kazâ-i mezbûrede güherçile emîni olan Musa nâm kimesnenün emr-i şerîf mücebince üzerine varılıp tahsîl eylediği güherçile vezzân olundukda kırk kıntâr mevcûd güherçilesi bulunup şart-ı iltizâmı mücebince “bu mikdâr tahsîl azdur” dinildükde sâbıkâ mültezim olan Süleyman “bir sene zabtidüp ve altı kâdîlık yirlerün ırgadı gelüp hıdmet idüp benüm dahı şart-ı iltizâmım bu minvâl üzre iken elimde emr-i şerîf olmağla Beğbâzârı ve Ayaş kâdîliklarından gayri yirlerün ırgadı gelmeyüp ben iki kâdîlık ile kırk kıntâr güherçile tahsîl idüp emîn-i sâbıkâ Süleyman bir senede altı kâdîlık ile yigirmi altı kıntâr güherçile tahsîl eylemişdür” diyü cevâb virdüğün i'lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân te'hîr ü terâhî itmeyüp mezkûrân mültezimleri getürdüp bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Mübâşeret itdükleri zamândan berü kâr-hâne-i mezbûreye kaç kâdîlık re'âyâsı gelüp hıdmet idüp istihdâm itdükleri re'âyâdan ahz ü celb istedükleri mâl ne mikdâr olup ve hâsıl eyledükleri güherçile ne mikdâr güherçiledür; tamâm ma'lûm idinüp ahvâllerin vukû'ı üzre yazup kapuma arz idesiz ki sonradan emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mücebi ile amel oluna diyü. Tahrîran fî 10, N., sene: 987.

[106]

Keles kadısına hüküm; Keles kazâsına tabi Gerne/Güne ve Dimyan/Dimyana hâslarına mültezim emin olan Mehmed'in havâss-ı mezbûrede vâki yâve, beytûlmal, mal-ı gaip ve mal-ı mefkut iltizamına dâhil olmasına rağmen

sancakbeyleri subaşıları ve havâss-ı hümayûn emini ve amilleri vd. kanuna aykırı müdahalede bulunmaları ve bu hususun teftiş edilip kanunsuz müdahalenin menedilmesi hakkında.

Keles kâdısına hüküm yazıla ki:

Kazâ-i mezbûra tâbi‘Gerne/Güne ve Dimyan/Dimyana hâslarına bi'l-fi‘l mültezim emîni olan Mehmed Südde-i Sa‘âdetüm'e gelüp; “havâss-ı mezbûre içinde vâkı‘ olan yâve ve beytü'l-mâl ve mâl-ı gâib ve mâl-ı mefkûd iltizâmıma dâhıl olup ve benden mukaddem emîni olanlar zabtidegelmişler iken hâlâ sancakbeğleri subaşıları ve âhar havâss-ı hümayûn emîni ve âmilleri ve gayriler hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir emr-i hümayûn dahlitmekden hâlî olmazlar, hayfdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hük-m-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise havâss-ı mezbûrenün yâve ve beytü'l-mâl ve mâl-ı gâib ve mâl-ı mefkûduna şer‘a ve kânûna muhâlif ve olıgelmişe mugâyir hâricden kimesneye dahlolunduğı vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir emr-i hümayûn kimesneye iş itdürmeyesin ve bî-vech nesne dahı almışlar ise ba‘de's-sübût şer‘le müteveccih olanlardan bi-kusûr aliviresin ve andan ma‘âdâ havâss-ı mezbûre toprağında kadîmden öşr bedeli harâc alınugelen bâğ u bâğçelerden ma‘âdâ hâliyâ cedîd bâğ u bâğçeler ihdâs olunup olıgelen âdet ü kânûn üzre harâc taleb olundukda olıgelmişe muhâlif nizâ‘ iderler didi. İmdi anı dahı göresin. Defter-i hâkânîde bedel-i öşr harâc kaydolunmuş ise ve kadîmden harâc alınugelmiş iken hâlâ bî-vech nizâ‘ iderlerse kadîmden olıgelen âdet ü kânûn üzre lâzım geleni ihrâc idüp şer‘a ve kânûna muhâlif defter-i hümayûna ve olıgelmişe mugâyir kimesneye iş itdürmeyesin. Memnû‘ olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri yazup arz idesin diyü. Tahrîran fi 5, N., sene: 987.

243

Boyabat kadısına hüküm; Ahmed bin Mehmed’in kötürüm olup Boyabat hâsları mahsulünden yevmi bir akçe maaşı olmasına rağmen havâss-ı mezbûre eminlerinin tayin olunan akçeyi vermekte sorun çıkartmaları ve bu hususun görülüp kötürümlere mukâtaalardan tayin olunan akçelerin sorunsuz bir şekilde teslim edilip bu konuda bir daha şikâyete mahal bırakılmaması hakkında.

Boy-âbâd kâdısına hüküm yazıla ki:

Ahmed bin Mehmed nâm kimesne hâlen kapuma gelüp; “ben kötürüm olmağın sadakât-i Pâdişâhî'den Boyâbâd hâsları mahsûlinden berât-ı şerîfle yevmî bir akça vazîfeye mutasarrıf olup elimde olan berât-ı şerîf mücebince müstehık olduğum vazîfemi havâss-ı mezbûre emînleri virmekde te'allül iderler. Bu bâbda elimde berât-ı şerîf dahı vardır” diyü bildürmeğın Hızâne-i Âmirem defterlerine nazar olundukda vazîfe-i mezbûr mezkûr Ahmed'ün üzerinde mukayyed bulundu. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezbûrun elinde olan berât-ı şerîfe nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise berâtı târîhından müstehık olduğı vazîfesin havâss-ı mezbûre mültezimlerinden bî-kusûr alıvirüp emr-i şerîf ve berât-ı âlî-şâna muhâlif kimesneye te'allül ü nizâ' itdürmeyüp bu husûs içün tekrâr kapuma şikâyet olunmalu eylemeyesin diyü. Tahrîran fi'l-yevmü'l-aşer şehr-i Ramazânü'l-mübârek, sene: 987.

[107]

244

Ankara mukâtaâtı müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e ve Ankara kadısına hüküm; Ankara kazâsına tabi Kavaklı köyünden bazı kişilerin Yenişehir'e tabi Ankara hâsları mukâtaası mültezimi Çırak ve silahtarlardan Şani adlı kişinin mukâtaayı iltizam edip kendilerini haberleri olmadan kefil yazıp rencide ettiklerini bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip mezkûrların rencide edilmemesi hakkında.

Ankara mukâta'âtı müfettişi Murtaz-âbâd kâdısı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Ankara kâdısına hüküm yazıla ki:

Ankara kazâsına tâbi' Kavaklu nâm karyeden Alî ve Mustafa bin Şeyh Alî ve Ya'kûb bin Hacı Hızır ve Ahmed bin Üveys ve Şâh Velî bin Sefer ve Yûsuf bin Mehmed ve Kaya bin Mehmed ve Oruç bin Bayram ve Pire(?) bin Haydar Fakîh ve Alî bin Hasan ve Ya'kûb bin Hasan ve Velî bin Hasan ve Haydar bin Abdullâh ve Seydî bin Ya'kûb nâm kimesneler kapuma âdem gönderüp; “Yenişehir'e tâbi' Ankara hâsları mukâta'asına sene: 985 Şa'bânı'nun onuncı gününden üç yıl mültezimler olan Çırak ve silâhdârlardan Şânî nâm kimesneler mukâta'a-i mezbûreyi iltizâm eyledüklerinde biz varup zarar mâlına kefil ve müzekkî olmayup mâl-ı kefâletden dahı haberimüz yoğiken hâlâ mezkûrân mültezimler mücerred celb ü ahz-ı mâl içün “siz kefilsiz” diyü bizi

rencîde iderler, hayfdur” diyü bildürdiler. İmdi mezkûrân mültezimlerin Hızâne-i Âmirem'de mahfûz olan kefâle defterine mürâca‘at olundukda karye-i Kavaklu'dan iki bin akça zarar mâla Seydî Ahmed bin Hasan nâm kimesneden gayri mezkûrların isimleri mukayyed bulunmamağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, anda olan kefâle sicilline nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ mezkûrların isimleri anda dahı mukayyed değil ise min-ba‘d bu husûs için mezkûrları rencîde itdürmeyüp hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olasız. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 10, N., sene: 987.

245

Ankara mukâtaâtı müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin’e ve Ankara kadısına hüküm; Erbab-ı tımardan Hasan’ın Yenişehir’e tabi Ankara hâsları mukâtaası mültezimi Çırak ve silahtarlardan Sani adlı kişinin mukâtaayı iltizam edip kendisini kefil yazıp zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip gereğinin yapılması hakkında.

Ankara mukâta‘âtı müfettişi Murtaz-âbâd kâdısı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Ankara kâdısına hüküm yazıla ki:

Erbâb-ı tîmârdan Hasan nâm kimesne kapuma âdem gönderüp; “Yenişehir’e tâbî‘ Ankara hâsları mukâta‘asına sene: 985 Şa‘bânî'nun onuncı gününden üç yıl mültezimler olan Çırak ve silâhdârlardan Sani nâm kimesneler nâm kimesneler* mukâta‘a-i mezbûreyi iltizâm eyledüklerinde ben varup zarar mâllarına kefil ve müzekkî olmayup ve mâl-ı kefâletden haberüm ve âgâhım olmayup bana fermân olunan sefer-i hümâyûnda iken hâlâ mezkûrân mültezimler bana gaybetimden kefil yazdırup zulm ü hayf eylemişlerdür” diyü bildürdi. İmdi mezkûrân mültezimlerin Hızâne-i Âmirem'de mahfûz olan kefâle defterine mürâca‘at olundukda karye-i Kavaklu'dan Hassan Beğ bin Nurullah nâm kimesne on bin akça zarar mâla kefil yazılmış bulunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, emîn ile bunu berâber idüp mahkemede ehl-i vukûfdan göresiz. Kefil yazıldığı vâkı‘ ise kim yazmışdur yazup bildüresiz. Mezbûrun yerine mezkûrân mültezimlerden âhar yarar yirlü ve yurtlu mün‘ım ü mütemevvil kefilin alup ve kefilisi ismi ve resmi ve sâkin olduğu karye ve mahallesiyle sebt-i sicill itdükden sonra

bir sûretin ihrâc idüp imzâlayup ve mühürleyüp Dersa‘âdetüm'e gönderesiz ki mukâta‘a defterinde tashîh oluna. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup kendü ihtiyârlarıyla kefil olanlar hîle vü hud‘a [ve] telbîs ü tezvîr idüp ve şühûd-ı zûr ile sonradan isimlerin kefîle defterinden ihrâc eylemekden ve hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasız diyü. Tahrîran fî 10, N., sene: 987.

[108]

246

Mukâtaât müfettişi Bozüyük kadısı Mevlânâ Bayezid’e Muğla ve Milas kadılarına hüküm; Milas kazâsından Ali bin Enbiya’nın mukâtaât nazırı olan Cabbar zamanında İskender Bey mukâtaasını bir yıl zapt edip nazır tarafından muhasebesinin görülüp borcu kalmamasına rağmen mezbûr nazır vefatından sonra yerine nazır olan Seydi ve Piri adlı kişilerin kendisinin mukâtaa tuttuğunu söyleyip tutup hapsedip kanuna aykırı olarak bir atını ve iki bin nakit akçasını alıp zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususta nazırların muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta‘ât müfettişi Bozüyük kâdîsı Mevlânâ Bayezid'e Muğla ve Milas kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Milas kazâsından Alî bin Enbiya nâm kimesne kapuma gelüp; “ben tahvîl-i sâbıkda mukâta‘ât nâzırı olan Cabbar zamânında İskender Beğ nâm mukâta‘ayı ber-vech-i iltizâm bir yıl zabteyledüğimden sonra nâzır-ı mezbûr zamân-ı zabtın muhâsebesin görüp zimmetime lâzım gelen mâl-ı mîrîyi bî-kusûr alup kabzidüp mâl-ı mîrîden zimmetimde bir akça ve bir habbe bâkî kalmamışken nâzır-ı mezbûr fevtolmağla hâlâ yirine nâzır olan Seydî ve Piri nâm kimesneler “sen mukâta‘a dutmışsun” diyü beni dutup habsidüp hılâf-ı şer‘ u kânûn bir atım ve iki bin nakd akçam alup zulm ü hayf itmişlerdür” diyü bildirdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup göresiz. Fi'l-vâkı‘ mezkûr nâzır-ı mezbûrun tahvîli içinde mukâta‘a-i mezbûreye ol mikdâr zamân zabteyledükden sonra nâzır-ı merkûm muhâsebesin görüp zimmetime lâzım gelen mâl-ı mîrîyi bî-kusûr alup zabtıtmiş ise bi'l-cümle şer‘le ve kânûnla bundan mâl-ı mîrî taleb olunmak îcâb eylemez ise hâlâ mezkûrân nâzırlar ol vechile dahlidüp hılâf-ı şer‘ u kânûn bî-vech ol mikdâr

nesnesin aldıkları vâkı‘ ise ki bi-hasebi’ş-şer‘i’ş-şerîf sâbit ü zâhir ola ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih olan hakkını teveccüh idenlerden alıvirüp şer‘a ve kânûna muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasız. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Fî 3, N., sene: 987.

247

Antalya kadısına hüküm; Teke müsellemlerine tabi Kara Sekit ocağı müsellemlerinden Cafer Bali veled-i Ali adlı kişinin Bilecik Madeni’nin önceki nöbetine varıp hizmetini yerine getirip deftere kaydolmasına rağmen Tekeli mevkufatı eminlerinin hizmeti yerine getirmediğini söyleyip rencide ettikleri ve bu hususun görülüp kanuna aykırı hareket eden eminlerin müdahalesinin menedilmesi hakkında.

Antâliyye kâdîsına hüküm yazıla ki:

Teke müsellemlerinden Kara Sekit ocağı müsellemlerinden Ca‘fer Bâlî veled-i Alî nâm kimesne Dersa‘âdetüm’e gelüp; “ben sene: 985 de vâkı‘ Bilecik Ma‘deni’nün evvelki nevbetine varup edâ-i hıdmet idüp yoklama defterinde mevcûd kaydolunmuşken hâlâ Tekeli mevkûfatı emînleri “edâ-i hıdmet itmedün” [diyü] rencîde iderler. Bu bâbda Hızâne-i Âmire’den ihrâc olunmuş elimde mevcûd tezkiresi dahı vardır” diyü bildirdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bunu didüğü mevkûfat emînleri ile berâber ve bu bâbda elinde olan Hızâne-i Âmire’den ihrâc olunmuş memhûr mevcûd tezkeresine nazar idüp göresin. Fi’l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûr târîh-i mezbûrda zikrolunan hıdmet varup edâ-i hıdmet idüp yoklama defterinde mevcûd kaydolunmuşiken zikrolunan ümenâ hılâf-ı şer‘ u kânûn ve bî-vech rencîde eyledüğü vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp bî-vech rencîde itdürmeysesiz ve hılâf-ı şer‘-ı şerîf ve bî-vech nesnelerin dahı almışlar ise ba‘de’s-sübût bî-kusûr alıvirüp şer‘a ve kânûna ve anda olan ma‘mûlün-bih mevcûd temessükine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idesin. Eslemeyüp inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 6, N., sene: 987.

[109]

248

286

Beypazarı ve Karahisar-ı Nallı kadılarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Beypazarı'nda sakin Muhip Çavuş'a hüküm; İsa adlı kişinin, liva-i Aydın'da mensûh perakende müsellemler mukâta'âtı mültezimi Mehmet'ten zikrolunan kadılıkları iltizam edip ayak amili olduktan sonra Karahisar-ı Nallı kazâsına tabi Bağlıca ve Sürmeli köylerindeki mensûh müsellemler taifesinden mîrî için hukuk ve rûsumlarını talep ettiğinde vermekte sorun çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip müsellemler taifesinin zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Beğbâzârı ve Karahisâr-ı Nallu kâdîlarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Beğbâzârı'nda sâkin Muhîb Çavuş'a hüküm yazıla ki:

İsa nâm kimesne hâlâ kapuma âdem gönderüp; “livâ-i Aydın'da mensûh olan perâkende müsellemler mukâta'âtı mültezimi olan Mehmed'den ben zikrolunan kâdîlıkları üç yıla 95.000 akçaya iltizâm idüp ayak âmili olmuşıdım. Eyle olsa Karahisâr-ı Nallu kazâsına tâbi Bağlıca ve Sürmeli nâm karyelerde sâkin ve kadîmden hukûk u rûsumı mîrî için zabtolunugelen mensûh müsellemler tâyifesinün tahvîlim içinde vâkı' olan hukûk u rûsumların olıgelen âdet ü kânûn üzre mîrî için talep eyledüğimde “hîn-i tahrîrde biz Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mehmed ve Mustafa nâm çavuşlar ra'ıyyet kaydolunduk” diyü hukûk u rûsumların virmekde ol vechile te'allül eylemekle alınmayup zimmetlerinde kalmışdur. Şer'le ve kânûnla görölüp mîrîye olan deynim için tahsîl olunmasın talep iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hük-m-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftiş ü tefahhus idüp göresiz. Fi'l-vâkı' mezkûrlar vilâyet defterinde mukayyed kadîmî sipâhî ra'ıyyeti ve ra'ıyyeti-oğullarından olmayup mâ-tekaddemden hukûk u rûsumı mîrî için zabtolunugelen mensûh müsellemler tâyifesinden iken hâlâ emîn-i mezbûrun tahvîli içinde ol vechile te'allül eylemekle mîrîye âyid ü râci' olan hukûk u rûsumları alınmayup zimmetlerinde kaldığı vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût mîrîye âyid ve bunun tahvîl târîhına râci' olan hukûk u rûsumı teveccüh idenlerden bî-kusûr talep ve mezbûrun mîrîye olan deyni için tahsîl idüp min-ba'd ol vechile hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye te'allül ü nizâ' itdürmeyüp mâl-ı mîrîye gadr olmakdan ve tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan be-gâyet hazer idüp hakk u sarîha tâbi' olasız.

Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 10, Ramazân, sene: 987.

249

Mukâtaât müfettişine ve Tarhala kadısına hüküm; Taraklı kazâsına tabi Avunduk köyünden Timür, Nasuh ve Yusuf adlı kişilerin üzerlerine kayıtlı olup ziraat ettiklere yerlere birkaç şahsın yaylak ettiklerini söyleyip tasarruflarına mani olmaları ve bu hususun görülüp ziraat arazilerine başkalarının müdahalede bulunmasının menedilmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişine ve Tarhala kâdisına hüküm yazıla ki:

Tarhala kazâsına tâbi‘ Avunduk nâm karyeden Timür ve Nasuh ve Yûsuf nâm kimesneler kapuma gelüp; “vilâyet defterinde üzerimize nukayyed mâ-tekaddemden zirâ‘at ü harâset idüp öşr ü rûsûmın mîrî için edâ eyledüğimiz yirleri Yûnus ve Hamîd ve Sinân ve Alî ve Sani nâm kimesneler “biz yaylak iderüz” diyü tasarrufumuza mâni‘ olurlar. Bu bâbda elimizde vilâyet defteri sûreti dahı vardır” diyü bildirdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ münâze‘un-fîh olan yirler zikrolunan kimesnelerin kadîmî yaylakları olmayup vilâyet defterinde bunların üzerlerine mukayyed ve mâ-tekaddemden zirâ‘at ü harâset idüp öşr ü rûsûmın mîrî için edâ idegelmiş yirleri iken hâlâ mezbûrlar ol vechile dahlidüp tasarruflarına mâni‘ oldukları vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine ve olıgelmiş mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasın. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 10, Ramazân, sene: 987.

[110]

250

Mukâtaât müfettişine ve Mandalyat kadısına hüküm; Ankara kazâsından Musa’nın mukâtaât müfettişi Abdurrahman’a vilâyete(?) ve Çine kadısına hitaben gönderdiği emirde, Mandalyat haslarına iltizamla ayak amilleri olan Mustafa ve

Halil adlı kişilerin mukâtaayı iltizam ettiklerinde kendisinin mezbûrlar ile ortak olmamasına rağmen zorla şiddet kullanılarak ortak olduğunu itiraf ve sicil ettirilip zulme uğraması ve bu hususun şahitler huzurunda görülüp kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Mukâta‘ât müfettişine ve Mandalyat kâdîsına hüküm yazıla ki:

Sen ki Mandalyat kâdîsısın, hâlâ kapuma arz gönderüp; “kazâ-i mezbûreden Mûsâ nâm kimesne mukâta‘ât müfettişi Abdurrahman'a vilâyetde(?) ve Çine kâdîsına hitâben emr-i şerîf ibrâz idüp mazmûnında Musa nâm kimesne kapuma gelüp; “tahvîl-i sâbıkda Mandalyat hâslarına ber-vech-i iltizâm ayak âmilleri olan Mustafa ve Halîl nâm kimesneler mukâta‘a-i mezbûreyi iltizâm eyledüklerinde “ben mezbûrlar ile şerîk olmayup ve ma‘an mukâta‘a zabıtmeyüp şerîklikden ve mukâta‘adan haberüm yoğiken hâlâ mezkûrân mültezimler bana gadr itmekle beni dutup habs ve darb-ı şedîd idüp kendü hevâlarına tâbi‘ bir nâyib huzûrında ikrâhen “şerîkimizdür” diyü i‘tirâf itdürüp sicill itdürmekle mukâta‘a nâzırları beni rencîde iderler, hayfdur” diyü bildürdi. İmdi husûs-ı mezbûrun tefîş olunup şer‘le görülmesi fermân olunmağın zikrolunan yoklandukda mezbûr Halîl fevt ve şerîk olan Mustafa gaybet itmiş bulunmağla ahâlî-i vilâyetden su‘al olundukda cemm-i gafîr ve cem‘-ı kesîr meclis-i şer‘a gelüp mezkûrân mültezimler mukâta‘a-i mezbûreye iltizâm eylediklerinde mezbûr Musa bunlar ile şerîk olmayup ve mukâta‘a zabıtmeyüp vechen mine'l-vücûh alâkası yoğiken mezkûrlar buna arz eylemekle dutup habsidüp ol vechile cebren ve ikrâhen “şerîkimizdür diyü i‘tirâf itdürüp sicill itdürmüşlerdür” diyü şehâdet eyledüklerinden ma‘âdâ mezkûrların itdürdükleri sûret-i sicillin dahı ikrâhen i‘tirâf eyledüğü mukayyeddür” diyü bildürmüşsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi's-şer‘i's-şerîf sâbit ü zâhir ola min-ba‘d bu husûs için mezbûrı hılâf-ı şer‘ u kânûn rencîde itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp tekrâr kapuma şikâyete gelmelü eylemeyesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup hîle vü hud‘aile mâl-ı mîrîye zarar müterettib olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olası. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Fî 6, N., sene: 987.

Liva-i Aydın'da ve Saruhan mukâtaâtı [müfettişi] Mevlânâ Hacı İlyas ve mukâtaât nazırı Seydi Ahmed Çavuş'a hüküm; Timürci Yörükleri rüsüm-ı bennak, adet-i ağnam ve bad-ı hevası mukâtaası mültezimi Nasuh bin Ali'nin mukâtaasına bazı kişilerin müdahalede bulunup mal-ı mîrîye zarar vermeleri ve bu hususun görülüp zimmetlerdeki bakiyelerin teftiş edilip tahsil edilmesi hakkında.

Liva-i Aydın'da ve Saruhan mukâta'âtı [müfettişi] kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve mukâta'ât nâzırı Seydî Ahmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Timürci Yörükleri rüsûm-ı bennâk ve âdet-i ağnâm ve bâd-ı hevâsı mukâta'asına sene: 984 Recebi'nün yiğirmi ikisinde vâkı' Ahtors'un(?) on beşinden üç yıla 210.000 akçaya mültezim olup teslîmâtından ma'âdâ zimmetinde 154.487 akça bâkî olan Nasûh bin Alî nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "benüm zimmetimde bu mikdâr ezyakım(?) olup mâl-ı mîrî sâyir" diyü benden mukaddem iken ba'zı kimesneler da'vâ-yı hak idüp toprak kâdîları hükmidüp alıvirmekle mâl-ı mîrînün edâsına kâdir olmayup ziyâde hayf ve mâl-ı mîrîye gadr olur" diyü bildirdi. İmdi "mâl-ı mîrî sâyir" diyü benden mukaddemdir. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ol mültezim-i mezbûrun zimmetinde olan mâlımı kendüsinden taleb idüp virmekde te'allül iderse emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bi'l-cümle şer'le ve kânunla müteveccih olanlardan bî-kusûr tahsîl idüp mâlımdan zimmetinde bir akça ve bir habbe kalmayup kat' olundukdan sonra erbâb-ı hukûkun dahı ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan hakların mültezim-i mezbûrdan bî-kusûr alıvirüp bir akça ve bir habbelerin bel' u ketm itdürmeyesiz. Ammâ; bu bahâne ile mîrîye alâkam var diyü erbâb-ı müteveffânun(?) hakları te'hîr kalmakdan hazer idüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fi 8, N., sene: 987.

[111]

Ordu kadısına hüküm; Mahruse-i Trabzon'da Hatuniye İmaretî mütevellisi Hacı Mehmed'in evkaf-ı mezbûreden Karahisar-ı Şarki sancağında olan Bayramlı cibayetine tabi Ulubucak, Akçaabad, Pazarsuyu, Küre Deresi ve diğer köylerin

hududu içinde olan çeltiğin Vona İskelesi gümrüğü, liman ve diğer işlerinin Ordu kadıları tarafından görülüp cabilere yardım ettiklerini ve sonrasında mezbûr kazâdan beş kadılık yerin ayrılıp vakfın durumunun her kadı ile görülmesinin cabilere zor gelip vakıf işlerinin gecikmesi üzerine diğer kadıların da vakfa müdahale etmek istediklerini bildirmesi ve bu hususta kanuna göre gerekenin yerine getirilip vakıf malı için yararlı olanın yapılması hakkına.

Ordu kâdısına hüküm yazıla ki:

Mahrûse-i Trabzon'da vâkı' Hâtûniye Imâreti mütevellîsi Hacı Mehmed Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; evkâf-ı mezbûreden Karahisar-ı Şarkî sancağında vâkı' Bayramlı cibâyetine tâbî' karye-i Ulubucak ve karye-i Akçaabad ve karye-i Pazarsıyuz ve karye-i Küre Deresi ve gayri karyelerün hudûdî içinde vâkı' çeltüğün Vona İskelesi gümrüğü ve liman-ı deryâ ve muhâbâ'a-i(?) mesâlih(?) külliyyen Ordu kâdısı olanlar görüp câbî olanlara mu'âvenet idegelmişler iken kazâ-i mezbûreden beş kâdılık yir ifrâz olunmağla her kâdî ile müstekıl ahvâl-i vakfı görmeğe câbîlere ziyâde usret gelmeğin mesâlih-i vakfı avk olup ve ekseriyâ mahsûl-i evkâfı dahı Ordu kazâsında olmağın umûr-ı vakfı külliyyen Mevlânâ-yı mezbûr görüp min-ba'd sâyir kâdılar vakfa dahleylemek içün emr-i şerîf recâsına i'lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise evkâf-ı mezbûrenün cüz'î ve küllî husûsın müstekıl görüp şer'le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp mâl-ı vakfa enfa' [olanı] ile amel idüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyeyi yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 13, N., sene: 987.

253

Beypazarı kadısına hüküm; Beypazarı kazâsına tabi Gülahi köyü ahalisinin şap dökmehanelerinden olmayıp ve şap kullanmamalarına rağmen şap eminleri ve amillerinin kanuna aykırı şap tarh ettikleri ve bu hususun görülüp kanunsuz hareket eden emin ve amillerin menedilmesi hakkında.

Beğbâzârı kâdısına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbî' Gülahi nâm karye ahâlîsi kapuma âdem gönderüp; “biz şap dökme-hânelerinden olmayup ve şimdiye değin üzerimize tarh olunugelmeyüp ve şap isti'mâl

eylemez iken hâlâ şab emînleri ve âmilleri hılâf-ı şer‘ u kânûn şab tarh iderler, hayfdur” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzere teftîş ü tefahhus idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup zikrolunan karye ahâlîsi kadîmden şab dökme-hânesinden olmayup ve şimdiye değin üzerlerine tarh olunugelmeyüp hâlâ şab emînleri ve âmilleri ol vechile dahleyledükleri vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olasın. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 13, N., sene: 987.

254

Adranos kadısına hüküm; Adranos kazâsına tabi Yenice, Haslar ve Orhanlar adlı köylerde zeameti olan Ahmed Çavuş’un zeametinin sınırı içinde olan Abdülbaki’nin müjdeganesinin kendisine hâsıl kaydolmasına rağmen Bursa’da merhum Seyyid Mehmed el-Buhari İmâreti evkafı cabilerinin kanuna aykırı olarak müdahalede bulunmaları ve bu hususun görölüp kanuna aykırı müdahalede bulunan cabilerin menedilmesi hakkında.

Adranos kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazânuza tâbî‘ Yenice ve Haslar ve Orhanlar nâm karyeler ve gayriden ze‘âmeti olan Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Ahmed Çavuş Dersa‘âdetüm’e âdem gönderüp; ze‘âmetimün mu‘ayyen ü mümtâz sınırı dâhilinde vâkı‘ olan Abdülbaki’nün müjdegânesi vilâyet defterinde bana hâsıl kaydolunmuş iken Burusa’da âsûde olan merhûm Seyyid Mehmed el-Buhârî’nün Imâreti Evkâfı câbîleri hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyete dahliderler” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ çavuş-ı mezbûrun ze‘âmetinin mu‘ayyen ü mümtâz sınırı dâhilinde vâkı‘ olan Abdülbaki’nün müjdegânesi vilâyet defterinde sarâhaten kendüye hâsıl kaydolunmuş olup vechen mine'l-vücûh evkâf-ı mezbûre cânibinden dahlolunmak îcâb eylemez ise hâlâ mezbûrân câbîler hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i hümayûn bilâ-sebebe ol vechile dahleyledükleri vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine

mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olasin. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa vukû‘ı üzre yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 13, N., sene: 987.

[112]

255

Ankara mukâtaât müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin’e hüküm; Beypazarı nehirlerine iltizam emini olan silahtarlar cemaatinden Haydar’ın Beypazarı kazâsında vaki hâssa çeltikçilerden Elcel köyü ahalisinin hâsıl eyledikleri çeltiklerin öşür tahsilinde sorun çıkartıp iltizamına ve mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip kanun gereğince lazım gelenin yapılması hakkında.

Ankara mukâta‘âtı müfettişi Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e hüküm yazıla ki: Beğbâzârı enhârına tahvîl-i sâbıkda ber-vech-i iltizâm emîni olan silâhdârlarum cemâ‘atinden Haydar hâlâ Südde-i Sa‘âdetüm'e gelüp; Beğbâzârı kazâsına vâkı‘ hâssa çeltükçilerden Elcel nâm karye ahâlîsi 986 târîhında hâsıl eyledükleri çeltüklerin ta‘şîr itdürmeyüp kânûn üzre hâssa-i mîrîsiyçün tezvîr ü telbîse sülûk eyleyüp bundan akdem Dersa‘âdetüm'e gelüp “emînlerimiz vaktiyle gelüp emînlerimiz vaktiyle gelüp* harmanlarımız ta‘şîr itmeyüp ihmâl itmeğin ziyâde yağmur yağup harmanlarımız sel alup bize gadr olmuşdur” diyü bir tarîkla emr-i şerîf ihrâc idüp hâssa-i mîrî virmekde te‘allül itmekle alınmayup zimmetlerinde kalup iltizâmıma zarar ve mâl-ı mîrîye gadr olmuşdur. Emr-i sâbık mücebince hakk u adl üzre görölüp mâl-ı mîrîye gadr olmamasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, karye-i mezbûre ahâlîsi ile mezbûrı berâber ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl teftîş ü tefâhhus idüp şer‘le göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise husûs-ı mezbûr emr-i şerîfüm mücebince hakk u adl üzre görüp lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye iş itdürmeyesiz diyü. Tahrîran fî 6, N., sene: 987.

256

Karesi paresi mukâtaası müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas'a ve Karesi paresi sakini olan yerlerin kadılarına hüküm; Mezbûr mukâtaaya iltizam emini olan Beytimür bin Halil'in, mukâtaa rûsumunun ümena tarafından toplanması için ferman olunup kendisinin de iltizamı gereğince zaptetmek istemesine rağmen sancakbeyi, züama, erbab-ı tımar ve hisar-erenlerinin zaptına mani olduklarını bildirmesi bu hususun görülüp mukâtaalara başkalarının müdahalesinin engellenmesi hakkında.

Karesi Pâresi mukâta'ası müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve Karesi Pâresi sâkin olan yirlerün kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Mukâta'a-i mezbûreye sene: 986 Zi'l-ka'desi'nün on yedisinden üç yıl dört yüz elli bin akçaya mültezim ber-vech-i iltizâm emîn olan Beğtimür bin Halîl nâm kimesne Dersa'âdetüm'e gelüp; “mukâta'a-i mezbûre re'âyâsının rûsûmın otuz yıldan berü ümenâ haklanugelen re'âyânun ba'zı vilâyet muharriri sâkin oldukları toprağa ra'ıyyet kaydeyledüklerine amel itmeyüp “olıgelen âdet ü kânûn üzere emîn ve âmillerine zabtitdüresiz” diyü fermân-ı şerîf olunup ben dahı iltizâmum mücebince zabtitmek istediğimde hâlâ sancakbeği ve zü'amâ ve erbâb-ı tîmâr ve hısâr-erenleri dahlidüp zabtımâ mâni' olurlar. Görilüp iltizâmum mücebince olıgelen âdet ü kânûn üzere vârid olan ahkâm-ı şerîfe mücebince zabtolunmasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûs gereği gibi mukayyed olup mukâta'a-i mezbûre tâyifesinün taht-ı kazânuzda bu husûsa gereği gibi mukayyed olup her birinüzün taht-ı kazâsında vâkı' oldukda göresiz. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mukâta'a-i mezbûre tâyifesinün taht-ı kazânuzda sâkin ve Ankara derûnunda olanların tasarruflarında olup vilâyet defterinde üzerlerine kaydolunan topraklarınun öşrlerin ve rûsûm hakların sâhib-i arza zabtitdürüp andan ma'âdâ kadîmden mîrîye zabtolunugelen resimlerin ve bâd-ı hevâların olıgelen âdet ü kânûn üzere ve iltizâm mücebince kemâ-kân mîrî içün emîn-i mezbûra zabtitdürüp mîrîye âyid olan rûsûm ve bâd-ı hevâların sâhib-i arza dahlitdurmeyesiz. Şöyle ki; mezbûrun bî-vech nesnelerin dahı almışlar ise ba'de's-sübût alıvirüp bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp mâl-ı mîrîye zarar olmakdan hazer idesiz diyü. Tahrîran fî 6, N., sene: 987.

[113]

Vilâyet-i Trabzon mukâtaâtı müfettişine hüküm; Vilâyet-i mezbûrede hâssa harc emini olan Hasan'ın, vilâyet-i mezbûre mukâtaâtının muhasebelerini hâssa harc kâtipleri ve mukâtaât kâtipleri ile defter edip muhasebelerini görmelerine rağmen mukâtaât kâtiplerinin mültezimleri ile ilgili birçok akçeyi defterden hariç tutup mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususun görülüp muhasebelerin mal-ı mîrîye faydalı olanlar ile yapılması hakkında.

Vilâyet-i Trabzon mukâta'âtı müfettişine hüküm yazıla ki:

Vilâyet-i mezbûrede Hâssa Harc emîni olan Hasan Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; "vilâyet-i mezbûre mukâta'âtının vâkı' olan muhâsebelerin mâ-tekaddemden şimdiye değin hâssa harc kâtibi olanlar ve rûz-be-rûz mukâta'ât kâtipleri ile ma'an müfredâtıyla defter idüp ve sene âhırinde muhâsesinin göregelüp ve husûs-ı mezbûr için elimizde emr-i şerîf dahı var iken şimdiki halde birkaç yıl varken mukâta'ât kâtipleri mültezimleri ile müte'allik olup niçe akçaları defterden hâric dutup mâl-ı mîrîye gadr iderler. Emr-i sâbık ve âdet-i kadîme üzre hâssa harc kâtibi ma'rifetiyle her mukâta'a rûz-be-rûz defter idüp ve muhasebesini dahı sadâkat ü istikâmet üzre görilmek için emr-i şerîf recâsına i'lâm itmiş. İmdi buyurdum ki:

[Hükm-i] şerîfüm vardukda, göresin. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup kadîmü'l-eyyâmdan zikrolunan mukâta'ât muhâsebelerin hâssa harc kâtibi olanlar kapuma gelüp ve "müfredâtıyla defter eyleye" diyü ellerinde emr-i sâbık olup vech-i meşrûh üzere olması mâl-ı mîrîye enfa' ise bu bâbda olıgelen âdet ü kânûn ve emr-i sâbık mücebince mâl-ı mîrîye enfa' [olanı] ile amel idesin diyü. Tahrîran fî 11, N., sene: 987.

Liva-i Aydın'da mensûh olan piyade ve müsellemler mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Hüsam'a ve tahvil-i sabıkda mukâtaât-ı mezbûre nazırı olan Mehmed Çavuş'a hüküm; Nazır Mehmed'in mensûh piyade ve müsellemler yerlerine tahvili içinde tasarruf edenlerden bazılarının vefat edip vârisleri olmadığı için tasarruf ettikleri yerler tapuya müstahak olup mîrî için zapt olunması lazım iken bazı kişilerin zikrolunan yerlerin zevaid ve erbab-ı tımar yerlerinden olduğunu söyleyip tapuya müstahak olan yerlerin zaptına mani olup mal-ı mîrîye zarar verdiklerini

bildirilmesi ve bu hususun teftiş edilip tapusu olanların tapu resmi karşılığında zaptına izin verilip diğerlerine izin verilmemesi hakkında.

Livâ-i Aydın'da mensûh olan piyâde ve müselleme mukâta'âtı müfettişi Mevlânâ Husâm'a ve tahvîl-i sâbıkda mukâta'ât-ı mezbûre nâzırı olan Mehmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Sen ki nâzırsın, hâlâ Dersa'âdetüm'e arz gönderüp; "taht-ı nezâretimde olan mensûh piyâde ve müselleme yirlerin tahvîlim içinde tasarruf idenlerden ba'zısı fevtolup evlâd-ı zükûr kalmayup tasarruflarında olan yirler kânûn üzere tapuya müstehk oldukda mîrîsiyçün zabtolunmak lâzım iken hâlâ ba'zı kimesneler "zikrolunan yirler zevâyid ve erbâb-ı tîmâr yirlerindendir" diyü kânûn üzere mîrî cânibden tapuya müstehk olan yirlerün zabtına mâni' olmağla mâl-ı mîrîye gadr olmuşdur" diyü bildürmüşsin. İmdi buyurdum ki:

Hüküm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise zikrolunan kimesneler bunun muvâcehesinde muhkem tenbîh ü te'kîd itdüresiz ki zikrolunan mensûh piyâde ve müselleme yirlerin nâzır-ı mezbûrun tahvîli tasarruf idenler fevtolup evlâd-ı zükûr kalmayanların tasarruflarında olan yirlerin mîrî cânibden olıgelen âdet ü kânûn ziyâde ile tâlib olanlara tapuya virdürüp ve resm-i tapusun bî-kusûr alduktan sonra tasarrufiçün ellerine huccet virdüresiz. Bu bâbda medhalî olmayanları ol vechile dahlitedürmeyüp mâl-ı mîrîye gadr olmakdan ve hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye iş itdürmekden sıyânet-i hakk-ı sarîha tâbî' olasız diyü. Tahrîran fî 11, N., sene: 987.

[114]

259

Karesi mukâtaâtı müfettişi Balıkesir kazâsından munfasıl Acem-zade Mevlânâ Muhyiddin'e ve nazır Hamza Çavuş'a hüküm; Sındırgı nehirleri çeltiğine iltizam emini olan Karaca'nın iltizam ettiğı nehirlerde çeltikçilerin hâsıl ettikleri çeltikleri kadimden tartılan kral ayarıyla tarttırmayıp sorun çıkartmaları ve bu hususun görölüp çeltiğın kadimden olduğı şekilde tartılıp kanuna aykırı hareket eden kimseye iş yaptırılmaması hakkında.

Karesi mukâta'âtı müfettişi Balıkesri kazâsından munfasıl Acem-zâde Mevlânâ Muhyiddîn'e ve nâzır Hamza Çavuş'a hüküm ki:

Hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a arz gönderüp; Havâss-ı Pâdişâhî'den Sındırgı enhârı çeltüğüne ber-vech-i iltizâm emîn olan Karaca nâm kimesne gelüp iltizâm itduğım enhârın çeltükçileri hâsıl eyledükleri çeltüklerin keyl itdükleri zamânda mâ-tekaddemden ilâ-hâza'l-ân amel olunugelen kıral ayârıyla keyl itdürmeyüp oligelmişe muhâlif ınâd iderler. Kadîmden oligeldüğü üzere amel olunmak için emr-i şerîf recâsına ilam eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise bu bâbda oligelen âdet ü kânûn üzere amel idüp kadîmden ne vechile keyl olunugelmiş ise girü kemâ-kân üslûb-ı sâbık üzre keyl itdürüp oligelen âdet ü kânûna muhâlif ve emr-i hümâyûnuma mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp mâl-ı mîrîye gadr olmakdan hazer idesiz. Tahrîran fî 13, N., sene: 987.

260

Mukâtaât müfettişi Uşak kadısı Mevlânâ Fazlullah’a ve Karahisar-ı Sâhib kadısına hüküm; Karahisâr-ı Sâhib’de Sofiler mahallesindeki çavuş odalarında sakin olan Yahudi taifesinin, Safed sancağından Hayim ve Arslan adlı Yahudilerin gelip mezkûr odalarda kaldıklarında mezkûr Arslan’ın ölmesi üzerine kardeşi Hayim’in terekesini alıp gittiğini ve kendilerinin terekeden herhangi bir şey almamalarına rağmen mukâtaât nazırı, ümena ve ummalın mal için kendilerinden tereke talep ettikleri ve bu hususun görülüp mukâtaât nazırı, ümena ve ummalın sebepsiz yere yaptıkları müdahalenin engellenmesi hakkında.

Mukâta‘ât müfettişi Uşşâk kâdısı Mevlânâ Fazlullâh'a ve Karahisâr-ı Sâhib kâdısına hüküm ki:

Nefs-i Karahisâr-ı Sâhib'de Sûfiler mahallesinde vâkı‘ çavuş odalarında sâkin olan Yehûdî tâyifesi hâlâ kapuma âdem gönderüp; “Safed sancağında Hayim ve Arslan nâm Yehûdîler gelüp mezkûr odalarda kondukda mezkûr Arslan mürd olmağın merkûm Hayim mürd-i mezbûrun li-ebb ve ümm karındâşı olduğın sâbit idüp huccet olunup ma‘rifet-i şer‘le vâkı‘ olan muhallefâtın alup gidüp biz mürd-i mezbûrun muhallefâtından zabt ve bel‘ u ketm itmeyüp şer‘le ve kânûnla bizden talep olunmak icâb eylemez iken hâlen mukâta‘ât nâzırı ve ümenâ vü ummâl mücerred celb ü ahz-i mâl için mürd-i merkûmun muhallefâtın bizden talep idüp hılâf-ı şer‘-ı şerîf rencîde

iderler. Bu bâbda elimizde huccet-i şer‘iyye ve fetvâ-yı şerîfe vardır. Şer‘le görülüp zulm ü hayf olmamasın taleb iderüz” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda bunların ellerinde olan huccet-i şer‘iyye ve fetvâ-yı şerîfe nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp şer‘le göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezbûr Yehûdî mürd oldukda mezkûrân Yehûdiler vâkı‘ olan muhallefâtın zabıtmeyüp merkûm Hayim li-ebb ve ümm karındâşı olduğın sâbit itmekle ma‘rifet-i şer‘le muhallefâtın zabteylemeyüp bi'l-cümle şer‘le ve kânûnla bunlardan mâl-ı mîrî taleb olunmak îcâb eylemez ise nâzır-ı mezbûr ve ümenâ hılâf-ı şer‘ u kânûn bî-vech dahlidüp rencîde eyledüğü vâkı‘ ise bu bâbda olan huccet-i şer‘iyyenün mazmûnı muvâfık-ı şer‘ olup alâ-vechî'l-hasım bi-hasebi's-şer‘ sâbit ü zâhir olursa fetvâ-yı şerîfe da‘vâsına mutâbık ise şer‘le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir huccet-i şer‘iyye ve fetvâ-yı şerîfe kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz ve muhtâc-ı arz olursa yazup bildüresiz. Tahrîran fî 14, N., sene: 987.

261

Mihaliçcik kadısına hüküm; Mihaliç'ta merhum Karaca Paşa İmâreti mürtezikasının, evkafın mütevellileri Mustafa ve Rukiye, Rabia ve Zahide adlı hatunların ellerinde vakıfname ve temessükleri olmadan vakıf şartlarına aykırı olarak mütevelliler olup İbrahim adlı kişiyi kaymakam tayin ettiklerini ve vakfın durumunun bozulup imaretin kapandığını ve mezkûr Mustafa'nın vakfın birçok akçesini alıp vakıf malına zarar verdiğini bildirmesi ve bu hususta mütevellilerin muhasebelerinin teftiş edilip kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Mihaliçcik kâdisına hüküm ki:

Nefs-i Mihaliç'da vâkı‘ merhûm Karaca Paşa İmâreti mürtezikası hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a âdem gönderüp; “evkâf-ı mezbûreye mütevelliler olan Mustafa nâm kimesne ve Rukiyye ve Râbi‘a ve Zahide nâm hâtûnlar “tevliyet-i mezbûre hams mahsûliyle evlâda meşrûtdur” diyü ellerinde vakıf-nâme ve şer‘î temessükleri yok iken hılâf-ı şart-ı vâkıf mütevelliler olup ve İbrâhîm nâm kimesneyi kâyim-makâm nasbidüp mezkûrân mütevellilerden biri vakfiyyetle mukayyed olmayup ahvâl-i vakf muhtell olmağın imâret-i mezbûre kapanup evlâddan mezkûr Mustafa vakfun bilâ-ma‘rifet-i

kâdî niçe akçasın bel‘ u ketm idüp mâl-ı vakfa külli gadr olmışdur. Şer‘le yirlü yirinden görilüp mâl-ı vakfa gadrları muhakkak ise arz olmasın taleb iderüz” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezkûrân mütevellîleri getürdüp şer‘le teftîş ü tefahhus idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup vech-i meşrûh üzere mâl-ı vakfa gadrları olduğı bi-hasebi's-şer‘i's-şerîf sâbit ü zâhir olursa husûs-ı mezbûrı mufasssal [ü] meşrûh yazup kapuma arz idesin ki sonradan emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olur ise mûcebi ile amel oluna diyü. Tahrîran fî 14, N., sene: 987.

[115]

262

Vilayet-i Rum mukâtaâtı müfettişi Sivas kadısı Mevlânâ Abdullah’a ve mukâtaâtı nazırı Yunus’a hüküm; Karaamid’den İstepanoğlu adlı zimmînin İstanbul’da Piri Paşa Hanı’nda ölüp arkasında iki bin beş yüz parça rengin sahtiyanı kaldığı ve vârisi olmadığı için terekesinin beytûlmal için zapt olunması lazım iken Gümüş kasabasından Hacı Kara Kasım adlı tacirin iki bin beş yüz parça rengin sahtiyanı satıp beytûlmale zarar vermesi ve bu hususun teftiş edilip mezkûr Kara Kasım’dan sattığı sahtiyanın akçesinin tahsil edilip Hızâne-i Amire’ye teslim edilmesi hakkında.

Vilâyet-i Rûm mukâta‘âtı müfettişi Sivas kâdîsı Mevlânâ Abdullâh'a ve mukâta‘ât nâzırı Yûnus'a hüküm yazıla ki:

Sen ki nâzırsın, hâlâ kapuma arz gönderüp; nefsi-i Kara Âmid'den İstepanoğlu nâm zimmî mahrûse-i İstanbul'da Piri Paşa Hânı'nda mürd olup zahîrde vâris-i ma‘rûfı olmayup iki bin beş yüz kıt‘a rengin sahtiyânı kalup Beytû'l-mâl için zabtolunmak lâzım iken hâlâ kasaba-i Gümüş'de sâkin Hacı Kara Kâsım nâm tâcir mürd-i mezbûrun zikrolunan iki bin beş yüz aded sahtiyânı bir tarîkla satılınup Beytû'l-mâl'e küllî gadr olmağın zikrolunan sahtiyân mezkûrdan mîrî için taleb olundukda “vârisine virdüm” diyü te‘allül ider. Şer‘le görilüp tahsîl olunup mîrî için zabtolunmak bâbında emr-i şerîf recâsına i‘lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezbûr tâciri Kara Kâsım'ı getürdüp ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp şer‘le göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup zimmî-i mezbûr

müld oldukda zahîrde vâris-i ma'rûfı kalmayup kânûn üzre muhallefâtı Beytül'l-mâl'e âyid ü râci' iken hâlâ mezkûr ol mikdâr sahtiyânı mâ-beynde bel' u ekl idüp Beytül'l-mâl'e gadr eyledüğü vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'î's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan mâl-ı mîrî zuhûra getürüp müfredâtıyla defter itdükden sonra deger bahâları ile fûrûht itdürüp ve hâsıl olan akçayı alup müfredât defterleriyle ma'an der-kîse idüp mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdürüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 13, N., sene: 987.

263

Tire ve Birgi kadılarına hüküm; resm-i kantar mukâtaasına iltizam emin olan Nazar'ın tahvili içinde şehre bazı yerlerden yün ve keçi kılı girip kanun üzerine kantar resmi talep olunduğunda verilmediği ve kendir için kelen kulların da kendiri mîrî kantara getirmeyip kendilerinin tarttığı, bu sebeple mîrî kantar resmine zarar verdikleri ve bu hususun görülüp mültezim-i mezbûrun iltizamına dâhil olan resimlerin tahsil ettirilip kanuna aykırı hareket edenlerin menedilmesi hakkında.

Tire ve Birgi kâdılarına hüküm yazıla ki:

Hâliyâ resm-i kintâr mukâta'asına ber-vech-i iltizâm emîn olan Nazar nâm kimesne Dersa'âdetüm'e gelüp; "tahvîlim içinde şehre ba'zı yirlerden yün ve keçi kılı gelüp kânûn üzre mîrîye âyid resm-i kintâr taleb olundukda virmeyüp ve kendir için gelen kullar dahı vâkı' olan kendiri mîrî kintâra getürmeyüp fuzûlî kendülerinden vezn idüp bu sebeple mîrî kintâr resmine küllî zarar müterettib olur, hayfdur" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mültezim-i mezbûrî didüğü kimesneler ile berâber idüp göresiz. Fi'l-vâkı' mültezim-i mezbûrun tahvîli içinde şehre gelen yünden ve keçi kılından ve kendir için vârid olan kullar mîrî için aldıkları kendiri mîrî kintâra getürmeyüp kendüler vezn idüp mâl-ı mîrîye zarar eyledükleri vâkı' ise men' u def' idüp mâ-tekaddemden ilâ-yevminâ hâzâ resm-i kintâr ne vechile alınugelmiş ise girü şehre gelen yünden ve keçi kılından olıgelen âdet ü kânûn üzre aldırup mîrî için zabttdüresiz ve zikrolunan kendir resmi dahı mültezim-i mezbûrun iltizâmına dâhil ise

anı dahı olıgelen âdet ü kânûn üzre cem‘ u tahsîl itdürüp alup mîrî içün zabıtdüresin olıgelmişe muhâlif ve mültezim-i mezbûrun iltizâmına mugâyir hılâf-ı âdet ü kânûn kimesneye bî-vech ve bilâ-sebeb iş itdürmeysesiz ve mâl-ı mîrîye dahı zarar u ziyân müterettib olmakdan hazer idesiz, şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fî 13, N., sene: 987.

[116]

264

Liva-i Aydın ve Saruhan mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas’a ve tımar muhassılı Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mehmed Çavuş’a hüküm; Liva-i Saruhan’da vaki Turgudlu hâsları mukâtaasına iltizam emin olan Yahşi bin İlyas ve Gürleye hâsları mukâtaasına iltizam emin olan Nebi bin Musa’nın zimmetlerindeki bakiyelerinin nevrûz-ı hümayûna kadar tahsil edilip hazineye gönderileceğini taahhüt etmeleri ve bu hususun görülüp mezkûrların muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Livâ-i Aydın ve Saruhan mukâta‘âtı müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve bakâyâ muhassılı Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mehmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Livâ-i Saruhan'da vâkı‘ Turgudlu hâsları mukâta‘asına sene: 983 Zi'l-hıccesi'nün on yedisinde vâkı‘ Mart'un on sekizinden üç yıl ber-vech-i iltizâm emîn olup teslîmâtından ma‘âdâ zimmetinde 290.000 akça bâkîsi olan Yahşi bin İlyâs ve Gürleye hâsları mukâta‘asına sene: 983 Zi'l-hıccesi'nün on yedisinde vâkı‘ Mart'un on sekizinden üç yıl ber-vech-i iltizâm emîn olup teslîmâtından ma‘âdâ zimmetinde 378.321 akça bâkîsi olan Nebî bin Musa nâm kimesneler hâlâ kapuna gelüp; zimmetimizde olan bâkîlerimizi sene: 988'de vâkı‘ nevrûz-ı hümayûna değin bî-kusûr tahsîl ve dâhıl-i hazîne itmeğe müte‘ahhid olup şol şartla ki bakâyâ muhassılı olan Seydî Ahmed çavuş dahlitmeyüp sen ki Mehmed çavuşsun, senün ma‘rifetünle tahsîl olunması bâbında emr-i şerîf recâsına i‘lâm eylemeğın. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân ve bir sâ‘at te’hîr ü terâhî olunmayup mezkûrân mültezimleri ve mübâşirleri ve sâyir lâzım olanları getürdüp şart-ı iltizâmları mücebince zimmetlerine lâzım gelen mâlımı kendülerden taleb idüp virmekde te‘allül iderlerse

emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bi'l-cümle şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan bî-kusûr tahsîl idüp mâlîmdan zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp mezbûrân mültezimler ve yarar âdemlerinüz ve kifâyet kadarı hısâr-erenleri ile nevrûzdan mukaddem Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp bâ-husûs(?) Seydî Ahmet Çavuş'a dahlitdürmeyüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 11, N., sene: 987.

265

Lazkiye ve Şuhut kadılarına hüküm; Şuhut kazâsına tabi İlyasderesi demekle bilinen köyden Satılmış, Osman ve Malkoç adlı kişilerin Kavak Seki demekle bilinen yaylağın satışına mültezim olan Carullah'tan birer miktar yer alıp tapu resmini emin-i mezbûra teslim edip dört yıldır ziraat edip öşür ve rûsumu mîrî için ümenaya ödemelerine rağmen mukâtaât nazırı olan Ali'nin konu ile hiçbir alakası yokken rüşvet için mezkûrların tasarruflarındaki yerleri gıybetle aldıklarını söyleyip rencide etmesi ve bu hususun görülüp nazır Ali'nin menedilip ve mezkûrların nesneleri alınmışsa geri verilmesi hakkında.

Lâzikıyye ve Şühûd kâdîlarına hüküm ki:

Şühûd kazâsına tâbi' İlyâsderesi dimekle ma'rûf karyeden Satılmış ve Osmân ve Malkoç nâm kimesneler kapuma gelüp; "vilâyet defterinde hâssa-i cedîdde beş bin akça hâsıl kaydolunan Kavak Seki dimekle ma'rûf yaylakun fûrûhtına tahvîl-i sâbıkda ber-vech-i iltizâm mültezimi olan Cârullah'dan emr-i şerîf mücebince hakk-ı karârıyla her birimiz birer mikdâr yirin tapuya alup ve resm-i tapusun bî-kusûr emîn-i mezbûra teslîm idüp elimize huccet-i şer'ıyye virilüp ol zamândan berü dört yıldır ki zirâ'at ü harâset idüp öşr ü rûsumun mîrî için ümenâyâ edâ ider iken hâlâ mukâta'ât nâzırı olan Alî husûs-ı mezbûrun kendüye alâkası yoğiken mücerred celb ü ahz-i mâl için "tasarrufunuzda olan yirleri gaybet ile almışsızdur" diyü bizi rencide ider, hayfdur. Bu bâbda elimizde huccet-i şer'ıyye dahı vardır" diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda ellerinde olan huccet-i şer'ıyyeye nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup nâzır-ı merkûmun husûs-ı mezbûra alâkası yoğiken mücerred celb ü ahz-i mâl için mezbûrları

ol vechile rencide eylediği vâkı‘ ise ve ellerinde olan huccetün mazmûnı muvâfık-ı şer‘ olup alâ-vechi'l-hasım sâbit ü zâhir ola men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasız. Şöyle ki; bu bâbda hılâf-ı şer‘ u kânûn bî-vech nesnelerin dahı almışlar ise ba‘de's-sübût şer‘le müteveccih olanlardan hakların alıvirüp bu husûs için tekrâr şikâyet olunmalu eylemeyesiz. Tahrîran fî 15, N., sene: 987.

[117]

266

Vilayet-i Anadolu kadı-askerliğinden mütekait olan Mevlânâ Muhyiddin'e ve defterdarlıktan mütekait olan Mustafa'ya ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Bursa'da sakin Mehmed Çavuş'a hüküm; Bursa'da vaki Evkaf-ı Selâtin ve Havatin-i Selâtin evkafının ve Evkaf-ı Amm mütevellilerinin muhasebelerinin görülüp zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi ve köylerin ve kasabaların hududunun görülüp reayadan haracgüzâr keferenin haraç vermeye muhil olanların yazılıp eksik mukâtaalı yerlerin taliplerine verilmek üzere ferman olunması ve muhasebelerin ve vilayet defteri suretlerinin görülüp defterdarlığa gönderilmesi hakkında.

Vilâyet-i Anatoli kâdî-askerliğünden mütekâ'id olan Mevlânâ Muhyiddîn'e ve defterdârlıktan mütekâ'id olan Mustafa'ya ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Burusa'da sâkin Mehmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Mahmiyye-i Burusa'da vâkı‘ olan evkâf-ı selâtin ve havâtin-i selâtin evkâfının ve evkâf-ı âmm mütevellîlerinin görülen ve görilmeyen zamânlarının üç yıldan bu ana gelince muhâsebeleri görölüp ber-mûceb-i muhâsebe ve muhâsebeden hâric bel‘ u ketmi zâhir olup zimmetlerine lâzım gelen bakâyâ tahsîl olunmak ve kurâ vü mezâri‘ının hudûdı görölüp ve re‘âyâdan harâc-güzâr keferenün harâc virmeğe muhill olan evlâdı yazılıp ve ecr-i mislinden eksik mukâta‘alu yir olup bî-garaz müslimânlar hak üzre mukâta‘a takdîr idüp zi'l-yed kabûl eylemez ise âhara virilmek fermân-ı şerîfüm olmağın Hızâne-i Âmirem'de mahfûz olan muhâsebelerinden ve vakfun mevcûd olan üçer yıllık muhâsebeleri ve vilâyet defteri sûretleri ihrâc olunup iftihâru'l-ümerâ' ve'l-

ekâbir Hızâne-i Âmirem defterdârları *dâmet me'âlîhim* nişânları ile nişânlanup gönderildi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân ve bir sâ'at olmayup emr-i şerîfüm üzre evkâf-ı mezbûrın mütevellîlerin ve kâtiblerin bi'l-cümle huzûrî lâzım olanları getürdüp görilen ve görilmeyen zamânlarınun ve kâtiblerinün müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı yirlü yirinden muhkem teftîş idüp âdet ü kânûn üzre muhâsebelerin görüp bermûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi'ş-şer' ve'l-kânûn zimmetlerine lâzım gelen mâl-ı vakfî kendülerden taleb idüp virmekde te'allül ederlerse emlâk ü esbâblarından bi'l-cümle mâl-ı vakfî şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan bî-kusûr taleb ü tahsîl itdürüp mâl-ı vakfdan kimesne zimmetine bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve zikrolunan kurâ vü mezâri'inun hudûd u sınırları görilüp mesâha olunup vilâyet defteri mücebinece mutasarrıf oldukları çiftliklerinden ziyâde zuhûra gelen yirleri âhardan taleb olanlara vakf için fûrûht itdürüp ve ecr-i mislinden eksik mukâta'alu yirlere mutasarrıf olan kimesneleri dahı getürdüp bî-garaz müslimânlar hak üzre takdîr eyledükleri mukâta'a ile zi'l-yed olanlar kabûl iderse fihâ ve illâ âhardan taleb olanlara virüp ve ba'zı mütevellîler zirâ'at olunur yirlere mukâta'a takdîr olunup ve mukâta'adan öşr vakfa enfa' iken ol makûle mevâdlara “arz sâhiblerisin mukâta'a takdîr olunmuşdur” diyüp ve didüklerine amel itmeyüp vakfa enfa'ı her ne ise tamâm zâhir olup ve sahîh oldukda enfa'ı ile amel olan harâc-güzâr keferenün harâc virmeğe muhill olanlarına dahı kânûn üzre harâc-ı şer'î vaz' idüp amel olan bi'l-cümle evkâf-ı mezbûrenün cüz'î ve küllî görilmesi lâzım olan mevâddı kalan mâdde “hükm-i şerîfümde mukayyed değildir” dimeyüp bi-hasebi'ş-şer' ve'l-kânûn lâzım geleni icrâ idüp mâl-ı vakfa enfa'ı ile amel idüp tekrâr görilmeğe muhtâc ve müştebih bir hale komayup ve hâsıl olan mâl-ı vakfî der-kîse idüp ve mühürleyüp yarar âdemlerinüz ve kifâyet kadarı hısâr-erenleri ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdürüp ve muhtâc-ı arz olursa kazıyyeleri mufassal ü meşrûh yazup kapuma arz idesiz ve tabh olan ta'âmları imâret-i selâtinün ekle kâbil harc-ı sarîh şart-ı vâkıf üzre görilmeyüp ahvâl-i matbaha küllî ıdlâl gelüp fukarâya müşevveş mâl hâsıl olmuşdur. Anı dahı görüp şart-ı vâkıfı ra'ıyyet itdürüp yirine getürmeğe sa'y idüp dikkat idesiz ve hıyâneti zâhir olanların hıyânetin vukû'ı üzre yazup yirlerin yarar ve müstakîm kimesnelere arz idesiz. Tahrîran fî 13, N., sene: 987.

[118]

Tarhala kadısına hüküm; Tarhala kazâsında Ecirlü köyünden birkaç şahsın haymana taifesinden olup hukuk ve rûsumlarını sipahiye ödemelerine rağmen Karacalar mukâtaası mültezimlerinden Ahmed'in, mezkûrların Karacalar hanesinden olduklarını ve rûsum talep edildiğinde vermekte sorun çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip mezkûrların haymana taifesinden olup kanuna aykırı hareket eden eminlerin menedilmesi hakkında.

Tarhâlâ kâdîsına hüküm ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; taht-ı kazâna tâbi' Ecirlü nâm karyeden Muharrem ve Hasan ve Alî nâm kimesneleri havâss-ı hümayûndan Karacalar mukâta'ası mültezimleri olan Ahmed meclis-i şer'a ihzâr idüp mezkûrlar Karacalar hânesinden olup vâkı' olan hukûk u rûsumların talep eyledükde ve virmekde te'allül iderler didüğünde merkûmlar dahı emr-i şerîf ibrâz idüp mazmûnında "biz haymâne tâyifesinden olup vilâyet muharriri oturdukları toprağa ra'ıyyet kayditmekle vâkı' olan hukûk u rûsumların defter mücebince sipâhîye edâ ider iken ümenâ vü ummâle hukûk u rûsum aldurmayasın" diyü fermân olunmağın mezbûrân mültezimler dahı emr-i şerîf ibrâz idüp mazmûnında kadîmden Karacalara zabtolunugelen re'âyânun bedel-i hâs virilmedin vilâyet muharriri "toprağa ra'ıyyet kaydeylemeğın kânûn değıldür, hukûk u rûsumların mültezimlere aldurasın" diyü fermân buyurılıp lâkin mezbûrları muharrir vilâyet toprağa ra'ıyyet yazup tokuz yıldan berü hukûk u rûsumların sipâhîye edâ iderler iken Karacalar mültezimleri "birkaç def'a zulmen ve cebren hukûk u rûsumların almak ile zabt idegeldük" diyü tekrâr talep idüp te'addî iderler. Emîn-i vukûf müslimânlardan cem' u gafîr haber virdüklerin i'lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı' mezkûrlar zikrolunan Karacalar hâneleri re'âyâsı ve re'âyâsı-oğullarından olmayup hâric ez-defter haymâne tâyifesinden olup hîn-i tahrîrde karye-i mezbûrede on yıl tavattun itmiş bulunmağla kânûn üzre oturduğı toprağa ra'ıyyet kaydidüp ol zamândan berü vâkı' olan hukûk u rûsumların olıgelen âdet ü kânûn üzre ve vilâyet defteri mücebince sipâhîye edâ iderken hâlen mezkûrân emînler bilâ-sebeeb ol vechile dahlidüp tekrâr hukûk ve rûsum talep eyledikleri vâkı' ise men' u def' idüp şer'a ve kânûna muhâlif ve vilâyet

defterine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesin. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup kadîmî Karacalar ra'ıyyeti ve ra'ıyyeti oğlu olanlar bir tarîkla kendülerin ihrâc idüp mâl-ı mîrîye gadr müterettib olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olasın. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup arz idesin. Tahrîran fî 13, N., sene: 987.

268

Vilayet-i Rum mukâtaâtı müfettişi Sivas kadısı Mevlânâ Abdullah'a hüküm; Gümüş kadısı ile şikk-ı evvel mukâtaâtına nazır mültezim olan Mustafa ve diğer Mustafa'nın, nefs-i Gümüşte vaki Hurdacıyan taifesinin maden-i mezbûreye iltizam emin olan Hamza'dan memnun olmayıp güvenilir eminlerden birinin madene sarraf olmasını talep etmeleri ve bu hususun teftiş edilip madene en uygun sarrafın tayin edilmesi hakkında.

Vilâyet-i Rûm mukâta'âtı müfettişi Sivas kâdîsı Mevlânâ Abdullâh'a hüküm yazıla ki:

Hâlâ Gümüş kâdîsı ile şikk-ı evvel mukâta'âtına nâzır mültezim olan Mustafa ve diğer Mustafa arz gönderüp; “nefs-i Gümüş'de vâkı' Hurdacıyân tâyifesi gelüp kadîmü'l-eyyâmdan nefs-i Gümüş hocalarından otuz binden ziyâde sermâyemiz olup her yüz dirhem gümüşde kendümüze âyid olan gümüşden beş akça sarrâfiye viregelüp hîn-i muzâyakada ma'den levâzimâtına sarf idüp aslâ ma'den mu'attal kalmayup hâliyâ ma'den-i mezbûra ber-vech-i iltizam emîn olan Hamza sarrâfiye hıdmetin yevmî altı akça ile kendü idüp ma'dene sermâye vormeyup hâlî kalup mîrîye ve bu fetvâya küllî kesr vâkı' olmuşdur. Kadîmden olıgeldüğü üzre nefs-i Gümüş hocalarından Hacı İbrâhîm ve Hacı Mahmûd ve Hacı Mehmed ve Hacı Muharrem ve Hacı Îsâ ve Hacı Memi ve Hacı Hızır ve diğer Hacı Muharrem ve Şeyh-i merkûmun mu'temedlerinden(?) “mahall-i ma'dene sarrâf olmaların taleb iderüz” didüklerinde ahâlî-i vilâyet kadîmden olıgeldüğü üzre mezbûr kimesneler sarrâf olmağa lâıyk ve mâl-ı mîrîye enfa'dur” didüklerin i'lâm eylemişsin. Husûs-ı mezbûr sene: 987 Ramazânı'nun on birinci günü arz olundukda vech-i meşrûh üzre olması fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûrların sarrâf olması mâl-ı mîrîye ve re'âyâyâ ve ma'den-i mezbûrenün ihyâsına

evlâ vü enfa‘ ise bu bâbda mâlımı enfa‘ı ile amel idüp bir dürlü dahı eylemeyesin diyü.
Tahrîran fi 8, Ramazân, sene: 987.

[119]

269

Vilayet-i Anadolu, Karaman, Rum, Zülkadriye, Diyarbakır, Diyar-ı Arab, Midilli ve Sakız kadılarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından nazır Abdülkadir’e hüküm; Zikrolunan sancaklarda vaki yave-i gebran ve hariç ez-defter Kıbtıyan cizyesi cemaatine mültezim olan Mehmed’in hariç ez-defter Kıbtıyan taifesinin bazısının haraçlarını vermekte sorun çıkartmaları ve bazı ümena ve ayak amillerinin zimmetlerinde hayli bakiyesinin kalıp mîrîye olan borcu içün tahsil olunmasını talep etmesi ve bu hususun teftiş edilip cizye ve diğer bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Vilâyet-i Anatoli ve Karaman ve Rûm ve Zülkadriyye ve Diyârbekir ve Diyâr-ı Arab ve Midillü ve Sakız kâdîlarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından nâzır Abdülkâdir'e hüküm yazıla ki:

Zikrolunan sancaklarda vâkı‘ olan yâve-i gebrân ve hâric ez-defter Kıbtıyân cizyesi cemâ‘atine sene: 980 târîhında üç yıl mültezim olup zimmetinde küllî bâkîsi olan Mehmed kapuma gelüp; “mâ-tekaddemden mîrî içün zabtolunugelen hâric ez-defter Kıbtıyân tâyifesinün ba‘zısından tahvîlim içinde vâkı‘ olan harâcları olıgelen âdet ü kânûn üzre taleb eylediğimde “biz kürekeci virdük harâc virmezüz” diyü te‘allül ü nizâ‘ eylemekle harâcları alınmayup zimmetlerinde kalmışdur ve bundan ma‘âdâ ba‘zı ümenâ ve ayak âmillerinün zimmetlerinde hayli bâkîyem kalmışdur. Bu bâbda elimde evâmir-i şerîfe dahı vardur. Şer‘le yirlü yirinden görölüp zimmetlerine zuhûr bulan hakkım mîrîye olan deynim içün tahsîl olunmasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, her birinüz taht-ı kazânuzda mukayyed olup ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda elinde olan evâmir-i şerîfe nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup zikrolunan Çingâne tâyifesinden olup hâlen emîn-i mezbûr tahvîli içinde vâkı‘ olan cizyelerine olıgelen âdet ü kânûn üzre mîrî içün taleb eyledüğünde ol vechile te‘allül eylemekle alınmayup zimmetlerinde kalduğı vâkı‘ ise ve bundan ma‘âdâ

tahvîli içinde olan ümenâ vü ummâl zimmetlerinde vâkı‘ bâkîsi olduğu bi-hasebi’ş-şer’i’ş-şerîf sâbit ü zâhir ola ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih olan cizye ve sâyir bâkîlerin teveccüh idenlerden mîrîye olan deyni için taleb ü tahsîl idüp mâlımdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu def‘a alâkasın kat‘ ve nizâ‘ların ber-taraf idüp bu husûs için tekrâr emr-i şerîfüm göndermeğe muhtâc ve meşkûk ü müştebih bir hale kodurmayasız. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup tezvîr ü telbîsden ve şühûd-ı zûr ile kimesneye iş itdurmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasız diyü. Tahrîran fî 7, Ramazân, sene: 987.

270

Vilayet-i Rum mukâtaâtı müfettişi Sivas kadısı Mevlânâ Abdullah’a hüküm; vilayet-i Rum müfettişliğindeki tahvil-i atik ve cedid mukâtaâtı nazırlarının ve ümena ve ummalın iltizamları gereğince zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilip hazineye gönderilmesi ve bu iş için Dergâh-ı Muallâm çavuşlarından Murad Çavuş’un havâle tayin edilip emin ve amillerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsili hakkında.

Vilâyet-i Rûm mukâta‘âtı müfettişi Sivas kâdîsı Mevlânâ Abdullâh’a hüküm ki:

Taht-ı müfettişliğünde vâkı‘ olan tahvîl-i atîk ve cedîd mukâta‘âtı nâzırlarının ve ümenâ vü ummâlün kıst-ı iltizâmları mücebince zimmetlerine lâzim gelen mâlım sene: 988’de vâkı‘ olan nevrûz-ı hümayûna değin bî-kusûr tahsîl ve dâhıl-i hazîne olması fermân-ı şerîfüm olmağın kısta’l-yevm ve zimem defterlerinün bir sûreti ihrâc olunup iftîhârul-ümerâ’ ve’l-ekâbir Hızâne-i Âmirem Defterdârları *dâmet me‘âlîhim* nişânlarıyla nişânlanup Dergâh-ı Mu‘allâm çavuşlarından Murâd Çavuş *zîde kadruhû* havâle ta’yîn olup gönderildi. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân ve bir sâ‘at te’hîr ü tevakkuf itmeyüp zikrolunan defterlere nazar ve içinde mukayyed olan ümenâ ve mültezimlerin ve mübâşirlerin ve huzûrî lâzim olanları mezbûr çavuşuma buldurup getürdüp gaybet eylemişler ise şer‘le buldurması lâzim olanlara buldurup getürdüp kıst-ı iltizâmları mücebince zimmetlerine lâzim gelen mâlımı kendülerden taleb idüp virmekde te‘allül iderlerse emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi’l-mâllerinden bi’l-cümle mâlımı şer‘le ve

kânûnla müteveccih olanlardan bî-kusûr taleb ve mezbûr çavuşuma taleb ü tahsîl itdürüp mâlîmdan zimmetlerinde bir akça bâkî kodurmayup bu def'a alâkaların kat' itdürüp tekrâr emr-i şerîfüm göndermeğe muhtâc eylemeyesiz ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp mezbûr çavuşuma ve yarar âdemlerinüz ve kifâyet kadarı hisâr-erenleriyle nevrûzdan mukaddem gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdüresiz. Tahrîran fî 9, N., sene: 987.

[120]

271

Mahruse-i Bursa kadısı Mevlânâ Zekeriya'ya hüküm; Bursa mukâtaâtı nezareti ve hâssa harc emanetinin Mihalıçlı Ahmed Çavuş'un sorumluluğunda iken başkasına tayin olunup sonrasında geri Ahmed Çavuş'a verilmesi ve bu hususta mültezime başkalarının müdahalelerinin engellenmesi hakkında.

Mahrûse-i Burusa kâdîsı Mevlânâ Zekeriyyâ'ya hüküm yazıla ki:

Burusa mukâta'âtı nezâreti ve hâssa harc emâneti bundan akdem Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mihalıçlı Ahmed Çavuş uhdesinde iken âhara tevcîh olmağın husûs-ı mezbûr sene: 987 Ramazânı'nun on birinde Pâye-i Serîr-i A'lâ'ya arz olundukda girü merkûm Ahmed Çavuş'a virilmek fermân-ı şerîfüm olup ve mahrûse-i mezbûrede vâkî sâkiye-i selim(?) müstekıl mukâta'a olup mukâta'a-i mezbûre dahı nâzır-ı mezbûrun iltizâmına dâhıl olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, nezâret-i mezbûreye mukâta'a-i merkûmeye şart-ı iltizâmı üzre nâzır-ı mezbûrun âdemlerine kemâ-kân zabtitledürüp müsâmahası olan Alî'ye ve âhardan kimesneye min-ba'd dahlitledürmeyesiz diyü. Tahrîran fî 13, N., sene: 987.

272

Karahisar-ı Şarki sancağı beyine ve evkaf müfettişi Ordu kadısına hüküm; Mahruse-i Trabzon'da vaki Hatuniye İmareti Evkafı mütevellisi Hacı Mehmed'in, Karahisar-ı Şarki sancağında vaki Bayramlı cibayetinde vakıf için hâsıl olan çeltik ve tuz satışının vakfa hâsıl kaydolmasına rağmen dışarıdan gelen bazı kimse ve sipahilerin ucuza pirinç ve tuz alıp vakfa zarar verdikleri ve Vona İskele reislerinden Mahmud ve kardeşi Ali'nin iskeledeki mahzeninin mührünü bozup

tuzu kendi tasarruflarında kullanıp vakfa zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip kanuna aykırı tuz ve çeltik sattırılmayıp vakıf malına zarar verilmekten kaçınılması hakkında.

Karahısâr-ı Şarkî sancağı beğine ve evkâf müfettişi Ordu kâdisına hüküm yazıla ki:

Mahrûse-i Trabzon'da vâkı' olan Hâtûniye Imâreti Evkâfı mütevellîsi Hacı Mehemed hâlen Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; evkâf-ı mezbûreden livâ-i mezbûrede vâkı' Bayramlu cibâyetinde vakf için zirâ'at olunup hâsıl olan çeltük ve mübâya'a-i milh defter-i cedîd-i hâkânîde vakfa hâsıl kaydolunup hafite bey' u şîrâ memnû' iken hâliyâ hâricden ba'zı kimesneler ve sipâhîler gelüp hafite ednâ bahâ ile pirinç ve tuz alup câbîleri bilâ-ma'rifet-i kâdî ve mütevellî rencîde idüp vakfa küllî ihtilâl virürler ve Vona nâm iskele re'îslerlerinden Mahmûd ve karındaşı Alî nâm kimesneler iskele-i mezbûreye bir gemi tuz getirüp ma'rifet-i şer' ve câbî ile der-mahzen olup ve mühürlenüp hıfz olunmuşken mezkûrân re'îsler bilâ-ma'rifet-i şer'-ı şerîf fuzûlî mahzen-i mezbûrun mührin bozup içinde olan tuzu kimin eyalet gemilerine ve kimisin dahı hâric kâdîhğa gönderüp ve kimin kendü evlerinde fûrûht itdürüp vakfa küllî gadr eyledükleri şer'le sâbit ve sicill olunmağın husûs-ı mezbûrun görilmesiyçün emr-i şerîf recâsına i'lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise evkâf-ı mezbûre tuzcılarına ve çeltükçilerine ve sipâh tâyifesine ve re'âyâyâ mütevellî-i mezbûr muvâcehesinde muhkem tenbîh ü te'kîd idesiz ki olıgelmişe muhâlif hafite tuz ve çeltük alup satmayalar ve satdurmayup kadîmden ne vechile fûrûht olunugelmiş ise girü üslûb-ı sâbık ve olıgelen âdet ve kânûn üzre amel idesiz ve mezkûrân re'îsleri dahı getürdüp şer'le teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Ma'rifet-i şer'le der-mahzen olan tuzun bilâ-ma'rifet-i kâdî ve mütevellî mührin bozup ol vechile mâl-ı vakfa gadr eyledükleri bi-hasebi's-şer' sâbit ü zâhir olur ise bu bâbda dahı şer'le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir-i emr-i hümâyûn kimesneye iş itdürmeyüp mâl-ı vakfa gadr olmakdan be-gâyet hazer idüp ba'de't-tenbîh eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi mufassal ü meşrûh yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 13, Ramazân, sene: 987.

[121]

Mukâtaât müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas'a ve Birgi kadısına hüküm; Kara Bostan adlı kişinin, Birgi memlehasına kendisinden önce emin olan Nurullah'ın tahvili içinde yağhane için hâsıl olan susamı kardeşi Emrullah ve ayak amili İbrahim'e toplatıp başka kazâlarda sattırıp iltizamına ve mal-ı mîrîye zarar verdiğini bildirmesi ve bu hususta mezkûrların muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyas'a ve Birgi kâdısına hüküm yazıla ki:

Kara Bostân nâm kimesne kapuma gelüp; “ben Birgi memlehasına tahvîl-i sâbıkda ber-vech-i iltizâm emîn olup mukâta'a-i mezbûreye benden mukaddem emîn olan Nûrullâh tahvîlim içinde yağhâne-i mezbûre örüsünde hâsıl olan sisamı karındaşı Emrullâh ve ayak âmili olan İbrâhîm ile re'âyâdan cem' idüp yağhâneye getürmeyüp hâric kazâlara iletürüp fûrûht itdürmekle mâl-ı mîrîye gadr ve iltizâmıma zarar olmuştur. Şer'le yirlü yerinden âdet ü kânûn üzre muhasebesi görölüp zimmetine lâzım gelen mâl-ı [mîrî] mîrîye olan deynim için tahsîl olunmasını taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup bir def'a muhâsebesi görilmemiş ise kâtibinün müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı mültezim-i mezbûr ve ehl-i vukûf ma'rifetiyle âdet ü kânûn üzre yirlü yerinden muhâsebesini görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetine ne mikdâr mâl-ı mîrî sâbit ü zâhir olursa kendüsinden ve emlâk ü esbâblarından kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bi-kusûr tahsîl itdürüp bu def'a alâkaların kat' ve nizâ'ların ber-taraf idüp tekrâr emr-i şerîfüm gönderilmeğe muhtâc itmeyesiz ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp mültezim-i mezbûrun mîrîye olan deyni için sâyir envâl-i hâssa ile göndermeyüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi mufassal ü meşrûh yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 6, N., sene: 987.

Mukâtaât müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e ve Ankara kadısına hüküm; Seydi adlı kişinin Havâss-ı Hümâyûn emini olan Çırak'tan, Kiçi Haymana'ya tabi Yaylalı, Günyaka, Enbiya, Gökler, Kırlar, Borlı ve Kişnidepe(?) adlı mezzarların bir senelik mahsulünü iltizâm edip şahne olduğu ve kendisinden önceki şahnelerin muhasebelerini görmek istediğinde sorun çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususta mezkûrların muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişi Murtaz-âbâd kâdısı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Ankara kâdısına hüküm yazıla ki:

Seydî nâm kimesne kapuma gelüp; “havâss emîni olan Çırak'dan Kiçi Haymana'ya tâbi‘ Yaylalı ve Günyaka ve Enbiyâ ve Gökler ve Kırlar ve Borlı ve Kişnidepe(?) ve Yavaşlu ve Davudlu nâm mezra‘aların bir senelik mahsûlin altı yüz altmış müd galleye iltizâm idüp şahne olmuşıdım. Eyle olsa iltizâm emîni zikrolunan mezra‘alar benden mukaddem şahneler olan Hoca ve Abdî ve Cebir ve Hasan ve Câbir ve Mustafa ve Esen Kâdî ve Alî ve Süleymân ve Kerem ve İbrâhîm nâm kimesnelerün yirlü yirinden muhâsebelerin görmek istediğimden “yemlûk” diyü her biri beş ve on kile tereke bel‘ u ketm itmek isterler, hayfdur. Hakk u adl üzre yirlü yirinden görölüp zimmetlerine zuhûr iden galleler mîrîye olan deynim içün tahsîl olunmasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûrların bundan akdem bir def‘a muhâsebeleri görölüp faslolunmuş değil ise merkûmun iltizâmı içinde zabteyledükleri zamânun makbûzâtların ehl-i vukûf ma‘rifetleriyle yirlü yerinden olıgelen âdet ü kânûn üzre muhâsebelerin görölüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer‘i's-şerîf zimmetlerine zuhûr iden galleleri merkûmun mîrîye olan deyni içün bî-kusûr taleb ü tahsîl idüp “yemlûk” diyü hılâf-ı şer‘ u kânûn ol vechile te‘allül itdürüp mâl-ı mîrîden kimesne zimmetinde bir habbe bâkî kodurmayup bu def‘a alâkaların kat‘ ve nizâ‘ların ber-taraf idüp bu husûs içün tekrâr kapuma şikâyet gelmelü eylemeyesiz. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 7, N., sene: 987.

[122]

Mukâtaât müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas’a ve Birgi kadısına hüküm; Kara Bostan adlı kişinin, zevaid-i aşar mukâtaası müfettişi olan Hamza Çavuş’un Birgi kazâsındaki aşarına iltizamla ayak amili olup tahvili içinde mukâtaa mahsulünü nazıra teslim etmesine rağmen akçelerin borcuna sayılmadığını ve kendisinden kanuna aykırı olarak akçe alınıp zulmedildiğini bildirmesi ve bu hususta nazırın reayaya zulmünün engellenmesi ve hakkının tahsil edilip mîrîye olan borcuna sayılması hakkında.

Mukâta’ât müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyas’a ve Birgi kâdîsına hüküm yazıla ki:

Kara Bostân nâm kimesne kapuma gelüp; tahvîl-i sâbıkdan zevâyid-i a’şâr mukâta’ası müfettişi olan Hamza Çavuş’dan ben kazâ-yı Birgi a’şârın üç yıla 112.000 akçaya ber-vech-i iltizâm ayak âmili olmuşıdım. Eyle olsa tahvîlim içinde mukâta’a-i mezbûre mahsûlinden nâzır-ı merkûma teslim idüp elime mühürlü temessükler virdüğü akçaları tahvîl âhırinde deynime mahsûb itmedüğünden ma’âdâ ise üç akça câbî üzre bana on bin akçalık gurus virüp sonra zikrolan gurusları kendüye teslim eyledüğimde otuz dokuz akça câbî üzre alup ve bundan gayri kendü cibâyetinden havâle gelen Mehmed nâm âdemisine mukâta’ât mahsûlinden teslim eyledüğü dokuz bin akçadan “havâle akçası” diyü hılâf-ı şer’ u kânûn beş yüz akçam alup zulm ü hayf itmişdür, şer’le yirli yirinden görölüp mîrîye olan deynime mahsûb olunmasını taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Husûs-ı mezbûr bundan akdem bir def’a şer’le görölüp fasl olunmuş olmayup ve on beş yıl mürûr itmiş değil ise hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Fi’l-vâkı’ kazıyye i’lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi’ş-şer’i’ş-şerîf sâbit ü zâhir ola ba’de’s-sübût şer’le müteveccih olan hakkını teveccüh idenlerden taleb ü tahsîl itdürüp mezbûrun mîrîye olan deynine mahsûb itdüresiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup hîle vü hud’a ve şühûd-ı zûrla mâl-ı mîrîye zarar ve hılâf-ı şer’-ı şerîf kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî’ olasız. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 6, N., sene: 987.

Liva-i Karesi mukâtaâtı müfettişi Acem-zade Mevlânâ Muhyiddin'e hüküm; Gönen kasabası ahâlisinin, merhum Gazi Hüdâvendigâr'ın camisinin tamirâtı için yirmi bin akçe tahmin edildiğini ve bundan önceki Gönen kadısı Mevlânâ Danyal'ın bu meblağı Bandırma İskelesi mukâtaası mültezimi Ahmet'ten alıp camiinin tamirâtı için kullanmayıp yediğini ve tamirâtın yarıda kaldığını bildirmeleri ve bu hususta Mevlânâ-yı mezbûrun muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki akçelerin tamirata kullandırılıp işin tamamlandırılması hakkında.

Livâ-i Karesi mukâta'âtı müfettişi Acem-zâde Mevlânâ Muhyiddîn'e hüküm yazıla ki:

Kasaba-yı Gönen ahâlisi hâlâ Südde-i Sa'âdetüm'e âdem gönderüp; “merhûm Gâzî Hudâvendigâr'un kasaba-yı mezbûrede vâkı' olan câmi'-ı şerîfün ta'mîrâtı için yigirmi bin akça tahmîn olunmağın bundan akdem Gönen kâdîsı Mevlânâ Danyal'a ve câmi'-ı mezbûr mütevellîsi Mustafa'ya emr-i şerîf vârid olup ber-mûceb-i emr-i şerîf Mevlânâ-yı mezbûr meblağ-ı mezbûrı Bandırma İskelesi mukâta'asına mültezim olan Ahmed'den alup lâkin câmi'-ı mezbûrun lâzim olan yirlerine sarfıtmeyüp ve mâ-beynde bel' u ekl idüp bi'l-fi'l câmi'-ı mezbûr nâ-tamâm kalup ziyâde zulm ü hayf olmışdur. Yırlü yirinden muhâsebesi görölüp bel' u ekl eyledüğü akça zuhûra gelüp câmi'-ı şerîfün ta'mîrâtı itmâm olunmasın taleb iderüz” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup Mevlânâ-yı mezbûr meblağ-ı mezbûrı câmi'-ı mezbûr ta'mîrâtına sarfıtmeyüp mâ-beynde bel' u ekl eyledüğü vâkı' gibi müfredâtı defterlerinden ve şübhe olan mevâddı yırlü yirinden teftîş ü tefahhus idüp ve âdet ü kânûn üzere muhâsebesin görüp ber mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetine ne mikdâr akça sâbit ü zâhir olursa bâkî kalan ta'mîrâta sarfıtdürüp itmâm-ı maslahat itdüresiz ve görülen muhâsebe ve müfredât defterlerin imzâlayup ve mühürleyüp Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderüp ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fi 6, N., sene: 987.

[123]

Birgi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hüsam'a hüküm; Birgi kazâsında vaki Medine-i Münevvere Evkafı mütevellisi Hüsam'ın, Edigüde(?) köyü paresi

mukâtaası amili Mustafa adlı kişiden, Süleyman ve Rahmetullah adlı kişilerin mezbûr mukâtaayı bir sene iltizam edip mahsulünü aldıklarından sonra mezkûr Mustafa'nın tahvilinin sonra erip ve mezbûr Süleyman'ın zimmetinde birçok vakıf malının kalıp muhasebesinin görülmesi gerektiğini bildirmesi ve bu hususta mültezimin muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesi hakkında.

Birgi kazâsından munfasıl Mevlânâ Husâm'a hüküm yazıla ki:

Birgi kazâsında vâkı' Medîne-i Münevvere Evkâfı mütevellîsi Husâm Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; “evkâf-ı mezbûreden karye-i Edigüde(?) Pâresi mukâta'asına tahvîl-i sâbıkda âmil olan Mustafa nâm kimesne gelüp mukâta'a-i mezbûreyi sene 983'de vâkı' olan Mart evvelinden üç yıl Süleymân ve Rahmetullah nâm kimesneler iltizâm idüp bir sene zabt ve mahsûlin kabzidükden sonra üzerlerinden ben ziyâde idüp tahvîl benim üzerimde tamâm olup mezbûr Süleymân'un zimmetinde hayli mâl-ı vakf vardır yirlü yirinden zamân-ı mübâşeretinün muhâsebesi görülmesi lâzımdür” diyü i'lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup bir def'a muhâsebeleri görilmemiş ise kâtibinün müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı mültezim-i mezbûr ve ehl-i vukûf ma'rifetiyle yirlü yirinden âdet ü kânûn üzre muhâsebesi görölüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' zimmetine lâzım gelen mâl-ı vakf kendüden emlâk ü esbâbından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bî-kusûr tahsîl eyleyüp mâl-ı vakfdan zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu def'a kat'-ı alâka idüp tekrâr hükm-i şerîfüm gönderilmelü eylemeyesin ve hâsıl olan akçayı mütevellî-i mezbûra vakf için teslîm itdürüp ve görilen muhâsebe ve müfredât defterlerin imzâlayup ve mühürleyüp Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 6, N., sene: 987.

278

Tire, Alaşehir ve Keles kadılarına hüküm; Şaban adlı kişinin, Aydın sancağı memlehası mültezimi Mustafa'dan, Tire divanı memlehasını Kara Kadı ve Şehabeddin adlı kişiler ile ortaklaşa iltizam edip ayak amili olmasına rağmen zikrolunan ortaklarının kendisini kabul etmeyip ortaklığını feshettiklerini ve

kendisinden mal-ı mîrî zapt etmemesine rağmen iltizam payı talep edip zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususun görülüp mezkûr Şaban'dan akçe talep edilmemesi ve kanuna aykırı kişilere iş yaptırılmaması hakkında.

Tire ve Alaşehir ve Keles kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Hâliyâ Şa'bân nâm kimesne kapuma gelüp; "livâ-i Aydın memlehasına tahvîl-i sâbıkda mültezim olan Mustafa'dan Tire dîvânı memlehasını Kara Kâdî ve Şehabeddin nâm kimesneler ile ber-vech-i iştirâk iltizâm idüp ayak âmilleri olmuş idük. Eyle olsa zikrolunan müştereklerüm beni kabûl itmeyüp ve mukâta'aya ziyâde idüp mültezim-i mezbûr Mustafa ma'rifetiyle meclis-i şer' de beni ref' idüp elime şer'î temessük virüp ben cüz'î ve küllî mâl-ı mîrî zabtitiş olmayup kendüler müstekıl zabtitişler iken hâlâ mültezim-i mezbûr ve zikrolunan ayak âmilleri hılâf-ı şer' u kânûn benden kıst-ı iltizâm taleb idüp zulm iderler, hayfdur. Bu bâbda elimde huccet-i şer'ıyye dahı vardır" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve ehl-i vukûfdan onat vechile teftîş eyleyüp göresiz. Fi'l-vâkı' mezkûr Şa'bân ve vech-i meşrûh üzre mukâta'a-i mezbûrdan ref' olunup eline huccet virilüp mâl-ı mîrîden zimmetinde akça kalmış olmayup ve kıst-ı iltizâm taleb olunmak îcâb itmez ise ve elinde olan huccet da'vâsına mutâbık olup alâ-vechî'l-hasım mazmûnı sâbit olursa mukarrer tutup hılâfına cevâz göstermeyüp şer'a ve kânûna muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü te'addî itdürmeyesiz. Memnû' olmayanları sekidüp eslemeyüp inâd idenleri ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup Dersa'âdetüm'e arz idesiz diyü. Tahrîran fî 6, N., sene: 987.

[124]

279

Üsküdar kadısına hüküm; Bursa'da merhum Sultan Yıldırım Han Evkafı mütevellişi Muharrem'in, Üsküdar kazâsına tabi Tekneli köyünün mahsulünün toptan olarak amillere verilmesine rağmen amillerin mahsulâtın bedelini belirlenen tarihlerin dışında ödeyerek vakfa zarar verdikleri ve meblağın zamanında tahsili için ricada bulunması ve bu hususta amillerin muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesi hakkında.

Üsküdar kâdîsına hüküm yazıla ki:

Mahmiyye-i Burusa'da vâkı' merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Yıldırım Hân *tâbe serâhü* Evkâfı mütevellîsi Muharrem hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; evkâf-ı mezbûreden Üsküdar kazâsına tâbi' Teknelü nâm karyenün mahsûli ber-vech-i maktû' âmillere viriligelüp hâlâ zimmetlerinde otuz bin akça bâkîleri olup sene: 986 Ağustos'unun mahsûlâtı sene: 987 Mart'ında edâ itmek isteyüp sene-i mezbûrelerinde ahz itmekle mâl-ı vakfa küllî gadr olmağın meblağ-ı mezbûr tahsîl olunmak için emr-i şerîf recâsına i'lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mütevellî-i mezbûrun didüğü âmilleri getürdüp göresin. Fi'l-vâkı' kıst-ı iltizâmları mücebince zimmetlerine lâzım gelen meblağ-ı mezbûrı virmekde te'allül eyledükleri vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer' sâbit ü zâhir olan ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan mâl-ı vakfı kendülerden ve emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyi keizâlik kefil bi'l-mâllerinden bî-kusûr taleb ü tahsîl idüp mâl-ı vakfdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup ve hâsıl olan akçayı mütevellî-i mezbûra vakf için teslîm idüp ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin şöyle bilesin diyü. Tahrîran fî 10, N., sene: 987.

280

Çubuk kazâsından müfrez Şorba(?) kadısına hüküm; Şorba(?) kazâsına tabi Ankara sancağında Yeni Camii ocağı piyadelerinden Ali'nin, hâssa piyade taifesinden olup her sene mîrî hizmetlerini yerine getirip üzerlerine yağ, bal, pirinç, arpa ve haymana salınmamasına rağmen ümena ve ummalın kanuna aykırı üzerlerine salgın salıp rencide ettiklerini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip kanuna aykırı davranan ümena ve ummalın menedilmesi hakkında.

Çubuk kazâsından müfrez Şorba(?) kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi' Ankara sancağında Yeni Câmî' ocağı piyâdeleri tarafından Alî nâm kimesne hâlâ Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; "biz hâssa piyâde tâyifesinden olup her sene vâkı' olan mîrî hıdmetlerimizi edâ idüp kadîmü'l-eyyâmdan üzerimize yağ ve bal ve pirinç ve arpa ve haymâne salınugelmeyüp ve teklîf olunıgelmiş değil iken hâliyâ ümenâ vü ummâl olıgelmişe muhâlif ve üzerimize salgun salup rencide iderler" diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup tâyife-i mezbûreye şimdiye değin vech-i meşrûh üzre nesne teklîf olunugelmiş değil iken hâlâ ümenâ vü ummâl olıgelmiş ve kânûn-ı kadîme muhâlif ol vechile rencîde eyledüğü vâkı' ise men' u def' idüp bu bâbda olıgelmiş ve âdet ü kânûna muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz. Eslemeyüp inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup arz idesiz diyü. Tahrîran fî 10, N., sene: 987.

Vech-i meşrûh üzre

Murtaz-âbâd kâdîsına ki taht-ı kazâna tâbi' Ankara

Sancağında Halîl çiftliği müsellemanlarından Bani nâm kimesne

Kapuma geldi diyü bir hükm dahı yazıla.

[125]

Ahkâm-ı şehir-i Ramazânü'l-mübârek sene: 987 el-cüzü's-sâlis

281

Bursa kadısına ve mukâtaât nazırı Ahmed Çavuş'a hüküm; mukâtaât nazırı Ahmed Çavuş'un, Bursa başcılarında Seydi Hasan doyuruğu kişilerin, serhanelere getirdikleri koyunların baş resmi tahsilinde eminlerin sorun çıkarttığını bildirmeleri ve bu hususta kanuna aykırı eminlerin menedilip serhaneye baş geldiği zaman resim alınıp gelmediğinde resim alınmaması hakkında.

Burusa kâdîsına ve mukâta'ât nâzırı Ahmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Sen ki mukâta'ât nâzırı Ahmed çavuşsun, Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; Mahrûse-i mezbûre başcılarında Seydî Hasan doyuruğu kimesneler gelüp bundan akdem Burusa'ya her zamânda küllî koyun gelüp boğazlanup ser-hânelere beher gün baş gelmek ile serçin mukâta'asına emîn olanlar resm almamışlar. İmdi ba'dehû birkaç yıldır ki koyun gelmemekle gâh olur ki ser-hânelere haftada bir gün baş gelüp “evvelden her gün iki geldük” diyü eslemediği zamânda dahı her gün olmamağla medyûn olup kâr u kisbe kâdir olmayup “işlenmediği günde resm şer'î değildir” diyü elimizde fetvâ-yı şerîfe olmağın bundan akdem hükm-i hümayûn gönderüp sâbıkâ

Bursa Kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn ve hâlâ kâdî olan Mevlânâ Değerdemal(?) Abdî huzûrlarında murâfa‘a olduğumuzda işlenmediği gün resm alınmağa hükmolunmayup ve emînlerin men‘ olunmaları sicill olunup elimizde sûret-i sicill var iken emîn-i mezbur ile geldiğim üzre almak için Bursa kâdîsından cem‘ olup ve emr-i şerîf getürdün diyü girü memnû‘ olmayup takdîr ider. Eslemediği gün resm almak ref‘ olunmasın recâ eyledüklerinde sa‘y ü ta‘arruz olunup bu yirleri üzre bulunduğın i‘lâm eylediği sene: 987 Ramazânı'nun on sekizinde arz olundukda ser-hâneye baş geldiği zamânda alınup gelmediği zamânda hılâf-ı şer‘ alınmamak emrüm olmışdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, emr-i şerîfüm üzre ser-hâneye baş geldiği zamânda ser-hâne emîni resm alup gelmediği zamânda aldırmaıyız diyü. Tahrîran fî 18, N., sene: 987.

282

Terkîn.

Tuzla kadısına hüküm; Tuzla kazâsından bazı kişilerin hâssa Elliciyan taifesinden olup hukuk, rûsum, resm-i bennak, cürm-i cinayet ve sair bad-ı hevalarını emîn ve amillerine ödemelerine rağmen sancakbeyi subaşları, züama, erbab-ı tımar, hâs emînleri ve amilleri ve diğerlerinin tekrar hukuk ve rûsum talep çeşitli mallarını alıp zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususun görülüp havâss-ı hümayûn reayasına sancakbeyi subaşları ve diğer zikrolunan kişiler tarafından müdahalede bulunulmasının menedilmesi hakkında.

Tuzla kâdîsına hüküm ki:

Kazâ-i mezbûreden Nasûh ve Mustafa ve Hızır ve Hacı Nasûh ve İlyâs nâm kimesneler kapuma gelüp; “biz hâssa Elliciyân tâyifesinden olup eyle olsa vâkı‘ olan hukûk u rûsûm ve resm-i bennâk ve cürm-i cinâyet ve sâyir bâd-ı hevâmızı olıgelen adet ü kânûn üzre vilâyet defteri mücebince bir def‘a emîn ve âmillerimize edâ eyledükden sonra sancakbeği subaşları ve zü‘amâ vü erbâb-ı tîmâr ve hâs emînleri ve âmilleri ve gayriler tekrâr hukûk u rûsûm taleb idüp ve ziyâde atlu ile üzerimize konup müft ü meccânen yim ü yimeklerimiz alup ve olıgelmişe muhâlif üzerimize yağ ve bal ve saman ve arpa salup envâ‘-ı zulm ü hayf iderler” diyü bildürdiler. İmdi; havâss-ı hümayûnum re‘âyâsı min-küllil-vücûh serbestdür; hâricden dahlolunmak kat‘â câyiz değildir. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise zikrolunan sancakbeğı subaşılar ve zü'amâ vü erbâb-ı tîmâr ve havâss-ı hümâyûn emîn ve âmillerine tenbîh ü te'kîd idesin. Min-ba'd havâss-ı hümâyûnum re'âyâsinun vâkı' olan hukûk u rûsûm ve cürm-i cinâyet ve sâyir bâd-ı hevâlarına dahlitmeyeler ve itdürmeyesin ve ziyâde atlu ile üzerlerine kondurmayup müft ü meccânen yim ü yimeklerin aldirmayasın ve lâzım olup aldıkları yim ü yimeklerin narh-ı cârî üzere akçaların ashâbına alıvirüp ve hılâf-ı şer' u kânûn üzerlerine arpa ve saman saldırmayup zulm ü hayf itdürmeyesin. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 18, N., sene: 987.

[126]

283

Nukilet.

Vilayet-i Trabzon mukâtaâtı müfettişine hüküm; Trabzon'da hâssa harc emini Hasan'ın, vilayet mukâtaâtının muhasebelerini eskiden beri hâssa harc kâtibi ile mukâtaât kâtiplerinin görüp kaydetmelerine rağmen şimdi birkaç yıl olmasına rağmen mukâtaât kâtiplerinin mültezimleri ile ittifak edip akçeleri hariç yazıp mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususun görülüp mukâtaa kâtiplerinin suiistimallerinin engellenmesi hakkında.

Vilâyet-i Trabzon mukâta'âtı müfettişine hüküm yazıla ki:

Vilâyet-i mezbûrede Hâssa Harc emîni olan Hasan Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; vilâyet-i mezbûre mukâta'âtının vâkı' olan muhâsebelerinde mâ-tekaddemden şimdiye değin hâssa harc kâtibi olanlar rûz-be-rûz mukâta'ât kâtipleri ile ma'a müfredâtıyla defter idüp ve sene-i âhırinde muhâsesini göregelüp ve husûs-ı mezbûr için elimizde emr-i şerîf dahı var iken şimdiki hâlde birkaç yıl vardır ki mukâta'ât kâtipleri mültezimleri ile müttetik olup niçe akçaları defterden hâric koyup mâl-ı mîrîye gadr iderler. Emr-i sâbık ve âdet-i kadîme üzre hâssa harc kâtibi ma'rifetiyle her mukâta'a rûz-be-rûz defter idüp ve muhâsebâtı dahı sadâkat ü istikâmet üzre görilmek için emr-i şerîf recâsına i'lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup kadîmü'l-eyyâmdan zikrolunan mukâta'ât muhâsebelerini hâssa harc kâtibi olanlar göregelüp ve

“müfredâtıyla defter eyleye” diyü ellerinde emr-i sâbık olup vech-i meşrûh üzre olması mâl-ı mîrîye enfa‘ ise bu bâbda olıgelen âdet-i kadîme ve emr-i sâbık mücebince ve mâl-ı mîrîye enfa‘ ile amel idüp bir dürlü dahı eylemeyesin diyü. Tahrîran fî 11, Ramazân, sene: 987.

284

Aydın ve Saruhan sancaklarında vaki olan hashha-i cedide-i saniye müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas’a ve nazırına hüküm; Müfettişliğe ve nazırlığa dair bazı mukâtaât emînlerinin tahvillerinin tamam olup ve bazılarının tahvillerini geçeli hayli zaman olduğu ve mukâtaaların kimlere satıldığıının meçhul olduğunun bildirilmesi bu hususta emînlerin muhasebesinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Aydın ve Saruhan sancaklarında vâkı‘ olan hâshâ-i cedîde-i sâniye müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve nâzırına hüküm yazıla ki:

Hâlîyâ müfettişliğine ve nezâretüne müte‘allik ba‘zı mukâta‘ât emînlerinin tahvilleri tamâm olup ve ba‘zılarının dahı tahvîl-i cedîdleri mürûr ideli hayli zamân olup ve ol asıl mukâta‘alar kimilere fûrûht olunup der-uhde olunmuşdur. Hızâne-i Âmirem defterlerinden fûrûhtları nâ-ma‘lûm olup mukayyed olmamağın zikrolunan mukâta‘alar künhi ve hakîkati ile ma‘lûm olmak lâzım ü mühimm olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, sen ki mukâta‘ât müfettişi ve nâzırsın, bir ân ve bir sâ‘at te’hîr ü tevakkuf itmeyüp bu husûsa bi’z-zât gereği gibi mukayyed olup tahvilleri tamâm olan mukâta‘aların âdet ü kânûn üzre vâkı‘ olan müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddun yirlü yirinden muhâsebelerin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi’sher‘ ve’l-kânûn üzerlerinde ne mikdâr mâlım zuhûr iderse bî-kusûr taleb ü tahsîl itdürüp ism-i mâl ıtlâk olunur nesneleri kalmayup mâlımı virmekde te‘allül idüp ızhâr-ı acz iderlerse emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi’l-mâllerinden ve müzekkîlerinden tahsîl itdürüp Dergâh-ı Mu‘allâm'a gönderesiz ve tahvilleri tamâm olup fûrûhtı lâzım olan mukâta‘aları yarar u mâldâr tâlibler bulup müfettiş huzûrında kefiller alup esâmîleri ve iştihârları ve sâkin oldukları yirleri ile sebt-i sicill idüp der-uhde olunmadık bir hâlî mukâta‘a komayup cümlesin sûret-i sicillin tafsîli üzre ayân ve beyân eyleyüp sûret-i sicilli imzâlayup ve mühürleyüp muhülle Dergâh-ı Mu‘allâm'a

gönderesiz ki her mukâta‘a mahalli mahalline kaydoluna ve bi'l-cümle zikrolunan mukâta‘aların görülmesi husûsı sana sipâriş olunmuşdur. Şöyle ki; her mukâta‘ayı yarar kimesnelere fûrûht ve der-uhde itmeyüp veyâhûd mukâta‘aları müflise ve medyûna virüp sonra tahvîl âhırinde mukâta‘alara nev‘an zarar u noksân müterettib ola mes‘ûl olduğunuzdan gayri zararı sizden tazmîn itdürilmek mukarrerdür, ana göre basîret üzere olup bâb-ı ikdâmda dakîka fevtitmeyesiz diyü. Tahrîran fî 13, Ramazân, sene: 987.

[127]

285

Vilayet-i Rum’un atik hâslarına müfettiş olan Tokat kadısı Mevlânâ Şemseddin’e hüküm; Rum vilayeti şikk-ı evvel mukâtaâtına iltizam nazır olan Seydi Ali’nin, Samsun İskeleyi mukâtaasını Pir Mehmed adlı kişinin tahammülünden fazlaya iltizam edip sonrasında mukâtaadan el çektiğini ve mukâtaaya dışarıdan kimsenin talip olmaması üzerine tekrar mezkûr Mehmed’in uygun gördüğü akçeye kabul ettiğini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip bahane ile mukâtaaya zarar verilmesinden kaçınılması gerektiği aksi halde kendilerinin mesul tutulacağının bildirilmesi hakkında.

Vilâyet-i Rûm'un atîk hâslarına müfettiş olan Tokat kâdisı Mevlânâ Şemseddîn'e hüküm yazıla ki:

Vilâyet-i mezbûrenün şikk-ı evvel mukâta‘âtına ber-vech-i iltizâm nâzır olan Seydî Alî Dergâh-ı Mu‘allâm'a arz gönderüp; “taht-ı nezâretinde olan Samsun İskeleyi mukâta‘asının tahvîl-i sâbıkı 600.000 akçada iken Pîr Mehemed nâm kimesne Dersa‘âdet'den 300.000 akça ziyâde ile tahvîl-i cedîdden 900.000 akçaya iltizâm idüp berât-ı hümayûn ibrâz idüp tahammülünden ziyâdeye olmağla kimesne taleb olmamağla hâlî vü mu‘attal kalmak ihtimâli olmağın ber-mûceb-i berât-ı şerîf zabtına ruhsat virilüp bir niçe ay zabteyleyüp bu iltizâm üzere tahvîli merkûmun üzerinde tamâm olursa küllî kesr eyleyüp haklaşmağa cür‘et idemedüğü için mezbûr Mehemed mukâta‘adan el çeküp mukâta‘a hâlî vü mu‘attal kalup âhardan kimesne dahı talîb olmayup ber-vech-i emânet zabtolunursa nısfı dahı tahsîl olacağından iştibâh olmamağın yine mezbûr Pîr Mehemed 710.000 akçaya kabûl idüp vech-i meşrûh üzere olmak mîrîye ve haklaşmağa enfa‘ olmağın vukû‘ı üzere arzulundı” diyü bildürmeğın. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, sen ki müfettişsin, bu husûsa gereği gibi dikkat ü ihtimâm idüp mukâta'a-i mezbûre nâzırı arzyledüğü gibi olup 900.000 akçaya tahammüli olduğın ve olmaduğın ehl-i vukûfdan teftîş idüp göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise aslı ve hakîkatı üzre mufasssal ü meşrûh yazup arzidesin. Ammâ; bu bahâne ile mukâta'aya zarar olmakdan be-gâyet hazer idesin ki sonradan mes'ûl olursın ve mültezim-i mezbûr hayli zamândur ki kefâlesi defteri gelmemişdür. Mültezimler kefiline virmedin mukâta'aya mübâşeret eylemek kânûna muhâlifdür. Mukâta'a-i mezbûre her kimün uhdesinde firâr iderse zarar mâla yarar kefillerin alup sicille kayditdükden sonra bir sûretin mühürleyüp Hızâne-i Âmirem'e gönderesin ba'dehû mübâşeret idesin diyü. Tahrîran fî 15, N., sene: 987.

286

Liva-i Aydın ve Saruhan'da vaki atik hâslar mukâtaâtı müfettişi Eğrigöz kazâsından munfasıl Mevlânâ Taceddin'e ve Adala kadısına hüküm; Satı adlı kişinin, Saruhan sancağı hâslarına iltizam emin olan Şahsuvar'dan Adala ve Sart kadılıklarının yave ve bad-ı hevasını iltizam edip ayak amili olup gerekli ödemeyi mezkûr Şahsuvar'a yapmasına rağmen Şahsuvar'ın vefat edip bakâyâsı tahsilini üstlenen Seydi Ahmed Çavuş'un elinde olan temessük ve hüccete bakmadan kendisinden tekrar akçe talep edip zulmettiğini bildirmesi ve bu hususta muhasebelerin teftiş ve tahsilinin yapılp bir defa teslim edilen akçenin tekrar talep edilmemesi hakkında.

Livâ-i Aydın ve Saruhan'da vâkı' atik hâslar mukâta'âtı müfettişi Eğrigöz kazâsından munfasıl Mevlânâ Tâceddîn'e ve Adala kâdîsına hüküm yazıla ki:

Satı nâm kimesne hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; livâ-i Saruhan hâslarına tahvîl-i sâbıkda ber-vech-i iltizâm emîn olan Şehsüvâr'dan Adala ve Sart kâdîlıklarının yâve ve bād-ı hevâsın üç yıla dokuz bin akçaya iltizâm idüp ayak âmili olmuşıdım. Eyle olsa mukâta'a-i mezbûreyi tahvîl âhırine değin zabtidüp şart-ı iltizâmım mücebince zimmetime lâzim gelen meblâğ-ı mezbûr emîn-i mezbûra bî-kusûr teslîm idüp elime mühürlü temessükler virdükden sonra mukâta'ât nâzırı olan Bekir Çavuş dahı temessükâtum mücebince elime huccet-i şer'ıyye virüp kat'-ı alâka olunup zimmetimde bir akça ve bir habbe bâkî kalmayup şer'le ve kânûnla benden mâl-ı mîrî talep olunmak îcâb eylemez iken hâlâ nâzır-ı mezbûr fevtolmağın bakâyâsı tahsiline müte'ahhid olan

Seydî Ahmed Çavuş elimde olan temessükâta ve huccet-i şer'ıyyeye amel itmeyüp bir def'a teslîm eyledüğim akçayı tekrâr taleb idüp zulm ü hayf ider. Bu bâbda elimde huccet-i şer'ıyye dahı vardır" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda elinde olan huccet-i şer'ıyyeye ve temessüklerine nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup âmil-i mezbûr şart-ı iltizâmı mücebine zimmetine lâzım gelen mâl-ı mîrîyi emîn-i mezbûr Şehsüvâr'a teslîm eyledüğüne elinde ma'mûlün-bih temessükleri ve nâzır-ı mezbûrdan huccet-i şer'ıyyesi olup şer'le ve kânûnla bundan mâl-ı mîrî taleb olunmak îcâb eylemez ise hâlâ nâzır-ı mezbûr bir def'a teslîm eyledüğü akçayı tekrâr taleb eyledüğü vâkı' ise ve zikrolunan huccet-i şer'ıyyenün mazmûnı muvâfık-ı şer' olup alâ-vechi'l-hasım bi-hasebi's-şer' sâbit ü zâhir olursa meblâğ-ı mezbûrî şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan nâzır-ı mezbûra bî-kusûr taleb ü tahsîl itdürdükden sonra şer'a ve kânûna muhâlif ve huccet-i şer'ıyye ve ma'mûlün-bih temessükâtına mugâyir bunı bî-vech rencîde itdürmeyüp bu husûs için tekrâr şikâyet gelmeli eylemeyesiz ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fi 15, N., sene: 987.

[128]

287

Vilâyet-i Anadolu kadılarına hüküm; Anadolu vilâyetinde vaki Gureban ve Gurebetan mukâtaasına iltizam emin olan Nasuh bin Şahsuvar'ın, zikrolunan taifenin hukuk, rûsum, beytûlmal, mal-ı mefkud, cürm ü cinayet vs. bad-ı hevalarına beylerbeyi, sancakbeyi subaşıları, züama, erbab-ı tımar, evkaf ve emlak zabitleri vd. müdahalede bulunup iltizamına ve mal-ı mîrîye zarar verildiğini bildirmesi ve bu hususun görülüp havâss-ı hümâyûn reayasına beylerbeyi, sancakbeyi subaşıları vd. kişilerin müdahalede bulunulmasının engellenmesi hakkında.

Vilâyet-i Anadolu kâdılarına hüküm yazıla ki:

Vilâyet-i Anadolu'da vâkı' olan Gurebân ve Gurebetan mukâta'âsına sene: 986 Zi'l-ka'desi'nün yigirmisinden üç yıla 370.000 akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olan Nasûh bin Şehsüvâr nâm kimesne kapuma âdem gönderüp; "zikrolunan tâyifesinün vâkı' olan

hukûk u rûsûm ve beytül-mâl ve mâl-i mefkûd ve cürm-i cinâyet ve sâyir bâd-ı hevâlarına beğlerbeği ve sancakbeği subaşılari ve zü'amâ vü erbâb-ı tîmâr ve evkâf ve emlâk zâbitlari ve gayriler dahleylemekle mâl-ı mîrîye gadr ve iltizâmıma zarar müterettib olmışdur” diyü bildürdi. İmdi; havâss-ı hümâyûnum re'âyâsı min-küllil-vücûh serbestdür; hâricden dahlolunmak kat'â câyiz değildir. Buyurdum ki:

Hük-m-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise bunların muvâcehesinde beğlerbeği ve sancak beği subaşılari ve zü'amâ vü erbâb-ı tîmâr ve evkâf ve emlâk zâbitlari ve gayrilere tenbîh ü te'kîd idesiz ki min-ba'd havâss-ı hümâyûnum re'âyâsının vâkı' olan hukûk u rûsûm ve cürm-i cinâyet ve beytül-mâl ve sâyir bâd-ı hevâsına dahlitmeyeler ve itdürmeyüp mâl-ı mîrîye zarar u ziyân olmakdan hazer idesiz. Meğer bunlardan birinün cürm-i galîzi sâdır ve hük-m-i kâdî lâhık sebt-i sicill olup salb ü siyâsete veyâ kat'-ı uzva müstehk olduklarında salb ü siyâsete me'mûr oldukda emînleri ma'rifetiyle yirinde icrâ itdürüp hâric kazâyâ iletürmeyesiz ve bedel-i siyâset diyü bir akça ve bir habbelerin almayalar ve aldirmayasız ve tâyife-i mezbûreden ba'zısı “biz hîn-i tahrîrde fermân-ı hümâyûna sene yazılduk” diyü “mîrîye âyid ü râci' olan hukûk u rûsûmların virmekde te'allül iderler” diyü bildürdi, göresiz. Şöyle ki; didüğü kimesneler tâyife-i mezbûreden oldukları vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola olıgelen âdet ü kanûn üzre mîrîye âyid ve bunun tahvîl târîhine râci' olan hukûk u rûsûmları teveccüh idenlerden alıvırüp mâl-ı mîrîye zarar müterettib olmakdan ve hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye dahı zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olası. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 14, N., sene: 987.

288

Ankara mukâtaâtı müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e ve Ankara kadısına hüküm; Ankara kazâsına tabi Bali Öyük ve Çevik mezraları ve Yalancı ve Balabanlı köylerinde zeameti olan Osman'ın, zikrolunan köylerin sınırları içerisinde öşür ve rûsumunu sipahilerin zapt ettiğı yerlere mevkufat emînleri ve amillerinin kanuna aykırı olarak müdahalede bulunup zaptlarına mani olduklarını bildirmesi ve bu hususun görölüp kanuna aykırı davranan mevkufat emînleri ve amillerinin menedilmesi hakkında.

Ankara mukâta‘âtı müfettişi Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Ankara kâdîsına hüküm yazıla ki:

Ankara kazâsına tâbî‘ mezra‘a-i Balî Öyük ve mezra‘a-i Çevik ve Yalancı ve Balabanlu nâm karyelerden ze‘âmeti olan Osmân hâlâ kapuma âdem gönderüp; “vilâyet defteri mûcebince zikrolunan karyelerün mu‘ayyen ü mümtâz sınırı dâhilinde ve kadîmden öşr ve rûsûmı sipâhî olanlar zabtidegeldikleri yirlere mevkûfât emînleri ve âmilleri hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyete dahlidüp zabtımıza mâni‘ olurlar, hayfdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresiz. Fî'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup münâze‘un-fih olan yirlerün öşr ve rûsûmı kadîmden mîrî için zabtolunugelen yirlerden olmayup vilâyet defterinde sarâhaten sipâhiye hâsıl kaydolunan karyelerün mu‘ayyen ü mümtâz sınırı dâhilinde olup vechen mine'l-vücûh mîrî cânibden dahlolunmak îcâb eylemez ise hâlâ mezkûrân mevkûfât emînleri ve âmilleri hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet ol vechile dahlidüp rencîde eyledükleri vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir kimesneye iş itdûrmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olasız. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 14, N., sene: 987.

[129]

289

Cezire-i Midilli mukâtaâtı müfettişi Midilli kadısı Mevlânâ Muhyiddin’e hüküm; Midilli Adası yakınlarındaki Sarımsak Burnu’nda Merkeb Adası demekle bilinen harabe adayı bundan önce Bani re’îs ve Somayendanos(?) adlı zimmîlerin iltizam edip haymana ve perakende reaya taifesine ektirip biçtirip bayındır hale getirdikten sonra Midilli Adası emini Ali’nin, adanın durumunu bilmeyen kişiler tarafından ayartılıp adayı iltizam ettikten sonra adanın durumunun daha beter hale geldiğinin bildirilmesi ve adanın imar iltizamının bu işe kadir olan mezkûr zimmîlere verilip dışarıdan kimsenin müdahalede bulunmasına izin verilmemesi hakkında.

Cezîre-i Midillü mukâta'âtı müfettişi Midillü kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e hüküm yazıla ki:

Hâlâ Dersa'âdetüm'e arz gönderüp; cezîre-i Midillü'ye karîb Sarımsak Burnı'nda Merkeb Adası demekle ma'rûf hâlî vü harâbe adayı bundan akdem Yani re'îs ve Somayedanos(?) nâm zimmîler Hızâne-i Âmire'ye yüz sikke resm-i tapu teslîm idüp üç yıla değin haymâne ve perâkende re'âyâ tâyifesiyle ekdirüp ve biçdürüp ve şeneldüp üç yıldan sonra beş bin akçayı kendümüz getirüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm eylemek üzre iltizâm idüp havâss-ı hümayûn re'âyâsından ve defterde mukayyed olan vilâyet halkından mezbûr adaya kimesne karışmayup rencîde vü remîde eylememek üzre emr-i şerîf virilmişidi. Hâlâ Midillü İskelesi emîni olan Alî mezbûr adanun ahvâline vukûfı olmamağın ba'zı ahvâl bilmeyen kimesneler igvâsıyla cezîre-i mezbûre tapuya virilmek kâbildür. Virildüğü takdîrce çok akça hâsıl olur ve üç yıl mürûr eyledükden sonra “öşürden ne iltizâm olunan akça hâsıl olur” diyü merkûm zimmîler virdükleri yüz filorisini virdüğünden ma'âdâ evvelki yıldan beşer bin akçayı virmek üzre Merkeb Adası'nı iltizâm idüp bu zamâna geldükde kat'â tapular ile alur kimesne bilmeyüp ve merkûm Alî mezbûr adaya âdem getirüp şeneldüp ma'mûr eylemeğe hîç bir vechile kâdir olmayup ada evvelkinden beter harâb olup üç yıla değin virecek akçayı dahı kendü yanından virmek lazım gelüp lâkin ada ma'mûr olduğu takdîrce umûmen etrâf ve nevâhîde olan ahâlî-i şehir ve kurâsı tamâm aynı eyledüğünden ma'âdâ ma'mûr oldukdan sonra öşürden cânib-i mîrîye yıldan yıla otuz bin akça dahı ziyâde hâsıl olacağında kat'â iştibâh yokdur. Merkûm Bânî re'îs mezbûr adayı üç yıla değin şeneldüp ma'mûr eyleyüp re'âyâ vü berâyâyâ nâfi' olduğundan gayri küllî öşr hâsıl olmak mukarrer olup ve mezbûr zimmîler dahı ma'mûr eylemeğe her vechile kâdir olup ve etrâf u eknâfdan niçe fukarâ zimmîler gelüp ada ma'mûr olmak üzre iken iltizâmı üzerinden def' olmağla gelen zimmîler dahı müşerref olup cezîre-i mezbûre girü harâba müteveccih olmağın yine merkûm zimmîlere iltizâm-ı sâbık üzre virilüp üç yıldan sonra ma'mûr olup “cânib-i mîrîye küllî öşr hâsıl olmak mukarrerdür” diyü i'lâm eylemişsin. İmdi husûs-ı mezbûr sene: 987 Ramazânı'nun on üçüncü günü arzolundukda kazıyye i'lâm olunduğu gibi olup cezîre-i mezbûrenün ta'mîrine ve şeneldmesine mezkûrân zimmîler kâdir ise girü iltizâmları üzre mukarrer olunmak fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, sen ki Mevlânâ-yı mezbûrsun, bu husûsa mukayyed olup göresin. Vech-i meşrûh üzre mezbûrân zimmîlerin iltizâm-ı sâbıkları üzre mezbûr ada

şenelüp cânib-i mîrîye enfa‘ olup mezkûrlara virilmek evlâ ise iltizâmları üzre ellerinde olan emr-i sâbıkum mücebince zabt u tasarruf itdürüp hâricden kimesneye bî-vech dahl ü ta‘arruz itdürmeyesin ve bi'l-cümle bu bâbda basîret üzre olup hılâf-ı emr mâlîma zarar müterettib olmakdan hazer idesin. Cezîre-i mezbûre başka mukâta‘a olmuşdur, Midillü nâzırına dahlitdurmeyüp zamânında meblağ-ı mezbûrî kendümüz Hızâne-i Âmirem'e getürdüp teslîm itmek üzre mezbûrlara zabtitdüresin ve muhkem tenbîh ü te'kîd idesin ki kimesnenün yazıldığıñ cezîre-i mezbûreye getürmeyüp hâric ez-defter olan haymâne ile şenleddüresin Tahrîran fî 15, N., sene: 987.

[130]

290

Ereğli kadısına hüküm; Ereğli kazâsına tabi Urban, Saban ve Başın adlı cemaatler ahalisinden Zeynelabidin'in, emin ve amillerinin kanuna aykırı olarak hukuk, rûsum, rûsum-i bennak ve adet-i ağnamlarını ve çeşitli akçe ve yiyeceklerini alıp zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususta adet-i ağnam tahsilinin kanuna göre yapılıp emin ve amillerin reayaya zulümlerinin engellenmesi hakkında.

Ereğli kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi‘ Urbân, Saban ve Başın nâm cemâ‘atler ahâlîsi cânibinden Zeynelâbidîn nâm kimesne Dersa‘âdetüm'e gelüp; emîn ve âmillerimiz olanlar vâkı‘ olan hukûk u rûsûm ve rûsûm-ı bennâk ve âdet-i ağnâmımız olıgelen âdet ü kânûn üzre almayup ziyâde alduklarından ma‘âdâ “resîd ve çubuk ve hıdmetkâr akçası” diyü akçamız alup ve şer‘le üzerimize cürm sâbit ü zâhir olmadın bilâ-ma‘rifet-i kâdî cerîme taleb idüp ve ziyâde atlu ile üzerimize konup müft ü meccânen yim ü yimeklerimiz alup zulm ü te‘addî iderler, hayfdur” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise bunların muvâcehesinde zikrolunan ümenâ vü ummâle muhkem tenbîh ü te'kîd idesin ki vâkı‘ olan hukûk u rûsûm ve resm-i bennâkdan olıgelen âdet ü kânûn ve vilâyet defteri mücebince aldırup “resîd ve çubuk ve hıdmetkâr ve kâtib ve havâle akçası” diyü ziyâde bir akçaların aldirmayasın ve her Abril evvelinde ellerinde mevcûd bulunan koyunların add ü defter itdükden sonra iki koyuna bir akça âdet-i ağnâm ve her üç yüz koyuna beş akça hısâbı üzre resm-i ağılların aldurup ve şer‘le üzerlerine cürm sâbit ü zâhir olmadın

bilâ-ma‘rifet-i kâdî “cerîme” diyü bir akça ve bir habbelerin almayalar ve aldirmayasın ve ziyâde atlu ile üzerlerine kondurmayup müft ü meccânen yim ü yimek taleb itdürmeysesin ve lâzım olup aldıkları yim ü yimeğin narh-ı cârî üzre cümlesin ashâbına alıvirüp bu husûs içün tekrâr kapuma şikâyeteye gelmelü eylemeysesin. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 15, N., sene: 987.

291

Yörük ve Ayaş kadılarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Nasuh Çavuş’a hüküm; Amasya’da vaki merhum Sultan Bayezid Han İmaret Evkafı’ndan Ayaş kazâsına tabi nahiye-i Gödel cibayetine iltizamla cabi olan Behram’ın, nahiye-i Gödel’de Hacı Derviş Ali, Abdullah ve Kemal adlı kişiler ve kardeşlerinin vakfa ait yerlerde mutasarrıf olup bağlarda ziraat edip hâsıl eyledikleri hububatın vakfa ait olan hissesini vermekte sorun çıkartıp vakıf malına zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususta zikrolunan kişilerin sorun çıkartmalarının engellenip vakıf gelirlerinin tahsil edilmesi hakkında.

Yörük ve Ayaş kâdılarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Nasûh Çavuş’a hüküm yazıla ki:

Hâlâ Behrâm nâm kimesne Südde-i Sa‘âdetüm’e âdem gönderüp; “bi'l-fi'l berât-ı şerîfle Amâsiyye’de vâkı‘ merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Bâyezîd Hân *tâbe serâhü* Imâreti Evkâfı’ndan Ayaş kazâsına tâbi‘ nâhiye-i Gödel cibâyetine ber-vech-i iltizâm câbî olup eyle olsa nâhiye-i mezbûreden Hacı Dervîş Alî ve Abdullâh ve Kemâl nâm kimesneler ve karındaşları evkâf-ı mezbûre yirlerinden mutasarrıf oldukları bâğlarınun ve zirâ‘at ü harâset idüp hâsıl eyledükleri penbe ve sâyir hubûbâtun kanûn üzre vakfa âyid hıssasın virmeyüp benüm ma‘rifetüm yoğiken ta‘şîr idüp ve bostânların bozmağın bana bundan akdem emr-i şerîf ihrâc idüp şer‘-ı şerîfe da‘vet olundukda itâ‘at-i şer‘ eylemeyüp mâl-ı vakfa küllî gadr eylemişlerdür. Şer‘le görölüp vakfa âyid ü râci‘ mahsûl alıvirilmek içün emr-i şerîf taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hüküm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup şer‘le göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise mezkûrân kimesneleri getürdüp câbî-i mezbûr muvâcehesinde muhkem tenbîh idesiz ki vakfun toprağında zirâ‘at ü harâset idüp hâsıl eyledükleri tereke ve bostân ve bâğçelerinün vakfa âyid ü râci‘ hukûk u rüsûmların olıgelen âdet ü

kânûn ve vilâyet defteri mûcebince câbî-i mezbûr ol idüp bî-vech te'allül ü nizâ' eyletmeyeler ve itdürmeysesiz. Şöyle ki: vakfa âyid ü râci' mahsûlden zimmetlerinde alınmalarında hukûk u rûsûm dahı var ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan mâl-ı vakfa câbî-i mezbûr alıvirüp ba'de't-tenbîh eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd iderlerse ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup Dersa'âdetüm'e arz idesiz diyü. Tahrîran fî 15, N., sene: 987.

[131]

292

Teke sancağı kadılarına hüküm; Teke sancağı mevkufatı iltizam emini Hızır bin Yahya'nın, Teke sancağında vaki kırk ocak müsellemleri reayasının nısf-ı bad-ı heva ve hariç ez-defter müsellemler oğullarının hukuk, rûsum ve adet-i ağnamlarının iltizamına dâhil olmasına rağmen kanuna aykırı olarak hariç ez-defter emîn ve amillerinin müdahalede bulunup zaptına mani olduklarını bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip mukâtaa gelirlerinin tahsil edilip kanuna aykırı davranan emîn ve amillerin menedilmesi hakkında.

Teke sancağı kâdılarına hüküm yazıla ki:

Livâ-i mezbûre mevkûfâtına sene: 985 Şa'bânı'nun on dokuzuncı gününden üç yıla üç yüz bin akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olan Hızır bin Yahya nâm kimesne Dersa'âdetüm'e gelüp; livâ-i mezbûrede vâkı' olan kırk ocak müsellemleri re'âyâsının nısf-ı bād-ı hevâsı ve hâric ez-defter müsellemler oğullarının vâkı' olan hukûk u rûsûmların ve âdet-i ağnâmı iltizâmına dâhil olup kadîmden mevkûfât emînleri mevkûf içün zabtidegelmişler iken hâlâ olıgelmişe muhâlif hâric ez-defter emînleri ve amilleri "hâric ez-defterdür" diyü dahlidüp zabtıma mâni' olurlar" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hüküm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup münâze'un-fih olan re'âyânun hukûk u rûsûm ve âdet-i ağnâmları mültezim-i mezbûrun iltizâmına dâhil olup kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ mevkûf içün zabtolunugelüp hâric ez-defter emînleri ve âmilleri zabtidegelmeyüp iltizâmlarına dâhil değil ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola men' u def' idüp re'âyâ-yı mezbûrun vâkı' olan hukûk u rûsûmların olıgelen

âdet ü kânûn üzre mültezim-i mezbûra dahı mevkûf içün kemâ-kân zabttdürüp min-ba'd hâric ez-defter emînleri ve âmillerin bî-vech dahlitdürmeyesiz. Şöyle ki; iltizâmına dâhıl ve tahvîl târîhine râci' mâl-ı mevkûfdan nesne dahı almışlar ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih oldukda teveccüh idenlerden bu husûs içün tekrâr kapuma şikâyet olunmalu eylemeyesiz. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 13, N., sene: 987.

293

Bursa kadısına ve mahmiyye-i Bursa'da vaki Sultan Medresesi ve Yıldırım Han Medresesi müderrislerine hüküm; Bundan önce İznik ve Yalak kadılıklarında vaki livâ-i Aydın'da mensûh piyade ve müsellemler reayasının rûsumunu mukâtaât nazırı Safer Çavuş'tan iltizam edip ayak amilleri olan Ali ve Mustafa adlı kişilerin, iltizamları gereğince zimmetlerindeki malı vermekte sorun çıkarttıkları ve Safer Çavuş'un bakâyâsı tahsiline Dergâh-ı Âlî Çâşnigirlerinden Mehmed'in görevlendirilip mal tahsilinde karışıklık çıkartıldığıının bildirilmesi ve bu hususta görülüp kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Burusa kâdîsına ve mahmiyye-i Burusa'da vâkı' Sultan Medresesi ve Yıldırım Hân Medresesi müderrislerine hüküm yazıla ki:

Bundan akdem İznik ve Yalak kâdîlıklarında vâkı' livâ-i Aydın'da mensûh olan piyâde ve müsellemler re'âyâsının rûsumın sâbıkâ mukâta'ât-ı nâzırı olan Safer Çavuş'dan iltizâm idüp ayak âmilleri olan Alî ve Mustafa nâm kimesneler iltizamları mücebince zimmetlerinde olan mâlımı virmemek içün tezvîr ü telbîse sülûk idüp Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mehmed Çavuş mübâşeretiyle size hitâben bir tarîkla emr-i şerîf ihrâc eylemeğin eyle olsa mezkûr Safer Çavuş'un bakâyâsı tahsîli Dergâh-ı Âlî Çâşnigîrlerinden Mehmed'e sipâriş olunup eline mufassal ü meşrûh emr-i şerîfüm virilmişiken mâlım tahsîline ihtilâl virdükleri istimâ' olunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezkûrân âmillerün ellerinde olan emr-i şerîf min-ba'd istimâ' itmeyüp nâzır-ı mezbûrun husûsın merkûm çâşnigîrün elinde olan mufassal ü meşrûh emr-i şerîfüm mücebince müte'ahhid olduğu üzre görüp şer'le ve kânûnla lâzım geleni* lâzım geleni icrâ idesiz diyü. Tahrîran fî 17, N., sene: 987.

[132]

Vilayet-i Rum mukâtaâtı müfettişi Sivas kadısı Mevlânâ Abdullah'a hüküm; Vilayet-i mezbûrenin şikk-ı evvel mukâtaâtına iltizam nazırları olan Mustafa ve diğer Mustafa'nın kabz-ı malı Zaim Yunus'un, Dergâh-ı Âlî müteferrikalarından Mahmud'un havale tayin olmasını rica etmeleri ve bu hususta mezkûr Mahmud'un havale tayin edilip mukâtaa gelirlerini tahsil etmesi hakkında.

Vilâyet-i Rûm mukâta'âtı müfettişi Sivas kâdîsı Mevlânâ Abdullâh'a hüküm yazıla ki:

Vilâyet-i mezbûrenün şikk-ı evvel mukâta'âtına ber-vech-i iltizâm nâzırlar olan Mustafa ve diğer Mustafa nâm kimesnelerin ber-vech-i kefâle kabz-ı mâlî olan mâlî olan Za'im Yûnus hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; nezâret-i mezbûreyi iltizâm eylediğimizde "müfettiş ve havâle ve hademe-i sâyir istediğimiz kimesneler olan" diyü şart idüp vech-i meşrûh üzre berâtımızda dahı mukayyed olmağın Dergâh-ı Âlî müteferrikalarından Mahmûd *zîde kadruhû* havâle ta'yîn olunması bâbında emr-i şerîf recâsına i'lâm eylemiş. İmdi hayfdir. Mezbûr arzulundukda müşârun-ileyh havâle olunmak fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, emr-i şerîfüm üzre mezbûr kulum mübâşeretile vâfir ü müstevfî akçalar cem' [u] tahsîl idüp nevrûz akçasın nevrûz ve Ağustos akçasın Ağustos'dan mukaddem sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi mufassal [ü] meşrûh yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 13, N., sene: 987.

Bursa kadısına ve mahmiyye-i Bursa'da vaki Sultan Medresesi ve Yıldırım Han Medresesi müderrislerine hüküm; Ali ve Mustafa adlı kişilerin, bundan önce İznik ve Kınık kadılıklarında vaki Aydın sancağı mensûh müsellemleri reayasının rûsumunu mukâtaât nazırı Hızır Çavuş'tan iltizam edip ayak amili olup iltizamın payını nazıra teslim etmelerine rağmen nazırın borçlarına saymayıp tekrar akçe talep edip zulmettiğini bildirmeleri ve bu hususta nazırın reayaya zulmünün engellenmesi ve hakkının tahsil edilip mîrîye olan borcuna sayılması hakkında.

Burusa kâdîsına ve mahmiyye-i Burusa'da vâkî' Sultân Medresesi ve Yıldırım Hân Medresesi müderrislerine hüküm yazıla ki:

Hâliyâ Alî ve Mustafa nâm kimesneler Dergâh-ı Mu‘allâm'a âdem gönderüp; “biz bundan akdem İznik ve Kınık kâdîliklarında vâkı‘ livâ-i Aydın mensûh müsellemleri re‘âyâsının rûsûmın sâbıkâ mukâta‘ât-ı nâzır-ı olan Hızır Çavuş'dan üç yıl iltizâm idüp ayak âmili olmuşıdık. Eyle olsa kıst-ı iltizâmımızdan nâzır-ı mezbûra sicill-i kâdî ile teslîm eylediğimiz akça hîn-i muhâsebede deynimize mahsûb itmeyüp sicill-i mezbûra muhâlif bir def‘a teslîm olunan akçayı tekrâr taleb idüp zulm ü te‘addî ider. Şer‘le görülüp zulm ü te‘addî olunmamak için emr-i şerîf taleb iderüz” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bunları didükleri nâzır ile beraber ve anda olan sûret-i sicille nazar idüp şer‘le göresiz. Fi‘l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup zikrolunan mültezimler kıst-ı iltizâmılarından nâzır-ı mezbûra sicill-i kâdî ile akça teslîm eylemişler iken nâzır-ı merkûm hîn-i muhâsebede deynine mahsûb itmeyüp bir def‘a teslîm olunan akçayı tekrâr taleb eylediğı vâkı‘ ise ve ellerinde olan sûret-i sicillün mazmûnı muvafık-ı şer‘ olup bi-hasebi’s-şer‘i’s-şerîf sâbit ü zâhir olursa kıst-ı iltizâmılarına teslîm idüp henüz deynlerine mahsûb olmayan akçayı tekrâr taleb itdürmeyüp şer‘a ve kânûna muhâlif kimesneye bî-vech ve bilâ-sebeb iş itdürmeyesiz ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fi 11, N., sene: 987.

[133]

296

Tavas ve Muğla kadılarına hüküm; Tavas kazâsına tabi Balkıca cemaati ahalisinin, emin ve amillerinin kanuna aykırı olarak hukuk, rûsum ve adet-i ağnamlarını ve çeşitli akçe ve yiyeceklerini alıp zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususta rûsum tahsilinin kanuna göre yapılıp emin ve amillerin reayaya zulümlerinin engellenmesi hakkında.

Tavas ve Muğla kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Tavas kazâsına tâbi‘ Balkıca nâm cemâ‘ât ahâlîsi Dergâh-ı Mu‘allâm'a âdem gönderüp; “emîn [ve] âmillerimiz vâkı‘ olan hukûk u rûsum ve âdet-i ağnâmımız bir vilâyet defteri mücebince ve olıgelen âdet ü kânûn üzre almayup ziyâde alup ve şer‘le üzerimize cürm sâbit ü zâhir olmadın bilâ-ma‘rifet-i kâdî cerîme taleb idüp ve hılâf-ı şer‘ u kânûn “havâle ve kâtib ve resîd ve hıdmetkâr ve yardım akçaları” diyü akçalarımız alup ve

ziyâde atlu ile üzerlerimize konup müft ü meccânen yim ü yimeklerimiz alup zulm ü hayf iderler. Şer‘le görölüp zulm ü hayf olmamasın taleb iderüz” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise mezbûrân karye ahâlîlerinin muvâcehelerinde emîn ve âmillerine muhkem tenbîh ü te’kîd idesiz ki vâkı‘ olan hukûk u rûsûmları olıgelen âdet ü kânûn üzre vilâyet defteri mücebince aldurup hılâf-ı şer‘ u kânûn “havâle ve kâtib ve resîd ve çubuk ve hıdmetkâr ve yardım akçası” diyü bir akça ve bir habbelerin almayalar ve aldırmayasız ve her Abril evvelinde ellerinde mevcûd bulunan koyunların add ü defter itdükden sonra iki koyuna bir akça resm-i ganem ve her üç yüz koyundan beş akça hısâbı üzre resm-i ağılların aldurup ve şer‘le üzerlerine cürm sâbit ü zâhir olmadın bilâ-ma‘rifet-i kâdî cerîme taleb itdürmeyüp ve ziyâde atlular ile üzerlerine kondurmayup müft ü meccânen yim ü yimeklerin aldırmayasız. Lâzim olup aldıkları yim ü yimeklerin narh-ı rûzî üzre aldurup ashâbına akçaların virdürüp hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz ve bu bâbda bî-vech nesnelerin dahı almışlar ise ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih olan hakların teveccüh idenlerden alıvirüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olası ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü Tahrîran fî 17, N., sene: 987.

297

Mukâtaât müfettişi Bozüyük kadısı Mevlânâ Bayezid’e ve Tavas kadısına hüküm; Havâss-ı hümayûndan Peçin memlehasına tabi Tavas divanı mültezimleri Ramazan ve Bali’nin, memleha örüsü olan köylere tarh olunan tuzun yetersiz kalıp başka memlehadan tuz getirilip kullanıldığını ve bu tuzun mezbûr divanda satılan tuzdan olmadığı için mal-ı mîrîye ve iltizamı zarar verdiğini bildirmeleri ve bu hususta başka memlehadan tuz getiren reayanın menedilip mal-ı mîrîye ve mültezimlerin iltizamlarına zarar vermekten kaçınmaları hakkında.

Mukâtaât müfettişi Bozüyük kâdısı Mevlânâ Bâyezîd'e ve Tavas kâdısına hüküm yazıla ki:

Sen ki müfettişsin, hâlâ kapuma arz gönderüp; “havâss-ı hümayûndan Peçin memlehasına tâbî‘ kazâ-i Tavas dîv[ânına] üç yıla 100.000 akçaya mültezimler olan Ramazân ve Bâlî nâm kimesneler gelüp memleha-i mezbûre örüsü olan kurâ halkına

tarh olunan tuz kendülerine kifâyet eylememekle âhar memlehadan tuz getirüp isti‘mâl idüp dîvân-ı mezbûreden fûrûht olunan tuzdan olmamağla mâl-ı mîrîye gadr ve iltizâmıma zarar müterettib olmışdur. Hâric memlehadan tuz getürenler men‘ olunup vefâ idecek denlû tuz dîvân-ı mezbûre tuzundan virilmesin taleb iderüm” didüğün i‘lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise dîvân-ı mezbûre örüsü olan re‘âyâya tenbîh ü te’kîd idesiz ki kifâyet kadarı tuzların dîvân-ı mezbûrede fûrûht olunan tuzdan alup olıgelmişe muhâlif min-ba’d dîvân-ı mezbûre örüsüne hâric memlehadan tuz getürmeyüp ve isti‘mâl itmeyeler ve itdürmeysesiz. Mâl-ı mîrîye gadr ve mültezimlerin iltizâmılarına zarar müterettib olmakdan hazer idesiz. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup arz idesiz diyü. Tahrîran fî 18, N., sene: 987.

298

Mukâtaât müfettişi Bozüyük kadısı Mevlânâ Bayezid’e ve Tavas kadısına hüküm; Havâss-ı hümayûndan Peçin memlehasına tabi Tavas divanı mültezimleri Bali ve Ramazan’ın, Tavas kazâsında satılacak tuzun memlehadan yük hayvanları ile getirilmesini talep etmelerine rağmen mekkârecilerin bu konuda sorun çıkarttıklarını bildirmeleri ve bu hususta yük hayvanlarının tedarik edilip tuzun taşınması hakkında.

Mukâtaât müfettişi Bozüyük kâdısı Mevlânâ Bâyezîd’e ve Tavas kâdısına hüküm yazıla ki:

Sen ki Tavas kâdısısın hâlâ Dersa‘âdetüm’e arz gönderüp; “havâss-ı hümayûndan Peçin memlehasına tâbi‘ Tavas dîvânına ber-vech-i iltizâm mültezimler olan Bâlî ve Ramazân gelüp kazâ-i Tavas’da fûrûht olunacak tuzu ücretle kazâ-i mezbûrede olan mekkârîler ve katırlar ile memlehadan getürmesin taleb eyledüğimde zikrolunan mekkârîler “biz evvelden tuz çekegelmedük” diyü bî-vech ve bilâ-sebeb te‘allül eyledükleri bâ’ısdan kazâ-i mezbûreye tarh olunacak tuzda ve memlehada der-anbâr kalmışdur” didüğün i‘lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise bir ân tevakkuf itmeyüp emîn-i mezbûrun iltizâmı mücebince memleha-i mezbûreden kazâ-i mezbûreye getürmesiyçün olıgelen âdet ü kânûn üzre ber-vech-i adâlet taht-ı kazândan kifâyet

kadarı kirâ tavarlarına tedârük ve tahmîl ve vakti ile örüsü olan yirlere tarh itdüresiz ve zikrolunan tuzların kirâsın emîn-i mezbûreden ashâbına alıviresiz. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü Tahrîran fî 18, N., sene: 987.

[134]

299

Mensûh piyade ve müselleme mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Hüsâm'a ve nazır-ı mültezim olan Meşoğlu Mehmed'e hüküm; Rodos Kalesi müstahfızlarının mevâciblerinin nazır Mehmed tahvilinden havale olunup akçelerin eksiksiz havaleye teslim edilmesine rağmen akçelerin zayıf olup kullanılmasının mümkün olmaması üzerine derya muhafazasında olan yedi nefer sancakbeylerinin durumu bildirmeleri ve bu hususta akçelerin darphaneye gönderilip kesilip her amilden alınan akçeye göre bölünüp iltizamları gereğince zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mensûh piyâde ve müselleme mukâta'âtı müfettişi Mevlânâ Husâm'a ve nâzır-ı mültezim olan Ula[mış] oğlu Mehmed'e hüküm yazıla ki:

Rodos Kal'ası müstahfızlarının bundan akdem sene: 986 Rebî'u'l-âhır ve Cemâzeyn aylarında vâcib olan mevâcibleri 382.683 akça olup mukâta'ât-ı mezbûre nâzır-ı merkûm Mehmed tahvilinden havâle olunmuşdı. Zikrolunan akçayı bi't-tamâm havâlesine teslim eyleyüp kal'a-i Rodos'a vardukda gâyet ile zuyûf olup isti'mâle kâbil olmağın içinde alınmağla kâbil olan nakdiyye ve gurusdan 25.450 akça makbûzları olup bâkî kalan 357.233 akça gâyet zuyûf olup aslâ isti'mâle kâbil olmaduğın deryâ muhafazasında olan yedi nefer sancakbeğleri arzları ile i'lâm idüp Rodos kâdisı mühürleyüp Âsitâne-i Sa'âdet'e gönderüp Pâye-i Serîr-i A'lâ'ya arz olundukda darb-hâneye gönderilüp kal olmasına fermân-ı şerîfüm olmağın cümleten meblâğ-ı mezbûr vezzolundukda 35.715 dirhem olup ba'dehû kal olunacak 30.985 dirhem hâlis gümüş kalup zikrolunan gümüş Hızâne-i Âmirem'de hıfzolunmuşdur. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm ile () vardukda, zikrolunan 357.233 akçanın bedeli pâk ve latîf akça ile edâ idüp zuhûrâtdan 217.916 akçayı mevâcib-i mezbûr mukaddemâ edâ olundukda her âmilden alınan akçaya göre taksîm-i guramâ idüp iltizâmları mücebince bi't-tamâm

taleb ü tahsîl idüp zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız. Tahrîran fî 15, N., sene: 987.

300

Cezire-i Midilli mukâtaâtı müfettişine hüküm; Midilli İskeleyi emini Ali'nin, iltizamına dâhil olan Midilli ve tevabi iskelelerinin ziraata uygun olmayıp gemilerin karaya çıkıp duracağı yerler olup bazı yerlerinin de mahzen ve dükkân olarak kayıtlı olduğunu bildirip bazı toprak sipahilerinin mal konulacak yerleri işgal edip iskeleye gelenlerin karaya çıkacak yer bulamaması üzerine mal-ı mîrîye ve iltizamına zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip iskelelerin eminlerin zaptında olduğu ve zikrolunan sipahilerin mukâataalara müdahalede bulunmalarının menedilmesi hakkında.

Cezîre-i Midillü mukâta'âtı müfettişine hüküm yazıla ki:

Midillü İskeleyi emîni olan Alî hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "iltizâmıma dâhil olan Midillü ve tevâbi'ı iskelelerinin önleri feth-ı hâkânîden zirâ'at ü harâset olmağa kâbil yirler olmayup gemiler karaya çıkıldukda duracak ve kalafat olunacak yirleri olup ve bundan akdem iskele-i mezbûreye gelen metâ' hıfzolunmak için ba'zı mahzen ve dükkânlarında olup mîrî cânibden tapuya virildüğü vilâyet defterinde dahı mukayyed olup sancakbeği ve toprak sipâhîlerinin vilâyet defterinde ve berâtlarında mukayyed yirlerinden olmayup alâkaları yok iken hâlâ ba'zı toprak sipâhîleri "benüm tîmârüm yirlerindendür, tapuya virdürin" diyü gelüp giden kimesnelerin metâ' koyacak yirlerin dutup yığanların ekser yirlerin fuzûlî dükkânlar binâ idüp ve ba'zı yirlerin dahı hılâf-ı şer' u kânûn tapuya virdürin demekle iskele-i mezbûreye gelen kimesneler karaya çıkılacak yirler bulmayup iltizâmıma zarar ve mâl-ı mîrîye gadr eylemişlerdür. Şer'le görülmesin taleb iderüm" diyü bildirdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mültezim-i mezbûr ile didüğü sipâhîleri berâber ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar ve bî-garaz emîn-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp şer'le göresin. Fî'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup münâze'un-fih olan yirler defter-i cedîd-i hâkânîde mukayyed mîrî iskele yirlerinden olup mezkûrân sipâhîlerinin mu'ayyen ü mümtâz tîmârları yirlerinden olmayup mîrî için iskele-i mezbûre emîni olanlar zabteylemek

lâzım iken hâlâ mezbûrlar hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet bilâ-emr-i şerîf mîrî iskeleleri doldurup kadîmî gemiler çekilügelen yirleri tapuya virüp ve dükkânların itdürüp mâl-ı mîrîye gadr eyledükleri vâkı‘ ise ki bi-hasebi’ş-şer‘ sâbit ü zâhir ola men‘ u def‘ idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet ve emr-i şerîf bî-vech kimesneye iş itdürmeyüp mâl-ı mîrîye gadr olmakdan be-gâyet hazer idesin. Vilâyet defteri mücebince mîrî için zabtolunması lâzım olan yirleri mültezim-i mezbûra kemâ-kân zabtitdürmeyüp min-ba‘d mezbûrân sipâhîler şer‘a ve kânûna muhâlif ve defter-i cedîd-i hâkânîye mugâyir dahl itdürmeyüp şöyle ki; mültezim-i mezbûrun iltizâmına dâhıl mahsûlden bî-vech nesne dahı zabteylemişler ise ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih oldukda teveccüh idenlerden bî-kusûr alıvirüp eslemeyüp emr-i şerîfüme muhâlif inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa kapuma arz idesin. Tahrîran fî 10, N., sene: 987.

[135]

301

Niğde kadısına hüküm; Niğde kazâsına tabi Çitlik adlı hâssa köyü ahalisinin havâss-ı hümayûn reayasından olup hukuk, rûsum, cürm ve cinayetlerini havâss-ı hümayûn emin ve amillerine ödemelerine rağmen sancakbeyi subaşları ve adamlarının kanuna aykırı olarak yiyeceklerini ve cerime diyip akçelerini aldıklarını ve kanuna aykırı şap ve odun teklif edip zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususun görülüp havâss-ı hümayûn reayasının akçe ve mallarının geri alınıp kanuna aykırı davranan sancakbeyi subaşları ve adamlarının menedilmesi hakkında.

Niğde kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi‘ Çiftlik nâm hâssa karye ahâlîsi hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a âdem gönderüp; “biz havâss-ı hümayûn re‘âyâsından olup vâkı‘ olan hukûk u rûsum ve cürm [ü] cinâyetümüz vilâyet defteri mücebince olıgelen âdet ü kânûn üzre bir def‘a havâss-ı hümayûn emînlerine ve âmillerine edâ eyledüğümüzden sonra sancakbeği subaşları ve âdemleri dahı gelüp ziyâde atlu ile üzerimize konup müft ü meccânen yim ü yimeklerimiz ve hılâf-ı şer‘ u kânûn “cerîme” diyü akçalarımız alup ve olıgelmiş muhâlif üzerimize yağ ve bal ve saman ve arpa salup ve şab emînleri edâ-yı semen-i

tarh eyledükleri şabı olıgeldüğü üzre isti‘mâline yâve tarh itmeyüp ziyâde tarh idüp ve güherçile halâsı(?) mühimmâtıyçün odun teklîf olunugelmiş değil iken hâlâ olıgelmiş muhâlif ümenâ vü ummâl şab ve odun teklîf idüp zulm ü hayf iderler” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise sancakbeğı subaşıları ve âdemleri muhkem tenbîh ü te’kîd idesin ki havâss-ı hümayûnum re‘âyâsınun ziyâde atlu ile üzerlerine konmayup müft ü meccânen yim ü yimeklerin almayup lâzım olup aldıkları yimeklerin narh-ı rûzî üzre ashâbına hakların alıviresin ki zikrolunan re‘âyâdan birinün cürm-i galîzi sâdır olup salb ü siyâsete müstehk oldukda hükm-i kâdî lâhık olup sebt-i sicill oldukdan sonra emînleri ma‘rifetiyle yirinde icrâ-yı şer‘ itdürüp hâricde eyletdurmeyüp bedel idesin diyü hılâf-ı şer‘ u kânûn bir akça ve bir habbelerin aldurmayasın ve üzerlerine tarh olunan şab olıgelen âdet ü kânûn üzre tarh idüp ve güherçile mühimmâtıyçün odun çekegelmiş değiller ise ki bi-hasebi’ş-şer‘ sâbit ü zâhir ola men‘ u def‘ idüp olıgelmiş muhâlif havâss-ı hümayûnum re‘âyâsın kimesneye bî-vech rencîde itdürmeyesin. Şöyle ki; hılâf-ı şer‘ u kânûn nesnelerin dahı almışlar ise ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih oldukda teveccüh idenlerden bî-kusûr alıvirüp ba‘de’t-tenbîh eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif gadr idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 18, N., sene: 987.

302

Aydın ve Saruhan sancaklarında hashâ-i cedide-i saniye nezaretine müfettiş olan Mevlânâ Hacı İlyas’a ve nazır Seydi Ahmed Çavuş’a hüküm; Bundan önce nefis-i Balat’ta Ahmed Gazi Medresesi’nden munfasıl Mevlânâ Ahmed’in zikrolunan nezarete kâtip olup hizmetini yerine getirirken kitabedinin sağ ulufeciler cemaatinden Kadri adlı kişiye verildiğı ve mezkûr Ahmed’in kitabedinin geri verilmesinin istenmesi ve bu hususta mezkûr Ahmed’in kitabet hizmetine tekrar tayin edilmesi hakkında.

Aydın ve Saruhan sancaklarında hâshâ-i cedîde-i sâniye nezâretine müfettiş olan kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs’a ve nâzır Seydî Ahmed Çavuş’a hüküm yazıla ki:

Sen ki Seydî Ahmed çavuşsun, hâlâ Dersa'âdetüm'e arz gönderüp; bundan evvel nefsi-Balat'da Ahmed Gâzî Medresesi'nden munfasıl Mevlânâ Ahmed zikrolunan nezârete emr-i şerîf ile kâtib olup istikâmet ile edâ-i hıdmet iderken kitâbeti âhara virildüğü istimâ' olundu ve mezkûr Ahmed her vechile kitâbet hıdmetinün uhdesinden gelir kimesne olup kitâbet-i mezbûre geri kendüye mukarrer olmak bâbında inâyet recâ idüp ve hâliyâ muhîlli görüldükde mezbûr kitâbete sağ ulûfeciler cemâ'atinden Kadri nâm kimesneye virilmiş bulunup ve mesfûr Ahmed müstakîm yarar mahall-i inâyet kimesnedür denilmeğin kitâbet-i mezbûre girü mezkûr Ahmed'e mukarrer olmasının emridüp buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, nezâret-i mezbûrede vâkı' olan kitâbet hıdmetin evlâ geldüğü üzre mezbûr Ahmed'e aldurup hâricden kimesneye dahl ü ta'arruz itdürmeyesin. Tahrîran fi 15, N., sene: 987.

[136]

303

Mukâtaât müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas'a ve Birgi kadısına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Tahir Çavuş'a hüküm; Kara Bostan adlı kişinin, Birgi yağhanesi ve tevabi mukâtaası emini Emrullah'tan, İbrahim adlı kişinin yağhaneyi iltizam edip on aylık zaptından sonra kendisinin yağhaneyi aldığını ve Adala kadısı Mevlânâ Ramazan'ın marifetiyle muhasebesini görüp mîrîye olan borcu için nazıra teslim etmesine rağmen İbrahim'in toprak kadısı marifetiyle meblağı kendisinden tekrar alıp iltizamına ve mal-ı mîrîye zarar verdiğini bildirmesi ve bu hususta mültezimin muhasebesinin teftiş edilip kanuna aykırı olarak tekrar meblağ aldığı vaki ise kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Mukâtaât müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyas'a ve Birgi kâdısına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Tahir Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Kara Bostân nâm kimesne hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; “Birgi yağ-hânesine ve tevâbi'ı mukâta'asına tahvîl-i sâbıkda ber-vech-i iltizâm emîn olan Emrullâh'dan İbrâhîm nâm kimesne yağ-hâne-i mezbûra üç yıla iltizâm idüp on ay mikdârı zamân zabteyledükden sonra ben mezbûr İbrâhîm'ün üzerinden yağ-hâne-i mezbûreyi ziyâde

ile alup eyle olsa zamân zabtında emîn-i mezkûr Emrullâh'dan altı yüz kîle ve re'âyâdan dahı iki yüz kîle mikdârı sisam alup yağ-hâne-i mezbûrede yağ işletdürmeğin Adala kâdîsı Mevlânâ Ramazân ma'rifetiyle âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp zimmetine sekiz bin akça zuhûr eylemeğin bî-kusûr alup mîrîye olan deynim içün nâzır-ı mezbûra teslîm idüp elimde huccet-i şer'ıyye virilmişken hâlâ mezbûr İbrâhîm tezvîr ü telbîse sülûk idüp toprak kâdîsı ma'rifetiyle meblağ-ı mezbûrı tekrâr benden alup iltizâmıma zarar ve mâl-ı mîrîye gadr eylemişdür" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda olan huccet-i şer'ıyye nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan tefîiş ü tefahhus idüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup yağhâne-i mezbûreyi bu mezbûr İbrâhîm'ün üzerinden ziyâde ile aldukda mevlânâ-yı mezbûr ma'rifetiyle âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp zimmetine ol mikdâr akça zuhûr eylemeğin bî-kusûr alup nâzır-ı mezbûra teslîm olunup eline huccet-i şer'ıyye virilmişken mültezim-i mezbûr tezvîr ü telbîse sülûk idüp meblağ-ı mezbûrı tekrâr alduğı vâkı' ise zikrolunan huccet-i şer'ıyyenün mazmûnı muvâfık-ı şer' alâ-vechi'l-hasım sâbit olursa bu bâbda şer'le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir-i emr-i hümayûn bî-vech ve bilâ-sebeb kimesneye iş itdürmeyüp mâl-ı mîrîye gadr olmakdan hazer idüp ve muhtâc-ı arz olursa arz idesiz. Tahrîran fi 14, N., sene: 987.

304

Liva-i Bolu mukâtaâtı müfettişine ve Bendereğli kadısına ve mukâtaât nazırı Abdülcélîl'e hüküm; Bolu sancağında Bendereğli nahiyesinde Soğanlı ve diğer Soğanlı köylerinin defterde dokuz bin yedi yüz on beş akçe yazan köylerden olup vilayet muharriri Camsin'in(?) bu köylerden iki bin dört yüz on beş akçeliğini kâtibi olan Hızır adlı sipahiye tımar kaydetmesi ve mezbûr Hızır'ın ahara tevcih olunana kadar kanuna aykırı olarak geri kalan hisseyi de tasarruf etmesi ve bu hususta mezbûr Safer'den tımarın ahara tevcih oluncaya kadar mahsulünden ne kadar zapt ettiyse eksiksiz olarak tahsil edileceğı hakkında.

Livâ-i Bolu mukâta'âtı müfettişine ve Bendereğli kâdîsına ve mukâta'ât nâzırı Abdülcélîl'e hüküm yazıla ki:

Sen ki nâzırsın, hâlâ kapuma arz gönderüp; Bolı sancağında Bendereğli nâhiyesinde Soğanlu ve diğer Soğanlu nâm karyeler defter-i atıkdâ dokuz bin yedi yüz on beş akça yazar başka başka karyeler iken vilâyet muharriri olan Camsin(?) iki bin dört yüz on beş akçalığın kâtibi olan Hızır nâm sipâhiye tîmâr kayditmekle mezbûr Hızır yedi bin üç yüz akça hisse-i zâyidi dahı hılâf-ı defter ü kânûn tasarruf itdüğü bundan akdem der-i devlete arz olundukda zikrolunan hisse-i zâyid âhara tevcîh olunmağın mezbûr Safer hılâf-ı defter ü kânûn şimdiye değin zabtitledüğü hisse-i mîrî için zabtolunmak bâbında emr-i şerîf recâsına i'lâm eylemişsin. İmdi husûs-ı mezbûr sene: 987 Ramazânı'nun on birinci günü arzolundukda mîrî için zabtolunmak fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezbûr Safer'i getürdüp emr-i şerîfüm üzre tîmâr-ı mezbûr âhara tevcîh oluncaya değin hılâf-ı defter ü kânûna ne mikdâr mahsûl zabt u kabz eylemiş ise bî-kusûr taleb ü tahsîl idüp alup der-kîse idüp ve mühürleyüp sayır emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmire'ye teslim itdürüp ve ne mikdâr akça tahsîl olunduğın mufassal ü meşrûh yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 13, N., sene: 987.

305

Liva-i Menteşe'de vaki havâss-ı atika müfettişi olan Tatya kadısı Mevlânâ Muslihuddin'e hüküm; Mukâtaât müfettişi Bozüyük kadısı Mevlânâ Bayezid, Tavas kadısı Mevlânâ Kemal, Mesevle kadısı Mevlânâ Muslihuddin, İskeçe kadısı Mevlânâ Muhyiddin ve Karpuzlu kadısı Mevlânâ Bedreddin'in Menteşe sancağında havâss-ı atika mukâtaâtına iltizam nazır olan Mustafa bin Zaim Siyami'nin iltizamı üzerine mal-ı padişahîyi tahsil eylemek üzereyken nezaret-i mezbûreye Mustafa adlı kişinin talip olup tahsil olunacak mala zarar verdiği ve ummalın itaatsizlik yaptığı için mal-ı mîrînin tahsilinin mümkün olmayacağını bildirmeleri ve bu hususun görülüp kanuna aykırı davranan kişilere iş yaptırılmaması hakkında.

Livâ-i Menteşe'de vâkı' havâss-ı atika müfettişi olan Tatya Kâdîsı Mevlânâ Muslihuddîn'e hüküm ki:

Sâbıkâ mukâta'ât müfettişi Bozüyük kâdîsı Mevlânâ Bâyezîd ve Tavas kâdîsı Mevlânâ Kemâl ve Mesevle kâdîsı Mevlânâ Muslihuddîn ve İskeçe kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn

ve Karpuzlu kâdîsı Mevlânâ Bedreddîn hâlâ Dersa'âdetüm'e arzlar gönderüp; Menteşe sancağında havâss-ı atîka mukâta'âtına ber-vech-i iltizâm nâzır olan Mustafa bin Za'im Sıyâmî bu dâ'îlerine gelüp; "biz nezâret-i mezbûreyi iltizâm üzre zabteyleyüp mâl-ı pâdişâhîyi tahsîl eylemek üzre iken nezâret-i mezbûreye Mustafa nâm kimesne ziyâde ile tâlib olduğu istimâ' olunmağın tahsîl mâla ihtilâl virildüğinden ma'âdâ ummâl itâ'at üzre olmamağla mâl-ı mîrî tahsîl olunmak mümkün olmaz. Ahvâlîm Dersa'âdet'e i'lâm olmasın taleb iderüm" dimeğın. Fî'l-hakîka mezkûr Mustafa kulları yarar u mâldâr ve kâr-güzâr kimesne olup umûr-ı mâliyyede mücidd ü sâ'î iken ba'zı kimesneler "nezâret-i mezbûreye ziyâde ile tâlib olmağla tahsîl mâla ihtilâl virüp nezâret-i mezbûreye hâlâ nâzır olan Mustafa'nun kemâl-i mertebede fevt ve fevti olmağla tâlib olanlar mâl-ı mîrînün edâsında ve re'âyâ hakkında evlâ vü enfâ'dur" diyü i'lâm eylemeğın. İmdi mezkûr Mustafa bin Sıyâmî i'lâm eyledüğünüz gibi olup yarar u mâldâr nezâret zabtına kâdir ve ummâl ve re'âyâ hakkında ve mâl-ı mîrî haklaşmakda enfa' olup nezâret-i mezbûreye ziyâde ile tâlib olan diğer Mustafa kefil virmeğe kâdir olmayup ve mezbûr Sıyâmî oğlı didüğünüz gibi olup mâlîma nâfi' ise varup maslahatda olup Ağustos akçası gelmeyüp kimesnenün bu bâbda kelâmı ısgâ olunmamak fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, sen ki mevlânâ-yı mezbûrsun, bu bâbda olan emr-i şerîfüm mücebince amel idüp hılâf-ı emr ü kânûn kimesneye iş itdürmeyüp kimesnenün kelâmın istimâ' itmeyesiz. Tahrîran fî 16, N., sene: 987.

[137]

306

Yenişehir kadısına ve kazâ-i mezbûrede vaki Sungur Paşa Medresesi müderrisi Mevlânâ Alâeddin'e hüküm; Yenişehir'de vaki Süleyman Paşa Evkafı mütevellisi Ömer Kethüda'nın vakıf malının diğer kazâda olan yetmiş sekiz bin akçesinin tahsiline tayin olmasına rağmen mütevellî Behram'ın vakıf malının iki yıla yakın muhasebesini vermeye inat ettiği ve bu hususta mübaşir lazım olup Sağ-gurebadan otuz birinci bölükte Eğriboz'lu Hasan bin Mustafa'nın mübaşeretiyle muhasebesinin görülüp vakıf malının tahsili için ricada bulunması ve bu hususta mütevellî Behram'ın muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Yenişehir kâdisına ve kazâ-i mezbûrede vâkı‘ Sungur Paşa Medresesi müderrisi Mevlânâ Alâ’eddîn'e hüküm yazıla ki:

Nefs-i [Yeni]şehirde vâkı‘ merhûm Süleymân Paşa Evkâfı Mütevellîsi Ömer Kethudâ hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a arz gönderüp; merhûm-ı mezbûrun sülûs-i hayrâtından binâ olunan medresenün evkâfı küllî nakd akça olup sâbıkâ mütevellî olan Behrâm mâl-ı vakfun hâric kazâda olan yetmiş sekiz bin akçasının tahsiline mukayyed olmayup tevliyet-i mezbûre bana sadaka buyurtulup mezbûr Behrâm iki yıla karîb mâl-ı vakfı yırlı yirinden göstermeyüp muhâsebesin virmeğe inâd idüp mübâşir lâzım olmağın Sağgurabâdan otuz birinci bölümde Ağrıboz'lu Hasan bin Mustafa mübâşeretiyle âdet ü kânûn üzre muhâsebesi görölüp zimmetine lâzım gelen mâl-ı vakfun tahsîli için emr-i şerîf recâsına i‘lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mütevellî-i sâbıkâ Behrâm'ın tasarrufunda ise merkûm kuluma buldurup getürdüp görilmeyen zamânun kâtibinün müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı mütevellî-i cedîd ve sâyir ehl-i vukûf ma‘rifetleriyle yırlı yirinden âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetine lâzım gelen mâl-ı vakfı mezbûr kuluma taleb ü tahsîl itdürüp mâl-ı vakfdan zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup ve hâsıl olan akça alup mütevellî-i cedîde vakf için teslim itdürüp ve görülen muhâsebe müfredât defterlerin imzâlayup ve mühürleyüp Dergâh-ı Mu‘allâm'a gönderesiz ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 13, N., sene: 987.

307

Liva-i Ankara mukâtaâtı müfettişi ve Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Çerkeş kadısına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Nasuh Çavuş'a hüküm; Ankara bad-ı heva, kapan-ı meyve ve bac-ı bazar-ı galle mukâtaasına iltizam emin olan Mehmed'in, bazı Çerkeş kazâsı sakinlerinden vergilerini talep edip görülmesinde sorunlar yaşandığını bildirmesi ve bu hususta mukâtaa gelirlerinin tahsil edilip mültezim-i mezbûrun mîrîye olan borcu için Hızâne-i Amire'ye teslim ettirilmesi hakkında.

Livâ-i Ankara mukâta'âtı müfettişi ve Murtaz-âbâd kâdisı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Çerkeş kâdisına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Nasûh Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Sen ki Çerkeş kâdîsın hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; Ankara bâd-ı hevâsı ve kapan-ı meyve ve bâc-ı bâzâr-ı galle mukâta'asına sene: 985 Şa'bânı'nun guresinden üç yıla 480.000 akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olan Mehmed kazâ-i Çerkeş sâkinlerinden Ahmed ve Ca'fer ve Rıdvan ve Alî ve Hasan ve Mahmûd ve Bekir ve Çalabverdi ve ba'zı kimesneler hakkında şer'î hak taleb eylemeğin emr-i şerîf ibrâz idüp şer'le görülmesiçün mahall-i mezbûra varıldukda ba'zıları gaybet idüp ve ba'zının dahı ellerinde âhar kâdîlara hıtâben emr-i şerîf olmağın ber-mûceb-i emr-i şerîf görülmeğe cür'et olunmayup te'hîr kalduğın i'lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezbûrân kimesneleri her kande ise buldurup getürdüp mültezim-i mezbûr ile berâber idüp ve bu husûs bundan akdem bir def'a şer'le görülüp faslolunmuş olmayup ve üzerinden on beş yıl mürûr itmiş değil ise hak üzre şer'le göresiz. Fî'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan hakkın teveccüh idenlerden bî-kusûr alıvirüp hılâf-ı şer' u kânûn ve bî-vech te'allül ü nizâ' itdürmeyesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp tezvîr ü telbîsden ve şühûd-ı zûrdan ve bir def'a şer'le faslolunmuş kazıyyenün istînâfından hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olası ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp mültezim-i mezbûrun mîrîye olan deyni içün gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyye yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 14, N., sene: 987.

308

Bursa kadısına hüküm; Bursa'da ihtisap kitabedinin sağ-ulufeciler cemaatinden Nesimi adlı kulun sorumluluğunda olduğu ve Nesimi'nin başka bir hizmete talip olmayıp kâtiplikle yetindiği ve azline neden olacak bir konu olmadığı sürece kâtipliğin dışarıdan talip olacak kişilere verilmemesi ve mani olunmaması hakkında.

Burusa kâdîsına hüküm yazıla ki:

Mahmiyye-i Burusa'da vâkı' olan ihtisâb kitâbeti sağ-ulûfecilerüm cemâ'atinden Nesîmî nâm kulum uhdesinde olup her zâtınıza yarar ve ehl-i kalem kimesne olup âhar hıdmete talep olmayup kitâbet-i mezbûre ile kanâ'at idüp mâdâm ki azlin îcâb ider husûs olmaya kitâbet-i mezbûreye âhardan tâlib zuhûr iderse virilmeyüp uhdesinde ibkâ olması

bâbında inâyet recâ eylediği sene: 987 Ramazânı'nun beşinci günü arz olundukda “âhara virilmeye” diyü emrüm olup buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mādâm ki ihtisâbun vâkı‘ olan mahsûlâtın rûz-be-rûz sıhhati üzre müfredâtıyla defter idüp hâric ez-defter nesne komayup mah-be-mâh müfredât defterin nâzır-ı mezbûra teslîm idüp azlin îcâb ider husûsı olmaya kitâbetine kimesne mâni‘ olmaya, şöyle bilesin diyü. Tahrîran fî 14, N., sene: 987.

[138]

309

Mukâtaât müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas’a hüküm; Aydın ve Saruhan sancaklarında vaki Bağırkan ve tevabi ve hashâ-i cedide-i saniye ve beytûlmal kazâ-i Sart mukâtaası mültezimi Süleyman’ın tahvili içinde Çingene taifesinden birkaç kişinin kalpazan ve haydut olup idam edildiklerini ve beytûlmallerini kendisinin zapt etmesi gerekirken Sart kadısının başkalarına zapt ettirip mal-ı mîrîye ve iltizamına zarar verdiğini bildirmesi ve bu hususta beytûlmali zapt edenlerden malların tahsil edilip mal-ı mîrîye zarar gelmesinden kaçınılması hakkında.

Mukâtaât müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a hüküm yazıla ki:

Aydın ve Saruhan sancaklarında vâkı‘ olan Bağırkan ve tevâbi‘ı ve hâshâ-i cedîde-i sâniye ve beytû'l-mâl kazâ-i Sart mukâta‘asına sene: 986 Recebi'nün guresinden üç yıl mültezim olan erbâb-ı tîmârdan Süleymân kapuma gelüp; “tahvîlim içinde Çingâne tâyifesinden birkaç nefer kimesneler Sart kazâsında dutılup kallâb ve kuttâ‘-ı tarîk oldukları bi-hasebi‘ş-şer‘i‘ş-şerîf sâbit ve hükm-i kâdî lâhık ve sebt-i sicill oldukdan sonra mezbûrlar salbolup vâkı‘ olan Beytû'l-mâl'i benüm cibâyetimden mîrî içün zabtolunmak lâzım iken hâlâ Sart kâdîsı bana zabttdürmeyüp hâricden medhalî olmayan kimesneler zabttdürmekle mâl-ı mîrîye gadr ve iltizâmıma zarar müterettib olmuşdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve bu bâbda mültezim-i mezbûrun elinde olan iltizâm berâtına nazar idüp ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus eyleyüp şer‘le göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğu gibi olup mezkûrân

Çingânelerün Beytül-mâl'i bunun iltizâma dâhıl ve tahvîl târîhine râci' iken hâlâ mevlânâ-yı merkûm zabtiddürmeyüp hâricden medhalî olmayan kimesnelere fuzûlî zabtiddürdüğü vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan mâl Beytül-mâl'i teveccüh idenlerden merkûmun mîrîye olan deyni içün taleb ü tahsîl itdürüp mâl-ı mîrîye zarar gelmekden ve hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye dahı zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olasın. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 18, N., sene: 987.

310

Vilayet-i Karaman mukâtaâtı müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh'a hüküm; havâss-ı cedideye tabi tamga ve bac-ı keyl mukâtaası nazırı Yetmiş ve Mehmed'in tahvillerinde ortak mültezimler olan Derviş Mehmed ve Mustafa'nın nazır Sinan Çavuş'un talebiyle zimmetlerindeki bakiyelerinin talep olunması ve bundan önce havale ve kabz-ı mal olan Ali ve Yüce kardeşi Ahmed ile Mustafa Subaşı adlı kişilerin hazineye eksik akçe teslim etmeleri ve bu hususta zikrolunan kişilerin teftiş edilip mukataa gelirlerinin tahsil edilmesi hakkında.

Vilâyet-i Karaman mukâta'âtı müfettişi Lârende kâdisi Mevlânâ Nûh'a hüküm yazıla ki:

Hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; "havâss-ı cedîdeye tâbi' tamga ve bâc-ı keyl mukâta'asına nâzır sâbıkâ mütevellî Yetmiş ve Mehmed tahvillerinde ber-vech-i iştirâk mültezimler olan Dervîş Mehmed ve Mustafa nâm kimesneler bakâyâ tahsiline müte'ahhid olan nâzır Sinân Çavuş talebiyle ihzâr olunup Âsitâne-i Sa'âdet'den vârid olan nişânlu bakâyâ defterinde zimmetlerinde on binden ziyâde bâkîleri olup taleb olundukda "bundan akdem havâle ve kabz-ı mâl olan Alî ve Yüce karındaşı Ahmed nâm kimesne ile Mustafa Subaşı nâm âdemîsini gönderüp Koçhisâr kazâsında olan emlâk ü esbâbımız bakâyâsından ber-mûceb-i defter yüz doksan dört bin dört yüz akça kabzeylediklerinden ma'âdâ kefil bi'l-mâlımızdan dahı yüz binden ziyâde akça kabz idüp her birlerine kıbel-i şer'den temessük virüp bu yağmâyla mezkûrân Ahmed ve Mustafa'nun üç yüz bin mikdârı akça makbûzları var iken Hızâne-i Âmire'ye altmış dört bin dört yüz doksan beş akça teslimleri olup gayrisin ekl ü bel' idüp ve mezbûr Mustafa dahı fevtoldukda vâkı' olan muhallefâtın mezkûr Alî ve Yüce zabtittmişdür. Hâlâ yirli yirinden ve müteveffâ Mustafa'nun vârislerinden görilüp müteveccih olan mâl-ı mîrîye

olan deynimüz için tahsîl olunmasın taleb iderüz” diyü emr-i şerîf ibrâz itmeğin ber-mûceb-i emr-i âlî mahall-i mezbûrenün üzerine varıldukda kefilleri ihzâr olunup mâl-ı kefâlet taleb olundukda fi'l-vâkı‘ her yirleri virüp edâ eyledüklerine kıbel-i şer‘den temessük ibrâz eyleyüp ve emlâk ü esbâbları bakâyâsı dahı görilmek için mezkûr Ahmed da‘vet olundukda itâ‘at-i şer‘ itmemekle mâl-ı mîrînün tahsîli avk u te‘hîr olunmak lâzım gelüp ve mezbûr Ahmed ve mezbûr Alî ve Yüce karındaşı idüğü mukarrer ve mezbûr Mustafa dahı âdemlerinden olup sonra fevtoldukda muhallefâtının ekserin mezbûr Alî ve Yüce kabz idüp ve ba‘zısın dahı veresesı kabz itmiş olup bu bâbda zikrolunan çiftliğün tahsîli ne vechile fermân olunursa emr-i şerîf sadaka buyurılmak recâsına mültezim-i mezbûr talebiyle arzolundı” diyü i‘lâm itmişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân ve bir sâ‘at te‘hîr ü terâhî itmeyüp mezbûr Alî ve Yüce ve Mustafa’yı bi'l-cümle bu bâbda huzûrı lâzım olanları getürdüp şer‘le ve kânûnla zimmetlerine mâlım müteveccih olanların kendülerinden taleb idüp virmekde te‘allül iderlerse emlâk ü esbâblarından bi'l-cümle mâlımı şer‘le ve kânûnla müteveccih olanlardan taleb ü tahsîl idüp mâlımdan zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp mültezim-i merkûmun mîrîye olan deyni için sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olanı yazup kapuma arz [idesin]. Tahrîran fî 17, N., sene: 987.

[139]

311

Çubuk kadısına hüküm; Çubuk kazâsında Abur Kirli(?) adlı köyden Nazar adlı kişinin bir zaman tasarruf ettiği hâssa çiftliği İshak adlı kişinin vilayet muharririne kendi üzerine kaydettirip mîrî canibe nesne vermeyip tasarruflarına mani olduğunu bildirmesi ve bu hususta mezkûr İshak'ın çiftlik tasarrufuna müdahalesinin menedilip çiftliğin eski sahiplerine tasarruf ettirilmesi hakkında.

Çubuk kâdîsına hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; “Çubuk kazâsına tâbî‘ Abur Kirli(?) nâm karyeden Nazar nâm kimesne yedinden vârid olan emr-i şerîfün mazmûnında mezbûr Nazar'un bir niçe

zamân tasarruf eylediği hâssa çiftliği İshâk nâm kimesne vilâyet muharririne bir tarîkla üzerine kayditdürüp lâkin mîrî cânibine nesne vormeyüp bunların tasarruflarına mâni' olur imiş, göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğu gibi ise “vukû'ı üzre arz idesin” diyü fermân olunmağın ber-mûceb-i emr-i şerîf İshâk Dede cânibinden vekîli olan oğlu İsmâ'il meclis-i şer'a ihzâr olunup tefahhus olundukda merhûm vilâyet muharriri olan Rahmi üzerlerine kayditdüğüne “sûret-i defter ibrâz ideceği takdîr resm-i tapu virdük” diyü su'al olundukda “yüz on sikke altun virdüm” diyü cevâb virecek temessük taleb olundukda ibrâz itmeğe kâdir olmağın husûs-ı mezbûr vukû'ı üzre arz olundu” diyü bildürmüşsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğu gibi olup münâze'un-fih olan çiftlik mezbûrların eben an-cedd tasarruf idegeldükleri çiftlikleri olup mâ-tekaddemden hukûk u rûsûmun ümenâyâ edâ idegelmişler iken hâlâ mezkûr İshak'dan vilâyet defterine ol vechile kayditdürüp kânûn üzre resm-i tapusun mîrîye edâ eylenmediği vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola men' u def' idüp çiftlik-i mezbûrî üslûb-ı sâbık ve olıgelen âdet ü kânûn üzre kemâ-kân mezbûrlara tasarruf itdürüp hılâf-ı şer' u kânûn ve bî-vech bilâ-sebeeb kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 11, N., sene: 987.

312

Liva-i Aydın ve Saruhan mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas'a ve bakâyâ tahsili Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Seydi Ahmed Çavuş'a hüküm; Liva-i mezbûrede vaki ikinci cedit hâslardan dalyan-ı bac-ı kireç adlı mukâtaaya mültezim emini olup tahvili tamam olan Kurd adlı kişinin zimmetinde altmış bin akçe bakiyesi olup talep olunduğunda ödemekte sorun çıkartması ve bu hususun görülüp mültezim muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesi hakkında.

Livâ-i Aydın ve Saruhan mukâta'âtı müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve bakâyâ tahsili Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Seydî Ahmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Sen ki çavuş-ı mezbûrsun, hâlâ kapuma arz gönderüp; livâ-i mezbûrede vâkı‘ olan ikinci cedîd hâslardan dalyan-ı bâc-ı kireç nâm mukâta‘aya emîn-i mültezim olup tahvîli tamâm olan Kurd nâm kimesnenün zimmetinde altmış bin mikdârı akça bâkîsi olup taleb olundukda mücerred avk u te’hîr içün “tahvîlim içinde mezkûr göl kuruyup balık çıkmadı” diyü görilmek içün eline bir tarîkla hükm-i şerîf almağın edâsında te‘allül idüp mezkûr Kurd'un Hızâne-i Âmire defterinden bâkîsi sûreti ile bu kullarına tahsîli içün hükm-i hümayûn irsâl olunursa küllî mâl tahsîl olunup “kat‘-ı alâka itdürilmek mukarrerdür” diyü i‘lâ[m] eylemişsiz. İmdi Hızâne-i Âmirem defterine nazar olundukda mültezim-i mezbûrun teslîmâtından ma‘âdâ zimmetinde yüz elli beş bin beş yüz akça bâkîsi mukayyed bulunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân ve bir sâ‘at te’hîr ü terâhî itmeyüp mültezim-i mezbûrı getürdüp zimmetine lâzım gelen mâlımı kendüsinden taleb idüp virmekde te‘allül iderse emlâk ü esbâbından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bi'l-cümle mâlımı şer‘le ve kânûnla müteveccih olanlardan bî-kusûr taleb ü tahsîl itdürüp mâlımdan zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp mühürleyüp sâyir emvâl ü hâssa ile [ale't]-ta‘cîl gönderüp Hızâne-i Âmire'ye teslîm itdürüp ve yazup bildüresiz. Tahrîran fi 11, N., sene: 987.

[140]

313

Tavas kadısına hüküm; Tavas kazâsındaki Pazen cemaati ahalisinin Tavas memlehasında hâsıl olan tuzu Muğla ve Tavas kadılıklarına taşıyıp başka kadılıklara taşımamalarına rağmen ümena ve ummalın rüşvet alabilmek için diğer kadılıklara da tuz taşıdıklarını söyleyip rencide ettiklerini bildirmeleri ve bu hususta ümena ve ummalın reayayı rencide etmelerinin engellenmesi hakkında.

Tavas kâdîsına hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; “kazâ-i mezbûrede sâkin Pazen nâm cemâ‘ât ahâlîsi gelüp “biz mâ-tekaddemden Tavas memlehasında hâsıl olan tuzdan Muğla ve Tavas kâdîlıklarına kifâyet kadarı tuzların develerimiz ile çekegelüp âhar kâdîlıklara tuz çekegelmemişken hâlâ ümenâ vü ummâl mücerred celb ü ahz-ı mâl içün “âhar

kâdîlıklara dahî tuz çekün” diyü bizi rencîde ider, hayfdur” didüklerin i’lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Kazıyye i’lâm olunduğı gibi ise bunların muvâcehesinde zikrolunan ümenâ vü ummâle tenbîh ü te’kîd idesin ki mezkûrlar memleha-i mezbûreden hâsıl olan tuzdan kifâyet kadarı tuzu deve ile kadîmden çekegeldükleri kâdîlıklara çekdüklerinden sonra olıgelmişe muhâlif âhar kâdîlıklara tuz çekmesin teklîf itmeyeler ve itdürmeyesin. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 18, N., sene: 987.

314

Mukâtaât müfettişi Sivas kadısı Mevlânâ Abdullah ve Şarkipare kadısına hüküm; Şarkipare kazâsında İreğli Şeyhbalı adlı köyden Kurat ve Abdurrahman adlı kişilerin Ortapare hâslarına iltizam emin olan Veli adlı kişiye kendi istekleriyle dörder altına kefil oldukları ancak Veli’nin vefat etmesi üzerine bakâyâsı tahsiline gelen Abid ve Çırak adlı kişilerin ikişer bin akçelerini alıp zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususun görülüp kefalet akçesinin teftiş edilip ziyade alınan akçelerin havalelerden tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta’ât müfettişi Sivas kâdîsı Mevlânâ Abdullâh ve Şarkîpâre kâdîsına hüküm yazıla ki:

Şarkîpâre kazâsından İreğli Şeyhbâlî nâm karyeden Kurat [ve] Abdurrahmân nâm kimesneler kapuma gelüp; “biz tahvîl-i sâbıkda Ortapâre hâslarına ber-vech-i iltizâm emîn olan Velî nâm kimesne mukâta’a-i mezbûreyi iltizâm eyledüğüne kendü ihtiyârımız ile varup dörder altına kefil olmuşken hâlâ mültezim-i mezbûr fevtolmağla bakâyâsı tahsîline gelen Abid ve Çırak nâm kimesneler ikişer bin akçamız alup zulm ü hayf eylemişdür. Şer’le görülüp ziyâde alınan hakkımız alıvirmesin taleb iderüm” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve anda olan kefâle sicilline nazar ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp göresiz. Kazıyye i’lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar emîn-i merkûmun ol mikdâr akça zarar mâlına kefiller olmuşlar iken hâlâ merkûmun bakâyâsı tahsîline gelen havâleler ol mikdâr ziyâde akçaların aldıkları vâkı’ ise ki bi-hasebi’s-şer’i’s-şerîf sâbit ü zâhir ola ba’d’e’s-sübût şer’le müteveccih olan

hakların teveccüh idenlerden alıvirüp hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olasın. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü Tahrîran fî 18, N., sene: 987.

315

Mukâtaât müfettişi Eskiil kazâsına tabi Bulduklar cemaatinden birkaç şahsın, Sunullah bin Üveys adlı amilin zimmetindeki akçelerin tahsiline müteahhit olmalarına rağmen bu meblağın iltizam emini Hüseyin ve Fakih tarafından toplandığı ve ellerinde kadı sicili bulunmasına rağmen mültezimlerin kendilerinden tekrar akçe talep ettiklerini bildirmeleri ve bu hususta mültezimlerin reayayı rencide etmelerinin engellenmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişi Eskiil kazâsına tâbî‘ Bulduklar nâm cemâ’âtden Kara bin Pîr Hasun ve Hacı İne bin Ümmet ve İsâ bin Mustafa ve sâyirleri hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a âdem gönderüp; “bundan akdem âmil-i nâyibimiz olan Sun‘ullâh bin Üveys nâm kimesnenün üzerine cürm-i galîz sâbit itmeğin zimmetinde olan yüz bin akçanın tahsiline müte‘ahhid olup âmil-i mezbûr Karaman müfettişi olan Bâyezîd Beğ’e siyâset itdürdüğünizden sonra vilâyet-i mezbûre haymânesine ber-vech-i iltizâm emîn olan Hüseyin ve Fakîh nâm kimesneler mezbûr Sun‘ullâh'un uhdesinde olan yüz bin akçanın tahsili için emr-i şerîf ve kul gönderdiklerinde Konya ve Lârende ve Eskiil kâdîları nâyibleri mahzarında meblağ-ı mezbûrun yetmiş bin akçasın alup bâkî kalan otuz bin akçanın yigirmi dört bin akçasın âmil-i mezbûr Sun‘ullâh'un muhallefâtından ve altı bin akçasın dahı emr-i şerîfümde olan Mustafa nâm kimesneden cem‘an müte‘ahhid olduğumuz yüz bin akça mezkûrân mültezimlerin ma‘lûmları olduğu sicill olunup şer‘le ve kânûnla bizden ziyâde akça taleb olunmak îcâb eylemez iken hâlâ mezbûrlar tezvîr ü telbîsden sülûk idüp elimizde sûret-i sicille amel itmeyüp bizden tekrâr akça taleb idüp rencide iderler, hayfdur. Bu bâbda sûret-i sicill dahı vardur, şer‘le görülmesin taleb iderüz” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve bu husûs bundan akdem bir def‘a şer‘le görülüp faslolunmuş olmayup üzerinden on beş yıl mürûr itmiş değil ise şer‘le hakk u adl üzere teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Fî'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise ve zikrolunan sûret-i sicillin mazmûnı muvâfık-ı şer‘ olup alâ-vechi'l-hasn sâbit ü zâhir olursa bu bâbda şer‘le lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer‘-ı şerîf bî-vech rencide

itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan ziyâde hazer idesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olmayup tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan ve bir def'a şer'le faslolunmuş kazıyyenin istinâfindan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olasin ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü tahriren fi 18 n sene 987.

[141]

316

Mukâtaât müfettişi Hacı İlyas'a ve Tire kadısına hüküm; Bekir adlı kişinin mukâtaât emini Mustafa'dan Tire'deki resm-i kınar mukâtaasını iltizam edip ayak amili olup tahvili içinde mukâtaa mahsulünden nazırı Hacı Çavuş'a irsaliye için sekiz bin akçe teslim edip eline mühürlü temessük verilmesine rağmen bakâyâ muhassılı Seydi Ahmed Çavuş'un elinde olan temessükata göre hareket etmeyip tekrar akçe talep edip rencide ettiğini bildirmesi ve bu hususta Seydi Ahmed Çavuş'un reayaya zulmünün menedilmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi kazâsından munfasıl Hacı İlyâs'a ve Tire kâdisına hüküm yazıla ki:

Bekir nâm kimesne kapuma gelüp; “ben tahvîl-i sâbıkada mukâta'ât emîn olan Mustafa'dan nefsi-i Tire'de olan resm-i kınâr mukâta'asın iltizâm idüp ayak âmili olmuşdım. Eyle olsa tahvîlim içinde mukâta'a-i mezbûre mahsûlünden nâzırımız olan Hacı Çavuş'a irsâliyyesiychün sekiz bin akça teslîm idüp elime mühürlü temessük virilmişken hâlen bakâyâ muhassılı olan Seydî Ahmed Çavuş elimde olan temessükâta amel itmeyüp tekrâr benden taleb idüp hayf ider” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda mezkûrun elinde olan temessükine nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûr mukâta'a-i mezbûre mahsûlünden nâzır-ı merkûm Hacı Çavuş'a ol mikdâr akça teslîm idüp eline mühürlü temessük almışken hâlâ merkûm Seydî Ahmed çavuş mezbûrî bî-vech rencide eyledüğü vâkı' ise ve bu bâbda olan temessükâtın mazmûnı muvâfık-ı şer' olup alâ-vechi'l-hasım bi-hasebi's-şer' sâbit ü zâhir ola ol takdîrce men' u def' idüp şer'a ve kânûna muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz diyü. Tahrîran fi 15, N., sene: 987.

Mukâtaât müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Nasuh Çavuş'a hüküm; Bad-ı heva-yı Ankara ve kapan, meyve, dakik, bac-ı bazar-ı keyl ve tevabi mukâtaası iltizam emini Mehmed'in, mal-ı mîrîden birkaç şahsa borç verip geri talep ettiğinde vermekte sorun çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususun görülüp zikrolunan kişilerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Nasûh Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Bâd-ı hevâ-yı Ankara ve kapan ve meyve ve dakik ve bâc-ı bâzâr-ı keyl ve tevâbi'ı mukâta'asına sene: 985 Şevvâli'nün guresinden üç yıla 480.000 akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olan Mehmed Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; mâl-ı mîrîden ber-vech-i karz Alî nâm kimesnede on iki bin akça ve Pîr Kemâl nâm kimesnede on beş bin akça ve Hacı nâm kimesne on bir bin akça ve Muharrem nâm kimesne dokuz bin akça ve Halîl nâm kimesneye altı bin akça ve Mustaf nâm kimesne beş bin akça ve Kara Mahmûd ve Hasan nâm kimesnelere yedi bin akça virüp taleb eyledüğimde virmekde te'allül iderler” diyü bundan ma'âdâ “ba'zı kimesnelerde dahı şer'ıl-mâllarım olup” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûslar bundan akdem bir def'a şer'le görülüp faslolunmuş olmayup ve on beş yıl mürûr itmiş değil ise ihzâr-ı husamâ ve bî-garaz müslimânlardan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan hakkın teveccüh idenlerden mîrîye olan deyni içün taleb ü tahsîl itdürüp kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız. Ammâ bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp tezvîr ü telbîsden ve şühûd-ı zûrdan ve bir def'a şer'le faslolmuş kazıyyenin istînâfından hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olasız diyü. Tahrîran fî 12, N., sene: 987.

[142]

Mukâtaât müfettişi Teke kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyas’a ve Birgi kadısına hüküm; Tur Süleymân(?), Yunus ve Mehmed adlı kişilerin Birgi kazâsındaki yağhaneye iltizamla ayak amilleri olup yağhane için hâsıl olan susamı toplamak istediklerinde bazı kişilerin vermekte sorun çıkartıp iltizamlarına ve mal-ı mîrîye zarar verildiğini bildirmeleri ve bu hususun görülüp susamın eminler tarafından toplanıp mal-ı mîrîye zarar verilmekten kaçınılması gerektiği hakkında.

Mukâtaât müfettişi Teke kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyas’a ve Birgi kâdısına hüküm yazıla ki:

Tur Süleymân(?) ve Yûnus ve Mehmed nâm kimesneler kapuma gelüp; “biz Birgi kazâsında vâkı’ olan yağ-hâneye ber-vech-i iltizâm ayak âmilleri olup eyle olsa yağ-hâne-i mezbûre örüsünde hâsıl olan sisamı olıgelen âdet ü kânûn üzre yağ-hâne için cem’ eylemek istediğimizde ba’zı kimesneler virmekte te’allül iderler. Bu sisam ile mâl-ı mîrîye gadr ve bizüm iltizâmımıza zarar olmışdur” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda göresiz. Fi’l-vâkı’ kazıyye i’lâm olunduğı gibi ise bunların muvâcehesinde zikrolunan kimesnelere tenbîh ü te’kîd idesiz ki yağ-hâne-i mezbûre örüsünde hâsıl olan sisamı yağ-hâne için emîn-i mezbûra cem’ itdürüp olıgelen âdet ü kânûna muhâlif kimesneye te’allül itdürmeyüp mâl-ı mîrîye zarar müterettib olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî’ olasız. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 10, N., sene: 987.

319

Lapseki kadısına hüküm; Hızır adlı kişinin, havâss-ı hümayûndan kolyoz balığı dalyanı ve tevabi mukâtaasına iltizamla emin olan Recep ve Hamza’dan mezbûr kazâyı üç yıla iltizam edip bir yıl zapt ettikten sonra Hamid ve Ali adlı kişilerin mukâtaayı iltizam edip üzerinden aldıklarından sonra muhasebesini kanuna aykırı olarak görüp zulmetmek istediklerini bildirmesi ve bu hususun görülüp mültezimlerin muhasebesinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Lapseki kâdısına hüküm yazıla ki:

Hızır nâm kimesne kapuma âdem gönderüp: “ben havâss-ı hümayûndan kolyoz balığı dalyanı ve tevâbi‘ı mukâta‘asına ber-vech-i iltizâm emînler olan Receb ve Hamza’dan kazâ-i mezbûreyi üç yıla 63.800 akçaya iltizâm idüp bir yıl zabteyledüğimden sonra Hâmid ve Alî nâm kimesneler bin akça ziyâde ile ibtidâ-i târîhinden iltizâm idüp mukâta‘ayı üzerinden aldıklarında zamân zabtımın makbûzâtını yirlü yirinden görmek içün Bozcaada kâdîsına hitâben ihrâc eyledükleri emr-i şerîf mücebince hak üzre görmeyüp zulm ü te‘addî eylemek isterler, hayfdur. Emr-i sâbık mücebince hakk u adl üzre muhâsebesi görölüp zulm ü hayf olunmasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda ihzâr-ı husamâ kılup göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise bu bâbda emr-i sâbık mücebince hakk u adl üzre şer‘le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir-i emr-i hümayûn kimesneye zulm ü te‘addî olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasin. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin. Fî 13, N., sene: 987.

320

Ankara kadısı Mevlânâ Abdülkerim’e hüküm; Liva-i Ankara, Yenişehir ve tevabi mukâtaası müfettişliğine Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin’in tayin olunması ve memur olduğu müfettişliğinde mal-ı mîrîye zarar vermekten kaçınması gerektiğı hakkında.

Ankara kâdîsı Mevlânâ Abdülkerîm'e hüküm ki:

Livâ-i Ankara ve Yenişehir ve tevâbi‘ı mukâta‘asının müfettişliği Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e sipâriş olup mufassal ü meşrûh eline ahkâm-ı şerîfe virilmişdür. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, Mevlânâ-yı mezbûrun me’mûr olduğu müfettişliğüne müte‘allik husûsa mâdâm ki Mevlânâ-yı mezbûrun cânibinden mürâsele ve emr-i şerîf vârid olmayınca min-ba‘d istimâ‘ itmeyüp mâl-ı mîrîye ihtilâl virmekden hazer idesin diyü. Tahrîran fî 14, N., sene: 987.

[143]

321

Mukâtaât müfettişi ve Ortapare ve Sorkun kadılarına hüküm; Ortapare kazâsındaki Girme köyünden Murad Fakih'in umumi yolda bir çadır bulup Ortapare hâsları emini olan Osman ve Maden adlı kişilere teslim edip içinden hiçbir nesne almayıp sahiplerini katletmemesine rağmen mültezimlerin çadırın sahiplerini katlettiğini söyleyip kendisini tutup hapsedip akçesini alıp zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususta mal bulup getiren reayaya mültezimlerin zulmetmelerinin engellenmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişi ve Ortapâre ve Sorkun kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Ortapâre kazâsından Girme nâm karyeden Murâd Fakîh nâm kimesne hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "ben tarîk-ı âmda bir çadır bulup kâdî mahzarına götürüp Ortapâre hâsları emîni olan Osmân ve Ma'den nâm kimesneler teslim eyleyüp içinde olan kimesneleri katlitmeyüp ve şer'le üzerimde nesne sâbit ü zâhir olmamış iken mezbûrân mültezimler "zikrolunan çadırın sâhiblerin sen katlitmişsin" diyü sonradan bilâma'rifet-i kâdî beni dutup habsidüp hılâf-ı şer'-ı şerîf otuz bin akçamı alup zulm ü hayf itmişlerdür. Şer'le görilmesin taleb iderüm" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda ihzâr-ı husamâ kılup bu husûs bundan akdem bir def'a şer'le görölüp faslolmuş olmayup ve üzerinden on beş yıl mürûr itmiş değil ise şer'le hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise bihasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola. Ol takdîrce şer'le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer'-ı şerîf kimesneye iş itdürmeyesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp tezvîr ü telbîsden ve şühûd-ı zûrdan bir def'a şer'le faslolunmuş kazıyyenün istînâfından hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olasız. Tahrîran fî 13, N., sene: 987.

322

Yörük ve liva-i Menteşe'de vaki havâss-ı atika mukâtaâtı müfettişi ve mukâtaât nazırı Mustafa'ya hüküm; Menteşe sancağındaki Peçin memlehası iltizam emini Mehmed'in, memleha divanlarına her sene bir tuz tarh olunurken bu sene divanlara tuz tarh olunmayıp tuzun ambarda kalıp mal-ı mîrîye zarar verdiğini bildirmesi ve bu hususta tuz tarhının kanuna göre yapılıp mal-ı mîrînin zarara uğratılmasından kaçınılması hakkında.

Yörük ve livâ-i Menteşe'de vâkı‘ havâss-ı atîka mukâta‘âtı müfettişi ve mukâta‘ât nâzırı Mustafa'ya hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; havâss-ı hümayûndan livâ-i Menteşe'ye tâbi‘ Peçin memlehası emanetine sene: 985'de vâkı‘ olan Ağustos ibtidâsından dört kerre yüz bin akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olan Mehmed gelüp memleha-i mezbûrenün örüsü olan dîvânlara her sene bir tuz tarh olunugelüp lâkin bu sene dîvânlara fûrûht olunmayup ekserin kendüm zabteyleyüp nevrûzdan mukaddem tarha mübâşeret olunmaz ise tahvîl âhırı ne denlû mîrî memleha tarh olunmayup der-anbâr kalup “vech-i meşrûh üzre tarh olunmasıyçün emr-i şerîf recâsına der-âdille arz itdürün” diyü tasrîh eyledükde fi'l-hakîka dîvânlar fûrûht olunmayup ekserin emîn-i mezbûr zabteyleyüp şöyle ki; dîvânlara tuz tarh olunmaya memleha der-anbâr kalup mâl-ı mîrî mîrîye küllî zarar u ziyân olmak mukarrer olmağın nevrûzdan mukaddem tarh olunması bâbında emr-i şerîf recâsına i‘lâm itmişsin. İmdi buyurdum ki:

Hük-m-i şerîfüm vardukda göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise mültezim-i mezbûrun tahvîli içinde der-anbâr olmuş ne mikdâr tuz var ise kadîmden tarh olunugelen yirlere olıgelen âdet ü kânûn üzre mültezim-i mezbûra tarh ve tevzî‘ itdürüp olıgelmişe muhâlif ve emr-i şerîfûme mugâyir mîrî tuz der-anbâr kalmakdan ve mâl-ı mîrîye gadr olmakdan hazer idesiz diyü. Tahrîran fî 13, N., sene: 987.

[144]

323

Vilayet-i Karaman mukâtaâtı müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh'a hüküm; Ereğli kadısı Mevlânâ Mahmud'un, Karaman'daki Başın, Saban, Tomçe ve Güdekli köyleri ahalisinin önceden haymana mültezimi olup sonrasında eşkıya olduğu anlaşılan ve hisarda mahpus iken vefat eden Kubad'ın zarar mallarına kefil olmadıklarını bildirmelerine rağmen mukâtaât nazırı Sinan'ın kefil olduklarını söyleyip kendilerinden kefalet malı talep edip rencide ettiğini bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip köy ahalisinin nazır tarafından rencide edilmelerinin engellenmesi hakkında.

Vilâyet-i Karaman mukâta‘âtı müfettişi Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh'a hüküm yazıla ki:

Ereğli kâdîsı Mevlânâ Mahmûd hâlâ kapuma arz gönderüp; “kazâ-i mezbûreye tâbî‘ Başın ve Saban ve Tomçe ve Güdeklü nâm karyeler ahâlîsi meclis-i şer‘a gelüp bundan akdem haymâne mültezimi olup kuttâ‘-ı tarîk olduğu sâbit ü zâhir olup hısârda mahbûs iken fevtolup Kubâd'un biz zarar mâlîna kefil ve müzekkâ olmayup ve mâl-ı kefâletden dahı haberimiz yoğiken hâlâ mukâta‘ât nâzırı olan Sinân “emîn-i mezbûrun kefâlesisiz” diyü nâyib imzâsıyla gaybetimizde yazılma bir kefâle defteri ibrâz eylemekle bizden mâl-ı kefâlet taleb ider. Ma‘a-hâzâ “nâyibün yazduğı kefâle defterine amel olunmaya” diyü emr-i şerîf vârid olmuşken girü bî-vech rencîde ider” didüklerin i‘lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp şer‘le göresiz. Fi'l-vâkı‘ mezkûrân karyeler ahâlîsi mültezim-i merkûmun zarar mâlîna kefil ve müzekkâ olmayup ve mâl-ı kefâletden haberleri yoğiken hâlâ nâzırı mezbûr mezkûrların gaybetinde yazılmış nâyib imzâsıyla mûmzâ ol makûle kefâle defteri ibrâz eylediğı vâkı‘ midür, tamâm aslı ve hakîkatı ile ma‘lûmunuz oldukdan sonra vukû‘ı üzre mufassal ü meşrûh yazup arz idesiz. Sonradan emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mûcebi ile amel oluna. Tahrîran fî 17, N., sene: 987.

324

Birgi kadısına hüküm; Havâss-ı hümayûndan Küre ve Şamluca köyleri ahalisinden birkaç şahsın bir miktar armutluk ve ikişer üçer dönüm taş duvarlı avlularının olduğunu bildirip önceden öşür alınmadığını ve ziraat olursa mukâtaanın iki yılda alınmasına rağmen ümena ve ummalın kanuna aykırı olarak öşür ve tapu resmi isteyip zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususta maktu vergilerin tahsilinin kanuna göre yapılıp ümena ve ummalın reayaya zulümlerinin engellenmesi hakkında.

Birgi kâdîsına hüküm yazıla ki:

Havâss-ı hümayûndan Küre ve Şamluca nâm karyeler ahâlîsi cânibinden Hacı Alî ve Nasûh ve Yûsuf nâm kimesneler Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “karye-i mezbûrede bir mikdâr emrudluklarımız ve ikişer ve üçer dönüm taş dîvârlu harîmlerimiz olup mâ-tekaddemden öşr alınugelmeyüp harâset olduğu zamânda şey kalup hâsıl olup bu sebeble

vilâyet defterinde dahı maktû‘ dönüm kaydolmağın iki yıldan mukâta‘a alınugelmiş iken hâliyâ ümenâ vü ummâl Âsitâne-i Sa‘âdet'den bir tarıkla hükm-i şerîf alup kânûn-ı kadîme muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir öşr ve resm-i tapu taleb idüp te‘addî iderler. Ma‘a-hâzâ husûs-ı mezbûr teftîş alınıp elimizde müte‘addid hucet-i şer‘iyye ve evâmir-i şerîfe virilmişdür” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp şer‘le göresin. Merkûmların didükleri bâğ u bâğçeyi vilâyet kâtibi defter-i âtikdâ maktû‘ mukayyed bulmağla defter-i cedîde dahı maktû‘ kayditmiş ise kemâ-kân hukûk u rüsûmların ber-vech-i maktû‘ aldurup iç itdürmeysin. Ammâ; defter-i âtikdâ maktû‘ olmayup mücerred defter-i cedîde vilâyet kâtibi kayditmiş ise makbûl değildir; ana göre mukayyed olup şer‘a ve kânûna muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesin ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 17, N., sene: 987.

[145]

325

Liva-i Menteşe'ye tabi havâss-ı atika müfettişi Bozüyük kadısı Mevlânâ Bayezid'e ve nazırı Mustafa'ya hüküm; havâss-ı mezbûreye tabi Peçin memlehası iltizam emini Mehmed'in, tahvili içinde memlehadan hâsıl olan tuzu reayaya tarh etmek istediğinde reayanın sorun çıkartıp başka memlehadan tuz getirtip kullanmakla iltizamına ve mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususta mezkûr Mehmed'e memlehadan hâsıl olan tuzun tarh ettirilip başka memlehadan tuz getirtilip kullanılmaması hakkında.

Livâ-i Menteşe'ye tâbi‘ havâss-ı atika müfettişi Bozüyük kâdîsı Mevlânâ Bâyezîd'e ve nâzırı Mustafa'ya hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; “havâss-ı mezbûreye tâbi‘ Peçin memlehasına ber-vech-i iltizâm emîn olan Mehmed gelüp memleha-i mezbûreden hâsıl olan tuz örüsü olan yirlere üç yılda bir tuz tarh olunugelmeğın tahvîlim içinde hâsıl olan tuzu oligelen âdet ü kânûn üzre tarh eylemek istediğimde zikrolunan re‘âyâ olagelmişe muhâlif te‘allül eyledüklerinden ma‘âdâ memleha-i mezbûre örüsüne âhar memlehalardan tuz getürdüp

isti'mâl eylemekle mâl-ı mîrîye gadr ve iltizâmımıza küllî zarar müterettib olmışdur” didüklerin i'lâm eylemişsiz. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerifim vardukda, göresiz. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise emîn-i mezbûrun tahvîli içinde olan memleha-i mezbûreden hâsıl olan tuzu örüsü olup kadîmden üzerlerine tuz tarh olunugelenlere olıgelen âdet ü kânûn üzre tarh itdürüp şer'a ve kânûna muhâlif ve olıgelmişe mugâyir kimesneye te'allül ü nizâ' itdürmeyesiz ve zikrolunan kimesnelere tenbîh ü te'kîd idesiz ki min-ba'd memleha-i mezbûre örüsüne âhar memlehadan tuz getürdüp fûrûht ve isti'mâl itmeyeler ve itdürmeyesiz. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 15, N., sene: 987.

326

Mukâtaât müfettişi Antalya kadısı Mevlânâ Burhaneddin'e ve Karahisar-ı Teke kadısına hüküm; Karahisar-ı Teke kazâsında vaki Akçaşehir köyünden Mehmed bin İbrahim, Karaca Ali ve Körpe adlı kişilerin Anadolu vilayetindeki gureban ve gurebetan mukâtaası iltizam emini Nasuh bin Şahsuvar'ın zarar malına kefil olmamalarına rağmen eminin kendilerini kefil olarak yazıp zulmettiğini bildirmeleri ve bu hususta eminin kendisine yarar kefiller bulup reayaya zulmünün engellenmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Antâliyye kâdısı Mevlânâ Burhaneddin'e ve Karahısâr-ı Teke kâdısına hüküm yazıla ki:

Karahısâr-ı Teke kazâsından Akçaşehir nâm karyeden Mehmed bin İbrâhîm ve Karaca Alî ve Körpe nâm kimesneler Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; “biz Vilâyet-i Anadolu'da vâkı' gurebân ve gurebetan mukâta'asına sene: 986 Zi'l-ka'desi'nün yigirmisinden üç yıla 370.000 akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olan Nasûh bin Şahsuvar'un zarar mâlına ben varup kendü ihtiyârımla kefil ve müzekkî olmayup mâl-ı kefâletden haberüm yok iken hâlâ emîn-i mezbûr benüm gaybetimde beş bin akça zarar mâlına kefil yazdurup ziyâde zulm ü hayf eylemişdür” diyü bildürmeğin mültezim-i merkûmun Siroz kâdısı Mevlânâ Abdülkerîm imzâsıyla Hızâne-i Âmirem'de mahfûz olan kefâlesi defterine nazar olundukda karye-i mezbûreden mezkûr Mehmed bin İbrâhîm beş bin akça ve

merkûm Karaca Alî [ve] Körpe beş bin akça zarar mâlina kefil kaydolunmuş bulundu. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bunı mültezim-i mezbûr ile berâber ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar mültezim-i mezbûrun ol mikdâr akça zarar mâlina varup kendü ihtiyârıyla kefil ve müzekkî olmayup ve mâl-ı kefâletden haberi yok iken hâlen mültezim-i mezbûr ol mikdâr akça zarar mâlina Mevlânâ-yı mezbûr gâybâne kefil yazdurduğı bi-hasebi's-şer'î's-şerîf sâbit ü zâhir olursa mezbûrun yirine mültezim-i mezbûrdan ol mikdâr akçaya âhardan yarar kefil taleb idüp sicill-i mahfûza kayditdükden sonra sûret-i sicill ihrâc idüp Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderüp ve yazup bildüresiz. Tahrîran fi 13, N., sene: 987.

[146]

327

Bozok Sancağı Beyi Çerkes Bey'e ve Çorum kadısı Mevlânâ Alâeddin'e hüküm; Vilayet-i Rum mukâtaâtı müfettişi Tokat kadısı Mevlânâ Şemseddin'in vilayet-i mezbûrede vaki Kırşehir hâsları mukâtaası mültezimi Ramazan'ın kabz-ı malı olan Mehmed'in, Budaközü kazâsındaki İnekadılar, Karaca Süleymanlı ve diğer köylerin ahalisinin öşür tahsilinde sorun çıkartıp iltizama ve mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususta muhasebelerin teftiş edilip zimmetlerdeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Bozok sancağı beği Çerkes Beğ'e ve Çorum kâdısı Mevlânâ Alâ'eddîn'e hüküm yazıla ki:

Sâbıkâ vilâyet-i Rûm mukâta'âtı müfettişi Tokat kâdısı Mevlânâ Şemseddîn hâlen Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; vilâyet-i mezbûrede vâkı' Havâss-ı Atîka hâslarına tâbi' Kırşehir hâsları mukâta'asına sene: 983 Ramazânı'nun gurrelerinden üç yıla mültezim olup teslimâtından ma'âdâ zimmetinde 164.792 akça bâkîsi olan Ramazân'un kabz-ı mâli olan Mehmed gelüp havâss-ı mezbûreden Budaközi kazâsında İnekadılar ve Karaca Süleymanlı ve gayri karyelerin ahâlîsinün sene: 985 târihinde küllî mahsûlleri hâsıl olup biz âhar kâdîlıkları ta'sîr ider iken bir tarîkla toprak kâdîsından mürâsele olup bizüm ve âdemlerimizün ma'rifeti yoğiken harmanların fuzûlî kendüleri ta'sîr itmekle

mîrîye âyid mahsûlî mâ-beynde bel‘ u ketm idüp cüz‘î nesne gösterüp bu sebeb ile iltizâmıma zarar ve mâl-ı mîrîye gadr olmuşdur. Şer‘le yirlü yerinden teftîş ü tefahhus olunup müteveccih olan mâl-ı mîrî için emr-i şerîfe recâ eyledüğün i‘lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda ihzâr-ı husamâ kılup ve bu husûs bundan akdem bir def‘a şer‘le görölüp faslolmuş olmayup ve üzerinden on beş yıl mürûr itmiş değil ise şer‘le hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi‘ş-şer‘i‘ş-şerîf sâbit ü zâhir ola ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih olan mâl-ı mîrîyi teveccüh idenlerden bî-kusûr mültezim-i mezbûra mîrîye olan deyni için taleb ü tahsîl itdürüp mâl-ı mîrîye gadr olmakdan hazer idesin. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan ve bir def‘a şer‘le faslolunmuş kazıyyenün istînâfından hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasin ve hâsıl olan akçayı alup defter ve der-kîse idüp ve mühürleyüp mültezim-i mezbûrun mîrîye olan deyni için sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim idüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup bildüresiz diyü. Tahrîran fî 15, N., sene: 987.

328

İzmir ve Menemen kadılarına hüküm; İzmir kazâsına tabi Denizli köyünden Ömer Reis’in, Manisa’daki Muradiye Camii-i Şerif Evkafı’ndan Denizli köyünü evkaf mütevellisi Hacı Lütfullah’tan iltizam edip beş altı ay zapt ettikten sonra Mehmed adlı kişinin üzerinden alıp zapt ettiği zamanın muhasebesinin görürken vefat etmesi üzerine Yusuf adlı kişinin iltizam edip muhasebesini gördükten sonra tekrar akçe talep edip rencide ettiğini bildirmesi ve bu hususta mültezimin muhasebesinin teftîş edilip kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

İzmir ve Menemen kâdîlarına hüküm yazıla ki:

İzmir kazâsına tâbi‘ Denizlî nâm karyeden Ömer Re’îs nâm kimesne hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “ben bundan akdem nefsi-i Mağnisa'da vâkı‘ Muradiye Câmi‘-ı Şerîf Evkâfı’ndan Denizli nâm karyeyi dört yıla 190.000 akçaya sâbıkâ evkâf-ı mezbûre mütevellisi olan Hacı Lütfullah’dan iltizâm idüp beş altı ay mikdârı zabtiddükden sonra Mehmed nâm kimesne altı bin akça ziyâde ile üzerimden alup mezkûr Mehmed zaman-ı zabtımın muhâsebesin görmek hıdmetinde iken fevtolup sonra Yûsuf nâm kimesne

iltizâm eylemeğin mezkûr Yûsuf âdet ü kânûn üzre muhâsebem görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve elimde olan temessükât mûcebince zamân-ı zabtımın makbûzundan evkâf-ı mezbûre mütevellisine beş bin akça ziyâde teslîmim zuhûr eylemeğin mezkûr Yûsuf'dan alup fasl-ı husûmet ve kat'-ı nizâ' olunmuşken hâlâ merkûm Yusuf “meblağ-ı mezbûru benden ikrâhla aldun” diyü tekrâr taleb idüp rencîde ider. Şer'le görülmesin taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve bu husûs bundan akdem bir def'a şer'le faslolmuş olmayup ve üzerinden on beş yıl mürûr itmiş değil ise hakk üzere şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola. Ol takdîrce şer'le lâzim geleni icrâ idüp hılâf-ı şer'-ı şerîf ve bî-vech rencîde itdürmeyesiz. Ammâ bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp tezvîr ü telbîsden ve şühûd-ı zûrdan ve bir def'a şer'le falsolunmuş kazıyyenün istînâfından ziyâde hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olası ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 15, N., sene: 987.

[147]

329

Mukâtaât müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas'a ve bakâyâ muhassılı olan Seydi Ahmed Çavuş'a hüküm; Seydi Ahmet Çavuş'un, vefat eden Ebubekir Çavuş'un mirasının zaptı için fermanı olup kendisi gelene kadar Mevlânâ Mahmud'un bir naip ve bir adamını gönderip mirası telef ettirip Hacı Çavuş'un da mirastan bazı eşya ve hayvanlarını aldığını ve müteveffanın hizmetkârı Piri'nin de sandık ve sepetini bozup nesne alıp bunlar geri talep edildiğinde sorun çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususun görülüp zikrolunan kişilerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyas'a ve bakâyâ muhassılı olan Seydi Ahmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Sen ki Seydi Ahmed çavuşsun, hâlâ mektûb gönderüp; “fevtolan Ebûbekir Çavuş'un metrûkâtı zabtı bu hakkın fermân olunmağın ben gelmezden mukaddem sâbıkâ müfettiş olan Mevlânâ Mahmûd bir nâyib ve bir âdemini gönderüp müteveffâ-yı mezbûrun

metrûkâtını telef itdürüp ve cedîd-i hâslardan aklâma nâzır-ı mültezim olan Hacı Çavuş mezbûrun metrûkâtından kırk re's taylu yundların ve koyunların ve ba'zı esbâbını alup ve müteveffâ-yı mezbûrun asl-ı hazînedârı ve sarrâf ve kabz-ı mâli olan Pîrî nâm hıdmetkârı merkûm fevtoldukda sanduk ve sepetünü bozup nukûd u esbâbdan küllî nesne kabzidüp mezkûr Hacı Çavuş'un yanına varmağın mektûb gönderüp zikrolunan yundları ve koyun ve sâyir esbâbı ve merkûm hıdmetkârı taleb itdüğimde aynî ile esbâbı ve bahâlarını virmeüyüp bakâyâ havâlesi olan Mehmed Çavuş ile muvâza'a idüp "mezkûr Bekir Çavuş'un sâbıkâ emîni olduğu mukâta'anun bakâyâsı için aldık" diyü te'allül ü bahâne idüp ve mezkûr hıdmetkârın dahı aldığı nukûd u esbâb şer'le görilmek için şer'-ı şerîfe göndermeyüp mâl-ı Pâdişâhî'ye küllî gadr olmuştur. Müteveffâ-yı mezbûrun zikrolunan yundlar ve koyun ve sâyir esbâbları zuhûra gelüp beyne't-tâlibîn mezâd olunup mîrîye olan deyni için zabtolunması bâbında" emr-i şerîf recâsına i'lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa gereği gibi mukayyed olup ve ihzârı lâzım olanlar her kande ise buldurup getürdüp müteveffâ-yı mezbûrun mâ-beynde zâyî' u telef olan emlâk ü esbâbın zikrolunan yund ve koyunları ve akçaların zuhûra getürdüp aynî ile noksân bahâlar ile fûrûht olunan esbâbları dahı Sûk-ı Sultânî'de beyne't-talibîn mezâd itdürüp rağabât-ı nâs munkatı'a oldukdan sonra tâlib olanlara değer bahâlar ile fûrûht itdürüp ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürlenüp nâzır-ı mezbûrun mîrîye olan deyni için gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi mufassal ü meşrûh yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 13, Ramazân, sene: 987.

330

Kite kadısına hüküm; Bursa'da merhum Yıldırım Han Evkafı mütevellisi Muharrem'in, Kite kazâsına tabi Derikli, Seki ve Gemli Bey adlı vakıf köylerinin rûsum-ı örfiye, cürm-i cinayet, yave, kaçgun ve bad-ı hevasının vakfa hâsıl kaydolanup dışarıdan kimsenin müdahalede bulunmaması için emir olmasına rağmen subaşılar, yaveciler, koyun eminleri ve amillerinin müdahalede bulunduklarını bildirmesi ve bu hususta vakıf gelirlerine kanuna aykırı olarak müdahalede bulunulmasının engellenmesi hakkında.

Kite kâdîsına hüküm yazıla ki:

Mahrûse-i Burusa'da vâkı' merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Yıldırım Hân *tâbe serâhü* Evkâfı mütevellîsi Muharrem hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; “evkâf-ı mezbûreden Kite kazâsına tâbi' Derikli ve Seki ve Gemli Beğ nâm vakf karyelerün vilâyet defterinde rûsûm-ı örfiyyesi ve cûrm-i cinâyet ve yâve ve kaçgun ve bâd-ı hevâsı vakfa hâsıl kaydolunduğundan gayri hâricden kimesne dahlitmeyüp “serbestlik üzre mütevellîsine zabtitledüresiz” diyü emr-i şerîf vârid olmuşken hâliyâ subaşılar ve yâveciler ve koyun emînleri ve âmilleri “kurâ-yı mezbûrede zebh olunan gâv ve ganem bizümdür, sen ancak re'âyâya mütevellîsin” diyü dahlitdurmeyüp alan yâveciler kırk elli bin akça kabzidüp vakfa küllî za'f gelmeğın hâliyâ mezbûrları serbest olan vakf karyeleri dahlitdurmeyüp bî-vech aldıkları akçayı bî-kusûr mütevellîsine alıviresin” diyü emr-i şerîf recâsına i'lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mütevellî-i mezbûrun didüğü ümenâ vü ummâle muhkem tenbîh ü te'kîd idesin ki defter-i cedîd-i hâkânîde vakfa hâsıl kaydolunup kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ serbestlik üzre vakf için zabt olunıgelen hukûk u rûsûmına hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet bî-vech dahleylemeyeler ve itdurmeyesin. Şöyle ki; vakfa âyid ü râci' mahsûlden bî-vech nesne dahı zabteylemişler ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih oldukda teveccüh idenlerden bî-kusûr vakf için mütevellî-i mezbûra alıvirüp ba'de't-tenbîh eslemeyüp emr-i şerîfüme inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 13, Ramazân, sene: 987.

[148]

331

Mukâtaât müfettişine ve Ortapâre kadısına hüküm; Ortapâre hâsları iltizam amili Osman ve kabz-ı malı olan Maden'in, havâss-ı mezbûre Yörüklerinden Tat Alevi kabilesinin resm-i kara, resm-i bennak, resm-i dud ve resm-i ganemlerini kanuna ve deftere aykırı olarak alıp zulmetmeleri ve bu hususta emin ve amillerin reayaya zulümlerinin engellenip rûsum tahsilinin kanuna göre yapılması hakkında.

Mukâta'ât müfettişine ve Ortapâre kâdîsına hüküm yazıla ki:

Sen ki Ortapâre kâdîsısın, hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; “Ortapâre hâslarına ber-vech-i iltizâm âmil olan Osman ve kabz-ı mâli olan Ma'den havâss-ı mezbûre

yörüklerinden Tat Alevî kabîlesinün resm-i karaları ellerinde olan emr-i şerîf ve defter-i cedîd-i hâkânî ve huccet-i şer'ıyyede on üç akça resm-i bennâk ve üç akça resm-i dûd ve iki koyuna bir akça resm-i ganem mukayyed iken koyuna bir akçadan ziyâde alup ve resm-i karayı yigirmi iki akça üzre alınduğundan ma'âdâ özen ile almağın otuzdan ziyâde akça alup ve resm-i dûd vilâyet defterinde mukayyed olmağın üzerimüzde cârî(?) şerîfüm(?) ider(?) olup(?) görilen(?) ve üzerlerine şer'le ve kânûnla nesne sâbit ü zâhir olmadın nice bî-günâh mazlûmları rencide ile köye alup gidüp şer'-ı şerîfe muhâlif ve re'âyâyâ zulm olup ve niçelerin dahı ikrâh idüp “ellerine farz” diyü akça devr itmekle niçe mâllarına alup reddine hükmolunup “vir” diyü hıtâb olundukda mahkeme-i şerîfeye mezkûr Ma'den “virmem” diyü nâ-ma'kûl kelimât ile mukâbele idüp ve kırk elli atlu ile gezüp nicelerin muhkem döğüp sâhib-i firâş idüp mezkûr iken şer'-ı şerîfe itâ'atleri olmaduğı ecilden re'âyâyâ bi-esrihim bu dâ'îlerine gelüp ahvâllerin vukû'ı üzre arz olunmasın recâ eyledüklerin” i'lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mezkûrân emîn ve âmilleri getürdüp re'âyâ-yı mezbûr muvâcehesinden muhkem tenbîh ü te'kîd idesiz ki vâkı' olan resm-i kara ve resm-i dûd ve sâyir hukûk u rüsûmların kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri mücebince alup ziyâde bir akça ve bir habbelerin almaya ve aldurmayasız. Vilâyet defterine muhâlif “resm” diyü taleb itdirmeyesiz ve şer'le üzerlerine cürm sâbit ü zâhir olmadın bilâ-ma'rifet-i kâdî tağyîr-i hak hadî'aya diyü bir akça ve bir habbelerin aldurmayasız ve ziyâde atlu ile üzerlerine kondurmayup müft ü meccânen yim ü yimeklerin aldurmayup lâzîm olup aldıkları yim ü yimeklerin narh-ı rûzî üzre kendü akçalar ile aldurup ve ayırıp evvelinden ellerinde mevcûd bulunan koyunların add itdürüp kânûn üzre iki koyuna bir akça resm-i ganem ve her üç yüz koyuna beş akça hısâbı üzre resm-i ağılların aldurup ve hılâf-ı şer' u kânûn havâle ve kâtib ve resîd ve çuka ve hıdmetkâr akçası diyü bir akça ve bir habbelerin aldurmayasız ve ikrâh idüp ellerine akça devr itmekle re'âyâdan hılâf-ı şer' u kânûn bî-vech nesne dahı almışlar ise ba'de's-sübût bî-kusûr ashâbına hakların girü alıvirüp ba'de't-tenbîh eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif havâss-ı hümayûnum re'âyâsından girü bu vechile zulm ü te'addî idenleri isimleriyle yazup kapuma arz idesiz ki sonradan emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mücebi ile amel oluna diyü. Tahrîran fî 18, N., sene: 987.

Vilâyet-i Rûm beğlerbeğine ve müfettişine ve Sorkun ve Ortapâre kâdîsına vech-i meşrûh üzere emr-i şerîf dahı yazıla.

[149]

Ahkâm-ı şehir-i Ramazânü'l-mübârek min şuhûr-ı sene: 987 el-cüzü'r-râbi'

332

Tokat ve Sivas kadılarına hüküm; Tokat'ta vaki Hatuniye Evkafı'na önceden müteveli olan Abdüllatif'in sekiz ay dokuz günlük muhasebesinin vakfın mütevellisi Hoca Hasan'ın marifetiyle görülmesinin istenmesi ve bu hususta mezkûr Abdüllatif'in muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesi hakkında.

Tokat ve Sivas kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Nefs-i Tokat'da vâkı' Hâtûniye Evkâfı'na mukaddemâ mütevellî olan [Abd]üllatîfün sene: 987 Muharremi'nün guresinde sene-i mezbûre Ramazânı'nun dokuzına gelince sekiz ay ve dokuz günlük muhâsebesi evkâf-ı mezbûreye bi'l-fi'l mütevellî olan Hoca Hasan ma'rifeti ile görilmek fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân ve bir sâ'at te'hîr ü terâhî itmeyüp mezkûr Abdüllatîf her kande ise buldurup getürdüp evkâf-ı mezbûreye bi'l-fi'l ve mukaddemâ kâtib olanların müfredât defterlerinden şübhe olan mevâddı mütevellî-i cedîd ve sâyir ehl-i vukûf ma'rifetleriyle yirlü yirinden âdet ü kânûn üzere muhâsebesin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetine lâzım gelen mâl-ı vakfı bî-kusûr taleb ü tahsîl idüp hâsıl olan akçayı mütevellî-i cedîde vakf için zabt itdürdüp ve görülen muhâsebe ve müfredât defterlerin imzâlayup ve mühürleyüp Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fi 18, N., sene: 987.

333

Bozdoğan kadısına hüküm; Kalpaklı nahiyesinden Seyfeli tımarına ortak mutasarrıf olan Abdi, İlyas ve Veli adlı sipahilerin tımar arazilerinin sınırı ile köşk

hâsları demekle bilinen hâsların sınırı içindeki Menderes nehrinin taşıp tımar ve hâs arazisi kenarından akması üzerine havâss-ı hümayûn eminlerinin zikrolunan yerin havâss-ı mezbûre yeri olduğunu söyleyip zaptlarına mani olduklarını bildirmeleri ve bu hususta tartışmalı yerlerin teftiş edilip sınır anlaşmazlığının giderilmesi hakkında.

Bozdoğan kâdîsına hüküm yazıla ki:

Bahşâyîş nâm kimesne hâlâ Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; "kazâ-i mezbûreye tâbî" Kalpaklı nâhıyesinden Seyfeli tîmârından ber-vech-i iştirâk on altı bin akça tîmâra mutasarrıf olan Abdî ve İlyâs ve Velî nâm sipâhîler cânibinden ser-vekîl-i şer'îleri olup eyle olsa tîmâr-ı mezbûrun sınırı ile köşk hâsları demekle ma'rûf hâsların sınırı dâhilinde cârî olan Menderes nâm nehr-i azîm tuğyân itmekle kadîmî mecrâsından akmayup tîmâr-ı mezbûr yirlerinün üstü yanından cereyân itmeğin bir mikdâr yir havâss-ı mezbûre yiri iken sınırı dâhilinde kalmağın hâlâ havâss-ı hümayûn emîni olanlar "zikrolunan yir havâss-ı mezbûre yirlerindendir" diyü zabtımıza mâni' olurlar. Ehl-i vukûf ma'rifetiyle görölüp üslûb-ı sâbık üzer zabtolunması bâbında emr-i şerîf taleb iderüm" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hük-m-i şerîfüm vardukda, münâze'un-fih olan yirlerün bi'z-zât üzerine varup ihzâr-ı husamâ kılup bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftiş ü tefahhus idüp şer'le göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup nehr-i mezbûr tuğyân itmekle kadîmî mecrâsından akmayup tîmâr-ı mezbûr yirlerinün üstü yanından cereyân eylemeğin kadîmî tîmâr-ı mezbûr için zabtolunugelen yirler havâss-ı mezbûre yirlerine dâhıl olmağın hâlâ emîn-i mezbûr ol vecihle dahleyledüğü vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir olursa ol takdîrce ehl-i vukûf ma'rifetiyle tîmâr-ı mezbûrun mu'ayyen ü mümtâz hudûd u sınırına alâyim vaz' idüp kadîmden havâss-ı mezbûre için zabtolunugelen yirleri kemâ-kân ümenân ve tîmâr-ı mezbûre için zabtolunugelen yirleri sipâhîlerine zabtitdürüp kimesneye bî-vech te'allül ü nizâ' itdürmeysin ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 18, N., sene: 987.

[150]

Mensûh piyade ve müselleme mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Hüsâm'a ve nefsi-i Borlu'da sakin Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mahmud Çavuş'a hüküm; Mukâtaât nazırı Hızır Çavuş'un tahvili içindeki Saruhan sancağı mensûh müselleme aşarı ve livâ-i mezbûre mevkufatı mültezimi Yusuf'un vefatı üzerine zimmetindeki bakiyesini tahsil edip geri kalan malı kefillerinden talep ettiğinde kendilerinin habersiz yazıldıklarını söyleyip kefalet malını vermekte sorun çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususta muhasebelerin teftiş edilip zimmetlerdeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mensûh piyâde ve müselleme mukâta'âtı müfettişi Mevlânâ Husâm'a ve nefsi-i Borlu'da sakin Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mahmûd Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Mukâta'ât-ı mezbûreye tahvîl-i sâbıkda ber-vech-i iltizâm nâzır olup zimmetine küllî bâkîsi olan Hızır Çavuş hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "tahvîlim içinde livâ-i Saruhan'da vâkı' olan mensûh müselleme a'sârına ve livâ-i mezbûre mevkûfâtına sene: 981 Cemâziye'l-evveli'nün üçünden üç yıla mültezim olup fevtolan Yûsuf'un zimmetinde olan bâkîsinün tahsîli için Hızâne-i Âmire'den elime nişânlu bakâyâ defteri sûreti virilmeğin mültezim-i merkûmun emlâk ü esbâbını fûrûht olunup ism-i mâl ıtlâk olunur nesnesi kalmadukdan sonra defter mücebine kefâlesine mürâca'at olundukda mezbûrlar "biz gâybâne yazıldukdan" diyü tahvîl âhırinden bir tarîkıla emr-i şerîf ihrâc eylemekle zimmetlerinde olan mâl-ı kefâleti virmekde te'allül iderler. Zikrolunan nişânlu bakâyâ defteri mücebine zimmetlerinde olan mâl-ı kefâleti tahsîl olunmasını talep iderüm" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, nâzır-ı mezbûrun elinde olan nişânlu bakâyâ defteri sûretine nazar idüp göresiz. Kazıyye i'lâm olunduğu gibi ise zikrolunan defter mücebine emîn-i merkûmun zimmetinde olan bâkîsi için cümle emlâk ü esbâbın fûrûht idüp ism-i mâl ıtlâk olunur nesnesi kalmadukdan sonra defterde mukayyed olan kefâlesini dahı her kande ise buldurup getürdüp zimmetlerinde olan mâl-ı kefâleti kendülerinden talep itdürüp virmekde te'allül iderler ise emlâk ü esbâblarından bi'l-cümle şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan talep ü tahsîl idüp zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup ve her kimden ne mikdâr nesne alınursa müfredâtıyla defter ve isimlerinin zeyline akçaların kaydîdüp tamâm oldukdan sonra hâsıl olan akçayı der-kîse idüp ve mühürleyüp ve müfredât defterlerinde izmâlayup sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp

Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyye yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 18, N., sene: 987.

335

Mukâtaât müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e hüküm; Mustafa adlı kişinin, Haremeyn-i Şerifeyn Evkafı'ndan Çubukâbâd kazâsına tabi Balıkhisarı köyünde mütevellî olup, kendisinden önce emaneten mütevellî olan Hüseyinâbâd kadısı Mevlânâ Seydi'nin azil tarihine kadar olan muhasebesinin görülüp zimmetine lazım gelen vakıf malının tahsil edilmesini talep etmesi ve bu hususta Mevlânâ Seydi ve mübaşirlerinin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Murtaz-âbâd kâdisı Mevlânâ Muhyiddîn'e hüküm ki:

Mustafa nâm kimesne hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "ben Haremeyn-i Şerifeyn Evkafı'ndan Çubuk-âbâd kazâsına tâbi' Balıkhısârı nâm karyede vâkı' olan tevliyet berât-ı şerîf ile ber-vech-i iltizâm mütevellî olup eyle olsa tevliyet-i mezbûreye benden mukaddem ber-vech-i emânet mütevellî olan Hüseyin-âbâd kâdisı Mevlânâ Seydî nâm kimesnenün şart-ı iltizâmım mücebince ibtidâ-i mübâşeretinden azli târîhına gelince âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp zimmetine lâzım gelen mâl-ı vakf tahsîl olunmasın talep iderüm" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfümle () vardukda, bu bâbda mezkûrun elinde olan iltizâm berâtına nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise Mevlânâ-yı mezbûr ve mübaşirlerini bi'l-cümle bu bâbda huzûrı lâzım olanları getürdüp zamân-ı tevliyetinden azli târîhına gelince kâtibinün müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı mütevellî-i cedîd ve sâyir ehl-i vukûf ma'rifetiyle yirlü yirinden âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp ber-mûceb muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetine lâzım gelen mâl-ı vakfı kendüsünden talep idüp virmekde te'allül iderler ise emlâk ü esbâbindan bî-kusûr talep ü tahsîl idüp mâl-ı vakfdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasın ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp mühürleyüp ve görülen muhâsebe ve müfredât defterlerin dahı imzâlayup ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi mufassal u meşrûh yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 18, N., sene: 987.

Yenişehir kadısına hüküm; Yenişehir’de merhum Süleyman Paşa’nın hayratından yapılan medresenin hesabından Çeltikçi köyü halkına otuz sekiz bin akçe verilmesi üzerine Mevlânâ İshak’ın müfettiş tayin edilip borç karşılığında köy ahalisinin evlerini ve emlaklerini sattırıp sahiplerine kirayı verdirmesi ve sonradan mütevellî olan Ömer Kethüda’nın köy halkından vakıf malını talep ettiğinde kirayı vermekte sorun çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususun görülüp köy halkının zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Yenişehir kâdisına hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; “Nefs-i Yenişehir’de merhû[m] Süleymân Paşa’nun sülûs-i hayrâtından binâ olunan medresenün evkâfı küllî nakd akça olup sâbıkâ mütevellîler zamânında Çeltikçi nâm karye halkına otuz sekiz bin akça virilmiş bulunup mukaddemâ evkâf-ı mezbûre medresesine müderris olan Mevlânâ İshak emr-i şerîf ile müfettiş ta’yîn olup mezbûr karye halkının meblâğ-ı mezbûr mukâbelesinde evlerini ve emlâkların vakf için mütevellîsine bey’-ı bâd ile iştirâ itdürdüp muktezâ-yı şer’ üzerine sâhiblerine icâreye virdürüp ba’dehû defterlerin imzâlayup ve mühürleyüp Dergâh-ı Mu’allâm’a gönderdikden sonra hâliyâ mütevellî olan Ömer Kethudâ karye-i mezbûr halkından müteveccih olan mâl-ı vakfı talep eyledükde icâreden atîk ve cedîd dokuz bin akça bâkî bulunup zimmetlerine lâzım gelen icâreyi virmekde te’allül idüp mâl-ı vakf tahsîl ve erbâb ve tâyife ve tâyifeleri vâsıl olduğu mütevellî-i mezbûr talebiyle arz olundu” diyü i’lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm ile Dergâh-ı Mu’allâm çavuşlarından () vardukda, bir ân ve bir sâ’at te’hîr ü terâhî itmeyüp karye-i mezbûre ahâlîsini merkûm çavuşuma getürdüp bi-hasebi’ş-şer’ ve’l-kânûn zimmetlerine lâzım geleni mâl-ı vakfı kendülerinden ve emlâk ü esbâblarından bî-kusûr çavuş-ı mezbûra bî-kusû[r] tahsîl itdürüp mâl-ı vakfdan zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup ve hâsıl olan akçayı mütevellî-i mezbûra vakf için teslîm itdürüp eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif ınâd idenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 14, N., sene: 987.

Vilayet-i Rum mukâtaâtı müfettişine hüküm; Rum vilayetindeki Zile Kalesi dizdarı Dede adlı kişiye mal-ı mîrî tahsilinde hisar-eri gönderen dizdarın bu konuda sorun çıkartıp tahsilâtta güçlük çekilmesi üzerine mezbûr Dede'nin ağalığının geri verilmesinin istenmesi ve bu hususun görülüp mal-ı mîrî tahsiline yeteri kadar hisar-eri tayin edilip sebepsiz yere sorun çıkarılmaması hakkında.

Vilâyet-i Rûm mukâta'âtı müfettişine hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; “vilâyet-i mezbûrda vâkı‘ Zile Kal‘ası'nda bi'l-fi'l dizdâr olan Dede nâm kimesneden mâl-ı mîrî tahsiline hısâr-eri viren dizdârın dahı haber gönderüp mâni‘ olduğu bâ'ısdan mâl-ı mîrî tahsîlinde acziyet çekilüp küllî gadr olmağın mezbûr Dede'nün ağalığı virilmez ise mâl-ı mîrî tahsiline kalmak mukarrerdür” diyü i'lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, dizdâr-ı mezbûrı getürdüp muhkem tenbîh ü te'kîd idüp idesin ki mâlım tahsiline istihdâm olunmak içün olıgelen âdet ü kânûn üzre kifâyet kadarı hısâr-eri virüp bî-vech te'allül ü nizâ' eylemeye ve itdürmeyesin. Şöyle ki; ba'de't-tenbîh eslemeyüp girü mâlımın tahsîli bâbında mu'âvenet ü muzâheret içün hısâr-eri virmekde ol vechile te'allül ider ise vukû'ı üzre yazup Dergâh-ı Mu'allâm'a arz idesin ki sonradan emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mücebi ile amel oluna, şöyle bilesin diyü. Tahrîran fî 15, N., sene: 987.

[152]

338

Mukâtaât müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Nasuh Çavuş'a hüküm; Bad-ı heva-yı Ankara, kapan-ı meyve, dakik, bac-ı bazar-ı keyl ve tevabi mukâtaası iltizam emini Mehmed'in, mukâtaa mahsulünden hâsıl olan akçeyi teslim etmek için Ulak kazâsına tabi Akbaş yakınlarında Şihabüddin suyu demekle bilinen suyun yanına vardıklarında iki nefer kişinin savaş aletleriyle önlerini kesip iki kulunu katlettikten sonra paralarını ve eşyalarını yağma ettiklerini bildirmesi ve bu hususta zimmetlerdeki bakiyelerin tahsil edilip eşkıyalık yapan sipahilerin hapsedilmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Nasûh Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Bâd-ı hevâ-yı Ankara ve kapan-ı meyve ve dakîk ve bâc-ı bâzâr-ı keyl ve tevâbi'ı mukâta'asına sene: 985 Şa'bânı'nun guresinden üç yıla 480.000 akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olan Mehmed Dersa'âdetüm'e gelüp; "mukâta'a-i mezbûr mahsûlinden hâsıl olan akçayı teslîm itmek içün Ulak kazâsına tâbi' Akbaş nâm kurbinde Şihâbüddîn suyu dimekle ma'rûf suyun yanına varduğumuzda iki nefer kimesne âlet-i harble yoluma inüp iki kulumı mecrûhan katlitdüklerinden ma'âdâ iki bin nakd akçam ve dört yüz aded guruş ve iki yük altun ve yüz kıt'a sof ve yanınca ba'zı esbâbımız gâret itmişlerdür. Şer'le ve kânûnla etrâfında olan kurâdan teftîş olunmasın taleb iderüm" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu bâbda huzûrî lâzım olanları ihzâr idüp şöyle ki; husûs-ı mezbûr bundan akdem bir def'a şer'le görilüp falsolunmuş olunmayup ve üzerinden on beş yıl mürûr itmiş değil ise husamâ muvâcehesinde hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan nukûd u esbâbın teveccüh idenlerden mîrîye olan deyni içün taleb ü tahsîl idüp ve ehl-i fesâd sipâhîyi habsidüp arz idesiz. Vekîli ile şer'le lâzım geleni icrâ idüp yirine koyasız. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan hılâf-ı şer' u kânûn kimesne dahı zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olasız diyü. Tahrîran fî 14, N., sene: 987.

339

Liva-i Menteşe havâss-ı atika mukâtaâtı müfettişine ve nazır Mustafa'ya hüküm; Peçin memlehası mukâtaası iltizam emini Mehmed'in, memlehanın ayak amillerinin iltizamlarına yetecek tuzu gelip memlehadan almakta sorun çıkarıp tuzlarının kira ile divanlarına gönderilmesini istediklerini ve kendisinin buna gücünün olmadığını bildirmesi ve bu hususta tuzlarını almakta sorun çıkartan amillerin getirtilip tuzlarının teslim ettirilmesi ve bu konuda emirlere karşı gelinmemesi hakkında.

Livâ-i Menteşe havâss-ı atika mukâta'âtı müfettişine ve nâzır Mustafa'ya hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; havâss-ı hümayûnlarından Peçin memlehası mukâta‘asına sene: 985 Cemâziye'l-evveli'nün on altısında vâkı‘ Ağustos evvelinden üç yıla 14 merre 100.000 akçaya ber-vech-i iltizam emîn olan Mehmed “memleha-i mezbûrun ayak âmilleri iltizâmlarına vefâ idecek tuzlardan gelüp memlehadan almamakda te‘allül idüp her birleri tuzlarımızı kirâ ile dîvânlarımızda tedârük idüp gönder” diyü inâd iderler. Benüm kirâ tavarımı tedârüküne iktidârım yokdur, her birlerinün tuzları memlehada tevzî‘ olunup kendüye teslîm olunup ba‘dehû tahsîl olunmak içün emr-i şerîf recâ eyledüğün i‘lâm itmişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mültezim-i mezbûrun ayak âmilleri şart-ı iltizâmı üzre vefâ idecek tuzların almakda te‘allül eyledükleri vâkı‘ ise mezbûrân âmilleri getürdüp şart-ı iltizâmı mücebince ve oligelen âdet ü kânûn üzre iltizâmlarına vefâ idecek tuzların emîn-i mezbûr teslîm itdürüp emr-i şerîfûme ve oligelmişe muhâlif te‘allül ü nizâ‘ itdürmeyesiz. Eslemeyüp inâd idenleri ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 15, N., sene: 987.

[153]

340

Vilayet-i Karaman mukâtaâtı müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh’a ve Adana, Niğde ve Tarsus kadılarına hüküm; Hatır, Nurullah ve Mehmed adlı kişilerin Karaman vilayeti haymana gurebanları iltizam emini Topraklı Hüseyin ve ortaklarından Adana, Niğde ve Tarsus sancaklarındaki haymana gurebanları ve gurebetanları mukâtaasını iltizam edip ayak amilleri olup bir süre zapt ettiklerinden sonra Hüseyin ve ortaklarının mukâtaaya müdahalede bulunup tasarruflarına mani olduklarını bildirmeleri ve bu hususta zikrolunan kişilerin kanuna aykırı müdahalelerinin menedilip reayaya zulmedilmemesi hakkında.

Vilâyet-i Karaman mukâta‘âtı müfettişi Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh'a ve Adana ve Niğde ve Tarsus kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Hâtır ve Nûrullâh ve Mehmed nâm kimesneler Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “bundan akdem vilâyet-i Karaman haymâne gurebânlarına sene: 971 Zi'l-ka‘desi'nün yiğirmisinden üç yıla ber-vech-i iltizâm emîn olan Topraklı Hüseyin'den ve

şerîklerinden Adana ve Niğde ve Tarsus sancaklarında vâkı‘ olan haymâne gurebânları ve gurebetanları mukâta‘asını seksen dokuz bin akçaya iltizâm idüp ayak âmilleri olmuşdık. Eyle olsa bir mikdâr zamân zabteyledüğümüzden sonra mezbûr Hüseyin ve şerîkleri mukâta‘a-i mezbûreye bizi dahlitdurmeyüp tahvîl âhırine değin kendüsi bile zabteylemeğın şimdiki hâlde “mukâta‘a kesr eyledi” diyü kesrin bizden taleb idüp rencide iderler, hayfdur. Bu bâbda elimizde fetvâ-yı şerîfe dahı vardır” diyü bildürdüklerinde zikrolunan sancakları bunlara mukâta‘aya virüp bir mikdâr zamân zabteyledüklerinden sonra mezbûr Hüseyin ve şerîkleri tahvîl âhırine değin bile zabteylemişken hâlâ bunlardan “hılâf-ı şer‘ u kânûn kesr taleb iderlerse men‘ u def idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye iş itdurmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz” diyü sene: 980 Recebi'l-mürecceb'ün sekizinci günü târîhlı müverraha hükm-i şerîf virilmiş imiş. Hâlâ cülûs-ı hümayûnum vâkı‘ olmağın merkûmlar zikrolunan hükm-i şerîfüm Südde-i Sa‘âdetüm'e gönderüp tahrîr olunmasın recâ eylemeğın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Bunun hılâfına sonradan emr-i âhar vârid olmuş değil ise bu bâbda emr-i sâbık mücebince amel idüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olası ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 20, N., sene: 987.

341

Konya kadısına hüküm; Konya’da merhume Devlet Hatun Evkafı mütevellisi Emrullah’ın, evkaf yakınlarındaki Kaya, Behlül ve Mehmed adlı sipahiler ile sınır hususunda kavgaları olup davaları görülüp kavganın yatıştırılmasına rağmen mezkûr sipahilerin sebepsiz müdahalede bulunduklarını bildirmesi ve bu hususta sipahilerin menedilip tekrar şikâyet mahale bırakılmaması hakkında.

Konya kâdisına hüküm yazıla ki:

Hâlâ Südde-i Sa‘âdetüm'e arz gönderüp; nefsi-i Konya'da vâkı‘ merhûme Devlet Hâtûn Evkâfı'na şart-ı vâkıf mücebince evlâdın üzre mütevellî olan Emrullâh'un evkâf-ı mezbûre kurbinde ber-vech-i iştirâk sipâhîler olan Kaya ve Behlû[1] ve Mehmed ile sınır husûsunda nizâ‘ları olup der-i devletden mîr-i mîrân bu dâ‘îlerine hitâben hükm-i şerîf-i âlî-şân vârid olup ber-müceb-i hükm-i hümayûn ve vakfiyye-i şer‘iyye ve defter-i hâkânî ve da‘vâları görölüp kat‘-ı nizâ‘ ve fasl-ı husûmet olmuşlar iken husamâ memnû‘

olmadıkları Âsitâne-i Sa'âdet'den cânib-i vakfî mü'ebbed mukarrer nâme-i hümayûna sadaka buyurılmak recâsına i'lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup husûs-ı mezbûr bir def'a şer'le görölüp fasl-ı husûmet ve kat'-ı nizâ' olunup kat'-ı alâka olmuşken hâlâ mezkûrân sipâhîler girü memnû' olmayup bî-vech dahleyledükleri vâkı' ise men' u def' idüp min-ba'd hılâf-ı şer'-ı şerîf ve mugâyir defter-i vilâyet bî-vech kimesneye iş itdurmeyüp memnû' olmayanları sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi mufassal ü meşrûh yazup kapuma arz idesin. Bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet gelmelü eylemeyesin diyü. Tahrîran fî 20, N., sene: 987.

[154]

342

Mukâtaât müfettişine ve Eskiil kadısına hüküm; Türüd Han ve Ali adlı kişilerin define bulmamalarına rağmen mukâtaât nazırı, ümena ve ummalın define bulduklarını söyleyip sebepsiz yere müdahalede bulunup rencide etmeleri ve bu hususun görölüp reayaya sebepsiz yere müdahalede bulunan mukâtaât nazırı, ümena ve ummalın menedilmesi hakkında

Mukâtaât müfettişine ve Eskiil kâdisına hüküm yazıla ki:

Türüd Hân ve Alî nâm kimesneler hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; “biz mâl bulmayup ve alâmetden elimizde nesne bulunmayup şer'le ve kânûnla üzerimize nesne sâbit olmamış iken hâlâ mukâtaât nâzırı ve ümenâ vü ummâl “define bulmuşsuz” diyü bî-vech dahlidüp rencide iderler, hayfdur” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' mezkûrlar define bulmayup ve gadr ile zuhûra gelmemiş iken mukâtaât nâzırı ve ümenâ vü ummâl mahzâ celb-i mâl için rencide eyledükleri vâkı' ise men' u def' idüp şöyle ki; aynı ile define zuhûr iderse alup mühürleyüp Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderüp teslim itdüresiz ve aynı ile defin itmedin ehl-i arz ve âmiller söziyle min-ba'd define husûmet anda istimâ' itmeyüp şübhe olan mevâddı yazup bildüresiz ki Südde-i Sa'âdetüm'de istimâ' oluna hılâf-ı şer'-ı şerîf ve mugâyir-i emr-i münîf re'âyâya dahlitdurmeyesiz. Eslemeyüp inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz. Şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fî 20, N., sene: 987.

Elmalı kadısına hüküm; Antalya'dan Kara Mahmud adlı kişinin müteveffa Safer'in ve Abdullah oğlu Şemseddin'in(?) bakiyelerinin tahsiline müfettiş Burhaneddin'in tayin olduğunu bildirmesi ve bu hususta zimmetlerdeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Elmalu kâdisına hüküm yazıla ki:

Antâliyye'den Kara Mahmûd nâm kimesne “mukaddemâ nâzır olan müteveffâ Sefer'ün ve Abdüllatîf oğlu Şemseddün(?) bâkîlerinün tahsîline hâlâ müfettiş olan Burhâneddin mâni'dür” diyü müstekıl müşkil(?) görmek için iftihâru'l-ümerâ' ve'l-ekâbir Hızâne-i Âmirem'ün Anadolu defterdârı tarafından mümzâ tezkire alup hüküm yazdurup müşârun-ileyh tekrâr hükmi imzâ itdürmedin bir tarîkıla hılâf-ı kânûn âhar defterdârlarına imzâ itdürmeğin hâlâ müfettiş Burhâneddin'ün diyânet ü istikâmetüne i'timâd-ı hümayûnum olmağla cümle mâla müte'allik husûs müşârun-ileyhe tevfiz olunmuşdur. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezkûr Mahmûd zikrolunan hükm-i şerîfi her kaçın(?) ibraz iderse elinden alup mühürleyüp Dersa'âdetüm'e gönderüp min-ba'd ol hükmün mazmûnıyla amel itmeyesin. Sonradan özrün makbûl olmaz; bilmiş olasin. Fî 24, N., sene: 987.

Vilayet-i Anadolu ve Karaman beylerbeyilerine ve vilayet-i mezbûrun kadılarına hüküm; Eğirdir Yörükleri mukâtaası ve Çengiyân taifesinin iltizam emini Ayvad'ın, iltizamına dâhil olan Çengiyân taifesinin hukuk ve rûsum tahsilinde sorun çıkartıp iltizamına ve mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususta zikrolunan taifenin rûsum tahsilinde mültezime sorun çıkartmadan zaptına müsaade edilmesi hakkında.

Vilâyet-i Anadolu ve Karaman beğlerbeğilerine ve vilâyet-i mezbûrun kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Bi'l-fi'l Eğirdir yörükleri mukâta'asına ve Çengiyân tâyifesinün hukûk u rûsûmına sene: 986 Rebî'u'l-âhırî'nün altıncı gününden üç yıla 900.000 [akçaya] ber-vech-i iltizâm

emîn olan Ayvad nâm kimesne hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a âdem gönderüp; “iltizâmıma dâhıl olan mezkûrân Çengiyân tâyifesinün vilâyet defteri mücebince ve olıgelen âdet ü kânûn üzre vâkı‘ olan hukûk u rüsûmların zabıtmek istediğimde virmekde te‘allül idüp iltizâmıma zarar ve mâl-ı mîrîye gadr iderler” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup tâyife-i mezbûre mültezim-i mezbûrun iltizâmına dâhıl ve tahvîl târîhine âyid ü râci‘ hukûk u rüsûmların virmekde te‘allül eyledükleri vâkı‘ ise te‘allül ü nizâ‘ itdürmeyüp vâkı‘ olan hukûk u rüsûmların vilâyet defteri mücebince ve olıgelen âdet ü kânûn ve şart-ı iltizâmı üzre mültezim-i mezbûra dahı kemâ-kân zabıtdürüp kimesneye bî-vech te‘allül ü nizâ‘ itdürmeyesiz. Eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif ınâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz, şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fî 21, N., sene: 987.

[155]

345

Bursa kadısına hüküm; Bursa’da Mehmed ve Mustafa adlı yetimlerin Bursa’daki Gazi Hüdâvendigâr evkafından Çeltikli köyü ve çevresindeki üç çiftlik yere mutasarrıf olan amcalarının vefat edip zikrolunan yerleri babaları Ahmed’in tapu resmini ödeyip kendi tasarrufuna alıp bir süre ziraat ettikten sonra vefat etmesi üzerine zikrolunan yerlerin vârislik neticesinde kendi tasarruflarına geçip ziraat edip hukuk ve rüsûmlarını ödemelerine rağmen evkaf mütevellisinin mutasarrıf oldukları yerlere müdahalede bulunup rencide ettiğini bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip yetim çiftliklerine başkalarının müdahalesinin menedilip kanuna aykırı davranan kişilere iş yaptırılmaması hakkında.

Bursa kâdisına hüküm yazıla ki:

Nefs-i Bursa’da sâkin Mehmed ve Mustafa nâm yetimler hâlâ kapuma âdem gönderüp; “mahmiyye-i mezbûrede vâkı‘ Gâzî Hudâvendigâr *tâbe serâhü* Evkâfından Çeltüklü köy ve gayriden ammûmuz olan Rabiullah(?) nâm kimesne üç çiftlik yire mutasarrıf iken fevtolup evlâd-ı zükûrı kalmayup zikrolunan yerler kânûn üzre tapuya müstehk oldukda babamız olan Ahmed evkâf-ı mezbûre mütevellisinden yigirmi sikke filoriye tapuya alup resm-i tapusun bî-kusûr teslîm idüp tasarrufıyçün eline temessük-i şer‘î alup bir yıl zirâ‘at ü harâset idüp hâsıl eyledüğü terekenün öşrin cânib-i vakfa edâ eyledükden

sonra babamız mezkûr Ahmed fevtolup zikrolunan yirler vâris-i şer‘le bize intikâl idüp biz dahı iki yıl ale't-tevâlî zirâ‘at ü harâset idüp vâkı‘ olan hukûk u rûsûmun cânib-i vakfa edâ ider iken hâlen evkâf-ı mezbûre mütevellîsi olan bize arz idüp mutasarrıf olduğumuz üç çiftlik yirden bir çiftliğün icrâ-yı tapuya virüp bize ziyâde zulm ü hayf eylemişdür. Şer‘le görilmesin taleb iderüm. Bu bâbda elimizde tapu hucceti dahı vardır” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükûm-i şerîfüm vardukda, bunları mütevellî-i mezbûr ile berâber ve bu bâbda olan tapu huccetine nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftiş ü tefahhus idüp şer‘le göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup münâze‘un-fih olan üç çiftlik yiri mütevellî-i mezbûr hâl-i hayâtında mütevellî-i mezbûrdan ol mikdâr akçaya tapuya alup resm-i tapusun vakf için teslîm idüp eline tapu hucceti virilüp bir yıl mutasarrıf oldukdan sonra fevtolmağın irs-i şer‘le mezbûrlara intikâl idüp bunlar dahı iki yıl ale't-tevâlî bilâ-mânî‘ boz u hâlî komayup şer‘le ve kânûnla tapuya virilmek îcâb eylemez ise hâlâ mütevellî-i mezbûr hılâf-ı şer‘ u kânûn âhara tapuya virüp tasarruflarına mânî‘ olduğu vâkı‘ ise ki bi-hasebi‘ş-şer‘ sâbit ü zâhir ola. Bu bâbda şer‘le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir emr-i hümayûn kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesin ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fi 20, N., sene: 987.

346

Geyve ve Akhisar kadılarına hüküm; Emir Şah adlı kişinin, Aydın sancağında mensûh piyade çiftliklerinden Kiçi Muharrem çiftlikleri olarak bilinen yerden on çiftlik yeri ve Sakarya suyunda giden gemiden mutasarrıf oldukları nısf hisseyi mensûh piyade ve müselleme nazırı Halil’in marifetiyle Derviş adlı kişiden alıp bir süre ziraat edip hukuk ve rûsumunu ödemesine rağmen Ada kadısı Mevlânâ Davud’un zevcesi zikrolunan geminin nısf hissesinin kendisine ait olduğunu söyleyip tasarrufuna mani olduğunu bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Geyve ve Akhisâr kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Hâlâ Emîr Şâh nâm kimesne kapuma gelüp; “livâ-i Aydın'da mensûh olan piyâde çiftliklerinden Kiçi Muharrem çiftlikleri demekle ma‘rûf on çiftlik ve Sakarya suyunda

yürüyen gemiden mutasarrıf oldukları nısf hissayı ol zamânda emr-i şerîfle fûrûhtına me'mûr olan mensûh piyâde ve müselleme nâzırı Halîl ma'rifetiyle Hudâvendigâr sancağına âmil-i pâ-y olan Dervîş nâm kimesneden mîrî cânibinden satun alup resm-i tapusun bî-kusûr teslîm idüp sefer içün elime huccet-i şer'ıyye virilüp ol zamândan berü zirâ'at ü harâset idüp hukûk u rûsûmun cânib-i mîrîye edâ idüp mezkûr geminün nısf hissesin dahı mutasarrıf iken hâlâ Ada kâdîsı olan Mevlânâ Dâvûd'un zevcesi olan () nâm hâtûn “zikrolunan geminün nısf hissesin sâbıkâ zevcem olan kimesne hâl-i hayâtında tapuya alup irs-i şer'le bana intikâl eylemişdür” diyü tasarrufuma mâni' olur, hayfdur. Bu bâbda elimde huccet-i şer'ıyye ve fetvâ-yı şerîfe dahı vardur, şer'le görilmesin taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda olan huccet-i şer'ıyye ve fetvâ-yı şerîfe nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp ve bu husûs bundan akdem bir defa şer'le görilüp faslolmuş olmayup ve bilâ-özü-i şer'î on beş yıl mürûr itmiş değilse hak üzre göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup bu bâbda olan huccet-i şer'ıyyenün mazmûnı muvâfık-ı şer' olup alâ-vechi'l-hasım bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir olursa ve elinde olan fetvâsı da'vâsına mutâbık ise şer'le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz. Tahrîran fî 21, N., sene: 987.

[156]

347

Bafra kadısına hüküm; Bali adlı sipahinin, Bafra kazâsındaki Kızılırmak nehrinin taşkın mevsiminde civarındaki yerleri yıkıp ziraat yapılamadığı için kimseye kayıtlı olmadığını ve bu yerlerden bir iki parça yer alıp tasarrufu için mevkufat emini tarafından eline hüccet verilmesine rağmen mezbûr köy sipahisinin zikrolunan yerlerin defterde kayıtlı tımar yerlerinden olduğunu söyleyip kanuna aykırı müdahalede bulunup zaptına engel olduğunu bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip mezbûr Bali'nin tasarrufuna müdahalede bulunan sipahinin menedilmesi hakkında.

Bafra kâdîsına hüküm yazıla ki:

Hâliyâ Bâlî nâm sipâhî Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; “kazâ-i mezbûrede Kızılırmak demekle ma'rûf nehr-i azîm tuğyân mevsiminde civârında olan yirleri yıkup ba'zı yirleri

müddet-i medîd zirâ'at olunmayup kûhî ormanlar olup ve ba'zı yirlere dahı su basup zirâ'at mümkün olmayup zikrolunan yirler vilâyet defterinde kimesneye hâsıl kaydolunmuş olmayup hâric ez-defter olmağla bir iki kıt'a yirlerin mevkûfât emîni olan () hakk-ı karârı ile tapuya alup ve resm-i tapusun bî-kusûr emîn-i mezbûra teslîm idüp tasarrufiycün elime huccet ile elime huccet-i şer'ıyye virilmiş iken hâliyâ karye-i mezbûre sipâhîsi olan () “zikrolunan yirler vilâyet defterinde mukayyed tîmârüm yirlerindendir” diyü hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet dahlidüp tasarrufuma mâni' olur, hayfdur. Bu bâbda elimde huccet-i şer'ıyye dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine ve huccet-i şer'ıyyeye nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp şer'le göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup münâze'un-fih olan yirler vilâyet defterinde sarâhaten sipâhî-i merkûma hâsıl kaydolunan tîmârınun mu'ayyen ü mümtâz sınırı dâhilinde olmayup hâric ez-defter olup kânûn üzre tapuya müstehık olmağla mezbûr Bâlî bir iki kıt'a yirlerin mevkûfât emîninden hakk-ı karârı ile tapuya alup ve resm-i tapuyu bî-kusûr emîn-i mezbûra teslîm idüp tasarrufiycün eline huccet-i şer'ıyye virilmiş iken hâlâ sipâhî-i mezbûr hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet ol vechile dahlidüp tasarrufuna mâni' olduğu vâkı' ise ve zikrolunan huccetüin mazmûnı muvafık-ı şer' olup alâ-vechi'l-hasım sâbit ü zâhir ola men' u def' idüp şer'a ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine ve huccet-i şer'ıyyeye mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesin. Eslemeyüp inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fi 18, N., sene: 987.

348

Manisa kadısına hüküm; Manisa kazâsına tabi Boğaz Derbendi adlı hâssa köyü ahalisinin mutasarrıf oldukları bağlarının haraçlarını havâss-ı hümayûn emin ve amillerine ödediklerini ancak havâss-ı hümayûna deştibani resminin hâsıl kayıtlı olmamasına rağmen emin ve amillerinin kanuna aykırı kendilerinden deştibani diyerek akçe talep ettiklerini bildirmeleri ve bu hususta rûsum tahsilinde kanuna aykırı davranan mültezimlerin menedilmesi hakkında.

Mağnisa kâdisına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbî‘ Boğaz Derbendi nâm hâssa karye ahâlîsi hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a âdem gönderüp; “biz mutasarrıf olduğumuz bağlarımızın vilâyet defteri mücebince harâcların havâss-ı hümayûn emînlerine ve âmillerine edâ idüp defter-i cedîd-i hâkânîde deştibânî havâss-ı hümayûna hâsıl kaydolunmuş olmayup ve mâ-tekaddemden şimdiye değin kendü tavarlarımız bağların girdükde “deştibânî” diyü bir akça viregelmiş değil iken hâlen emîn ve âmillerimiz olanlar oligelen âdet ü kânûna muhâlif ve defter-i cedîd-i hâkânîye mugâyir bizden “deştibânî” diyü akça taleb idüp rencîde iderler, hayfdur” [diyü] bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defterine nazar idüp ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus eyleyüp şer‘le göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar vilâyet defteri mücebince bağlarınun harâcların ümenâyâ edâ idüp ve resm-i deştibânî ve vilâyet defterinde havâss-ı hümayûnuma hâsıl kaydolunmuş olmayup mâ-tekaddemden şimdiye değin viregelmiş değiller ise hâlen mezkûrân mültezimler oligelen âdet-i kadîme muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir deştibânî taleb idüp rencîde eyledükleri vâkı‘ ise ki bi-hasebi‘ş-şer‘i‘ş-şerîf sâbit ü zâhir ola men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir emr-i hümayûnuma mugâyir kimesneye iş itdirmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesin ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 18, N., sene: 987.

[157]

349

Liva-i Hamid, Teke ve Alanya mukâtaâtı müfettişi Antalya kadısı Burhaneddin’e ve livai mezbûre kadılarına hüküm; Mukâtaât-ı mezbûreye iltizam ve ortak nazır olan Uruz ve Hasan’ın, livai mezbûrede bazı kişilerin vefat edip vârisleri olmadığı için muhallefatlarının beytülmale ait olmasına rağmen bazı kişilerin başka yerlerden gelip vârisleri olduklarını söylediklerini ve toprak kadılarının beytülmal eminleri huzurunda dinleyip mal vermekle beytülmalin mahsulüne zarar verildiğini bildirmeleri ve bu hususun beytülmal nazırı hazır olmadan beytülmal eminini huzurunda görülmeyip ikisinin huzurunda görülmesi ve beytülmalin zarara uğratılmasından kaçınılması hakkında.

Livâ-i Hamîd ve Teke ve Alâ'îyye mukâta'âtı müfettişi Antâliyye kâdisı Burhâneddin'e ve livâ-i mezbûre kâdîlarına hüküm ki:

Bi'l-fi'l mukâta'ât-ı mezbûreye ber-vech-i iltizam ve iştirâk nâzır olan Uruz ve Hasan nâm kimesneler hâlâ Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; “livâ-i mezbûrede ba'zı kimesneler fevtolup zâhirde vâris-i ma'rûfı kalmayup muhallefâtları kânûn üzre hâssa Beytü'l-mâl'e râci' iken ba'zı kimesneler âhar sancakdan ve kâdîlıklardan gelüp “biz vârisleriyüz” demekle toprak kâdîları âmme Beytü'l-mâl emînleri muvâcehesinde istimâ' eyleyüp virmekle hâssa Beytü'l-mâl mahsûline gadr olur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, siz ki toprak kâdîlarısız, bu husûsa her biriniz gereği gibi mukayyed olup her kankınızın taht-ı kazâsında hâssa beytü'l-mâl vâkı' olup zâhirde vâris-i ma'rûfı olmaya hâssa Beytü'l-mâl nâzırı hâzır değil iken âmme Beytü'l-mâl emînleri muvâcehesinde dökilmeyüp hâssa Beytü'l-mâl nâzırına haber virüp ikisinin muvâcehesinde şer'le göresiz. Şöyle ki; müteveffânın muhallefâtı on binden ekall olup Dergâh-ı Mu'allâm olmayup hâssa Beytü'l-mâl'e alâkası olmayanları âmme Beytü'l-mâl mültezimlerine zabtitdüresiz. Mâl-ı Beytü'l-mâl'den kimesneye bir akça ve bir habbe bel' u ketm itdürmeyesiz. Şöyle ki; mezkûrân nâzırlar hâzır değil iken âmme Beytü'l-mâl'ci muvâcehesinde verâset da'vâsın istimâ' eyleyüp hîle vü hud'a ile Beytü'l-mâl'e gadr eyledüğünüz zâhir ola. Ol takdîrce vâkı' olan zarar sizden tazmîn itdürülür; bilmiş olasız ve bir kimesne fevtolup vâris-i ma'rûfı olmayup muhallefâtı Beytü'l-mâl-i hâssa'ya râci' iken âhar kâdîlıktan vârisi zâhir oldukda taleb olunan mâl üç binden ekall olup kânûn üzre anda istimâ' olunacak kısmından ise hâssa Beytü'l-mâl nâzırı muvâcehesinde istimâ' idüp isbât-ı verâset itdükden sonra şer'le ve kânûnla teslim idesiz. Üç bin veyâ üç binden ziyâde olup vârisleri mechûlül-neseb olup kânûn üzre kapumdan istimâ' olunur. Beytü'l-mâl'den ise hâssa Beytü'l-mâl nâzırı ma'rifetiyle defter idüp nâzır-ı mezbûr ve yarar âmilleri ile ma'an kapuma gönderesiz ki gelüp dîvân-ı hümayûnumda kâdî-askerlerüm huzûrında kapuma Beytü'l-mâlcisi muvâcehesinde isbât-ı verâset eyleye ve elviye-i mezbûrede sancakbeği ve zü'amâ vü erbâb-ı tîmâr ve kapum kulları ve bi'l-cümle berât-ı hümayûn ile dirliğe ve cihete mutasarrıf olanlar fevtolup vâris-i ma'rûfı kalmadukda cüz'î ve küllî vâkı' olan muhallefâtlarına hılâf-ı kânûn âmme Beytü'l-mâl nâzırları ve emînleri faslitedürülmeyüp kânûn üzre Beytü'l-mâl-i hâssa emînlerine zabtitdürüp hâssa Beytü'l-mâl'e zarar ve gadr

olmakdan hazer idüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup kapuma arz idesiz diyü.
Tahrîran fi 21, N., sene: 987.

350

Tokat ve Sivas kadılarına hüküm; Tokat'ta vaki Hatuniye Evkafı mütevellisi Abdüllatîf'in Hızâne-i Amire'ye getirdiği muhasebesinde bir miktar borcunun kaydolup tahsilinin talep edilmesi ve bu hususta mütevellinin muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesi hakkında.

Tokat ve Sivas kâdılarına hüküm yazıla ki:

Nefs-i Tokat'da vâkı' olan Hâtûniye Evkâfı'na sâbıka mütevellî olan Abdüllatîf'ün sene-i sâbıkda Hızâne-i Âmirem'e getürdüğü muhâsebesinde 167.073 akça deynim kaydolup tahsîli lâzım ü mühimm olmağın zikrolunan sene-i sâbıka muhâsebesinün zimeminün aynı ile bir sûreti yazılup Hızâne-i Âmirem defterdârları *dâmet me'âlihîm* nişânlarıyla nişânlanup hâlâ evkâf-ı mezbûreye mütevellî olan Hoca Hasan'a teslim olunup gönderildi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, zikrolunan nişânlu muhâsebe ve zimem defterlerine nazar ve zimmetlerine mâl-ı vakf kaydolunan kimesneleri götürdüp şer'le ve kânûnla zimmetlerine lâzım gelen mâl-ı vakfı kendülerden ve emlâk ü esbâblarından mütevellî-i cedîde taleb ü tahsîl itdürüp mâl-ı vakfdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve hâsıl olan akçayı mütevellî-i mezbûra vakf için zabtitdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fi 20, N., sene: 987.

[158]

351

Liva-i Menteşe'de vaki havâss-ı atika mukâtaâtı müfettişi Tatya kadısı Mevlânâ Muslihuddin'e ve Pirnaz kadısına hüküm; Havâss-ı mezbûre mukâtaâtı nazırı Mustafa bin Siyami'nin, Pirnaz kazâsında ziraat olunup Dalama enharından sulanan darıdan mîrîye dörde bir öşür kaydolunup on beş yıldan beri bu şekilde alınmasına rağmen reayanın vermekte sorun çıkartıp iltizama ve mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususta öşür tahsilinde sorun çıkartanların menedilmesi hakkında.

Livâ-i Menteşe'de vâkı' havâss-ı atıka mukâta'âtı müfettişi Tatya kâdîsı Mevlânâ Muslihuddîn'e ve Pirnaz kâdîsına hüküm yazıla ki:

Bi'l-fi'l havâss-ı mezbûre mukâta'âtı nâzırı olan Mustafa bin Sıyâmî hâlen Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; "Pirnaz kazâsında şark cânibinden zirâ'at ü harâset olunup Dalama enhârı ile suvarılı gelen darıdan defter-i cedîd-i hâkânîde mîrîye dörde bir öşr kaydolunup ve on beş yıldan ziyâdedür ki bu minvâl üzre alınugelmişken hâliyâ re'âyâ bir tarîkıla emr-i şerîf ihrâc itmekle vilâyet defterine ve olıgelmişe muhâlif virmekde te'allül idüp iltizâmıma zarar ve mâl-ı mîrîye gadr iderler" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hük-m-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup re'âyâ-yı mezbûrun mevzı'-ı mezbûrede zirâ'at ü harâset idüp nehr-i mezbûreden suvaru geldükleri darıdan defter-i cedîd-i hâkânîde havâss-ı hümâyûnuma dörde bir öşr kaydolunup ve ol mikdâr zamândan berü ümenâ bu minvâl üzre zabtidegelmişler iken hâlen mezkûrlar vilâyet defterine ve olıgelmişe muhâlif virmekde te'allül ü nizâ' eyledükleri vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola men' u def idüp bu bâbda kadîmden olıgelen âdet ü kânûn vilâyet defteri mücebince amel idüp mâl-ı mîrîye gadr olmakdan be-gâyet hazer hazer idüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fi 21, N., sene: 987.

352

Liva-i Menteşe'de vaki havâss-ı atıka mukâtaâtı müfettişi Tatya kadısı Mevlânâ Muslihuddin'e hüküm; Havâss-ı mezbûre iltizam nazırı Mustafa bin Siyami'nin, Dalama enharında mîrî çeltik ziraat iden hâssa çeltikçilerin hâsıl eyledikleri çeltikten her sene bir müd çeltik ziraat edenlerden fazl-ı tohum ve deştibani denilip bir şinik mîrî için çeltik alınmasına rağmen reayanın vermekte sorun çıkartıp iltizama ve mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususta fazl-ı tohum ve deştibani tahsilinde sorun çıkartanların menedilmesi hakkında.

Livâ-i Menteşe'de vâkı' havâss-ı atıka mukâta'âtı müfettişi Tatya kâdîsı Mevlânâ Muslihuddîn'e hüküm yazıla ki:

Bi'l-fi'l havâss-ı mezbûreye ber-vech-i iltizâm nâzır Mustafa bin Sıyâmî hâlen Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; "Dalama enhârında mîrî çeltük zirâ'at iden hâssa çeltükçilerin hâsıl eyledükleri çeltükden kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ her sene bir müd çeltük zirâ'at idenlerden "fazl-ı tohum" diyü bir şinik ve "deştibânî" diyü bir şinik mîrî için çeltük alınugelüp ve vilâyet defterinde dahı vech-i meşrûh üzre mukayyed iken hâlen re'âyâ-yı mezbûr olıgelmiş ve defter-i cedîd-i hâkânîye mugâyir virmekte te'allül idüp iltizâmıma zarar ve mâl-ı mîrîye gadr iderler" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan tefîş ü tefahhus idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup kadîmden bir müd mîrî çeltük zirâ'at idenlerden her sene "fazl-ı tohum" diyü bir şinik ve "deştibânî" diyü bir şinik çeltük alınugelüp vilâyet defterinde dahı vech-i meşrûh üzre mukayyed ise hâlen mezkûrân re'âyâ olıgelmiş muhâlif ve defter-i cedîd-i hâkânîye mugâyir bî-vech virmekte te'allül eyledükleri vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer' sâbit ü zâhir ola. Ol takdîrce nâzır-ı mezbûr dahı iltizâmına dâhıl ve tahvîl târîhına âyid ü râci' fazl-ı tohum ve deştibânîyi vilâyet defteri mücebince ve olıgelen âdet ü kânûn üzre kemâ-kân zabtiddürüp olıgelmiş muhâlif ve defter-i cedîd-i hâkânîye mugâyir kimesneye iş itdûrmeyüp mâl-ı mîrîye gadr olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olası ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 21, N., sene: 987.

[159]

353

Birgi kadısına hüküm; Mehmed, Yunus ve Turmuş adlı kişilerin Birgi yağhanesine iltizamla ayak amili olup Adıgide adlı köyden otuz kilo susam toplayıp köy halkının marifetiyle ambara koyduktan sonra zikrolunan ambarı Kaşmiroğlu demekle bilinen Ahmed ve bazı kişilerin bozup içinde olan susamın bir miktarını çalıp zarar vermeleri ve bu hususun görülüp kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Birgi kâdısına hüküm yazıla ki:

Mehmed ve Yûnus ve Turmuş nâm kimesneler Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "biz Birgi yağ-hânesine ber-vech-i iltizâm ayak âmili olup eyle olsa yağ-hâne-i mezbûre örüsü

olan Adıgide nâm karyeden otuz kile sisam cem‘ idüp ahâlî-i karye ma‘rifetiyle karye-i mezbûrede der-anbâr itdükden sonra zikrolunan anbârı Kaşmiroğlu dimekle ma‘rûf Ahmed ve karye-i mezbûreden ba‘zı kimesneler bozup içinde olan sisamın bir mikdârın sırka idüp bana ziyâde hayf olmuştur. Şer‘le görülmesin taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve bu husûsı bundan akdem bir def‘a şer‘le görülüp faslolunmuş olmayup ve üzerinden on beş yıl mürûr itmiş değil ise hak üze göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise bu bâbda şer‘le lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer‘-ı şerîf kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesin. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üze olup tezvîrden ve telbîsden ve şühûd-ı zûrdan ve bir def‘a şer‘le faslolunmuş kazıyyenün istînâfindan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olası ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 20, N., sene: 987.

354

Mukâtaât müfettişi Balıkesir kazâsından munfasıl Mevlânâ Muhyiddin’e ve Ayazmend kadısına hüküm; Edremid ve Ayazmend hasları mültezimi Ahmed’in kefilî Mehmed’in, mültezimin zimmetinde olan mal-ı mîrîyi vermemek için mülklerini kaçırıp akrabalarına verdiğini ve mukâtaât nazırı Hacı Çavuş’un mezbûrun mülklerini satmadan kendilerinden kefalet malı talep ettiğini bildirmesi ve bu hususta mültezimin muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilip geriye kalan borcun ise kefillerinden tahsil edilmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişi Balıkesri kazâsından munfasıl Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Ayazmend kâdısına hüküm yazıla ki:

Edremid ve Ayazmend hâslarına sene: 983 Rebî‘u'l-evvelî'nün gurrelerinden üç yıla mültezim olup teslimâtından ma‘âdâ zimmetinde üç yüz yetmiş dört bin sekiz yüz altmış akça bâkîsi olan Ahmed'in kefâlesi cânibinden Mehmed nâm kimesne kapuma gelüp; “hâlâ mültezim-i merkûm zimmetinde olan mâl-ı mîrîyi virmemek için emlâk ü esbâbın kaçırıp akribâ vü ta‘allukâtlarına hibe vü temlîk idüp muvâza‘aten ellerine huccet virüp ve ba‘zısın dahı kendünün tasarrufunda iken hala mukâtaât nâzırı olan

Hacı Çavuş mezbûrun emlâk ü esbâbın fûrûht itmedin mücerred celb ü ahz-ı mâl için bizden mâl-ı kefâlet taleb ider, hayfdur” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye i’lâm olunduğı gibi ise bir ân ve bir sâ’at te’hîr ü terâhî itmeyüp mültezim-i mezbûrı her kande ise buldurup getürdüp zimmetinde olan mâlımı kendüsünden ve ol makûle muvâza’aten akribâ vü ta’allukâtına hibe vü temlik eyledüğü şer’le zuhûra gelen emlâk ü esbâbından ve bi’l-cümle şer’le ve kânûnla müteveccih olanlardan taleb ü tahsîl idüp ism-i mâl ıtlâk olunur nesnesi kalmadukdan sonra lâzım gelen mâlımı kefâlesinden anların dahı emlâk ü esbâbından tahsîl idüp mâlımdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu def’a alâkaların kat’ ve nizâ’ların ber-taraf idüp bu husûs için tekrâr emr-i şerîfüm gönderilmelü eylemeyesiz ve hâsıl olan akçayı sen ki müfettişsin, alup zabt ve der-kîse idüp ve mühürleyüp sayir envâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz. Mâdâm ki, mültezimün emlâk ü esbâbını fûrûht olunmadın kefâleni bî-vech rencîde itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi’ olasız. Tahrîran fî 20, N., sene: 987.

355

Kefe sancağı beyine ve mukâtaât müfettişine ve nazırına hüküm; Tüccar taifesinden birkaç şahsın Kefe ve Azak İskelesi’nde satacakları malların gümrük resmi tahsilinde Kefe İskelesi emînlerinin kanuna aykırı davranıp zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususta kanuna aykırı gümrük resmi talep eden emînlerin menedilmesi hakkında.

Kefe sancağı beğine ve mukâta’ât müfettişine ve nâzırına hüküm ki:

Tüccâr tâyifesinden Hasan ve Abdî ve Memî nâm kimesneler hâlâ Dergâh-ı Mu’allâm'a gelüp; “Kefe ve Azak vilâyetlerinde ticâret eylemek için gemilere ba’zı esbâb tahmîl idüp Kefe'ye varup anda çıkarup satduğumuz esbâbun girü anda gümrüğün virüp Kefe'de çıkarmayup Azağa alup gitduğumuz metâ’mızun gümrüğü şimdiye değin Kefe'de alınmayup gemi ile Azağa varup çıkarup satduğumuz metâ’dan Kefe İskelesi emîni olanlar kânûn üzre gümrüklerin aldukdan sonra anda çıkarmayup ve satmayup Azağa alup gideceğemiz metâ’mızdan dahı Kefe'de gümrük taleb idüp Azağa varduğumuzda tekrâr gümrüğümüz alınup bu bâbda bize hayf olur” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda göresiz. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup şimdiye değin tüccâr tâyifesi gemilere metâ' tahmîl idüp Kefe İskelesi'ne varduklarında anda çıkarup satduklarından gümrük alınıp çıkarmayup Azağa alup gitdükleri metâ'larından olıgelmişe muhâlif Kefe İskelesi emînleri Kefe'de gümrük taleb iderler ise men' u def' şimdiye değin ne vechile alınugelmiş ise girü ol vech üzre aldurup olıgelmişe muhâlif kimesneye iş itdürmeyesiz. Tahrîran fî 20, N., sene: 987.

[160]

356

Vilayet-i Karaman mukâtaâtı müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh'a ve Adana ve Tarsus kadılarına hüküm; Hatır adlı kişinin, Karaman vilayeti haymanası iltizam emini Topraklıoğlu demekle bilinen Hüseyin ve Kubad Fakih adlı kişilerden Adana, Tarsus ve Niğde sancakları haymanasını iltizam eyleyen Nurullah'la ortak olmasına rağmen mezbûr Hüseyin'in bu ortaklığı bozarak mukâtaanın zaptını tamamen Nurullah'a verdiğini ve kendisinden tasarrufunda olmayan mukâtaa için zorla mal-ı mîrî talep edildiğini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Vilâyet-i Karaman mukâta'âtı müfettişi Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh'a ve Adana ve Tarsus kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Hâtır nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; sâbıkâ vilâyet-i Karaman haymânesine ber-vech-i iltizâm emîn olup teslimâtlarından ma'âdâ zimmetlerinde küllî bâkîleri olan Topraklıoğlu demekle ma'rûf Hüseyin ve Kubâd Fakîh nâm kimesnelerden Adana ve Tarsus ve Niğde sancakları haymânesini üç yıla seksen bin akçaya Nûrullâh nâm kimesne iltizâm eyledükde ben dahı yigirmi bin akça zarar mâla kefil virmek şartıyla mezbûr Nûrullâh ile şerîk olup Tarsus kâdîsı huzûrında sicill olunup dahı kefil virmedin ve mukâta'aya mübâşeret eylemedin mültezim-i mezbûr Hüseyin gelüp şerîkim merkûm Nûrullâh nâm kimesneyi Adana kâdîsı huzûrına iledüp dokuz bin akça dahı ziyâde ile müstekıl mukâta'a-i mezbûreyi mezkûr der-uhde idüp sicill olmağın bana ferâgat eyleyüp tahvîl âhrine değin mezbûr Nûrullâh müstekıl zabteyleyüp şer'le ve kânûnla benden mâl-ı mîrî talep olunmak îcâb eylemez iken mezkûrân mültezimler bir tarîkıla benüm tefîuşime emr-i şerîf ihrâc idüp gelüp darb [u] let idüp mukâta'a-i mezbûreyi

mezkûr Nûrullâh ziyâde eyledükde “ben dahı kabûl eyleyüp ma‘an zabteyledi” diyü Ereğli Kâdisı huzûrında sicill itdürüp hılâf-ı şer‘-ı şerîf bî-vech beni rencide iderler, hayfdur. Şer‘le görölmesin taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve anda olan iltizâm sicilline nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp şer‘le göresiz. Fi'l-vâkı‘ mezkûr Nûrullâh sonradan mukâta‘a-i mezbûreyi ziyâde eyledüğünde mezbûr Hâtır şerîk olup ma‘an emîn-i mezbûr ile mukâta‘ayı zabteylemiş midür, yohsa zikrolunan mültezimler buna arz eylemekle dutup habs ve darb-ı şedîd ile cebren ve ikrâhen ol vechile i‘tirâf itdürüp sicill itdürdükleri vâkı‘ mıdur; tamâm aslı ve hakîkati üzre ma‘lûm idenden sonra vukû‘ı üzre mufassal ü meşrûh yazup kapuma arz idesiz ki sonradan emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mûcebi ile amel oluna. Tahrîran fi 21, N., sene: 987.

357

Mukâtaât müfettişine İzmir, Çeşme ve Menemen kadılarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mehmed Çavuş’a hüküm; Ali bin Kalaycı adlı kişinin Karaburun hâslarını iltizam eyleyip sonrasında Demirci Şaban oğlu Ali adlı kişi ile bir süre zapt eyledikten sonra merkûm Ali’nin zikrolunan mukâtaayı üzerinden alıp tahvil sonuna kadar zapt edip muhasebesini görmesine rağmen mukâtaât nazırının mezbûr eminin borcu için kendisinden kanuna aykırı akçe aldığını bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip nazırın kanuna aykırı akçe aldığı vaki ise gereğinin yapılması hakkında.

Mukâtaât müfettişine İzmir ve Çeşme ve Menemen kâdılarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mehmed Çavuş’a hüküm yazıla ki:

Alî bin Kalaycı nâm kimesne kapuma gelüp; “ben Karaburun hâsların sene: 977 Zi’l-hicce’si’nün on yedisinden üç yıla dört yüz on beş bin akçaya iltizâm eyledüğimden Demürce Şa‘bân oğlu Alî nâm kimesne ile ber-vech-i iştirâk bir mikdâr zamân zabteyledüğümüzden sonra merkûm Alî zikrolunan mukâta‘ayı ibtidâ-i târîhından üç yıl vech-i meşrûh üzre iltizâm ve kabûl eyleyüp ve tahvîl âhırine değin zabteylemişdür. Hâlâ emîn-i mezbûr benüm zatbeyledüğüm zamânun yirlü yirinden muhâsebem görüp zimmetime lâzım mâl-ı mîrîyi bî-kusûr emîn-i mezbûr teslîm idüp zimmetimde bir akça ve bir habbe bâkî kalmamışken mukâtaât nâzırı olan () emîn-i mezbûrun deyni için

hılâf-ı şer‘ u kânûn on yedi bin yedi yüz akçam alup zulm ü hayf itmişdür. Şer‘le görilmesin taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi Hızâne-i Âmirem'de olan mukâta‘â defterlerine mürâca‘at olundukda mukâta‘a-i mezbûre târîh-ı merkûmdan Demürçi Şa‘bân oğlu Alî'nün üzerinde mukayyed bulunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve anda olan iltizâm sicilline nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp şer‘le göresiz. Fî'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûrun zimmetinde mukâta‘a-i mezbûre mahsûlinden bir akça ve bir habbe bâkîsi olmayup fasl-ı husûmet ve kat‘-ı nizâ‘ olup bi'l-cümle şer‘le ve kânûnla bundan mâl-ı mîrî taleb olunmak îcâb eylemez ise hâlâ nâzır-ı merkûm bu husûs için hılâf-ı şer‘ u kânûn ol mikdâr akçasın alduğı vâkı‘ ise ki bi-hasebi’s-şer‘i’s-şerîf sâbit ü zâhir ola. Bu bâbda şer‘le ve kânûnla lâzim geleni icrâ idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olası. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 21, N., sene: 987.

[161]

358

Mukâtaât müfettişine İzmir, Çeşme ve Menemen kadılarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mehmed Çavuş’a hüküm; Ali bin Kalaycı adlı kişinin Karaburun hâsırlarını iltizam eyleyip sonrasında Demirci Şaban oğlu Ali adlı kişi ile bir süre zapt eyledikten sonra merkûm Ali’nin zikrolunan mukâtaayı üzerinden alıp tahvil sonuna kadar zapt edip muhasebesini görmesine rağmen mukâtaât nazırının mezbûr eminin borcu için kendisinden kanuna aykırı akçe aldığını bildirmesi ve bu hususun teftîş edilip nazırın kanuna aykırı akçe aldığı vaki ise gereğinin yapılması hakkında.

Mukâta‘ât müfettişine ve Tarhala kâdîsına ve Balıkesri’de sâkin Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Bostân Çavuş’a hüküm yazıla ki:

Mustafa nâm kimesne Dersa‘âdetüm’e âdem gönderüp; “Hudâvendigâr sancağında tâbî‘ Nevâhî-i Bergama hâsırlarına ber-vech-i iltizâm emîn olan Tur Alî nâm kimesne Boncuklu tîmârı demekle ma‘rûf mukâta‘ayı Nasûh nâm kimesne üç yıla iltizâm idüp bir yıl mikdârı zamân zabteyledükden sonra ben mezkûr Nasûh’un yirlü yirinden

muhâsebesin görmek şartıyla mukâta'a-i mezbûr sonradan ber-vech-i iltizâm emîn olan Kadri nâm kimesneden meskene beş bin akça ziyâde ile mukâta'a-i mezbûreyi ibtidâ târîhından iltizâm idüp emîn olmuşıdım. Eyle olsa şart-ı iltizâmım mücebince merkûm Nasûh'un yirlü yirinden muhâsebesin görmek isterim” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye i'âm olunduğı gibi olup mezbûr Nasûh'un bir def'a muhâsebesi görilmüş değil ise her kande ise buldurup getürdüp mezbûrun tahvîli içinde zabteyledüğü zamânun makbûzâtın müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı ehl-i vukûfdan ma'rifetiyle yirlü yirinden olıgelen âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir zimmetine lâzım gelen mâl-ı mîrîyi kendüsünden emlâk ü esbâbından ve bi'l-cümle şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan taleb ü tahsîl idüp mâlımdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu def'a alâkaların kat' ve nizâ'ların ber-taraf idüp bu husûs için tekrâr emr-i şerîfüm gönderilmeğe muhtâc meşkûk ve müştebih bir mâdde kodurmayasız ve hâsıl olan akçayı der-kîse idüp ve mühürleyüp sâyir emvâl ü hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve yazup bildüresiz diyü. Tahrîran fî 18, N., sene: 987.

359

Bursa kadısına livâ-i Aydın ve Saruhan mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas'a ve Kite kadısına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Seydi Ahmed Çavuş'a hüküm; Saruhan'da Demirci Yörükleri mukâtaası iltizam emini Nasuh bin Ali'nin tahvili içindeki Demirci Yörüklerinden Korkud Cemaati demekle biline cemaatin hukuk ve rûsumlarını mukâtaa mültezimlerinin zapt etmesine rağmen vilayet muharririnin kendilerini Hazret-i Seyyid Mehmed el-Buhari evkafına raiyyet kaydettirip iltizamına ve mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususta kanuna aykırı davrananların engellenip zimmetlerindeki bakiyelerin mültezimin mîrîye olan borcu için tahsil edilmesi hakkında.

Burusa kâdîsına livâ-i Aydın ve Saruhan mukâta'âtı müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve Kite kâdîsına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Seydî Ahmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Livâ-i Saruhan'da vâkı' Demürce Yörükleri mukâta'asına sene: 984 Recebi'nün yigirmi ikisinde vâkı' Ahtors'un(?) on beşinden üç yıla ber-vech-i iltizâm emîn olup teslîmâtından ma'âdâ zimmetinde 154.487 akça bâkîsi olan Nasûh bin Alî nâm kimesne hâlen Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "tahvîlim içinde Demürce Yörüklerinden Korkud cemâ'ati dimekle ma'rûf cemâ'at defter-i atıkde mukayyed zikrolunan Yörük tâyifesinden olup kadîmü'l-eyyâmdan hukûk u rûsûmların mukâta'a-i mezbûre mültezimleri olanlar zabtidegelmişler iken vilâyet muharriri geldükde bir tarîkıla kendülerin defter-i cedîd-i hâkânîde mahmiyye-i Burusa'da vâkı' Hazret-i Seyyid Mehmed el-Buhârî aleyhi'r-rahmetü'l-bârî evkâfına ra'ıyyet kayditdürmekle hâlâ tahvîl ü târîhime âyid ü râci' ve rûsûmların taleb eyledüğimde virmekde te'allül idüp iltizâmıma zarar ve mâl-ı mîrîye gadr olmuşdur, görilüp vâkı' olan hukûk u rûsûmların olıgelen âdet ü kânûn üzre mîrîye olan deynim için tahsîl olunmasın taleb ideriz" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa her birinüz taht-ı kazânuzda gereği gibi mukayyed olup cemâ'at-i mezbûre ile mültezim-i mezbûrı berâber ve bî-garaz ehl-i vukûfdan tefîş ü tefahhus idüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup tâyife-i mezbûre eben an-cedd defter-i atık-i hâkânîde mukayyed hâssa Demürce Yörüklerinden olup kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ hukûk u rûsûmların havâss-ı mezbûr emînleri ve âmilleri zabtidegelmişken hâlâ hîn-i tahrîrde bir tarîkıla kendülerin defter-i cedîd-i hâkânîde evkâf-ı mezbûreye ra'ıyyet kayditdürmekle mültezim-i mezbûrun tahvîli içinde olıgelen âdet ü kânûn üzre mîrîye hukûk u rûsûmların virmekde te'allül itdükleri vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer' sâbit ü zâhir ola kat'â mecâl virmeyüp iltizâmına dahl ve tahvîli târîhına âyid ü râci' bi-hasebi's-şer'i's-şerîf zimmetlerine ne mikdâr hukûk u rûsûm lâzım gelür ise mültezim-i mezbûrun mîrîye olan deyni için bî-kusûr taleb ü tahsîl itdürüp hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir emr-i hümayûn kimesneye bî-vech te'allül ü nizâ' itdürmeyesiz ve sen ki müfettişsin, hâsıl olan akçayı alup dr-kîse idüp ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 18, N., sene: 987.

[162]

Mukâtaât müfettişine ve Birgi kadısına hüküm; Mehmed, Yunus, Durmuş ve Safer adlı kişilerin, Birgi yağhanesi ve tevabi mukâtaası iltizam emini Kazanoğlu'ndan Kara Bostan adlı kişinin Birgi yağhanesini üç yıla iltizam edip iki yıllık zaptından sonra kendilerinin yağhaneyi iltizam ettiklerini ve Kara Bostan'ın hâsıl olan susamı yağhaneye getirmesi gerekirken gemicilere ve başka yerlere sattığını ve iltizamlarına zarar verdiğini bildirmeleri ve bu hususta Kara Bostan'ın muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişine ve Birgi kâdisına hüküm yazıla ki:

Mehmed ve Yûnus ve Turmuş ve Safer nâm kimesneler hâlen Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; “Birgi yağ-hânesine ve tevâbi'ı mukâta'asına ber-vech-i iltizâm emîn olan Kazanoğlu demekle ma'rûf kimesneden Birgi yağ-hânesin Kara Bostân nâm kimesne üç yıla yüz elli bin akçaya iltizâm idüp iki yıl mikdârı zamân zabteyledükden sonra biz yağ-hâne-i mezbûreyi beş bin akça ziyâde ile ibtidâ-i târîhdan iltizâm idüp Kara Bostân'un üzerinden almışydık. Eyle olsa mezbûr Kara Bostân zamân-ı mübâşeretinden yağ-hâne-i mezbûre örüsünde hâsıl olan sisamı cem' eyledükde âdet ü kânûn üzre yağ-hâneye götürüp yağ itmeyüp gemicilere ve âhar yirlere fûrûht idüp bu sebeb ile iltizâmıma zarar müterettib olmuşdur. Şart-ı iltizâm üzre yirlü yirinden muhâsebesin görmen lâzimdür. Bu bâbda elimde fetvâ-yı şerîfe dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezbûrun bir def'a muhâsebesi görilmüş değil ise mezbûr her kande ise buldurup getürdüp bunun tahvîli içinde zabteyledüğü zamânun kâtibinün müfredâtı defterinden ve şübhe olan mevâddı yirlü yirinden olıgelen âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve kânûn zimmetine lâzım gelen mâl-ı mîrîyi kendüsünden emlâk ü esbâbından vefâ itmeyeni kefil bi'l-mâlinden kezâlik anların dahı emlâk ü esbâblarından ve bi'l-cümle şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan taleb ü tahsîl idüp mâlımdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu def'a alâkaların kat' ve nizâ'ların ber-taraf idüp bu husûs tekrâr emr-i şerîfüm gönderilmelü eylemeyesiz ve hâsıl olan akçayı sen ki müfettişsin, alup der-kîse idüp ve mühürleyüp ve görilen muhâsebeyi ve müfredât defterlerin imzâlayup ve mühürleyüp sâyir emvâl-i

hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 20, N., sene: 987.

361

Vilayet-i Uşak mukâtaâtı müfettişine hüküm; Eğirdir Yörükleri ve tevabi mukâtaası iltizam emini Ayvad'ın, Yörük taifesinin ceraim, hukuk ve rüsûmlarının bir defa alınmasına rağmen bazı kişilerin istedikleri kadılara bir defa alınan hukuk ve rüsûmu tekrar hükmettirip alıp iltizamına ve mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususun müfettiş marifetiyle görülüp kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Vilâyet-i Uşşâk mukâta'âtı müfettişine hüküm yazıla ki:

Eğirdir Yörükleri ve tevâbi'ı mukâta'asına sene: 986 Rebî'u'l-âhîri'nün altıncı gününden üç yıla 300.000 akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olan Ayvad nâm kimesne hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a âdem gönderüp; zikrolunan Yörük tâyifesinün âdet ü kânûn üzre cerâyimi ve hukûk u rüsûmların bir def'a ma'rifet-i şer'le mîrî için alduktan sonra hâlâ mezbûrlar şirret ü şekâvete sülûk idüp Âsitâne-i Sa'âdet'e gelüp istedikleri kâdîlara hıtâben bir tarîkıla emr-i şerîf ihrâc eylemeğin bir def'a ma'rifet-i şer'le kânûn üzre alınan hukûk u rüsûmı tekrâr hükmitdürüp alup ve ba'zı nâyibler dahı kânûn üzre cerîmeye müstehk olan kimesneler bir tarîkıla ellerine huccet virmekle âdet ü kânûn üzre mîrîye âyid cerîmelerin virmekte te'allül eylemeğin iltizâmıma zarar ve mâl-ı mîrîye gadr olmuşdur. Mâl-ı mîrî husûsını min-ba'd nüvvâb ve toprak kâdîları müfettiş ma'rifeti olmadın istimâ' itmeyüp mâl-ı mîrîye gadr olmaması bâbında emr-i şerîf recâsına i'lâm eyledi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mültezim-i mezbûrun iltizâmına dâhıl ve tahvîl târîhına âyid ü râci' hukûk ü rüsûm ve bâd-ı hevâ ma'rifet-i şer'le alınup mîrî için zabtolundukdan sonra re'âyâ tâyifesi şirret ü şekâvete sülûk idüp bir def'a mîrî için zabtolunan hukûk u rüsûmı tekrâr emîn-i mezbûrdan aldıkları vâkı' ise min-ba'd malım bâbında olan husûsa toprak kâdîları ve nüvvâb hılâf-ı emr-i şerîf müfettiş ma'rifeti olmadın dahlitmeyüp ol vechile mâl-ı mîrîye gadr itmeyeler ve itdürmeyesin. Ba'de't-tenbîh eslemeyüp emr-i şerîfûme

muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 20, N., sene: 987.

[163]

362

Bursa ve Mihalıç kadısına hüküm; Hasan adlı kişinin, vilayet-i Anadolu ve Karaman'daki cizye-i yave-i gebran ve hariç ez-defter Çingenelerin hukuk ve rüsumuna emin olan diğer Hasan'dan Mihalıç'daki yave ve keferenin hukuk ve rüsumunu Şiryanan(?) adlı zimmînin üç yıla iltizam edip bir süre zapt ettikten sonra kendisinin zimmîyi teftiş etmek şartıyla iltizam idüp ayak amili olduğunu ve iltizam şartı gereğince zimmînin muhasebesini görmek istediğini bildirmesi ve bu hususta mültezimin muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsili hakkında.

Burusa kâdîsına ve Mihalıç kâdîsına hüküm yazıla ki:

Hasan nâm kimesne hâlen Südde-i Sa'âdetüm'e âdem gönderüp; "vilâyet-i Anatoli ve Karaman'da vâkı' olan cizye-i yâve-i gebrân ve hâric ez-defter Çingânelerün hukûk u rûsûmına bi'l-fi'l emîn olan diğer Hasan nâm kimesneden kazâ-i Mihalıç'da vâkı' olan yâve ve keferenün hukûk u rûsûmun Şiryanan(?) nâm zimmî üç yıl yigirmi bin akçaya iltizâm idüp bir mikdâr zamân zabtitedükden sonra ben mültezim-i mezbûrdan dahı ziyâde ile zimmî-i mezbûrı yirlü yirinden teftîş eylemek şartıyla iltizâm idüp ayak âmili olup eyle olsa şart-ı iltizâmım mücebince zimmî-i mezbûrun yirlü yirinden muhâsebesi görölüp zimmetine lâzim gelen mâl-ı mîrî mîrîye olan deynim içün tahsîl olunmasını talep iderüm. Bu bâbda elimizde iltizâm sicilli dahı vardır" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu bâbda bunun elinde olan iltizâm sicilline nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup bir def'a âdet ü kânûn üzre muhâsebesi görilmüş değil ise zimmî-i mezbûrı getürdüp zamân-ı mübâşeretinün müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı âmil-i mezbûr ve sâyir ehl-i vukûf ma'rifetleriyle yirlü yirinden teftîş ü tefahhus idüp ve âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp ber-müceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetine lâzim gelen mâl-ı mîrîyi kendüsünden virmekde te'allül ider ise emlâk ü esbâbından vefâ itmeyeni kezâlik

kefil bi'l-mâllerinden bî-kusûr taleb ü tahsîl itdürüp ve hâsıl olan akçayı mültezim-i mezbûrun mîrîye olan deyni için sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmire'ye teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 21, N., sene: 987.

363

Konya kadısına hüküm; vilayet-i Anadolu ve Karaman'daki cizye-i yave-i gebran ve hariç ez-defter kıptıyan mukâtaası iltizam emini Hasan'ın, iltizamına ait olan haraç, cürm-i cinayet, bad-ı heva ve beytûlmal, hukuk ve rûsumlarına sancakbeyi subaşıları ve sair havâss-ı hümayûn emînleri ve amillerinin kanuna aykırı olarak müdahalede bulunup iltizamına ve mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususta mukâtaalara başkalarının müdahalesinin engellenmesi hakkında.

Konya kâdîsına hüküm yazıla ki:

Bi'l-fi'l vilâyet-i Anadolu ve Karaman'da vâkı' olan yâve-i cizye-i gebrân ve hâric ez-defter Kıbtıyân mukâta'asına ber-vech-i iltizâm emîn olan Hasan hâlâ Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; "kazâ-i mezbûrede vâkı' olan yâve-i kefare ve hâric ez-defter Kıbtıyân'un şart-ı iltizâmım mücebince ve olıgelen âdet ü kânûn üzre bana âyid ü râci' olan harâc ve cürm-i cinâyet ve bâd-ı hevâ ve beytû'l-mâllerine bi'l-cümle iltizâmım dâhıl olanun hukûk u rûsûmlarına sancakbeği subaşıları ve sâyir havâss-ı hümayûn emînleri ve âmilleri hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet dahlidüp iltizâmıma zarar ve mâl-ı mîrîye gadr iderler" diyü bildürdi. İmdi; havâss-ı hümayûnum min-küllil-vücûh serbest olup hâricden dahlolunmak kat'â câyiz değildir. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mültezim-i mezbûrun didüğü sancakbeği ve subaşıları ve âdemleri ve sâyir havâss-ı hümayûnum emînleri ve âmillerine bunun müvacehesinde muhkem tenbîh ü te'kîd idesiz ki mültezim-i mezbûrun iltizâmına dâhıl olan tâyife-i mezbûrenün vâkı' olan hârac hukûk ve cürm-i cinâyet ve bâd-ı hevâ ve beytû'l-mâli bi'l-cümle iltizâma dâhıl ve tahvîl târîhıma âyid ü râci' olan hukûk u rûsûmlarına hılâf-ı emr-i şerîf ve kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet dahl bî-vech eylemeyeler ve itdürmeyesin. Şöyle ki; mültezim-i mezbûra âyid ü râci' hukûk u rûsûmundan bî-vech nesne dahı zabteylemişler ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih oldukda teveccüh idenlerden bî-kusûr alıvirüp ba'de't-tenbîh

eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin. Tekrâr zikrolunan re'âyâdan birinün cürm-i galîzi sâdır olup salb ü siyâsete müstehik oldukda hükm-i kâdî lâhik olup sebt-i sicill(?) oldukdan sonra salb ü siyâsete me'mûr olanlar mültezim-i mezbûr ma'rifetiyle yirinde icrâ-yı şer' itdürüp hâric eyletdurmeyüp ve "bedel-i siyâset" diyü hılâf-ı şer' u kânûn bir akça ve bir habbelerin aldurmayasın. Tahrîran fî 21, N., sene: 987.

[164]

364

Yalvaç ve Hoyran kadılarına hüküm; Yalvaç kazâsına tabi Ülkeli köyünden birkaç şahsın hâssa Yörük taifesinden olup emin ve amillerinin kanuna aykırı olarak hukuk, rûsum ve çeşitli akçe ve yiyeceklerini alıp zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususta rûsum tahsilinin kanuna göre yapılp emin ve amillerin reayaya zulümlerinin engellenmesi hakkında.

Yalvaç ve Hoyran kâdılarına hüküm yazıla ki:

Yalvaç kazâsına tâbi Ülkeli nâm karyede sâkin Urfi(?) ve Kılıç(?) ve Emme(?) ve Nazar ve Hacı nâm kimesneler hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a âdem gönderüp; "biz hâssa Yörük tâyifesinden olup eyle olsa emîn ve âmillerimiz olanlar vâkı' olan hukûk u rûsumlarımız ve vilâyet defterlerinden ziyâde aldıklarından ma'âdâ şer'le üzerimize cürm sâbit ü zâhir olmadın bilâ-ma'rifet-i kâdî mücerred ü celb-i mâl için bizi dutup der-zencîr idüp hâric kâdîliğa iledüp "cerîme" diyü bi-gayri hakk niçe akçalarımız alup ve ziyâde atlu ile üzerimize konup müft ü meccânen yim ü yimeklerimiz ve "havâle ve kâtib ve hıdmetkâr ve resîd ve çuka" akçası diyü hılâf-ı şer' u kânûn akça taleb idüp rencîde iderler" diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mezkûrların emîn ve âmillerine bunların muvâcehesinde muhkem tenbîh ü te'kîd idesiz ki vâkı' olan hukûk u rûsumların kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri mûcebince alup ziyâde bir akça ve bir habbelerin almayalar ve aldurmayasız ve şer'le üzerlerine cürm sâbit ü zâhir olmadın bilâ-ma'rifet-i kâdî dutup habsitdurmeyüp ol vechile "cerîme" diyü bi-gayri hakk hakk* nesnelerin aldurmayasız ve ziyâde atlu ile üzerlerine kondurmayup ve meccânen yim ü yimeklerin aldurmayasız lâzım olup aldıkları

yimeklerin akçalarıyla aldurup narh-ı rûzî üzre ashâbına hakların alıviresin. Şöyle ki; hılâf-ı şer‘ u kânûndan ve mugâyir defter-i vilâyet bî-vech nesnelerin dahı almışlarsa ba‘de's-sübût şer‘le müteveccih oldukda teveccüh idenlerden bî-kusûr kirâ alıvirüp ba‘de't-tenbîh eslemeyüp emr-i şerîfe muhâlif inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 21, N., sene: 987.

365

Liva-i Aydın ve Saruhan'da mensûh olan piyade ve müselleme mukâtaâtı müfettişi Birgi'den munfasıl Mevlânâ Hüsam'a ve nazır Halil'e hüküm; Manisa kazâsına tabi Kocaali köyünden Mustafa'nın, Aydın sancağında mensûh müselleme ve piyade çiftlikleri satışına mültezim olan maktul Mehmed'den Kasap Hacı ve İlyas çiftliği demekle bilinen çiftliği satın alıp bir miktar akçesini ödeyip tasarrufu için eline hüccet verilmesine rağmen Beni, Hızır ve Hacı adlı kişilerin çiftliğe babalarının tasarruf ettiğini söyleyip kanuna aykırı olarak tasarrufuna müdahalede bulunmaları ve bu hususun teftiş edilip kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Livâ-i Aydın ve Saruhan'da mensûh olan piyâde ve müselleme mukâta'âtı müfettişi Birgi'den munfasıl Mevlânâ Hüsam'a ve nâzır Halil'e hüküm yazıla ki:

Mağnisa kazâsına tâbi‘ Kocaali nâm karyeden Mustafa nâm kimesne kapuma gelüp; “bundan akdem livâ-i Aydın ve Saruhan'da mensûh olan müselleme ve piyâdeler çiftlikleri fûrûhtına mültezim olan maktûl Mehmed'in livâ-i Saruhan'da vâkı‘ müselleme çiftliklerinden Kassâb Hacı ve İlyâs çiftliği demekle ma‘rûf bir kıt‘a çiftliği hakk-ı karârı tapu ile dört bin akçaya satun alup bin sekiz yüz altmış akçasın virüp tasarrufıçün elime huccet virildüğinden gayri mezkûr Mehmed katlolundukdan sonra bâkî kalan iki bin yüz kırk akçayı dahı maktûl-i mezbûrun bakâyâsı tahsiline mültezim zü‘amâdan Halil olup ol dahı vech-i meşrûh üzre tasarrufuna huccet virilmiş iken hâlâ Benî ve Hızır ve Hacı nâm kimesneler gelüp “mezbûr çiftliği sâbıkâ babamız tasarruf ider” diyü hılâf-ı şer‘ u kânûn dahlidüp tasarrufuma mâni‘ olurlar, hayfdur. Şer‘le görilmesin taleb iderüm. Bu bâbda elimde huccet-i şer‘ıyye ve fetvâ-yı şerîfe dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve bî-garaz ehl-i vukûf teftîş ü tefahhus ve bu bâbda olan huccetlere nazar eyleyüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup çiftlik-i mezbûr mensûh ve müsellemler yirlerinden olup bundan akdem emr-i şerîf ile cânib-i mîrîden fûrûht olundukda üzerlerinde olan müsellemler ve müsellemler oğulları tâlib olmağıla mezkûr hakk-ı karârı ile tapuya alup resm-i tapusun zikrolunan mültezimlere bî-kusûr teslim idüp tasarrufiyyün eline huccetler virilüp ol zamândan berü zirâ'at ü harâset idüp öşr ve rûsûmun mîrî için mensûh müsellemler hâsları emînlerine viregelmiş ise ve mezkûrlar şer'le ve kânûnla dahl ü ta'arruz eylemek vechen mine'l-vücûh icâb eylemez iken huccet-i şer'ıyyeye muhâlif dahl ü te'addî eyledükleri vâkı' ise ve [bu] bâbda olan huccetlerin mazmûnı muvâfık-ı şer' olup alâ-vechil-hasım bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir olursa ve anda olan fetvâ-yı şerîfe da'vâsına muhâlif ise şer'le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye iş itdûrmeyüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 21, N., sene: 987.

[165]

366

Liva-i Aydın ve Saruhan'da vaki ikinci cedîd hâslar mukâtaâtı müfettişi Hacı İlyas ve Uşak, Adala ve Demirci kadılarına hüküm; Mehmed ve Ali adlı kişilerin Timürci hâsları ve tevabi mukâtaası iltizam emini Hüseyin'den Timürci ve Borlu kadılıklarının bâd-ı hevasını üç yıla iltizam edip bir miktar akçesini ödediklerinden sonra mukâtaanın mezbûr Hüseyin'in üzerinden Mehmed adlı kişiye geçtiğı ve kalan meblağı Mehmed'e ödeyip sicil olmasına rağmen Mehmed'in kanuna aykırı olarak tekrardan akçe talep edip zulmetmesi ve bu hususta mültezimin muhasebesinin teftîş edilip bir defa teslim edilen akçenin kanuna aykırı olarak bir daha talep edilmemesi hakkında.

Livâ-i Aydın ve Saruhan'da vâkı' ikinci cedîd hâslar mukâta'âtı müfettişi kazâsından munfasıl Hacı İlyâs ve Uşşâk ve Adala ve Demürci kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Mehmed ve Alî nâm kimesneler hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "Timürci hâslarına ve tevâbi'ı mukâta'asına tahvîl-i sâbıkdan ber-vech-i iltizâm emîn olan Hüseyin nâm kimesneden Timürci ve Borlı kâdîliklarının bâd-ı hevâsını üç yıla elli bin akçaya iltizâm idüp meblâğ-ı mezbûrdan on üç bin iki yüz otuz akçasın mültezim-i mezbûra teslim eyledükden sonra mukâta'a-i mezbûreyi mezbûr Hüseyin'ün üzerinden Mehmed nâm kimesne ziyâde ile iltizâm eylemeğin kıst-ı iltizâmımız mücebince meblâğ-ı mezbûr on üç bin iki yüz akça mezkûr Hüseyin elinden ve bâkî kalan otuz altı bin yedi yüz yetmiş akça kendü elimizden mültezim-i mezbûr Mehmed'e teslim idüp sicill olunup şer'le ve kânûnla bizden ziyâde akça talep olunmak îcâb eylemez iken hâlâ mültezim-i mezbûr Mehmed elimizde olan sûret-i sicille amel itmeyüp mültezim-i sâbık Hüseyin elinden makbûz olan meblâğ hılâf-ı şer' u kânûn benden tekrâr talep idüp zulm ü hayf ider. Bu bâbda elimizde sûret-i sicill dahı vardır, şer'le görilmesin talep ideriz" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda olan sûret-i sicill nazar idüp ve bu husûs bundan akdem bir def'a şer'le görölüp faslolunmuş olmayup ve bilâ-arz-ı şer'i on beş yıl mürûr itmiş değil ise hak üzre göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup bu bâbda olan sûret-i sicillün mazmûnı muvâfık-ı şer'le olup alâ-vech-i'l-hasm bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir olursa şer'le lâzım geleni icrâ idüp bir def'a teslim eylediğı akçayı hılâf-ı şer'-ı şerîf tekrâr buna talep itdürmeyesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan bir def'a şer'le faslolmuş kazıyyenün istînâfından ve mâl-ı mîrîne gadr olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olası ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 15, N., sene: 987.

367

Vilayet-i Karaman mukâtaâtı müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh'a hüküm; havâss-ı cedideye tabi tamga ve bac-ı kil mukâtaası nazırı müteveli Satılmış ve Mehmed'in tahvillerinde ortak mültezimler olan Mustafa, Derviş ve Mehmed adlı kişilerden bakiyeleri talep olunduğunda tahvilleri içinde İsa ve Mehmed Çavuş'un zimmetlerinde mal-ı mîrî kalıp muhasebelerinin görölmesini talep etmeleri ve bu hususta mezkûrların muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Vilâyet-i Karaman mukâta'âtı müfettişi Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh'a hüküm yazıla ki:

Hâlâ mektûb gönderüp; havâss-ı cedîdeye tâbi' tamga ve bâc-ı keyl mukâta'asına bundan akdem nâzır olan mütevellî Satılmış ve Mehmed tahvîllerinde ber-vech-i iştirâk mültezimler olan Mustafa ve Dervîş ve Mehmed nâm kimesnelerün Âsitâne-i Sa'âdet'den olan nişânlu bakâyâ defterinde on yükden ziyâde bâkîleri olup taleb olundukda “tahvîlimiz içinde Îsâ nâm kimesne Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mehmed Çavuş nâm kimesne ile ber-vech-i iştirâk bir yıl mikdârı zabt ve mübâşeretleri olup teslîmâtları cüz'î olmak ile kıst-ı iltizâmılarından zimmetlerine küllî mâl-ı mîrî lâzım gelür. Bu ana değin mezkûrlar ile murâfa'a olmayup muhâsebemiz görilmemek ile hâlî üzre kalmışdur ve mezkûr Mehmed Çavuş dahı bundan akdem müfettiş olan Mevlana İnâm dâ'ileri mahzarında muvâza'aten bir tarîkıla huccet virilüp lâkin bir akça ve bir habbe kabz olunmuşdur. Hâlâ mezkûrlar ile bu cânibde murâfa'a olup muhâsebemizün görilmesin taleb ideriz” diyü didüklerinde fi'l-vâkı' mezkûrlarun bu ana değin muhâsabeleri görilmemek ile tahsîl-i mîrî avk u te'hîr olunmuşdur” diyü bildürmüşsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân ve bir sâ'at te'hîr ü terâhî itmeyüp mezkûr Îsâ ve çavuş-ı mezbûrı beher kande ise buldurup getürdüp göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup bir def'a muhâsabeleri görilmiş değil ise zamân zabtlarının kâtiblerinün müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı mültezim-i mezbûr ve sâyir ehl-i vukûf ma'rifetleriyle yirlü yirinden âdet ü kânûn üzre muhâsabelerin görüp bermûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer'i's-şerîf ve'l-kânûn zimmetlerine lâzım gelen mâlını kendülerden taleb idüp virmekde te'allül iderlerse emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bi'l-cümle mâlını şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan bâ-kusûr taleb ve tahsîl idüp mâlımdan zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu def'a alâkaların kat' ve nizâ'ların ber-taraf idüp tekrâr emr-i şerîfüm gönderilmeğe muhtâc eylemeyesin ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp ve görülen muhâsebe ve müfredât defterlerini imzâlayup sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fi 15, N., sene: 987.

[166]

Mukâtaât müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh’a ve Turgud kadısına hüküm; Turgud ve Bayalu mevkufatı mültezimi Tur Ali bin İne Bey’in kefilî Kademeri’nin, mültezimin mukâtaayı iki yıl zaptından sonra Cafer ve Satılmış adlı kişilerin iltizamla üzerinden aldıklarını ve muhasebesinin görülüp zimmetinin tahsili yapılırken mallarının tamamen satılmadan kendisinden kefalet malı talep edildiğini bildirmesi ve bu hususta mültezimin muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilip geriye kalan borcun ise kefillerinden tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta’ât müfettişi Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh'a ve Turgud kâdîsına hüküm yazıla ki:

Turgud ve Bayalu mevkûfâtına sene: 983 Şevvâli gurrenden üç yıla 70.000 akçaya mültezim olup teslîmâtından ma’âdâ zimmetinde 63.890 akça bâkîsi olan Tur Alî bin İne Beğ nâm mültezimün kefâlesi cânibden Kademeri nâm kimesne kapuma gelüp; “mültezim-i mezbûr mukâta’a-i mezbûreyi iki sene zabteyledüğünden sonra Ca’fer ve Satılmış nâm kimesneler ibtidâ-i târîhdan üç bin akça ziyâde ile iltizâm idüp üzerinden aldıklarında mezbûrun yirlü yirinden muhâsebesin görüp zimmetine lâzim gelen bâkîyi mezbûr için üç yüz koyun ve bir altun zencîr ve bir gümüş taş alup deynine mahsûb itmedüğünden ma’âdâ mültezim-i mezbûrun tahvîli içinden kendüye âyid ve tahvîl târîhına râci‘ olan beytü'l-mâl mahsûlinden Sulu nâm karye ahâlîsi üzerinde on beş bin akça olduğına elimizde huccet-i şer‘iyye olup zikrolunan zimemler tahsîl olunup ve kendünün emlâk ü esbâbını fûrûht olınmadın hâlâ mezkûrân emînlerimiz mücerred celb ü ahz-ı mâl için bizden mâl-ı kefâlet taleb iderler, hayfdur” diyü bildürdi. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i’lâm olunduğı gibi ise emîn-i mezbûr her kande ise buldurup getürdüp zimmetinde olan bâkîyi kendüsünden emlâk ü esbâbından ve bi'l-cümle şer‘le ve kânûnla müteveccih olanlardan taleb ü tahsîl idüp ism-i mâl itlâk olunur nesnesi kalmadukdan sonra zimmetine lâzim gelen bâkîsini kefil bi'l-mâlindan kezâlik anlarun dahı emlâk ü esbâblarından taleb ü tahsîl idüp mâlımdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve hâsıl olan akçayı der-kîse idüp ve mühürleyüp sâyir emvâl ile getürüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdüresiz. Mültezim-i merkûmun emlâk ü esbâbı fûrûht olunmayup bunları bî-vech rencîde itdürmeyesiz diyü. Tahrîran fî 15, N., sene: 987.

Uşak kadısına ve nazır Ali'ye hüküm; Bundan önce bac-ı bazar-ı Uşak ve tevabi mukâtaasını iltizam eden Nazar'ın süresinin bitmesi üzerine Uşak kazâsına tabi Turgudlar köyünden İbrahim ve Mehmed'in mukâtaayı iltizam ve kabul edip yarar kefiller verdiklerini bildirmeleri ve bu hususta kefillerinin teftiş edilip ellerine tasarrufları için berat verilmesi hakkında.

Uşşâk kâdisına ve nâzır Âlî'ye hüküm yazıla ki:

Bundan akdem bâc-ı bâzâr-ı Uşşâk ve tevâbi'ı mukâta'asına sene: 984 Cemâziye'l-ûlâ'nın yigirmi yedinci gününden üç yıla 560.000 akçaya iltizâm eyleyen Nazar'un tahvîli tamâm olup Uşşâk kazâsına tâbi' Turgudlar nâm karyeden İbrâhîm ve Mehmed nâm kimesneler Dîvân-ı Âlî'ye gelüp; “mukâta'a-i mezbûrenün tahvîl-i cedîdden sene: 987 Cemâziye'l-âhîrî'nün yigirmi yedinci gününden kırk bin akça ziyâde ile üç yıla 600.000 akçaya iltizâm ve kabûl iderüz. Ol cânibde kifâyet mikdârı yarar kefiller virdüm” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, sen ki müfettişsin, mültezimân-ı mezbûr iken keyfiyyet-i ahvâllerin yirlü yirinden teftiş ü tefahhus eyleyüp göresiz. Müflis u medyûn olmayup âhar mukâta'aya kefâlet ve alâkaları olmayup mün'im ü mütemevvil kimesnelerim(?) şartları üzre birer mün'im ü mütemevvil kefillerin alup ve kefil almakda dikkat ü ihtimâm idüp nâ-peneği(?) tefvîz itmeyüp bi'z-zât kendün mukayyed olasın ve kimesneyi gaybetinde kefil yazmayup bi'z-zât getürdüp ve kefâle biz falanuz didüklerine amel itmeyüp biz falanuz didüklerinde sahîh anlar mıdır ehl-i vukûfdan ve bî-garaz müslimânlar şehâdet itdüklerinden sonra kefâletlerin ol kimesneler şehâdetleriyle yazup imzâlayup ve mühürleyüp bir sûretin Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderesin ki tasarrufiyçün ellerine berât-ı şerîfüm virile, şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fî 18, N., sene: 987.

[167]

370

Mandalyat kadısına hüküm; Mandalyat kazâsından Musa'nın, havâss-ı hümayûndan Mandalyat hasları iltizam eminleri Mustafa ve Halil'in mukâtaayı iltizam ettiklerinde kendisinin mezbûrlar ile ortak olmayıp mukâtaadan ve ortaklıktan dahi haberi olmamasına rağmen mültezimlerin kendisine şiddet

uygulayıp zor kullanarak ortak olduğunu sicil ettirdiklerini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip Musa'nın kendi isteğiyle ortak olmadığının anlaşılıp kanuna aykırı davranışların defedilmesi hakkında.

Mandalyat kâdîsına hüküm yazıla ki:

Sen ki Mandalyat kâdîsısın, müfettiş Mevlânâ Abdurrahmân ve Çine kâdîları ile ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Tâhir Çavuş ile Dergâh-ı Mu'allâm'a arzlar gönderüp; "Mandalyat kazâsından Mûsâ nâm kimesne Dersa'âdet'den emr-i şerîf ibrâz idüp mazmûnında Mûsâ nâm kimesne kapuma gelüp havâss-ı hümâyûndan Mandalyat hâslarına sene: 985 Rebî'u'l-âhırî guresinden üç yıla 250.000 akçaya ber-vech-i iltizâm emînleri olan Mustafa ve Halîl nâm kimesneler mukâta'a-i mezbûreye iltizâm eyledüklerinde ben mezbûrlar ile şerîk olmayup ve ma'an mukâta'a zabıtmeyüp şerîklükden ve mukâta'adan haberüm yoğiken hâlâ mezkûrân mültezimler bana garaz itmekle beni dutup habs ve darb-ı şedîd idüp kendü hevâlarına tâbî' nâyib huzûrında ikrâhen "şerîkimizdür" diyü i'tirâf ve sicill itdürmekle mukâta'ât nâzırları değin havâlemiz beni rencîde iderler, hayfdur" diyü bildürmeğın husûs-ı mezbûrun şer'le teftiş olunup görılması fermân olunmağın zikrolunan ümenâ yoklandukda "mezbûr Halîl fevt ve şerîki olan Mustafa'nun ihzârı mümkün olmamağın ber-mûceb-i emr-i âlî ahâlî-i vilâyetden tefahhus ve teftiş olundukda cemm-i gafîr ve cem'-ı kesîr meclis-i şer'a gelüp ve yirlerün mezkûrân mültezimler mukâta'a-i mezbûreyi iltizâm eyledüklerinde mezbûr Mûsâ bunlar ile şerîk olmayup ve mukâta'a zabıtmeyüp vechen mine'l-vücûh mukâta'aya alâkası yokdur. Lâkin mezbûrân emînler buna garaz itmekle dutup habs ve darb-ı şedîd idüp cebren ve ikrâhen "şerîkimizdür" diyü i'tirâfın kendü hevâlarına tâbî' bir nâyib huzûrında sicill itdürmüşlerdür, buna küllî zulm olmuşdur" diyü şehâdet eyledüklerinden ma'âdâ zikrolunan sûret-i sicilde dahı ikrâhen i'tirâf eyledüğü mukayyed olmağın men' u def' olunması içün emr-i şerîf recâ eyledüğün i'lâm eylemişsin. İmdi Hızâne-i Âmirem'de mahfûz olan mukâta'ât defterlerine nazar olundukda mukâta'a-i mezbûre târîh-ı merkûmeden mezbûran Mustafa ve Halîl üzerlerinde bulunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, fi'l-vâkı' mezbûr Mûsâ kendü ihtiyârıyla varub şerîk olmayup ma'an mukâta'a zabıtmış değil ise min-ba'd husûs içün mezbûr Mûsâ'yı hılâf-ı şer' u kânûn rencîde itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesin. Şöyle ki; bu

bâbda şer‘a ve kânûna muhâlif bî-vech ve bilâ-sebeb nesnesin dahı almışlar ise ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih olan hakkın teveccüh idenlerden alıvirüp bu husûs için tekrâr kapuma şikâyete gelmelü eylemeyesin. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fi 19, N., sene: 987.

371

Mukâtaât müfettişine Kütahya ve Tire kadılarına hüküm; Tire kazâsından birkaç şahsın Karacakoyunlu mukâtaasını iltizam eden Mehmed adlı kişinin zarar malına haberleri olmadan kefil olarak yazıldıklarını bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip mezkûrların yerlerine başka kefillerin yazılıp sicile kaydedilmesi hakkında.

Mukâta‘ât müfettişine Kütâhiyye ve Tire kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Tire kazâsından Alî ve Turmuş ve Muhyiddîn ve Kara Sûfî ve Hacı Sultân nâm kimesneler kapuma âdem gönderüp; “hâlâ Karacakoyunlu mukâta‘asın iltizâm eyleyüp Mehmed’ün zarar mâlına kendü ihtiyârımızla varup kefil ve müzekkî olmayup ve mâl-ı kefâletden dahı haberimiz yoğiken hâlâ mültezim-i mezbûr bizi gaybetimizde kendünün zarar mâlına kefil ve müzekkî kayditdürüp zulm ü hayf eylemişdür” diyü bildürdiler. İmdi Hızâne-i Âmirem’de olan mukâta‘a defterlerine nazar olundukda mültezim-i mezbûrun kefâlesi defteri gelmemiş bulunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve anda olan sûret-i sicille nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Fi’l-vâkı‘ mezkûrlar kendü ihtiyârlarıyla varup kefil ve müzekkî olmuş değiller ise hâlâ mültezim-i mezbûr gaybetlerinde kefil yazdurduğı vâkı‘ ise ki bi-hasebi’ş-şer‘i’ş-şerîf sâbit ü zâhir ola. Ol takdîrce mezkûrların yerine mültezim-i merkûmdan kifâyet kadarı âhar yirlü ve yurtlu kefillerin alup sicill-i mahfûza kayditdükden sonra sâyir kefâlesi defteri ise ma‘an imzâlayup ve mühürleyüp Dersa‘âdetüm’e gönderesiz ki Hızâne-i Âmirem’de hıfz oluna ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fi 20, N., sene: 987.

[168]

372

Devrekâni kadısına hüküm; Espid Akçor’a tabi Ahi köyünden Hızır’ın elinde nim çift yeri olup hariç ez-defter yeri olmayıp zikrolunan yerin öşür ve rüsümünü

sipahiye ödemesine rağmen mevkufat eminlerinin tasarrufundaki yerin hariç ez-defter yerlerden olduğunu söyleyip tasarrufuna mani olduklarını bildirmesi ve bu hususta kanuna aykırı davranan emin ve amillerin menedilip mezkûr Hızır'ın hakkının geri verilmesi hakkında.

Devrekâni kâdîsına hüküm yazıla ki:

Espid Akçor'a tâbi' Ahî nâm karyeden Hızır nâm kimesne kapuma [gelüp]; vilâyet defterinde üzerime kaydolunan nîm çiftten ma'âdâ elimde hâric ez-defter yirlerden yir olmayup ve vilâyet defteri mücebince zikrolunan yirün öşr ve rûsûmun sipâhîye edâ ider iken hâlâ mevkûfât emînleri “senün tasarrufunda olan yirinün nısfı defter mücebince senün ve nısfı hâric ez-defter yerdür” diyü bî-vech dahlidüp tasarrufuma mâni' olurlar” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hük-m-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp şer'le göresin. Fi'l-vâkı' mezkûrun tasarrufunda vilâyet defterinde mukayyed olan yerden ma'âdâ hâric ez-defter yir tasarruf olmayup ve zikrolunan yirün öşr ve rûsûmun defter-i cedîd-i hâkânî mücebince sipâhîye edâ idüp mîrî cânibden rûsûm taleb olunmak îcâb eylemez ise hâlâ mevkûfât emînleri ve âmilleri bî-vech dahlidüp tasarrufuna mâni' oldukları vâkı' ise ki sâbit ü zâhir ola men' u def' idüp şer'a ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olasin. Şöyle ki; bu bâbda bî-vech nesnesi almışlar ise ba'de's-sübût bî-kusûr alıvirüp eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 19, N., sene: 987.

373

Bergama kadısına hüküm; Bergama kazâsına tabi Dünder adlı hâssa köyü ahalisinin şap dökmehanelerinden olmayıp ve şimdiye kadar şap kullanmamalarına rağmen şap emin ve amillerinin kanuna aykırı olarak üzerlerine şap tarh edip rencide ettiklerini bildirmeleri ve bu hususun teftîş edilip kanuna aykırı şap tarh eden emin ve amillerin menedilmesi hakkında.

Bergama kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi‘ Dünder nâm hâssa karye ahâlîsi hâlen Südde-i Sa‘âdetüm'e âdem gönderüp; “biz şab dökme-hânelerinden olmayup ve mâ-tekaddemden şimdiye değin üzerimize şab tarh olunugelmeyüp ve şab dahı isti‘mâl idegelmiş değil iken hâlâ şab emînleri ve âmilleri gelüp olıgelmişe muhâlif üzerimize şab tarh idüp rencîde iderler, men‘ olunmaların taleb iderüz” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve bî-garaz ehl-i vukûdan teftiş ü tefahhus idüp şer‘le göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar kadîmî şab dökme-hânelerinden olmayup ve mâ-tekaddemden şimdiye değin şab tarh olunugelmeyüp ve şab isti‘mâl ider kısmından değiller iken hâlâ mezkûrân mültezimler hılâf-ı şer‘ u kânûn ve olıgelmişe muhâlif üzerlerine cebren şab tarh idüp bî-vech rencîde eyledükleri vâkı‘ ise ki bi-hasebî‘ş-şer‘ sâbit ü zâhir ola men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve olıgelen âdet-i kadîme mugâyir bî-vech ve bilâ-sebeeb kimesneye iş itdürmeyüp bu husûs içün bunları tekrâr kapuma şikâyet olmalu eylemeyesin. Eslemeyüp gadr idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 19, N., sene: 987.

[169]

Ahkâm-ı şehr-i Ramazânü'l-Mübârek min şuhûr-ı sene 987 el-cüzü'l-hâmis

374

Mukâtaât müfettişi Sivas kadısı Mevlânâ Abdullah’a ve Şarkipare kadısına hüküm; Ortapare mukâtaası mültezimi Veli’nin kefilî Kozan adlı kişinin, eminin zimmetinde olan mal-ı mîrîyi vermemek için mülklerini kaçırıp akrabalarına verdiğini ve bakâyâ tahsiline gelen havalelerin mezbûrun mülklerini satmadan kendilerinden kefalet malı talep ettiğini bildirmesi ve bu hususta mültezimin muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilip geriye kalan borcun ise kefillerinden tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta‘ât müfettişi Sivas kâdîsı Mevlânâ Abdullâh'a ve Şarkîpare kâdîsına hüküm yazıla ki:

Ortapâre mukâta‘asına sene 977 Saferi'nün on dördünden üç yıl mültezim olup teslîmâtından ma‘âdâ zimmetinde 44.131 akça bâkîsi olan ve Velf'nün kefâlesi cânibinden Kozan nâm kimesne Dersa‘âdetüm'e gelüp; “emîn-i mezbûr zimmetinde olan mâl-ı mîrîyi virmemek için emlâk ü esbâbın akribâ vü ta‘allukâtına hibe vü temlîk idüp muvâza‘aten ellerine bir tarîkıla huccet virüp ve ba‘zısın emlâk ü esbâbı kendünün tasarrufunda iken hâlâ bakâyâ tahsîline gelen havâleler merkûmun emlâk ü esbâbın fûrûht itmedin bizden mâl-ı kefâlet alup zulm ü hayf eylemişdür” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye ilam olunduğı gibi ise mezkûrân emîni her kande ise buldurup getürdüp zimmetinde olan mâlımı kendüsünden ve muvâza‘a tarîkıla akribâ vü ta‘allukâtlarına hibe vü temlîk idüp şer‘le zuhûr bulan emlâk ü esbâbından ve bi'l-cümle şer‘le ve kânûnla müteveccih olanlardan taleb ü tahsîl idüp ism-i mâl ıtlâk olunur nesnesi kalmadukdan sonra lâzım gelen mâlımı kefil bi'l-mâllerinden kezâlik anların dahı emlâk ü esbâblarından cem‘ u tahsîl idüp mâlımdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve hâsıl olan akçayı sen ki müfettişsin, alup der-kîse idüp ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdüresiz ve mâlımdan alâkası kat‘ olundukdan sonra bunların dahı şer‘le müteveccih olan hakların alıvirüp bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet gelmeli eylemeyesiz. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 25, N., sene: 987.

375

Lazkiye ve Honaz kadılarına hüküm; Ömer adlı kişinin Honaz mukâtaa ve yağhanesini iltizam edip kefil tedarikinde iken İvaz adlı kişinin ziyade akçe ile mukataayı üzerinden aldığı ve kendisiden mal-ı mîrî talep edilmemesi gerekirken İvazın rüşvet için rencide ettiğini bildirmesi ve bu hususta kanuna aykırı davranan İvaz'ın menedilmesi hakkında.

Lâzikıyye ve Honaz kâdılarına hüküm yazıla ki:

Hâlâ Ömer nâm kimesne kapuma âdem gönderüp; “ben tahvîl-i sâbıkda Honaz mukâta‘asın ve yağ-hânesine üç yıla 500.000 akçaya iltizâm idüp kefil virmek sadedinde iken İvaz nâm kimesne 60.000(?) akça ziyâde ile üzerimden alup ben

mukâta‘â zabtitmeyüp ve mâl-ı mîrîye karışmayup bi'l-cümle şer‘le ve kânûnla benden mâl-ı mîrî taleb olunmak îcâb eylemez iken hâlâ mezkûr Ivaz mücerred celb-i mâl için beni rencîde ider, hayfdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve anda olan iltizâm sicilline nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ mezkûr Ömer mukâta‘â zabtitmeyüp ve mâl-ı mîrîye karışmayup bi'l-cümle şer‘le ve kânûnla bundan mâl-ı mîrî taleb olunmak îcâb eylemez ise hâlâ mezkûr Ivaz mücerred celb-i mâl için mezbûrî hılâf-ı şer‘ u kânûn ol vechile rencîde eylediği vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve emr-i hümayûnuma mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fi 27, N., sene: 987.

[170]

376

Mukâtaât müfettişi Balıkesir kazâsından munfasıl Acem-zade Mevlânâ Muhyiddin’e ve Nevahi-i Bergama kadısına ve nazır Hamza Çavuş’a hüküm; Bergama’dan Hacı Hamza’nın Bergama yağhanesini iltizam edip bir süre zapt etmesinden sonra Ali ve Hacı Mehmed adlı kişilerin üzerinden alıp zapt ettiği zamanın makbuzatını hesaplarken yağın ve susamın parasını eksik hesaplayıp kanuna aykırı olarak on binden fazla akçesini aldıklarını bildirmesi ve bu hususun görülüp mezkûr Hacı Hamza’nın hakkının geri alınıp kanuna aykırı hareket eden kişilere iş yaptırılmaması hakkında.

Mukâta‘ât müfettişi Balıkesri kazâsından munfasıl Acem-zâde Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Nevâhî-i Bergama kâdisına ve nâzır Hamza Çavuş'a hüküm ki:

Nefs-i Bergama'dan Hacı Hamza nâm kimesne hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “bundan akdem Bergama yağ-hânesine iltizâm idüp bir mikdâr zamân zabtidüp ba‘dehû Ali ve Hacı Mehmed nâm kimesneler ziyâde ile üzerimden almağın zamân-ı mübâşeretümde vâkı‘ olan makbûzâtımın hısâbın görüp mevcûd bulunan sisam ve yağımı kabz ve zabt ve fûrûht eyledükden sonra sisamı ben alduğım bahâyâ dutmayup noksan bahâyâ dutup ve yağın bahâsın dahı eksik hısâb eyleyüp hılâf-ı şer‘ u kânûn on

binden ziyâde akçam alup hayf eylemişlerdür. Görilüp müteveccih olan hakkım alıvirilmesin taleb iderüm” diyü. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bunı didüğü âmiller ile berâber idüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup bunun zamân-ı mübâşeretinde vâkı‘ olan makbûzâtının hısâbı görilüp mevcûd bulunan sisam ve yağı zikrolunan kimesneler kabzeyledükden sonra sisamı ve yağı ednâ bahâya dutup hılâf-ı şer‘ on binden ziyâde akçasın aldıkları vâkı‘ ise ki şer‘le sâbit ü zâhir ola hılâf-ı şer‘ alınan akçasın ba‘de-s-sübût alıvirüp hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye iş itdürmeysesiz ve muhtâc-ı arz olursa yazup bildüresiz. Tahrîran fî 27, N., sene: 987.

377

Bergama ve Nevahi-i Tarhala kadılarına hüküm; Bergama’da vaki yağhane mülteziminin, halkın susamı mîrî yağhaneye getirmeyip gemicilere ve yolculara sattıklarını ve bazı kişilerin susamlarını satmayıp ihtiyaç halinde daha fazla paraya satmak için beklettiklerini ve bu sebepten mîrî yağhane mahsulünün zarara uğradığını bildirmesi ve bu hususun görölüp hâsıl olan susamın zamanında yağhaneye getirilip belirtilen fiyat ile satılıp mîrî yağhane mahsulüne zarar verilmekten kaçınılması hakkında.

Bergama ve Nevâhî-i Tarhala kâdîlarına hüküm ki:

Nefs-i Bergama'da vâkı‘ olan yağhâne mültezimi Dergâh-ı Mu‘allâm'a âdem gönderüp; “mezbûr yağ-hâne örüsünde hâsıl olan sisamı halk mîrî yağ-hâneye getürmeyüp gemicilere ve yolculara satup ve ba‘zı kimesneler dahı sisamları hâsıl olduğı zamânda narh-ı cârî üzre getürüp yağhâneye satmayup te’hîr idüp idüp sisama ihtiyâc olduğı zamânda ziyâde bahâya satmak istedükleri ecilden mîrî yağ-hâne mahsûlin küllî zarar müterettib olur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise her birinüz taht-ı kazânuzda tenbîh ü yasağ eylemeyesiz ki hâssa yağ-hâne örüsünde hâsıl olan sisamı gemicilere ve gayrilere satmayalar. Sisamları hâsıl olduğı zamânda ziyâde bahâya satmak için sisamları yağ-hâneye getürmeyüp te’hîr itdürmeysesiz. Hâsıl olan sisamı oligelen âdet ü kânûn üzre vaktiyle yağ-hâneye getürüp teslîm idüp narh-ı rûzî üzre

bahâsın emîne virdürüp mîrî yağ-hâne mahsûline zarar u noksân müterettib olmakdan hazer idesiz.

378

Erzurum defterdarına hüküm; Erzurum vilayetinde Hızâne-i Amire defterdarı Ali'nin muhasebesinde gösterdiği bir miktar akçeyi Erzurum vilayeti beylerbeyi Behram Paşa ve Erzincan gümrüğü iltizam emini Ferruh-zade marifetleriyle Erzincan bedesteninde emanete koyduğu ancak Dersaâdet'e gönderilen muhasebe özetinde akçenin kaydolmadığının bildirilmesi ve bu hususta akçenin mahallinde yazılıp yanlışın düzeltilmesi hakkında.

Erzurum defterdârına hüküm ki:

Bundan akdem vilâyet-i mezbûrede Hızâne-i Âmirem defterdârı olan Alî muhâsebesinde gösterdiği yüz elli iki bin sekiz yüz kırk altı akçayı vilâyet-i mezbûre beğlerbeğisi Behrâm Paşa *dâme ikbâlühû* ve Erzincan gümrüğüne ber-vech-i iltizâm emîn olan Ferruh-zâde ma'rifetleriyle Erzincan bezzâzistânında emânet koduğuna muhâsebesinde şerh virüp mukaddemâ senün Dersa'âdet'e gönderdiğün icmâl-i muhâsebede görildükde müşârun-ileyh tahvîlinden akça kaydolunmamış bulunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, zikrolunan 152.846 akçayı Erzincan bezzâzistânından alup kabzeyledüğü ile vukû'ı üzre mufassal ü meşrûh yazup Dersa'âdetüm'e arz idesin ki mahallinde tashîh oluna diyü. Tahrîran fî 27, N., sene: 987.

[171]

379

Çorum ve Mecidözi kadılarına hüküm; Tokat'ta vaki Hatuniye Evkafı mütevellisi Hoca Hasan'ın, vakfa kendisinden önce müteveli olan Abdüllatif'in azline kadar geçen sürede vakfın mukâtaalarını hileyle bazı kişilere eksik paraya satıp vakıf malına zarar verdiğini bildirmesi ve bu hususta Abdüllatif'in ve diğer mübaşirlerinin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Çorum ve Mecidözi kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Nefs-i Tokat'da vâkı‘ Hâtûniye Evkâfı'na bi'l-fi‘l mütevellî olan Hoca Hasan hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “evkâf-ı mezbûreye benden mukaddem mütevellî olan Abdüllatîfün ibtidâ-i mübâşeretinden azli târîhına gelince zamân-ı tevliyetde mâl-ı vakfdan küllî bel‘ ü ekl olup vakfun mukâta‘aların muvâza‘a ile ba‘zı kimesneler noksân bahâ ile fûrûht idüp mâl-ı vakfa küllî gadr eylemişdür. Kendünün ve sâyir mübâşirlerin yirlü yirinden teftîş olunup ve evkâf-ı mezbûreye müte‘allik mütevellî-i mezbûrun elinde olan ahkâm-ı şerîfe vilâyet defteri sûretine alınup bana teslim olunmasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân ve bir sâ‘at te‘hîr ü terâhî itmeyüp mezkûr Abdüllatîf ve sâyir mübâşirlerin bi'l-cümle huzûrı lâzım olanları getürdüp mütevellî-i cedîd ve sâyir ehl-i vukûf ma‘rifetiyle teftîş ü tefahhus idüp her kimün zimmetinde ne mikdâr mâl-ı vâkf zuhûr iderse taleb ü tahsîl idüp mâl-ı vakfdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup ve hâsıl olan akçayı mütevellî-i cedîd vakf için teslim itdürüp ve evkâf-ı mezbûreye müte‘allik mütevellî-i sâbıkun elinde ne mikdâr ahkâm-ı şerîf vilâyet defteri sûreti var ise mütevellî-i cedîd alıvirüp min-ba‘d te‘allül ü nizâ‘ itdürmeyüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 18, N., sene: 987.

380

Mukâtaât müfettişine ve Birgi’den munfasıl Mevlânâ Şemseddin’e ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Seydi Ahmed Çavuş’a hüküm; Medine-i Münevvere Evkafı’ndan Mustafa’nın Adıgide Barsine(?) köyünden Kozcu adlı zimmînin ölüp vârisi kalmadığı için tasarrufundaki yerin tapuya ait olduğunu ve vakıf için kendisinin zapt etmesi gerekirken züamadan Hasan adlı kişinin zimmînin hayattayken zikrolunan yeri kendisine sattığını söyleyip zapt ettiğini bildirmesi ve bu hususun teftîş edilip zikrolunan yerlerin mezkûr Hasan’a satılmadığı ve vakıf yerlerinin mezbûr Mustafa tarafından talip olanlara tapu resmi ile satılması hakkında.

Mukâtaât müfettişine ve Birgi’den munfasıl Mevlânâ Şemseddîn'e ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Seydî Ahmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Mustafa nâm kimesne hâlâ Dersa‘âdetüm'e âdem gönderüp: “ben Medîne-i Münevvere Evkâfı'nda () kazâsında tâbi‘ Adıgide Barsine(?) nâm karyede sâkin Kozcu nâm zimmî

mürdölup evlâd-ı zükûrî kalmayup tasarrufunda olan yir kânûn üzre tapuya müstehk oldukda vakf için bana zabteylemek lâzım iken zü'amâdan Hasan nâ[m] kimesne “zimmî-i merkûm hâl-i hayâtında zikrolunan yirleri bana satmışdur” diyü mezbûr yir sâbit huccet ibrâz eylemekle alup zabteylemişdür. Şer'le görilmesin taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, husûs-ı mezbûr bundan akdem bir defa şer'le görölüp faslolunmuş olmayup ve on beş yıl mürûr itmiş değil ise zikrolunan huccetine nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp şer'le göresiz. Münâze'un-fîh olan yirleri zimmî-i merkûm hâl-i hayâtında za'îm-i mezbûra fûrûht itmiş olmayup ve zikrolunan huccetun mazmûnı alâ-vechî'l-hasım bi-hasebi's-şer'î's-şerîf sâbit ü zâhir olmaz ise emîn-i mezbûrun tahvîli içinde kânûn üzre tapuya müstehk olan vakfun yirlerin mezbûrun ma'rifetiyle ziyâde ile tâlib olanlara tapuya virdürüp ve resm-i tapusun vakf için zabtitdürmeyesiz. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 19, N., sene: 987.

[172]

381

İnegöl Madeni müfettişine ve Şuhut kadısına hüküm; Karahisar-ı Sâhib kadısı Mevlânâ Muslihuddin ve Şuhut kadısı naibi İsmail'in, Hacı Cafer ve Mehmed adlı kişilerin İnegöl kazâsındaki gümüş madenine pavenci olarak yazılıp durumları teftiş edildikten sonra hizmetlerinin feshedilmesine rağmen maden nazırları ve eminlerinin tekrardan hizmet teklif edip rencide ettiklerini bildirmeleri ve bu hususta kanuna aykırı davranan nazır ve eminlerin reayayı rencide etmelerinin engellenmesi hakkında.

İnegöl Ma'deni müfettişine ve Şühûd kâdîsına hüküm yazıla ki:

Karahısâr-ı Sâhib Kâdîsı Mevlânâ Muslihuddîn'e ve Şühûd Kâdîsı nâyibi olan İsmâ'îl hâlâ Dersa'âdetüm'e arzlar gönderüp; “Hacı Ca'fer ve Mehmed nâm kimesneler meclis-i şer'a gelüp İnegöl kazâsında olan gümüş ma'denine bizi pavenci yazdukları sebebden Dersa'âdet'den emr-i şerîf getirüp ber-mûceb-i emr-i âlî teftîş olundukda adem-i kudretimiz sâbit ü zâhir olmağın arz olunup ve hıdmet-i mezbûreden ref' olunup elimize emr-i şerîf verilmişken hâlâ ma'den-i mezbûre nâzırları ve emînleri elimizde

olan emr-i şerîfe muhâlif bize ma‘den hıdmeti teklîf [idüp] rencîde iderler” didüklerin i‘lâm eylemişler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve mezbûrlarun ellerinde olan emr-i şerîfe nazar ve teftîş eyleyüp şer‘le göresiz. Fi‘l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezbûrlar vech-i meşrûh üzre ma‘den-i mezbûre hıdmetinden ref‘ olunup ellerine emr-i şerîf virilmişken hâlâ ma‘den emînleri emr-i şerîfe muhâlif bunlarda hıdmet teklîf idüp rencîde eyledükleri vâkı‘ ise zikrolunan hükm-i şerîfün hılâfına sonradan emr-i âhar vârid olmuş değil ise mûcebi ile amel idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir emr-i hümâyûn kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasız. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fi 21, N., sene: 987.

382

Liva-i Aydın ve Saruhan’da vaki ikinci cedîd hâslar mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas’a ve Birgi kadısına hüküm; Ayasuluğ kazâsına tabi Fetrak köyünden Muslihuddin Halife adlı kişinin, merhum Ebubekir Çavuş’un hayattayken iltizamına dahil olan Akçaabad hâslarının ambardaki arpa ve buğdayını satmak için kendisine mektup yolladığını ve gelip sattıktan sonra nazıra meblağı teslim etmesine rağmen nazırın bakâyâsı tahsiline müteahhit olan Seydi Ahmed ve Mehmed adlı kişilerin rüşvet için kendisinden mal-ı mîrî talep edip rencide ettiklerini bildirmesi ve bu hususun görülüp kanunen gereğinin yapılması hakkında.

Livâ-i Aydın ve Saruhan’da vâkı‘ ikinci cedîd hâslar mukâta‘âtı müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs’a ve Birgi kâdîsına hüküm yazıla ki:

Ayasuluğ kazâsına tâbi‘ Fetrak nâm karyeden Muslihuddîn Halîfe nâm kimesne hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm’a gelüp; “mukâta‘ât-ı mezbûreye tahvîl-i sâbıkda ber-vech-i iltizâm nâzır olup fevtolan Ebûbekir Çavuş hâl-i hayâtında tahvîli içinde iltizâmına dâhil Akçaâbâd hâslarının der-anbâr olan arpa ve buğdaydan fûrûht itmek için bana mektûb gönderüp ben dahı varup ma‘rifet-i şer‘le kimin fûrûht ve ma‘âdâsında dahı müfredât ile defter idüp müfredât defterleri ile gallât bahâsından tahsîl eylediğı meblâğı getirüp bî-kusûr nâzır-ı mezbûra teslîm idüp elime mühürlü temessük virüp şer‘le ve kânûnla

benden mâl-ı mîrî taleb olunmak îcâb eylemez iken hâlâ nâzır-ı mezbûrun bakâyâsı tahsiline müte'ahhid olan Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Seydî Ahmed ve Mehmed nâm kimesneler mücerred celb-i mâl için beni bî-vech rencîde iderler. Bu bâbda elimde teslîm temessüğü dahı vardır. Şer'le görölüp zulm ü hayf olmasın taleb iderüm" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup ve bu husûs bundan akdem bir defa şer'le görölüp faslolunmuş olmayup ve bilâ-özü-i şer'î on beş sene mürûr itmiş değil ise hakk u adl [üzre] göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup bu bâbda olan ma'mûlün-bih temessükâtun mazmûnı muvâfık-ı şer' olup alâ-vechi'l-hasım bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir olursa bu bâbda şer'le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer'-ı şerîf kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz. Ammâ; bu bâbda basîret üzre olup tezvîrden ve telbîsden ve şühûd-ı zûrdan bir defa faslolunmuş kazıyyenün istînâfindan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olası ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 21, N., sene: 987.

[173]

383

İnegöl Madeni müfettişi İnegöl kadısı Mevlânâ Ebubekir'e hüküm; Bundan önce madeni iltizam eden Sava adlı zimmînin, Ankara sancağında mutasarrıf Yusuf bin Ali'nin kefalet nazırı ve darphaneye emin olmasını ve Andreyas adlı zimmînin kefalet emini olmasını şart edip eline berat verilmesine rağmen bir buçuk yıldır hazineye akçe teslimi yapmadığı ve bu hususta görevlendirilen Dergâh-ı Mualla çavuşlarından Ömer Çavuş'un mezkûrların muhasebesini teftiş edip zimmetlerindeki bakiyeleri tahsil etmesi hakkında.

İnegöl Ma'deni müfettişi İnegöl kâdîsı Mevlânâ Ebûbekir'e hüküm yazıla ki:

Bundan akdem ma'den-i mezbûrun tahvîl-i cedîdden sene 986 Rebî'u'l-âhiri gurreinde vâkı' olan Yonlosun(?) yedisinden üç yıla on yük akçaya Sava nâm zimmî iltizâm idüp ve livâ-i Ankara'da yigirmi bin iki yüz doksan dokuz akça ze'âmete mutasarrıf Yûsuf bin Ali ber-vech-i kefâlet nâzır ve darb-hâneye emîn ve Andreyas nâm zimmî ber-vech-i kefâlet emîn olmasın şart idüp eline berât-ı hümayûnum virilüp hâliya bir buçuk yıl

mürûr idüp Hızâne-i Âmirem'e bir akça teslîmi olmayup eyle olsa zikrolunan ma'denün mahsûli dâhıl-i hazîne olması ehemmi-i mühimmâtdan olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfümle Dergâh-ı Mu'allâm çavuşlarından Ömer Çavuş *zîde kadruhû* vardukda, bir ân ve bir sâ'at te'hîr ü terâhî itmeyüp bi-nefsihî mukayyed olup ma'den-i mezbûreden ne mikdâr mahsûl hâsıl olmuş ise bî-kusûr der-kîse idüp ve mühürleyüp irsâliyye defteriyle mezkûr çavuşum ile mu'accelen Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderesin ve şimdiye değin te'hîr olunup Hızâne-i Âmirem'e bir akça dâhıl olmaduğının sebebi ne idüğün mufassal u meşrûh vukû'ı üzre yazup bildüresin ve bundan ma'âdâ takviyet-i ma'den için Hızâne-i Âmire'den karz tarîkıyla mültezim-i mezbûra ve şürekâsına 50.000 akça virilüp Ağustos akçasıyla ma'an gönderilse gerek idi. Eseri zâhir olmaduğın adem-i ihtimâmundan olup muhkem mes'ûl u mu'âteb olmuşsındur. Bu def'a gereği gibi mukayyed olup mukâta'a-i mezbûrenün mezbûr aydan eyyamun kâtibinün müfredât defterlerinden şübhe olan mevâddı çavuş-ı mezbûr ve sâyir ehl-i vukûf ma'rifetleriyle yirlü yirinden âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp ber-mûceb muhâsebe ve ber-vech-i kıst-ı iltizâm mezkûrân mültezimlerin ve emînlerine lâzım gelen mâlımı bî-kusûr mezkûr çavuşuma taleb ü tahsîl itdürüp bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasın ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp ve görülen muhâsebe ve müfredât defterlerin imzâlayup ve mühürleyüp mezkûr çavuşum ile ta'cîl ale't-ta'cîl Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin. Şöyle ki; bu defa mültezim-i mezbûrun bir yıllık kıstın bi't-tamâm tahsîl eyleyüp ihmâl ü müsâhele eylemeyesin. Kâdılığın alınmağla koyulmayup envâ'-ı itâb u ıkâba uğramak mukarrerdür. Ana göre basîret ü intibâh üzre olup bâb-ı ikdâm ü ihtimâmda dâkîka fevteylemeyesin. Tahrîran fî 24, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

384

Çal kadısına hüküm; Halil adlı kişinin Kütahya sancağına tabi Çal kazâsından yirmi ocak piyadelerine yayabaşı olup ferman olunan tersane hizmetini yerine getirmesine rağmen mevkufat eminlerinin kendisini sebepsiz yere rencide ettiklerini bildirmesi ve bu hususta hizmetini yerine getiren piyadeye müdahalede bulunan eminlerin menedilmesi hakkında.

Çal kâdisına hüküm yazıla ki:

Halîl nâm kimesne kapuma gelüp; “ben livâ-i Kütâhiyye'ye tâbi‘ kazâ-i mezbûreden yiğirmi ocak piyâdelere berât-ı şerîfle yayabaşı olup eyle olsa 985 târîhında fermân olunan Tersâne-i Âmire hıdmetine bi-nefsihî varup edâ-i hıdmet idüp yoklama defterinde mevcûd kaydolunmuş iken hâlâ mevkufât emînleri bî-vech beni rencîde iderler, hayfdur” diyü bildürdi. İmdi livâ-i mezbûre piyâdelerinün târîh-ı mezbûrede vâkı‘ Hızâne-i Âmirem'de mahfûz olan yoklaması defterine nazar olundukda kazâ-i mezbûrede ser-piyâde olan Halîl mevcûd bulunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bunu didüğü mevkûfat emînleri ile berâber idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup zikrolunan mevkûfat emînleri “târîh-ı mezbûrede sen varup edâ-i hıdmet itmedün” diyü hılâf-ı şer‘ u kânûn bî-vech ve bilâ-sebeb rencîde eyledüğü vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve emr-i şerîfûme mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmaktan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasin. Şöyle ki; bu bâbda hılâf-ı şer‘ u kânûn bî-vech ve bilâ-sebeb nesnesin dahı almışlarsa ba‘de's-sübût şer‘le müteveccih olan hakkın teveccüh idenlerden alıvirüp bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet gelmelü eylemeyesin. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 5, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[174]

385

Ereğli’de vaki Medine-i Münevvere Evkafı müfettişi Mevlânâ Abdülkerim’in gönderdiği arzda, evkafın önceki mütevellisi Hafız Mehmed’in evkaf cabileri Musa, Ömer, Mehmed ve diğer Mehmed, Haydar ve Kara Ali’nin ittifak edip öşür tahsilinde kanuna aykırı hareket edip vakıf malına zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususta mütevellî ve cabilerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Ereğli’de vâkı‘ olan Medîne-i Münevvere Evkâfı’na sâbika müfettiş olan Mevlânâ Abdülkerîm hâlen kapuma arz gönderüp; “evkâf-ı mezbûreye bundan akdem mütevellî olan Hâfız Mehmed gelüp evkâf-ı mezbûre câbîleri olan Musa ve Ömer ve Mehmed ve diğer Mehmed ve Haydar ve Kara Alî nâm kimesneler cümle ittifâk üzre olup kadîmü’z-zamândan her senede Eriklü müddi ile bin müd ve dahı ziyâde öşr hâsıl olan nâhiyeden üç yüz dört yüz müd galle gösterüp ve her sene harman zamânı olup ta‘şîr hisseler beş

altı müd gelen harmandan bir müd dahı ziyâde gallesin alup bâkîsin harman sâhibi ile mâ-beynde bel' idüp ve ba'zı nahiyelerün etrâfında ve şehre bu'd yirlerde olan kurâ vü mezârî'ün bilinmez mevâzı'ında olan harmanlarından ne hâsıl olur ise harman sâhibleri ile murâfa'a idüp ve niçe mezra'a vardır ki re'âyâ ile ittifâkları olmakda on yıl mikdârı zamân vardır ki vakf içün bir kîle hâsıl yazılmayup şöyle ekl ü bel' eylenüp ve hâliyâ bu sene mahsûli içün “her kimesne zimmetlerinde olan öşrini âdet-i kadîme üzre an bâra getürüp teslîm itsünler” diyü üç ay mikdârı zamândır ki dellâl gönderüp bâzâr günlerinde bedel itdürilüp ile'l-ân yüz yigirmi müd buğday ve yigirmi altı müd arpa der-anbâr olunup câbîlerden taleb itdükce “her birimiz gezüp re'âyâyâ tenbîh itdük getürürler” diyü cevâb virirler ve ba'zı kurâ ahâlisinden taleb olundukda câbîler ve mütemerrid olan öşr-i gallâtı bahâyâ kesüp bizden akçasın alup “re'âyâda çok nesne kalmamışdur” diyü cevâb virirler ve toprak kâdîları ile zindegâneleri ol mukâbeled e i'lâm-ı hâl idüp tezallüm itdükçe ihmâl idüp kendüler tarafından emin oldukları yağmakdan ekl ü bel' itdükleri gallâtı cem' idüp bir bir der-anbâr idüp tasarruf iderler. Şöyle ki; toprak kâdîları ile olmayup âhardan i'timâd buyurulduğı kazâ dâ'îlerine fermân olunup mü'ekked hükm-i şerîf sadaka buyurulup eger mütevellî olanların ve eger câbîlerün dört beş yıldan berü olan muhâsebeleri teftîş olunur ise her senede bin altun mikdârı mülki dahı ziyade zimmetlerinde mâl-ı vakf itdüğüne iştibâh yokdur” diyü i'lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa bi-nefsihî gereğı gibi mukayyed olup mezkûrân mütevellîler ve câbîleri bi'l-cümle huzûrı lâzım olanları her kande ise buldurup getürdüp gaybet idenleri şer'le buldurması lâzım olanlara buldurup bir def'a yirlü yirinden muhâsebeleri görilmüş değil ise zamân-ı mübâşeretlerinün müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı mütevellî-i cedîd ve sâyir ehl-i vukûf ma'rifetleriyle yirlü yirinden teftîş ü tefahhus idüp âdet ü kânûn üzre muhâsebelerin görüp ba'zı muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn her kimün zimmetinde mâl-ı vakf zuhûr iderse kendülerinden taleb idüp virmekde te'allül iderlerse emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bi'l-cümle mâl-ı vakfı şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan bî-kusûr taleb ü tahsîl idüp mâl-ı vakfdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasın ve hâsıl olan akçayı sen ki müfettişsin, alup der-kîse idüp ve mühürleyüp ve görilen muhâsebe ve müfredât defterlerin imzâlayup ve mühürleyüp sâyir emvâl-i

hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fi 27, N., sene: 987.

[175]

386

Vilayet-i Karaman mukâtaâtı müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh'a hüküm; Eskiil kazâsına tabi Ayaşlı cemaatinden birkaç şahsın Koçhisar memlehası mukâtaası mültezimi Hızır bin Hamza'nın muhasebesini görüp iltizam etmelerine rağmen bakâyâ tahsiline müteahhit olan Sinan'ın iltizam şartlarına aykırı olarak kendilerinden akçe talep edip rencide ettiğini bildirmeleri ve bu hususta muhasebelerin teftiş edilip zimmetlerdeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Vilâyet-i Karaman mukâta'âtı müfettişi Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh'a hüküm yazıla ki:

Sen ki Eskiil kâdîsısın, hâlen Dersa'âdetüm'e arz gönderüp; Eskiil kazâsına tâbi Ayaşlı nâm cemâ'at tarafından Ahmed ve Hacı Pîr Gâzî ve Hacı Süleyman ve Bekîr ve Seyfi ve Orhan ve Hacı Yûsf ve Hudâverdi nâm kimesneler meclis-i şer'a gelüp; "biz Koçhisâr memlehası mukâta'asına sene: 965 Zi'l-ka'desi'nün yığirmisinden üç yıla mültezim olan Hızır bin Hamza nâm kimesnenün teslîmâtından ma'âdâ zimmetinde olan yüz elli bin sekiz yüz on altı akça bâkîsin mültezim-i mezbûrun ve havâlesi olan Ali'nün ve mübâşirlerinün ve Koçhisâr ve Turgut nâyiblerinün ve Sinân Fakîh'ün zamân-ı mübâşeretlerinün âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp ber-mûceb-i muhâsebe zimmetlerine zuhûr iden mâl kendülerden alınup kifâyet eylemez ise bâkî kalan akçayı kendü mâlımızdan edâ eylemek şartıyla iltizâm idüp elimize hükm-i şerîf virilüp ber-mûceb-i emr-i şerîf ve şart-ı iltizâm teftîş eyledüğümüzde mezkûrlarun şer'le zimmetlerine sâbit ü zâhir olan makbûzâtları mültezim-i mezbûrun cümle bakâyâsına ihâta idüp bizden bir akça ve bir habbe alınmak lâzim gelmez iken bakâyâ tahsiline müte'ahhid olan nâzır Sinân hılâf-ı şart-ı iltizâm bizden akça talep idüp rencide ider. Görilüp zulm ü hayf olunmamasın taleb iderüz" didüklerin i'lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezkûrlarun ellerinde olan emr-i şerîfe nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar şart-ı iltizâmları mûcebince mültezim-i mezbûrun ve sâyir mübâşirlerinün bir def'a âdet ü kânûn üzre muhâsebeleri

görlldükde zimmetlerine lâzım gelen mâlı deyne ihâta idüp bunlardan şart-ı iltizâmıları
üzre mâl-ı mîrî taleb olunmak îcâb eylemez ise hâlâ nâzır-ı mezbûr hılâf-ı şer‘ u kânûn
ve mugâyir şart-ı iltizâm bî-vech dahlidüp rencîde eyledüğü vâkı‘ ise bi-hasebi'ş-şer‘
sâbit ü zâhir ola men‘ u def‘ idüp meblâğ-ı mezbûr şer‘le ve kânûnla müteveccih
olanlardan ve emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden ber-
vech-i ta‘cıl tahsıl ve sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp dâhıl-i hazîne itdürüp avk u te’hîr
ve ihmâl ü müsâheleden ve hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan be-
gâyet hazer idüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 4,
Şevvâl, sene: 987.

387

**Mukâtaât müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas’a ve Tarhanyat kadısına hüküm; Yusuf
adlı kişinin, havâss-ı hümayûn emini Mustafa’dan Tarhanyat kadılığının resm-i
ihzariye mahsulünü iltizam edip ayak amili olup dem ve diyetten mîrî için yüzde
ikişer akçe resm-i ihzariye alınmasına rağmen bazı kişilerin vermekte sorun
çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip kanuna aykırı davrananlara iş
yaptırılmayıp mal-ı mîrîye zarar verilmemesi hakkında.**

Mukâta‘ât müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve Tarhanyat
kâdisına hüküm yazıla ki:

Yûsuf nâm kimesne hâlâ Dersa‘âdetüm'e gelüp; “ben havâss-ı hümayûn emîni olan
Mustafa'dan Tarhanyat kâdilığının resm-i ihzâriyye mahsûlin iltizâm idüp ayak âmili
olmuşıdım. Eyle olsa kazâ-i mezbûrede şer‘le sübût bulan hukûk ve sulh olan dem
[ü] diyetden mîrî için yüzde ikişer akça resm-i ihzâriyye alınugelmişken hâlâ ba‘zı
kimesneler olıgelen âdet ü kânûnuna muhâlif virmekde te‘allül iderler. Bu bâbda elimde
sûret-i sicill dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda olan sûret-i sicille nazar ve ehl-i
vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm
olunduğı gibi olup kazâ-i mezbûrede şer‘le sübût bulan hukûk ve sulh olan cürm-i
diyetden kadîmden mîrî için yüzde ikişer akça resm-i ihzâriyye alınugeldüğü vâkı‘ ise
ve zikrolunan sûret-i sicillün mazmûnı muvâfık-ı şer‘ olup alâ-vechi'l-hasım sâbit ü zâhir

olursa bu bâbda olıgelen âdet ü kânûn üzre amel idüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve olıgelmişe mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp mâl-ı mîrîye zarar gelmekden ve hılâf-ı şer‘ u kânûn zulm ü hayf olmakdan be-gâyet-i hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasız. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 4, L., sene: 987.

[176]

388

Mukâtaât müfettişi Mesevle kazâsından munfasıl Mevlânâ Abdurrahman’a Tire, Birgi ve Keles kadılarına hüküm; Kara Bostan adlı kişinin, mukâtaât nazırı Mehmed’den Birgi yağhanesini iltizam edip ayak amili olduğunu ve tahvili sona erdiğinde iltizam şartı gereğince zimmetindeki mal-ı mîrîyi teslim edip alakasını kesmesine rağmen eminin kanuna aykırı olarak kendisinden akçe talep ettiğini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Mukâta‘ât müfettişi Mesevle kazâsından munfasıl Mevlânâ Abdurrahmân'a Tire ve Birgi ve Keles kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Kara Bostân nâm kimesne kapuma âdem gönderüp; “ben tahvîl-i sâbıkda mukâta‘ât emîni olan Mehemmed'den Birgi yağ-hânesini üç yıla () iltizâm idüp ayak âmili olmuşdım. Eyle olsa tahvîl âhırinde şart-ı iltizâmum mücebince zimmetime lâzım gelen mâl-ı mîrîyi bî-kusûr teslîm idüp kat‘-ı alâka olmuşken hâlâ emîn-i mezbûr “yağ-hâne örüsü olan () nâm karyelerün sisamın sana müstekıl satdum iltizâmına dâhıl değildir” diyü hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir şart-ı iltizâm benden akça taleb ider, hayfdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hük-m-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve anda olan iltizâm sicilline nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp şer‘le göresiz. Fi'l-vâkı‘ münâze‘un-fih olan karyeleri mezbûr Kara Bostân emîn-i merkûmdan müstekıl iltizâm eyleyüp yağ-hâne-i mezbûre örüsü olup iltizâmına dâhıl olan karyelerden iken hâlâ emîn-i mezbûr hılâf-ı şer‘ u kânûn ol vechile dahlidüp rencide eylemek istediği vâkı‘ ise bu bâbda şer‘le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı

sarîha tâbi‘ olası. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 26, N., sene: 987.

389

Kütahya kadısına hüküm; Taht-ı kazâya tabi Altıntaş kasabesindeki sabunhane sabuncularının, emin ve amillerinin Karlıgöl çorağını Karahisar kilesiyle ikişer akçeye tarh edip ve kira diyip bir akçe almamalarına rağmen şimdiki eminlerinin kanuna aykırı olarak küçük kile ile tarh edip ve kira talep edip rencide ettiklerini bildirmesi ve bu hususta tarhın önceden yapıldığı gibi yapıp kanuna aykırı davranan eminlerin menedilmesi hakkında.

Kütâhiyye kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazânuza tâbi‘ Altıntaş nâm kasabada vâkı‘ olan sabun-hâne sabuncuları hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a âdem gönderüp; “emîn ve âmillerimiz olanlar kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ üzerimize tarh eyledükleri Karlıgöl çorağını Karahısâr kîlesin ikişer akçaya tarh idegelüp ve “kirâ” diyü bir akça alıgelmiş değiller iken hâlâ emînlerimiz olanlar olıgelen âdet ü kânûna muhâlif küçük kile ile tarh eyledüklerinden ma‘âdâ kira dahı taleb idüp rencîde iderler” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise emîn ve âmillerine bunların mûvacehelerinde muhkem tenbîh ü te’kîd idesin ki zikrolunan çorak mezbûrların üzerlerine kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ ne asl kile ile ve bu vechile tarh olunugeldi ise girü üslûb-ı sâbık üzre ve evvel kile ile tarh itdürüp olıgelen âdet ü kânun ve emr-i hümâyûnuma mugâyir kimesneye iş itdürmeyesin. Eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif gadr idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idüp bu husûs içün tekrâr şikâyete gelmelü eylemeyesin diyü. Tahrîran fî 27, N., sene: 987.

[177]

390

İçil sancağı muharririne hüküm; Sinanlı kazâsına tabi Beçi köyünden Abdurrahman ve Mustafa’nın raiyyet ve raiyyet oğullarından olmayıp Karaman

güherçilesi hizmetine tayin olunan mütekait sipahi ve sipahi-zadelerden olup güherçile hizmetini yerine getirmelerine rağmen muharririn kendilerini raiyyet kaydettiğini bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip mezkûrların geri güherçile hizmetine tayin edilip deftere kaydedilmeleri hakkında.

İçil sancağı muharririne hüküm yazıla ki:

Sinânlu kazâsına tâbi‘ Beçi nâm karyeden Abdurrahmân ve Mustafa nâm kimesneler kapuma gelüp; biz eben an-cedd kimesnenün ra‘ıyyet ve ra‘ıyyet oğullarından olmayup Karaman güherçilesi hıdmetine ta‘yîn olunan mütekâ‘ıd sipâhî ve sipâhî-zâdelerden olup vâkı‘ olan güherçile hıdmetin olıgelen âdet ü kânûn üzre edâ idüp lâkin babamız vilâyet tahrîrinden evvel fevtolup defter-i atıka yazılmayup kalmağla hâlâ sen ki muharrirsın, karye-i mezbûre sipâhîsini ra‘ıyyet kaydeyleyüp te‘addî eyledüğünü i‘lâm eyledi. İmdi; mâ-tekaddemden güherçile hıdmetin edâ iden sahîh sipâhî-zâdeler âhara ra‘ıyyet kaydolunmak hılâf-ı kânûndur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar güherçile hıdmetine ta‘yîn olunan sahîh sipâhî-zâdelerden olup ve mâ-tekaddemden şimdiye değin olıgelen âdet ü kânûn üzre güherçile hıdmetin edâ eyledükleri vâkı‘ ise girü olıgelen âdet ü kânûn üzre güherçile hıdmetine ta‘yîn idüp kemâ-kân isimlerin defter-i cedîde kaydidüp hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet gelmelü eylemeyesin diyü. Fî 6, L., sene: 987.

391

Vilâyet-i Karaman mukâtaâtı müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh’a ve Eskiil kadısına ve Mehmed Çavuş’a hüküm; Eskiil kazâsına tabi Kumru köyünden Haydar’ın kardeşi Abdi’nin, mukâtaa iltizam ve zapt etmemesine rağmen mukâtaa emini olan İvaz ve Ali’nin yurt hâsılarını iltizam ettiğini söyleyip zorla on yedi bin akçesini alıp elli bin akçe daha talep ettiklerini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip mezkûr Abdi’nin haklarının geri alınıp eminlerin reayaya zulmetmelerinin engellenmesi hakkında.

Vilâyet-i Karaman mukâta‘âtı müfettişi Lârende kâdısı Mevlânâ Nûh'a ve Eskiil kâdısına ve Mehmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Eskiil kazâsına tâbi‘ Kumru nâm karyeden Haydar nâm kimesne kapuma gelüp; “karındaşım olan Abdî mukâta‘a iltizâm ve zabteylemeyüp ve iltizâmdan dahı haber ve âgâhı yok iken hâlâ mukâta‘â emîni olan Ivaz ve Alî “yurd hâsların üç yıla 330.000 akçaya iltizâm eyledün” diyü dutup habsidüp darb-ı şedîd ile on yedi bin akçasın alduğundan ma‘âdâ elli bin akça dahı taleb iderler, hayfdur diyü” bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve anda olan sicille nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre tefîş ü tefahhus eyleyüp şer‘le göresiz. Fi’l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûr zikrolunan hâsları iltizâm ve zabtitmeyüp ve iltizâmdan dahı haberi ve anda olan sicilden ismi mukayyed değil ise ve mukâta‘aya mübâşeret eylemeyüp ve mahsûl kabz eylediyse hâlen mezbûrân emînler mücerred celb ü ahz-ı mâl için merkûmı dutup habs ve darb-ı şedîd ile hılâf-ı şer‘ u kânûn ol mikdâr akçasın aldukları vâkı‘ ise ki bi-hasebi’s-şer‘i’s-şerîf sâbit ü zâhir ola ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih olan hakkın teveccüh idenlerden alıvirüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve emr-i şerîfûme mugâyir min-ba‘d kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz. Şöyle ki; mukâta‘aya mübâşeret idüp mahsûl kabzeyleyüp zimmetine mâlımdan nesne zahîr olursa bî-kusûr tahsîl eyleyüp zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız tahrîren Tahrîran fî () sene: 987.

[178]

Hüküm tekrarı. Bk. 383. hüküm.

İnegöl Ma‘deni müfettişi İnegöl kâdısı Mevlânâ Ebûbekir’e hüküm yazıla ki:

Bundan akdem ma‘den-i mezbûrun tahvîl-i cedîdden sene 986 Rebî‘u’l-âhırî guresinde vâkı‘ olan Yonlosun(?) yedisinden üç yıla on yük akçaya Sava nâm zimmî iltizâm idüp ve livâ-i Ankara’da yigirmi bin iki yüz doksan dokuz akça ze‘âmete mutasarrıf Yûsuf bin Alî ber-vech-i kefâlet nâzır ve darb-hâneye emîn ve Andreyas nâm zimmî ber-vech-i kefâlet emîn olmasın şart idüp eline berât-ı hümayûnum virilüp hâliyâ bir buçuk yıl mürûr idüp Hızâne-i Âmirem’e bir akça teslîmi olmayup eyle olsa zikrolunan ma‘denün mahsûlî dâhıl-i hazîne olması ehemmi-i mühimmâtdan olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfümle Dergâh-ı Mu‘allâm çavuşlarından Ömer Çavuş *zîde kadruhû* vardukda, bir ân ve bir sâ‘at te’hîr ü terâhî itmeyüp bi-nefsihî mukayyed olup ma‘den-i

mezbûreden ne mikdâr mahsûl hâsıl olmuş ise bî-kusûr der-kîse idüp ve mühürleyüp ırsâliyye defteriyle mezkûr çavuşum ile mu'accelen Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderesin ve şimdiye değin te'hîr olunup Hızâne-i Âmirem'e bir akça dâhıl olmaduğının sebebi ne idüğün mufassal u meşrûh vukû'ı üzre yazup bildüresin ve bundan ma'âdâ takviyet-i ma'den için Hızâne-i Âmire'den karz tarîkıyla mültezim-i mezbûra ve şürekâsına 50.000 akça virilüp Ağustos akçasıyla ma'an gönderilse gerek idi. Eseri zâhir olmaduğın adem-i ihtimâmundan olup muhkem mes'ûl u mu'âteb olmuşşındur. Bu def'a gereği gibi mukayyed olup mukâta'a-i mezbûrenün mezbûr aydan eyyamun kâtibinün müfredât defterlerinden şübhe olan mevâddı çavuş-ı mezbûr ve sâyir ehl-i vukûf ma'rifetleriyle yırlü yirinden âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp ber-mûceb muhâsebe ve ber-vech-i kıst-ı iltizâm mezkûrân mültezimlerün ve emînlerine lâzım gelen mâlımı bî-kusûr mezkûr çavuşuma taleb ü tahsîl itdürüp bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasın ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp ve görilen muhâsebe ve müfredât defterlerin imzâlayup ve mühürleyüp mezkûr çavuşum ile ta'cîl ale't-ta'cîl Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin. Şöyle ki; bu def'a mültezim-i mezbûrun bir yıllık kıstın bi't-tamâm tahsîl eyleyüp ihmâl ü müsâhele eylemeyesin. Kâdılığın alınmağla koyulmayup envâ'-ı itâb u ıkâba uğramak mukarrerdür. Ana göre basîret ü intibâh üzre olup bâb-ı ikdâm ü ihtimâmda dâkika fevteylemeyesin. Tahrîran fî 4, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

392

Sebeb-i tahrir yazıla ki; Karesi mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Acem-zade Muhyiddin ve nazırı Hamza Çavuş'un Bergama enharı çeltiğine keyyal olan Yusuf'un hizmetinde ihmali bulunduğunu ve mukâtaa mültezimi Mustafa'nın hüddam olarak Hüseyin adlı kişiyi istediğini bildirmeleri ve bu hususun görülüp hizmetinde ihmali bulunan Yusuf'un yerine Hüseyin'in tayin edilmesi hakkında.

Sebeb-i tahrîr yazıla ki:

Karesi mukâta'âtı müfettişi Mevlânâ Acem-zâde Muhyiddîn'e ve nâzırı Hamza Çavuş hâlâ arz gönderüp; Bergama enhârı çeltüğüne keyyâl olan Yûsuf'un hıdmetinde ihmâl ü müsâhelesi olup bi'l-fi'l mukâta'a-i mezbûreye mültezim olan Mustafa huddâm istediği kimesne olmağı şart itmeği Hüseyin'ün kâhil olmasın i'lâm eylemişsiz. Husûs-ı mezbûr sene: 987 Ramazânı'nun yigirmi yedinci günü arz olundukda hıdmetinde ihmâl ü

müşâhelesi olan Yûsuf yirine mezbûr Hüseyin'i kâhil nasbidüp bu berât-ı sa'âdet-âyâtı virdüm ve buyurdum ki:

Varup, olıgelen âdet ü kânûn üzre kâhil olup uhdesine lâzım gelen hıdmetini edâ idüp mâdâm ki, hıdmetinde ihmâl ve kusûrı ve bir ağırlığı olmaya bundan evvel kâhil olanlar ne vechile kâhil olup kimesneye mâni' u müzâhim hâne-i avârizdan ise avârizın vir diyü. Tahrîran fî 4, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[179]

393

İnönü kadısına hüküm; İnönü'de vaki hâssa kesmecilerden Hasan, Hüseyin, Mustafa ve Mehmed adlı kişilerin, Ali bin Mahmud adlı kesmecinin iflas edip ziraata kudreti olmayıp sadakalarla geçinirken havâss-ı mezbûre emininin daima kesim talep edip rencide ettiğini bildirmeleri ve bu hususta ziraata kudreti olmayan Ali'nin tarlalarının ziraata kâdir kişilere ziraat ettirilip rencide edilmemesi hakkında.

İnöni kâdısına hüküm yazıla ki:

Hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; nefsi-i İnöni'de vâkı' hâssa kesmecilerden Hasan ve Hüseyin ve Mustafa ve Mehmed ve cemm-i gafır meclis-i şer'a hâzırûn olup zikrolunan kesmecilerden Alî bin Mahmûd müflis olup kat'â zirâ'ate iktidârı olmayup sadakât-ı müslimîn ile geçinür iken havâss-ı mezbûre emîni dâyimâ kesim talep idüp “rencîde itmeden hâlî değıllerdür” diyü haber virdüklerinde mezbûr Alî talebiyle afvolunması bâbında emr-i şerîf recâsına i'lâm eylemişsin. İmdi husûs-ı mezbûr sene 987 Ramazânı'nun yigirmi yedinci günü arz olundukda “mezkûr müflis olup bi-vechin mine'l-vücûh zirâ'at ü harâsete kudreti yoğıse yirlerin ve tarlaların zirâ'ate kâdir kimesnelere zirâ'at itdürüp min-ba'd mezkûrun kesimin andan aldurup bunu bî-vech kimesneye rencîde itdürmeyesin” diyü fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vâcibü'l-ittibâ'um vardukda, mezkûr müflis olup zirâ'ate ve harâsete bi-vechin mine'l-vücûh kudreti yoğıse yirlerin ve tarlaların zirâ'ate kâdir yarar kimesnelere zirâ'at itdürüp min-ba'd bunun kesimin andan aldurup bunu bî-vech rencîde itdürmeyup

bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet gelmelü eyleyemesin diyü. Tahrîran fî 29, N., sene: 987.

394

Mukâtaât müfettişine ve Ankara kadısına hüküm; Mustafa adlı kişinin, Anadolu vilayetindeki yave-i cizye-i gebran ve tevabi mukâtaası iltizam emini Hasan'dan Ankara ve tevabi yave ve kefare haraçlarını üç yıla iltizam edip ayak amili olduğu ve mukâtaayı kendisinden önce zapt eden Turabi, Ferruh, Yusuf ve sair mübaşirlerinin muhasebelerinin görülüp zimmetlerindeki mal-ı mîrînin tahsil edilmesini talep etmesi ve bu hususta zikrolunan kişilerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişine ve Ankara kâdisına hüküm yazıla ki:

Mustafa nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "ben vilâyet-i Anatoli'da vâkı' yâve-i cizye-i gebrân ve tevâbi'ı mukâta'asına ber-vech-i iltizâm emîn olan Hasan'dan Ankara ve tevâbi'ı yave ve kefare harâcların sene: 986 Zî'l-ka'desi'nün yiğirmisinden üç yıla 30.000 akçaya iltizâm idüp ayak âmili olup eyle olsa mukâta'a-i mezbûreye benden mukaddem zabtiden Tûrâbî ve Ferruh ve Yûsuf nâm kimesnelerün ve sâyir mübaşirlerinün şart-ı iltizâmum mücebince âdet ü kânûn üzre muhâsebeleri görölüp zimmetlerine lâzım gelen mâl-ı mîrî mîrîye olan deynim için tahsîl olunmasın talep iderüm" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezkûrları getürdüp gaybet iderlerse şer'le buldurması lâzım olanlara buldurup göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup bir def'a muhâsbesi görölmiş değil ise mültezim-i mezbûr ve sâyir ehl-i vukûf ma'rifetiyle yirlü yirinden teftiş ü tefahhus idüp âdet ü kânûn üzre muhâsebelerin görüp ber-müceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetlerine lâzım gelen mâl-ı mîrîyi kendülerden ve emlâk ü esbâblarından bî-kusûr taleb ü tahsîl idüp mâl-ı mîrîden kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasın ve hâsıl olan akçayı sen ki müfettişsin, der-kîse idüp mühürleyüp mültezim-i mezbûrun mîrîye olan deyni için gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 29, N., sene: 987

[180]

Mukâtaât müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh'a hüküm; Mukâtaât nazırı Bahşayış'in, İçil sancağına mal-ı mîrî tahsili için gittiğinde Mut kadısı Mevlânâ Abdüllatîf'in elindeki emre itaat etmeyerek mukâtaa satışına ve mal-ı mîrî tahsiline mani olup zarar verdiğini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip mukâtaa nazırına başkalarının müdahalede bulunmasının engellenmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh'a hüküm yazıla ki:

Hâlâ mukâta'ât nâzırı olan Bahayış kapuma arz gönderüp; “hâlâ İçil sancağında vâkı' olan mukâta'anun tahvîli tamâm olanların tahvîl-i atîkden ziyâde ile tâlib olanlara fûrûht ve tahvîli tamâm olmayanlardan iltizâmları üzre mâl-ı mîrî tahsîli için livâ-i mezbûreye varduğumda bi'l-fi'l Mud kâdîsı olan Mevlânâ Abdüllatîf elimde olan emr-i şerîfe itâ'at ve bana mu'âvenet itmedüğünden ma'âdâ mukâta'anun fûrûhtına ve mâl-ı mîrînün tahsîline mâni' olup ve ba'zı çeltükçiler ile ittifâk eylediği ba'ısdan mezbûrlar mîrîye cüz'î mahsûl gösterüp ma'âdâsını ekl ü bel' eyledüler. Bu sebeb ile mâl-ı mîrîye gadr ve iltizâmıma küllî zararı müterettib olmuşdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise Mevlânâyı mezbûra tenbîh ü te'kîd idesin ki mâlıma müte'allik eger mukâta'a fûrûhtıdır ve eger mâl-ı mîrînün tahsîline senün cânibünden mürâsele ve Dersa'âdet'den emr-i şerîf vârid olmadın min-ba'd dahlitmeyüp ol vechile mâl-ı mîrînün tahsîline ihtilâl vormeyesin ve itdürmeyesin. Şöyle ki; ba'de't-tenbîh eslemeyüp girü mâlımun tahsîli bâbında ol vechile ihtilâl[1] vire yazup kapuma arz idesin ki sonradan emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mücebi ile amel oluna diyü. Tahrîran fî 6, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

Bursa kadısına hüküm; Bursa'da gümüş teli işleyen kişilerin eskiden beri gümüşlerini mîrî kârhaneden başka bir yerde satmamalarına rağmen şimdi kanuna aykırı olarak herkesin dilediği yerde gümüş tellerini işlemesiyle mîrî kumaşların ipliklerinin bozulup mîrî için gümüş talep edildiğinde bulunmakta zorluk çekilmesinden dolayı gümüşün telcibaşı Ahmed'in tel kârhanesinde işlenmesinin talep edilmesi ve bu hususun görülüp kanuna aykırı davrananlara iş yaptırılmayıp mal-ı mîrîye yararlı neyse onun yapılması hakkında.

Burusa Kâdîsına hüküm yazıla ki:

Bi'l-fi'l mahmiyye-i mezbûre mukâta'âtı nâzırı ve hâssa harc emîni olan Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; mahmiyye-i mezbûrede gümüş tel işleyen kimesneler kadîmü'l-eyyâmdan gümüşlerini mîrî kâr-hânededen gayri yirde satagelmemişler iken şimdiye değin oligelen âdet ü kânûna muhâlif her kişi kimisini diledüğü yirde kal itmekle mîrî kumâşların kılâbudânı kalb olduğundan ma'âdâ mîrî için gümüş talep olundukda bulunmayup kânûn-ı kadîm üzre yine min-ba'd işlenen gümüş oligelen âdet ü kânûn üzre telcibaşı olan Ahmed'ün tel kâr-hânesinde kal olunup ve anda işlenüp âhar yirde işlenmemek için emr-i şerîf recâ eyledüklerin i'lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise bu bâbda oligelen âdet ü kânûn üzre amel idüp oligelmişe muhâlif min-ba'd kimesneye iş itdürmeyüp mâl-ı mîrîye enfa' ile amel idesin. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin diyü. Ammâ; bu bâbda kimesne hılâf-ı şer' u kânûn zulm olmakdan dahı hazer idesin. Tahrîran fi 6, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

397

Mukâtaât müfettişine ve Karahisar-ı Teke ve Burdur kadılarına hüküm; Karahisar-ı Teke kazâsına tabi Oruçoğlu adlı hâssa köyü ahalisinin, emin ve amillerinin vaki olan adet-i ağnamlarını kanuna aykırı olarak fazladan almak istediklerini bildirmeleri ve bu hususta emin ve amillerin menedilip adet-i ağnam tahsilinin kanuna göre yapılması hakkında.

Mukâtaât müfettişine ve Karahısâr-ı Teke ve Burdur kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Karahısâr-ı Teke kazâsına tâbi' Oruçoğlu nâm hâssa karye ahâlîsi Dergâh-ı Mu'allâm'a âdem gönderüp; “emîn ve âmillerimiz olanlar vâkı' olan âdet-i ağnâmımızı oligelen âdet ü kânûn üzre almayup ziyâde almak isterler, hayfdur. Şer'le görölüp zulm ü hayf olmamasın talep iderüz” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mezbûr karye ahâlîsi muvâcehelerinde emîn ve âmillerine muhkem tenbîh ü te'kîd idesiz ki her Abril evvelinde ellerinde mevcûd bulunan koyunların add ü defter itdükden sonra iki koyuna bir akça resm-i ganem ve üç yüz koyundan beş akça hısâbı üzre resm-i ağılların aldurup ziyâde bir akça ve bir habbelerin almayalar ve aldurmayasız ve bu bâbda bî-

vech nesnelerin dahı almışlar ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan hakların teveccüh idenlerden alıvirüp hılâf-ı şer'-ı şerif kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olası. Eslemeyüp inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup bildüresiz diyü. Tahrîran fî 6, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[181]

398

Konya kadısına hüküm; Yusuf adlı kişinin, Konya'da Türbe-i Celaliye yakınlarındaki merhum Sultan Selim Han İmareti Evkafı'na cabi olup hizmetinde kusuru ve azlini gerektirecek bir sebebi yokken Mehmed adlı kişinin zimmetinde fazladan bakiyesi olduğunu söyleyip cihetini elinden alıp zulmettiğini ve muhasebesinin görülüp cihetini geri istediğini bildirmesi ve bu hususta cabinin muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesi hakkında.

Konya kâdısına hüküm yazıla ki:

Yûsuf nâm kimesne kapuma gelüp; “ben Konya'da Türbe-i Celâlîye kurbinde merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Selîm Hân *tâbe serâhûn*ün Imâreti Evkâfı'na yevmî beş akça ile câbî olup eyle olsa hıdmetimde kusûrım ve azlim îcâb ider husûsum yoğiken Mehmed nâm kimesne “zimmetinde küllî bâkîsi vardır” diyü bilâ-sebeb cihetimi elimden alup zulm ü hayf eylemişdür, yirlü yirinden muhâsebem görilüp bilâ-sebeb alınan cihetimi taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi Hızâne-i Âmirem'de mahfûz olan cihât defterlerine mürâca'at olundukda cibâyet-i mezbûr Konya kâdısı Mevlânâ Muhyiddîn'ün arz-ı mûcebince sene: 985 Zilhıcc'e'nün yigirmi dördüncü güninden Mehmed nâm kimesnenün üzerinde mukayyed bulunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfümle vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup göresin. Mezkûr Yûsufun bir def'a muhâsebesi görilmiş değil ise zamân-ı zabtınun makbûzâtını mütevellî ve sâyir ehl-i vukûf ma'rifetleriyle müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı yirlü yirinden olıgelen âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi'-şer' ve'l-kânûn zimmetine lâzım gelen mâl-ı vakfı kendüsünden emlâk ü esbâbından taleb ü tahsîl idüp mâl-ı vakfdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup kat'-ı alâka itdüresin ve hâsıl olan akçayı vakf içün mütevellîsine

zabtıtdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyelerin yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 21, N., sene: 987.

399

Liva-i Menteşe'ye tabi havâss-ı atika müfettişi Bozüyük kadısı Mevlânâ Bayezid'e ve nazır Mustafa'ya hüküm; Havâss-ı mezbûreden Peçin memlehası iltizam emini Mehmed'in, her kadılığa tayin olan tuzun kendi kadılıklarına ait deve ve katırlar ile taşınmasına rağmen Çine ve Muğla kadılarının bu konuda ihmalkâr davranıp kazâlarına tayin olunan tuzun ambarda kalmasına neden olup mal-ı mîrîye ve iltizamına zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususun görülüp zikrolunan kadıların kazâlarına tayin olunan tuzun naklinde sorun çıkartmadan tuzu yükleyip nakil etmeleri hakkında.

Livâ-i Menteşe'ye tâbi havâss-ı atika müfettişi Bozüyük kâdîsı Mevlânâ Bâyezîd'e ve nâzır Mustafa'ya hüküm yazıla ki:

Hâlâ Dersa'âdetüm'e arz gönderüp; "havâss-ı mezbûreden Peçin memlehasına ber-vech-i iltizâm emîn olan Mehmed gelüp Dersa'âdet'den vârid olan emr-i şerîfün mazmûnında her kâdılığa ta'yîn olunan tuzı kendü kâdılıklarında olan deve ve katırlar ile ihrâc itdürüp "bir kâdılığun devesi âhar kâdılığun tuzun tahmîl itdürmeysesin" diyü fermân olunmağın her kâdî kendülerine ta'yîn olunan tuzı taht-ı kazâsında olan mekkârî deve ve katırlar ile alup gitmişdür. Lâkin Çine ve Muğla kâdîları deve ve katır gönderüp ihmâl eylemekle kazâlarına ta'yîn olunan tuz der-anbâr kalmışdur. Bu sebeb ile mâl-ı mîrîye gadr ve iltizâmıma zarar müterettib olmuşdur" didüklerin i'lâm eylemişsiz. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise zikrolunan kâdîlara muhkem tenbîh ü te'kîd idesiz ki mültezimin şart-ı iltizâmı mücebince ve olıgelen âdet ü kânûn üzre kazâlarına ta'yîn olunan tuzları için taht-ı kazâlarından kifâyet kadarı kirâ tavarı ihrâc ve ta'yîn olunan tuzı tahmîl itdürüp kadîmden tarh olunıgelen yirlere tarh itdürüp şer'a ve kânûna muhâlif te'allül ü nizâ' itdürmeyüp mâl-ı mîrîye gadr olmakdan ve hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz ve zikrolunan tavarların kirâsın olıgelen âdet ü kânûn üzre emîn-i mezbûrdan alıvirüp bu husûs için

tekrâr emr-i şerîfüm gönderilmeğe muhtâc eylemeyesiz. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 21, N., sene: 987.

[182]

400

Kestel, Güzelhisar ve Sultanhisarı kadılarına hüküm; Kavaklı köyü ahalisinden Süleyman'ın, emin ve amillerinin hukuk, rûsum, adet-i ağnam ve küvvarelerini ve çeşitli akçe ve yiyeceklerini alıp zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususta adet-i ağnam tahsilinin kanuna göre yapılıp emin ve amillerin reayaya zulümlerinin engellenmesi hakkında.

Kestel ve Güzelhısâr ve Sultânhisârı kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Kavaklu nâm karye ahâlisi tarafından Süleymân nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; “emîn ve âmillerimiz olanlar vâkı’ olan hukûk u rûsûm ve âdet-i ağnâmımız [ve] küvvâremizi olıgelen âdet ü kânûn üzre vilâyet defteri mûcebince almayup ve ziyâde atlu ile üzerimize konup müft ü meccânen yim ü yimeklerimiz ve hılâf-ı şer’ u kânûn “havâle ve kâtib ve resîd ve çuka ve hıdmetkâr ve i’lân ve yardım akçası” diyü akçalarımız şer’le üzerimize cürm sâbit ü zâhir olmadın bilâ-ma’rifet-i kâdî cerîme akçalarımız alup zulm ü hayf iderler. Şer’le görilüp men’ olunmaların taleb iderüz” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı’ kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise karye-i mezbûre ahâlîsinin muvâcehelerinde emîn ve âmillerine muhkem tenbîh ü te’kîd idesiz ki vâkı’ olan hukûk u rûsûm ve resm-i küvvârelerin olıgelen âdet ü kânûn üzre ve vilâyet defteri mûcebince aldurup ve ziyâde atlu ile üzerlerine kondurmayup ve müft ü meccânen yim ü yimeklerin aldurmayup lâzım olup aldıkları yim ü yimeklerin narh-ı rûzî üzre aldurup ve hılâf-ı şer’ u kânûn “havâle ve kâtib ve resîd ve çuka ve hıdmetkâr ve i’lân ve yardım akçası” diyü bir akça ve bir habbelerin almayalar ve aldırmayasız ve şer’le üzerlerine cürm sâbit olmadın bilâ-ma’rifet-i kâdî “cerîme” diyü akçaların aldırmayasız ve her Abril evvelinde ellerinde mevcûd bulunan koyunların add ü defter itdükden sonra iki koyuna bir akça resm-i ganem beher üç yüz koyundan beş akça hısâbı üzre resm-i ağılların aldurup hılâf-ı şer’ u kânûn kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf

olmakdan hazer idesiz ve bu bâbda bî-vech nesnelerin dahı almışlar ise ba‘de's-sübût şer‘le müteveccih olanlardan alıvirün. Tahrîran fi 18, N., sene: 987.

401

Boyabat kadılarına hüküm; Boyabat kadısının Medine-i Münevvere Evkafı'ndan Boyabat kazâsına tabi Korusaray köyünün doğal afet sonrası tamamen yanıp bu sırada vakfa ait arpa ve buğdayın da yanması üzerine hiçbir nesne kurtarılamaması üzerine köy ahalisinin bu durumlarının arz edilmesini istemeleri ve bu hususun teftiş edilip çıkacak sonuca göre gereğinin yapılması hakkında.

Boy-âbâd kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Sen ki Boy-âbâd kâdîsısın, hâlâ Dersa‘âdetüm'e arz gönderüp; Medîne-i Münevvere Evkâfı'ndan kazâ-i mezbûreye tâbi‘ Korusaray nâm karye kazâ-i âsumânî irişüp bi'l-külliyye ihrâk olub evkâf-ı mezbûreye âyid öşürden hâsıl olan yigirmi yedi müd beş kîle arpa ve buğdayı re‘âyâ [ve] ebnâlarından kendü terekeleriyle ihrâk olup bir nesne kurtarmağa mecâl olmamağın karye-i mezbûre ahâlîsi “ahvâlimüzi arzidir” didüklerin i‘lâm eylemişsin. İmdi husûs-ı mezbûr sene 987 Ramazânı'nun on üçüncü günü arz olundukda tekrâr görilmesin emridüp buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, fermân-ı şerîfüm üzre mahall-i mezbûra varup ehl-i vukûf ve bî-garaz müslimânlardan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi midür, yoksa gayri vâkı‘ midür; tamâm aslı ve hakîkati ve sıhhati üzre ma‘lûm idindükden sonra vukû‘ı üzre yazup kapuma arz idesiz. Sonradan emr-i şerîfim ne vechile sâdır olursa mûcebi ile amel oluna. Ammâ; bu bâbda hîle vü hud‘a [ve] tezvîr ü telbîsden be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasız diyü. Tahrîran fi 29, N., sene: 987.

[183]

402

Ankara, Kangırı, Bolu ve Kastamonu sancakları kadıları ve Beypazarı ve Seferihisar kadılarına hüküm; Ankara ve tevabi yave haraçları emini Hasan'dan üç yıla mültezim olan Mustafa'nın iltizam ettiğı keferenin haraç, cürm-i cinayet, mal-ı gaip, mal-ı mefkud, yave, bad-ı heva ve sair resimlerine sancakbeyi

435

subaşıları, züama, erbab-ı tımar ve sair ümena ve evkaf zabıtlarının müdahalede bulundukları ve Çingenlerden başka hariç ez-defterlerin iltizamına dâhil olmasına rağmen ümeranın mîrîye ait olan rüsumları vermekte sorun çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususun görülüp kanuna aykırı davranan kişilerin menedilip havâss-ı hümayûn reayasının gelirlerine müdahalede bulunmalarının engellenmesi hakkında.

Ankara ve Kangırı ve Bolı ve Kastamonı sancakları kâdılar ve Beğbâzârı ve Seferîhısâr kâdılarına hüküm yazıla ki:

Bi'l-fi'l Ankara ve tevâbi'ı yâve harâclarına emîn olan Hasan'dan sene 986 Zi'l-ka'desi'nün yiğirmisinden üç yıla otuz bin akçaya mültezim olan Mustafa Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "iltizâm itdüğim keferenün harâc ve cürm-i cinâyet [ve beytü'l]-mâl ve mâl-i gâyib ve mâl-ı mefkûd ve yâvesine ve bâd-ı hevâ ve resm-i sâyiresine sancakbeği subaşıları ve zü'amâ vü erbâb-ı tîmâr ve sâyir ümenâ ve evkâf zabıtları dahilidüp ve ümerâya vilâyet defterinde kaydolunan Çingânelerden gayri hâric ez-defterler iltizâmımda dâhil iken "biz dahı dâhil-i defterüz" diyü mîrîye râci' olan rüsûmların virmekte te'allül itmekle iltizâmıma zarar ve mâl-ı mîrîye gadr iderler" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup bunun iltizâm itdüğı Yâve Keferenün zikrolunan rüsûmuna mezkûrlar dahliderler ise men' u def' idüp havâss-ı hümayûnum re'âyâsının rüsûmundan bir akça ve bir habbe aldırımıyasız. Şöyle ki; bunun tahvîli içinde nesne almışlar ise ba'de's-sübût bî-kusûr şer'le müteveccih olanlardan girü bunı alıvirüp emr-i şerîfûme muhâlif iş itdürmeyesiz ve ümerâya vilâyet defterinde ra'ıyyet kaydolunan Çingânelerden gayri "hâric ez-defterüz" didüklerine amel itmeyüp iltizâmı mücebince bî-kusûr bunı alıvirüp bu vechile te'allül ü nizâ' itdürmeyesiz. Ba'de't-tenbîh eslemeyüp inâd idenleri ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fi 29, N., sene: 987.

403

Mukâtaât müfettişine ve Ankara kadısına hüküm; Mustafa adlı kişinin, Anadolu vilayetindeki yave-i gebran ve tevabi mukâtaası iltizam emini Hasan'dan Ankara ve tevabi Yave Kefere haraçlarını iltizam edip ayak amili olup iltizamına dâhil

olan yerlerde sakin olan Yave Kefereden otuz ikişer akçe haraç ve yirmi beşer akçe ispençe almasına rağmen mezkûr Kefere taifesinin tahvili içindeki ispençelerini vermekte sorun çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip haraç ve ispençeler önceden nasıl alınmışsa aynen alınmaya devam edilip bu konuda sorun çıkartanların engellenmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişine ve Ankara kâdîsına hüküm yazıla ki:

Mustafa nâm kimesne hâlâ Dersa'âdetüm'e gelüp; "ben vilâyet-i Anatoli'da vâkı' olan yâve-i gebrân ve tevâbi'ı mukâta'asına ber-vech-i iltizâm emîn olan Hasan'dan Ankara ve tevâbi'ı yâve keferede harâcların sene: 986 Zi'l-ka'desi'nün yiğirmisinden üç yıla otuz bin akçaya iltizâm idüp ayak âmili olup eyle olsa iltizâmıma dâhıl olan yirlerde sâkin olan yâve kefereden otuz ikişer akça hârac ve yiğirmi beşer akça ispençe alınugelmişken hâlâ mezbûr keferede tâyifesi "bizden hârac alınugelüp ispençe alınugelmiş değıldür" diyü bir tarîkıla emr-i şerîf ihrâc eyleyüp ber-mûceb-i emr-i şerîf teftiş olundukda otuz ikişer akça cizye ve yiğirmi beşer akça ispençe alınugeldüğü şer'le sâbit ü zâhir olup elime huccet-i şer'ıyye virilmişken hâlâ zikrolunan keferede tâyifesi tahvîlim içinde vâkı' olan ispençelerin virmekde te'allül iderler hayfdur" [diyü] bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve elinde olan huccet-i şer'ıyye nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftiş ü tefahhus eyleyüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olduğu gibi ise zikrolunan huccetün mazmûnı muvâfık-ı şer' olup alâ-vechi'l-hasm bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir olursa mezkûrun iltizâmı içinde sâkin olan Yâve Keferelerün vâkı' olan hârac ve ispençeleri mâ-tekaddemden şimdiye değin ne vechile alınugelmiş ise buna dahı ol vechile zabtittürüp olıgelmiş muhâlif kimesneye te'allül ü nizâ' itdürmeyüp mâl-ı mîrîye zarar gelmekden ve hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan ve tezvîr ü telbis ve şühûd-ı zûrdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olası. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 29, N., sene: 987.

[184]

404

Liva-i Menteşe'de havâss-ı atika mukâtaâtı müfettişi Tatya kadısı Mevlânâ Muslihuddin'e ve nazırı Mustafa bin Siyami'ye hüküm; İltizama verilen

mukâtaaların mültezimlerinin varlıklı kişilerden seçilip verdikleri kefillerin de yeri ve yurdu belli olan kişilerden seçilip gerekli kontrollerin yapılması hakkında.

Livâ-i Mentеше'de havâss-ı atîka mukâta'âtı müfettişi Tatya kâdîsı Mevlânâ Muslihuddîn'e ve nâzırı Mustafa bin Siyâmî'ye hüküm yazıla ki:

Hâliyâ taht-ı müfettiş ve nezâretinizde olan mukâta'âtdan birinde fûrûht eyledükde gereği gibi mültezimleri yarar ve mâldâr yirlü ve yurtlu kimesneler olup virdükleri kefiller dahı mün'ım ü mütemevvil yirlü ve yurtlu kimesneler alınmasın emridüp buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa gereği gibi mukayyed olup mukâta'a fûrûht oldukda mültezim olanlar sâkin oldukları mahalleleri halkından ve ehl-i vukûfdan tamâm-ı mertebe tefahhus ve tecessüs olunup tamâm yarar ve mâldâr kimesneler olup âhar mukâta'aya zimmetleri ve alâkaları olmadığı mukarrer oldukdan sonra der-uhde idüp ve virdüğü kefâlesi dahı müslimân ise mahallesi imâmından ve cemâ'atinden ve Yehûdâ'dan ise cemâ'atbaşılardan ve Nasârâ'dan ise papası ile pateryaklarından yoklayup ve yarar kimesneler yedeğine idüp kefilleri dahı kemâ-kân yarar mütemevvil kefil oldukları mâlun edâsına kâdir âhar yire ve mukâta'aya kefil olmadıkları tamâm ma'lûmun oldukdan sonra mültezimlerin ve kefillerin ve müzekkilerin isimleri ve iştihârları ve sâkin oldukları mahalleleri ve yirleri ile sicill-i mahfûza kayditdürüp ve sûretin ihrâc idüp Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderesiz ki mukâta'ât defterlerine kaydolunup kânûn üzre berât-ı hümayûnum virile. Şöyle ki; emr-i şerîfûme muhâlif mukâta'ât müflislere virilüp te'kid edâsında taksîrât oluna. Haklaşılmayup kalan bâkîler mukâta'ât fûrûht idenlerden ve bâ'ıs olanlardan tazmîn itdürölüp ana göre mukayyed ü intibâh üzre olup mukâta'a müflis u medyûn ve âhar mukâta'aya alâka ve kefil olanlara virilüp mâlımı zâyî' olmakdan be-gâyet hazer idesiz.

405

Livâ-i Aydın ve Saruhan'da vâkı' evvelki ve ikinci cedîd hâslar mukâta'âtı müfettişi

kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve mukâta'ât-ı mezbûre nâzırlarına.

406

Vilâyet-i Uşşâk mukâta‘âtı müfettişi Uşşâk kâdîsı Mevlânâ Fazlullâh ve mukâta‘ât-ı mezbûre nâzırlarına.

407

Livâ-i Aydın ve Saruhan'da vâkı‘ mensûh piyâde ve müselleme mukâta‘âtı müfettişi [sâ]bıkâ Birgi kâdîsı Mevlânâ Husâm'a ve mukâta‘ât nâzırına.

408

Vilâyet-i Karaman'da vâkı‘ havâss-ı atîka ve cedîde mukâta‘âtı müfettişi Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh'a ve mukâta‘ât-ı mezbûre nâzırlarına.

409

Küre-i Ma‘mûre ve livâ-i Kastamonı ve Kangırı mukâta‘âtı müfettişi Küre-i Ma‘mûre kâdîsı Mevlânâ () ve mukâta‘ât-ı mezbûre nâzırına.

410

Vilâyet-i Rûm'da vâkı‘ şikk-ı evvel ve şikk-ı sâni ve hâhsâ-i atîka müfettişi Sivas kâdîsı Mevlânâ Abdullâh'a ve mukâta‘ât-ı mezbûre nâzırlarına.

411

Cezîre-i Limni mukâta‘âtı müfettişi Limni kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve mukâta‘ât-ı mezbûre nâzırına.

412

Livâ-i Karesi ve tevâbi‘ı mukâta‘âtı müfettişi sâbıkâ-i Balıkesri kâdîsı Mevlânâ Acem-zâde Muhyiddîn'e ve mukâta‘ât-ı mezbûre nâzırına.

413

Livâ-i Aydın ve Saruhan'da vâkı‘ havâss-ı atîka mukâta‘âtı müfettişi sâbıkâ Eğrigöz kâdîsı Mevlânâ Tâceddîn'e ve mukâta‘ât-ı mezbûre nâzırına.

414

Livâ-i Teke ve Hamîd ve Alâ‘iyye mukâta‘âtı müfettişi Antâliyye kâdîsı Mevlânâ Burhâneddîn'e ve mukâta‘ât-ı mezbûre nâzırına.

415

Livâ-i Menteşe'de vâkı' ikinci cedîd hâsları mukâta'âtı müfettişi Mevlânâ Abdurrahmân'a ve mukâta'ât-ı mezbûre nâzırına.

416

Livâ-i Ankara ve Germiyan ve tevâbi'ı mukâta'âtı müfettişi Lâzıkıyye kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve mukâta'ât-ı mezbûre nâzırına.

417

Livâ-i Bolı ve Kocaili mukâta'âtı müfettişi ve Viranşehir kâdîsı Mevlânâ Abdülcelîl'e ve mukâta'ât nâzırına.

418

Cezîre-i Midillü mukâta'âtı müfettişi Midillü kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve mukâta'ât-ı mezbûre nâzırına.

419

Cezîre-i Sakız mukâta'âtı müfettişi Sakız kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve nâzırına.

[185]

420

Çine ve Karpuzlu kadılarına hüküm; Karpuzlu kazâsına tabi Gölcük köyü ahalisinden Mustafa'nın, emin ve amillerinin hukuk, rûsum ve adet-i ağnamlarını ve çeşitli akçe ve yiyeceklerini alıp zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususta adet-i ağnam tahsilinin kanuna göre yapılıp emin ve amillerin reayaya zulümlerinin engellenmesi hakkında.

Çine ve Karpuzlu kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Karpuzlu kazâsına tâbi' Gölcük nâm karye ahâlîsi cemâ'atinden Mustafa nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "emîn ve âmillerimiz ve vâkı' olan hukûk u rûsûm ve âdet-i ağnâmımızı olıgelen âdet ü kânûn üzre ve vilâyet defteri mücebince almayup ziyâde alup ve ziyâde atlu ile üzerimize konup müft ü meccânen yim ü yimeklerimiz ve hılâf-ı şer' u kânûn "resîd ve kâtib ve hıdmetkâr ve havâle ve çuka ve yardım akçası" diyü

akçalarımız ve şer‘le üzerimize cürm sâbit ü zâhir olmadın bilâ-ma‘rifet-i kâdî cerîme taleb idüp zulm ü hayf iderler, şer‘le görölüp men‘ olunmaların taleb iderüm” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise mezbûrân karye ahâlîsinün muvâcehelerinde emîn ve âmillerine muhkem tenbîh ü te’kîd idesiz ki vâkı‘ olan hukûk u rûsûmların olıgelen âdet ü kânûn üzre vilâyet defteri mücebince aldurup ve ziyâde atlu ile üzerlerine kondurmayup müft ü meccânen yim ü yimeklelerin hılâf-ı şer‘ u kânûn “resîd ve kâtib ve hıdmetkâr ve havâle ve çuka ve yardım akçası” diyü bir akça ve bir habbelerin almayalar ve aldurmayasız ve her Abril evvelinde ellerinde mevcûd bulunan koyunların add ü defter itdükden sonra iki koyuna bir akça resm-i ganem ve her üç yüz koyuna beş akça hısâbı üzre resm-i ağılların aldurasız ve şer‘le üzerlerine cürm sâbit ü zâhir olmadın bilâ-ma‘rifet-i kâdî cerîme diyü akçaların aldurmayasız ve hılâf-ı şer‘ u kânûn bî-vech nesnelerin dahı almışlar ise ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih olan hakların teveccüh idenlerden alıvirüp hılâf-ı şer‘-ı şerîf kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz ve hakk-ı sarîha tâbî‘ olasız diyü. Tahrîran fi 20, N., sene: 987.

Vech-i meşrûh üzre Tuzla kâdisına hüküm yazıla ki:

Kazâ-i mezbûreden Nasûh ve Safer ve Hacı Nasûh ve İlyâs nâm kimesneler Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; biz vilâyet defterinde mukayyed hâssa Atlıyan tâyifesinden olup eyle olsa emîn ve âmillerimiz olanlar vâkı‘ olan hukûk u rûsûmumızı olıgelen âdet ü kânûn üzre almaz diyü.

421

Çubukâbâd kadısına hüküm; Çubukâbâd kazâsında Hasanlı köyünden Ali bin Berhudar ve Hamza bin Cafer adlı kişilerin hukuk ve rûsumlarını haymana eminlerine ödemelerine rağmen subaşılar ve mevkuf eminlerinin kanuna aykırı olarak tekrardan hukuk ve rûsum talep ettiklerini bildirmeleri ve bu hususta rûsum tahsilinin kanuna göre yapılp mevkufat eminlerinin reayaya zulümlerinin engellenmesi hakkındaki hükmün tecdidi hakkında.

Çubuk-âbâd kâdisına hüküm yazıla ki:

Bundan akdem Dergâh-ı Mu‘allâm'a arz gönderüp; kazâ-i mezbûre Hasanlu nâm karyeden Alî bin Berhûdâr ve Hamza bin Ca‘fer nâm kimesneler sâl-be-sâl lâzım olan hukûk u rûsûmların defter-i hâkânî mücebince eben an-cedd haymâne emînlerine edâ ider iken hâlâ müselleman subaşları ve mevkûf emînleri dahı sûret-i defter ibrâz itdüklerin fi'l-vâkı‘ iki sûret defter-i hâkânîde dahı Alî bin Berhûdâr ve Hamza bin Ca‘fer mastûr ve mukayyed bulunup iki cânibe “ma‘an hukûk u rûsûm edâsına kâdir olmayup vukû‘ı üzre talepleriyle arz olunduğın” diyü bildürdükde bunlar “eben an-cedd defter-i hâkânî mücebince hukûk u rûsûmların haymâne emînlerine edâ ider iken merkûmlar dahı sûret-i defter ibrâz idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn tekrâr rûsûm taleb iderlerse bu bâbda akdemi ile amel idüp kadîmden hukûk u rûsûmları defter mücebince ne cânibe alınıgelmış ise girü defter mücebince aldurup hılâf-ı şer‘-ı şerîf ve kânûn-ı münîf tekrâr taleb itdürmeyesiz” diyü sene: 987 Ramazân-ı mübârekün yigirmi altıncı günü târîhlı müverrah hükm-i şerîf virilmiş imiş. Hâlâ cülûs-ı hümayûnum vâkı‘ olmağın mezbûrlar zikrolunan hükm-i şerîfümü Dergâh-ı Mu‘allâm'a gönderüp tecdîd olunmasın recâ eylemeğın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Bunun hılâfına sonradan emr-i âhar vârid olmuş değil ise bu bâbda emr-i sâbık mücebince amel idüp hılâf-ı şer‘-ı şerîf ve kânûn-ı münîf kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesin diyü. Tahrîran fî 20, N., sene: 987.

[186]

422

Sultanhisarı kadısına hüküm; Taht-ı kazâyâ tabi Eskihisar, Aslanpınarı ve Kavaklı adlı hâssa köyleri ahalisinin mutasarrıf oldukları bağ ve bahçelerinin dönümünden ümenaya altışar akçe haraç verip vilayet defterinde kayıtlı olmadığı için öşür vermemelerine rağmen ümena ve ummalın deftere aykırı olarak öşür talep ettiğini bildirmeleri ve bu hususun görülüp öşür tahsilinde kanuna aykırı davranan ümena ve ummalın menedilip kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Sultânhisârı kâdisına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi‘ Eskihsâr ve Aslanpınarı ve Kavaklı nâm hâssa kurâ ahâlîsi hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a âdem gönderüp; “bizim mutasarrıf olduğumuz bâğ u bâğçelerimizün dönümünden ümenâ kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ altışar akça harâc viregelüp öşr viregelmiş olmayup ve vilâyet defterinde dahı öşr kaydolunmuş değil iken hâlâ ümenâ vü ummâl olıgelmişe muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir öşr taleb idüp rencide iderler” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bunları didükleri emîn ve âmiller ile berâber ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûreti taleb ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezbûrlarun mutasarrıf oldukları bâğ u bâğçelerinden vilâyet defterinde öşr mukayyed olmayup kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ dönümüne altışar akça harâc viregelmiş ise hâlâ ümenâ vilâyet defterine ve olıgelmişe muhâlif öşr taleb idüp rencide eyledükleri vâkı‘ ise ki bi-hasebi'ş-şer‘i'ş-şerîf sâbit ü zâhir ola men‘ u def‘ idüp bu bâbda vilâyet defteri mücebince ve olıgelen âdet ü kânûn üzre şer‘le lâzım geleni icrâ idüp olıgelmişe muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesin ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin; şöyle bilesin diyü. Tahrîran fi 20, N., sene: 987.

423

Vilayet-i Uşak mukâtaâtı müfettişi Uşak kadısı Mevlânâ Fazlullah’a Borlu ve Ağros kadılarına hüküm; Borlu kazâsından Yusuf’un, mukâtaât nazırı Ali’den mukâtaa iltizam ve zapt etmeyip mukâtaadan dahı haberi yokken nazırın kendisine kin tutup hapsettiğini ve sonrasında zor kullanarak Borlu ve Ağros tamgalarını zapt ettiğini itiraf ettirip kendisinden mal-ı mîrî talep edildiğini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip kanunen gerekenin yapılp mal-ı mîrîye zarar verilmekten kaçınılması gerektiği hakkında.

Vilâyet-i Uşşâk mukâta‘âtı müfettişi Uşşâk kâdîsı Mevlânâ Fazlullâh'a Borlı ve Ağros kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Borlı kazâsından Yûsuf nâm kimesne kapuma gelüp; “hâlâ mukâta‘ât nâzırı olan Ali’den ben mukâta‘ayı iltizâm ve zabtittmeyüp mukâta‘adan dahı haberüm yoğiken nâzır-ı merkûm bana garaz eylemekle beni dutup habs ve darb-ı şedîd idüp cebren ve ikrâhen

“Borlı ve Ağros tamgaların üç ay zabıtdü” diyü bana i’tirâf itdürüp ve kendünün hevâsına tâbi‘ bir nâyibe sicill itdürmekle benden mâl-ı mîrî taleb ider, hayfdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve anda olan sûret-i sicille nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp şer‘le göresiz. Fi’l-vâkı‘ mezkûr zikrolunan tamgaları nâzır-ı merkûmdan iltizâm ve zabıtmeyüp mukâta‘adan dahı haberi yoğiken nâzır-ı mezbûr “dutup habs ve darb-ı şedîd ile üç ay zabıtdü” diyü buna i’tirâf ve kendü hevâsına tâbi‘ bir nâyibe sicill itdürdüğü vâkı‘ ise ve zikrolunan sûret-i sicillin mazmûnı alâ-vechil’-hasm bi-hasebi’ş-şer‘i’ş-şerîf sâbit ü zâhir olmaz ise bu bâbda şer‘le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûr ile mâl-ı mîrîye zarar müterettib olmakdan ve kimesneye dahı zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasız. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 20, N., sene: 987.

424

İçil sancağı muharririne hüküm; Sinanlı kazâsına tabi Beçi/Kiçi(?) köyünden Abdurrahman’ın, Karaman güherçilesi hizmetine tayin olunan mütekait sipahizadelerden olup vaki olan güherçile hizmetini yerine getirmesine rağmen muharririn kendisini raiyyet kaydedip zulmettiğini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip mezkûrların geri güherçile hizmetine tayin edilip deftere kaydedilmeleri hakkında.

İçil sancağı muharririne hüküm yazıla ki:

Sinânlı kazâsına tâbi‘ Beçi/Kiçi(?) nâm karyeden Abdurrahmân nâm kimesne kapuma gelüp; ben eben an-cedd Karaman güherçilesi hıdmetine ta’yîn olunan mütekâ’ıd sipâhî-zâde[ler]den olup vâkı‘ olan güherçile hıdmetin olıgelen âdet ü kânûn üzre edâ ider iken hâlâ sen ki muharrirsın, karye-i mezbûre sipâhîsine ra’ıyyet kaydidüp te’addî eyledüğün i’lâm eyledi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi’l-vâkı‘ mezkûr eben an-cedd Karaman güherçilesine ta’yîn olunan mütekâ’ıd sipâhî-zâdelerden olup vâkı‘ olan güherçile hıdmetin olıgelen âdet ü kânûn üzre edâ iderse girü olıgelen âdet ü kânûn üzre güherçile hıdmetine ta’yîn idüp kemâ-kân defter-i cedîde kaydidesin. Bu husûs için tekrâr

şikâyeteye gelmelü eylemeyüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü.
Tahrîran fî 24, Ramazân, sene: 987.

[187]

425

Mukâtaât müfettişine Ilıca ve Marmara kadılarına hüküm; Merhum Bekir Çavuş'un bacran hâslarını iltizam eden Balaban beyin zarar malına kefil olan birkaç şahsın, Balaban'ın vefatı üzerine iltizamı üzerine alan Mustafa adlı kişiye kefil olmamalarına rağmen nazırın bakâyâsı tahsiline gelen havalelerin Mustafa için kefalet malı talep edip zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Mukâta'ât müfettişine Ilıca ve Marmara kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Kerîm ve Demür ve Turhan ve Mahmûd ve Süleymân ve gayriler Dersa'âdetüm'e gelüp; "hâlâ tahvîl-i sâbıkda mukâta'ât nâzır olup fevtolan Bekir Çavuş'un bâcran hâsların üç yıla doksan beş bin akçaya iltizâm eyleyen Balaban Beğün zarar mâlına kendü ihtiyârimız ile kefiller olmuşdık. Eyle olsa mezbûr Balaban bir yıl mikdârı zaman zabteyledükden sonra fevtolup iki senesin nâzır-ı merkûm Mustafa nâm kimesne deruhde eyledükde mezbûrun zarar mâlına varup kefiller olmuş değil iken mezbûr Mustafa tahvîl âhırinde gaybet eylemekle nâzır-ı mezbûrun bakâyâsı tahsiline gelen havâleler mezbûr Mustafa için bizden mâl-ı kefâlet taleb iderler, hayfdur" diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve anda olan iltizâm tahsiline nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' mezkûrlar merkûm Balaban zarar mâlına kefiller olup mezbûr Mustafa'nun zarar mâlına kefil olmuş değiller ise ve isimleri anda olan kefâle sicillinde mukayyed olmayup bi'l-cümle şer'le ve kânûnla mezbûr Mustafa gaybet eylemekle bakâyâ tahsiline gelen havâleler mücerred celb ü ahz-ı mâl için bunları ol vechile rencîde eyledükleri vâkı' ise bu bâbda şer'le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olasız. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz.

426

445

Liva-i Hamid ve Teke mukâtaâtı müfettişi Antalya kadısı Mevlânâ Burhaneddin'e ve elviye-i mezbûre kadılarına hüküm; Mukâtaât nazırı Uruz'un yirmi otuz nefer sipahilerin seferden kaçtıklarını ve bazılarının tımarlarından feragat edip gitmediklerini ve tımarları reayasının tımar mahsullerinin mîrî için zapt edilmesini istediklerini bildirmesi ve bu hususta sipahilerin tımar mahsullerine müdahale etmelerinin engellenip tımar ve mahsullerin miktarlarının hesaplanıp defterlere kaydedilmesi hakkında.

Livâ-i Hamîd ve Teke mukâta'âtı müfettişi Antâliyye kâdîsı Mevlânâ Burhâneddin'e ve elviye-i mezbûre kâdîlarına hüküm ki:

Bi'l-fi'l mukâta'ât-ı mezbûre nâzırı olan Uruz hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; “elviye-i mezbûre sipâhîlerinden yigirmi otuz nefer sipâhîler sefer-i hümayûndan gaybet idüp gelüp ve ba'zıları tîmârlarından ferâgat idüp gitmeyüp tîmârları re'âyâsı bu hakîre gelüp “tîmârları mahsûlleri mâbeynindür vukû'ı üzre vâkı' hâli Âsitâne-i Sa'âdet'e i'lâm idivir” diyü emr-i şerîf recâsına i'lâm eylemeğin husûs-ı mezbûr arz olundukda mezkûrân sipâhîler emr-i şerîf ile kalmış olmayup ve harclığa gelmiş değiller ise min-ba'd tîmârları mahsûllerine dahilidürmeyüp müfredât ile defter idüp arz idesiz” diyü fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa gereği gibi mukayyed olup göresiz. Mezkûrân sipâhîler emr-i şerîfle kalmış olmayup ve sonradan harclığa gelmiş değiller ise min-ba'd tîmârları mahsûllerine dahilidürmeyüp tîmârlarının ve mahsûllerinin mikdârların müfredât ile defter idüp mufassal ü meşrûh yazup kapuma arz idesiz ki sonradan emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mücebiyle amel idesiz diyü. Tahrîran fî 23, N. sene: 987.

[188]

427

Kütahya ve Gediz kadılarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Abdülkadir Çavuş'a hüküm; Kütahya'da vaki merhum Germiyanoglu Yakup Bey İmareti Evkafı mütevellisi Nasuh'un evkaf kâtip ve cabilerinin muhasebelerinde az miktarda mahsul gösterdikleri için teftiş etmek istediğinde her birinin toprak kadıları sayesinde muhasebelerinin görülmeyip kaldığını bildirmesi ve bu hususun görülüp

kâtip ve cabilerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Kütâhiyye ve Gedus kâdîlarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Abdülkâdir Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Kütâhiyye'de vâkı' merhûm Germiyanoglı Ya'kûb Beğ Imâreti Evkâfı'na mütevellî olan Nasûh hâlâ Dersa'âdetüm'e arz gönderüp; "evkâf-ı mezbûreye 984 ve 985 târîhlarında kâtib ve câbî olanların küllî bel'ıyyât u ketmiyyâtları olup ve gösterdikleri muhâsebelerinden dahı cüz'î mahsûl gösterüp yirlü yiründen teftiş eylemek istediğimde her biri kendülerinün istedikleri toprak kâdîlarına hıtâben bir tarîkıla emr-i şerîf ihrâc eylemekle muhâseleri görilmeyüp kalmışdır" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mezbûrun didüğü câbî ve kâtibleri her kande ise buldurup getürdüp zamân zabtının makbûzâtları müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı mütevellî ve sâyir ehl-i vukûf ma'rifetleriyle yirlü yiründen olıgelen âdet ü kânûn üzre görilmeyen zamânun muhâselerin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetlerine zuhûr iden mâl-ı vakfı kendülerinden emlâk ü esbâblarından taleb ve tahsîl idüp mâl-ı vakfdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu def'a alâkaların kat' ve nizâ'ların ber-taraf idüp bu husûs içün tekrâr emr-i şerîfüm gönderilmelü eylemeyesiz. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 26, N., sene: 987.

428

Ankara, Kangırı, Bolu ve Kastamonu sancakları kadılarına ve Beypazarı ve Seferihisar kadılıklarına hüküm; Ankara ve tevabi yave haraçları emini Hasan'dan üç yıla iltizam eden Mustafa'nın iltizamına dâhil olan zimmîlerden yave haraçlarını talep ettiğinde zimmîlerin Kayseri, Aksaray ve Trabzon haraç-güzarları olup haraçlarını ödediklerini söylediklerini ve bazılarının da farklı nedenler söyleyip haraçlarını vermekte sorun çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip zimmîlerden yave haraçlarının tahsil edilmesi hakkında.

Ankara ve Kangırı ve Bolı ve Kastamonı sancakları kâdîlarına ve Beğbâzârı ve Seferîhısâr kâdîlıklarına hüküm yazıla ki:

Bi'l-fi'l Ankara ve tevâbi'ı yâve harâclarına emîn olan Hasan'dan sene: 986 Zi'l-ka'desi'nün yiğirmisinden üç yıla otuz bin akçaya iltizâm olan Mustafa Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "iltizâmıma dâhıl olan yâve zimmîlerden kânûn üzre yâve harâcları taleb olundukda "biz Kaysariyye ve Aksarây ve Trabzon harâc-güzârlarıyuz, harâcımız anda edâ itdük" diyü vormeyüp ve ba'zı nâyibler mezkûrlarun hevâsına tâbi' olup "bunlar üçer yıllık harâcların yirlerin edâ itmişlerdür" diyü ellerine huccet virüp ve "ba'zı rencberlik iderler iken biz şimdi geldük" diyü harâcın vormeyüp inâd iderler, böyle iltizâmıma zarar ve mâl-ı mîrîye gadr olur" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, her birinüz taht-ı kazânuzda bunı didüğü yâve zimmîler ile berâber idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup ba'zı zimmîler taht-ı kazânuzda altı ay rencberlik üzre olup kânûn üzre yâve harâcları alınmak lâzım iken "biz âhar yirlerde harâc-güzâriz, harâclarımız anda edâ itdük" diyü inâd iderlerse ol asıl altı ay rencberlik idenlerden kânûn üzre yâve harâcların mezbûr mültezim-i mîrî için zabtitledirmeyesiz. Eger "yirlerinden üçer yıllık harâcların edâ itmişlerdür" diyü hılâf-ı şer' u kânûn nâyiblerden temessük ibrâz iderlerse hılâf-ı şer' u kânûn nâyiblerden ibrâz itdükleri temessüklere amel itmeyüp kânûn üzre yâve harâcın alıvirüp mâlîma zarar olmakdan hazer idüp muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 29, N., sene: 987.

429

Mukâtaât müfettişine Marmara ve Manisa kadılarına hüküm; Hacı Sinan adlı kişinin Ayasluğ Kalesi'nin tamirine kendisinden önce dizdar olan Memi'nin karışıp zulmetmek istediğini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Mukâta'ât müfettişine Marmara ve Mağnisa kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Hacı Sinân nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "berât-ı şerîfle bi'z-zât(?) Ayasluğ Kal'ası'na dizdâr olup eyle olsa bundan akdem kal'a-i mezbûrenün meremmâtı fermân olundukda ber-mûceb-i emr-i âlî meremmât olundukdan sonra uç kurbinde olan kule gâyet ile harâba müşrif olup hısâra zararı mukarrer olmağla ol zamandır izn-i şer'le ve müfettiş ma'rifetiyle ta'mîr itmeğîn hâlâ benden mukaddem dizdâr olup cerh ile ma'zûl olan Memi "zikrolunan ta'mîrâtda küllî bel' u ketm vardır" diyü bir tarîkıla emr-i şerîf

ihrâc eyleyüp zulm ü te‘addî itmek ister, hayfdur. Hakk u adl üzre teftîş olunup zulm ü hayf olmamasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp şer‘le göresiz. Fi’l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup husûs-ı mezbûr bir def‘a zikrolunan emr-i şerîf mücebine bir def‘a görölüp faslolmuş değil ise bu bâbda şer‘le lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz diyü. Tahrîran fî 6, Ş., sene: 987.

[189]

Ahkâm-ı şehr-i Şevvâli’l-mükerrem min şuhûr-ı sene 987 el-cüzü’l-evvel

430

Liva-i Aydın ve Saruhan mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas’a ve mukâtaât nazırı Mehmed Çavuş’a hüküm; Tımar erbabından Ahmed’in, kardeşi Mustafa bin Mirza’nın Akhisar hâslarını iltizam edip sonrasında vefatı üzerine zimmetinde fazladan bakiyesi kalınca bu bakiyelerin tahsili içi kendisine emir verilip tahsilini yaptığını ve akçeleri hazineye teslim etmesine rağmen mukâtaât nazırının kendisinden tekrar akçe talep edip rencide ettiğini bildirmesi ve bu hususta muhasebelerin teftîş edilip kanuna aykırı davranan nazırın menedilmesi hakkında.

Livâ-i Aydın ve Saruhan mukâta‘âtı müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve mukâta‘ât nâzırı Mehmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Erbâb-ı tîmârdan Ahmed nâm kimesne hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “cülûs-ı hümayûndan evvel karındaşım Mustafa bin Mîrzâ'ya on akça müteferrika ulûfesi olmak şartıyla dokuz yüz seksen Zi’l-hıccesi’nün on yedisinden Akhısâr hâsların üç yıla 650.000 akçaya iltizâm idüp zabtider iken tahvîl âhırinde vefât idüp küllî bâkîsi kalmağın müteveffâ-yı mezbûrun bâkîlerin tahsîl idüp haklaştırmağa bundan akdem bana emr-i şerîf virilmişidi. Eyle olsa ber-mûceb-i emr-i âlî zikrolunan bâkî mukâta‘ât mahsûlinden ve müteveffâ-yı mezbûrun emlâk ü esbâbından ve kifâyet itmeyeni kendü mâlîmdan tahsîl idüp ve 10.310 akçasın emîn-i mezbûrun on akça ulûfesine mahsûb

olup ve bundan ma'âdâ sâbıkâ emîn-i mezbûrun satılan öküzler bahâsından 600 akçayı işbu sene: 987 Ramazânı'nun yigirmi altıncı gününde Hızâne-i Âmire'ye teslîm idüp kat'-ı alâka eyleyüp şer'le ve kânûnla benden mâl-ı mîrî taleb olunmak îcâb eylemez iken hâlâ mukâta'ât nâzırı olan tekrâr benden akça taleb idüp rencîde ider” diyü bildürdi. İmdi Hızâne-i Âmirem defterine nazar olundukda meblağ-ı mezbûr 10.310 akça emîn-i mezbûrun ulûfesine mahsûb olup ve altı yüz akça dahı Hızâne-i Âmirem'e teslîm olunduğı mukayyed bulunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bunı nâzır-ı mezbûr ile berâber idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûr şart-ı iltizâmı mücebince müteveffâ-yı mezbûrun zimmetinde olan mâlımı emlâk ü esbâbından vefâ itmeyeni kendü mâlından bî-kusûr teslim idüp bi'l-cümle şer'le ve kânûnla bundan mâl-ı mîrî taleb olunmak îcâb eylemez ise hâlen nâzır-ı mezbûr hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir emr-i hümayûn bî-vech ve bilâ-sebeb dahlidüp rencîde eyledüğü vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer' sâbit ü zâhir ola men' u def' idüp şer'a ve kânûna muhâlif ve emr-i hümayûnuma mugâyir bî-vech ve bilâ-sebeb kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idesiz. Eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri sekidüp ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 4, Şevvâl, sene: 987.

431

Uşak(?) muharririne hüküm; Barçınlı kazâsına tabi Devletoglanı köyündeki dört ocak müsellemlerinin eskiden beri Yaverdi(?) şaphanesinde şap hizmetlerini yerine getirmelerine rağmen muharririn kendilerini müsellemler olarak kaydedip zulmettiğini bildirmeleri ve bu hususun görülüp şimdiye kadar şap hizmetinde olanlara başka hizmet teklif edilmeyip deftere şap hizmetinde olarak kaydedilmeleri hakkında.

Uşak(?) muharririne hüküm yazıla ki:

Barçınlu kazâsına tâbi' Devletoglanı nâm karyede vâkı' Yağız ve Aslan ve Esenbeğ ve İlbeğ ve cerîme dimekle ma'rûf dört ocak müsellemleri hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; biz kadîmül-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ her sene Yaverdi(?) şâb-hânesine her sene beş yüz kintâr şâb alınugelüp ol mukâbeledede müsellemler subaşıları âhar hıdmet teklif idegelmeyüp ve “mevkûfcılar dahı dahlitmeye” diyü elimizde selâtîn-i mâzıyeden

ahkâm-ı şerîfe olmağın sen ki muharrirsın, defter-i cedîd-i hâkânîde şâb hıdmetin kayditmeyüp girü müselleme kayditmek istediğün i'lâm eyleyüp ve sene 983 Zi'l-hiccesî'nün on dördüncü târîhlî müverrah livâ-i Kütâhiyye mukâta'âtı müfettişi Uşşâk kâdîsı Mevlânâ Ca'fer ve Barçınlu kâdîlarına hıtâben şâb hıdmeti itdürüp oligelmişe muhâlif sâyir hıdmet teklîf itdürmeyesiz" diyü emr-i şerîf ibrâz eylemeğın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa gereği gibi mukayyed olup göresin. Şöyle ki; mezbûrlar kadîmden şimdiye değin şâb hıdmetinde olmağla bunlara âhar hıdmet teklîf olunugelmeyüp ve mevkûfcılar ocakları hâslarına dahlidegelmişler ise ve mezkûrlar şâb hıdmetinde olmağla mâlîma enfa'ları mukarrer ise defter-i cedîde müselleme kayditmeyüp şâb hıdmetine kaydidüp mâlîma enfa' ile amel idesin diyü. Tahrîran fî 7, Şevvâl, sene: 987.

[190]

432

Göynük kadısına hüküm; Akçaalan köyünden birkaç şahsın hariç ez-defter ehl-i berat oğullarından olup hukuk ve rüsumlarını mevkufat emin ve amillerine ödemelerine rağmen muharririn kendilerini kanuna aykırı olarak raiyyet kaydedip tekrar hukuk ve rüsum talep edip zulmettiğini bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip kanuna aykırı davrananların menedilip reayaya zulmün engellenmesi hakkında.

Göynük kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbî' Akçaalan nâm karyeden Hacı Husâm ve Bekir ve Şa'bân nâm kimesneler hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "biz hâric ez-defter ehl-i berât oğullarından olup kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ hukûk u rüsûmumızı mevkûfât emînlerine ve âmillerine edâ idegelmiş iken hâlâ vilâyet muharriri geldükde karye-i mezbûre sipâhîsi hılâf-ı kânûn ve mugâyir emr-i hümayûn bizi bir tarîkıla kendüye ra'ıyyet kayditdürmeğın bir def'a oligelen âdet ü kânûn üzre hukûk u rüsûmumızı ümenâya mîrî içün edâ eyledüğimizden sonra sipâhî-i mezbûr dahı "vilâyet defterinde mukayyed ra'ıyyetimsüz" diyü tekrâr hukûk u rüsûm taleb idüp zulm ü hayf iderler" diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hüküm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp şer‘le göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar sipâhî-i mezbûrun ra‘ıyyeti oğullarından olmayup eben an-cedd hâric ez-defter ehl-i berât ve oğullarından olup vâkı‘ olan hukûk u rûsûmlarınun kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ mevkûfât emînlerine ve âmillerine edâ idegelmiş iken hâlâ sipâhî-i mezbûr hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir emr-i hümâyûn bir tarîkıla kendüye ra‘ıyyet kayditdürmekle ol dahı tekrâr hukûk u rûsûm taleb eyledüğü vâkı‘ ise bu bâbda akdemiyle amel idüp olıgelen âdet ü kânûna muhâlif ve emr-i hümâyûnuma mugâyir kimesneye iş itdurmeyüp re‘âyânı cânıbden rencide itdurmeyesin. Şöyle ki; bu bâbda sipâhî-i mezbûr nesnelerin dahı almış ise ki bi-hasebi's-şer‘i's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba‘de's-sübût şer‘le müteveccih olan hakların girü alıvirüp eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 6, Şevvâl, sene: 987.

433

Mukâtaât müfettişine ve Mihaliç kadısına hüküm; Sırpan adlı zimmînin Anadolu vilayetindeki cizye-i yave-i gebran ve azadegan mukâtaası iltizam emini Hasan'ın ayak amili Mehmed'den Mihaliç kazâsını iltizam edip ayak amili olup beş ay zapt ettikten sonra Hasan'ın mukâtaaya müdahalede bulunup muhasebesini görmesine engel olduğunu bildirmesi ve bu hususta emin ve amillerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişine ve Mihaliç kâdisına hüküm yazıla ki:

Sırpan nâm zimmî hâlen kapuma gelüp; “vilâyet-i Anatoli'da vâkı‘ olan cizye-i yâve-i gebrân ve âzâdegân mukâta‘asına ber-vech-i iltizâm emîn olan Hasan'un ayak âmili olan Mehmed'den Mihaliç kazâsını üç yıla 20.000 akçaya iltizâm idüp ayak âmili olmuşıdım. Eyle olsa beş ay mikdârı zamân zabteyledükden sonra merkûm Hasan mukâta‘a-i mezbûreyi bana zabtitdurmeyüp bin akça ziyâde ile () nâm kimesneye virmeğin benüm zamân-ı zabtımın hakk u adl üzre yirlü yirinden muhâsebem görmen nizâ‘ idüp zulm ü hayf ider” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hüküm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise ve bir def‘a muhâsebesi görilmiş değil ise zamân-ı zabtının

makbûzâtını müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı yirlü yirinden olıgelen âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve kıst-ı iltizâm zimmetine lâzım gelen mâlımı kendüden ve emlâk ü esbâbından cem' u tahsıl idüp mâlımdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu def'a kat'-ı nizâ'ların ber-taraf eyleyüp bu husûs için tekrâr şikâyet'e gelmelü eylemeyesiz ve sen ki müfettişsin, hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp mühürleyüp ve görilen muhâsebe ve müfredât defterlerin imzâlayup ve mühürleyüp sâyir emvâl ü hâssa ile nevrûzdan mukaddem gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyye yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 7, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[191]

434

Ankara sancağı beyine Ankara ve Yüzdepare kadılarına hüküm; Yüzdeciyan taifesinden Balabanlı cemaatinden Gazi adlı kişinin, havâss-ı hümayûn reayasından olup eminlerinin kanuna aykırı olarak adet-i ağnam, resm-i bennak ve resm-i mücerred talep edip zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususun görülüp rûsum tahsilinde kanuna aykırı hareket eden eminlerin menedilmesi hakkında.

Ankara sancağı beğine Ankara ve Yüzdepâre kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Hâliyâ kazâ-i mezbûra tâbi' Yüzdeciyan tâyifesinden Balabanlı nâm cemâ'ât cânibinden Gâzî nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "biz kadîmü'l-eyyâmdan havâss-ı hümayûn re'âyâsından olmağla koyunı olanlarımızdan kânûn üzre koyun hakkı alınıp koyunı olmayanlarımızun on ikişer akça resm-i bennâkı alınugelmiş iken hâlâ emîn olanlar olıgelmişe muhâlif âdet ü ağnam virenlerimizden dahı resm-i bennâk talep idüp kâr [u] kisbe kâdir olmayup ma'îşetleri yanımızdan olan nâ-bâliğ oğullarımızdan dahı hılâf-ı kânûn resm-i mücerred talep idüp aldıklarında biz sâbık Dersa'âdet'e gelüp hükm-i şerîf ihrâc idüp varup emîn olanlar ile murâfa'a-i şer' olup emîn-i vukûfdan su'al olunup ve elimizde olan vilâyet defterine nazar olundukda vech-i meşrûh üzre üzerimize bennâk kaydolunmuş bulunmağın men' u def' olunmasıyçün şer'le sicill olunup elimizde huccet-i şer'ıyye virilmiş iken hâlâ emîn olanlar memnû' olmayup vilâyet defterine muhâlif ve âdet ü kânûn ve sicill-i şer'ıyyeye mugâyir girü te'addiden hâlî değıllerdür" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, husamâyı berâber ve bu bâbda olan sûret-i sicill ve defter-i hâkânîye nazar eyleyüp göresiz. Kazıyye i'âm olunduğı gibi olup cemâ'ât-i mezbûre bundan akdem ümenâ ol vechile te'addî eyledüklerinde emr-i hümayûnum ile görölüp vilâyet defteri mücebince ve ehl-i vukûf cebirleriyle kat'-ı nizâ' fasl-ı husûmet ve sicill olunup ellerine sûret-i sicill virilmiş iken hâliyâ mültezim olanlar girü memnû' olmayup vilâyet defterine muhâlif sicill-i şer'ıyyeye mugâyir âdet-i ağnâm viren re'âyâdan resm-i bennâk ve ma'îşetleri kendü yanlarında olan nâ-bâliğ oğullarından resm-i mücerred taleb idüp te'addî eyledükleri vâkı' ise ve sicill-i mezbûrun mazmûnı muvâfık-ı şer' olup alâ-vechi'l-hasım sâbit olursa evvelki muktezâ-yı şer'-ı şerîf ve kânûn-ı münîfdür, icrâ idüp hılâf-ı emr-i şerîf kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olanı yazup kapuma arz idesiz. Bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet olunmalu eylemeyesiz diyü. Tahrîran fî 7, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

435

Liva-i Teke, Hamid ve Alanya mukâtaâtına nazır olan müteveffa Sefer'in ve sonradan nazır olan Mehmed'in bakâyâsı tahsiline müfettiş olan Muğla kadısı Mevlânâ Seyyid Ahmed ve kabz-ı mal Mustafa Çavuş'a hüküm; Kabz-ı mal Mustafa Çavuş'un, merhum mevkufat nazırı Sefer'in tahvili içinde Elmalı kazâsındaki mevkufatın bir senelik mahsulünü hisar-erlerinden Bali adlı kişinin zapt edip mîrîye akçe teslim etmemesi üzerine zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesini talep etmesi ve bu hususta Bali'nin muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesi hakkında.

Livâ-i Teke ve Hamîd ve Alâ'ıyye mukâtaâtına tahvîlât-ı sâbıkada nâzır olan müteveffâ Sefer'ün ve sonradan nâzır olan Mehmed'ün bakâyâsı tahsiline müfettiş olan Muğla kâdîsı Mevlânâ Seyyid Ahmed ve kabz-ı mâl Mustafa Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Kabz-ı mâl Mustafa Çavuş bundan akdem Dersa'âdetüm'e arz gönderüp; "sâbıkâ mevkûfât nâzırı olup fevtolan Sefer'ün tahvîli içinde Elmalu kazâsında vâkı' olan mevkûfâtın bir sene mahsûlin hısâr-erlerinden Bâlî nâm kimesne zabteyleyüp bir akça ve bir habbesin mîrîye teslim itmeyüp zimmetinde kalmışdur. Şer'le görölüp nâzır-ı merkûmun mîrîye olan deyni içün tahsîl olunmasın taleb iderüm" diyü bildirmiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezbûr Sefer'ün tahvîli içinde merkûm Bâlî kazâ-i mezbûre mahsûlini ol mikdâr zaman zabteyleyüp hâsıl olan mâl-ı mîrîyi teslîm eylemeyüp zimmetinde kalduğı vâkı' ise mezkûr her kande ise buldurup getürdüp zamân-ı zabtınun makbûzâtını yirlü yirinden olıgelen âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer'i's-şerîf zimmetine lâzım gelen mâl-ı mîrîyi kendüsünden emlâk ü esbâbından ve bi'l-cümle şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan taleb ü tahsîl idüp ve hâsıl olan kaçayı sen ki müfettişsin, alup kabz ve der-kîse idüp imzâlayup ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz. Bu husûsun tahsîline şöyle ihmâl ola sizden bilinür ana göre mukayyed olasız diyü. Tahrîran fî 10, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[192]

436

Mukâtaât müfettişi Tokat kadısı Mevlânâ Şemseddin'e hüküm; Çorum sancağına tabi Osmancık Kalesi müstahfızlarından Ali'nin, kale dizdarı İbrahim'in kendi zamanında ihmali nedeniyle mîrîye ait olan terekenin reaya ve hisar-erlerinin zimmetlerinde kaldığını ve kale tamirini ihmal ettiğini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip ihmale neyin sebep olduğunun bulunup ona göre hareket edilmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Tokat kâdîsı Mevlânâ Şemseddîn'e hüküm yazıla ki:

Livâ-i Çorum'a tâbi' Osmancık nâm kal'a müstahfızları cânibinden Alî nâm kimesne kapuma gelüp; "bi'l-fi'l dizdâr olan İbrâhîm kendünün zamânında mîrîye âyid ü râci' olan terekeyi alup der-anbâr itmeden ihmâl etmekle mîrîye bir habbe tereke alınmayup re'âyâ ve hısâr-erleri zimmetlerinde kalmışdur ve bundan ma'âdâ kal'a-i mezbûreye dizdâr olanlar sâkin olageldüğü eve mezbûr sâkin olmayup ve kal'a-i mezbûrenün ta'mîr ü termîmine mukayyed olmamağla zikrolunan evi ve su mahzeni ve ayılar(?) habsolunan zindân yıkılup ta'mîr itmedüğünden ma'âdâ içinden çıkan taş ve keresteyi fûrûht idüp bel' u ketm itmişdür. Hâlâ sancakbeği cânibinden gelen mahbûslar zindân olmamağla hısâr-erleri kendülerinün evlerinde habsiderler. Ma'a-hâzâ kal'a-i mezbûrenün ta'mîr ü termîmi içün ber-vech-i mu'âf niçe karyeler ta'yîn olunmuşdur.

Husûs-ı mezbûr hakk u adl üzre görilmesin taleb iderüz” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise hâlâ kal‘a-i mezbûrenün harâba müşrif olan yirleri şimdiye değin ta‘mîr olunmamasına sebep nedür ve dizdâr-ı mezbûrun zamânında mîrîye âyid ü râci‘ olan terekeden ne mikdâr tereke hâsıl olmışdur ve hâsıl olan terekeden ne mikdârı re‘âyâ ve hısâr-eri zimmetlerinde olup ve ne mikdârı kal‘ada der-anbâr olup ve mâ-beynde ne mikdâr tereke bel‘ u zâyî‘ olmışdur ve bu husûslar dizdâr-ı mezbûrun ihmâli sebebinden midür niye? Tamâm aslı ve hakîkatı ve sıhhati üzre ma‘lûm idindükden sonra vukû‘ı üzre mufassal ü meşrûh yazup kapuma arz idesin ki sonradan emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mûcebi ile amel oluna. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup hîle vü hud‘a [ve] tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûr ile mâlîma zarar ve hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olasin diyü. Tahrîran fî 10, Şevvâlî'l-mükerrem, sene: 987.

437

Vilayet-i Rum’da vaki havâss-ı cedide mukâtaâtı müfettişi Amasya kadısı Mevlânâ Hacı Muslihuddin’e ve Ortapare ve Yüzdepare kadılarına hüküm; Mukâtaât nazırı Yardım’ın, Uluyörük’e tabi Ortapare, Yüzdepare ve Şarkipare mukâtaaları mültezimlerinin reyanın hukuk, rûsum ve bad-ı hevaları tahsiline gittiklerinde reayadan bazı kişilerin toprak kadıları naibi olup kendilerinin ve akrabalarının mîrîye olan haklarını aldırılmayıp mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususun görülüp kanuna aykırı davranan Yörük taifesine naiplik yaptırılmayıp mal-ı mîrîye zarar gelmesinden kaçınılması hakkında.

Vilâyet-i Rûm’da vâkı‘ havâss-ı cedide mukâta‘âtı müfettişi Amâsiyye kâdîsı Mevlânâ Hacı Muslihuddîn’e ve Ortapâre ve Yüzdepâre kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Mukâta‘ât-ı mezbûre nâzırı olan Yardım hâlâ kapuma arz gönderüp; “vilâyet-i mezbûrede vâkı‘ olan Ulu Yörük kerye(?) tâbî‘ Ortapâre ve Yüzdepâre ve Şarkîpâre mukâta‘alarının mültezimleri re‘âyâ-yı mezbûrun hukûk u rûsum ve bâd-ı hevâları cem‘ine vardukda tâyife-i mezbûreden ba‘zı kimesneler Yörük tâyifesinden toprak kâdîları tarafından nâyib olup kendünün ve akribâ vü ta‘allukâtlarının mîrîye âyid olan

hakların aldurmayup ve her kâdîlıkda bu makûle yetmiş ve seksen mikdârı nâyibler olmağın tahmîn-i sahîh ile tahmîn olundukda her sene kendülerinün ve sâyir akribâlarınun rüsûmâtı ve bâd-ı hevâlarından her mukâta‘aya kırkar bin akçaya gadr ve mâl-ı mîrîye zararları olup ve âdet ü kânûn üzre cem‘ olunmak murâd olup cümle Yörük tâyifesin ızlâl idüp “ümenâ itâ‘at-i şer‘ eyledi ve kânûndan ziyâde akçalarımız aldı” diyü envâ‘ türlü bahâne ile mâl-ı pâdişâhiye sühûlet ile tahsîl olunur” diyü i‘lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, siz ki toprak kâdîlarısınız, gereği gibi mukayyed olup göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise min-ba‘d mesâil-i şer‘ıyyeden haberdâr olmayup hısâbın müşkiline cevâb vermeyen Yörük tâyifesine min-ba‘d niyâbet itdürmeyüp ol vechile mâluma zarar müterettib olmakdan hazer idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idesiz. Eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 10, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[193]

438

Liva-i Teke, Hamid ve Alanya mukâtaâtına nazır olan müteveffa Sefer'in ve sonradan nazır olan Mehmed'in bakâyâsı tahsiline müfettiş olan Muğla kadısı Mevlânâ Seyyid Ahmed ve kabz-ı mal Mustafa Çavuş'a hüküm; Nazır Mehmed'in, Dirkemiş Yörükleri mukâtaası mültezimi Mustafa'nın, Manavgat kadıları mültezimi Ahmed bin Mehmed'in, Gelendos hasları mültezimi Şah Mehmed'in ve Hoyran ve tevabi hâsları mukâtaası mültezimi Bali'nin zimmetlerindeki bakiyeleri vermekte sorun çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususta mültezimlerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsili hakkında.

Livâ-i Teke ve Hamîd ve Alâ'yye mukâta‘âtına tahvîlât-ı sâbıkada nâzır olan müteveffâ Sefer'ün ve sonradan nâzır olan Mehmed'ün bakâyâsı tahsiline müfettiş olan Muğla kâdîsı Mevlânâ Seyyid Ahmed ve kabz-ı mâl Mustafa Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Sen ki nâzır-ı mezbûrsun, nâzır Mehmed ile Dersa‘âdetüm'e arz gönderüp; “tahvîlim içinde Dirkemiş Yörükleri mukâta‘asına sene: 982 Cemâziye'l-evveli'nün guresinden üç yıla mültezim olan Mustafa'nun teslimâtından ma‘âdâ zimmetinde 196.335 akça ve

Manavgad kâdîlarına sene: 983 Şevvâli gurresinden üç yıla mültezim olan Ahmed bin Mehmed'ün teslîmâtından ma'âdâ zimmetinde 223.510 akça ve Gelendos hâslarına sene: 982 Saferi'nün beşinden üç yıla mültezim olan Şâh Mehmed'ün teslîmâtından ma'âdâ zimmetinde 136.685 akça ve Hoyran ve tevâbi'ı hâsları mukâta'asına sene: 984 Zi'l-hıccesi'nün gurresinden üç yıla mültezim olan Bâlî nâm kimesnenün teslîmâtından ma'âdâ zimmetinde 30.470 akça ki cem'an beş yüz seksen yedi bin akça bâkîleri olup edâ itmedin mukâta'ât müfettişi Mevlânâ Burhâneddin'e zikrolunan mukâta'anun tahvîl-i cedîdden dahî mezkûrlara fûrûht ve der-uhde itmekle zikrolunan bâkîleri taleb olundukda virmekde te'allül iderler" diyü i'lâm eylemişsin. İmdi mezkûrlarun zimmetlerinde mâlî variken mukâta'a virmemek memnû' olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mezkûrları her kande ise buldurup getürdüp zimmetlerinde olan mâlımı kendülerinden emlâk ü esbâblarından bî-kusûr ve lâ-kusûr taleb ü tahsîl idüp mâlımdan zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup kat'-ı alâka itmeyene hılâf-ı kânûn âhar mukâta'a zabtiddürmeyüp bu husûs için tekrâr emr-i şerîfüm gönderilmeğe muhtâc eylemelü eylemeyesiz ve hâsıl olan akçayı der-kîse idüp ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz deyu. Tahrîran fi 13, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

439

Liva-i Ankara mukâtaâtı müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e ve nazır Muzaffer'e hüküm; Nazır Muzaffer'in, Ankara sancağına tabi Yoğundurmuş köyünde tımar mutasarrıfı olan Perviz'in hasattan önce vefat edip tımar mahsulü mîrîye ve tahviline ait olduğu için altı bin akçesini alıp zapt etmesine rağmen merhum Cenabi Ahmed Paşa Evkafı mütevellisi Kadri'nin merhum Perviz'in evkafa borcu olduğunu söyleyip tımar mahsulüne müdahalede bulunup zaptına mani olduğunu bildirmesi ve bu hususta kanuna aykırı davranan mütevellinin müdahalesinin menedilip mal-ı mîrîye zarar gelmesinin engellenmesi hakkında.

Livâ-i Ankara mukâta'âtı müfettişi Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve nâzır Muzaffer'e hüküm ki:

Sen ki nâzırsın, hâlen kapuma arz gönderüp; “livâ-i mezbûreye tâbi‘ Yoğun-Durmuş nâm karyeden ve gayriden () akça tîmâra mutasarrıf olan Pervîz hâlâ fermân olunan sefer-i hümayûna varmayup hasâddan mukaddem fevtolmağla cümle tîmârı mahsûlî mîrîye âyid ve tahvîl ü târîhime râci‘ olmağın mahsûl-i mezbûreden mîrî için altı bin akça alup kabzeylemişken hâlâ merhûm Cenâbî Ahmed Paşa'nun evkâfına mütevellî olan Kadri “müteveffâ-yı mezbûrun evkâf-ı mezbûreye deyni vardır” diyü tîmârı mahsûline dahlidüp zabtıma mâni‘ olur, hayfdur” diyü bildürmüşsün. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp şer‘le göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup sipâhî-i mezbûr hasâddan mukaddem fevtolmağla cümle tîmârı mahsûlî şer‘le ve kânûnla mîrîye âyid ve nâzır-ı merkûmun tahvîl ü târîhine râci‘ olup hiç bir vechile vakf için zabtolunmak îcâb eylemez iken hâlâ mütevellî-i mezbûr şer‘a ve kânûna muhâlif bî-vech ve bilâ-sebeb ol vechile dahleyledüğü vâkı‘ ise ki bi-hasebi‘ş-şer‘î‘ş-şerîf sâbit ü zâhir ola men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif kimesneye iş itdurmeyüp mâl-ı mîrîye zarar gelmekden ve hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan tezvîr ü telbîsden ve şühûd-ı zûrdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasız. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fi 13, Ş., sene: 987.

[194]

440

Vilayet-i Karaman beylerbeyine ve Belviran kadısına hüküm; Mukâtaât nazırı Bahayîş’in, Seydişehir suğlasının terekesini tahsili için gittiği Armutlu köyü etrafındaki köylerden, sipahi ve hizmetkârlarından bazı eşkıyaların saldırıda bulunup eşyalarını yağmaladıklarını ve zikrolunan eşkıyaların haklarından gelinmesini talep etmesi ve bu hususun teftiş edilip kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Vilâyet-i Karaman beğlerbeğisine ve Bilvîrân kâdisına hüküm yazıla ki:

Mukâta‘ât nâzırı olan Bahayîş hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a arz gönderüp; Seydişehir suğlasının dokuz yüz seksen yedi târîhında vâkı‘ olan mahsûl-i münâsafe tahmînen elli altmış bin kîle tereke olup üslûb-ı sâbık üzre yirlü yirinden görüp defter ve tahsîl

eylemesiyçün varduğumda Armudlu nâm karye halkı etrâfında olan kurâdan ve sipâhî ve hıdmetkârlarından ba'zı eşirrâ vü eşkıyâ âlet-i harble üzerime gelüp çadırum yıkup muhkem hakâret eyledüklerinden ma'âdâ hayli esbâbum ve bir mikdâr akçamı gâret ve yağmâ eyledükleri bî-garaz müslimânlar şehâdetleri ile sebt-i sicill olunmuşdur. Zikrolunan eşirrâ vü eşkıyânun haklarından gelinmesi bâbında emr-i şerîf recâsına i'lâm itmiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup bu bâbda olan sûret-i sicill mazmûnı muvâfık-ı şer' olup alâ-vechi'l-hasım bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola bu bâbda ehl-i fesâddan yarar(?) kefile(?) ve serî'an(?) şer'le lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer'-ı şerîf kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz. Ammâ; bu bâbda basîret üzre olup mâlîma zarar olmalı eylemeğın. Tahrîran fî 6, Şevvâl, sene: 987.

441

Trabzon kadısına ve Trabzon'da vaki Hatuniye İmareti Evkafı mütevellisi Mehmed'e hüküm; Hatuniye İmareti'nin su yoluna hizmetkâr olarak tayin olan Kostandin Dekesne(?) adlı zimmînin ölüp hizmetinin yarım kalması üzerine yerine Filipin Tudori adlı zimmînin tayin edilmesi hakkında.

Trabzon kâdîsına ve Trabzon'da vâkı' Hâtûniye Imâreti Evkâfı mütevellîsi Mehmed'e hüküm yazıla ki:

Sen ki mütevellîsin, hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; imâret-i mezbûrenün su yoluna hıdmetkâr ta'yîn olunan Kostandin Dekesne(?) nâm zimmî mürdolup hâlî ve hıdmeti mu'attal kalup mezkûr su yoluna beher-hâl bir hıdmetkâr lâzım olmağın Filipin Tudori nâm zimmî su yoluna hıdmet itmekle kâdir ve ehl-i vukûf zimmî olup mütevellî-i sâbık zamânında eline huccet virilüp su yoluna hıdmet itdürilüp lâkin mukaddem su yolu huddâmları emr-i şerîf ile hıdmet idegelmeğın merkûm Filipin Tudori nâm zimmîye dahı huddâm-ı sâbık gibi emr-i şerîf sadaka buyurılmak recâsına i'lâm eylemişsiz. İmdi husûs-ı mezbûr sene: 987 Şevvâlî'nün beşinci günü arz olundukda zimmî-i mezbûr evvelden olıgeldüğü üzre su yolu hıdmetin itmek fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, emr-i şerîfûme ve huccet-i şer'ıyye mücebince zimmî-i mezbûre dahı mürdolan Kostandin yirine olıgelen âdet ü kânûn üzre edâ-i hıdmet itdürüp emr-i şerîfûme muhâlif ve olıgelmişe mugâyir kimesneye te'allül ü nizâ' itdürmeysesiz diyü. Tahrîran fî 10, Şevvâli'l-mükerrem sene: 987.

[195]

442

İnallı ve Ortapare kadılarına hüküm; Ortapare hâslarına tabi kazâ-i mezbûrede sakın Çağan ve Çadırcı cemaati ahalisinin hâssa Yörük taifesinden olup eminleri olan Yahşi'nin kabz-ı mali Katırcıoğlu Maden'in resm-i kara, resm-i cev, resm-i dud ve adet-i ağnam tahsilinde kanuna ve deftere aykırı davranarak kendilerine zulmettiğini bildirmeleri ve bu hususta tahsilinin kanuna göre yapılıp reayaya zulmünün engellenmesi hakkında.

İnallu ve Ortapâre kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Sen ki Ortapâre kâdîsısın, hâlâ kapuma arz gönderüp; Ortapâre hâslarına tâbi kazâ-i mezbûrede sâkin Çağan ve Çadırcı nâm cemâ'at ahâlîsi meclis-i şer'a gelüp; biz hâssa yörük tâyifesinden olup eyle olsa resm-i karalarımız defter-i hâkânîde on üçer akça mukayyed iken hâlâ emînımız olan Yahşi'nün kabz-ı mâli olan Katırcıoğlu Ma'den vilâyet defterine muhâlif yiğirmi dört akçalarımız alduğından ma'âdâ on iki almağın her birimizden otuz kırk akçamız alup ve âdet-i ağnâmımızı dahı olıgelen âdet ü kânûn üzre almayup koyun başına birer akça taleb idüp ve hâliyâ hırsuzluğu ve fesâd ü şenâ'ati niçe kerre müseccel olan Kaya Fakîh ve Müştak nâm kimesnelerün gammâzlıklarıyla niçe müslimânların üzerlerine şer'le cürm sâbit ü zâhir olmadın nâ-hak yire dutup hılâf-ı şer' u kânûn ve bilâ-ma'rifet-i kâdî cebren ve ikrâhen mevâddı üzre akçaların alup defe'âtle tenbîh olunup memnû' olmaduklarından ma'âdâ varan nâyibe ve mahzara envâ'-ı şecâ'atler itmişdür ve bundan ma'âdâ Çadırcı nâm cemâ'at ellerinden emr-i şerîf vârid olup mazmûnında “defter-i hâkânîde on üç akça resm-i kara ve iki akça cev bahâ ve üç akça resm-i dūd mukayyed olup cümle on sekiz akça olur. Vilâyet defterlerinden ziyâde bir akça ve bir habbelerin aldurmayasız” diyü fermân olunmağın ber-müceb-i emr-i şerîf mezkûr cemâ'atün eline mürâsele virilmişidi. Hâliyâ mezkûrlar zikrolunan emr-i şerîf ve mürâseleye itâ'at itmeyüp cemâ'at-i mezbûre halkını muhkem döğüp

habseylemekle mezkûrlar dahı mahkemeye gelür iken Imrânlu nâm karyede Abdülcabbâr Fakîh nâm kimesnenün evine konduklarında mezkûr Abdülcabbâr'un evin basup ve oda urub cemâ'at-i merkûmeden on nefer mikdârı kimesne tutup alup gidüp mezkûr zâlimün cevır [ü] zulminden re'âyâ pâ-y-mâl ve mükedder'ül-hâl oldukların i'lâm eylemişsiz. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda göresiz. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise bunların muvâcehesinde emîn-i mezbûra tenbîh ü te'kîd idesiz ki vâkı' olan resm-i bennâk ve cev bahâ ve resm-i dūd ve sâyir hukûk u rüsûmların olıgelen adet ü kânûn üzre vilâyet defteri mûcebince aldurup ve her Abril evvelinde ellerinde mevcûd bulunan koyunların add ü defter itdükden sonra iki koyuna bir akça âdet-i ağnâm ve her üç yüz koyuna beş akça hısâbı üzre resm-i ağılların aldurup ve şer'le üzerlerine cürm sâbit ü zâhir olmadın ehl-i garaz eşkıyâ ve gammâz söziyle hılâf-ı şer' u kânûn ve bilâ-ma'rifet-i kâdî "cerîme" diyü bir akça ve bir habbelerin aldurmayasız. Şöyle ki; bu bâbda hılâf-ı şer' u kânûn nesnelerin dahı almışlar ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan hakların teveccüh idenlerden ashâbına alıvirüp min-ba'd şer'a ve kânûna muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olası. Eslemeyenleri sekidüp memnû' olmayanları ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 6, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

443

Alaşehir kadısına hüküm; Alaşehir'de bulunan hamam ve caminin bazı yerlerinin harap olup tamire ihtiyacı olduğu ve bu tamirlerin maliyeti hesaplanıp vakti geldiğinde tamir edilmesi hakkında.

Alaşehir kâdîsına hüküm yazıla ki:

Hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; merhûm ve mağfûrun-leh *tâbe serâhü* evkâfından nefis-i Alaşehir'de vâkı' olan hammâmın külhânı ve kazganı harâb ve kubbe ve câmekânı zelzeleden bir bir yarı olup ziyâde mahûf/mahfûf(?) olmağla bir ferd ikâmeye(?) rağbet itmeyüp ve merhûm ve müşârun-ileyhün câmi'-ı şerîfün dahı ekser yiri eyyâm-ı sa'âdet damlamağla cemâ'at-i müslimîn ziyâdece(?) çekilmesi câmi'-ı şerîfün üzerine varılup tahmîn-i sahîh ile yüz elli filori tahmîn olunmağın ta'mîr olması

bâbında emr-i şerîf recâsına i'lâm eylemişsin. Husûs-ı mezbûr sene: 981 Ramazânın on ikinci günü arz olundukda vakti geldükde ta'mîr ol[un]masın emriderüm diyü.

[196]

444

Kastamonu kadısına ve merhum Sultan Bayezid Han'ın Amasya'daki İmareti Evkafı mütevellisine hüküm; Mukâtaât müfettişi Vildan'ın, Müyesser ve Yusuf adlı kişilerin Kastamonu kazâsına tabi Beysaray ve Kimene köyleri cibayeti mültezimleri Ramazan ve Abdurrahim'in zapt ettikleri zamanın makbuzatlarını görmek şartıyla zikrolunan köyleri iltizam ve kabul edip yeterli miktarda kefilleri olduğunu Kastamonu ve Taşköprü kadılarına bildirmesi ve bu hususta kefillerin teftiş edilip deftere yazılması hakkında.

Kastamonı kâdîsına ve merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Bâyezîd Hân *tâbe serâhûn*ün Amâsiyye'de olan Imâreti Evkâfı mütevellîsine hüküm yazıla ki:

Sâbıkâ Küre kâdîsı olan müfettiş-i mukâta'ât Vildan hâlâ kapuma arz gönderüp; Müyesser ve Yûsuf nâm kimesneler meclis-i şer'a [gelüp] evkâf-ı mezbûreden Kastamonı kazâsına tâbi' Beğsarây ve Kimene nâm karyelerün cibâyetine ber-vech-i iltizâm üç yıla 155.000 akçaya mültezimler olan Ramazân ve Abdurrahim'in zamân-ı zabtlarının makbûzâtlarını yirlü yirinden görmek şartıyla ibtidâ-i târîhdan on beş bin akça ziyâde ile zikrolunan karyeleri üç yıla yüz yetmiş bin akçaya iltizâm ve kabûl idüp ve kifâyet kadarı zarar mâlâ kefillerimiz Kastamonı ve Taşköpri kâdîları huzûrında alınmak bâbında emr-i şerîf recâ eyledüklerin i'lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftiş ü tefahhus eyleyüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar yirlü ve yurtlu mün'im ü mütemevvil mukâta'a uhdesinden gelür ve mâl-ı vakfun edâsına kâdir kimesneler ile bunlardan dahı ziyâde ile yarar tâlib bulunmaz ise ve zikrolunan ziyâdeyi mezkûrân Ramazân ve Abdurrahim dahı kabûl eylemezler ise der-uhde idüp ve zarar mâllarına kifâyet kadarı yarar ve mâldâr yirlü ve yurtlu mün'im ü mütemevvil kefillerün alup kendülerinün kefil bi'l-mâllerinün isimleri ve resimleri ve sâkin oldukları karye ve mahalleleriyle sebt-i sicill idüp ve bir sûretin ihrâc idüp imzâlayup ve mühürleyüp kapuma gönderesiz. Ammâ; kefâle husûsunda ziyâde

ihtimâm idüp müflis ü medyûn ve lâ-mekân ve âhar mukâta‘aya ve mültezime kefâleti ve alâkası olmakdan ve gâybâne ve âhar isimle kefil yazılmakdan ve kefilî sâbit olmakdan be-gâyet hazer idesiz. Sonra illiyesi size râci‘dür. Ana göre basîret üzre olup bâb-ı ikdâm ü ihtimâmda dâkika fevteylemeyesiz. Tahrîran fî 7, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

445

Mukâtaât müfettişine ve Demirci kadısına hüküm; Timürci kazâsına tabi Marilos/Martilos adlı hâssa köyünden Hacı Halil'in amcasının vefat edip tasarrufundaki iki parça hâssa yerin kanun üzerine tapuya müstahak olup tasarruf hakkı ile tapuya talip olmasına rağmen havâss-ı mezbûre emininin tapuyu kendisine vermeyip başka reayaya verip zulmettiğini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip Hacı Halil'in hakkının geri verilmesi hakkında.

Mukâta‘ât müfettişine ve Demürci kâdîsına hüküm yazıla ki:

Timürci kazâsına tâbi‘ Marilos/Martilos nâm hâssa karyeden Hacı Halîl nâm kimesne hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “karye-i mezbûreden ammûm olan () fevtolup evlâd-ı zükûr kalmayup karye-i mezbûrda tasarruflarında olan iki kıt‘a hâssa yirleri kânûn üzre tapuya müstehık olup el virdüğü hakk-ı karârı tapu ile ben tâlib iken hâlâ havâss-ı mezbûre emîni olan kimesne bana vormeyüp ve hâric re‘âyâya virüp ziyâde zulm ü hayf eylemişdür. Şer‘le görölüp el virdüğü hakk-ı karârı tapularıyla alıvirülmesin taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hak üzre teftiş ü tefahhus idüp şer‘le göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup müteveffâ-yı mezbûr mezkûrun ammûsi olup fevtolmağın evlâd-ı zükûr kalmayup tasarrufunda olan hâssa yirler kânûn üzre tapuya müstehık oldukda el virdüğü hakk-ı karârı tapu ile bu taleb iken mültezim-i mezbûr buna vormeyüp hılâf-ı şer‘ u kânûn hâric re‘âyâya virdüğü vâkı‘ ise ki bi-hasebi‘ş-şer‘ sâbit ü zâhir ola. Ol takdîrce gayri yirlerün el virdüğü hakk-ı karârı ile girü ve buna alıvirüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve emr-i hümayûna mugâyir kimesneye bî-vech te‘allül ü nizâ‘ itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup bildüresiz diyü. Tahrîran fî 11, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

İnegöl Madeni müfettişi ve İnegöl kadısı Mevlânâ Ebubekir'e ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Ömer Çavuş'a hüküm; İnegöl Madeni'ne eskiden pavenci olan Kôr Salamon adlı Yahudi ve İbrahim adlı zimmînin pavencilik hizmetlerinin feshedilmesine rağmen hala daha rencide edildiklerini bildirmeleri ve bu hususta pavencileri rencide edenlerin menedilmesi hakkında.

İnegöl Ma'deni müfettişi ve İnegöl kâdîsı Mevlânâ Ebûbekir'e ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Ömer Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Sen ki müfettişsin, ma'den-i mezbûre nâzırı olan Alî Çavuş ile bundan akdem Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; “ma'den-i mezbûreye kadîmden pavenci olan Kôr Salamon nâm Yehûdî ve İbrâhîm nâm zimmî bir buçuk yıldan ziyâde hıdmet idüp kâdir oldukları mâl ü menâllerine pavencilik hıdmetine sarfitemekle bir mersede(?) ve fakd ve medyûn olmuşlardır ki min-ba'd bir gün dahı hıdmete kudretleri yokdur” diyü bî-garaz müslimânlardan cemm-i gafır şehâdet eyledükleri ve Karahısâr-ı Sâhib Kâdîsı Mevlânâ Ni'metullâh'un arz ve sûret-i sicilli bu mazmûn üzre olduğın bildürüp “mezbûrlar pavencilik hıdmetinden ref' olunmak recâsına arz olundı” diyü bildirdükde sen ki nâzırsın, “mezbûrları ihzâr idüp mezbûrlar ref' olundukdan sonra yirlerine bedel-i pavenci taleb itmeyeceğın sicill itdürdükden sonra mezbûrları hıdmet-i mezbûreden ref' ve ıtlâk idüp ve sen ki müfettişsin, mezbûrların ref' ve ıtlâk olundukların ve nâzır-ı mezbûr yirlerine pavenci taleb itmeyecek olduğın sebt-i sicill idüp ve sûret-i sicilli ihrâc idüp imzâlayup ve mühürleyüp yirlerine viresin ve ba'de'n-nazar işbu hükm-i şerîfüm ellerinde ibkâ idesiz” diyü sene: 983 Zi'l-hıccesi'nün on yedinci günü târîhli müverrah hükm-i şerîfüm virilmiş imiş. Hâlâ mezkûrân Yehûdî ve kefare Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp “husûs-ı mezbûr emr-i şerîfle görölüp biz pavencilik hıdmetinden ref' olmuşken hâlâ girü emr-i şerîfüme muhâlif rencide itmeden hâlî değillerdür” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu bâbda mezkûrların ellerinde olan emr-i şerîfe nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olduğı gibi olup husûs-ı mezbûr zikrolunan emr-i şerîf mûcebince görölüp pavencilik hıdmetinden ref' olunmuşlar iken hâlâ emr-i

şerîfûme muhâlif girü mezkûrleri bî-vech rencîde eyledükleri vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp hılâf-ı emr-i şerîf ve mugâyir kânûn-ı münîf bî-vech ve bilâ-sebeb kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idesiz. Eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif ınâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fi 7, Şevvâl, sene: 987.

447

Güzelhisar kadısına hüküm; Güzelhisar kazâsına tabi Kemeralanı köyü ahalisinin hâsıl ettikleri susamı Güzelhisar yağhanesi eminlerinin belirlenen fiyat üzerinden almayıp eksik parayla alıp zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususta yağhane eminlerine tembihte bulunulup susamının belirlenen fiyatlardan alınıp reayaya zulmetmelerinin engellenmesi hakkında.

Güzelhısâr kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi‘ Kemeralanı nâm ahâlîsi kapuma âdem gönderüp; “biz zirâ‘at ü harâset idüp hâsıl eyledüğimiz sisamı Güzelhısâr yağ-hânesi emînleri narh-ı cârîsi üzre olmayup noksân bahâ ile alup ziyâde zulm ü hayf iderler” diyü bildüler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olunduğı gibi ise bunların muvâcehesinde zikrolunan yağ-hâne emînlerine ve âmillerine tenbîh ü te’kîd idesin ki mezkûrlar zirâ‘at ü harâset idüp hâsıl eyledükleri sisamların yağ-hâne içün aldıklarında narh-ı cârî olıgelen âdet ü kânûn üzre aldurup şer‘a ve kânûna muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp re‘âyâyâ zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasin. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fi 14, Şevvâlî'l-mükerrem, sene: 987.

[198]

448

Mukâtaât müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin’e ve sabıka nazır olan Abdülkadir Çavuş’a hüküm; Ankara sancağında Karakeçili Yörükleri mukâtaasını iltizam eden Ahmed ve Mirza’nın zimmetlerindeki bakiyenin tahsiline müteahhit olan Kürekçi Mehmed’in, kendisinden önceki bakâyâ müfettişi

Mevlânâ Seyyid Hüsam'ın mezbûr mültezimlerin muhasebelerinin tahsilinde sorun yaşadığını ve bakaya tahsiline gelen nazır ve havalelerinin meblağı mezkûrlardan talep etmesi gerekirken kendisinden talep edip malına zarar vermek istediklerini ve zikrolunan bakâyânın mezkûrlardan talep edilmesini istemesi ve bu hususta ümena ve mültezimlerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Murtaz-âbâd kâdısı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve nâbıkâ nâzır olan Abdülkâdir Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Ankara sancağında hâshâ-i cedîde-i sâniyeden Karakeçilü Yörükleri mukâta'asın sene 977 Rebî'u'l-âhiri'nün altısından üç yıla dört yüz on bin akçaya iltizâm iden Ahmed ve Mîrzâ nâm kimesnelerün zimmetlerinde olan bakâyâ tahsiline müte'ahhid olan ebnâ-i sipâhîden Kürekçi Mehmed nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a âdem gönderüp; bundan akdem bakâyâ müfettişi olan Mevlânâ Seyyid Husâm mezbûrân mültezimlerin muhâsebelerin gördükde ba'zı kimesnelerün makbûzlarından zimmetlerinde 163.924 akça bâkîleri olup tahsili mümkün olmayup edâsı lâzım iken bakâyâ tahsiline gelen nuzzâr ve havâlelerin anlardan taleb eylemeyüp “bakâyâ tahsiline müte'ahhid olduk” diyü benden taleb idüp emlak ü esbâbum satup küllî muzâyaka virmek isterler. Zikrolan bakâyâ mezkûrlardan taleb ü tahsîl olunup anlardan tahsîl olunmayup kalan bâkî benden taleb olunmak için emr-i şerîf recâ eylediği ecîlden buyurdum ki:

Hükm-i şerîfümle mezkûr Kürekçi Mehmed vardukda, bir ân te'hîr itmeyüp müfettiş-i mezbûrun muhâsebesinden zimmetlerinde bakâyâ mukayyed olan ümenâ vü mültezimler her kande ise buldurdup getürdüp mezbûr Kürekçi Mehmed ma'rifeti ile zimmetlerinde olan bakâyâsı şer'le sâbit ü zâhir oldukdan sonra sen ki çavuşsun ve tahsîl taleb idüp gayri için kabzeylemeyesiz. Bu bâbda kimesneye te'allül ü nizâ' itdirmeyesiz. Anlardan tahsili mümkün olmayan bâkîleri mezkûr Kürekçi Mehmed'den taleb idüp edâsında te'allül iderse esbâb ü emlakinden ve kefil bi'l-mâllerinden tahsîl idüp bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve bi'l-cümle mezbûrân mültezimlerin ve Kürekçi Mehmed'ün ve gayrilerin bu def'a alâkaların kat' idüp tekrâr emr-i şerîfûme göndermeğe muhtâc bir mâdde komayasız. Avk u te'hîr idüp mâlım tahsîl olunmamakdan be-gâyet hazer idesiz. Sonra sizden su'al olunur; bilmiş olasız ve tahsîl

olunan akçayı der-kîse idüp ve mühürleyüp defterleriyle Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderüp teslîm-i hazîne itdüresiz ve yazup bildiresiz. Tahrîran fî 14, L., sene: 987.

Terkîn

Sebeb-i tahrîr yazıla ki:

Cezîre-i Nakşe dükası ve gayri ve mahmiyye-i İstanbul ve Galata ve tevâbi'ı keferesi öşr-i hamrına emîn olup mürdolan Yasef nâm Yehûdî tahvîlinden cezîre-i mezbûre kesimi ve tevârîh-ı muhtelif ile olan öşr merkûm mahsûlinden ve kendü metrûkâtından ve kendü hânesinde bulunup İç Hazîne'ye alındukda îrâd ü masârif olunmak fermân olunan 744.686 akçadan Nakşe cezîresi ve gayri kesiminden sene: 987 vâcibinde 112.000 akça öşr-i hamr ve arak mahsûli bâkîyesinden sene: 986 Şevvâli'nün yigirmi üçünden sene: 987 Şevvâli'nün yigirmi altısına gelince mürd-i mezbûrun a'lâ muhâsebesinde teslîmâtından ma'âdâ gösterdüğü 402.428 akça ki 524.028 akça sene: 987 Ramazânı'nun yigirmi dördüncü gününde îrâd ü masârif olmağın temessük için işbu hükm-i şerîfüm virildü diyü. Tahrîran fî 13, Ş., sene: 987.

449

Sebeb-i tahrir yazıla ki; Cezire-i Nakşe ve tevabi dükası ve mahmiyye-i İstanbul, Galata ve tevabi keferesi öşr-i hamrına emin olup vefat eden Yasef adlı Yahudi'nin tahvilinden hazineye akçe teslim edilmesi hakkında.

Sebeb-i tahrîr yazıla ki:

Cezîre-i Nakşe ve tevâbi'ı dükası ve mahmiyye-i İstanbul ve Galata ve tevâbi'ı keferesi öşr-i hamrına emîn olup mürdolan Yasef nâm Yehûdî tahvîlinden cezîre-i mezbûrenün sene: 987 (...) kesiminden 112.000 akça ve sene: 986 Şevvâli'nün yigirmi üçünden sene: 987 Şevvâli'nün yigirmi üçüne gelince vâkı' olan öşr-i hamr ü arak mahsûlinden mürd-i mezbûrun a'lâ muhâsebesi mücebince lâzim gelen seneden(?) 402.418 akça ki cem'an 514.418 akça olursa 987 Ramazânı'nun yigirmi dördüncü günü îrâd ü masârif olmağın temessük için işbu hükm-i şerîfüm virildü diyü. Tahrîran fî 15, Şevvâl, sene: 987.

[199]

450

468

Trabzon sancağı beyine ve kadısına hüküm; Trabzon'da vaki Hatuniye İmareti Evkafı mütevellisi Mehmed'in, Hatuniye Evkafı medresesi müderrislerinin vakıf şartlarına aykırı davranıp vakıf malına zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususta kanuna aykırı davranan müderrislere iş yaptırılmayıp vakıf mallarının tahsil edilmesi hakkında.

Trabzon sancağı beğine ve kâdisına hüküm yazıla ki:

Nefs-i Trabzon'da vâkı' Hâtûniye Imâreti Evkâfı'na mütevellî olan Mehmed hâlâ kapuma gelüp; “evkâf-ı mezbûre medresesinde on beş bab hücre olup ve şart-ı vakfda ılm-i(?) ders ve hakk-ı sükût diyü müderrise elli akça ve mu'îd beş akça ve her hücreye bir aş ve iki akça ta'yîn olunup bu minvâl üzre mukayyed ü mastûr iken hâlâ müderris olanlar şart-ı vakfa muhâlif kendüleri medreseye gelmeyüp ders virdükleri eyyâmın vazîfesin ve dânişmendi olmayup boş olan muhayyerlerün iş ve akçaların alup bel' u ketm iderler. Bu sebep ile mâl-ı vakfa zarar olmuştur. Bu bâbda elimizde fetvâ-yı şerîfe dahı vardır. Şer'le görilmesin taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda olan vakıf-nâme-i hümayûn ve fetvâ-yı şerîfe nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup şart-ı vakıf husûs-ı mezbûr vech-i meşrûh üzre mukayyed ü mastûr iken hâlâ medrese-i mezbûreye müderris olanlar şart-ı vakfa muhâlif kendüleri gelmeyüp ders virdükleri eyyâmın vazîfesin ve mukayyed ve dânişmendi olmayup boş olan muhayyerlerün iş ve akçaların aldıkları vâkı' ise ve elinde olan fetvâ-yı da'vâsına mutâbık ise bu bâbda şer'le lâzım geleni icrâ idüp şer'a ve kânûna muhâlif ve fetvâ-yı şerîfe ve şart-ı vakfa mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp mâl-ı vakfa zarar gelmekden hazer idesiz. Şöyle ki; bu bâbda hılâf-ı şart-ı vâkıf ve fetvâ-yı şerîfe mugâyir nesne dahı alup kabzitmişler ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih olanlardan mâl-ı vakfa teveccüh idenlerden bî-kusûr tahsîl idüp vakf için mütevellisine zabtitledüresiz. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 9, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

Vilayet-i Anadolu'da vaki Germiyanoglu Evkafı reayası sakini olan yerlerin kadılarına hüküm; Evkaf reayasından Uçlar cemaati ahalisinin, hukuk ve rûsum-ı

örfiyelerini vakıf zabitlerine ödeyip başka kadılığa gittiklerinde ödedikleri hukuk ve rüsumu yave emînleri ve amilleri ve toprak subaşlarının kendilerinden tekrar talep edip zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususta vakıf reayasına zulmeden emîn ve amillerin menedilmesi hakkında.

Vilâyet-i Anatolî'da vâkı' Germiyanoglı Evkâfı re'âyâsı sâkin olan yirlerün kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Evkâf-ı mezbûre re'âyâsından Uçlar nâm cemâ'at ahâlîsi Dergâh-ı Mu'allâm'a âdem gönderüp; "biz evkâf-ı mezbûre re'âyâsından olup eyle olsa vâkı' olan hukûk u rûsûm-ı örfiyyemizi olıgelen âdet ü kânûn vilâyet defteri mücebince vakf zâbitlarına edâ idüp hılâfına âhar kâdîlığa varduğumuzda bir def'a edâ itdüğümüz hukûk u rûsûm-ı örfiyyemizi yâve emînleri ve âmilleri ve toprak subaşları dahı hılâf-ı defter ü kânûn tekrâr talep idüp zulm ü hayf iderler, hayfdur" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup zikrolunan cemâ'at evkâf-ı mezbûre re'âyâsından olup vâkı' olan hukûk u rûsûm-ı örfiyyelerin vilâyet defteri mücebince olıgelen âdet ü kânûn üzre evkâf-ı mezbûre zâbitlarına edâ idüp âhar kâdîlığa yıldani(?) varduklarında yâve emînleri ve toprak subaşları şer'a ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir tekrâr hukûk u rûsûm talep idüp rencîde eyledükleri vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola men' u def' idüp bu bâbda hılâf-ı âdet ü kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp bî-vech ve bilâ-sebeeb kimesneye iş itdürmeyüp eslemeyüp inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fi 9, Şevvâlî'l-mükerrem sene: 987.

[200]

452

Liva-i Aydın ve Saruhan mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas'a ve mukâtaât-ı mezbûre nazırı Hamza Çavuş'a hüküm; Saruhan sancağı sahan-hânesi(?) iltizam emîni Seydi Ahmed'in ve Kâtip Ahmed'in zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilip hazineye gönderilmesinin talep edilmesi ve bu hususta zikrolunan kişilerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Livâ-i Aydın ve Saruhan mukâta'âtı müfettişi Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve mukâta'ât-ı mezbûre nâzırı Hamza Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Bundan akdem livâ-i Saruhan sahan-hânesini(?) sene: 981 Zi'l-hıccesi'nün on ikisinden üç yıla 470.000 akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olan Seydî Ahmed nâm kimesnenün teslîmâtından ma'âdâ zimmetinde 191.551 akça bâkîsi olup zikrolunan bâkînün [60].720 akçasını yevmî iki akça mevâcib ziyâde olmağla kâtib Ahmed uhdesinde olup ve andan ma'âdâ mültezim-i mezbûrun zimmetinde yüz otuz bin sekiz yüz otuz bir akça bâkîsi kalup bâkî-i mezbûr ber-vech-i ta'cîl tahsîl ve dâhil-i hazîne olunması fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hüküm-i şerîfüm vardukda, bir ân ve bir sâ'at te'hîr ü terâhî itmeyüp mültezim-i mezbûrun ve kâtib-i merkûmun getürdüp zimmetlerinde olan mâlımı kendülerden taleb idüp virmekde te'allül iderlerse emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bi'l-cümle mâlımı şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan bî-kusûr tahsîl eyleyüp bu defa kat'-ı alâka itdürüp tekrâr emr-i şerîfüm gönderilmeğe muhtâc meşkûk müştebih bir hâle kodurmayup ve hâsıl olan akçayı der-kîse idüp ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile nevrûzdan mukaddem gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fi 9, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

453

Mukâtaât müfettişi Sivas kadısı Mevlânâ Abdullah'a hüküm; Tokat kadısı Mevlânâ Şemseddin'in merhum Şeyh Abdullah adlı kişinin hayattayken Kuyucak köyüne cami yapıp imam ve hatip tayini ve levazımata kudreti olmadığı ve evlatlarından bazılarının Sivas kazâsındaki Çatviran adlı toprakta ziraat yapıp gelirinin camiinin levazımatına sarf edilip camiye imam ve hatip tayin edilmesini istemeleri ve bu hususun teftiş edilip kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Sivas kâdîsı Mevlânâ Abdullâh'a hüküm yazıla ki:

Tokat kâdîsı Mevlânâ Şemseddîn hâlâ Südde-i Sa'âdetüm'e arz gönderüp; Şeyh Derma karındaş evlâdından fevtolan Şeyh Abdullâh'a hâl-i hayâtında Kuyucak nâ[m] karyede izn-i âlî ile bir câmi' binâ idüp lâkin imâm ve hatîb ve sâyir levâzımata kudreti olmayup fevtoldukdan sonra evlâdından niçe kimesneler bu dâ'îlerine gelüp dîvâniyye ve

mâlikânesinde mutasarrıf oldukları Sivas kazâsında Çatviran toprağında bir şûre-zarı olup zikrolunan şûreyi şenledüp cem‘ harcını uhdemize alup hams-i mîrîye ma‘âdâsı câmi‘-ı mezbûrun levâzimâtına sarfolunmasın recâ eyledüklerinde fi'l-vâkı‘ zikrolunan şûre şey’-i kalîl olup ta‘mîr olduğu takdîrce etrâfına kimesne zarar u ziyânı olmayup câmi‘-ı şerîfün dahı küllî ihtiyâcı olduğın i‘lâm eylemiş. İmdi husûs-ı mezbûr sene: 987 Şevvâli'nün beşinci günü arz olundukda vech-i meşrûh üzre olması mâlîma enfa‘ olup ve kimesneye zararı yoğise arz olunmasın emridüp buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa gereği gibi nesne mukayyed olup ve ehl-i vukûfdan tefîş ü tefahhus idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğu gibi olup vech-i meşrûh üzre olması mâlîma enfa‘ olup ve kimesne zararı yoğise vukû‘ı üzre yazup kapuma arz idesin ki sonradan emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mûcebi ile amel oluna diyü. Tahrîran fi 9, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[201]

454

Mukâtaât müfettişi Antalya kadısı Mevlânâ Burhaneddin’e ve Pavlu kadısına hüküm; Pavlu kazâsına tabi Uçsekisi köyünden Hüseyin ve Veli adlı kişilerin kardeşleri Ayvad’ın Rumeli tarafına ticarete gidip uzun bir zamandır haber alınamaması ve tasarruflarındaki tüm malların ortak olup mîrî için zapt olunmaması gerekirken iltizam emini Ahmed’in mezbûr Ayvad’ın malına kanuna aykırı müdahalede bulunup rencide ettiğini bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip kanuna aykırı davranan eminin tüccar taifesine zulmünün engellenmesi hakkında.

Mukâta‘ât müfettişi Antâliyye kâdısı Mevlânâ Burhâneddin'e ve Pavlu kâdısına hüküm yazıla ki:

Pavlu kazâsına tâbi‘ Uçsekisi demekle ma‘rûf karyeden Hüseyin ve Velî nâm kimesneler hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm’a gelüp; “li-ebb ve li-ümm karındaşımız Ayvad nâm kimesne Rûmili cânibine ticârete gidüp niçe zamândur hayâtı ve memâtı nâma‘lûm olup ve mezbûrun ayru emlâk ü esbâbı olmayup cümle emlâk ü esbâbımız müşâ‘ u müşterek olup şer‘le ve kânûnla mîrî için zabtolunmak îcâb eylemez iken hâliyâ ber-vech-i iltizâm emîn olan Ahmed, “mezbûrun hisse-i şer‘iyyesi mâl-i

gâyıbdür” diyü hılâf-ı şer‘ u kânûn dahlidüp bizi rencîde ider” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bunları emîn-i mezbûr ile berâber ve bî-garaz ehl-i vukûfdan tefîş ü tefahhus idüp şer‘le göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup gâyib-i mezbûr mezkûrlarun li-ebb ve li-ümm karındaşı ve tasarruflarında olan emlâk ü esbâbları dahı müşâ‘ u müşterek oluğ bi'l-cümle şer‘le ve kânûnla mîrî için zabtolunmak îcâb eylemez ise hâlâ emîn-i mezbûr hılâf-ı şer‘ u kânûn bî-vech dahlidüp rencîde eylediğı vaki ise ki bi-hasebi’s-şer‘i’s-şerîf sâbit ü zâhir ola men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve emr-i hümayûnuma mugâyir bî-vech ve bilâ-sebeb kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz. Şöyle ki; bu bâbda bî-vech nesnelerin dahı almışlar ise ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih oldukda bi-kusûr alıvirüp bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet olunmalu eylemeyesiz ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 7, Şevvâl, sene: 987.

455

Vilayet-i Rum’da vaki havâss-ı cedid mukâtaâtı müfettişi Amasya kadısı Mevlânâ Muslihuddin’e ve Vilayet-i Rum kadılarına hüküm; Mukâtaât nazırı Yardım’ın Rum vilayetinde kuruşun kırk beş, altının altmış beş ve şahinin yedi buçuk akçe hesabı üzerine kullanıldığını ve bu durumun mal-ı mîrîye ve iltizamına zarar verdiğinin bildirmesi ve bu hususun görülüp altının altmış ve kuruşun kırk akçe hesabı üzerine düzenlenip kanuna aykırı akçe kullananların cezalandırılması hakkında.

Vilâyet-i Rûm’da vâkı‘ havâss-ı cedîd mukâta‘âtı müfettişi Amâsiyye kâdîsı Mevlânâ Muslihuddîn’e ve Vilâyet-i Rûm kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Mukâta‘ât-ı mezbûre nâzırı Yardım hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm’a arz gönderüp; hâlâ vilâyet-i mezbûrede guruş kırk beşer ve altun [altmış] beşer ve şâhî yedi buçuk akça hısâbı üzre isti‘mâl olunup ve Hızâne-i Âmire için şâhî alınmayup ve altun ve guruş dahı tamamına alınmağla mâl-ı mîrîye gadr ve benüm iltizâma zarar olmağın zikrolunan altun ve guruş ve şâhî akçayı tebdîl olunmak için vilâyet-i mezbûreye irsâl olundukda toprak kâdîları tebdîl itdürmeğe mâni‘ olmağla irsâliyye zamânında tamâm yükler bağlandukdan sonra bir ay mikdârı zamân te’hîre bâ’ıs olmışdur. Eyle olsa sâyir nâs

mâ-beynde her niçe isti'mâl olunursa ol minvâl üzre isti'mâl olunmasın bâbında emr-i şerîf recâsına i'lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa gereği gibi mukayyed olup göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise her birinüz taht-ı kazânuza muhkem tenbîh ü nidâ itdüresiz ki, min-ba'd altun altmış ve guruş kırk akça hısâbı üzre isti'mâl olunup ziyâde ile bey' u şirâ itmeyüp ve alup satmayalar ve itdürmeysesiz. Şöyle ki; ba'de't-tenbîh eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif vech-i meşrûh üzre guruş ve altun isti'mâl iden isimleriyle yazup kapuma arz itdüresiz ki sonradan emr-i şerîfûme ne vechile sâdır olursa mücebi ile amel oluna diyü. Tahrîran fî 9, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[202]

456

Sabıka Anadolu kadiaskeri olup hala mahmiyye-i Bursa'da vaki evkafa müfettiş olan Mevlânâ Muhyiddin'e ve bundan akdem Hızâne-i Âmire defterdarı olan Mustafa'ya hüküm; Mevlânâ Muhyiddin'in mahmiyye-i mezbûrede merhum Ayni Hatun Evkafı mütevellisi Abdi ile mürtezikası arasında anlaşmazlık çıktığını bildirmesi ve bu hususun görölüp aralarındaki anlaşmazlığın halledilmesi hakkında.

Sâbıkâ Anatolî kâdî-askeri olup hâlâ mahmiyye-i Burusa'da vâkı' evkâfa müfettiş olan a'lemü'l-ulemâ'i'l-mütebahhırîn Mevlânâ Muhyiddîn'e ve bundan akdem Hızâne-i Âmirem defterdârı olan Mustafa'ya hüküm yazıla ki:

Sen ki mevlânâ-yı mezbûrsun, hâlâ Südde-i Sa'âdetüm'e arz gönderüp; mahmiyye-i mezbûrede merhûm Aynî Hâtûn Evkâfı'na bi'l-fi'l mütevellî olan Abdî ile mürtezikasının ba'zı da'vâları ve vakfa müte'allik Burusa'da görilmeğın umûrı olup hâliyâ mütevellî-i mezbûr bi'z-zât Burusa'ya gelüp mürtezikasıyla murâfa'a olup ahvâlleri görilmek içün emr-i şerîfüm recâsına mürtezika talebiyle i'lâm eylemişsiz. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mütevellî-i mezbûrı getürdüp ihzâr-ı husamâ kılup şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise husûs-ı mezbûrı hakk u adl üzre görüp bi-hasebi's-şer'i's-şerîf lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye iş

itdürmeyüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olası ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 13, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

457

İnegöl ve Pazarcık kadılarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Ömer Çavuş’a hüküm; Seyyid Ahmed bin Şaban’ın merhum Mustafa Paşa’nın Pazarcık’taki imaret hizmetinde kusuru ve azlini gerektirecek bir durumu yokken Hacı Memi adlı kişinin kendisine müdahalede bulunup rencide ettiğini bildirmesi ve bu hususun görülüp Seyyid Ahmed bin Şaban’ın hizmetinde kusuru ve azlini gerektirecek bir durumu yoksa başkalarının müdahale bulunmasının menedilmesi hakkında.

İnegöl ve Bâzârcık kâdîlarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Ömer Çavuş’a hüküm yazıla ki:

Seyyid Ahmed bin Şa‘bân nâm kimesne Dersa‘âdetüm’e gelüp; “ben merhûm Mustafa Paşa’nun kazâ-i Bâzârcık’da vâkı‘ olan ımâretine yevmî altı [akça] ile şeyh olup eyle olsa hıdmetimde kusûrım ve azlim îcâb ider husûsım yok iken bundan mukaddem şeyh olup ve cürmle ma‘zûl olan Hacı Memi bî-vech masâlihime bî-vech dahlidüp rencîde itmeden hâlî degîllerdür” diyü bildürdi. İmdi Hızâne-i Âmirem’de mahfûz olan cihât defterine nazar olundukda maslahat-ı mezbûr yevmî mezbûr altı akça ile mezbûrun üzerinde mukayyeddür. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezkûrun elinde olan berât-ı âlî-şânım mücebince maslahat-ı mezbûreyi kemâ-kân merkûma zabtitdürüp mâdâm ki hıdmetinde kusûrı ve azli îcâb ider husûsı yok iken âhardan kimesneye dahleylemeyesiz diyü. Tahrîran fî 13, Şevvâl, sene: 987.

458

Müfettiş-i Küre kadısı hüküm; Küre kazasına tabi Uzun köyü ahalisinin Küre-i Mamure kârhanesine her ay on beş yük odun çekerlerken eminlerin odun tayin olunan reayanın elinden yerlerini alıp bağ, bahçe ve çiftlik yapıp buradaki odunları da çektirmek istediklerini bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip eminin odunculara zulmünün engellenmesi hakkında.

475

Müfettiş-i Küre kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi‘ Uzun nâm karye halkı Dersa‘âdetüm'e âdem gönderüp; “biz Küre-i Ma‘mûre kâr-hânesine ta‘yîn olunan re‘âyâ tâyifesinden olup eyle olsa mâ-tekaddemden her ayda kâr-hâne-i mezbûreye on beş yük odun çekegelmişken hâlen emîn olanlar odun ta‘yîn olunan re‘âyânun elinden yirlerin kendüleri alup bâğ u bâğçe vü çiftlik eylemekle anlarun dahı odunların bize teklîf iderler, hayfdur” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise bunların muvâcehesinde zikrolunan kâr-hâne emînlerine tenbîh ü te’kîd idesiz ki, mezkûrlar kâr-hâne-i mühimmâtıyçün lâzım olan odunu kadîmden ne vechile ve ne mikdâr çekegelmişler ise girü ol minvâl üzre çeküp olıgelen âdet ü kânûna muhâlif ve emr-i şerîfûme mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasız. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fi 13, Şevvâl, sene: 987.

[203]

459

Mukâtaât müfettişine ve Ankara, Yüzde ve Koçhisar kadılarına hüküm; Koçhisar kazâsından Ahmed ve Halil adlı kişilerin, havâss-ı hümayûndan perakende haymana mültezimleri olan Bekir ve Adem’in köyde şarap gördüklerini söylemeleri üzerine birkaç şahsın gelip evlerini basıp Mahmud adlı kardeşini katledilip altınlarını alıp zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip zulme uğrayanların haklarının geri alınıp eşkıyalık yapanlara gereken cezanın verilmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişine ve Ankara ve Yüzde ve Koçhisâr kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Sen ki Koçhisâr kâdîsısın, hâlen kapuma arz gönderüp; “Koçhisâr kazâsına tâbi‘ Ahmed ve Halîl nâm kimesneler meclis-i şer‘a gelüp “hâlâ havâss-ı hümayûndan perâkende haymâne mültezimleri olan Bekir ve Adem karyenüzde şarâb görmüşler” diyü Mehmed ve Ahmed ve Receb ve Hüseyin ve diğer Bekir ve diğer Mehmed nâm kimesneler ile âlet-i harble gelüp evimüz basup Mahmûd nâm karındaşımı merkûm Ahmed mecrûhan katlidüp ve mezkûr Halîl’ün dahı elli sikke altun aldıklarından ma‘âdâ karye-i mezbûre

halkını her birini dutup habsidüp envâ' işkence idüp kiminden yiğirmi ve kiminden otuz altunları alup zulm ü hayf eylemişlerdür” didüklerin i'lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan hakların teveccüh idenlerden ashâbına alıvirüp ol makûle fesâdı zâhir olanları yarar kefile virüp ismi ve resmi ve vukû'ı ve sıhhati üzre mufasssal ü meşrûh yazup kapuma arz idesiz. Sonradan emr-i şerîfûme ne vechile sâdir olursa mûcebi ile amel oluna. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup hîle vü hud'a tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan ve hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olasız diyü. Tahrîran fi 10, Şevvâl, sene: 987.

460

Vilayet-i Karaman mukâtaâtı müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh'a hüküm; Mukâtaât nazırı İshak'ın, Konya ovasındaki hâssa suğlaların tahsilinde reayanın sorun çıkarttığını bildirmesi ve bu hususta reayanın muhasebelerin teftîş edilip zimmetinde kalan bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Vilâyet-i Karaman mukâta'âtı müfettişi Lârende kâdisi Mevlânâ Nûh'a hüküm yazıla ki:

Sâbıkâ mukâta'ât nâzırı olan İshak hâlâ Dersa'âdetüm'e arz gönderüp; “Konya sahrâsında vâkı' olan hâssa suğlaların tahvîlim içinde mîrîye âyid olan münâsafe mahsûline müfettişin ve toprak kâdîları ve ehl-i vukûf ma'rifetiyle ve oligelen âdet ü kânûn üzre müzd idüp ve sâhiblerinün üzerlerine birağup defter olunmışıdı. Hâlâ bermûceb-i defter yirlü yirinden taleb olundukda zamân mürûr itmekle ba'zıları virüp ve ba'zıları “üzerimizde olan münâsafe bu mikdâr değildir” diyü müfettiş ve toprak kâdîlarının defterine muhâlif te'allül idüp ve ba'zıları dahı “biz tereke virmezüz. Ol zamânun narhı neyse akçasın virürüz” diyü ziyâdeye fûrûht olunugelen terekenün bahâsını noksân üzre virmek isterler. Ma'a-hâzâ şimdiye değin hâssa suğlalardan tereke alınıp bahâsını alınugelmiş değildir. Defter mûcebince yirlü yirinden görölüp mîrîye olan deynim içün tahsîl olunmasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda nâzır-ı merkûmun elinde olan imzâlu bakâyâ defterine nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp

şer‘le göresin. Fi‘l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise ve zikrolunan imzâlu bakâyâ defterinün mazmûnı muvâfık-ı şer‘ olup alâ-vechi‘l-hasım bi-hasebi‘ş-şer‘i‘ş-şerîf sâbit ü zâhir olursa ol takdîrce nâzır-ı merkûmun iltizâmına dâhıl ve tahvîl târîhine râci‘ bir def‘a kendüye teslîm olunmayup re‘âyâ zimmetlerinde bâkî kalan terekeyi ba‘de‘s-sübût şer‘le müteveccih olanlardan mezbûrun mîrîye olan deyni içün taleb ü tahsîl idüp kimesne zimmetinde bir habbe kodurmayasın. Sen ki müfettişsin, cem‘ u tahsîl olunan terekeyi narh-ı cârî üzre fûrûht ve hâsıl olan akçayı der-kîse idüp ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup hîle vü hud‘a tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan kimesneye hılâf-ı şer‘ u kânûn zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasın diyü. Tahrîran fî 10, Şevvâlî'l-mükerrem, sene: 987.

[204]

461

Vilayet-i Karaman mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Nuh'a ve Eskiil kadısına hüküm; Hatır adlı kişinin, Karaman vilayetindeki resm-i tamga ve bac-ı kil mukâtaası iltizam emini Ezdinoğlu Mehmed'in Erikli kazâsındaki resm-i tamga ve bac-ı keyl mukâtaasını zapt eden Mustafa'nın ve Zeyf(?) köyünden Halil'in muhasebelerini görmek şartıyla mukâtaayı iltizam edip ayak amili olup mezkûrların zimmetlerdeki mal-ı mîrînin tahsilini talep etmesi ve bu hususta mültezimlerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Vilâyet-i Karaman mukâta'âtı müfettişi Mevlânâ Nûh'a ve Eskiil kâdisına hüküm yazıla ki:

Hatır nâm kimesne hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; “vilâyet-i mezbûrede vâkı‘ resm-i tamga ve bâc-ı keyl mukâta'asına tahvîl-i sâbıkda ber-vech-i iltizâm emîn olan Ezdinoğlu dimekle ma'rûf Mehmed nâm kimesneden nefsi-i Erikli kazâsında vâkı‘ olan resm-i tamga ve bâc-ı keyli mukâta'asın Mustafa nâm kimesne mukâta'ât nâzır ma'rifetiyle ile'l-ân ber-vech-i emânet zabteyledükden sonra on bin akçaya iltizâm idüp bir mikdâr zamân zabteyleyüp ba'dehû Erikli kazâsına tâbi‘ Zeyf(?) nâm karyeden Halîl nâm kimesne gelüp mukâta'a-i mezbûreyi dört bin akça ziyâde ile benüm üzerimden

alup ol dahı üç ay mikdârı zamân zabteyledükden sonra mezkûrlarun yirlü yirinden muhâsebelerin görmek şartıyla ibtidâ-i târîhdan üç yıla dört bin akça ziyâde ile cem'an on sekiz bin akçaya iltizâm idüp ayak âmili olmuşıdım. Eyle olsa şart-ı iltizâmum mûcebince müfredât defterlerinden mezbûrlarun yirlü yirinden âdet ü kânûn üzre muhâsabeleri görilüp teftîş olunup ber-mûceb-i muhâsebe zimmetlerine lâzım gelen mâl-ı [mîrî] mîrîye olan deynim içün tahsîl olunmasın taleb iderüm. Bu bâbda elimde iltizâm sicilli dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezbûrları getürdüp gaybet iderlerse şer'le buldurması lâzım olanları buldurup ve bu bâbda olan sûret-i sicille nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup bir def'a muhâsabeleri görülmüş değil ise âmil-i mezbûr ve sâyir ehl-i vukûf ma'rifetiyle yirlü yirinden teftîş ü tefahhus idüp âdet ü kânûn üzre muhâsabelerin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetlerine lâzım gelen mâl-ı mîrîyi kendülerden ve emlâk ü esbâblarından bî-kusûr taleb ü tahsîl idüp mâl-ı mîrîden kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve hâsıl olan akçayı ve sen ki müfettişsin, alup der-kîse idüp mühürleyüp ve görilen muhâsebeyi dahı imzâlayup sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm idüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fî 10, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

462

Yüzde[pâre] kadısına hüküm; Karaman Yüzdesi taifesinden Elis adlı cemaatten Seydi'nin herhangi bir suçu olmamasına rağmen eminlerin kanuna aykırı olarak iki baş devesini alıp zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususta eminlerin reayaya zulümlerinin engellenip mezkûr Seydi'nin hakkının geri alınması hakkında.

Yüzde[pâre] kâdısına hüküm yazıla ki:

Karaman Yüzdesi tâyifesinden Elis nâm cemâ'atden Seydî nâm kimesne kapuma gelüp; “ben fi'l-i şenî' itmeyüp ve şer'le üzerime cürm sâbit ü zâhir olmadın hâlâ emînimiz olan Mahzar Alî ve Şeddi Üveyz ve Seydî Ahmed ve Ağa nâm kimesneler “sen döğüştdün” diyü hılâf-ı şer' u kânûn ve bilâ-ma'rifet-i kâdî iki re's devam alup zulm itmişlerdür. Şer'le görilüp bilâ-sebeb alınan develerimi girü alıvirülmesin taleb iderüm” diyü bildirdü. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bunı zikrolunan ümenâ ile berâber ve şer'le teftîş ü tefahhus eyleyüp göresin. Fi'l-vâkı' bu cerîmeye müstehık olmayup ve şer'le üzerine nesne sâbit ü zâhir olmadın bilâ-ma'rifet-i kâdî bi-gayri hakk bilâ-sebeb bir iki re's devesin alup zulm ü hayf itdükleri vâkı' ise ki sabit ü zâhir olan ba'de's-sübût şer'le her kimden müteveccih olursa girü buna alıvirüp hılâf-ı şer'-ı şerîf kimesneye zulm ü hayf itdürmeyüp eslemeyüp inâd idenleri ale'l-esâmî yazup Dersa'âdetüm'e arz idesin. Tahrîran fi 10, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[205]

463

Liva-i Karesi ve tevabi ve Gediz şaphanesi mukâtaâtı müfettişi Balıkesir kazâsından munfasıl Mevlânâ Acem-zade Muhyiddin'e hüküm; Taht-ı müfettişlikteki mukâtaât nazırları, emin ve amillerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerinin tahsil edilmesi ve bu işe havale Hüseyin Çavuş'un tayin edilmesi hakkında.

Livâ-i Karesi ve tevâbi'ı ve Gedus şâb-hânesi mukâta'âtı müfettişi Balıkesri kazâsından munfasıl Mevlânâ Acem-zâde Muhyiddîn'e hüküm yazıla ki:

Taht-ı müfettişliğünde olan tahvîlât-ı sâbika mukâta'âtı nâzırları ve emîn ve âmillerinün ve bi'l-cümle üzerlerinde mâlım olanların zimmetlerinde olan bakâyâ bu def'a bî-kusûr tahsîl olunup kat'-ı alâka olunması lâzim ü mühimm olmağın her emîn ve mültezim zimmetlerinde ne mikdâr bâkî vrise kefâle ve müzekkileri ile Hızâne-i Âmirem'de olan mukâta'a defterlerinden ihrâc ve defter olunup iftihâru'l-ümerâ' ve'l-ekâbir Hızâne-i Âmirem defterdârları *dâmet me'âlihîm* nişânlarıyla nişânlanup Dergâh-ı Âlî çavuşlarından kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân anda olan havâle Hüseyin çavuş *zîde kadruhû* mübâşir ta'yîn olunup gönderildi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân ve sâ'at tevakkuf itmeyüp irsâl olunan nişânlu bakâyâ defterine nazar ve içinde üzerlerine mâlım kayd kaydolunan ümenâ vü ummâli ve sâyir huzûrî lâzim olanları mezbûr çavuşuma buldurup getürdüp gaybet iderlerse şer'le buldurması lâzim olanları buldurup zimmetlerinde olan mâlımı kendülerden talep idüp virmekde te'allül iderlerse emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bî-kusûr cem' u tahsîl itdürüp bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu

def'a kat'-ı alâka itdürmeyüp tekrâr emr-i şerîfüm göndermeğe muhtâc itmeyesiz ve gaybet-i munkatı'a ile gaybeti ve fevtolanların vârislerinden ve ta'allukâtların buldurup getürdüp kalan emlâk ü esbâblarından şer'le müteveccih olan yirlerden zuhûra getürüp satdurdup zimmetlerine vefâ itmez ise kezâlik anların dahı kefâlesinden tahsîl eylemeyesiz ve ba'zı mültezim ve âmil mukâta'aya dâhıl oldukda veyâhûd mukâta'adan çıkdukdan sonra emlâk ü esbâbların mîrîden kaçırıp zevce ve akribâ vü ta'allukâtlarına hîbe ve temlîk idüp muvâza'aten yarar tarîkıyla huccet virüp mâlıma zarar virdükleri istimâ' olundu. İmdi mukâta'aya dâhıl olup veyâhûd çıkdukdan sonra emlâk ü esbâblarından zevce ve akribâ vü ta'allukâtlarına hîbe ve temlîk idüp muvâza'aten virdükleri bi-hasebi's-şer' sâbit ü zâhir ola. Ol asıl hucceti ellerinden alup şer'le zuhûra gelen emlâk [ü] esbâblarını mezbûr çavuşuma satdurup bahâların mîrî için tahsîl eyleyüp hîle vü hud'a ile telef ü zâyî' olmakdan be-gâyet hazer idüp kat'-ı alâka itmek bâbında makdûrunı sarfeylemeyesiz ve ba'zı kefâle "biz gâybâne yazılup veyâhûd nâyib yazmışdur" diyü te'allül idüp mâlımı virmekde te'allül iderlerse ol asıl te'allül ü nizâ' câyiz değildir. Defter mücebince bî-kusûr anlardan tahsîl idesiz ve zikrolunan bakâyâ mültezim ve âmillerinün muhâsebesi görilmeyenlerin kâtiblerinü müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı yirlü yirinden âdet ü kânûn üzre muhâsebelein görüp ber-müceb-i muhâsebe ve kıst-ı iltizâm zimmetlerine lâzim gelen mâlımı kendülerden ve emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kefil bi'l-mâllerinden tahsîl eyleyüp zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup mültezim ve âmillerün emlâk ü esbâları ve kefâlesinden mâl-ı kefâleti mîrîye olan deynlerine vefâ itmeyüp dahı bâkîleri kalup mâlımı virmekde te'allül ve ızhâr-ı acz idenleri mukayyed ü mahbûs kapuma gönderesin ki İstanbul Zindânı'nda habsoluna. Şöyle ki; bu def'a bakâyâ tahsîlinde ihtimâm itmeyüp ihmâl eyleyesiz ki nevrûza değin cem' u tahsîl eyleyüp zimmetinde mâlım olanların alâkaların kat' eyleyüp şöyle müşevveş koyasız. Özrün makbûl olmayup envâ'-ı ukûbâta müstehık olursun, gaflet eylemeyüp bâb-ı ihtimâmda dakîka fevtitmeyesiz ve tahsîl mâla mübâşir ta'yîn olunan mezkûr çavuşuma dahı sana mu'âvenet eylemeyüp ancak kendü için ahz-ı mâl eyleyüp ihmâl iderse ki vâkıf olasız. Mu'accelen yazup Bâb-ı Sa'âdetüm'e arz eyleyesiz. Tebdîl olunup âhar mufassal çavuşuma gönderile ve hâsıl olan akçalar kimlerden alındıysa ise eger ummâl ve eger kefâleden müfredâtla defter idüp imzâlayup temessükâtlarıyla nevrûzdan mukaddem Hızâne-i Âmirem'e gönderesiz. Şöyle ki; mâlım tahsîline sa'yün zuhûra küllî envâ'-ı

ri'âyetine ve terakkîne bâ'ıs olur. Ana görece ihtimâm eyleyesiz ve gönderilen defterden hâric kimesneye zulm olunup ziyâde akça alınmakdan hazer idüp kimesneye zulm ü hayf olmağa kat'ân rızâ-yı şerîfüm yokdur. Basîret üzre olasız, şöyle bilesiz. Tahrîran fî 9, Şevvâli'l-mükerrem sene: 987.

[206]

[Üzeri çizilip yarıda bırakılmış hüküm]

Muğla kadısı Mevlana Seyyid Ahmed'e hüküm ki:

Livâ-i Teke ve Alâ'iyye ve Hamîd mukâta'âtına sene 980 Saferi'nün beşinde vâkı' Edlonosun(?) on altısından üç yıla ber-vech-i iltizâm nâzır olup fevtolan Safer'ün bakâyâsın haklaşdurmağa mültezimler olan Mahmûd ve Örgüd ve Ivad nâm kimesnelerin ve nezâret-i mezbûreye sonradan tevârîh-ı muhtelifle ile üç yıla 77 merre 100.000 [ve] 35.224 akçaya ber-vech-i iltizâm nâzır olan Mehmed bin Latîf Re'îs nâm kimesnenün bakâyâları bu def'a bî-kusûr tahsîl ve kat'-ı alâka olunması lâzım ü mühimm olmağın müstekıl sana sipâriş olunup her emîn ve mültezim zimmetlerinde ne mikdâr...

464

Aydın ve Saruhan sancaklarında vaki havâss-ı atika mukâtaâtı müfettişi () kadısı Mevlânâ Abdurrahman'a hükm-i şerîf yazıla ki; Mensûh piyade ve müsellemler taifeleri mukâtaalarının iltizama verilirken mültezimlerin teftiş edilip yeteri kadar kefil ve malı olanlara verilmesi hakkında.

Aydın ve Saruhan sancaklarında vâkı' havâss-ı atika mukâta'âtı müfettişi () kâdîsı Mevlânâ Abdurrahmân'a hükm-i şerîf yazıla ki:

Elviye-i mezbûrede vâkı' mensûh piyâde ve müsellemler mukâta'aları tahvîl-i sâbıkda Mehmed bin Ulaş nâm mültezim uhdesinde kışta'l-yevmin haklaşduktan sonra çavuşluk olmak şartıyla üç yıla kırk dört yük ve yigirmi bin akçada iken tahvîli tamâm olup küllî bâkîsi olmağın tahvîl-i cedîden sene: 987 Ramazânı'nun guresinden üç yıla 35 merre 100.000 akçaya ibtidâdan kendüye 10.000 akça tîmâr olmak üzre Alî nâm kimesne iltizâm idüp birinci yıl mürûr itdükden sonra virilmek üzre berât-ı şerîf virilmişdi. Ba'dehû erbâb-ı tîmârdan Nûh nâm kimesne gelüp 200.000 akça ziyâde idüp

mezbûr Alî'ye virilecek 10.000 akça tîmâr kendüye olmak üzre iltizâm eyleyüp arzolandukda “mezkûr Nûh yarar ve mâldâr kimesne midür ve mukâta'a zabteylemeğe lâayık midur, görildükden sonra yarar ve mâldâr kefillerin alup Dersa'âdetüm'e arzeyelesiz” diyü eline emr-i şerîf virilmişidi. Hâlen Kütâhiyye ve Karesi mukâta'âtı müfettişi Acem-zâde Mevlânâ Muhyiddîn Dersa'âdetüm'e arz gönderüp Saruhan sancağında erbâb-ı tîmârdan olan Kara Abdî nâm kimesne gelüp nezâret-i mezbûreye yüz bin akça dahı ziyâde eyleyüp cem'an ibtidâ-i târîhdan üç yıla 38 merre 100.000 akçaya ba'zı şurût ile iltizâm ve kabûl eyleyüp ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mahmûd Çavuş havâle ve kabz-ı mâl olup sefer-i hümâyûn vâkı' olursa varmayup mâl-ı mîrî tahsîlinde olup cümle mukâta'âtı bî-kusûr haklaşturmağa müte'ahhid olup ve kifâye ve huddâm ve müfettiş deldüğü kimesne olmak ve ziyâde ile âhara virilürse şurûtı mukarrer olmak üzre zarar mâla yarar ve mâldâr mün'im ü mütemevvil kefiller vormeyince mübâşeret itdürilmemek üzre kabûl idüp “mezkûr Memî yarar kimesnedür” diyü i'lâm eylemeğin sene: 987 Ramazânı'nun yigirmi beşinci günü arzolandukda iltizâm eylediği mâl için kânûn mücebince kifâyet kadarı yarar ve mâldâr mün'im ü mütemevvil yirlü ve yurtlu kefiller vormeyince mübâşeret itdürilmemek üzre fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, sen ki Mevlânâ-yı mezbûrsun, mezkûr Hamza'nun zarar mâla kânûn üzre yarar ve mâldâr yirlü ve yurtlu kefillerin alup ve alına kefâleyi havâle ve kabz-ı mâl olan mezkûr Mahmûd Çavuş ma'rifetiyle alup göresiz ve alınan kefâle müflis ü medyûn ve âhar âmîl ve mültezim ve emîne kefil olmakdan ve gâybâne âhar âmîle yazılmakdan hazer idüp isimleri ve iştiârları ve sâkin oldukları yirleriyle karyeleri ile sebt-i sicill eyleyüp bir sûretin imzâlayup ve mühürleyüp Dersa'âdetüm'e gönderesiz ki zabtı için berât-ı şerîfüm virile. Lâkin kefil almakda ziyâde ikdâm ü ihtimâm idüp mâlıma zarar müterettib olmakdan be-gâyet hazer idesiz. Şöyle ki; alınan kefâle müflis ü medyûn olup kıst-ı iltizâm nâzırdan taleb olundukda edâsına kâdir olmayup kefâleden alınmak lâzım geldükde edâsına kâdir olmayalar. Sonra kefil el-ân mu'âyene olmak mukarrerdür. Ana göre basîret üzre olası diyü. Tahrîran fî 13, L., sene: 987.

[207]

Vilayet-i Karaman mukâtaâtı müfettişi Larende Kadısı Mevlânâ Nuh'a ve Eskiil kadılarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mehmed Çavuş'a hüküm; Eskiil kazâsına tabi Kumru köyünden Abdî'nin, Şeyhi adlı kişi ile mukâtaât nazırı Sinan'dan Yüzde[pare] hâslarını ortaklaşa iltizam edip üç ay zapt ettikten sonra İvaz ve Ali'nin mukâtaayı kendi üzerlerinden alıp muhasebelerini görürken zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususta muhasebelerin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Vilâyet-i Karaman mukâta'âtı müfettişi Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh'a ve Eskiil kâdîlarına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mehmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Eskiil kazâsına tâbi' Kumru nâm karyeden Abdî nâm kimesne kapuma arz gönderüp; "ben Şeyhî nâm kimesne ile mukâta'ât nâzırı olan Sinân'dan Yüzde[pare] hâsların ber-vech-i iştirâk üç yıla üç yüz otuz bin akçaya iltizâm eyleyüp üç ay mikdârı zamân zabteyledüğimden sonra Ivaz ve Ali nâm kimesneler zikrolunan mukâta'ayı ibtidâ-i târîhdan iltizâm idüp üzerimizden aldıklarında "yirlü yirinden muhâsebem görmedin, elli bin akça vir" diyü habsidüp darb-ı şedîd ile on yedi bin akçam alup ma'âdâsını dahı taleb ider, hayfdur. Şer'le muhâsebem görölüp zimmetimde lâzim gelen mâl-ı mîrîden ziyâde akçamız alınmayup zulm ü te'addî olunmasın taleb iderüm" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezbûrları getürdüp gaybet iderlerse şer'le buldurması lâzim olanlara buldurup göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup bir def'a muhâsebesi görilmiş değil ise âmil-i mezbûr ve sâyir ehl-i vukûf ma'rifetiyle yirlü yirinden teftîş ü tefahhus idüp âdet ü kânûn üzre muhâsebelerin bâ-husûs muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetlerine lâzim gelen mâl-ı mîrîyi kendülerden ve emlâk ü esbâblarından bî-kusûr taleb ü tahsîl idüp mâl-ı mîrîden kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve hâsıl olan akçayı sen ki müfettişsin, alup der-kîse idüp mühürleyüp ve görülen muhâsebeyi dahı imzâlayup sâyir emvâl-i hâssa ise gönderdüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm idüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fi 9, Şevvâl, sene: 987.

Amasya ve Onikidivan kadılarına hüküm; Onikidivan kazâsına tabi Monlaşeh(?) demekle bilinen yerde sakin olan Ali bin Ahmed ve oğlu Küçük adlı kişilerin raiyyet oğlu raiyyet olmalarına rağmen hariçten bazı kişilerin kendilerini kanuna aykırı olarak raiyyet kaydettiklerini bildirmeleri ve bu hususta raiyyetleri piyade olarak yazan kişilerin menedilmesi hakkında.

Amâsiyye ve Onikidîvân kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Sen ki Onikidîvân kâdîsısın, hâlen kapuma arz gönderüp; Onikidîvân kâdîsı hâlâ kapuma arz gönderüp Onikidîvân kazâsına tâbi‘ Monlaşeh(?) demekle ma‘rûf yirde sâkin olan Alî bin Ahmed ve oğlu Küçük nâm kimesneler kadimden ra‘ıyyet oğlu ra‘ıyyet olup ve defter-i cedîd-i hâkânîde dahı mukayyed ve hâne-i avârız defterinde dahı mastûr iken hâricden ba‘zı kimesneler hîn-i tahrîrde mezbûrî hılâf-ı kânûn ra‘ıyyet kayditdüklerin i‘lâm itmişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp şer‘le göresiz. Fi‘l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar vilâyet defterinde mukayyed piyâde ve piyâde oğullarından olmayup ra‘ıyyet ve ra‘ıyyet oğlu olup vechen mine‘l-vücûh piyâdelük hıdmeti teklîf olunmak îcâb eylemez ise hâlâ mezkûr hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet rencîde eyledükleri vâkı‘ ise ki bi-hasebi‘ş-şer‘i‘ş-şerîf sâbit ü zâhir ola men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve defter-i cedîd-i hâkânîye mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp bu husûs içün tekrâr şikâyet gelmelü eylemeyesiz. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup bildüresiz diyü. Tahrîran fî 8, Şevvâl, sene: 987.

[208]

467

Liva-i Aydın ve Saruhan mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas’a ve Ayasluğ ve Akçaşehir kadılarına hüküm; İskender adlı kişinin, Aydın sancağında vaki Ayasluğ hasları ve Akçaak ve tevabi mukâtaası iltizam emini Mehmed bin Derviş’ten, Akçaşehir kazâsındaki Patnos köyünü iltizam idüp ayak amili olup tahvili tamam olmadan İbrahim adlı kişinin müfettiş ve nazır marifetiyle muhasebesini görürken fazladan akçe talep edip zulmettiğini bildirmesi ve bu

hususta muhasebelerin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Livâ-i Aydın ve Saruhan mukâta'âtı müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve Ayasluğ ve Akçaşehir kâdîlarına hüküm yazıla ki:

İskender nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "livâ-i Aydın'da vâkı' Ayasluğ hâsları ve Akçaak ve tevâbi'ı mukâta'asına sene: 983 Zi'l-ka'desi'nün on dokuzundan üç yıla 455.000 akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olan Mehmed bin Dervîş nâm kimesneden mukâta'a-i mezbûreye tâbi' Akçaşehir kazâsında vâkı' Patnos nâm karyeyi üç yıla () akçaya iltizâm idüp ayak âmili olup eyle olsa tahvîlim tamâm olmadın mukâta'a-i mezbûreyi İbrâhîm nâm kimesne ziyâde ile üzerimden bi'l-fi'l ol zamânda müfettiş ve nâzır ma'rifetiyle zamân-ı mübâşeretimün müfredât defterlerinden ve yirlü yirinden âdet ü kânûn üzre muhâsebem gördükde zimmetime yedi bin sekiz yüz akça zuhûr eylemeğin meblağ-ı mezbûrun dört bin akçasın mukâta'ât nâzırına ve bin akçasın emîn-i mezbûr Mehmed'e ve yedi yüz elli akçasın mezkûr İbrâhîm virüp ve hîn-i teslîmâtta "kesr-i mîzan akça hurdedür" diyü bin akçada iki yüz akça hısâb üzre bin akçam dahı alup cem'an altı bin yedi yüz elli akça olmuşken âmil-i mezbûr İbrâhîm tezvîr ü telbîse sülûk idüp ber-mûceb-i muhâsebe zimmetime lâzım gelen mâl-ı mîrîyi almayup "size mukâta'a-i mezbûre mahsûlinden iki yüz filori makbûzâtum vardır, ikrâr itdük" diyü bî-vech zulmen üzerime şâhid-i zûr ikâmet itdürüp hılâf-ı şer' u kânûn ziyâde akça taleb idüp zulm ü hayf ider, şer'le görölüp zulm ü hayf olmamasın taleb iderüm" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa gereği gibi mukayyed olup ihzâr-ı husamâ ve bî-garaz ehl-i vukûfdan vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezbûr İbrâhîm mezbûr İskender'ün üzerinden mukâta'a-i mezbûreyi ziyâde idüp aldukda bir def'a müfettiş-i mezbûr ve mezkûrân nâzır ve emîn ve sâyir ehl-i vukûf ma'rifetleriyle zamân-ı mübâşeretinün müfredât defterinden ve şübhe olan mevâddı yirlü yirinden âdet ü kânûn üzre muhâsebesin gördükde zimmetine ol mikdâr akça lâzım gelmeğin bi'd-defe'ât edâ idüp ber-mûceb-i kısta'l-yevm muhâsebe zimmetinde ol mikdâr filori lâzım gelmeyüp bi'l-cümle şer'le ve kânûnla bundan akça taleb olunmak îcâb eylemez ise hâlâ âmil-i mezbûr tezvîr ü telbîs sülûk idüp mücerred

celb ve ahz-ı mâl için hılâf-ı şer‘ u kânûn ve bî-vech ve bilâ-sebeb ol vechile dahlidüp rencide eylediği vâkı‘ ise ki bi-hasebi's-şer‘ sâbit ü zâhir ola bu bâbda şer‘le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif bî-vech kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup hîle vü hud‘a ve tezvîr ü telbîs ile mâlîmdan dahı zarar olmakdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olasız ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 7, Şevvâl, sene: 987.

468

Sebeb-i tahrir yazıla ki; Azak vilayetinde iltizam nazırı ve harc-ı hâssa emini olan Azak sancağı beyi Mustafa'nın, Azak mukâtaâtı hissesinden hazineye akçe teslim etmesi hakkında.

Sebeb-i tahrîr yazıla ki:

Vilâyet-i Azak'da ber-vech-i iltizâm nâzır ve harc-ı hâssa emîni olan Azak sancağı beği Mustafâ'nun tahvîlinden Azak mukâta'âtı kıstından sene: 987 Şa'bânı'nun yedisinde vâkı‘ Ahtors(?) evvelinde ber-vech-i peşîn Hızâne-i Âmirem'e teslîm itmeği şart eyleyüğü 300.000 akça nâzır-ı mezbûrun âdemi ebnâ-i sipâhîyândan Hasan elinden sene: 987 Ramazânı'nun yigirminci günü Hızâne-i Âmirem'e teslîm olunmağın temessük için işbu hükm-i şerîfüm virildi. Tahrîran fî 10, Ş., sene: 987.

[209]

Ahkâm-ı şehir-i Şevvâli'l-mükerrem sene: 987 el-cüzü's-sâni

469

Vilâyet-i Rum'da vaki havâss-ı cedid mukâtaâtı müfettişi Amasya kadısı Mevlânâ Muslihuddin'e ve Ortapare kadısına ve mukâtaât nazırı Yardım'a hüküm; Ortapare kadıları iltizam emini Maden'in, Ortapare kazâsında Girme adlı köyden(?) birkaç şahsın köyleri etrafında bir takım eşyalar bulup tesliminde bazı kişilerin sorun çıkarttığını bildirmesi ve bu hususta mal bulup teslim edenlere dışarıdan müdahale edilmemesi hakkında.

Vilâyet-i Rûm'da vâkı‘ havâss-ı cedîd mukâta'âtı müfettişi Amâsiyye kâdîsı Mevlânâ Muslihuddîn'e ve Ortapâre kâdîsına ve mukâta'ât nâzırı Yardım'a hüküm yazıla ki:

487

Ortapâre hâslarına sene: 986 Saferi'nün on dördünden üç yıla on üç [kerre] yüz bin ve yetmiş bin akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olan Ma'den nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "Ortapâre kazâsından Girme nâm karyeden(?) Pîr Nefes ve Çırak ve Pîrî ve Yağmur nâm kimesneler karyeleri kurbinde on iki hanelü bir ak çadır ve bir köhne lâciverdî yağmurluk ve bir velençe ve ba'zı esbâb bulup meclis-i şer'a getürüp sana teslim eyledüklerinde esbâbun ahvâli istinâd olundukda mezbûr Pîr Nefes ikrâr idüp "işbu zikrolunan esbâbı karyemiz kurbinde Beğtimür ve Mehmed ve Haydar bin Kul Fakîh nâm kimesneler ile keçi güder iken bir köhne kilim içinde bulup getürüp kendü evümde sakladukdan sonra işbu mezbûr Yağmur'un kapısı içinde saklayup hâlâ cümlesini kapu içinden çıkarup getürdük" diyü i'tirâf idüp sicill olunup ve girü kazâ-i mezbûreye tâbi' Saruhamzalu nâm karyeden Pîr Nefes bin Ayluhan nâm kimesne bundan akdem ba'zı esbâb bulup sicill olunmağın taleb olundukda karye-i mezbûreden Kulhar(?) bin Maksûd ve Durak bin İnehan(?) ve Pîr bin Maksûd ve Şâhkulı bin Şâh Alî nâm kimesneler mezkûr Pîr Nefes'ün nefesine kefil olup sicill olmışdur. Bu bâbda elimde sûret-i siciller dahı vardır" diyü bildirdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda mültezim-i mezbûrun elinde olan sûret-i sicille nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftiş ü tefahhus idüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olduğu gibi olup ve sûret-i sicillün mazmûnı muvâfık-ı şer' olup alâ-vech-i'l-hasm bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola. Bu bâbda şer'le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer'-ı şerîf kimesneye iş itdürmeyesiz. Tahrîran fî 13, Şevvâl, sene: 987.

[210]

470

Mukâtaât müfettişi () mukâtaât nazırı () hüküm; Konrapa çeltiği mukâtaası mültezimi olup vefat eden Kemal'in ambardaki pirinci ve zimmetindeki alımlarının Sermil adlı gulam-ı şahi tarafından talep edilip vermekte sorun çıkartılması ve bu hususta muhasebelerin teftiş edilip zimmetlerdeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi () mukâta'ât nâzırı () hüküm yazıla ki:

Hâliyâ siz ki müfettiş ve nâzırsız, hâlâ kapuma arz gönderüp; tahvîl-i sâbıkda Konrapa çeltüğü mukâta‘asına mültezim olup fevtolan Kemâl’ün der-anbâr olan pirinci ve zimmetinde olan alımlarının içün Sermil nâm gulâm-i şâhînün elinde vârid olan emr-i şerîf mücebince müteveffâ-yı mezbûrun kâtibinün müfredâtı defterinde mukayyed olup zimmetlerinde alımları olanları ihzâr idüp defteri mücebince zimmetlerinde olan akça kendülerinden talep olundukda her biri “biz virdük, haklaştuk” diyü emîn-i merkûmun mühriyle memhûr temessükleri birer tarîkıla toprak kâdîları ve nâyiblerinden ihrâc olunmuş ve sûret-i sicill ibrâz idüp vilâyet kâdîları ve nâyibler amel itmekle zimmetlerinde olan mâl-ı mîrî alınmayup bu sebeble mültezim-i merkûm küllî zarar olmuştur. Emîn-i mezbûrun mühriyle memhûr olmayan temessükâta amel olunmamasın bâbında emr-i şerîf recâsına i‘lâm eylemişsiz. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu bâbda huzûrî lâzım olanları ihzâr ve ellerinde olan huccet-i şer‘iyye ve sûret-i sicill ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Fi’l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar zimmetlerinde olan akçayı emîn-i mezbûra teslim eyledüklerine ellerinde ma‘mûl temessükleri olmayup ve ibrâz eyledükleri huccet ve sûret-i sicillerün mazmûnların alâ-vechi’l-hasım sâbit itmekle kâdir olmayanların ellerinde olan huccet ve sûret-i sicille min-ba’d amel itmeyüp şer‘le zimmetlerine zuhûr bulan akçaları ve kâtib defteri mücebince mültezim-i merkûmun mîriye olan deyni içün şer‘le müteveccih olanlardan cem‘ u tahsîl mâl-ı mîrîden zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve hâsıl olan akça müteveffâ-yı merkûmun deynine ihâta iderse fihâ ve illâ bâkî kalan mâl-ı mîriye emlâk ü esbâbından vefâ itmeyeni kefil bi’l-mâllerinden kezâlik anlar dahı emlâk ü esbâblarından ve bi’l-cümle mâlımı şer‘le ve kânûnla müteveccih olanlardan talep ü tahsîl idüp mâlımdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız. Bu def‘a alâkasın kat‘ ve nizâ‘ların ber-taraf idüp bu husûs içün tekrâr emr-i şerîfüm gönderilmelü eylemeyesiz. Mu‘accelen sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem’e teslim itdürüp ve muhtâc-ı arz kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup hîle vü hud‘a tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûr ile mâlıma zarar gelmekden be-gâyet hazer idesiz. Şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fi 9, Şevvâli’l-mükerrem, sene: 987.

Rodos sancağı beyi Ahmed Bey'e hüküm; Narince Kalesi ve çevresindeki diğer kalelerin müstahfızlarına Onuncu Bölük'te ser-bölük olup kendi ulufesiyle kâtip olan İbrahim'in kitabedinin sebepsiz yere Üçüncü Bölük'te hisar-eri olan Mehmed bin Yusuf'a verilmesi üzerine kaleden bazı kişilerin İbrahim'in kâtip olmasını rica etmeleri ve bu hususta İbrahim'e kitabet hizmetinin geri verilip Yusuf'un müdahalesinin menedilmesi hakkında.

Rodos sancağı beği Ahmed Beğ'e hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; Kal'a-i Narince ve tevâbi'ı kılâ'-ı sâyir müstahfızlarına Onuncu Bölük'de yevmî sekiz akça ile Ser-bölük olup kendü ulûfesi ile bundan akdem kâtib olan İbrâhîm nâm kimesnenün kitâbeti bilâ-sebeb Üçüncü Bölük'de yevmî altı akça ile hısâr-eri olan Mehmed bin Yûsuf'a tevcîh olunmağın mezkûr tepelerinün ahâlî-i kal'a ile hüsn-i zindegânesi olup kal'a-i mezbûrdan bazı kimesneler bu kullarına gelüp tâyife-i mezkûr İbrâhîm kâtib olmadın recâ eyledükleri ecilden sadaka buyurılmak recâsına i'lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükûm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise merkûm İbrâhîm elinde olan emr-i şerîf mücebinece kitâbet-i mezbûre hıdmetin kemâ-kân itdürüp mezkûr Mehmed bin Yûsuf'a dahlitdürmeysesiz diyü. Tahrîran fî 16, Şevvâli'l-mükerrem sene: 987.

[211]

472

Liva-i Teke, Hamid ve Alanya mukâtaâtına tahvilat-ı sabıkada nazır olan müteveffa Sefer'in ve sonradan nazır olan Mehmed'in bakâyâsı tahsiline müfettiş olan Muğla kadısı Mevlânâ Seyyid Ahmed ve kabz-ı mal Mustafa Çavuş'a hüküm; Teke sancağı mevkufatı mültezimi Mahmut'tan zimmetindeki bakiyenin talep edilmesi ve tahvili içinde Bali adlı kişinin Elmalı kazâsının mevkufatını bir sene zapt eyleyip hâsıl olan akçeyi yediğini bildirmesi ve bu hususta zikrolunan kişilerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Livâ-i Teke ve Hamîd ve Alâ'ıyye mukâta'âtına tahvîlât-ı sâbıkada nâzır olan müteveffâ Sefer'ün ve sonradan nâzır olan Mehmed'ün bakâyâsı tahsiline müfettiş olan Muğla kâdîsı Mevlânâ Seyyid Ahmed ve kabz-ı mâl Mustafa Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Nâzır-ı mezbûr Mehmed bundan akdem Dergâh-ı Mu‘allâm'a arz gönderüp; livâ-i Teke mevkûfâtına sene: 982 Şa‘bânı'nun on dokuzundan üç yıla mültezim olup teslimâtından ma‘âdâ zimmetinde yigirmi yedi bin yüz iki akça bâkîsi olan erbâb-ı tîmârdan Mahmûd'dan bâkî-i mezbûr taleb olundukda tahvîlim için ben Hızâne-i Âmirem'e akça teslim itmek için gitdüğümde nefis-i Antâliyye'de sâkin Bâlî nâm kimesne Elmalu kazâsının mevkûfâtını bir sene zabteyleyüp hâsıl olan akçayı kendü bel‘ [u] ekl eylemişdür. Şer‘le görölüp mîrîye olan deynim için tahsîl olunması bâbında emr-i şerîf recâsına i‘lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre tefîş ü tefahhus idüp şer‘le göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mültezim-i mezbûrun tahvîli içinde kazâ-i mezbûre mevkûfâtını merkûm Bâlî ol mikdâr zamân fuzûlî zabteyledüğü vâkı‘ ise ki bi-hasebi‘ş-şer‘i‘ş-şerîf sâbit ü zâhir ola. Ol takdîrce tahvîl târîhına âyid ü râci‘ olan mahsûlden ne mikdâr mahsûl kabz eylemiş ise ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih olan mâl-ı mîrîyi taleb ü tahsil eyleyüp mâl-ı mîrîden zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve bundan ma‘âdâ mültezim-i mezbûrun zimmetinde olan mâlımı dahı kendüsünden ve emlâk ü esbâbından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bi'l-cümle mâlımı şer‘le ve kânûnla müteveccih olanlardan bî-kusûr taleb ü tahsîl idüp bu def‘a kat‘-ı alâka itdürüp tekrâr emr-i şerîfüm göndermeğe muhtâc itmeyesiz ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 11, Şevvâlî'l-mükerrem, sene: 987.

473

Aydın sancağı beyine ve liva-i Aydın'da mensûh piyade mukâtaâtı müfettişi Birgi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hüsam'a ve Kestel ve Arpaz kadılarına hüküm; Kestel kazâsına tabi Örenli köyünden Kaplan'ın otuz beş yıldan fazladır tasarrufundaki Dünder çiftliği demekle bilinen çiftliğin hâssa yerlerden olup satılması ferman olunan mensûh piyade ve müsellemler yerlerinden olmamasına rağmen nazır Halil'in zikrolunan çiftliğin mensûh piyade çiftliği olduğunu söyleyip satın zulmetmesi ve bu hususun teftiş edilip nazır Halil'in menedilip Kaplan'ın hakkının geri verilmesi hakkında.

Aydın sancağı beğine ve livâ-i Aydın'da mensûh piyâde mukâta'âtı müfettişi Birgi kazâsından munfasıl Mevlânâ Husâm'a ve Kestel ve Arpaz kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Kestel kazâsına tâbi' Örenli nâm karyeden Kaplan nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "otuz beş yıldan ziyâde benüm tasarrufumda olan Dünder çiftliği dimekle ma'rûf çiftlik ve vilâyet defterinde mukayyed hâssa yirlerden olup emr-i şerîfle fûrûht olunması fermân olunan mensûh piyâde ve müsellemler yirlerinden değil iken hâlen mukâta'ât-ı mezbûre nâzırı olan Halîl "zikrolunan çiftlik mensûh piyâde çiftliğündendir" diyü hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet üç bin akçaya bize fûrûht eyleyüp bin akçasını alup ma'âdâsını dahı taleb idüp zulm ü hayf eylemişdür. Şer'le görölüp zulm ü hayf olmamasını taleb iderüm. Bu bâbda elimde vilâyet defteri sûreti dahı vardır" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup münâze'un-fih olan çiftlik ve vilâyet defterinde mukayyed hâssa yirlerden olup mensûh olan piyâde yirlerinden değil ise hâlen nâzır-ı mezbûr hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet bî-vech dahlidüp rencîde eylediğı vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola, men' u def' idüp şer'a ve kânûna muhâlif ve defter-i cedîd-i hâkânîye ve emr-i hümayûnuma mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz. Şöyle ki; bu bâbda bî-vech nesnelerin dahı almışlar ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih oldukda teveccüh idenlerden alıvırüp eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri sekidüp ve kazıyye bir dürlü dahı olup muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet olunmalu eylemeyesiz diyü. Tahrîran fi 14, Şevvâl, sene: 987.

[212]

474

Mukâtaât müfettişi Larende kadîlarına ve mukâtaât nazırı Bahşayış'a hüküm; Nazır Bahşayış'ın Eskiil, Turgud ve Bayburd kazâlarındaki Atçeken oğullarından adet-i ağnam talep edildiğinde vermekte sorun çıkarttıklarını ve bazı Atçeken kethüdalarının adet-i ağnam tahsiline mani olup iltizamına ve mal-ı mîrîye zarar

verdiklerini bildirmesi ve bu hususta adet-i ağnam tahsilinin kanuna göre yapılıp bu konuda sorun çıkartılmaması hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Lârende kâdîlarına ve mukâta'ât nâzırı Bahşâyîş'e hüküm yazıla ki:

Sen ki nâzır-ı mezbûrsun, hâlen kapuma arz gönderüp; “Eskiil ve Turgud ve Bayburd kazâlarında sâkin Atçeken oğullarından olıgelen âdet ü kânûn üzre âdet-i ağnam taleb olundukda ba'zıları; “biz sipâhîyüz tîmârımız vardır, âdet-i ağnam virmezüz” diyü te'allül ü nizâ' iderler ve ba'zı Atçeken kethudâları âdet-i ağnam tahsîl olunurken gelüp mâl-ı mîrînin cem'ine mâni' olurlar ve virdükleri akçalar dahı hurde ve kırık ve kem-ayâr olup hazîneye yarar akça taleb eyledüğimde “vilâyetimizde cârî olan akça budur” diyü hazîneye yarar akça virmekte te'allül iderlerse bu sebep ile mâl-ı mîrîye gadr ve iltizâmıma küllî zarar müterettib olmışdur” diyü i'lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup zikrolunan sipâhîler yoldaşlıkları mukâbelesinde emr-i şerîfle tîmâra fermân olunan sipâhîlerden olup bir tarîkıla âhar kimesneler emriyle ve berâtıyla çıkmış olmayup ve ellerinde olan koyunları üç yüz koyundan ziyâde ise sahîh sipâhî olanların kânûn üzre üç yüz koyundan ziyâdesini ve sâyir kadîmden âdet-i ağnam alınugelen kimesnelerün her Abril evvelinde ellerinde mevcûd bulunan koyunların nâzır-ı mezbûra add ü defter itdürüp zâhir olan koyunlarından kânûn üzre iki koyuna bir akça resm-i ganem ve her üç yüz koyuna beş akça hısâbı üzre resm-i ağılların aldurup hılâf-ı şer' u kânûn ve emr-i şerîfûme muhâlif kimesneye te'allül ü nizâ' itdürmeyüp ve alınan akçayı dahı sahîhu'l-ayâr Hızâne-i Âmirem'e yarar akça aldırup kırık ve kem-ayâr akça aldurmayasız ve zikrolunan kethudâlara dahı nâzır-ı mezbûr muvâcehesinde muhkem tenbîh ü te'kîd idesiz ki min-ba'd mâlım husûsına karışmayup ol vechile tahsîl-i mâla ihtilâl virmeyeler ve itdürmeyesiz. Ba'de't-tenbîh eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Ammâ; bu bâbda kimesneye hılâf-ı şer' u kânûn zulm olunmakdan be-gâyet hazer idesiz diyü. Tahrîran sene: 987.

475

Liva-i Teke, Hamid ve Alanya mukâtaâtına tahvilat-ı sabıkada nazır olan müteveffa Sefer'in ve sonradan nazır olan Mehmed'in bakâyâsı tahsiline müfettiş olan Muğla kadısı Mevlânâ Seyyid Ahmed'e ve kabz-ı mal Mustafa Çavuş'a

hüküm; Antalya İskelesi Gümrüğü ve tevabi mukâtaâtı mültezimi olup vefat eden Nebi'nin Antalya Kalesi'nin tamiri için dizdara bir miktar akçe verip vefatından sonra bu meblağın hesaplanmadan kalması üzerine tahsilinin talep edilmesi ve bu hususta Nebi'nin dizdara verdiği meblağın kale tamirine harcanıp harcanmadığının teftiş edilip gereğinin yapılıp mal-ı mîrîye zarar verilmemesi hakkında.

Livâ-i Teke ve Hamîd ve Alâ'îyye mukâta'âtına tahvîlât-ı sâbıkada nâzır olan müteveffâ Sefer'ün ve sonradan nâzır olan Mehmed'ün bakâyâsı tahsiline müfettiş olan Muğla kâdîsı Mevlânâ Seyyid Ahmed'e ve kabz-ı mâl Mustafa Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Müteveffâ-yı mezbûrun bakâyâsı tahsiline müte'ahhid olan Örgüd ve Uzun Ayvad nâm kimesnelerün şerîki Mahmûd Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; “nâzır-ı mezbûrun tahvîli içinde Antâliyye İskelesi Gümrüğü ve tevâbî'ı mukâta'âtına sene: 979 Recebi guresinden üç yıla mültezim olup teslîmâtından ma'âdâ zimmetinde yüz elli beş bin sekiz yüz üç akça bâkîsi olup fevtolan Nebi nâm kimesne tahvîli içinde Antâliyye Kal'ası ta'mîri için mukâta'a-i mezbûre mahsûlinden ol zamânda kal'a-i mezbûre dizdârı olup ma'zûl olan Mustafa'ya emr-i şerîf mücebince izn-i kâdî ile üç bin akça virüp ba'dehû emîn-i merkûm fevtolmağla zikrolunan meblağ deynine mahsûb olmayup kalmışdur. Şer'le görölüp mîrîye olan deyni için tahsîl olunmasın taleb iderüm” diyü bildirdü. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup müteveffâ-yı merkûm tahvîli içinde kal'a-i mezbûre ta'mîri için mukâta'a-i mezbûre mahsûlinden dizdâr-ı mezbûra ol mikdâr akça teslîm eyleyüp kal'a-i mezbûre ta'mîrine sarfoldsı ise yirlü yirinden muhâsebesin görüp imzâlayup ve mühürleyüp Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderesiz ki deynine mahsûb ola. Şöyle ki; ta'mîr olunmayup mâ-beynde bel' u ekl olmuş ise ba'de's-sübût her kimden müteveccih olursa teveccüh idenlerden bunun mîrîye olan deyni için taleb ü tahsîl idüp mâl-ı mîrîye zarar ve hılâf-ı şer'-ı şerîf kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olasız ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 10, Ş., sene: 987.

[213]

Edremid ve Kemer kadısına hüküm; Hasan adlı kişinin, Bursa'da merhum Sultan Murad Han Evkafı'ndan Gök köyünü iltizam edip tahvili içinde köyden bazı kişilerin vefat edip tasarruflarındaki yerlerini tapuya vermek istediğinde Hüseyin adlı kişinin tapuya vermesine mani olup iltizamına ve vakıf malına zarar verdiğini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip tapu hakkı olan yerlerin amil tarafından vakıf için tapuya verilmesi hakkında.

Edremid ve Kemer kâdisına hüküm yazıla ki:

Hasan nâm kimesne hâlâ kapuma gelüp; “ben Burusa'da âsûde olan merhûm Sultân Murâd Hân *tâbe serâhü* Evkâfi'ndan Gök nâm karyeyi iltizâm idüp ayak âmili olup eyle olsa tahvîlim içinde karye-i mezbûreden Hızır bin İlyâs ve karındaşı Hamza nâm kimesneler fevtolup evlâd-ı zükûrları kalmayup tasarruflarında olan zirâ'at olunur enarluk dimekle ma'rûf yirleri kânûn üzre tapuya müstehık olmağın vakf cânibinden ben tapuya virmek istediğimde mezbûrlarun vasîleri olan Hüseyin nâm kimesne tapuya virdürmeğe mâni' olup iltizâmıma zarar ve mâl-ı vakfa gadr iderler. Bu bâbda elimde sûret-i sicill ve fetvâ-yı şerîfe dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda olan fetvâ-yı şerîfe ve sûret-i sicille nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp şer'le göresiz. Mezkûr narlıkda bâğçe olmayup i'lâm olunduğı gibi olup münâze'un-fih olan yir evkâf-ı mezbûre yirlerinden olup mezkûrlar fevtolup evlâd-ı zükûrı kalmamağla kânûn üzre tapuya müstehık olup âmil-i mezbûrun iltizâmına dâhıl ve tahvîl ü târîhine âyid ü râci' ise ve bu bâbda olan sûret-i sicillün mazmûnı muvâfık-ı şer' olup alâ-vechi'l-hasm bi-hasebi's-şer' sâbit ü zâhir olursa bu bâbda şer'le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp kânûn üzre tapuya müstehık olan yirleri âmil-i mezbûra vakf için tapuya virdürüp hılâf-ı şer' u kânûn ve bî-vech kimesneye te'allül ü nizâ' itdürmeyesiz. Eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 15, Şevvâl, sene: 987.

İçil sancağı beyine ve mukâtaât müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh'a ve Karataş kadısına hüküm; Karataş kazâsına tabi İkiağızlı köyünden İmran'ın

güherçile hizmetindeki sipahi-zadelerden olup herhangi bir suçu olmamasına rağmen eminleri Hamza ve Hasan'ın suçlamada bulunup on beş altın ve Arap kulunu alıp zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususta eminlerin reayaya zulümlerinin engellenip mezkûr İmran'ın hakkının geri alınması hakkında.

İçil sancağı beğine ve mukâta'ât müfettişi Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh'a ve Karataş kâdîsına hüküm ki:

Karataş kazâsına tâbi' İkiağzlı nâm karyeden Imrân nâm kimesne kapuma gelüp; “ben güherçile hıdmetine ta'yîn olunan mütekâ'id sipâhî-zâdelerden olup eyle olsa biz fi'l-i şenî' itmeyüp ve zâhirde da'vâcım yoğiken hâlen emînimiz olan Hamza ve Hasan “sen bir âdeme değnek virmişsin” diyü kendü hevâlarına tâbi' bir nâyibe sicill itdürmekle hılâf-ı şer' u kânûn mezbûr Himmet on beş altınım ve mezkûr Hasan Arab kulumu alup zulm ü hayf eylemişlerdür. Şer'le görölüp bilâ-sebebe alınan hakkımı taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bî-garaz kimesnelerden hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezbûr fi'l-i şenî' itmeyüp ve zâhirde da'vâcısı olmayup ve üzerine şer'le sâbit ü zâhir olmamış iken hâlâ mezkûrân emînler “sen bir kimesneye at urdun” diyü kendü hevâlarına tâbi' nâyibe sicill itdürmekle hılâf-ı şer' u kânûn bir Arap kulun ve ol mikdâr akçasın aldıkları vâkı' ise bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan hakkını ve Arap kulun teveccüh idenlerden alıvirüp bu husûs için tekrâr şikâyete gelmeli eylemeyesiz. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fi 15, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[214]

478

Merzifon kadısına hüküm; Mustafa, Muzaffer, Ebu-Talib ve İsmail adlı kişilerin Sultan Mehmed Han'ın Merzifon'daki camii-i şerifi evkafı zevaidinden on akçenin altısının babalarına kalıp dört akçesinin de kendilerine verilmesine rağmen evkaf mütevellilerinin hakları olan vazifeleri vermekte sorun çıkarttıklarını bildirmeleri ve bu hususta mütevellilerin reayaya zulümlerinin engellenip mezkûrların haklarının geri alınması hakkında.

Merzifon kâdîsına hüküm yazıla ki:

Mustafa ve Muzaffer ve Ebû-Tâlib ve İsmâ'îl nâm kimesneler kapuma gelüp; “babamız İbrâhîm merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Mehmed Hân'un nefsi-i Merzifon'da olan câmi'-ı şerîfi evkâfı zevâyidinden mutasarrıf olduğu on akçasının altı akçası kendüye kalup ve dört akçasın kendü ihtiyârıyla her birimiz birer akça hısâbı üzre bize virüp elimize berât-ı âlî-şân virilmişken hâlâ evkâf-ı mezbûreye mütevellî olanlar berâtımız târîhından müstehk olduğumuz vazîfelerimizi virmekte te'allül eylemekle iki senedür ki alınmayup kalmışdur” diyü bildürdi. İmdi Hızâne-i Âmirem'de mahfûz olan evkâf-ı mezbûrenün 986 târîhında vâkı' olan muhâsebesine nazar olundukda Ebû-Tâlib ve İsmâ'îl mukayyed bulunup Mustafa ve Muzaffer bulumağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ kılup göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûrların ellerinde olan berâtları mücebine müstehk oldukları vazîfelerinden mütevellî-i mezbûr iki senenün vazîfesini bî-vech virmedüğü vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola. Mezkûrân Ebû-Tâlib ve İsmâ'îl'un ellerinde olan berâtları mücebine kendülerine dâhıl olmaduk ne mikdâr vazîfeleri sâbit ü zâhir olursa ba'de's-sübût evkâfun evlerinde şer'le müteveccih olan vazîfelerin teveccüh idenlerden bî-kusûr alıvirüp bu husûs için tekrâr [şikâyet gelmeli] eylemeyesin. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fi 13, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

479

Beypazarı, Ayaş, Karahisar-ı Nallu, Ankara, Bacı ve Mihalıçcık kadılarına hüküm; Beypazarı kazâsındaki güherçile kârhanesi iltizam emini Musa'ın, güherçile hizmetindeki reyanın istihdamı konusunda eminlerin sorun çıkarttıklarından dolayı güherçile üretiminin azalması üzerine reyanın istihdam edilmesi için ricada bulunması ve bu hususun görülüp reyanın hizmetine izin verilmesi hakkında.

Beğbâzârı ve Ayaş ve Karahisâr-ı Nallu ve Ankara ve Bacı ve Mihalıçcık kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Livâ-i Ankara ve tevâbi'ı mukâta'âtı müfettişi Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; Beğbâzârı kazâsında vâkı' güherçile kâr-

hânesine sene: 985 Zi'l-ka'desi'nün guresinden üç yıl iki yüz kintâr has güherçileye ber-vech-i iltizâm emîn olan Mûsâ gelüp kadimden kâr-hâne-i mezbûreye istihdâm olunugelen kâdîlıklarun re'âyâsı gelüp hıdmet eylemek içün emr-i şerîf olmamağın mücerred “benden mukaddem olan emînlerün istihdâmı emr-i şerîfün sûretine gelüp re'âyâ hıdmet itmemekle bu senede cüz'î güherçile hâsıl oldı” diyü olıgelen âdet ü kânûn üzre istihdâm olunmak içün emr-i şerîf recâ eyledüğünü i'lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa her birinüz taht-ı kazânuzda mukayyed olup göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ kâr-hâne-i mezbûre hıdmeti olan kâdîlıklarun re'âyâsın olıgelen âdet ü kânûn üzre mültezim-i mezbûrun tahvîli içinde dahı kemâ-kân hıdmet itdürüp olıgelmiş muhâlif kimesneye te'allül ü nizâ' itdürmeyüp güherçile husûs ehemmi-mühimmâtındur. Avk u te'hîr kalmakdan be-gâyet hazer idesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup kimesne dahı zulm ü te'addî olmakdan hazer idüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fî 14, Şevvâli'l-mükerrem sene: 987.

[215]

480

Mukâtaât müfettişi ve Viranşehir kadısı Mevlânâ Abdullâh'a ve Küre kadısına ve mukâtaât nazırı Abdülcelîl'e hüküm; Konrapa çeltiği mukâtaası mültezimi olup vefat eden Kemal'in ambardaki pirinci ve zimmetindeki alımlarının Sermil adlı gulam-ı şahî tarafından talep edilip vermekte sorun çıkartılması ve bu hususta muhasebelerin teftiş edilip zimmetlerdeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Viranşehir kâdîsı Mevlânâ Abdullâh'a ve Küre kâdîsına ve mukâta'ât nâzırı Abdülcelîl'e hüküm yazıla ki:

Siz ki müfettiş ve nâzırsız, hâlâ kapuma arz gönderüp; tahvîl-i sâbıkda Konrapa çeltüğü mukâta'asın mültezim olup fevtolan Kemâl'ün der-anbâr olan pirinci ve zimmetinde olan alımlarınun tahsîli içün Sermil nâm gulâm-ı şahînün elinden vârid olan emr-i şerîf mücebince müteveffâ-yı mezbûrun kâtibinün müfredât defterinde mukayyed olup zimmetlerinde alımları olanları ihzâr idüp ve defter mücebince zimmetlerinde olan akça kendülerinden talep olundukda her biri “biz virdük, haklaştuk” diyü emîn-i merkûmun

mühriyle memhûr temessükleri olmayup bir tarîkla toprak kâdîları ve nâyiblerinden ihrâc olunmuş huccet ve sûret-i sicill ibrâz idüp ve vilâyet kâdîları ve nâyibler amel eylemekle zimmetlerinde olan mâl-ı mîrî alınmayup bu sebep ile mültezim-i merkûma küllî zarar olmuştur. Emîn-i mezbûrun mühriyle memhûr olmayan temessükâta amel olunmaması bâbında emr-i şerîf recâsına i'âm eylemişsiz. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu bâbda huzûrî lâzım olanları ihzâr ve ellerinde olan huccet-i şer'ıyye ve sûret-i sicille nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'âm olunduğı gibi olup mezkûrlar zimmetlerinde olan akçayı emîn-i mezbûra teslim eyledüklerine ellerinde ma'mûlün-bih temessükleri olmayup ve ibrâz eyledükleri huccet ve sûret-i sicillerün mazmûnların alâ-vechi'l-hasım sâbit itmekle kâdir olmayanların ellerinde olan huccet ve sûret-i sicille min-ba'd amel itmeyüp şer'le zimmetlerine zuhûr bulan akçaları zimem defteri mücebince mültezim-i merkûmun mîrîye olan deyni için şer'le müteveccih olanlardan cem' u tahsîl idüp mâl-ı mîrîden zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve hâsıl olan akça müteveffâ-yı merkûmun deynine ihâta iderse fihâ ve illâ bâkî kalan mâl-ı mîrîyi emlâk ü esbâbından vefâ itmeyi kefil bi'l-mâlından kezâlik anların dahı emlâk ü esbâblarından dahı bi'l-cümle mâlımı şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan taleb ü tahsîl idüp mâlından kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup def'a alâkasın kat' ve nizâ'ların ber-araf idüp bu husûs için tekrâr emr-i şerîfüm gönderilmelü eylemeyesiz ve hâsıl olan akçayı sen ki müfettişsin, alup kabz ve der-kîse idüp sâyir envâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup hîle vü hud'a tezvîr ü telbîs ve şühûd-u zûr ile mâlîma zarar gelmekden ve hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olasız. Tahrîran fî 14, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

481

Erzurum defterdarına ve müfettiş-i Trabzon kadısına hüküm; Hızâne-i Âmire defterdarı Süleyman zamanında Çanîçe ve Ardanuç madenlerine Gürcistan Hazinesi akçesinden madene takviye için akçe teslim edilip bu akçelerin eminlerin zimmetlerinde kalması ve bu hususta zimmetlerdeki akçelerin belirlenip tahsil edilmesi hakkında.

Erzurum defterdârına ve müfettiş-i Trabzon kâdîsına hüküm ki:

Bundan akdem Erzurum cânibinün defterdârı olup hâliyâ Hızâne-i Âmirem defterdârı olan Süleymân zamânında Çaniçe ve Ardanuç ma'denlerine emr-i şerîfüm mücebince Gürcistan Hazînesi akçasından takviyet-i ma'den için ol zamânda emîn olan silahdârlardan Mustafa'ya teslim eylediği akçadan teslimâtından ma'âdâ Tuzla kâdîsı Mevlânâ İbrâhîm defteri mücebince emîn-i ma'den zimmetlerinde () bâkî kalup hazînede ma'den-i mezbûreye bir def'a iltizâm emîn olan Erzurum zü'amâsından Abdullâh'a teslim eylediği akçadan teslimâtından ma'âdâ () akça bâkî kalup meblağ-ı mezbûrun tahsîl olunup mu'accelen Dersa'âdetüm'e gelmesiyçün defe'âtle ahkâm-ı şerîfüm gönderilüp hiç vechile mukayyed ve mültefit olunmayup ihmâlinüzden olduğu mukarrer olmağın bu def'a hüküm-i şerîfümle () nâm çavuşum gönderildi. Buyurdum ki:

Hüküm-i şerîfüm vardukda, sen ki müfettişsin, ma'den-i mezbûrun üzerine varup sana virilen zimem defteri mücebince göresiz. Şimdiye değin ne mikdâr akça tahsîl olunmuşdur ve kimlerden alınmışdur ve alınan akçayı kimler almışdur ve bâkî ne kalmışdur, tamâm hakîkatiyle ma'lûmun oldukdan sonra alınan akçayı kimler aldıysa anlardan tahsîl eyleyüp ve alınmayup zimemde kalan akçayı zimemden tahsîl eyleyüp emîn-i ma'den zimmetlerinde ve rençberden tahsîl eyleyenler zimmetlerinde olan akçaları bî-kusûr tahsîl eyleyüp kimesne zimmetlerinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız. Şöyle ki; bu def'a meblağ-ı mezbûr tahsil olunmayup bâkî koyasız. Sonra sen ki müfettişsin, mes'ûl olursın olursun ve hâsıl olan akçayı der-kîse idüp ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile mu'accelen Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderesiz ve tahsîl olunan akçalar kimlerden tahsîl olunduğın mufassal defter eyleyüp imzâlayup ve mühürleyüp bile gönderesiz ki meblağ-ı mezbûr tahsil olunup Hızâne-i Âmirem'e teslim oluna. Tahrîran fî 14, L., sene: 987.

[216]

482

Kastamonu sancağı beyine ve müfettiş-i Kastamonu kadısına ve Küre-i Mamure mukâtaâtı müfettişi Küre kadısı Mevlânâ Hamza'ya hüküm; Küre-i Mamure mültezimleri Hacı Murad ve Kastun'un muhasebeleri görüldüğünde Hacı Murad'ın muhasebesinde kaydettirdiği akçelerin kanun dışı olup zimmetindeki

mal ve bakırın tahsil edilmesinin istenmesi ve bu hususta mültezimin muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Kastamonı sancağı beğine ve müfettiş-i Kastamonı kâdisına ve Küre-i Ma'mûre mukâta'âtı müfettişi Küre kâdisı Mevlânâ Hamza'ya hüküm yazıla ki:

Siz ki müfettiş-i Tokat ve Kastamonı kâdisısız, Mevlânâ Şemseddîn ve Taşköpri kâdisı Mevlânâ Alâ'eddîn ve Kastamonı nâyibi Mevlânâ Ivaz ile Dersa'âdetüm'e arzlar ve defter gönderüp; Küre-i Ma'mûre mültezimleri olan Hacı Murâd ve Kastun emr-i şerîfle muhâsebeler görildükde mezkûr Hacı Murâd'un elinde bulunan berâtında mahkûk yirler yirleri ve teftîşine getürdüğü ilm-i şerîfde dört yirde hakkı(?) bulunup bî-vakt bir gemi ile bakır gönderüp gemi garkolmağla bin yedi yüz batman bakırı muhâsebesine ziyâde kaydidüp ve muhâsebesinde ihrâcât diyü kayditdüğü akçaların cümlesi hılâf-ı vâkı' olduğu zâhir olduğundan ma'âdâ Küre-i Ma'mûre'nün diyü mühürlerin(?) tamâm yirinde olup lâkin mezbûrân mültezimlerin tezvîr ü telbîse gaybet(?) olmayup ihtilâllerinden kesr eylemişdür ve illâ iltizâmından ziyâde ziyâde* bakır dahlomak mukarrer olup ve mezbûrların ma'dende alâkaları oldukça ihtilâlden hâlî olmayup emîn-i ma'den perâkende almak mukarrer olup ve mîrî bakırdan hayli bakır fûrûht idüp küllî akçaları var iken ızhâr ve iflâs idüp bel'ıyyâtlarından zimmetlerine lâzım gelen mâl virmez diyü almayan(?) kuraya haber virdüklerin i'lâm ve mevâddın beyân eylemişsiz. İmdi husûs-ı mezbûr arzolundukda mezkûr Hacı Murâd'un zimmetine lâzım gelen mâl ve bakırın tahsîli fermânım olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfümle Dergâh-ı Mu'allâm çavuşlarından Rıdvân Çavuş *zîde kadruhû* vardukda mezkûr Hacı Murâd'ı her kande ise buldurdup getürdüp gaybet itmiş ise buldurması lâzım olanlar mezkûr çavuşuma buldurdup getürdüp muhâsebesin hılâf-ı vâkı' kaydeyledüğü yüz seksen yedi bin yüz yigirmi iki akça ve bin yedi yüz [bat]man bakır Hızâne-i Âmire gelüp ve hıfz olunan mevâddı fetvâsı mücebince ve andan ma'âdâ zamân-ı iltizâmalarında zimmetinde ne mikdâr bakır varise kendüsünden talep ü tahsîl itdürdüp virmekte te'allül ü nizâ'lar olursa emlâk ü esbâbından ve kifâyet itmeyeni kefil bi'l-mâllerinden kezâlik anların emlâk ü esbâblarından bi'l-cümle şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan mezkûr çavuşuma bi't-tamâm tahsîl itdürdüp bir akça ve bir habbe bâkî ve ulûfe kodurmayup kat'-ı alâka itdürdüp tekrâr emr-i şerîfüm göndermelü eylemeyesiz ve hâsıl olan bakır ve akçanın mikdârın yazup ve akçayı der-

kîse idüp mezkûr çavuşumla yarar âdemlerinüze gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdüdüp ve bakır dahı vakti ve mevsimi ile gemiye tahmîl ve tahvîl-i cedîdden dahı külli(?) bakır tahsîl idüp ma'an zamânında gönderüp Mahzen-i Âmire'ye teslim itdürüp ve yazup kapuma arz eylesesiz ve zimmetinde olan mâl içün tamâm emlâk ü esbâbı satılup vefâ itmeyeni kefâlesinden tahsîl olunup izhârımız iderlerse mukayyed ü mahbûs mezkûr çavuşumla Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderesiz. İstanbul Zindânı'nda habsolunalar ve bi'l-cümle siz ki mübâşirlersiz, mâlîmun tahsîli bâbında ziyâde ikdâm ü ihtimâm idüp eger mültezim-i mezbûr zimmetinde ve eger kefâlesi zimmetlerinde bir akça ve bir habbe kodurmayup kat'-ı alâka itmeğe sa'y eylesesiz. Meşkûk ve mübhem kazıyye komayasız ve muhtâc-ı arz husûsları karar(?) Dergâh-ı Mu'allâm'a arz arz eylesesiz. Şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fî 14, Şevvâl, sene: 987.

[217]

483

Bursa kadısına hüküm; Hacı İbrahim adlı kişinin, Bursa'da mîrî boyahane boyacısı olup İbrahim Çavuş'un nezareti zamanında hassa kumaş mühimmatı için boyanan ipeğin ihraç edilip meblağın kendilerine ulaşmadan Ahmed Çavuş'a verildiğini ve kendisinden talep edildiğinde vermekte sorun çıkarttığını bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip ihracatın Ahmed Çavuş'tan geri alınması hakkında.

Burusa kâdisına hüküm yazıla ki:

Hacı İbrâhîm nâm kimesne hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; “ben mahmiyye-i Burusa'da vâkı' mîrî boya-hâne boyacısı olup eyle olsa bundan akdem mahmiyye-i mezbûrede hâssa harc emîni olan Dergâh-ı Âlî çavuşlarından İbrâhîm Çavuş'un zamân-ı nezâretinde hâssa kumâş mühimmâtıyçün boyanan ipeğün ihrâcâtı hâssa harc kâtibinün müfredât defterinde mukayyed olup meblağ-ı mezbûr bize dâhıl olmadın emânet-i mezbûr Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Ahmed Çavuş'a virilmeğin hâlâ ihrâcât-ı mezbûreyi nâzır-ı merkûm Ahmed Çavuş'dan talep eyledüğimde “benüm zamânumda vâkı' olmadı” diyü virmekde te'allül idüp bize ziyâde hayf olmışdur. Kâtib defteri mücebince bana vâsıl olmayan ihrâcât olıgelen âdet ü kânûn üzre nâzır-ı mezbûrdan alıvirilmesin talep iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezbûr Ahmed Çavuş ile buni berâber ve kâtib getürdüp mezbûrun müfredât defterine nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup nâzır-ı sâbık İbrâhîm Çavuş'un zamân-ı nezâretinde hâssa kumâş mühimmâtıyçün boyanan ipeğün ihrâcâtı müfredât defteri mücebince mezkûra vâsıl olmayup ve nâzır-ı mezbûrun muhâsebesine dâhıl olmuş değil ise ki bi-hasebi's-şer' sâbit ü zâhir ola. Ol takdîrce kâtib-i mezbûrun ma'mûlün-bih müfredât defteri mücebince lâzım gelen ihrâcâtı mezkûr Ahmed Çavuş'dan aldurup defterine kayditdüresin diyü. Tahrîran fî 16, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

484

Kemer ve Edremid kadılarına hüküm; Hasan Reis adlı kişinin Bursa'daki Sultan Murad Han Evkafı'ndan Edremid kazâsındaki evkafını iltizam edip, iltizamına dâhil olan Gök köyünden birkaç şahsın vefat edip tasarruflarındaki yerlerini tapuya vermek istediğinde Hüseyin adlı kişinin tapuya vermesine mani olup iltizamına ve vakıf malına zarar verdiğini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip tapu hakkı olan yerlerin amel tarafından vakıf için tapuya verilmesi hakkında.

Kemer ve Edremid kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Hasan Re'îs nâm kimesne hâlen Dersa'âdetüm'e âdem gönderüp; “mahrûse-i Burusa'da âsûde olan merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Murâd Hân *tâbe serâhü* Evkâfı'ndan Edremid kazâsında vâkı‘ olan evkâfına ber-vech-i iltizâm âmil olup eyle olsa iltizâmıma dâhıl kazâ-i mezbûreye tâbi‘ Gök nâm vakf karyede Hızır ve Hamza nâm kimesneler fevtolup evlâd-ı zükûrı kalmayup tasarruflarında olan Enarlık dimekle ma'rûf zirâ'at ü harâset olunur yirler kânûn üzre tapuya müstehık oldukda vakıf cânibinden virmek istediğimde mezkûrların hâl-i hayâtlarında vasîsi olan Hüseyin nâm kimesne mâni‘ olur. Bu bâbda elimde sûret-i sicill ve fetvâ-yı şerîfe dahı vardır görölüp vakf içün tapuya virilmesini taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda olan sûret-i sicill ve fetvâ-yı şerîfe nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar fevtolup evlâd-ı zükûrı kalmayup tasarruflarında olan vakf yirler kânûn üzre tapuya müstehık olup şer'le ve kânûnla vakf

câhibinden tapuya virmek lâzım iken hâlâ mezbûr hılâf-ı şer‘ u kânûn bî-vech dahlidüp mâni‘ olduğu vâkı‘ ise ve zikrolunan sûret-i sicillün mazmûnı muvâfık-ı şer‘ olup alâ-vechi'l-hasm bi-hasebi'ş-şer‘i'ş-şerîf sâbit ü zâhir olursa ve fetvâsı da‘vâsına mutâbık ise bu bâbda şer‘le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp ve âmil-i mezbûrun tahvîli içinde kânûn üzre tapuya müstehik olan evkâf-ı mezbûr yirlerin tâlib olanlara vakf için tapuya virdürüp şer‘a ve kânûna muhâlif kimesneye bî-vech te‘allül ü nizâ‘ itdürmeyüp mâl-ı vakfa gadr olmakdan ve hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasız. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 14, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[218]

485

Liva-i Menteşe mukâtaâtı müfettişi Mesevli kazâsından munfasıl Mevlânâ Abdurrahman ve nazır Mehmed'e hüküm; Menteşe mukâtaasına tabi Gökova, Göltepe ve Alayundlu ahalisinin mukâtaaya iltizamlı yarar talipler ararken bir eminin lazım olduğunu ve Hızır adlı kişinin emaneten tayin edilmesini istemeleri ve bu hususta mukâtaaya yarar talip bulunana kadar Hızır'ın emaneten emin olarak tayin edilmesi hakkında.

Livâ-i Menteşe mukâta'âtı müfettişi Mesevle kazâsından munfasıl Mevlânâ Abdurrahmân ve nâzır Mehmed'e hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; Menteşe mukâta'asına tâbi‘ Gökova ve Göltepe ve Alayundlu ahâlîsi sene: 986 Zi'l-hıccesi'nün sekizinden iltizâmıma dâhil olup mukâta'a-i mezbûreye iltizâmlı yarar tâlib bulacaklarken bir emîn lâzım olmağın Hızır nâm kimesne yarar ve kâr-güzâr emânet uhdesinden gelür kimesne olup emânet-i mezbûra yevmî yedi akça ile sadaka buyurılmak recâsına i'lâm itmişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Mukâta'a-i mezbûreye iltizâmlı yarar tâlib yok ise yarar tâlib bulacaklarken arzun mücebince mezkûr Hızır'a ber-vech-i emânet zabtitedüresiz. Lâkin iltizâmlı virmeğın mâlımı alıverir(?) yarar kimesneyi der-uhde itmeğe sa'y idesiz. Tahrîran fî 14, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

486

Bilecik kadısına hüküm; Bilecik kazâsında Ertuğrul Sultan İmareti Evkafı mütevellisi Sefer'in, evkafa kendisinden önce mütevellî olan Kara Yusuf'un tevliyeti zamanında Yazlık köyünü zapt edip hâsıl olan mahsulden vakfa akçe vermediğini bildirmesi ve bu hususta mütevellî muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Bilecik kâdisına hüküm yazıla ki:

Kazâ-i mezbûrede vâkı' merhûm Ertuğrul Sultân Imâreti Evkâfı'na mütevellî olan Sefer hâlâ kapuma arz gönderüp; “evkâf-ı mezbûreye benden mukaddem mütevellî olup ma'zûl olan Kara Yûsuf kendünün zamân-ı tevliyetinde kethudâlık nâmına Yazlık nâm karyeyi zabteyleyüp hâsıl olan mahsûlden vakfa bir akça ve bir habbe virmedükden ma'âdâ Bilecik emîni olan Hakdan ve müddeti tamâm olan kul ve câriye bahâsından küllî mahsûl kabzidüp bel' u ketm itmişdür. Yirlü yirinden muhâsebem görilmek lâzimdür” diyü bildürmişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mezbûr Yûsufı her kande ise buldurup getürdüp ibtidâ-i tevliyetden azıl târîhına gelince görilmeyen zamânının müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı yirlü yirinden olıgelen âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp bâ-husûs muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetine zuhûr iden mâl-ı vakfı bî-kusûr taleb ü tahsîl idüp mâl-ı vakfdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasın diyü. Tahrîran fî 14, L., sene: 987.

[219]

487

Kasaba-i İznik'te merhum Sultan Orhan Medresesi müderrisi Mevlânâ Sinan ve Yalakâbâd ve İznik kadılarına hüküm; Mehemed adlı kişinin İznik'te vaki Hazret Paşa oğlu Mahmut Çelebi Evkafı'na nazır olarak tayin olmasına rağmen evkaf mütevellisi Abdullah'ın birtakım sorunlar çıkartıp nezarete müdahalesini engellediğini bildirmesi ve bu hususta mütevellinin sorun çıkartmasının engellenip gereğinin yapılması hakkında.

Kasaba-i İznik'de merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Orhan *tâbe serâhü* Medresesi Müderrisi Mevlânâ Sinân ve Yalak-âbâd ve İ[z]nik kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Bundan akdem Mehemmed nâm kimesne Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “ben nefsi-İznik'de vâkı‘ Hazret Paşa oğlu Mahmûd Çelebî Evkâfı'na mukaddemâ berât-ı hümayûn ve yevmî beş akça ve yılda müd hinta ve beş müd şa‘îr ve bir müd erz-i çera ile nâzır olup eyle olsa evkâf-ı mezbûreye mütevellî olan Abdullâh, elimde olan berât-ı şerîf mûcebince zikrolunan çeramı bana vermekde te‘allül eylemeğin nezâretten ferâgat idüp âhar tevliyet tâlib olmağla nezâret-i mezbûr Memi nâm kimesneye arz olunup askeri cânibden berât-ı şerîf ihrâc eylemiş. İmdi hâlâ tevliyet bana müyesser olmamağın nezâret-i mezbûr elimde olan berât-ı şerîf mûcebince mukarrer olmasın taleb iderüm” diyü ilam eylemekle Hızâne-i Âmirem'de mahfûz olan evkât defterine nazar olunup görildükde nezâret-i mezbûra yevmî beş akça ve zikrolunan çeraları ile mezbûr Mehemmed'ün üzerinde mukayyed bulunmağın elinde olan berâtı mûcebince nezâreti buna zabt u tasarruf itdürüp mezkûr Memi'ye ve hâricden kimesneye kat‘â dahlitedürmeyüp mâlına cânibden ihrâc olunmuş berât-ı şerîfle amel idüp ve berâtı mûcebince vazîfe ve çerasın evkâf-ı mezbûre mütevellîsinden alıvirüp ve evkâf-ı mezbûrenün nâzır-ı mezbûr ve ehl-i vukûf ma‘rifetiyle görilmeyen zamânun muhâsebelerin müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı yirlü yirinden her sene başka başka muhâsebesin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi'ş-şer‘ her kimün zimmetine mâl-ı vakf sâbit ü zâhir olursa bi-kusûr taleb ü tahsîl idüp ve hâsıl olan akçayı evkâf-ı mezbûre mütevellîsine teslim itdürdüp ve görülen muhâsebe ve müfredât defterlerin imzâlayup ve mühürleyüp Dergâh-ı Mu‘allâm'a gönderüp ve yazup bildüresin diyü sene: 985 Zi'l-hıccesi'nün ikinci günü târîhlı müverrah hükm-i şerîf virilmiş imiş. Hâlen mezkûr Mehemmed Südde-i Sa‘âdetüm'e gelüp; “mütevellî-i mezbûr elimde olan berât ve zikrolunan emr-i şerîf mûcebince vazîfem ve çeralarım vermekde te‘allül eyledüğünden ma‘âdâ nezâret-i mezbûreye beni dahlitedürmeyüp zulm ü hayf eylemişdür. Emr-i sâbık mûcebince hakk u adl üzre görölüp zulm ü hayf olmasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi Hızâne-i Âmirem defterine mürâca‘at olundukda nezâret-i mezbûr vech-i meşrûh üzre mezkûr Mehemmed'ün üzerinde olduğu mukayyed bulunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Husûs-ı mezbûr emr-i sâbıkum mûcebince bir def‘a şer‘le görölüp faslolunmuş değil ise ber-mûceb-i emr-i şerîf lâzım geleni icrâ idüp mütevellî-i mezbûrı emr-i şerîfüme muhâlif te‘allül ü nizâ‘ itdürmeyüp müttetik(?) cüz‘î

ve küllî husûs nâzır-ı mezbûr ma‘rifetiyle görölüp bu husûs için tekrâr kapuma şikâyeteye gelmeli eylemeyesiz diyü.

[220]

488

Liva-i Menteşe’de vaki havâss-ı atika mukâtaâtı müfettişi Tatya kadısı Mevlânâ Muslihuddin’e ve mukâtaât-ı mezbûre nazırı Mustafa’ya hüküm; Peçin memlehasında satılan mîrî memlehanın akçelerinin reayadan talep edilmesi ve reayanın ödemede değersiz akçe kullanıp mîrîye zarar vermeleri ve bu hususta değersiz akçe yerine hakiki akçelerin kullanılıp mîrî mala zarar verilmesinin engellenmesi hakkında.

Livâ-i Menteşe’de vâkı‘ havâss-ı atika mukâta‘âtı müfettişi Tatya kâdısı Mevlânâ Muslihuddîn’e ve mukâta‘ât-ı mezbûre nâzırı Mustafa’ya hüküm yazıla ki:

Sen ki nâzırsın müfettişsin, sâbıkâ Bozöyük kâdısı Mevlânâ Bâyezîd ile hâlâ kapuma arz gönderüp; “havâss-ı hümayûn Peçin Memlehası mukâta‘asına sene: 985 vâkı‘ Ağustos evvelinden üç yıl on dört yük akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olan () gelüp tahvîlim içinde fûrûht olunan memlaha-i mîrînün akçaların re‘âyâdan talep eylediğimde irsâliyyeye birer akça virmeyüp her biri kırık akça virmeğin ben dahı almayup kuzâta mürâca‘at eylediğimde “bâzârlarda râyic olan akçayı al, nâkıs eyleme” diyü her biri ruhsat virmeyüp alınan akçaların on beş ve yigirmi bir dirhem çeküp benden mîrî nüzzâr(?) almayup her bin akçanın tebdîline üç dört yüz akça virüp tebdîl itdürüp bana ziyâde hayf olmuştur. Re‘âyâdan dahı yâveran(?) ile alınup veyâhud sahîhü'l-ayar akça tedârük(?) itdürilmesiyçün emr-i şerîf recâsına arz iderüz” diyü tazarru‘ eyledükde fi'l-hakîka kazıyye vech-i meşrûh üzre olmağın emr-i şerîf sadaka buyurılmak recâsına ilam eylemişsin. İmdi husûs-ı mezbûr sene: 987 Şevvâli’nün on birinci günü arz olundukda kem-ayâr akça alınmayup sahîhü'l-ayar akça alınmak fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa gereği gibi mukayyed olup taht-ı müfettişlikde muhkem tenbîh ü nidâ itdüresiz ki min-ba’d emr-i şerîfûme muhâlif kırık ve kem-ayâr akça isti‘mâl eylemeyüp sahîhü'l-ayar akça isti‘mâl eyleyüp ol vechile mâlîma gadr itmeyeler ve itdürmeyesiz. Ba‘de’t-tenbîh eslemeyüp emr-i şerîfe muhâlif kırık ve kem-

ayâr akça isti‘mâl idenleri isimleri ve işti‘hârları ile yazup kapuma arz idesiz ki sonradan emr-i şerîfûme ne vechile sâdır olursa mûcebi ile amel oluna. Ammâ; bu bâbda ziyâde basîret üzre olup ve hayf olmakdan be-gâyet hazer idesiz diyü. Tahrîran fî 18, Şevvâlî'l-mûkerrem, sene: 987.

489

Mukâtaât müfettişi Mevlânâ Hacı İlyas'a ve Demirci ve Sındırgı kâdîlarına ve kabz-ı mal Hamza Çavuş'a hüküm; Ahmed adlı kişinin, Demirci kazâsına tabi Öksüzlü nehrinin kenarına birkaç şahsın bostanlar kurup nehri yolundan saptırıp kendi bostanlarını sulayıp mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususta nehrin yolunu bozanların menedilip mîrî çeltik mahsulüne zarar verilmesinin engellenmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hacı İlyâs'a ve Demürci ve Sındırgı kâdîlarına ve kabz-ı mâl Hamza Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Ahmed nâm kimesne hâlâ Südde-i Sa‘âdetüm'e gelüp; “ben Demürci kazâsına tâbi Öksüzlü nâm nehre re‘îs ve ber-vech-i iltizâm ayak âmili olup eyle olsa nehr-i mezbûrun üsti yanına Demürci kazâsı re‘âyâsından ba‘zı kimesneler gelüp fuzûlî bostânlar ihdâs idüp mîrî nehri harkından sapdurub kendü bostânların suvarmağla mîrî çeltüğe zarar ve mâl-ı mîrîye gadr olmuşdır. Şer‘le görölüp men‘ olunmasın taleb iderüm. Bu bâbda elimde sûret-i sicill dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda bunun elinde olan sûret-i sicill nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp şer‘le göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup re‘âyâ-yı mezbûr mîrî çeltük zirâ‘at olunugelen yirlerün üsti yanına fuzûlî bostân zirâ‘at idüp mîrî nehri harkından sapdurub kendü bostânlıkların suvarmağla mîrî çeltüğe zarar müterettib olduğı vâkı‘ ise ve zikrolunan sûret-i sicillün mazmûnı muvâfık-ı şer‘ olup alâ-vechî'l-hasım sâbit ü zâhir olur ise men‘ u def‘ idüp mîrî çeltük mahsulüne gadr olmakdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasız. Eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 20, L., sene: 987.

[221]

Liva-i Ankara mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Muhyiddin'e hüküm; Ankara sancağındaki cendere, simsariye ve boyahane mukâtaası iltizam emini Mahmut'un ve David adlı Yahudi'nin tahvilleri içinde bazı ayak amilleri ve tımar erbabının zimmetlerindeki bakiyeleri vermekte sorun çıkartıp iltizamlarına ve mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmeleri ve bu hususta ayak amilleri ve tımar erbabının muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilip hazineye gönderilmesi hakkında.

Livâ-i Ankara mukâta'âtı müfettişi Mevlânâ Muhyiddîn'e hüküm yazıla ki:

Livâ-i Ankara'da vâkı' cendere ve simsâriye ve boya-hâne mukâta'asına sene: 984 Ramazânı'nun yigirmi altısından üç yıla 90 merre 100.000 akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olup teslimâtından ma'âdâ zimmetlerinde küllî bâkîleri olan Mahmûd nâm kimesne ve David nâm Yehûdî hâlâ Südde-i Sa'âdetüm'e âdem gönderüp; "tahvîlimiz içinde ba'zı ayak âmillerinün kıst-ı iltizâmlarından ve erbâb-ı tîmârün resm-i tamgadan zimmetlerinde küllî bâkîleri olup hâliyâ tahvîlimiz tamâm olmağla virmekde te'allül idüp iltizâmımıza zarar ve mâl-ı mîrîye gadr iderler. Şer'le görülüp müteveccih olanlardan tahsîl olunup hâsıl olan akçayı şart-ı iltizâmımız mücebince dâhıl-i hazîne olmasın taleb iderüz" diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfümle Dergâh-ı Mu'allâm çavuşlarında Mehemmed Çavuş vardukda, bir ân ve bir sâ'at te'hîr ü terâhî itmeyüp mezkûrân mültezimlerin tahvilleri içinde ayak âmilleri olanları her kande ise mezkûr çavuşuma buldurdup getürdüp görilmeyen zamânlarının müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı mezkûrân mültezimler ve ehl-i vukûf ma'rifetleriyle yirlü yirinden âdet ü kânûn üzre muhâsebelerin görüp ber-müceb-i muhâsebe ve kıst-ı iltizâm zimmetlerine lâzım gelen mâl-ı mîrîyi kendülerinden talep idüp virmekde te'allül iderlerse emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bî-kusûr mezkûr çavuşuma talep ü tahsîl itdürdüp ve bundan ma'âdâ mezkûrân mültezimlerin iltizâmlarına dâhıl ve tahvîl ü târîhlarına âyid ü râci' tüccâr zimmetinde resm-i tamga ve sâyir mîrîye âyid rûsûmdan dahı ne mikdâr mâl-ı mîrî kalmış ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih olanlardan bî-kusûr talep ü tahsîl eyleyüp mâl-ı mîrîden kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve mezkûrân mültezimlerin kıst-ı iltizâmlarından kendü zimmetlerine

lâzim gelen mâlımı dahı kendülerden taleb idüp virmekde te'allül iderlerse emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden cümle mâlımı şer'le ve kânûn ile müteveccih olanlardan mezkûr çavuşuma bî-kusûr ve lâ-kusûr tahsîl itdürüp ve bu def'a alâkaların kat' ve nizâ'ların ber-taraf idüp tekrâr emr-i şerîfüm göndermeğe muhtâc ve meşkûk ve müştebih bir mâdde kodurmayasız ve hâsıl olan akçayı sen ki müfettişsin, alup der-kîse idüp ve görilen muhâsebe ve müfredât defterlerinde imzâlayup ve mühürleyüp şart-ı iltizâmları mücebince mezkûr çavuşum ve mezkûrân mültezimler ve yarar âdemlerinüz ve kifâyet kadarı hısâr-erenleriyle ta'cîl ale't-ta'cîl gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idüp avk u te'hîr ihmâl ü müsâhele hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idesiz. Şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fi 16, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[222]

491

Bursa kadısına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Yenişehirli Mehmed Çavuş'a hüküm; Yenişehir'de vaki merhum Reyhan Paşa Zaviyesi mütevellisi Seyyid Mehmed'e önceki mütevellilerin muhasebelerini görmesi için emir verilmesi ve bu hususta mütevellilerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Bursa kâdisına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Yenişehirli Mehmed Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; kasaba-i Yenişehir'de vâkı' merhûm Reyhan Paşa Zâviyesi'ne mütevellî olan Seyyid Mehmed sâbıkâ olan mütevellîlerin muhâsebeleri görilmek için emr-i şerîf ibrâz etmekle ber-müceb-i emr-i şerîf mütevellî-i sâbıkâ Muharrem ihzâr olundukda “sâbıkâ mütevellî olan Abdurrahmân nâm kimesnenün zamân-ı tevliyetinden vakfın beş bin yüz beş akçam kalmışdur” diyü tahsîli için emr-i şerîf ibrâz eylemeğin mezbûr Abdurrahmân dahı ihzâr olunup su'al olundukda “zamân-ı tevliyetimde meblağ-ı mezbûrı mahrûse-i Burusa'da vâkı' müşâhere câbîsi olan Mehmed dahı havâle itmiş idüm. Eyle olsa meblağ-ı mezbûrı alup kabz eyledüğinden ma'âdâ evkâf-ı mezbûreye sonra mütevellî olduğunda bin sekiz yüz otuz bir akça dahı

almışdur” diyü cevâb virmeğin mezbûr Muharrem “câbî-i mezbûr Mehmed'den havâle olunan akçadan içinde iki bin dokuz yüz altmış akça alup gaybet eylemekle bâkîyesi zimmetinde kalmışdur” diyü cevâb virmeğin emr-i şerîf mücebince evkâf kâtibinün müfredât defterlerine mürâca‘at olundukda meblağ-ı mezbûr mezkûr Muharrem'ün bî-kusûr makbûzı olduğu mukayyed bulunmağın mezbûr Muharrem “câbî Mehmed'den aldığım akçanın iki bin dokuz yüz altmış akçasından ma‘âdâsı ve bir bahâsından kendü akçamdur” diyü nizâ‘ eyledüğün i‘lâm eylemişsin. İmdi mütevellî-i sâbıkda Abdurrahmân'un sene: 982 Rebî‘u'l-âhırî'nün guresinden sene: 983 Muharremi gâyetine gelince Hızâne-i Âmirem'e getürdüğü muhâsebe defterine nazar olundukda 6.849 akça mezkûr Muharrem'ün müşâhere ve mukâta‘ât câbîsi Mehmed yedinde muhâsebe-i mâziye deyni için makbûz olup ve mezkûr Mehmed'ün sene: 983 Saferî'nün guresinden sene-i mezbûre Şa‘bânî'nun gâyetine gelince getürdüğü muhâsebede 1.831 akça dahı sene: 981 târîhında mezkûr Muharrem zamânından edâ-i deyn kaydolunduğı mukayyed bulunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezkûr Muharrem'i zikrolunan akça için te‘allül itdürmeyüp ma‘mûlün-bih muhâsebe defterine muhâlif emr-i şerîfüme mugâyir iş itdürmeyüp mâl-ı vakfa hazer olmakdan ihtirâz idesiz. Tahrîran fî 12, Şevvâl, sene: 987.

492

Amasya sancağı beyine ve Amasya’da vaki merhum Sultan Bayezid Han İmareti Evkafı olan yerlerin kadılarına hüküm; Evkaf mütevellisi Abdüllatîf’in, vakfın sınırı dâhilinde olan bazı köylerin öşür tahsiline bazı tımar erbabı, yaya ve müselleme taifesi ve sairlerinin müdahalede bulunup vakıf malına zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususta vakıf köylerine dışarıdan müdahalenin menedilip vakıf malına zarar gelmesinin engellenmesi hakkında.

Amâsiyye sancağı beğine ve Amâsiyye’de vâkı‘ merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Bâyezîd Hân *tâbe serâhü* İmâreti Evkâfı olan yirlerün kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Evkâf-ı mezbûre mütevellîsi olan Abdüllatîf kapuma arz gönderüp; “evkâf-ı mezbûreden ba‘zı kurânun vilâyet defteri ve vakıf-nâmeleri mücebince mu‘ayyen ü mümtâz sınırı dâhilinde olup mâ-tekaddemden vakf için zabtolunugelen yirleri ba‘zı erbâb-ı tîmâr ve yaya ve müselleme tâyifesi ve gayriler “bizüm yirlerimizdendür” diyü

bir tarîkıla toprak kâdîlarına hükmitdürüp vâkı‘ olan öşürleri hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter ve vakıf-nâme-i hümâyûn kendüleri alup ekl ü bel‘ eylemekle mâl-ı vakfa küllî zarar olmuşdur” diyü bildürmüş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, siz ki toprak kâdîlarısız, bu husûsa her birinüz bi-nefsihî mukayyed ve münâze‘un-fih olan yirlerün üzerine varup bu bâbda huzûrı lâzım olanı ihzâr ve mütevellî-i mezbûr ile berâber ve kapumdan ihrâc olunmuş sahîh mühürlü vilâyet defteri sûretine ve vakıf-nâme ve sahîh sınır-nâme-i hümâyûna nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup münâze‘un-fih olan yirler vilâyet defteri mücebine mâ-tekaddemden öşr ve rüsûmı vakf için zabtolunugelen karyelerün mu‘ayyen ü mümtâz sınırı dâhilinde olup vechen mine'l-vücûh âhardan dahlolunmak îcâb eylemez iken hâlâ mezbûrân sipâhîler ve piyâde ve müselleme tâyifesi ve gayriler “bizüm yirlerimizdür” diyü bir tarîkıla hükmitdürmekle hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter ve vakıf-nâme-i hümâyûn dahlidüp vakfa âyid olan öşürleri alup bel‘ eyledükleri vâkı‘ ise ki bi-hasebi’ş-şer‘i’ş-şerîf sâbit ü zâhir ola ba‘de’s-sübût şer‘le vakfa âyid olan öşrin teveccüh idenlerden bî-kusûr vakf için mütevellîsine zabtitdürüp min-ba‘d vakfun yirlerine hâricden kimesneye dahlitdurmeyüp mâl-ı vakfa zarar gelmekden be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasız. Tahrîran fî 17, Şevvâl, sene: 987.

[223]

493

Mukâtaât müfettişi Amasya kadısı Mevlânâ Muslihuddin’e hüküm; Amasya vilayetine tabi Budaközi, Keskin, İnallı ve Kalecik kazâlarında güherçile kârhanelerini iltizam edip sonrasında vefat eden Hanifi adlı kişinin oğullarından Ali, Mehmed ve Hamza’nın babalarının iltizamını kabul idüp yeteri kadar kefil verip işe başlamak istediklerini bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip kanunen gereğinin yapılması hakkında.

Mukâta‘ât müfettişi Amâsiyye kâdîsı Mevlânâ Muslihuddîn'e hüküm yazıla ki:

Vilâyet-i Rûm'da vâkı‘ olan mîrî güherçile kâr-hâneleri müfettişi Mecidözi kâdîsı Mevlânâ Alâ’eddîn hâlâ kapuma arz gönderüp; vilâyet-i mezbûreye tâbi‘ Budaközi ve Keskün ve İnallı ve Kal‘acık kazâlarında güherçile kâr-hânelerin ihdâs idüp Erzurum bölüğüne ıtlâk olmak için anda olan emrine bedel 10.000 akça tîmâr virilmek şartıyla

Hanîfî nâm kimesne sene: 983 Rebî'ü'l-âhırî gurresinde üç üç* yıla 500 kintâr güherçileye iltizâm idüp eline berât-ı şerîf virilmişidi. Mezkûr Hanîfî vefât idüp oğullarından Alî ve Mehmed ve Hamza nâm kimesneler gelüp iki sene dahı hatmolunmak üzre babalarına fermân olunan 10.000 akça tîmâr kendülerin olmak şartıyla babalarının iltizâmın kabûl idüp berât-ı âlî-şân virilmişken ferâgat itmeyen Alî nâm kimesne Dîvân-ı Hümâyûn'a gelüp kendüye ibtidâdan 3.000 akça tîmâr olmak şartıyla sene: 986 Şa'bânı gurresinden üç yıla 400 kintâr güherçileye iltizâm idüp şartıyla talebi üzre berât-ı hümâyûn virilmişidi. Hâlâ mezbûr Hanîfî'nün oğullarından Alî ve Mehmed ve Hamza ve Abdülgaffâr nâm kimesneler güherçile müfettişi olan Mecidözi kâdîsı Muhyiddîn ve âmillerinün arz mücebince elli kintâr güherçile dahı ziyâde ile zikrolan kâr-hâneleri sene: 986 Şa'bânı gurresinden bir yıl dahı hatmolunmak şartıyla dört seneye 450 kintâr güherçileye ber-vech-i iştirâk iltizâm iderler. Ol şartıyla ki babalarının güherçile masrafı için mukâta'âtdan kabzeyledüğü 50.000 akça bedel güherçile işlemeden mîrîden bir akça kabzitmeyeler ve mîrîden her kintâra yüz otuzar akça harc viresinler ve yirler ve iltizâmlarına cevâb virdüklerinden sonra babalarına fermân olunan 10.000 akça tîmâr-ı mezbûr oğullarına sadaka oluna ve tahvîlleri içinde ziyâde iderlerse şartları mukarrer ola ve kifâyet mikdârı yarar kefiller virdükden sonra mübâşeret eylemek üzre inâyet recâsına i'lâm eylemiş. İmdi husûs-ı mezbûr sene: 987 Şevvâli'nün on üçüncü günü arz olundukda yirlü yirinden teftîş olup târîh-ı mezbûrdan yiri zabtidenler ne mikdâr güherçile işletdirmüşlerdür görilüp arz olunmak fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, husûs-ı mezbûra bi-nefsihî mukayyed olup emr-i şerîfüm üzre yirlü yirinden ve ehl-i vukûfdan onat vechile teftîş ü tefahhus idüp târîh-ı mezbûrdan beri mukâta'a-i mezbûr zabtidenler ne mikdâr güherçile işletdirmişlerdür ve cihât-ı mezbûr için re'âyâdan "ırgadiye ve uzdan(?)" diyü ne mikdâr akça cem' itmişlerdür, niçedür? Aslı ve hakîkati ile tamâm ma'lûmun oldukdan sonra mufassal ü meşrûh vukû'ı üzre yazup kapuma arz idesiz ki sonradan emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mücebi ile amel oluna diyü ve bi'l-cümle mâlımı re'âyâyı enfa'yla amel eyleyesiz diyü. Tahrîran fî 13, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[224]

Amasya kadısına ve Amasya’da âsûde olan merhumun şehzadeler türbe-i şerifeleri evkafı mütevellisi Mustafa’ya hüküm; Şehzade türbelerinde Kuran-ı Kerim cüzlerinin on dokuz kişi tarafından tilavet olunmasına rağmen Ramazan ve Kasım adlı kişilerin yeni bir cüz ortaya koyup vakıf malına zarar vermeleri ve bu hususta cihat emininin menedilip vakıf malına zarar gelmesinin engellenmesi hakkında.

Amâsiyye kâdîsına ve nefis-i Amâsiyye’de âsûde olan merhûmun şehzâdeler türbe-i şerîfeleri evkâfı [mütevel]lîsi Mustafa’ya hüküm yazıla ki:

Sen ki mütevellîsin, Dergâh-ı Mu‘allâm’a arz gönderüp; türbe-i mezbûrede tilâvet olunan eczâ-i şerîfe yüz yıldan ziyâde bu ana gelince on dokuz nefer olup ve şart-ı vakfın dahı vech-i meşrûh üzre mukayyed iken hâlâ “vakfın vüs‘ati vardır” diyü hılâf-ı vâkı‘ Ramazân nâm şerîr bir cibâyet ve Kâsım nâm nâyib bir cüzü ihdâs itmekle mâl-ı vakfa küllî zarar eyledükleri ecîlden ihdâs olunan cihât ref‘ olmak recâsına i‘lâm eylemişsin. İmdi Hızâne-i Âmirem’de olan cihât defterine nazar olundukda yigirmi nefer eczâ savn-ı mukayyed bulunup buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa gereği gibi mukayyed olup göresiz. Fi’l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise şart-ı vâkıf mücebince olan eczâ-i şerîf tilâvet olup hılâf-ı şart-ı vâkıf cihâtı ref‘ idüp min-ba’d vakfa muhâlif emîn-i cihâta vazîfe virmeüyü bu bâbda mâl-ı vakfa enfa’sı ile amel itdüresiz diyü. Tahrîran fî 15, Şevvâli’l-mükerrem, sene: 987.

495

Tahvil-i sabıkda livâ-i Hamid ve Teke mukâtaâtı nazırı olup fevtolan Sefer’in bakâyâsı müfettişi Muğla kadısı Mevlânâ Seyyid Ahmed ve Karahisar, Eğirdir ve Pavlu kadılarına hüküm; Abdi adlı kişinin Hamid sancağında vaki Ballı nahiyesinde çeribaşı olup mîrî hizmetini yerine getirmesine rağmen Ali ve Mehmed adlı kişilerin çeribaşılığına sebepsiz yere müdahalede bulunup zaptına mani olduklarını bildirmesi ve bu hususta çeribaşıya başkalarının müdahale etmesinin engellenmesi hakkında.

Tahvîl-i sâbıkda livâ-i Hamîd ve Teke mukâta‘âtı nâzırı olup fevtolan Sefer’ün bakâyâsı müfettişi Muğla kâdîsı Mevlânâ Seyyid Ahmed ve Karahısâr ve Eğirdir ve Pavlu kâdîlarına hüküm ki:

Abdî nâm kimesne kapuma gelüp; “ben berât-ı şerîfle Hamîd sancağında vâkı‘ Ballu nâhiyesinde çeribaşı olup mîrî hıdmete vâkı‘ oldukda edâ-i hıdmet idüp yoklama defterlerinde dahı mevcûd kaydolunmuşken hâlen Alî ve Mehmed nâm kimesneler çeribaşılığımâ bî-vech dahlidüp zabtımâ mâni‘ olurlar. Bu bâbda elimde berât-ı şerîf dahı vardır” diyü bildürdi. İmdi Hızâne-i Âmirem defterlerine mürâca‘at olundukda zikrolunan çeribaşılık mezbûr Abdî’nün üzerinde mukayyed bulunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi’l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûr bi’l-fi’l berât-ı şerîf ile çeribaşı olup edâ-i hıdmet iderlerken mezkûrlar hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir berât-ı şerîf ve emr-i hümayûn çeribaşılığa dahlidüp zabtına mâni‘ oldukları vâkı‘ ise ki bi-hasebi’ş-şer‘i’ş-şerîf sâbit ü zâhir ola men‘ u def‘ idüp bunun elinde olan berât-ı âlî-şânûm mücebince çeribaşılığa kemâ-kân zabtitdürüp mezkûrları dahlitdurmeyesiz. Eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 16, L., sene: 987.

[225]

496

Karaman vilayeti mukâtaâtı müfettişi Mevlânâ Nuh’a hüküm; Mukâtaât nazırı İshak’ın Larende kazâsına tabi Virancık suğlası yakınlarında Kay köyü civarındaki bazı yerlerin suğla yeri olduğuna dair kavga edildiğini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Vilâyet-i Karaman mukâta‘âtı müfettişi Mevlânâ Nûh’a hüküm yazıla ki:

Vilâyet-i mezbûre mukâta‘âtı nâzırı İshak hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm’a arz gönderüp; “Lârende kazâsına tâbi‘ Vîrâncık suğlası kurbinde Kay nâm karye civârında ba‘zı yirler “suğladur” diyü nizâ‘ olmak ile bundan akdem nâzır Mustafa yedinden vârid olan emr-i şerîfde mahall-i mezbûrenün üzerine varup göresiz. Nizâ‘ olunan yirlerde kırk gün su yatduğı mukarrer ise “kânûn-ı kadîm üzre mîrî içün münâsefe aldurasız” diyü fermân olunmağın ber-müceb-i emr halî üzerine varılup hâssa-i suğla zirâ‘atcileri etraf-ı kurâ ahâlîsinden su’al olundukda kadîmden hâssa suğlalara cârî olan nehrün suyu mukaddem mahall-i mezbûreye uğrayup birinci gün ihâta ve tuğyân itdükden sonra kadîm olan suğlalara gidüp mahall-i mezbûrda üç ay mikdârı ve dahı ziyâde yatup sonra zirâ‘at olundukda “sâyir suğla terekesi gibi i‘lâm-ı mahsûl hâsıl olur” diyü alâ-tarîkı’ş-şehâde

haber virdüklerinde zirâ'at iden Vîrâncık ve Kay nâm karye ahâlîsi dahı mahall-i mezbûrede ol mikdâr zamân su yatduğına mutasarrıflar olup ve lakin kırk yıldan berü münâsefe viregeldük didüklerinden gayri cevâb-ı şer'îleri olmayup muhtâc-ı arz olmağın vukû'ı üzre arzolundu" diyü i'lâm itmişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa bi-nefsihî mukayyed olup ihzâr-ı husamâ ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup hâssa suğlalara cârî olan nehir mukaddemâ mahall-i mezbûreye uğrayup kânûn üzre kırk gün ve dahı ziyâde su yatup bi'l-cümle mahall-i mezbûrede hâsıl olan terekeden kânûn üzre münâsefe alınmak îcâb ider ise bu bâbda şer'le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp mâl-ı mîrîye gadr olmakdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olasın ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fi 6, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

497

Karaman vilayeti mukâtaâtı müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh'a hüküm; Larende mirabı iltizam emini Sinan'ın, Larende ahalisinden öşr-i gallat ve resm-i mirab talep ettiğinde bazı kişilerin vakfa ait olan mescit ve camiinin öşr-i gallat ve resm-i mirabdan muaf olduğunu söyleyip vermediklerini ve Larende kazâsına tabi Göderegözü ve Yenice köyü ahalisinin de vermekte sorun çıkarttıklarını bildirmesi ve bu hususun görülüp kanun gereğince öşr-i gallat ve resm-i mirabın tahsil edilip mal-ı mîrîye zarar gelmesinden kaçınılması hakkında.

Vilâyet-i Karaman mukâta'âtı müfettişi Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh'a hüküm yazıla ki:

Hâlen mukâta'ât-ı mezbûre nâzırı olan Bahşayış Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; Lârende mîr-âbına sene ber-vech-i iltizâm emîn olan Sinân nefis-i Lârende ahâlîsinden öşr-i gallât ve resm-i mîr-âb talep eyledükde ba'zı kimesneler "bu mescid ve câmi' vâkıflarıdır" diyü sûret-i defter ibrâz eyleyüp ba'zı evkâfların sûret-i defterlerinde öşr-i gallât ve resm-i mîr-âb ayni ile mu'âf kaydolunup lâkin mescid ve câmi' vâkıflarında kaydolunmayup ve Lârende kazâsına tâbî' Göderegözü ve Yenice nâm karye ahâlîsi dahı vâkı' olan bostân ve bağların ve ekinlerin mîr-âbın ile suvarup su intifâ' olan yirlerden hayli mahsûl hâsıl olup resm-i mîr-âb ile talep olundukda "biz viregelmedük" diyü te'allül ü nizâ' iderler. Görilüp olgelen âdet ü kânûn ve vilâyet defteri mücebince

öşr-i gallât ve resm-i mî-râb alınmak için emr-i şerîf recâsına i'lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan tefahhus idüp şer'le göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup defter-i cedîd-i hâkânîde sarâhaten mu'âf kaydolunmayup üzerlerine öşr-i gallât ve resm-i mîr-âb kaydolunup ve kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ mîr-âbını alinugelen yirler zirâ'at ü harâset eyleyen kimesneler vilâyet defteri mücebince olıgelen âdet ü kânûn üzre mîrîye âyid ü râci' öşr-i gallât ve resm-i mîr-âbiyelerin virmekde te'allül eyledükleri vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola. Ol takdîrce mültezim-i mezbûre dahı iltizâmına dâhıl ve tahvîl târîhına âyid ü râci' ol asıl kimesnelerün öşr-i gallâtı ve resm-i mîr-âbiyelerin olıgelen âdet ü kânûn ve vilâyet defteri mücebince kemâ-kân zabtitedürüp şer'a ve kânûna muhâlif ve defter-i cedîd-i hâkânî ve olıgelmiş mugâyir kimesneye bî-vech te'allül ü nizâ' itdürmeyüp mâl-ı mîrîye gadr olmakdan be-gâyet hazer idüp eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 6, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[226]

498

Tire, Birgi ve Ayasluğ kadılarına ve mukâtaât müfettişi Sulu kazâsından munfasıl Mevlânâ Abdurrahman'a hüküm; Birgi ve tevabi mukâtaası mültezimi Mehmed'in, Yüzenikurtlu(?) adlı hâssa çeltik yerlerini Birgi'de sakin Mehmed kethüdanın iltizamı hususunda sorun çıkartıp zulmettiğini bildirmesi ve bu hususta kanuna aykırı davranan kethüdanın menedilmesi hakkında.

Tire ve Birgi ve Ayasluğ kâdîlarına ve mukâta'ât müfettişi Mesevle kazâsından munfasıl Mevlânâ Abdurrahmân'a hüküm yazıla ki:

Hâlâ Birgi ve tevâbi'ı mukâta'asına ber-vech-i iltizâm mültezim olan Mehmed hâlâ Dersa'âdetüm'e âdem gönderüp; "mukâta'a-i mezbûreye tâbi' Yüzenikurtlu(?) nam hâssa çeltük yirinde sâbıkâ Siyâvuş kethudâsı olup Birgi'de sâkin Mehmed kethudâ mücerred kendüsi ekl ü bel' eylemek için zikrolunan çeltük yirlerinde şimdiye değin kendüye tâbi' âdemlerine noksân üzre iltizâma alıvirüp mezbûrun hıdmetinden(?)

âhardan kimesneler ziyâde ile tâlib olurlar. İmdi hâlâ bu senede hâsıl olan çeltüğü mezbûrun âdemlerine virmeyüp kendüm zabteylemekle Mûsâ nâm âdemisini gönderüp ben anda hâzır değil iken on iki bin sekiz yüz akçalık mîrî çeltüğü alup gitmekle mezbûrdan zikrolunan çeltüğün bahâsın taleb eyledüğüm için bana garaz idüp eşkıyâdan ba'zı kimesneleri yanına alup “sen bundan akdem vâkı’ olan Acem seferinde Pâdişâhî'nün hazînesi yazılup zâyi’ olan bir kîse altını sen bulup bel’ eyledün” diyü üzerime şâhid-i zûr ikâmet eylemek ister, hayfdur. Şer’le görölüp zulm ü hayf olunmamasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp göresiz. Fî'l-vâkı’ kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezbûr zikrolunan târîhda yolda mâl bulmayup ve didükleri mâldan haberi ve âgâhı olmayup ve şer’le üzerine sâbit ü zâhir olmamışken hâlâ merkûm kethudâ buna arz eylemekle tezvîre ve telbîse sülûk idüp ol vechile bunı rencîde eyledüğü vâkı’ ise ki bi-hasebî's-şer'î's-şerîf sâbit ü zâhir ola men’ u def' idüp şer’a ve kânûna muhâlif kimesneye iş itdürmeyüp zulm ve hayf olmakdan tezvîr ü telbîs ve şühûd-ı zûrdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî’ olasız. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz. Tahrîran fî 10, L., sene: 987.

499

Mukâtaât müfettişi Uşak kadısı Mevlânâ Fazlullah’a ve nazır Ahmed’e hüküm; bac-ı bazar-ı Uşak ve tevabi mukâtaası mültezimi Nazar’ın tahvili içinde bac-ı bazar-ı Uşak mukâtaasına ayak amili olup firar eden Muhib’in zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesinin istenmesi ve bu hususta ayak amilinin muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilip kalan kısmın kefilinden tahsil edilmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişi Uşşâk kâdîsı Mevlânâ Fazlullâh'a ve nâzır Ahmed'e hüküm yazıla ki:

Hâlen kapuma arz gönderüp; tahvîl-i sâbıkda bâc-ı bâzâr-ı Uşşâk ve tevâbî'ı mukâta'asına 560.000 akçaya mültezim olup teslîmâtından ma'âdâ zimmetinde 300.000 akça bâkîsi olan Nazar'un tahvîli içinde bâc-ı bâzâr-ı Uşşâk mukâta'asına ayak âmili olup zimmetinde 90.000 akça bâkî olan Muhib firâr idüp hiç bir vechile ele girmesi

mümkin olmamağın hâlen zikrolunan bâkî merkûmun emlâk ü esbâbından vefâ itmeyeni on bin akça zarar mâlına kefil olan İbrâhîm bin Hacı nâm kimesneden emîn-i mezbûrun mîrîye olan deyni için tahsîl olunmasına emr-i şerîf recâsına i'lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup ise mezbûr Muhib'i her kande ise şer'le buldurması lâzım olanlara buldurup getürdüp iltizâmı mücebince zimmetine lâzım gelen mâlımı kendüsünden emlâk ü esbâbından ve bi'l-cümle şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan taleb ü tahsîl idüp ism-i mâl ıtlâk olunur nesnesi kalmadukda bâkî kalan mâlımı sicill mücebince kefil bi'l-mâllerinden kezâlik iken dahı emlâk ü esbâbından ve bi'l-cümle şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan taleb ü tahsîl idüp mâlımdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayup bu def'a alâkasın kat' ve nizâ'ın ber-taraf idüp bu husûs için tekrâr emr-i şerîfüm gönderilmeğe muhtâc meşkûk ve müştebih bir mâtde komayasız ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fi 13, Ş., sene: 987.

[227]

500

Mukâtaât müfettişi Tokat kadısı Mevlânâ Şemseddin'e hüküm; Çorum, Karahisar ve Karahisar-ı Develi hâsları mültezimi Gülâbî'nin tahvili içinde kendisine ait olan mahsulden Çorum sancağı beyi Mahmud Bey'in yirmi bin dört yüz akçe mahsulü zapt edip iltizamına ve mal-ı mîrîye zarar verdiğini bildirmesi ve bu hususta muhasebelerin teftiş edilip kanuna göre gereğinin yapılması hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Tokat kâdîsı Mevlânâ Şemseddîn'e hüküm yazıla ki:

Çorum ve Karahısâr-ı Develü hâslarına sene: 984 Ramazânı'nun on dördünden üç yıla mültezimler olup teslîmâtından ma'âdâ zimmetinde 210.803 akça bâkîsi olan Gülâbî Dersa'âdetüm'e gelüp; "tahvîlim içinde bana âyid ü râci" olan mahsulden ol zamânda Çorum sancağı beğı olan Mahmûd Beğ yigirmi bin dört yüz akça mahsul kabzeyleyüp mâl-ı mîrîye gadr ve iltizâmıma zarar olmuşdur. Mîr-i mezbûr her karyeden ne mikdâr

mahsûl kabzeylemişdür elimde müfredât defteri olduğundan ma'âdâ sûret-i sicill dahi vardır" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda merkûmun elinde olan müfredât defterine ve sûret-i sicill ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp şer'le göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise ve zikrolunan sûret-i sicill mazmûnı muvâfık-ı şer' olup alâ-vechi'l-hasım sâbit ü zâhir olursa ol takdîrce mîr-i merkûmun iltizâmı içinde kendüye âyid ve tahvîl târîhına râci' olan mahsûlden ne mikdâr mahsûl kabzeylemişdür ve kabz eylediğı mahsûli bir def'a edâ eylemişdür yoğsa zimmetinde mi kalmışdur? Tamâm aslı ve sıhhati ve hakîkatı üzre ma'lûmunuz olduğdan sonra vukû'ı üzre mufasssal ü meşrûh yazup Dersa'âdetüm'e arz idesin. Sonradan emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mûcebi ile amel oluna diyü. Tahrîran fî 12, Şevvâli'l-mûkerrem, sene: 987.

501

Vilayet-i Rum'un atik nazırlarına müfettiş olan Tokat kadısı Mevlânâ Şemseddin'e hüküm; Zile kadısı Abdülkerim'in önceden Sonisa kadısı iken güherçile ihracatı için mukâtaâtan bir miktar akçe alıp Sonisa güherçilesi mültezimi Ali'nin tahvilinde bir miktar güherçileyi Mahzen-i Amire'ye teslim ettiğinin güherçile nazırı Zaim Mustafa'ya bildirilmesi ve bu hususta Abdülkerim'in muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Vilâyet-i Rûm'un atik nâzırlarına müfettiş olan Tokat kâdîsı Mevlânâ Şemseddîn'e hüküm yazıla ki:

Hâlâ Zile kâdîsı olan Abdülkerîm bundan akdem Sonisa kâdîsı iken güherçile ihrâcâtı içün mukâta'âtdan 40.000 akça kabzidüp Sonisa güherçilesi mültezimi Alî tahvîlinden 24 kıntâr ve seksen lodra güherçileyi Mahzen-i Âmirem'e teslîm idüp ve otuz kıntâr güherçile nâzırı olan Za'îm Mustafa'ya i'lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm ile () vardukda mezbûr Abdülkerîm'i getürdüp mültezim olan Alî muvâcehesinde muhâsebesin görüp zikrolunan 40.000 akça fetk-i(?) mukâta'alardan ve kiminün tahvîlinden alınmışdur ve ne mikdârları güherçileye sarfolunmuşdur; tamâm aslı ve sıhhati üzre ma'lûmunuz olduğdan sonra ba'de'n-nazar kâdî-ı mezbûr

Abdülkerîm zimmetinde ne mikdâr akça bâkî lâzim gelürse bî-kusûr tahsîl itdürüp zimmetinde bir akça ve bir habbe ve görilen güherçile muhâsebesin dahı imzâlayup ve mühürleyüp Hızâne-i Âmirem'e gönderüp teslim itdüresin ve kazıyye ne vechile olduğın mufassal ü meşrûh yazup kapuma arz idesin. Şöyle bilesin diyü. Tahrîran fî 15, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[228]

502

Akçay ve Satılmış ve Terme kadılarına hüküm; Akşehir kazâsına tabi Avcı köyü ahalisinden Musa'nın, emin ve amillerin hâsıl ettikleri terekelerin tahsilinde sorun çıkartıp zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususta emin ve amillerin öşür tahsilini kanuna göre yapıp ahaliye zulümlerinin engellenmesi hakkında.

Akçay ve Satılmış ve Terme kâdılarına hüküm yazıla ki:

Akşehir kazâsına tâbi' Avcı nâm karye ahâlîsi tarafından Mûsâ nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; “emîn ve âmillerimiz olanlar zirâ'at ü harâset itdüğimiz hâsıl eyledüğimiz terekeyi gelüp aynî ile tereke itmeyüp üzerimizde kalup sonradan narh-ı rûzîden ziyâde akçalarımız ve müft ü meccânen yim ü yimeklerimizi alup zulm ü hayf iderler” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mezbûr karye ahâlîsinün muvâcehelerinde muhkem tenbîh ü te'kîd idesiz ki zirâ'at ü harâ[set] idüp hâsıl eyledükleri terekeleri harman üzerinde ta'sîr itdürüp mîrîye âyid olan öşri aynıyla tereke aldurup karyelerinde der-anbâr itdürüp hayâtı zamânı oldukda kânûn üzre akreb bâzâra aldurup karyelerinde der-anbâr itdürüp hayâtı zamânı oldukda kânûn üzre akreb bâzâra iletürüp hılâf-ı kânûn üzerlerine kodurmayup akça taleb itdüresiz müft ü meccânen yim ü yimeklerin aldurmayup lâzim oldukları yim ü yimeklerin ve narh-ı rûzî üzre aldurup akçaların ashâbına alıvirüp hılâf-ı şer'-ı şerîf kimesneye zulm ü te'addî itdürmeyesiz. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 15, Şevvâl sene: 987.

503

Karahisar sancağı piyade müsellemleri muharririne hüküm; Barçınlu kazâsına tabi Devletoglanı köyündeki dört ocak müsellemlerinin Yaverdi(?) şaphanesinde hizmetlerini yerine getirmelerine rağmen muharririn kendilerini müsellemler olarak kaydedip zulmettiğini bildirmeleri ve bu hususta şap hizmetinde olanlara başka hizmet teklif edilmemesi hakkında.

Karahısâr sancağı piyâde müsellemleri muharririne hüküm yazıla ki:

Barçınlu kazâsına tâbi‘ Devletoglanı nâm karyede vâkı‘ Yağız ve Aslan ve Esenbeğ ve İlbeğ ve cerîme demekle ma‘rûf dört ocak müsellemleri hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; biz kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ Yaverdi şâb-hânesine her sene beş yüz kıntâr şâb işleyügelüp ol mukâbeledede müsellemler subaşları âhar hıdmet teklif idegelmeyüp ve “mevkûfcılar dahı dahleylemeye” diyü elimizde selâtîn-i mâziye ahkâm-ı şerîf olmağın sen ki muharrirsın, defter-i cedîd-i hâkânîye şâb hıdmetin kaydıtmeyüp girü müsellemler kaydeylemek istediğün i‘lâm eyleyüp ve sene: 983 Zi'l-hıccesi'nün on dördüncü günü târîhli müverrah livâ-i Kûtâhiyye mukâta‘âtı müfettişi Uşşâk [Kâdisı] Mevlânâ Ca‘fer ve Barçınlu kâdîlarına hıtâben “şâb hıdmet itdürüp olıgelmişe muhâlif sâyir hıdmet teklif itdürmeyesiz” diyü emr-i şerîf ibrâz eylemeğın Hızâne-i Âmirem defterlerine mürâca‘at olundukda mezbûrlar emr-i hümayûnla şenâ‘ati oldukları ecîlden on beş yıldan berü yoklama defterinde dahı mevcut kaydolunmuş bulunmamağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup kadîmden müsellemlük hıdmeti idüp sonra emr-i şerîfümle şâb hıdmetinde teklif olunugelmeyüp ve mevkûfcılar ocakları hâsıllarına dahlidegelmemişler ise defter-i cedîde müsellemler kaydıtmeyüp şâb hıdmetine kaydidüp bir dürlü dahı eylemeyesiz diyü. Tahrîran fî 15, Şevvâli'l-mükerrem sene: 987.

[229]

Ahkâm-ı şehr-i Şevvâli'l-mükerrem sene: 987 el-cüzü's-sâlis

504

Kefe nazırına hüküm; Azak muhafazasında olan kalite reislerinden Mehmed Reis canibinden Ahmed'in, kalite neferatının mevaciblerinin Osmanî hesabıyla verilmesi için ellerinde emir olmasına rağmen nazırın ulufelerini vermediğini

bildirmesi ve bu hususta kale neferatının mevaciblerinin mukâtaât mahsulünden verilmesi hakkında.

Kefe nâzırına hüküm yazıla ki:

Azak muhâfazasında olan kalite re'îslerinden Mehmed Re'îs cânibinden Ahmed nâm kimesne kapuma gelüp; kalite-i mezbûrede olan seksen nefer kürekci ve on dört nefer âlâtçı ve azebân tâyifesinden re's ile beş nefer kimesnenün sene: 986 târîhında vâkı' olan mevacibleri "Osmânî hıسابı üzre anda olan mahsûlâtdan virile" diyü elimize emr-i şerîf virilmiş iken hâlâ sen ki nâzırsın, zikrolunan emr-i şerîf mücebince ulûfelerin virmediğün i'lâm eyledi. İmdi buyurdum ki:

Hüküm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ref' ve zikrolunan târîhda emr-i şerîf mücebince mezbûrların olan mevacibleri bir def'a virilmiş değil ise emr-i sâbıkum mücebince kendülerine vâsıl olmadan mevaciblerin mukâtaât mahsûlinden alıvirüp ve tereke kaydidesiz diyü. Tahrîran fî 18, Şevvâl, sene: 987.

505

Kefe sancağı beyine ve mukâtaât müfettişi Kefe kadısı Mevlânâ Kemal'e ve Kefe mukâtaâtı nazırı Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Seydi Çavuş'a hüküm; Kefe Kalesi dizdarının, kalenin Yakup kavisi yakınlarındaki bir kulesinin ve şaphane kavisi yakınlarındaki üç kemer yerinin yıkılıp tamire muhtaç olduğunu bildirmesi ve bu hususta harap olan yerlerin masrafının tahmin edilip gerekli tamiratın yapılması hakkında.

Kefe sancağı beğine ve mukâtaât müfettişi Kefe kâdısı Mevlânâ Kemâl'e ve Kefe mukâtaâtı nâzırı Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Seydî Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Siz ki mîr-i mezbûr ve mevlânâ-yı merkûmsız, hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; Kefe Kal'ası dizdârı Mustafa gelüp; "kal'a-i mezbûrenün Ya'kûb kavsi kurbinde vâkı' olan bir kulesi ve bir şâb-hâne kavsi kurbinde üç kemer yiri yıkılıp ve bir şâb-hâne kubbesi harâbe müşrif olup ve ba'zı yirlerin ta'mîre muhtâc olmuşdur" diyü haber virmeğün ehl-i vukûf ve yarar mi'mâr ile üzerine varılıp "tahmîn-i sahîh ile tahmîn olundukda elli dört bin akça ile ber-vech-i istihkâm niyâz olunur" diyü haber virdüğün

i'lâm eylemişsin. İmdi husûs-ı mezbûr sene: 987 Şevvâli'nün on birinci günü arz oldundukda ta'mîr olunmak fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, zikrolunan harâbeyi üslûb-ı sâbık ve istihkâm üzre ta'mîr ü termîm itdürüp tahmîn olunan elli dört bin akçayı mukâta'a-i mezbûre mahsûlinden sarf ve müfredâtıyla defter itdürüp tamâm oldukdan sonra âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp imzâlayup ve mühürleyüp Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderüp ve yazup bildüresiz diyü. Tahrîran fî 21, L., sene: 987.

506

Müfettiş-i Tokat kadısına ve Şeyhli kadısına hüküm; Sincanlı kazasına tabi Çatöyük köyündeki merhum Sinan Paşa Evkafı mütevellisi Sinan'ın, otuz seneden beri muhasebesini vermediğinin bildirilmesi ve bu hususta Dergâh-ı Âlî müteferrikalarından Ali'nin marifetiyle muhasebesinin görülüp zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesi hakkında.

Müfettiş-i Tokat kâdîsına ve Şeyhlü kâdîsına hüküm yazıla ki:

Merhûm Sinân Paşa'nun Sincanlı kazâsına tâbi' Çatöyük nâm karyede vâkı' evkâfına Sinân nâm kimesne otuz yıldan ziyâde mütevellî olup lakin hazîne defterinde mahalli bulunmağın mütevellî oladan berü Hızâne-i Âmirem'e muhâsebesin virmedüğü istimâ' olduğu ecîlden mukaddemâ tevliyetden ref' olunmuşken sâl-be-sâl muhâsebesin görüp Hızâne-i Âmirem'e teslim eylemek şartıyla tevliyeti sene: 987 Cemâziye'l-evveli'nün beşinde mukarrer olmuşdı. Ol zamândan berü mezbûr Sinân'un şartı üzre zamânından henüz bir varak muhâsebesi gelmemegiñ buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm ile Dergâh-ı Âlî müteferrikalarından eyledüp nâhiyesinde sakın Ali *zîde kadruhû* ma'rifetiyle mezbûr Sinân'un ibtidâ-i tevliyetinden bu zamâna gelince görilmiş muhâsebelerin kâtibinün müfredât defterinden ve yirlü yirinden ehl-i vukûf ve mezra'a(?) ma'rifetiyle her senenün başka başka muhâsebelerin görüp imzâlayup ve mühürleyüp müfrâdat defteri ile kapuma gönderesiz ve mütevellî-i mezbûrun istikâmeti ve sakameti ne yüzdendür ma'lûmun olduğu üzre ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi dahı yazup kapuma arz idesiz ve evkâf-ı mezbûrenün ahvâli ve mütevellîsinün muhâsebesi isti'mâl üzre görülüp Hızâne-i Âmirem'e gelmiş ise mühimmâtdan olmuşdur. Ana göre

bâb-ı ikdâmda taksîrât olunmaya itmeye bu def'â görölüp Bâb-ı Sa'âdetüm'e gönderülmesine ihtimâm idesiz, ihmâl itmeyesiz. Tahrîran fî 22, Şevvâl, sene: 987.

[230]

507

Eskiil kadısına hüküm; Mutaş köyünden Receb'in piyade ve piyade oğullarından olmayıp havâss-ı hümayûn reayası ve reayası oğullarından olup vaki olan hukuk ve rûsumunu havâss-ı hümayûn eminlerine ve amillerine ödemesine rağmen Eskiil kazâsı yayabaşısının kendisinin piyade oğlu olduğunu söyleyip rencide ettiğini bildirmesi ve bu hususta reayaya kanuna aykırı müdahalede bulunan yayabaşının menedilmesi hakkında.

Eskiil kâdisına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi' Mutaş nâm karyeden Receb nâm kimesne kapuma gelüp; “ben piyâde ve piyâde oğullarından olmayup ve elimde piyâde yirlerinden yir olmayup vilâyet defterinde mukayyed havâss-ı hümayûn re'âyâsı ve re'âyâsı oğullarından olup vâkı' olan hukûk u rûsumumızı olıgelen adet ü kânûn üzre vilâyet defteri mücebince havâss-ı hümayûn emînlerine ve âmillerine mîrî içün edâ ider iken hâlâ kazâ-i mezbûre yayabaşısı olan () “sen piyâde oğlısın” diyü beni bî-vech rencide ider, hayfdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp şer'le göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûr vilâyet defterinde mukayyed piyâde ve piyâde oğullarından olmayup ve elinde piyâde çiftliklerinden çiftlik olmayup kadîmî hâssa re'âyâsı ve re'âyâsı oğullarından olup vâkı' olan hukûk u rûsumun olıgelen âdet ü kânûn üzre vilâyet defteri mücebince mîrî içün ümenâya edâ ider iken hâlâ mezbûr yayabaşı hılâf-ı şer' u kânûn ve mugâyir defter-i hümayûn bî-vech dahlidüp rencide eyledüğü vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola men' u def' idüp şer'a ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olasın. Şöyle ki; bu bâbda hılâf-ı şer' u kânûn nesnesin dahı almış ise ba'de's-sübût girü alıvirüp bu husûs içün tekrâr kapuma şikâyet gelmelü eylemeyesin. Eslemeyenleri

sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 17, Şevvâl, sene: 987.

508

Ayazmend kadısına hüküm; Gömice/Gömce köyünden birkaç şahsın sipahi raiyyeti ve raiyyeti oğullarından olmayıp mütekait sipahi-zadelerden olup vaki olan hukuk ve rüsûmlarını mütekait eminlerine ödemelerine rağmen köy sipahisinin kendilerinden tekrar hukuk ve rüsûm talep edip zulmettiğini bildirmeleri ve bu hususun teftiş edilip mezbûrlara kanuna aykırı müdahalede bulunan sipahinin menedilmesi hakkında.

Ayazmend kâdisına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi‘ Gömice/Gömce nâm karyeden Yûsuf ve Nasûh ve İlyâs nâm kimesneler kapuma gelüp; “biz vilâyet defterinde mukayyed sipâhî ra‘ıyyeti ve ra‘ıyyeti oğullarından olmayup sahîh mütekâ‘ıd sipâhî-zâdelerden olup vâkı‘ olan hukûk u rüsûmumuzu olıgelen adet ü kânûn üzre mütekâ‘ıd emînlerine edâ eyledüğimizden sonra karye-i mezbûre sipâhîsi dahı tekrâr hukûk u rüsûm taleb idüp zulm ü hayf ider” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezbûrlar vilâyet defterinde mukayyed sipâhî ra‘ıyyeti ve ra‘ıyyeti oğullarından olmayup sahîh mütekâ‘ıd sipâhî-zâdelerden olmağla vâkı‘ olan hukûk u rüsûmların olıgelen âdet ü kânûn üzre mütekâ‘ıd emînlerine edâ ider iken hâlen karye-i mezbûr sipâhîsi olan kimesne toprağında zirâ‘at ü harâset eyledükleri terekeden öşrin alduktan sonra hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i hümayûn tekrâr hukûk u rüsûm taleb eyledüğü vâkı‘ ise ki sâbit ü zâhir ola men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasın. Eslemeyenleri sekidüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 22, Şevvâl, sene: 987.

[231]

509

526

Kastamonu sancağı beyine ve livâ-i Kastamonu ve Kangırı mukâtaâtı müfettişi Kastamonu kadısı Mevlânâ Hamza'ya ve Küre-i Mamure mukâtaâtı müfettişi Küre kadısı Mevlânâ Vildan'a hüküm; Küre-i Mamure mukâtaâtı iltizam emini Hacı Murad'ın, emir gereğince Küre-i Çayan/Çapan taifesinin mîrî masraflarını teftiş ettiğinde zimmetlerindeki mîrî bakırı saklamak için kendisine düşmanlık yapıp yedi bin batman bakırı üzerine yükleyip zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip Küre-i Çayan/Çapan taifesinin zimmetlerindeki bakırın tahsil edilip hazineye teslim ettirilmesi hakkında.

Kastamonı sancağı beğine ve livâ-i Kastamonı ve Kangırı mukâta'âtı müfettişi Kastamonı kâdîsı Mevlânâ Hamza'ya ve Küre-i Ma'mûre mukâta'âtı müfettişi Küre kâdîsı Mevlânâ Vildan'a hüküm yazıla ki:

Sâbıkâ Küre-i Ma'mûre mukâta'âtına ber-vech-i iltizâm emîn olan Hacı Murâd hâlen mektûb gönderüp; “bu kullarını emr-i şerîf muktezâsınca teftîş eyledüklerinde mîrî masâriflerinde bu mikdâr mâl sarfolunmuşdı” diyü Küre-i Çayan/Çapan tâyifesi zimmetlerinde olan mîrî bakırı ketmeylemek için bana garaz idüp makbûzım değil iken yedi bin batman bakırı üzerime tahmîl eyledüklerinde zikrolunan yedi bin batman bakırın içinden üç bin batman bakırın havâlesi olan Rıdvân Çavuş yırlü yirin gösterüp bâkî kalan dört bin batman bakırın dahı yırlü yirin göstermek üzere iken beni der-zencîr idüp bana ziyâde zulm ü hayf eylemişlerdür. Husûs-ı mezbûr şer'-ı şerîf üzre görölüp Küre-i Çayan/Çapan zimmetlerinde olan bakırı şer'le müteveccih olanlardan tahsîl ve havâleye teslîm idüp bundan ma'âdâ zimmetinde bâkî kalursa yevmî işledüğim üç zenbûre gelen mahsûlin her kim havâle olursa teslîm eylemek için emr-i şerîf sadaka buyurılmak recâsına i'lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa gereği gibi mukayyed olup bi-nefsihî mültezim-i mezbûrî didüğü Küre-i Çayan/Çapan tâyifesiyle berâber ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezbûrân Küre-i Çayan/Çapan mültezim-i mezbûrun tahvîli içinde makbûzları olan bakırı ketmeylemek için ol vechile şirret ü şekâvete sülûk idüp virmekte te'allül eyledükleri vâkı' ise bi-hasebi's-şer' sâbit ü zâhir ola. Ol takdîrce ba'de's-sübût şer'le zimmetlerine ne mikdâr bakır ve akça zuhûr iderse kat'â mecâl ve ruhsat virmeyüp mültezim-i mezbûrun mîrîye olan deyni için taleb ü tahsîl itdürüp hılâf-ı şer' u kânûn

ve bî-vech kimesneye te'allül ü nizâ' itdürmeyesiz ve sen ki müfettişsin, hâsıl olan akçayı ve bakır alup mültezim-i mezbûrun mîrîye olan deyni için zabtitdürüp sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdüresiz ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz ve mültezim-i mezbûr zimmetine bel'ıyyâtından zuhûr iden akçayı dahı bî-kusûr tahsîl eyleyüp virmekde te'allül iderse emlâk ü esbâbından tahsîl idüp zimmetinde bir akça ve bakır bâkî kodurmayasız. Andan ma'âdâ kesrden bâkî kalan bahâsı(?) dahı emlâk ü esbâbından ve kefâlesinden tahsîl olunmağa vefâ eylemez ise işledüğü üç zenbûrekden hâsıl olan bakır deyni için zabteylemeyesiz ve bi'l-cümle bu def'a mültezim-i mezbûrun zimmetinde eger nakdiyyeden ve eğer bakırdan bâkî kodurmayasız. Tahrîran fî 22, Şevvâl, sene: 987.

510

Mukâtaât müfettişine ve Tire kadısına hüküm; Tire kazâsına tabi Büyük ve Küçük Manol köylerinde mutasarrıf olan Zaim Mustafa'nın, diyar-ı şarka ferman olunan sefer-i hümayûndan dönerken vefat etmesi üzerine ambardaki zeamet mahsulü ve Büyük Manol'daki evlerinin vârislerine intikal edip mîrî için zaptına lüzum yokken ümena ve ummalın kanuna aykırı olarak muhallefata müdahale edip zulmetmeleri ve bu hususta vârislerin Dîvân-ı Hümayûn'a gelip verasetlerini ispat edip haklarına ulaşmaları hakkında.

Mukâta'ât müfettişine ve Tire kâdîsına hüküm yazıla ki:

Osmân Halîfe bin Îsâ nâm kimesne hâlen Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "Tire kazâsına tâbi' Büyük Manol ve Küçük Manol nâm karyelerden yiğirmi sekiz bin akça ze'âmete mutasarrıf olan Mustafa nâm za'im diyâr-ı şarka fermân olunan sefer-i hümayûndan gelir iken fevtolup tahvîl ü târîhine âyid olan der-anbâr ze'âmet mahsûli ve müteveffâyı mezbûrun Büyük Manol'da vâkı' mülk evleri zevcesi olan Perî bint-i Abdullâh ve sulbiyye kızı olan Âyişe nâm hâtûnlar intikâl idüp mîrî için zabtolunmak icâb eylemez iken hâlâ ümenâ vü ummâl hılâf-ı şer' u kânûn ve bî-vech mezkûrelere âyid olan mahsûlâta dahlidüp rencîde iderler. Ben mezkûrelerin vekîl-i şer'ıyyeleriyüm. Bu bâbda elimde sûret-i sicill dahı vardur. Şer'le görölüp zulm ü hayf olmamasın taleb iderüm" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda bunun elinde olan sûret-i sicille nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup münâze'un-fih olan mahsûl za'im-i mezbûrun tahvîl ü târîhine âyid ü râci' olup hâl-i hayâtında der-anbâr olmuş olup kânûn üzre mîrî için zabtolunmak îcâb eylemez ise vekîl-i mezbûr ma'rifetiyle vâkı' olan mahsûl ve sâyir emlâki müfredâtıyla defter idüp ve hâsıl olan tereke ve zikrolunan emlâk sûk-ı sultânîde beyne't-tâlibîn mezâd idüp hakk-ı karârın buldukdan sonra tâlibler üzerinde mukarrer idüp ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp mühürleyüp müfredât defterlerin imzâlayup ve mühürleyüp vekîl-i mezbûrı yarar âdemlerinüz ile Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderüp ve yazup bildüresiz ki vâris olanlar gelüp Dîvân-ı Hümâyûn'da kâdî-askerlerüm mahzarlarında ve kapum beytül-mâlcilerüm ve defterdarlarum muvâcehesinde isbât-ı verâset idüp hak müstehıkkına vâsıl ola. Tahrîran fi 22, Şevvâl, sene: 987.

[232]

511

Hüve.

Mukâtaât müfettişi Mevlânâ İlyas ve Demirci ve Sındırgı kadılarına ve kabz-ı mal Hamza Çavuş'a hüküm; Demirci kazâsına tabi Öksüzlü nehrine reis ve iltizamla ayak amili olan Ahmed'in nehrin önceki mültezimi Bani adlı zimmînin çeltik ve tohumu ziyan edip mal-ı mîrîye zarar verdiğini bildirmesi ve bu hususta mültezimin muhasebesinin teftîş edilip zimmetindeki malın tahsil edilmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişi kazâsından munfasıl Mevlânâ İlyâs ve Demürce ve Sındırgı kâdîlarına ve kabz-ı mâl Hamza Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Ahmed nâm kimesne kapuma gelüp; “ben Demürce kazâsına tâbi Öksüzlü nâm nehre re'îs ve iltizâmla ayak âmili olup eyle olsa tahvîlim içinde nehr-i mezbûreye bundan mukaddem âmil ve re'îs olan Bânî nâm zimmî zamân-ı mübaşeretinde kabzeyledüğü çeltüğü ve tohumı zâyî' u telef idüp mîrîye zarar ve bana hayf olmuştır. Yirlü yirinden görölüp zimmetine lâzım gelen mâl-ı mîrî tahsîl olunup taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Kazıyye i'lâm oldundığı gibi olup bir def'a muhâsebesi görülmüş değil ise mezbûr her kande ise buldurup getürdüp zamân-ı mübaşeretinde kabzeyledüğü çeltüğü ve çeltük tohumun yirlü yirinden yoklayup ekl [ü] bel' olunmuş ne mikdâr nesne var ise şer'le her kimden müteveccih olursa bî-kusûr taleb ü tahsîl eyleyüp kimesne zimmetinde nesne bâkî kodurmayup nehr-i mezbûrun tohumun bî-kusûr zuhûra getüresiz. Mîrîye zarar olmakdan be-gâyet hazer idesiz ve muhtac-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 17, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

512

Liva-i Kastamonu ve Kangırı mukâtaât müfettişi Kastamonu kadısı Mevlânâ Vildan'a hüküm; Küre-i Mamure'den Yusuf bin Sevindik adlı kişinin, Kangırı sancağı mevkufatına ve boyahane, mütekait sipahi ve sipahi-zade ve ehl-i beratın adet-i ağnam, resm-i ağıl ve beytûlmal mukâtaasını iltizam eden Turmuş'un üzerinden mukâtaayı alıp kabul ettiğini ve yarar kefiller verdiğini bildirmesi ve bu hususta mezkûr Yusuf'un kefillerinin teftiş edilip iltizamının deftere kaydedilmesi hakkında.

Livâ-i Kastamonı ve Kangırı mukâta'âtı müfettişi Kastamonı kâdısı Mevlânâ Vildan'a hüküm yazıla ki:

Nefs-i Küre-i Ma'mûre'den Yûsuf bin Sevindük nâm kimesne hâlâ Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; "livâ-i Kangırı mevkûfâtına ve livâ-i mezbûrede vâkı' boya-hâne(?) ve mütekâ'id sipâhî ve sipâhî-zâde ve ehl-i berâtun âdet-i ağnam ve resm-i ağıl ve beytû'l-mâl mukâta'ası tevârîh-ı muhtelifi ile üç yıla 760.000 akçaya ber-vech-i ber-vech-i* iltizâm Turmuş nâm kimesne uhdesinde olup hâlâ tahvîli tamâm olmağın yâve mukâta'a-i mezbûrenün tahvîl-i cedîdden yigirmi bin akça ziyâde ile üç yıla cem'an 780.000 akçaya iltizâm ve kabûl iderüm ve zarar mâla kifâyet kadarı yarar ve mâldâr kefiller viresiz" diyü inâyet recâ eylemeğin buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa gereği gibi mukayyed olup göresiz. Mezkûr Yûsuf yarar ve mâldâr mün'im ü mütemevvil ve mukâta'a zabtına mâlumun ve edâsına kâdir kimesne olup mukâta'a-i mezbûreye bundan dahı ziyâde ile tâlib yoğsa şart-ı iltizâm üzre zarar mâla kifâyet kadarı yarar ve mâldâr u mün'im ve yirlü ve yurtlu ve

mütemevvil kefil ve müzekkîlerin alup kendünün ve kefil bi'l-mâlinün isimlerin ve iştiârların ve sâkin oldukları karyeleriyle sebt-i sicill idüp sûret-i sicill ihrâc idüp imzâlayup ve mühürleyüp Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderüp ve yazup bildüresiz ki iltizâmı mukâta'a defterine kaydolundukdan sonra zabtı içün berât-ı hümayûnum virile bî-berât mukâta'a zabt itdürmeyesiz. Ammâ; mültezim-i mezbûrun kefâlesi husûsında ziyâde ihtimâm idüp müflis ü medyûn ve âhar mukâta'aya ve mültezime alâkaları ve kefâletleri olmakdan ve gâybâne ve âhar isimli kefil yazılmakdan ve kefilî nâyibe aldurmakdan be-gâyet hazer idüp bi'z-zât mukayyed olup şöyle ki; mültezim-i mezbûr tahvîl âhırinde mukâta'adan kesr idüp kefâleye mürâca'at olundukda mâl-ı kefâlet tahsîli mümkün olmaya vâkı' olan kesr kefil el-ândan ta'yîn itdürülür bilmiş olup ana göre tasarruf intibâh üzre olup bâb-ı ikdâm ü ihtimâmda dakîka fevteylemeyesiz diyü. Tahrîran fi 17, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[233]

513

Keskin ve Kalecik kazâsından müfrez diğer Keskin kadılarına hüküm; Keskin kazâsına tabi Toprakpınarı köyünden Mürüvvet Fakih'in Karaman hâsları reayası ve reayası oğullarından olmayıp sipahi raiyyeti olup vaki olan hukuk, rûsum ve cürm-i cinayetinip sipahiye ait olmasına rağmen Karaman hâsları mültezimlerinin kanuna aykırı bir miktar altınını alıp zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususun teftiş edilip sipahi raiyyetine başkalarının müdahalesinin menedilmesi hakkında.

Keskün ve Kal'acık kazâsından müfrez diğer Keskün kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Keskün kazâsına tâbî' Toprakpınarı nâm karyeden Mürüvvet Fakih nâm kimesne kapuma gelüp; “ben Karaman hâsları re'âyâsı ve re'âyâsı oğullarından olmayup vilâyet defterinde mukayyed karye-i mezbûre sipâhîsi ra'ıyyeti olup ve karye-i mezbûre ze'âmet olmağla vâkı' olan hukûk u rûsum ve cürm-i cinâyetimiz sipâhî-i mezbûra âyid ü râci' olup ve vechen mine'l-vücûh mîrî cânibinden dahlolunmak icâb eylemez iken hâlâ Karaman hâsları mültezimleri olan Danyel ve Bolad ve Mustafa “senün oğlun Hasan fevtolan Ali'ye virmişidi” diyü hılâf-ı şer' u kânûn bilâ-ma'rifet-i kâdî mezbûr Mustafa on beş altunum ve merkûm Bolad yedi altunum alup zulm ü hayf

eylemişlerdür. Şer‘le görölüp bilâ-sebebe alınan hakkımı taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hüküm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus eyleyüp şer‘le göresiz. Fi‘l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezbûr Karaman hâsları re‘âyâsı ve re‘âyâsı oğullarından olmayup vilâyet defterinde mukayyed karye-i mezbûre sipâhî sipâhîsi ra‘ıyyeti olup vâkı‘ olan cürm-i cinâyetlerine ve chen mine‘l-vücûh mîrî cânibinden dahlolunmak îcâb eylemez ise hâlâ mezkûrân emînler hılâf-ı şer‘ u kânûn ve bilâ-ma‘rifet-i kâdî ve bî-vech ve bilâ-sebebe ol mikdâr akçaların aldıkları vâkı‘ ise ki bi-hasebi‘ş-şer‘i‘ş-şerîf sâbit ü zâhir ola ba‘de’s-sübût alınan altunların teveccüh idenlerden alıvirüp bu husûsıyçün tekrâr şikâyet e gelmelü eylemeyesiz. Eslemeyüp inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 16, Şevvâli‘l-mükerrem, sene: 987.

514

Sultanönü ve Eskişehir kadılarına hüküm; Eskişehir kazâsına tabi Asyalar köyünden birkaç şahsın piyade ve piyade oğullarından olmayıp Bursa’da vaki merhum Sultan Bayezid Han İmareti Evkafı reayası ve reayası oğullarından olup hukuk ve rûsumlarını ödemelerine rağmen piyade subaşı Hüseyin’in piyade olduklarını söyleyip zulmettiğini bildirmeleri ve bu hususta vakıf reayasına kanuna aykırı müdahale edenlerin menedilmesi hakkında.

Sultânöni ve Eskişehir kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Eskişehir kazâsına tâbi‘ Asyalar nâm karyeden Abbâs ve Hızır Abdülfettâh ve Nigar Hân ve Bekîr nâm kimesneler kapuma âdem gönderüp; “biz piyâde ve piyâde oğullarından olmayup ve elimizde piyâde çiftliklerinden çiftlik ve yirler olmayup defter-i cedîd-i hâkânîde mukayyed Burusa’da vâkı‘ merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Bâyezîd Hân *tâbe serâhü* İmareti Evkâfı re‘âyâsı ve re‘âyâsı oğullarından olup vâkı‘ olan hukûk u rûsumumuzu olıgelen âdet ü kânûn üzre vakf için edâ ider iken hâliyâ piyâde subaşı olan Hüseyin “siz piyâdesüz” diyü hılâf-ı şer‘ u kânûn mugâyir defter-i vilâyet rencîde ider, hayfdur. Bu bâbda elimizde vilâyet defteri sûreti ve sûret-i sicill dahı vardır” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve ellerinden olan sûret-i sicille ve kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet vilâyet defteri sûretine nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar piyâde ve piyâde oğlu oğullarından olmayup ve piyâde çiftliklerinden ellerinde çiftlik ve yirler olmayup vilâyet defterinde mukayyed evkâf-ı mezbûre re'âyâsı ve re'âyâsı oğullarından olup vâkı' olan hukûk u rüsûmların olıgelen âdet ü kânûn üzre vakf için edâ ider iken hâlâ mezbûr babası(?) Mehmed celb-i mâl için “siz piyâdesüz” diyü hılâf-ı şer' u kânûn mugâyir defter-i vilâyet dahlidüp rencîde eyledüğü vâkı' ise ve zikrolunan sûret-i sicillün mazmûnı muvâfık-ı şer' olup alâ-vechi'l-hasım sâbit ü zâhir olursa men' u def' idüp şer' ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz. Şöyle ki; bu bâbda hılâf-ı şer' u kânûn bî-vech ve bilâ-sebeb nesnelerin dahı almışlar ise ba'de's-sübût girü alıvirüp bu husûs için tekrâr şikâyete gelmelü eylemeyesiz. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 18, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[234]

515

Liva-i Teke, Hamid ve Alanya mukâtaâtına nazır olan müteveffa Sefer'in ve sonradan nazır olan Mehmed'in bakâyâsı tahsiline müfettiş olan Muğla kadısı Mevlânâ Seyyid Ahmed ve kabz-ı mal olan Mustafa Çavuş'a hüküm; Teke sancağı mevkufatı mültezimi Mahmud'un, Bilecik Madeni hizmetindeki müsellemlerin ocak hâsıllarının mevkufa ait olmasına rağmen Abdurrahman adlı kişinin müsellemlerin mahsullerini zapt edip harcadıktan sonra vefat ettiğini bildirmesi ve bu hususta mezbûr Abdurrahman'ın muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki mal-ı mîrî tahsilinin vârislerine intikal eden mirasından yapılması hakkında.

Livâ-i Teke ve Hamîd ve Alâ'îyye mukâta'âtına tahvîlât-ı sâbıkada nâzır olan müteveffâ Sefer'ün ve sonradan nâzır olan Mehmed'ün bakâyâsı tahsiline müfettiş olan Muğla kâdîsı Mevlânâ Seyyid Ahmed ve kabz-ı mâl olan Mustafa Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Nâzır-ı mezbûr Mehmed'ün tahvîli içinde livâ-i Teke mevkûfâtına sene: 982 Şa'bânî'nun on dokuzundan üç yıla mültezim olup teslimâtından ma'âdâ zimmetinde yigirmi yedi bin yüz elli iki akça bâkîsi olan erbâb-ı tîmârdan Mahmûd hâlen Dergâh-ı

Mu'allâm'a gelüp; "tahvîlim içinde livâ-i mezbûre müsellemlerinün evvelki nevbetlûsi sene: 983'de Bilecik Ma'deni hıdmetine ta'yîn olunmağın Manavgad kazâsında olan elli altı ocak müsellemlerden dört yüz ocak müsellemler edâ-i hıdmet idüp sâyirlerinün ocakları hâsılı mevkûfa âyid ü râci' oldukda Abdurrahmân nâm kimesne "benüm haberim yoğiken bana havâleyüm" diyü zikrolunan ocakların mevkûf olan mahsûllerin fuzûlî alup ekl ü bel' eylemişlerdir. Hâlâ mezkûr fevtolmamağın şer'le görölüp mâllarına âyid olan deynim için vârislerin intikâl iden muhallefâtından tahsîl olunmasın taleb ıderüm. Bu bâbda elimde nişânlu mevcûd defteri dahı vardır" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre tefîş ü tefahhus eyleyüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup kazâ-i mezbûre müsellemlerinden târîh-ı mezbûrede fermân olunan hıdmet merkûmeye varmayup ocağı hâsılı mevkûfa âyid ve bunun tahvîlinde olan müsellemlerin mahsûlün mezbûr Abdurrahmân ol vechile varup fuzûlî zabtidüp hâlâ fevtolmağın zimmetinde kalduğı vâkı' ise bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola. Ol takdîrce fuzûlî ne mikdâr mâl zabteylemiş ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan mâl-ı mîrîyi vârislerine intikâl iden muhallefâtından mezbûrun mîrîye olan deyni için tahsîl eyleyüp ve bâkî kalan mâlımı dahı emîn-i mezbûrun kendüsünden ve emlâk ü esbâbından vefâ itmeyeni kefil bi'l-mâlından kezâlik anların dahı emlâk ü esbâbından bi'l-cümle mâlımı şer'le ve kânûnla müteveccih olanlardan taleb ü tahsîl idüp bu def'a alâkasın kat' ve nizâ'ların ber-taraf eyleyüp tekrâr emr-i şerîfüm göndermeğe muhtâc eylemeyesiz ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp şöyle ki; mâlım virmekde mültezim-i mezbûr ızhârımız ile mukayyed ü mahbûs mezkûr çavuşa teslîm idüp Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderesiz ki İstanbul Zindânı'nda habsola. Tahrîran fî 13, Şevvâl, sene: 987.

516

Sebeb-i tahrir yazıla ki; Kangırı kadısı Mevlânâ Nasib'in, Kangırı'da ortaya çıkan eşkıyaları ele geçirmek için kethüda tayin edildiğini ve ahalinin bu konuda Hacı Ali'yi uygun bulduklarını bildirmesi ve bu hususta Hacı Ali'nin kethüda olarak tayin edilmesi hakkında.

Sebeb-i tahrîr yazıla ki:

Kangırı Kâdîsı Mevlânâ Nâsib hâlâ arz gönderüp; nefs-i Kangırı ahâlîsi meclis-i şer‘a gelüp umûr-ı müslimîn için kazıyye-i mezbûrede zuhûr iden ehl-i fesâdı ele getürmek içün kadîmden kethudâ nasbolunugelüp hâlâ ahâlî-i kazıyye ittifâkıyla Hacı Alî nâm kimesne kethudâ olmak mahal ve hıdmetinün uhdesinden gelmeğe kâdir kimesne olduğın i‘lâm eylemişsin. İmdi mezbûr Alî'yi kazıyye-i mezbûreye kethudâ nasbidüp bu berât-ı sa‘âdet-âyâtı virdüm ve buyurdum ki:

Varup kazıyye-i mezbûrede kethudâ olup uhdesine lâzım gelen kethudâlık hıdmetini olıgelen âdet ü kânûn üzre edâ idüp hıdmetinde ihmâli ve kusûrı olmayup mücidd ü sâ‘î ola. Bundan evvel kethudâ olanlar ne vechile olıgelmiş ise bu dahı ol vechile olup kimesneye mâni‘ u dâfi‘ olmaya ve hâne-i avârizdan tam avârizın vire diyü. Tahrîran fî 13, Şevvâl, sene: 987.

517

Sebeb-i tahrir yazıla ki; Mihaliç hasları iltizam emini Hüseyin Çavuş bin Bostan Çavuş’un tahvilindeki mukâtaa hissesinden bir miktar akçenin Hızâne-i Âmire’ye teslim edilmesi hakkında.

Sebeb-i tahrîr yazıla ki:

Mihaliç hâslarına sene: 987 Muharremi'nün üçünden ber-vech-i iltizâm emîn olan Hüseyin Çavuş bin Bostân Çavuş tahvîlinden mukâta‘a-i mezbûre kıtsından 120.000 akça sene: 987 Şevvâli'nün on birinci günü mezbûr Bostân Çavuş elinden Hızâne-i Âmirem'e teslîm olunmağın temessük için işbu hükm-i şerîfüm virildi. Tahrîran fî 16, Ş., sene: 987.

[235]

518

Kabul tezkiresi almamıştır.

Liva-i Menteşe’de vaki havâss-ı atika mukâtaâtı müfettişi Tatya kadısı Mevlânâ Muslihuddin’e hüküm; Peçin Memlehası emaneti iltizam emini Mehmed’in memlehadaki tuzların doğâl afetler sonucu azalıp zarara uğramasına rağmen nazırların kendisine yetmiş seksen bin akçe tevzi edip kabul etmesi için baskı

yapıp zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususta nazırın zulmünün menedilip mal-ı mîrîye zarar gelmesinin engellenmesi hakkında.

Livâ-i Menteşe'de vâkı‘ havâss-ı atîka mukâta‘âtı müfettişi Tatya kâdîsı Mevlânâ Muslihuddîn'e hüküm yazıla ki:

Livâ-i mezbûrede ikinci cedîd hâslar mukâta‘âtı müfettişi Mesevle kazâsından munfasıl Mevlânâ Abdurrahmân ve müfettiş-i sâbık Bozöyük kâdîsı Mevlânâ Bâyezîd ile hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a arz gönderüp; havâss-ı hümayûndan Peçin Memlehası emânetine sene: 985'de vâkı‘ olan Ağustos ibtidâsından üç yıla on dört kerre yüz bin akçaya ber-vech-i iltizâm emîn olan Mehmed memleha-i mezbûrenün üç senedür tuzların gâh âfet-i semâvî yetişüp kesret-i bârân ile tuz eritüp helâk olup ve gâh avân ile su çıkmayup tuz kalîl hâsıl olup iltizâmıma vefâ eylemeyüp üç yük akça kesr-i iltizâmım var iken hâlâ nâzır olanlar “nezârete dört beş yük akça ziyâde oldu. Senin emânetine yetmiş seksen bin akça tevzî‘ eyledüm” diyü eline “tevzî‘ kabûl eyle” diyü tazyîk idüp şöyle ki; “kabûl eylemezsem beni tutup habsidüp cebren ve zulmen ve ikrâhen akça ziyâde itdürüp bana zulm ü hayf itmek ister, i‘lâmınız olduğı üzre benüm ahvâlîmi arz idivirün” diyü tazarru‘ eyledükde fi'l-hakîka “emânetün hâlâ iltizâmından dahı küllî kesri olup tuzları iltizâma vefâ eylemeyüp nâzır olan kimesneler ise ol vechile rencîde eyledükleri mukarrer olmağın vukû‘ı arz olundu” diyü i‘lâm eylemeğın buyurdum ki:

Hükûm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa gereğı gibi mukayyed olup ihzâr-ı husamâ ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mukâta‘a-i mezbûrenün ziyâdeye tahammüli olmayup kesr eyledüğü vâkı‘ ise mültezim-i mezbûrun şart-ı iltizâmı üzre haklaşturup nâzır-ı mezbûra hılâf-ı şer‘ u kânûn bî-vech rencîde itdürmeyesin. Şöyle ki; mukâta‘a-i mezbûrenün ziyâdeye tahammüli var ise ziyâde ile kabûl itdürüp mâl-ı mîrîye gadr olmakdan be-gâyet hazer idüp muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 19, Şevvâl, sene: 987.

519

Mukâtaât müfettişine ve Beypazarı kadısına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Ayaş'ta sakin Nasuh Çavuş'a hüküm; Merhum Seydi Gazi Medresesi Evkafı'na nazır ve müteveli olan Hüseyin'in, çeltik mültezimi Haydar'ın vefat etmesi üzerine

zimmetinde bir miktar pirinç kalıp vakf için tahsil olunmasını talep etmesi ve bu hususta mültezimin muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişine ve Beğbâzârı kâdîsına ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Ayaş'da sâkin Nasûh Çavuş'a hüküm yazıla ki:

Merhûm Seydî Gâzî Medresesi Evkâfî'na hasbî nâzır ve mütevellî olan Hüseyin'den hâlâ kapuma gelüp; “evkâf-ı mezbûre ımâretine her sene Burusa müddi ile Beğbâzârı çeltüğünden yüz yetmiş müd on beş kîle pirinç ta'yîn olunmuşıdır. Hâlâ çeltük mültezimi olan Haydar fevtolmağla geçen senenün çeltükden zimmetinde kırk sekiz müd pirinç bâkî kalmışdur. Görölüp vakf için tahsîl olunmasını taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup ımâret-i mezbûre için ta'yîn olunan çeltükden mültezim-i merkûm fevtolmağla ol mikdâr çeltük alınmayup zimmetinde kalduğı vâkı' ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir olursa ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan çeltüğü mültezim-i merkûmun der-anbâr olan çeltüğünden alıviresiz. Şöyle ki; müteveffâ-yı merkûmun der-anbâr olmuş çeltüğü yoğise vukû'ı üzre yazup kapuma arz idesiz. Sonradan emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mûcebi ile amel oluna diyü. Tahrîran fî 21, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[236]

520

Müfettiş-i Tokat kadısı Mevlânâ Şemseddin'e hüküm; Sivas kadısı Mevlânâ Şemseddin'in, kendisine borcu olan Mehmed bin Kara'nın Devegörmez adlı mevzideki bahçesini satın alıp mukâtaasını mîrî için ödemesine rağmen mukâtaât nazırı Seydi Ali Gaip'in bahçeye müdahalede bulunup tasarrufuna mani olup zulmettiğini bildirmesi ve bu hususta nazırın kanuna aykırı müdahalesinin engellenip gereğinin yapılması hakkında.

Müfettiş-i Tokat kâdîsı Mevlânâ Şemseddîn'e hüküm yazıla ki:

Sâbıkâ Sivas kâdîsı olan Mevlânâ Şemseddîn hâlâ kapuma âdem gönderüp; “kazâ-i mezbûrede sâkin Mehmed bin Kara nâm kimesnede ber-vech-i karz üç yüz dört sikke

altun ve otuz akçam olup merkûmun kazâ-i mezbûreye tâbi‘ Devegörmez nâm mevzı‘da yılda yüz yirmi akça maktû‘ olan bir kıt‘a bâğçesi bende rehin olup ba‘dehû mezbûr ticâret tarîkıyla sefer eylemek istedikde zikrolunan meblağ-ı duta tasarrufunda olan bâğçesin bana bey‘ idüp elime huccet-i şer‘ıyye virildükden sonra mezbûr ticârete gidüp ol zamândan berü üç yıl tasarruf idüp vâkı‘ olan mukâta‘asın mîrî için edâ ider iken bundan akdem mukâta‘ât nâzırı olan Seydî Alî Gâyib “mezbûrun hayâtı ve memâtı nâma‘lûmdur, ol takdîrce zikrolunan bâğçeye mîrî için zabtolunmak lâzımdır” diyü dahleyledüğünde murâfa‘a olundukda ve şer‘le görölüp girü bana hükm ve sicill olunup elime huccet-i şer‘ıyye virilmişken hâlâ mukâta‘ât nâzırı olanlar girü bî-vech dahlidüp tasarrufuma mâni‘ olmak isterler, hayfdur. Bu bâbda elimde huccet-i şer‘ıyye dahi vardır” diyü bildürdü. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda mezkûr elinde olan huccet-i şer‘ıyyeye nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzere teftiş ve tefahhus eyleyüp şer‘le göresin. Fi‘l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise ve zikrolunan huccetin mazmûnı muvâfık-ı şer‘ olup alâ-vechi‘l-hasm bi-hasebi‘ş-şer‘ sâbit ü zâhir olursa bu bâbda şer‘le ve kânûnla lâzım geleni icrâ idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn ve huccet-i şer‘ıyye kimesneyi dahlitedürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasin ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 18, Şevvâl sene: 987.

521

Yenişehir kadısına hüküm; Hudâvendigâr sancağında tımar mutasarrıfı olan Şaban adlı sipahinin İncirli köyünde vaki hâssa çiftliğin kendisine hâsıl kaydolup havâss-ı hümayûnla alakası yokken havâss-ı hümayûn eminlerinin kendisine ait olan mahsulü zapt edip zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususta eminlerin müdahalelerinin engellenip sipahilere haklarının geri verilmesi hakkında.

Yenişehir kâdisına hüküm yazıla ki:

Hudâvendigâr sancağında iki bin altı yüz on akça tîmâra mutasarrıf Şa‘bân nâm sipâhî hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a gelüp; “taht-ı kazânda vâkı‘ olan İncirlü nâm karyede vâkı‘ hâssa çiftlik ve çiftlik-i mezbûrede vâkı‘ olan bir bâb esbâb elimde olan berât-ı hümayûn ve defter-i cedîd-i hâkânîde bana hâsıl kaydolunup hiç bir vechile havâss-ı hümayûna alâkası yoğıken hâlâ havâss-ı hümayûn emînleri olanlar bana âyid olan mahsulü hılâf-ı

şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet zabtidüp bana ziyâde hayf eylemişlerdür. Bu bâbda elimde berât-ı şerîf ve vilâyet defteri sûreti dahı vardır, şer‘le görülüp zulm ü hayf olmamasın talep iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ [ve] bu bâbda kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defteri sûretine ve berât-ı şerîfe nazar ve bî-garaz ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp şer‘le göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı olup münâze‘un-fih olan çiftlik ve değirmen defter-i cedîd-i hâkânîde ve berât-ı şerîfde buna hâsıl kaydolunup bi'l-cümle çiftlik-i mezbûrun mahsûlin kadîmü'l-eyyâmdan ilâ-yevminâ hâzâ sipâhî olanlar zabtidegelüp hîç vechile havâss-ı hümayûnuma alâkası yok ise hâlâ mezkûrân mültezimler hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyete bî-vech dahlidüp bunı âyid ü râci‘ mahsûli zabteyledükleri vâkı‘ ise ki bi-hasebi’ş-şer‘ sâbit ü zâhir ola ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih olan hakkını teveccüh idenlerden bî-kusûr girü buna alıvirüp şer‘a ve kânûna muhâlif ve defter-i cedîd-i hâkânîye mugâyir bî-vech ve bilâ-sebeb kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî‘ olasın. Eslemeyüp inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 18, Şevvâl, sene: 987.

[237]

522

Vilayet-i Rum müfettişi Tokat kadısı Mevlânâ Şemseddin’e ve vilayet-i mezbûrenin şıkk-ı evvel nezaretinin tahvil-i cedidine müfettiş olan Sivas kadısı olan Abdullah’a hüküm; Kırşehir sancağı beyi Memiş, Tokat kadısı Mevlânâ Şemseddin ve nazır Alaybeyi Mehmed’in imzalarıyla hazineye gelen irsaliye defterinde bazı kişilerin muhasebelerinin gelmediği için kaydedilememesi ve bu hususta muhasebelerin tahsil edilip hazineye gönderilmesi hakkında.

Vilâyet-i Rûm müfettişi Tokat kâdısı Mevlânâ Şemseddîn'e ve vilâyet-i mezbûrenün şıkk-ı evvel nezâretinün tahvîl-i cedîdine müfettiş olan Sivas kâdısı olan Abdullâh'a hüküm yazıla ki:

Hâlâ Kırşehri sancağı beği Memiş Beğün kendü temessüğü ve müfettiş olan Tokat kâdısı Mevlânâ Şemseddîn ve nâzır-ı sâbık Alaybeği Mehmed'ün imzâsıyla Hızâne-i

Âmire'ye gelen irsâliyye defteri mûcebince Kırşehir ve Memleha-i Doluca mukâta'alarına mültezim olan Ramazân tahvîlinden 150.000 akça ve Budaközi ve Sorkun ve tevâbi'ı mukâta'alarına mültezim olan Hüseyin tahvîlinden ber-vech-i kefâlet kâbz-ı mâli olan kâtib Mustafa yedinden 11.000 akça ki cem'an mîr-i mezbûrun mezkûrân âmillerün tahvîlinden 161.000 akça makbûzâtı olup muhâsebesi gelmemegin muhalled kaydolunmamışdır. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, zikrolunan akçanun mîr-i mezbûrun ma'rifetiyle muhâsebesin görüp ne mikdâr sarfolup ve ne mikdârı bâkî kalmışdır; tamâm aslı ve sıhhati üzre ma'lûmunuz oldukdan sonra ber-mûceb-i muhâsebe lâzım gelen bâkîyi bî-kusûr tahsîl eyleyüp ve görilen muhâsebeyi imzâlayup ve mühürleyüp Hızâne-i Âmirem'e gönderüp ve yazup bildüresiz. Tahrîran fî 15, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

523

Mukâtaât müfettişi Antalya kadısı Mevlânâ Burhaneddin'e ve Isparta kadısına hüküm; Isparta kazâsına tabi Gebran köyü ahalisinden Ali'nin, emin ve amillerinin adet-i ağnamlarını kanuna aykırı alıp zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususta emin ve amillere tembih edilip adet-i ağnam tahsilinin kanuna uygun yapılması hakkında.

Mukâtaât müfettişi Antâliyye kâdısı Mevlânâ Burhaneddin'e ve Isparta kâdısına hüküm yazıla ki:

Isparta kazâsına tâbi' Gebrân nâm karye ahâlîsi tarafından Alî nâm kimesne Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; “emîn ve âmillerimiz olanlar âdet-i ağnâmımızı olıgelen âdet ü kânûn üzre olmayup ziyâde olup zulm ü hayf iderler” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mezbûr kurâ ahâlîsinün muvâcehelerinde emîn ve âmillerine muhkem tenbîh ü te'kîd idesiz ki Abril evvelinde ellerinde mevcûd bulunan koyunların add ü defter itdükden sonra zâhir olan koyunlarından iki koyuna bir akça resm-i ganem ve her üç yüz koyundan beş akça hısâbı resm-i ağılların aldurup ziyâde bir akça ve bir habbelerin almayalar ve aldurmayasız. Ba'de't-tenbîh eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri sekidüp bu husûs içün tekrâr şikâyet gelmelü eylemeyesiz.

Vech-i meşrûh üzre mukâta‘ât müfettişi Burhaneddin'e ve Ağustos kâdisına hüküm yazıla ki.

Ağlasun kazâsına tâbi‘ Yumrutaş nâm karye ahâlisi talebiyle diyü. Tahrîran fî 17, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[238]

524

Bozüyük kadısına hüküm; Seyitgazi kadısı Mevlânâ Sinan'ın, Seyitgazi Evkafı'ndan Düzlü köyünden Minnet ve Aydın'ın vakıf reayası olup hukuk ve rüsumlarını evkafa ödemelerine rağmen tahrir zamanı deftere yazılmadıkları için hariç ez-defter kalıp toprak sipahileri ve gayrilerinin bu konuda sorun çıkartıp kendilerinden tekrar hukuk ve rüsum-ı bennak talep ettiklerini bildirmeleri ve bu hususta kanuna aykırı rüsum talep eden sipahilerin menedilip vakıf malına zarar gelmesinin engellenmesi hakkında.

Bozüyük kâdisına hüküm yazıla ki:

Hâlâ Seyyidgâzî kâdisı Mevlânâ Sinân kapuma arz gönderüp; “nefs-i Seyyid Gâzî'de âsûde olan merhûm Seyyid Gâzî Evkâfı'ndan Düzlü nâm karye re‘âyâsından kazâ-i Bozüyük'de sâkin Minnet ve Aydın nâm karındaşlar meclis-i şer‘a gelüp; “biz defter-i atîkdâ mukayyed eben an-cedd vakfun re‘âyâsı ve re‘âyâsı oğullarından olup vâkı‘ olan hukûk u rüsûmumızı olıgelen âdet ü kânûn üzre evkâf-ı mezbûreye edâ idüp lâkin hîn-i tahrîrde anda mevcûd bulunmamağla defter-i cedîde yazılmayup hâric ez-defter kalmağla hâlâ toprağımız sipâhîsi olanlar ve gayriler “siz bize defter-i cedîd re‘âyâ kaydolunmuşsuz” diyü bizden tekrâr hukûk u rüsûm-ı bennâk taleb iderler” didüklerin i‘lâm eylemişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükûm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve sipâhî-i mezbûrun elinde olan kapumdan ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd mühürlü vilâyet defterine nazar idüp göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar defter-i cedîdde ve defter-i atîkdâ mukayyed vakfun ra‘ıyyeti ve ra‘ıyyeti oğullarından olup vâkı‘ olan hukûk u rüsûmların olıgelen âdet ü kânûn üzre vilâyet defteri mücebince vakf içün edâ ider iken hâlâ hîn-i tahrîrde anda mevcûd bulunmamağla sipâhî-i mezbûreye kaydolmayup hâric ez-defter kalmağla hâlâ sipâhî-i mezbûr şer‘a ve kânûna muhâlif ve vilâyet defterine mugâyir

dahlidüp tekrâr hukûk u rûsûm taleb eyledüğü vâkı‘ ise ki bi-hasebi’ş-şer‘i’ş-şerîf sâbit ü zâhir ola men‘ u def‘ idüp vakfun kadîmî re‘âyâsı ve re‘âyâsı oğullarına min-ba‘d hâricden kimesneye bî-vech dahlitdürmeyüp mâl-ı vakfa zarar gelmekden hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi‘ olasin. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 18, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

525

Sebeb-i tahrir yazıla ki; Karahisar-ı Şarki kazâsına tabi Mantaval nahiyesinde Yenice köyünde Kelkit suyu üzerinde derbentçilik yapan Mehmed ve Maksut adlı kişilerden Mehmed’in vefat etmesi üzerine hissesinin Maksut’a verilmesi hakkında.

Sebeb-i tahrîr yazıla ki:

Hâliyâ Karahısâr-ı Şarkî kâdîsı Mevlânâ Abdüllatîf Dergâh-ı Mu‘allâm’a arz gönderüp; kazâ-i mezbûreye tâbi‘ Mantaval nâhiyesinde Yenice nâm karyede bir çiftlik yire tâbi‘ çayır ve zemîn-i Değirmenseküsi ve zemîn-i Can Alî nâm yirlere Kelkid suyu üzerinde vâkı‘ Habul(?) köprüsi ve Ekdüren(?) köprüsine ber-vech-i iştirâk derbentcilik üzere mutasarrıf olan Mehmed ve Maksûd Alî nâm kimesnelerden mezbûr Mehmed fevtolup yiri hâlî ve hıdmet zümresi mu‘attal kalmağın müteveffâ-yı mezbûrun yiri dahı mezbûr Maksûd Alî’ye sadaka buyurulmak recâsına i‘lâm eylemiş. İmdi müteveffâ-yı mezbûrun hissesin dahı mezbûra mukarrer idüp bu berât-ı hümayûnu virdüm ve buyurdum ki:

Varup zikrolunan köprüleri olıgelen âdet ü kânûn üzre derbentci olup mâdâm ki hıdmetinde kusûrı ve yaramazlığı olmaya müteveffâ-yı mezbûrun hissesine dahı mutasarrıf olup kimesneye mâni‘ u müzâhım olmaya. Ammâ; hâne-i avârizdan ise girü kemâ-kân avârizın virile. Şöyle bilesin diyü. Tahrîran fî 23, Şevvâl, sene: 987.

[239]

526

Eskiil kadısına hüküm; Sultan Selim Han hazretlerinin Sultaniye kazâsındaki camii ve imareti evkafının tevliyeti yevmi yirmi beş ve otuz akçe ile verilirken Avlonya kazâsından munfasıl Süleyman’a vakıf şartlarına aykırı olarak seksen

akçeye verilip vakfa zulmedilmesi ve bu hususta Süleyman'a yevmi otuz akçe ile tevliyet teklif edilip kabul etmediği takdirde başka birinin tayin edilmesi hakkında.

Eskiil kâdîsına hüküm yazıla ki:

Merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Selîm Hân *tâbe serâhü* hazretlerinin kazâ-i Sultâniyye'de vâkı' câmi' ve imâreti evkâfınun müsâ'adesi olmayup ve tevliyeti yevmî yigirmi beş ve otuz akça ile virilügelmişken Avlonya kazâsından munfasıl olan Süleymân'a hılâf-ı şart-ı vâkıf seksen akça virilmiş bulunmağın bu takdîrce vakfa küllî gadr ü noksân lâzım gelür. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, te'hîr itmeyüp mütevellî-i mezbûr Süleymân'ı getürdüp göresin. Tevliyet-i mezbûreyi yevmî otuz akça ile kabûl iderse kerhen hükm-i şerîfüm sana varduğı günden kabûlin sicill-i mahfûza kaydidüp ve sûretini ihrâc idüp imzâlayup ve mühürleyüp kapuma gönderüp ve yazup arz idüp istikâmet üzre hıdmet-i tevliyeti kemâ-kân isdedüp âdet ü kânûn üzre muhâsebesi zamânında müfredât defterlerinde muhâsebesin görüp ve görilen muhâsebesin imzâlayup ve mühürleyüp kapuma arz gönderesin. Şöyle ki; yevmî otuz akça ile kabûl eylemeyüp inâd ü te'allül veyâhûd bir bahâne iderse ta'cîl vukû'ı üzre yazup kapuma arz idesin ki tevliyet-i mezbûre Dersa'âdet'den ol mikdâr vazîfe ile müstehikkına tevzî' oluna ve evkâf-ı mezbûreye ba'zı müflis kimesneler fûrûht idüp ve re'âyâya küllî te'addîsi olduğı isti'mâl olunmuşdur. İmdi bu husûsa dahı mukayyed olup göresin. Bundan evvel evkâf-ı mezbûra ber-vech-i emânet câbîler zabteyledüğü zamânda “ne mikdâr mahsûl teslim iderler” diyü ve hâliyâ iltizâm olunduğı takdîrce ne mikdâr akçaya âmile fûrûht olunmuşdur? Fûrûht olunduğı takdîrce hılâf-ı şart-ı vâkıf re'âyâdan zulmle akça alınduğı mukarrer midür? Kefereye zulm ü te'addî olunduğına rızâ-yı şerîfüm yokdur. Ana göre mukayyed olup kümesneye zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idesin ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 20, L., sene: 987.

[240]

527

Mensûh ve müselleme mukâtaâtı müfettişi Birgi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hüsâm'a hüküm; Aydın sancağında mensûh piyade ve müselleme yerlerinin satışına memur olan Halil'in, Tire kazâsındaki birtakım çiftliklerin satılıp

akçelerinin tahsil edilmesini talep etmesi ve bu hususta çiftlik satışındaki görevlilerin zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilip mal-ı mîrîye zarar gelmesinden kaçınılması hakkında.

Mensûh ve müselleme mukâta'âtı müfettişi Birgi kazâsından munfasıl Mevlânâ Husâm'a hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; livâ-i Aydın'da mensûh olan piyâde ve müselleme yirlerinin fûrûhtına me'mûr olan mültezim Halîl gelüp Tire kazâsına tâbi' Konya(?) nâm kasaba kurbinde Mande nâm karyede vâkı' Dünder ve Yûsuf çiftliklerini ve Kördillü nâm karyede Mehmed ve Alî çiftliklerini ve Evinlü nâm karyede sığır çiftliği cem'an beş aded çiftlikler mukaddemâ mültezim olan Osmân ba'zı yirlerin fûrûht idüp ve ba'zı fûrûht olunmak üzre iken Sinân nâm kâdî cümle beş aded çiftliği mezbûr Osmân'dan otuz bin akçaya alup kendüsi müteferrik fûrûht idüp otuz bin akça tamâm oldukdan sonra dört bin altı yüz akçalık yirler dahı fûrûht idüp ve bundan ma'âdâ kendüsüne üç yüz otuz üç cerib yirler bâkî kalup mezbûr Sinân kâdî fevtolup sağır evlâdı kalup ba'de'l-ıslâh(?) bâkî kalan üç yüz otuz üç cerib yirlere otuz beş bin akçaya tâlibler olup zikrolunan üç yüz otuz üç cerib yirlerin fûrûht olunması için ve otuz binden ziyâdeye fûrûht olunan dört bin altı yüz akçanın tahsili için mezbûr Halîl'ün talebiyle emr-i şerîf recâsına i'lâm eylemişsiz. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa gereği gibi mukayyed olup göresiz. Mukaddemâ fûrûht olunup ellerinde temessükât olup mutasarrıf olanların tekrâr yirleri görüldüğü takdîrce kimesneye te'addî olmayup ve hılâf-ı şer' zulm olmaya arz olunduğı üzre ol asıl yirleri nâzır-ı mezbûra fûrûht itdürüp mâl-ı mîrîden kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp sayır emvâl-i hâssa ile nevrûzdan mukaddem gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdürüp ve bu husûsda kimesneye zulm ü te'addî olmakdan dahı hazer idesiz ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü. Şevvâl 12, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

528

Karahisar-ı Sahib kadısı Mevlânâ Muslihuddin'e naibi olan Mevlânâ İsmail ile arz gönderip; Hacı Cafer ve Mehmed adlı kişilerin, İnegöl kazâsındaki gümüş

madenine pavenci yazılıp hizmetlerinin feshedilmesine rağmen maden nazırı ve eminlerinin kanuna aykırı olarak kendilerine hizmet ettirip rencide ettiklerini bildirmeleri ve bu hususta kanuna aykırı hareket eden nazır ve eminlerin menedilmesi hakkında.

Karahısâr-ı Sâhib kâdîsı Mevlânâ Muslihuddîn'e nâyibün olan Mevlânâ İsmâ'îl ile hâlâ kapuma arz gönderüp; Hacı Ca'fer ve Mehmed nâm kimesneler meclis-i şer'a gelüp "biz İnegöl kazâsında olan gümüş ma'deni hıdmetine kâdir değil iken sâbıkâ bizi pavenci yazdukları sebebden Dersa'âdet'den emr-i şerîf getürüp ber-mûceb-i emr-i âlî teftîş olunup adem-i kudretimiz sâbit ü zâhir oldukdan sonra arz olunup hıdmet-i mezbûra dahı ref' olunup elimde emr-i şerîf virilmiş iken hâlâ ma'den-i mezbûre nâzırı ve emînleri elimizde olan emr-i şerîfe muhâlif bize ma'den hıdmeti itdürüp rencide iderler" didüklerin i'lâm eylemişler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ellerinde olan emr-i şerîfe nazar idüp göresin. Mezbûrlar ma'den-i mezbûre hıdmetinden ref' olunup ellerinde bunlara hıdmet teklîf idüp rencide eyledükleri vâkı' ise men' u def' idüp min-ba'd dahl ü ta'arruz itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olasın. Eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri istimâ' ile Dersa'âdetüm'e arz idüp ve ba'de'n-nazar bu hükm-i hümâyûnumı ellerinde ibkâ idesin. Tahrîran fî 20, Şevvâl, sene: 987.

[241]

529

Aydın ve Saruhan sancaklarında vaki havâss-ı atika mukâtaâtının tahvil-i cedidine müfettiş olup Mesevle kazâsından munfasıl olan Mevlânâ Abdurrahman'a hüküm; Halil adlı kişinin, Tahir Çavuş'un emaneten iltizam ettiği mukâtaanın şartlarını sağlayamamasından dolayı iltizamın kendisine verilmesini istemesi ve bu hususta mezkûr Halil'in kefillerinin teftiş edilip iltizamının deftere kaydedilmesi hakkında.

Aydın ve Saruhan sancaklarında vâkı' havâss-ı atîka mukâta'âtının hâlâ tahvîl-i cedîdine müfettiş olup Mesevle kazâsından munfasıl olan Mevlânâ Abdurrahmân'a hüküm yazıla ki:

Mukâta'ât-ı mezbûre nezâretinün tahvîl-i cedîdden sene: 987 Şevvâli'nün sekizinden tevârih-ı muhtelif ile dört yük akça ziyâde ile üç yıla yüz on üç yük 68.500 akçaya on

beş bin akça tîmârlarına terakkî olmak şartıyla Mehmed ve Hızır nâm kimesneler iltizâm eyleyüp berât-ı şerîf virilmişidi. Hâlâ Halîl nâm kimesne Dersa'âdet'e gelüp "tahvîl-i mezbûreye târîh-ı mezkûrdan üç yük akça dahı ziyâde idüp cem'an üç yıla yüz on altı merre 100.000 [ve] 68.500 akçaya ba'zı şurût ile ve Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Tâhir Çavuş ber-vech-i emânet kabz-ı mâl olmak şartıyla iltizâm ve kabûl eyleyüp ve zarar mâla on dokuz yükden ma'âdâ altı yük akçaya dahı yarar u mâldâr kefiller virmeyince mübâşeret itdürilmemek şartıyla ve nezâret-i mezbûra ziyâde ile âhara virilürse şartları mukarrer olmak üzre kabûl idersin" diyü sadaka buyurılmak bâbında inâyet recâ eylemeğin sene: 987 Şevvâli'nün on dördüncü günü arz olundukda her mukâta'ayı sâl-be-sâl kısta'l-yevm mücebince haklaşup kıst-ı iltizâmından mültezimin uhdelinde bâkî kodurmayup ve şartı üzre terakkî ve tîmârları mukarrer olup hâlâ yulyetde(?) gelecek akça kısta'l-yevm mücebince teslîm itdükden sonra emr-i şerîf virilmek üzre ve altı yük akçaya zarar mâla dahı yarar kefiller virüp sebt-i sicill olunup bir sûreti Dersa'âdet'e gönderildükden sonra mübâşeret itdürilmek üzre fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, sen ki Mevlânâ-yı mezbûrsun, bu husûsa bi'z-zât mukayyed olup mezkûr Halîl'ün altı yük akça zarar mâlâ dahı yarar u mâldâr kefillerin alup sebt-i sicill eyleyüp bir sûreti Hızâne-i Âmirem'e gönderüp mübâşeret itdüdüp ve alınan kefâleyi isimleri ve iştiârları ve sâkin oldukları yirleriyle yazup bir sûretin imzâlayup ve mühürleyüp Dersa'âdetüm'e gönderesiz. Lâkin kefil almasında ziyâde ikdâm ü ihtimâm idüp müflis ve âhar âmil ve mültezim emîn kefil olmakdan gâybâne âhar nâmla yazılmakdan hazer idüp bâb-ı ikdâmda dakîka fevtitmeyüp mâlîma zarar müterettib olmakdan hazer idüp kimesneye zulm ü te'addî olmakdan ihtirâz idesiz diyü mü'ekked yazıla ve kefilleri alındıktan sonra mukâta'âtı zabteylemek içün hükm-i şerîf yazıla. Tahrîran fî 14, L., Şevvâl sene: 987.

530

Burdur kadısına hüküm; Burdur'daki tabbahların, şap tarhı konusunda emin ve amillerinin kanuna aykırı davranıp zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususta kanuna aykırı hareket eden emin ve amillerin menedilip tabbahların haklarının geri alınması hakkında.

Burdur kâdîsına hüküm yazıla ki:

Nefs-i Burdur'da sâkin olan tabbâhlar Dergâh-ı Mu'allâm'a âdem gönderüp; "biz şâb dökme-hânelerinden olup eyle olsa emîn [ve] âmillerimiz olanlar dökçükleri şâbı olıgelen âdet ü kânûn üzre dökme-yüp ziyâde döküp ve narh-ı cârîden ziyâde bahâ taleb idüp zulm ü hayf iderler" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mezbûrân tabbâhların muvâcehelerinde emîn ve âmillerine muhkem tenbîh ü te'kîd idesiz ki zikrolunan şâbı kadîmden üzerlerine ne vechile dökülgelmîş ise girü ol vechile dökdürüp ve narh-ı cârîden ziyâde akça almayalar ve aldurmayasın ve bu bâbda bî-vech nesnelerin dahı almışlar ise ba'de's-sübût şer'le müteveccih oldukda teveccüh idenlerden alıvirüp hılâf-ı şer'-ı şerîf ve bî-vech ve bilâ-sebeb kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesin ve kazıyye muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 17, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[242]

531

Bursa kadısı ve Bursa'da vaki merhum Sultan Murad Han Evkafı mütevellisi Emir Ali'ye hüküm; Yevmi on akçe ile vazifeye tayin olunan Mahmud Hamza'nın, vazifesine Seyyid Cafer ve Hasan'ın müdahalede bulunduğunu bildirmesi ve bu hususta Mahmud'a vazifesinin geri verilip Seyyid Cafer ve Hasan'ın müdahalesinin engellenmesi hakkında.

Burusa kâdîsı ve Burusa'da vâkı' merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Murâd Hân *tâbe serâhü* Evkâfı mütevellîsi Emîr Alî'ye hüküm yazıla ki:

Mukaddemâ sipâhî-oğlanları cemâ'atinden yığirmi ikinci bölükde yevmî yığirmi beş akça ulûfeye mutasarrıf iken ulûfesi hazîne kalmak üzre evkâf-ı mezbûre zevâyiden müteveffâ Mehmed mahlûlünden sene: 982 Muharremi'nün ikisinden ber-vech-i mütেকâ'id yevmî on akça vazîfe ta'yîn olunan Mahmûd Hamza kapuma gelüp; "vazîfe-i mezbûr kendüye sen ki mütevellî-i mezbûrsun senün oğlun olup zevâyid-i mezbûreden vazîfesi olup fevtolan Seyyid Mehmed mahlûlünden virildüğün bildürüp evvel ru'ûsda Seyyid Beğ'e kaydolunmayup Mahmûd Mehmed kaydolunmağla zevâyid-i mezbûreden yevmî on akça ulûfeye mutasarrıf Kavaklu-zâde dimekle ma'rûf defterde bir Mehmed bin Velî dahı olmağın Hızâne-i Âmire defterinde iken üzerine kaydolunup ma'a-hâzâ

mezbûr Mehmed bin Velî bi'z-zât hayatda olup ve İstanbul'da Hekim/Hâkim Çelebi Zâviyesi'ne Şeyh olan Alî-zâde Mehmed ile vazîfelerin istibdâl eylemişlerdür. Bu takdîrce vazîfem virilmeyüp Ca'fer elinden yevmî bana hayf olur. Husûs-ı mezbûr defterde görölüp tashîh olunmasın recâ iderüm” diyü i'lâm eylemekle Hızâne-i(?) Âmire defterine nazar olunup görildükde, fi'l-vâkı’ “husûs-ı mezbûr bu yedine muvâfık bulunup vazîfesinde fevtolan mezkûr Seyyid Mehmed olup lâkin ru'ûsa gelen tezkerede Seyyid küllî kaydolmamağın tezkire mücebince merhûm Mehmed'i Velî'ye kaydolunmuş bulunup ve Seyyid Mehmed mahlûlünün mu'ahhar tevârihle altı akçası Seyyid Ca'fer ve dört akçası Hasan nâm kimesneye virildiği defterde mukayyed bulunmağın Hızâne-i Âmire defterinde mezbûrların isimleri üzerine şerh virölüp aslı ve hakikati üzre tashîh olunup mezbûrân Seyyid Ca'fer ve Hasan'a vazîfe virilmeyüp mukaddemâ fermân olunduğı üzre kendüye ta'yîn olunan yevmî on akça vazîfesi elinde olan berâtı mücebince virölüp kimesneye te'allül ü nizâ' itdürmeyesin” diyü hükm-i şerîf sadaka buyurulmak bâbında inâyet recâ eylemeğın. Husûs-ı mezbûr sene: 987 Şevvâli'nün on dokuzuncı güninde arz olundukda vazîfesinün târihı mukaddem ise mücebi ile amel olunmak fermânım olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mezbûr Mahmûd'un mukaddem târihli yedine virilen berâtına amel idüp elinde olan berâtı mücebince vâzifesin virüp mezbûrân Seyyid Ca'fer ve Hasan'ı dahlitdürmeyüp ve vazîfelerin virmeyüp hılâf-ı emr iş itdürmeyesin diyü.

[243]

532

Mukâtaât müfettişine ve Kestel ve Sultanhisarı kadılarına hüküm; Sultanhisarı kazâsına tabi Eskihisar ve Kavaklı adlı hâssa köyü ahalisinin, köylerinde mîrî ambar olmadığı için hâsıl ettikleri terekenin tahsilinde emin ve amillerinin kanuna aykırı davranıp zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususta zikrolunan köylere ambar yaptırılıp emin ve amillerin öşür tahsilinde kanuna aykırı davranışlarının engellenmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişine Kestel ve Sultânhisârı kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Sultân-hısârı kazâsına tâbi‘ Eski-hısâr ve Kavaklı nâm hâssa karye ahâlîsi hâlâ Dergâh-ı Mu‘allâm'a âdem gönderüp; ““karyelerimizde mîrî anbâr olmamağın hâssa toprağında zirâ‘at ü harâset idüp hâsıl eyledüğimiz terekeyi emîn ve âmillerimiz olanlar harman zamânında gelüp ta‘şîr idüp mîrîye âyid olan öşri aynî ile tereke almayup üzerimize birağup ba‘dehû gelüp narh-ı rûzîden ziyâde akçalarımız alup ziyâde hayf eyledüklerinden ma‘âdâ “yemlik ve kîle ve kâtib hakkı” diyü hılâf-ı şer‘ u kânûn tereke taleb idüp zulm ü hayf iderler” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise emîn ve âmillerine bunların muvâcehelerinde muhkem tenbîh ü te‘kîd idesiz ki hâs toprağında zirâ‘at ü harâset idüp hâsıl eyledükleri terekeyi harman zamânında gelüp ta‘şîr idüp mîrîye âyid öşri aynî ile tereke aldurup ve ma‘rifetinüz ile zikrolunan karyelerde olıgelen âdet ü kânûn üzre bir çatma anbâr yapıdurup der-anbâr itdürüp hayatı zamânı oldukda akreb bâzâra iletürüp hılâf-ı kânûn ba‘dehû teklîf itdürmeyüp ve üzerlerine bırakdurmayup narh-ı rûzîden ziyâde akça taleb itmeyeler ve itdürmeyesiz ve “yemlik ve kîle ve yazıcı hakkı” diyü bir habbelerin aldurmayup şöyle ki; bu bâbda bî-vech nesnelerin dahı almışlar ise ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih oldukda teveccüh idenlerden bî-kusûr ashâbına hakların alıvirüp ba‘de’t-tenbîh eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlîf inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 13, Şevvâl, sene: 987.

533

Mukâtaât müfettişi Antalya kadısı Mevlânâ Burhaneddin’e ve Ağlasun kadısına hüküm; Ağlasun kazâsına tabi Arnavud köyü ahalisinin, emin ve amillerinin adet-i ağnamlarını ve çeşitli akçe ve yiyeceklerini alıp zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususta adet-i ağnam tahsilinin kanuna göre yapılıp emin ve amillerin reayaya zulümlerinin engellenmesi hakkında.

Mukâtaât müfettişi Antâliyye kâdîsı Mevlânâ Burhaneddin’e ve Ağlasun kâdîsına hüküm yazıla ki:

Ağlasun kazâsına tâbi‘ Arnavudlu nâm karye ahâlîsi Dergâh-ı Mu‘allâm'a âdem gönderüp; “emîn ve âmillerimiz olanlar âdet-i ağnamımızı kânûndan ziyâde alup ve ziyâde atlu ile üzerimize konup müft ü meccânen yim ü yimeklerimiz ve “havâle ve

kâtib ve resîd ve hıdmetkâr ve yardım akçası” diyü akçalarımız alup zulm ü hayf iderler” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise mezbûr karye ahâlîsinün emîn ve âmillerine muhkem tenbîh ü te’kîd idesiz ki her Abril evvelinde ellerinde mevcûd bulunan koyunların add ü defter itdükden sonra zâhir olan koyunlarından iki koyuna bir akça resm-i ganem ve her üç yüz koyundan beş akça hısâbı üzre resm-i ağılların aldurup ziyâde bir akça ve bir habbelerin almayalar ve aldurmayasız ve ziyâde atlu ile üzerlerine kondurmayup ve müft ü meccânen yim ü yimeklerin aldurmayup ve hılâf-ı şer‘-ı şerîf “havâle ve kâtib ve resîd ve hıdmetkâr ve yardım akçası” diyü akçaların aldurmayasız ve bu bâbda bî-vech nesnelerin dahı almışlar ise ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih oldukda teveccüh idenlerden alıvirüp hılâf-ı şer‘ kimesneye zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz. Eslemeyüp inâd idenleri sekidüp bu husûs için tekrâr şikâyet olunmalu eylemeyesiz diyü. Tahrîran fî 15, Şevvâli’l-mükerrem, sene: 987.

[244]

534

Mesevle kazâsından munfasıl Mevlânâ Abdurrahman’a hüküm; Mevlânâ Abdurrahman’ın, Aydın ve Saruhan sancağında vaki havâss-ı atika mukâtaâtına müfettiş tayin edilip tahvili tamam olan mültezimlerin muhasebelerinin görölmesinin istenmesi ve bu hususta mültezimlerin muhasebelerinin teftiş edilip zimmetlerindeki bakiyelerin tahsil edilmesi hakkında.

Mesevle kazâsından munfasıl Mevlânâ Abdurrahmân'a hüküm yazıla ki:

Sizün kemâl-i emânet ve hüsn-i istikâmetinüze i‘timâdum olmağın livâ-i Aydın ve Saruhan'da vâkı‘ havâss-ı atîka mukâta‘âtına sizi müfettiş ta‘yîn idüp buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân te’hîr itmeyüp tahvîli tamâm olan mültezimlerin görilmeyen zamânlarının kâtiblerinin müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı yirlü yirinden âdet ü kânûn üzre muhâsebelerin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi’s-şer‘ ve’l-kânûn ve kıst-ı iltizâm zimmetlerine zuhûr iden mâlımı kendülerden talep idüp virmekde te‘allül iderlerse emlâk ü esbâblarından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi’l-mâllerinden bi’l-cümle mâlımı şer‘le ve kânûnla müteveccih olanlardan talep ü

tahsîl eyleyüp kat‘-ı alâka itdürmekle ref‘ eyleyesiz ve tahvîl-i cedîd olanlara dahı yarar ve mâldâr mün‘ım ü mütemevvil tâlibleri bulup iltizâm-ı sâbıkdan ziyâde ile der-uhde eyleyüp bi‘z-zât toprak kâdîları veyâhûd kendü muvâcehesinün zarar mâllarına kifâyet kadarı kânûn üzre yarar ve mâldâr yirlü ve yirinden mün‘ım ü mütemevvil kefil-i mezbûr keyllerin alup kendülerinün ve kefil bi‘l-mâllerinün isimleri ve iştiârları ve sâkin oldukları yir ile sebt-i sicill idüp sûret-i sicill ihrâc eyleyüp imzâlayup ve mühürleyüp ve Dergâh-ı Mu‘allâm'a gönderüp ve yazup bildüresin ki mukâta‘a defterine kaydolunup berât-ı hümayûnum virildükden sonra maslahatına mübâşeret itdüresin bî-berât mukâta‘a zabtitdurmeyesin. Ammâ; mültezim-i mezbûr ve kefâle husûsında ziyâde ihtimâm idüp müflis ü medyûn ve âhar mukâta‘aya kefâleti ve alâkası olmakdan ve gâybâne ve âhar ismünle kefil yazılmakdan ve kefilî nâyibe aldurmaktan be-gâyet hazer idüp şöyle ki; ihmâl olunup sâbit mukâta‘a fûrûht idüp ve gâybâne kefil alınmağla tahvîl âhırinde kesr vâkı‘ ola kefil olandan tazmîn itdürilür bilmiş olup ana göre basîret ü intibâh üzre olasın ve hâsıl olan akçaları müfredâtıyla defter idüp nâzır ma‘rifetiyle zabteyledükden sonra irsâliyye zamân oldukda der-kîse idüp ve mühürleyüp yarar âdemlerün ve havâle kulları ve kifâyet kadarı hısâr-erenleriyle nevrûz akçasın nevrûzdan ve Ağustos akçasın Ağustos'dan mukaddem gönderüp Dersa‘âdetüm'e gönderüp teslim-i hazîne itdürmeğe sa‘y idesin. İrsâlîne mâlım bâbında zuhûra gelen hıdmetün zâyî‘ olmayup tertîbe virmeğe bâ‘ıs olur bilmiş olup ana göre mukayyed olup bâb-ı ikdâm ü ihtimâmında dakîka fevteyleyüp muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri mufassal ü meşrûh yazup arz idesin diyü. Tahrîran fî 18, Şevvâl, sene: 987.

535

Hamid sancağı beyine ve Eğirdir ve Yalvaç kadılarına hüküm; Ayvati adlı haymana amilinin, Uruz adlı kişiye zulmedip mahkemeye çağrıldığında gitmemesi üzerine toprak kadıları tarafından buldurulup hapsedildikten sonra bir yolunu bulup firar edip yoldaşlarıyla eşkıyalığa devam edip mezbûr Uruz’a zulmetmesi ve bu hususta amilin reayaya zulmünün engellenmesi hakkında.

Hamîd sancağı beğine ve Eğirdür ve Yalvaç kâdîlarına hüküm ki:

Bundan akdem Eğirdür kâdîsı olan Mevlânâ Ni‘metullâh Dergâh-ı Mu‘allâm'a arz gönderüp; “Ayvâtî nâm haymâne âmilinün Uruz nâm kimesneye eyledüğü zulmün görülmesi için mezbûr Uruz emr-i şerîf ibrâz idüp âmil-i mezbûra mirâran mahsûller ve

mürâsele göndertilüp şer‘-ı şerîfe da‘vet olundukda itâ‘at-i şer‘ itmeyüp garîb tâyifesinden sekiz nefer hırsuzı yanına alup fesâd ü şenâ‘at üzre olup sulbi içün niçe def‘a ahkâm-ı şerîfe vârid olup sancak beğleri âdemler gönderüp ele getüremeyüp “meclis-i şer‘a ihzârı mümkün olmayup izâlesi lâzimdür” diyü arz eyledükde sen ki mîr-i müşârun-ileyhsin, bu husûsa toprak kâdîları ile ber-vech-i ihtimâm mukayyed olup mezbûrları şer‘le buldurması lâzım olanlara her kande ise buldurup getürdüp hakk üzre teftîş idüp göresiz. Kazıyye arz olunduğı gibi olup “mezbûr Ayvati'nün ve yoldaşlarının ol vechile şenâ‘atleri sâbit ü zâhir olursa sicill-i mahfûza kayd ve sûret-i sicilli ihrâc idüp imzâlayup ve mühürleyüp kapuma gönderdükden sonra kendüleri habsidüp fesâd ü şenâ‘atlerin vukû‘ı üzre yazup Dersa‘âdetüm'e arz idesiz” diyü sene: 976 Zi'l-hıccesi'nün yigirmi sekizinci günü târîhıyla müverrah hükm-i şerîf virilmiş imiş. Hâlâ mezbûr Uruz Südde-i Sa‘âdetüm'e gelüp emr-i sâbık mücebince husûs-ı mezbûr görildükde âmil-i mezbûr ele gelüp habsolundukdan sonra bir tarîkıla firâr idüp bu zamâna değin gaybet itmeğın hâlâ gelüp şirret ü şekâvete sülûk eyleyüp beni bî-vech rencîde itmek ister, hayfdur” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Zikrolunan hükm-i şerîfün sonradan hılâfına emr-i âhar vârid olmuş değil ise emr-i sâbık mücebince amel idüp hılâf-ı şer‘ u kânûn kimesneye iş itdürmeyesiz. Tahrîran...

[245]

536

Hüve.

Mensûh müselleme mukâta‘atı müfettişi Birgi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hüsam’a hüküm; Aydın sancağında mensûh piyade ve müselleme taifesinin çiftliklerinin satışına mültezim olan Halil’in huzurunda çiftlikler satılıp mal-ı mîrî tahsil olunurken Tire kazâsında bazı çiftliklerin satışında sorun çıkartılıp mal-ı mîrî tahsiline mani olunması ve bu hususta tapu ile satılan arazilere başkalarının müdahalede bulunmasının engellenmesi hakkında.

Mensûh müselleme mukâta‘atı müfettişi Birgi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hüsam'a hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; livâ-i Aydın'da mensûh olan piyâde ve müselleme tâyifesinün çiftlikleri fûrûhtına mültezim olan Halîl'ün huzûrında mâl-ı mîrîyi tahsîl itdürilmesi için bu bendelerine emr-i şerîf vârid olup ber-mûceb-i emr-i âlî fûrûht olunmayan çiftlikler fûrûht olunup mâl-ı mîrî tahsîl olunup iken Tire kazâsına varılup mübâşeret olunup Dersa'âdet'den vârid olan vilâyet defterine nazar olundukda Tire kazâsında otuz mikdârı çiftlik fûrûht olunmayup mezbûrun çiftlikler ba'zı ma'mûl ve ba'zı mahlûl-i kadîm ve ba'zı mahlûl-i âdet olup mahlûl olan çiftlikler re'âyâ ve tasarruflarında olup ma'mûl olan çiftlikler dahî ba'zı re'âyâ ve ba'zı piyâde ve ba'zı zî-kudret kimesneler tarafında olup mesâha olunmağa mübâşeret olundukda her yirün mesâha olunmağa gelmeyüp “bizüm mülkimüzdür” diyü inâd iderler ve ba'zı kimesneler “babayı buldum” diyü nizâ' ider ve zikrolunan çiftlikler “her birinde birer karye dahilindedür ve ba'zı çiftlikler nefis-i Tire'de vâkı' olan Dâru'l-kurâ evkâfındandır” diyü nizâ' idüp dahilidürmeyüp mâl-ı mîrî tahsiline mâni' olursa ol asıl fûrûht olunmayan çiftlikler ahâlî-i karyeden ve ehl-i vukûf müslimânlardan ve piyâde ve müselleme tâyifesinden teftîş ü tefahhus olunup zuhûr bulmasına mezbûr Halîl taleb ile emr-i şerîf recâsına i'lâm eylemişsiz. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu husûsa gereği gibi mukayyed olup nâzır-ı mezbûrun iltizâmına dâhil ve tahviline râci' müteveffâ mensûh piyâde ve müselleme çiftliklerinden fûrûht olunmayan çiftlikler her kimlerin tasarruflarında ise vilâyet defteri mûcebince ehl-i vukûf bî-garaz müslimânlardan şer'le teftîş ü tefahhus idüp zuhûra getirüp şöyle ki; zuhûra kalan çiftliklere mutasarrıf olanlar il virdüğü hakk-ı karârıyla taleb olurlarsa fihâ ve illâ âhardan tâlib olanlara emr-i sâbıkum mûcebince nâzır-ı mezbûra mîrî için fûrûht itdürüp ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp sâyir emvâl-i hâssa ile nevrûzdan mukaddem gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslim itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin. Ammâ; bu bâbda basîret üzre olup tezvîr ü telbîsden ve şühûd-ı zûrdan ve hılâf-ı şer' u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olasın. Şöyle bilesin diyü. Tahrîran fî 22, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[246]

Mukâtaât müfettişi Larende kadısı Mevlânâ Nuh’a hüküm; Abdülkerim Çavuş’un mutasarrıf olduğu zeamet mahsulü ve çiftlik hâsılından kendisine ait olan mahsulâtı satmak için Larende pazarına getirdiğinde bac eminlerinin kanuna aykırı olarak bac talep ettiklerini bildirmesi ve hususta kanuna aykırı davranan bac eminlerinin menedilmesi hakkında.

Mukâta‘ât müfettişi Lârende kâdîsı Mevlânâ Nûh'a hüküm yazıla ki:

Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Abdülkerîm Çavuş kapuma gelüp; “berât-ı şerîfle mutasarrıf olduğum ze‘âmetüm mahsûlinden ve çiftlik hâsılından bana âyid ü râci‘ olan mahsûlâtı fûrûht için Lârende bâzârına getürdüğümde bâc emînleri olanlar hılâf-ı şer‘ u kânûn benden bâc taleb iderler ve ma‘a-hâzâ şimdiye değin çavuş olanlardan bâc alınugelmemişdür” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp şer‘le göresin. Fi‘l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup çavuş olanlar fûrûht için bâzâra getürdükleri tîmârı mahsûlinden bâc alınugelmiş değil ise hâlâ bâc emînleri olıgelmişe muhâlif çavuş-ı mezbûrun bâzâra getürdüğü tîmârı mahsûlinden bâc taleb eyledükleri vâkı‘ ise men‘ u def‘ idüp şer‘a ve kânûna muhâlif olıgelen âdet ü kânûna muhâlif olıgelen âdet ü kânûna mugâyir iş itdürmeyesin. Ammâ; bu bahâne ile çavuş-ı mezbûr kendü tîmârı mahsûlü sayır re‘âyânun terekesin zabtidüp hâliyâ mîrîye zarar olmakdan hazer idesin. Eslemeyenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesin diyü. Tahrîran fî 19, Şevvâl, sene: 987.

538

Vilâyet-i Ankara mukâtaâtı müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin’e hüküm; Akşehir’de vaki merhum Hasan Paşa İmareti Evkafı mütevellisi Abdülkadir’in, Ankara’da vaki olan evkaf cabisi Mustafa’nın hâsıl olan meblağın bir kısmını masraf olarak gösterip vakıf malına zarar verdiğini bildirmesi ve bu hususta cabinin muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesi hakkında.

Vilâyet-i Ankara mukâta‘âtı müfettişi Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e hüküm yazıla ki:

Nefs-i Akşehir'de vâkı' merhûm Hasan Paşa Imâreti Evkâfı mütevellîsi Abdülkâdir hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a arz gönderüp; merhûm-ı mezbûrun Ankara'da vâkı' olan evkâfına hâlâ câbî olan Mustafa'nun dokuz yüz seksen dört ve seksen beş târîhlerinde altmış bin akça mahsûl olup meblâğ-ı mezbûrun on bin iki yüz akçasın irsâl idüp ma'âdâsın masraf gösterüp vakfa küllî gadr olup ve sâyir nesnelerde dahı muhâsebesin bu tarîk ile olup her sene mâl-ı vakfa küllî gadr eylemeğin zamân-ı mübâşeretî yirlü yirinden teftiş olunup âdet ü kânûn üzre muhâsebesi görilmesi için emr-i şerîfe sadaka buyurılmak recâsına i'lâm eyledi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda câbî-i mezbûr her kande ise buldurup getürdüp görilmeyen zamânun muhâsebesin müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı mütevellî-i mezbûr ve sâyir ehl-i vukûf ma'rifetiyle yirlü yirinden âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp ber-mûceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn zimmetine lâzım gelen mâl-ı vakfı kendüsünden talep idüp virmekde te'allül iderse emlâk ü esbâbından bî-kusûr mütevellî-i mezbûra vakf için tahsîl itdürüp mâl-ı vakfdan zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasın ve hâsıl olan akçayı mütevellî-i mezbûra vakf için zabtitledürüp görülen muhâsebe müfredât defterlerin imzâlayup ve mühürleyüp Dergâh-ı Mu'allâm'a gönderüp ve yazup bildüresin diyü. Tahrîran fî 22, Şevvâl, sene: 987.

[247]

539

Mukâtaât müfettişi Mesevle kazâsında munfasıl Mevlânâ Abdurrahman'a hüküm; Yunus, Mehmed ve Turmuş adlı kişilerin, Birgi kazâsındaki mîrî yağhaneyi Bostan adlı kişinin muhasebesini görmek şartıyla iltizam edip zimmetindeki mal-ı mîrînin tahsilini talep etmeleri ve bu hususta mezkûr Bostan'ın muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesi hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Mesevle kazâsında munfasıl Mevlânâ Abdurrahmân'a hüküm yazıla ki:

Yûnus ve Mehmed ve Turmuş nâm kimesneler hâlâ Dergâh-ı Mu'allâm'a gelüp; "Birgi kazâsında vâkı' olan mîrî yağ-hâne Kara Bostân nâm kimesnenün uhdesinde üç yıla iltizâmda iken iken bir yağ-hâne-i mezbûreyi ibtidâ-i târîhdan üç yıl mezkûr Bostân'un muhâsebesin görmek şartıyla beş bin akça ziyâde ile iltizâm idüp ayak âmilleri

olmuşıdık. Eyle olsa şart-ı iltizâmımız mücebince mezbûr Bostân'un yirlü yirinden muhâsebesi görilüp zimmetine lâzım gelen mâl-ı [mîrî] mîrîye olan deynimiz için tahsîl olunmasın taleb iderüz” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresin. Fi'l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup bir def‘a mezkûrun muhâsebesi görilüp faslolunmuş değil ise mezkûr Bostân'ı her kande ise buldurup getürdüp şart-ı iltizâmları mücebince zamân-ı zabtının muhâsebesin müfredât defterlerinden ve şübhe olan mevâddı mezbûrlar ve sâyir ehl-i vukûf ma‘rifetiyle yirlü yirinden âdet ü kânûn üzre muhâsebesin görüp ber-müceb-i muhâsebe ve bi-hasebi's-şer‘ ve'l-kânûn zimmetine ne mikdâr mâl-ı mîrî zuhûr iderse kendüsünden ve emlâk ü esbâbından vefâ itmeyeni kezâlik kefil bi'l-mâllerinden bî-kusûr taleb ü tahsîl itdürüp mâlımdan zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasın ve hâsıl olan akçayı ve görilen muhâsebe ve müfredât defterlerin sen ki müfettişsin, alup der-kîse idüp imzâlayup ve mühürleyüp bunların mîrîye olan deynleri için sâyir emvâl-i hâssa [ile] gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin. Tahrîran fî 15, Şevvâl, sene: 987.

540

Vilayet-i Rum'da vaki havâss-ı atika mukâtaâtının tahvil-i atika müfettişi olan Tokat kadısı Mevlânâ Şemseddin'e hüküm; Taht-ı müfettişlikteki mukâtaa gelirlerinin tahsilinde ihmalkârlık yapılması ve bu hususta müfettişliğin mukâtaa gelirlerini tahsil edip Hızâne-i Âmire'ye teslim etmesi hakkında.

Vilâyet-i Rûm'da vâkı‘ havâss-ı atika mukâta‘âtının tahvîl-i atika müfettişi olan Tokat kâdısı Mevlânâ Şemseddîn'e hüküm yazıla ki:

Nevrûz kurbinde olup taht-ı müfettişliğinde olan mukâta‘âtdan tevzî‘i defteri mücebince nevrûz-ı hümayûn irsâliyyesiyçün lâzım olan 27 merre 100.000 [ve] 73.000 akça ve bakâyâ defteri mücebince tahvîl-i atik nâzırlarının zimmetlerine lâzım gelen 130 merre 100.000 ve 20.962 akçanın tahsiline ihmâl ü müsâhele üzre olduğın istimâ‘ oldı. İmdi müfettişliğin kemâ-kân uhdesinde olup buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bir ân ve bir sâ‘at te‘hîr ü terâhî itmeyüp zikrolunan nevrûz akçasın ve atik nâzırların bakâyâların tevzî‘i ve zimem defterleri ve havâle kullarım ile irsâl olan o emr-i şerîfe mücebince ber-vech-i ta‘cîl tahsîl ve nevrûzdan mukaddem

gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdüresin ki inşâ'a'llâhü te'âlâ mâlîm bâbında zuhûra gelen sa'y u kesbün zâyî' olmayup envâ'-ı terakkîne bâ'ıs olur bilmiş olasın. Şöyle ki; ihmâl ü müsâhele olunup nevrûz akçasın nevrûzdan sonra gelüp ve bakâyâ tahsîline müsâmaha olunup avk u te'hîre (...) sonra hiç vechile özrün makbûl olmayup muhkem mes'ûl ve mu'âteb olmak mukarrerdür; ana göre basîret ü intibâh üzre olup bâb ve ikdâm ü ihtimâmında dakîka fevteylemeyesin. Şöyle bilesin diyü. Tahrîran fî 19, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[248]

541

Beypazarı ve Kıbrıs kadılarına hüküm; Beypazarı kazâsına tabi Pazarcık köyünden birkaç şahsın hâssa çeltikçilerinden olmayıp mîrî tohum yerine Pazarcık köyü sipahisinin tohumunu kullanmalarına rağmen çeltik emin ve amillerinin rüşvet için tohum konusunda sorun çıkartıp zulmettiklerini bildirmeleri ve bu hususta köy halkına kanuna aykırı müdahalede bulunan emin ve amillerin menedilmesi hakkında.

Beğbâzârı ve Kıbrıs kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Beğbâzârı kazâsına tâbi' Bâzârcık nâm karyeden Mehmed ve Dâvûd ve Fevak ve Mustafa nâm kimesneler hâlen Südde-i Sa'âdetüm'e âdem gönderüp; “biz vilâyet defterinde mukayyed hâssa çeltükçilerinden olmayup ve üzerimizde mîrî tohum dahı yoğiken Bâzârcık nâm karye sipâhîsinün çeltüğü tohumun zirâ'at ü harâset idüp vechen mine'l-vücûh ümenâ dahl iken icâb eylemez. Hâlâ çeltük emînleri ve âmilleri harman zamânında “siz mîrî çeltük var iken sipâhînün çeltüğün tagayyür eylemeğin” diyü mücerred ve celb-i mâl içün bizden akça ve çeltük taleb idüp rencîde iderler, hayfdur. Şer'le görölüp zulm ü hayf olmamağın taleb iderüz” diyü bildürdiler. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ve tefahhus eyleyüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi olup mezkûrlar vilâyet defterinde mukayyed hâssa çeltükçiler olmayup ve mîrî çeltük tohumu zirâ'at olmayup sipâhî-i mezbûrun yirinde kendü tohumun zirâ'at ü harâset idüp vechen mine'l-vücûh dahlolunmak icâb eylemez ise hâlâ mezkûrân mültezimler mücerred celb-i ahz ü mâl içün ol vechile eyledükleri vâkı' ise bi-hasebi's-şer' sâbit ü zâhir ola men' u def' idüp

hılâf-ı şer‘ u kânûn ve mugâyir defter-i vilâyet bî-vech ve bilâ-sebebe ve bilâ-sebebe* kimesneye iş itdûrmeyüp zulm ü hayf olmakdan be-gâyet hazer idesiz. Eslemeyüp emr-i şerîfe muhâlif inâd idenleri sekidüp ve kazıyye bir dürlü dahı olup muhâtc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 19, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

542

Mensûh piyade ve müselleme mukâta‘atı Birgi kazâsından munfasıl Mevlânâ Hüsâm’a hüküm; Aydın sancağında mensûh piyade ve müselleme taifesinin çiftliklerinin satışına mültezim olan Halil’in huzurunda çiftlikler satılıp mal-ı mîrî tahsil olunurken Tire kazâsında bazı çiftliklerin satışında sorun çıkartılıp mal-ı mîrî tahsiline mani olunması ve bu hususta tapu ile satılan arazilere başkalarının müdahalede bulunmasının engellenmesi hakkında.

Mensûh piyâde ve müselleme mukâta‘atı Birgi kazâsından munfasıl Mevlânâ Husâm’a hüküm yazıla ki:

Hâlâ kapuma arz gönderüp; “livâ-i Aydın’da mensûh piyâde ve müselleme çiftliklerinin fûrûhtına me’mûr mültezim olan Halil ile Tire kazâsına varılıp Dersa‘âdet’den vârid olan vilâyet defteri mücebince fûrûht olunmayan piyâde ve müselleme çiftliklerinden otuz mikdârı çiftliğün ba‘zısı re‘âyâ tasarrufunda ve ba‘zı evkâf dâhilinde olmak ile fûrûht olunmağa kabîlinde olmamışdur. Şöyle ki; zikrolunan çiftlikler fûrûht olunursa mîriye yüz elli bin akça tahsil olunmak mukarrerdür” diyü bildürmişsin. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, ihzâr-ı husamâ ve bu bâbda kapumdan vârid olan sahîh vilâyet defteri sûretine nazar ve ehl-i vukûfdan hakk u adl üzre teftîş ü tefahhus idüp göresin. Fi’l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi olup münâze‘un-fih olan çiftlikler sahîh emr-i şerîfle mensûh olan livâ-i mezbûreye tâbî‘ piyâde ve müselleme çiftliklerinden olup bir def‘a mîrî cânîbden fûrûht olunmuş değil ise sâbit ü zâhir ola. Ol makûle zuhûra gelen piyâde ve müselleme çiftliklerin ziyâde ile tâlib olanlar fûrûht ve hâsıl olan akçasın der-kîse idüp ve mühürleyüp yarar âdemlerinüz ve kifâyet kadarı hısâr-erenleriyle nevrûzdan mukaddem Dersa‘âdetüm’e gönderüp Hızâne-i Âmirem’e teslim itdürüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin. Ammâ; bu bahâne ile hılâf-ı şer‘

u kânûn kimesneye zulm ü hayf olmakdan hîle vü hud'aya tezvîr ü telbîsden be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbi' olasın. Tahrîran fî 19, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

[249]

Ahkâm-ı şehir-i Şevvâli'l-mükerrem sene: 987 el-cüzü'r- râbi'

543

Mukâtaât müfettişi Kastamonu kadısı Mevlânâ Vildan'a ve Kastamonu sancağı kadılarına hüküm; Kastamonu mevkufatına ve cendere-i Kastamonu ve mizan-ı harir ve cendere-i Ilısu ve beytülmal, mal-ı gaip, mal-ı mefkud, yave, kaçgun, resm-i bennak, bad-ı heva ve tevabi mukâtaası iltizam emini İshak'ın, mîrîye ait konularda kendisi ve vekili yokken toprak kadılarının usule aykırı hareket edip iltizamına ve mal-ı mîrîye zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususta toprak kadılarının usulsüz davranışlarının engellenip mültezimin iltizamına ve mal-ı mîrîye zarar vermekten kaçınmaları gerektiği hakkında.

Mukâta'ât müfettişi Kastamonı kâdısı Mevlânâ Vildân'a ve Kastamonı sancağı kâdîlarına hüküm yazıla ki:

Kastamonı mevkûfâtına ve cendere-i Kastamonı ve mîzân-ı harîr ve cendere-i Ilısu ve beytü'l-mâl ve mâl-ı gâyib ve mâl-ı mefkûd ve yâve ve kaçgun ve resm-i bennâk ve bâd-ı hevâ ve tevâbî'ı mukâta'asına sene: 985 Recebi'nün yigirmi ikisinden üç yıla 440.000 akçaya ber-vech-i iltizâm emîni olan İshâk hâlen kapuma arz gönderüp; mîrîye müte'allik husûslar vâkı' oldukda ben ve vekîlim anda hâzır değil iken toprak kâdîları fuzûlî istimâ' idüp ellerine huccet virmekle mâl-ı mîrîye gadr ve iltizâmıma küllî zarar müterettib olmuşdur. Müfettiş ve emîn ma'rifeti olmadın mîrî husûsları min-ba'd toprak kâdîları istimâ' itmemesi için emr-i şerîf recâsına i'lâm eylemiş. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise zikrolunan toprak kâdîlarına tenbîh ü te'kîd idesiz ki mâlîma müte'allik husûs vâkı' oldukda Dersa'âdetüm'den emr-i şerîf veyâhûd müfettiş ve nâzır câniblerinden mürâsele vârid olmadın ve emîn ve âdemisi anda hâzır değil iken fuzûlî kendüleri istimâ' itmeyeler ve itdûrmeyüp mâl-ı mîrîye gadr ve mültezimün iltizâmına zarar müterettib olmakdan

hazer idesiz. Şöyle ki; ba‘de’t-tenbîh eslemeyüp mâlıma gadr edenleri ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeleri yazup kapuma arz edesiz diyü. Tahrîran fî 23, Şevvâl, sene: 987.

544

Hudâvendigâr, Karesi ve Kocaili sancağı kadılarına hüküm; Bursa’da Sultan Murad Han Evkafı’ndan Söğüt Kale(?) perakendesı demekle bilinen Yörük taifesine iltizamla cabi olan Ali’nin, hukuk, rüsüm, cürm-i cinayet ve sair bad-ı hevaların vakfa hâsıl kaydolmasına rağmen başkalarının müdahalede bulunup iltizamına ve vakıf malına zarar verdiklerini bildirmesi ve bu hususta mukâtaalara başkalarının müdahalesinin engellenmesi hakkında.

Hudâvendigâr ve Karesi ve Kocaili sancağı kâdılarına hüküm ki:

Alî nâm kimesne kapuma gelüp; “ben Burusa’da âsûde olan merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Murâd Hân *tâbe serâhûnün* Evkâfı’ndan Söğüt Kale(?) perâkendesı dimekle ma‘rûf Yörük tâyifesine ber-vech-i iltizâm câbî olup eyle olsa zikrolunan tâyifenün vilâyet defteri mücebince vâkı‘ olan hukûk u rüsûm ve cürm-i cinâyet ve sâyir bâd-ı hevâları vakfa hâsıl kaydolunmışken hâliyâ sancakbeği subaşıları ve zü‘amâ ve erbâb-ı tîmâr ve havâss-ı hümâyûn emînleri ve âmilleri ve gayriler dahlidüp tekrâr hukûk u rüsûm ve cürm-i cinâyet taleb iderler. Bu sebeb ile mâl-ı vakfa gadr ve iltizâmıma zarar olmuşdur” diyü bildürdi. İmdi evkâf-ı selâtîn min-küllî’l-vücûh serbest olup hâricden dahlolunmak kat‘â câyiz değildir. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi’l-vâkı‘ kazıyye i‘lâm olunduğı gibi ise zikrolunan sancakbeği sübaşılarna ve zü‘amâ ve erbâb-ı tîmâr ve havâss-ı hümâyûn emînlerine ve âmillerine muhkem tenbîh ü te’kîd idesiz ki vilâyet defterine mukayyed evkâf-ı mezbûre re‘âyâsının vâkı‘ olan hukûk u rüsûm ve cürm-i cinâyet ve bâd-ı hevâlarına dahlitmeyeler ve itdürmeyesiz. Meger ki; zikrolunan re‘âyâdan birinün cürm-i galîzi sâdır ve hükm-i kâdî lâhık olup sebt-i sicill oldukdan sonra salb ü siyâsete me’mûr olanlar evkâf-ı mezbûre zâbitları ma‘rifetiyle bir anda icrâ-yı şer‘ itdürüp hâric kazâyâ iletürmeyüp ve “bedel-i siyâset” diyü bir akça ve bir habbelerin almayalar ve aldurmayasız. Şöyle ki; vakfa âyid ü râci‘ olan hukûk u rüsûmdan nesne kabzeylemişler ise ba‘de’s-sübût şer‘le müteveccih olanlardan bî-kusûr alıvirüp hılâf-ı şer‘-ı şerîf

kimesneye iş itdürmeyüp zulm ü hayf olmakdan hazer idesiz ve muhtâc-ı arz olursa yazup kapuma arz idesiz diyü. Tahrîran fî 24, Ş., sene: 987.

[250]

545

Merzifon kadısına hüküm; Seyyid Ali adlı kişinin, Merzifon'da vaki merhum Devlet Hatun Evkafı nazırı olup hizmetini yerine getirip azlini gerektirecek bir konu olmamasına rağmen medrese müderrisi Mevlânâ Ahmed'in, vazifeye kendisinin tayin olduğunu söyleyip tasarrufuna mani olup zulmettiğini bildirmesi ve bu hususta vakıf görevlisine müdahalede bulunan müderrisin menedilip mezkûr Ali'nin hakkının geri verilmesi hakkında.

Merzifon kâdîsına hüküm yazıla ki:

Seyyid Alî nâm kimesne hâlâ Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; "ben nefis-i Merzifon'da vâkı' merhûm Devlet Hâtûn Evkâfî'na yevmî üç akça ve yılda on müd hinta ve beş müd şa'ır çuka ile nâzır olup edâ-i hıdmet idüp azlim îcâb ider husûsum yoğiken hâlâ merhûme-i mezbûrenün medresesine müderris olan Mevlânâ Ahmed "zikrolunan çuka ve vazîfe bana ta'yîn olunmuşdur" diyü berâtım mücebince tasarrufuma mâni' olup zulm ü hayf ider" diyü bildürdi. İmdi Hızâne-i Âmirem'de olan huccet defterine nazar olundukda nezâret-i mezbûr mezkûr Seyyid Alî'nün üzerinde mukayyed bulunmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olduğu gibi olup mezkûr edâ-i hıdmet idüp azil îcâb ider husûs yoğiken Mevlânâ-yı mezbûr buna hılâf-ı şer'-ı şerîf bî-vech dahlidüp rencîde eylediği vâkı' ise men' u def' idüp elinde olan berât-ı âlî-şânım mücebince nezâret-i mezbûreyi buna tasarruf itdürüp min-ba'd hâricden kimesneye dahlitdürmeyüp eslemeyüp inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin. Bu husûs için tekrâr kapuma şikâyet gelmeli eylemeyesin. Şöyle bilesin diyü. Tahrîran fî 22, Şevvâl, sene: 987.

546

Livâ-i Ankara mukâtaâtı müfettişi Murtazaâbâd kadısı Mevlânâ Muhyiddin'e ve Mihaliççık(?) kadısına hüküm; Ayrancık(?) köyünden Nebi'nin, birkaç kişiyle birlikte üzerlerine bir müd mîrî çeltik tohumu kaydolup ortaklaşa ziraat etmeleri

gerekirken şahısların kendisiyle ziraat etmeyip zulmettiklerini bildirmesi ve bu hususta mezkûrların üzerlerine kaydolunan mîrî tohumu kanuna göre ziraat edip bu konuda sorun çıkartmamaları hakkında.

Livâ-i Ankara mukâta'âtı müfettişi Murtaz-âbâd kâdîsı Mevlânâ Muhyiddîn'e ve Mihalıççık(?) kâdîsına hüküm yazıla ki:

Taht-ı kazâna tâbi' Ayrancık(?) nâm karyeden Nebî nâm kimesne hâlâ Südde-i Sa'âdetüm'e gelüp; "karye-i mezbûreden Bekir ve Mustafa ve Habîb ve Ahmed ve Mehmed ve diger Habîb ve diger Ahmed ve Memi ve Mahmûd ve Kâsım nâm kimesneler ile defter-i cedîd-i hâkânîde üzerimize bir müd mîrî çeltük tohumu mukayyed olup her sene ber-vech-i iştirâk zirâ'at ü harâset idüp ve mîrî tohumu zarar müterettib olsa ma'an çekmek lâzım iken hâlâ mezkûrun zikrolunan tohumu vilâyet defteri mûcebince olıgelen âdet ü kânûn üzre benimle ma'an zirâ'at ü harâset eylemeyüp ve zarar vâkı' oldukda bile görmeyüp bana ziyâde teklîf idüp zulm ü hayf iderler" diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, bu bâbda kapumdam ihrâc olunmuş sahîh ve cedîd defter sûretine nazar idüp göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise mezkûrlara muhkem tenbîh ü te'kîd eyleyesiz ki vilâyet defterinde üzerlerine kaydolunan mîrî tohumu olıgelen âdet ü kânûn üzre zirâ'at idüp ve zarar vâkı' oldukda kadîmden ne vechile olıgelmiş ise ol vechile amel idüp olıgelmişe muhâlif vilâyet defterine mugâyir bî-vech te'allül ü nizâ' itmeyeler ve itdürmeyesiz. Eslemeyüp emr-i şerîfûme muhâlif inâd idenleri sekidüp ve muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idüp bu husûs içün tekrâr kapuma şikâyet olmalu eylemeyesiz diyü. Tahrîran fî 22, Şevvâl, sene: 987.

[251]

547

Saruhan sancağı kadılarına hüküm; Saruhan sancağı piyadelerinden iki nöbetlinin Foça Kalesi tamiri hizmetine gitmemesi ve bedel akçelerinin alınmayıp yoklama defterine kaydolunmadıkları için ocakları hâsıllarının mîrî için tahsilinin gerekmesi ve bu hususta piyadelerin ocakları hâsıllarının kanun gereğince mültezimlere zapt ettirilmesi hakkında.

Saruhan sancağı kâdîlarına hüküm [ki]:

562

Livâ-i mezbûre mevkûfâtına sene: 984 Cemâziye'l-âhîrî'nün yiğirmi üçünden üç yıla 385.000 akçaya ber-vech-i iltizâm ve iştirâk mültezimler olan Nebî ve Mehmed hâlâ Südde-i Sa'âdetüm'e âdem gönderüp; "Saruhan sancağı piyâdelerinin iki nevbetlûsi sene: 985'de Foça Kal'ası ta'mîrine fermân olunup hıdmet-i mezbûreye bi-nefsihî varmayup ve bedel akçaları alınmayup yoklama defterinde mevcûd kaydolunmayan piyâdelerün kânûn üzre tahvîl ü târîhımıza âyid ü râci' olan ocakları hâsılları mîrî için cem' u tahsîl olunmak lâzımdür" diyü i'lâm eylemeğin zikrolunan piyâdelerün târîh-ı mezbûrede Foça Kal'ası ta'mîri hıdmetinde vâkı' olan yoklama defterinin bir sûreti bundan akdem yazılıp iftihâru'l-ümerâ' ve'l-ekâbir Hızâne-i Âmirem defterdârları *dâmet me'âlihîm* nişânlarıyla nişânlanup mezbûrân mültezimlere teslim olunup gönderilmişidi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, her birinüz taht-ı kazânuzda gereği gibi mukayyed olup ve mezkûrân mültezimlerün ellerinde olan mevcûd defterine nazar idüp göresiz. Târîh-ı mezbûrede vâkı' olan hıdmet-i mezbûreye kendüleri varup veyâhûd bedel ve bedel akçaları virüp defterde mevcûd olanlara aslâ müte'âriz olmayup şöyle ki; hıdmet-i mezbûreye kendüleri varmayup veyâhûd bedel göndermeyüp ve bedel akçaları alınmayup yoklama defterinde mevcûd olmayanların kânûn üzre ocakları hâsılları bir def'a mîrî için zabtolunmuş değil ise kat'â mecâl vermeyüp o asıl piyâdelerün ocakları hâsılların olıgelen âdet ü kânûn üzre mezkûrân mültezimlere mîrî için zabtiddürüp kimesneye te'allül ü nizâ' itdürmeyesiz. Ammâ; bu bâbda basîret üzre olup zikrolunan deftere ve kânûna muhâlif kimesneye dahı zulm ü hayf olmakdan hazer idüp muhtâc-ı arz olan kazıyyeyi yazup kapuma arz idesin.

548

Bursa kadısına ve hâssa harc emini Ahmed Çavuş'a hüküm; İzmir İskeleyi ve tevabi mukâtaası iltizam emini İsak adlı Yahudi'nin, Yakop adlı Yahudi'de yirmi bin altı yüz akçe hakkı olup mîrîye olan borcu için tahsil edilmesini talep etmesi ve bu hususta Yakop'un muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesi hakkında.

Bursa kâdısına ve Hâssa Harc Emîni Ahmed Çavuş'a hüküm ki:

İzmir İskeleyi ve tev[âbi'ı] mukâta'asına sene: 982 Zi'l-ka'desi'nün on ikisinden ber-vech-i iltizâm emîn olup teslîmâtından ma'âdâ zimmetinde küllî bâkîsi olan İsak nâm Yehûdî kapuma gelüp; “mahmiyye-i mezbûrede vâkı' Yakop nâm Yehûdî'de yigirmi bin altı yüz akça hakkım olup şer'le görölüp mîrîye olan deynim için tahsîl olunmasın taleb iderüm” diyü bildürdi. İmdi buyurdum ki:

Hükm-i şerîfüm vardukda, mültezim-i mezbûr merkûm Yehûdî ile berâber ve bî-garaz ehl-i vukûfdan teftîş ü tefahhus idüp şer'le göresiz. Fi'l-vâkı' kazıyye i'lâm olunduğı gibi ise ki bi-hasebi's-şer'i's-şerîf sâbit ü zâhir ola ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan hakkını bî-kusûr mîrîye olan deyni için taleb ü tahsîl eyleyüp bir akça ve bir habbe bâkî kodurmayasız. Ammâ; bu bâbda ziyâde ihtimâm idüp tezvîr ü telbîsden ve şühûd-ı zûrdan be-gâyet hazer idüp hakk-ı sarîha tâbî' olası ve hâsıl olan akçayı alup der-kîse idüp ve mühürleyüp sayir envâl-i hâssa ile gönderüp mültezim-i mezbûrun mîrîye olan deyni için gönderüp Hızâne-i Âmirem'e teslîm itdürüp ve muhtâc-ı arz olursa yazup bildüresiz. Tahrîran fî 25, Ş., sene: 987.

[252]

549

Müfettiş-i Tokat kadısı Mevlânâ Ahmed'e hüküm; Kalender adlı kişinin, Tokat'ta merhum Hatuniye Evkafı mütevellisi Abdüllatîf'in üzerinden tımarı iltizam ve kabul etmesi ve bu hususta Abdüllatîf'in muhasebesinin teftiş edilip zimmetindeki bakiyenin tahsil edilmesi hakkında.

Müfettiş-i Tokat kâdîsı Mevlânâ Ahmed'e hüküm yazıla ki:

Hâliyâ kapuma arz gönderüp; “nefs-i Tokat'da sâkin Kalender nâm kimesne bu dâ'ilerine gelüp Tokat'da merhûm Hâtûniye Evkâfı'na sâbıkâ mütevellî olan Abdüllatîf'ün tevliyet-i mezbûreye zamân-ı mübâşeretinden berü bel'ıyyât u ketmiyyâtın kendüye ibtidâdan tîmâra emr-i şerîf inâyet buyurılmak şartıyla iki yüz bin akçaya iltizâm ve kabûl idüp ve elli bin akça zarar mâla kefil virüp ve fî nefsu'l-emr evkâf-ı mezbûrenün küllî müsâ'adesinde olup mezkûrun zamân-ı tevliyetinde gılâl ziyâde bahâya fûrûht olup küllî vüs'ati var iken mürtezikanun dokuz ay mikdârı ve vazîfeleri kendülere vâsıl olmayup ve hâce-i kiler olmayup her gün lâzım oldukça nakd akça ile almayup sene ile ziyâde bahâya alınup ve peşin ta'âm [u] ekle kâbil olmayup ve

enâmun ekser yirleri harâba müşrif olup kat'â termîn ve ta'mîre mukayyed olmayup bel' ve ketm(?) olmak fehî olunup ve mezkûr Kalender Müslime uhdesinden gelür yarar kulları olup iltizâma kabûl ve emr-i şerîf inâyet buyurulursa zikrolunan iki yüz bin akça mütevellî-i mezkûr zimmetinde zuhûr itmek mukarrerdür" diyü i'lâm itmişsiz. İmdi husûs-ı mezbûr sene: 987 Şevvâli'nün on dokuzuncı günü arz olundukda mültezim-i mezbûrun iltizâmı mücebince kânûn üzre tîmâr olmak şartı ile teftîş olunmak fermân-ı şerîfüm olmağın buyurdum ki:

Hükm-i şerîfümle Dergâh-ı Mu'allâm çavuşlarından Hüseyin Çavuş *zîde kadruhû* vardukda, mezkûr Abdülatîf ve sâyir mübâşirlerin her kande ise buldurup getürdüp mezbûrun iltizâmı mücebince mezkûr çavuşum ve mültezim-i mezbûr evkâf-ı mezbûreye kâtib ve mürtezika ve huddâm ve sâyir ehl-i vukûf ma'rifetiyle yirlü yirinden hakk u adl üzre şer'le teftîş idüp göresiz. Bi-hasebi's-şer' ve'l-kânûn evkâf-ı mezbûre mahsûlinden zimmetine lâzım gelen mâl-ı vakf kendüsünden virmekte te'allül ü inâd iderse emlâk ü esbâbından mezkûr çavuşuma bi't-tamâm tahsîl itdürdüp ber-müceb-i iltizâm iki yüz bin akça mikdârı bel'ıyyât u ketmiyyât zuhûra gelürse bahâları ne mikdâr gelürse mültezim-i mezbûrun iltizâmı üzre kendüsünden ve emlâk ü esbâbından ve kifâyet itmeyeni kefil bi'l-mâlden kezâlik anların dahı emlâk ü esbâblarından mezkûr çavuşuma bi't-tamâm tahsîl itdürdüp mâl-ı vakfdan kimesne zimmetinde bir akça ve bir habbe bâkî ve alâka koydurmayasız ve zikrolan akça-ı kimlerden tahsîl olunursa isimleriyle yazup defter idüp ve hâsıl olan akça bahâsıyla(?) ma'an mezkûr çavuşum ve yarar âdemlerin ile Dersa'âdetüm'e gönderüp ve yazup arz eylesiz. Şöyle bilesiz diyü. Tahrîran fî 24, Şevvâli'l-mükerrem, sene: 987.

SONUÇ

41 numaralı Mühimme defterinin transkripsiyon ve değerlendirilmesinin hedeflendiği bu çalışmada, 549 hüküm incelenerek ihtiva ettikleri konulara göre başlıklara ayrılmıştır. Bu başlıkların kaynağını mukataalar, askerî görevliler, vergiler, vakıflar, miras meseleleri, madenler ve muhtelif konulardaki şikâyetler teşkil etmektedir.

Elde edilen verilere göre mukataa/iltizam sistemine dair meselelerin önde geldiği tespit edilmiştir. Bu açıdan defter, mukataa türleri, mukataaların iltizama verilmesi, kefillik hususu, mali sistem içerisinde kefillerin yeri, önemi ve çıkarttıkları sorunların tespit edilmesi, mukataaların el değiştirmesi, mukataa miktarları, mukataa gelirlerinin tahsili ve iltizam edilen mukataalarda yaşanan problemler hakkında geniş ve detaylı bilgiler içermektedir. Bu hükümlerin mukataa/iltizam sistemi içerisindeki sorunlar hakkında detaylı bilgiler içermesi, sistemin yapısı ve işlevinin anlaşılması açısından oldukça önemlidir.

Vakıflar ile ilgili hükümlerde vakıf mukataaları, vakıf arazileri ile ilgili anlaşmazlıklar, vakıf reayasının zulme uğraması ve vakıf görevlileri hakkında önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Bu konuların yanı sıra vakıflara dair çeşitli tamir işlemlerine de rastlanmaktadır. Bu belgeler sayesinde, vakıflar hususunda bayındırlık faaliyetlerine ulaşılabilir. Ayrıca bu hükümler sayesinde, Anadolu’da yer alan çeşitli vakıfları da tespit etmek mümkündür.

Vergiler ile ilgili hükümler, çeşitli vergi türlerinin tespiti ve miktarı hakkında detaylı bilgiler içermektedir. Ayrıca vergi hususunda reayaya uygulanan zulüm, vergi miktarının belirlenmesi ve tahsilindeki hata ve kanunsuzluklar gibi hususlar, reayanın vergi tahsiline mani olması ve vergi ödememek istemesi şikâyetlerin ana konusunu oluşturmuş ve mahallinde çözülemeyen meseleler için sürekli merkeze şikâyetlerde bulunulmuştur.

Askerî sınıf ile ilgili hükümlerde, askerî sınıf mensubu şahısların, zimmetlerine mal geçirebilmek için muhtelif konularda birçok kez reayaya zulmettikleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte, askerîlerin kendi aralarında yaşadıkları çeşitli problemlere de rastlanmaktadır. Çeşitli hizmetlerdeki piyadelerin haklarının yenmesi, şikâyetlerde öne çıkan konulardandır. Ayrıca zeamet ve tımar arazilerine dair sorunlarla da

karşılaşmıştır. Bu hükümlerin yanı sıra, vilayet muharrirleri ve dizdarlardan kaynaklanan sorunlara da rastlanmaktadır. Dizdarlar ile ilgili hükümler, Anadolu'daki kalelerin tespiti açısından önemlidir.

Miras problemleri ile ilgili hükümler, ölen kişilerin ardında bıraktıkları muhallefatin yanı sıra beytülmale intikal eden muhallefat hususundaki sorunları ihtiva etmektedir. Ayrıca varislerin hak talep etmeleri ve veraset davalarının görülmesi sayesinde, miras hukuku açısından önemli bilgilere ulaşılabilmektedir.

Madenler ile ilgili hükümler sayesinde, madenlerin yer aldığı vilayetleri ve maden türlerini tespit etmek mümkündür. Hükümlerde, maden hizmetindeki şahıslara kanuna aykırı müdahalede bulunulduğuna dair şikâyetler de yer almaktadır. Ayrıca madenlerde çalıştırılacak işçi/ırgat bulunması hususunda zaman zaman sorun çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla bu belgeler, Anadolu'daki maden üretimini sekteye uğratan amiller hakkında bilgi verir mehiyettedir.

Bu hükümlerin yanı sıra, muhtelif konular ile ilgili hükümlerin içerisinde, ana başlıkların haricindeki çeşitli konular yer almaktadır. Hırsızlık, eşkıyalık, piyasadaki ayarı bozuk akçe kullanımı ve çeşitli belgeler hakkında hüküm talebi vs. ile ilgili belgeler, bu başlık altındaki konuları ihtiva etmektedir.

Sonuç olarak, 41 numaralı Mühimme defteri, Osmanlı mali sistemi hakkında ve iktisat tarihi açısından önemli bilgiler içermektedir. Ayrıca bu hükümlerin, sadece mali değil aynı zamanda idari, askeri, hukuki ve sosyal konularda birçok hüküm ihtiva ettiği anlaşılmaktadır. Keza hükümlerde, Osmanlı tebaasının farklı kesimlerinden insanların çeşitli konulardaki şikâyetlerine mutlaka bir çözüm yolu arandığı görülmektedir. Nitekim bu durum, Osmanlı Devleti'nin adalet prensibi üzerine kurulmuş bir sisteme sahip olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır. Dolayısıyla maliye ahkâm defterleri tasnifinde yer alan ve maliye ahkâm defterleri özelinde değerlendirilen 41 numaralı Mühimme defteri, ihtiva ettiği hacimli belgeler sayesinde, daha çok mali olmak üzere toplumsal sorunlara ışık tutan önemli tarihi vesikalardan olup Osmanlı tarihi çalışmalarına katkı sağlayacağı umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Afyoncu, Erhan. *Osmanlı Devlet Teşkilatında Defterhâne-i Âmire (XVI.-XVIII. Yüzyıllar)*. Ankara: TTK Yayınları, 2014.
- Akdağ, Mustafa. *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyanları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 4. Basım, 2018.
- Akgündüz, Ahmet. “İntikal”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/353-356. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Aktan, Hamza. “Miras”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/143-145. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Avcı, Mustafa. *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*. İstanbul: Gökkuş, 2004.
- Aydın, Bilgin – Günalan, Rıfat. XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Maliyesi ve Defter Sistemi. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2008.
- Aydın, Mehmet Âkif. “Borç”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/285-291. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Bilgin, Arif – Bozkurt, Fatih. “Bir Malî Gelir Kaynağı Olarak Vârissiz Ölenlerin Terekeleri ve Beytûlmâl Mukataaları”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 20 (2010), 1-31.
- Bostan, İdris. “Kuyûd-ı Mühimmât Defterlerinin Osmanlı Teşkilat Tarihi Bakımından Önemi”. *Osmanlı Türk-Diplomatiği Semineri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1995.
- Bulunur, Kerim İlker. “Maraş Eyaletinde Güherçile Üretimi (1566-1577)”. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 37 (2015), 1-17.
- Coşkun, Musa. *1544-1545 Tarihli ve Kâmil Kepeci Tasnifi 62 Numaralı Divân-ı Hümayûn Rumeli Ahkâm Defteri (Özet-Transkripsiyon-Dizin/s.224-283)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Çağatay, Neşet. “Osmanlı İmparatorluğunda Maden İşletme Hukuku”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 2/1 (1943), 117-126.
- Çağatay, Neşet. “Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 5/5 (1947), 483-511.
- Çakır, Baki. *XVI-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Mukataa Sistemi’nin Yapısı ve İşleyişi*. İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003.

- Çil, Şeyma. *38 Numaralı Atık Şikâyet Defteri (1114-1115 / 1703) (İnceleme-Metin)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Emecen, Feridun. “Ağıl Resmi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/467-468. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Emecen, Feridun. “Ağnam Resmi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/478-479. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Emecen, Feridun. “Bedel”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/301. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Erarslan, Serkan. *38 Numaralı Atık Şikâyet Defteri (1108-1109 / 1697) (İnceleme-Metin)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Ercan, Yavuz. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Gayrimüslimlerin Ödedikleri Vergiler ve Bu Vergilerim Doğurduğu Sosyal Sonuçlar”. *Belleten* 55/213 (1991), 371-392.
- Erkal, Mehmet. “Amil”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/58-60. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Fatih Sultan Mehmed. *Atam Dedem Kanunu Kanunname-i Âl-i Osman*. Haz. Abdülkadir Özcan. İstanbul: Kronik, 2017.
- Genç, Mehmet. “İltizam”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/154-158. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Genç, Mehmet. “Mukataa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/129-132. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Genç, Mehmet. “Nazır”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/449-450. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Göyünç, Nejat. “Defter”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/88-90. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Güçer, Lütfi. “XV-XVII Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu’nda Tuz İnhisarı ve Tuzlaların İşletme Nizamı”. *İstanbul Üniversitesi Mecmuası* 23/1-2 (1963), 97-143.
- Günelan, Rıfat. *XVI. Yüzyılda Bâb-ı Defteri ve Maliye Ahkâm Defterleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005.
- Günay, Hacı Mehmet. “Vakıf”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/475-479. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

- Günay, Ramazan. “Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17 (2013), 9-29.
- Güven, Kübra. *1544-1545 Tarihli ve Kâmil Kepeci Tasnifi 62 Numaralı Divân-ı Hümayûn Rumeli Ahkâm Defteri (Özet-Transkripsiyon-Dizin/s.80-145)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Halaçoğlu, Yusuf. *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*. Ankara: TTK Basımevi, 2. Basım, 1995.
- Hallaq, Wael B.. *İslam Hukukuna Giriş*. Çev. Necmettin Kızılkaya. İstanbul: Pınar Yayınları, 2. Basım, 2018.
- İnalcık, Halil. “Osmanlılar’da Raiyyet Rüsûmu”. *Belleten* 23/92 (Ekim 1959), 575-610.
- İnalcık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*. Çev. Ruşen Sezen. İstanbul: Kronik, 26. Basım, 2019.
- İnalcık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi I 1300-1600*. Çev. Halil Berktaş. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.
- İnalcık, Halil. *Osmanlı’da Devlet, Hukuk ve Adâlet*. İstanbul: Kronik, 7. Basım, 2018.
- İpşirli, Mehmet. “Câbî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/529-530. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Kallek, Cengiz. “Müzayede”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/236-238. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Koç, Mehmet. *Osmanlı Hukukunda Ta’zir Suç ve Cezaları*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Kütükoğlu, S. Mübahat. “Defterdar”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/94-96. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Kütükoğlu, S. Mübahat. “Gümrük”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/263-268. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Kütükoğlu, S. Mübahat. “Mühimme Defteri”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/520-523. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Kütükoğlu, S. Mübahat. “Narh”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/390-391. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Kütükoğlu, S. Mübahat. “Temessük”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/413-414. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Mumcu, Ahmet. *Hukuksal ve Siyasal Karar Organı Olarak Divan-ı Hümayun*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1976.

- Oğuzoğlu, Yusuf. “Dizdar”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/480-481. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Öksüz, Nuray. *1544-1545 Tarihli ve Kâmil Kepeci Tasnifi 62 Numaralı Divân-ı Hümayûn Rumeli Ahkâm Defteri (Özet-Transkripsiyon-Dizin/s.1-79)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Özel, Ahmet. “Harbî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/112-114. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Öztürk, Said. *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Siyakat Yazısı ve Tarihî Gelişimi*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Merkezi, 1996.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1971.
- Sahillioğlu, Halil. “Ahkâm Defterleri”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/551. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Sahillioğlu, Halil. “Askerî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/488-489. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Sahillioğlu, Halil. “Bâd-ı Hevâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/416-418. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Sahillioğlu, Halil. “Bir Mültezimin Zimem Defterine Göre XV. Yüzyıl Sonunda Osmanlı Darphane Mukataaları” *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* 23/1-2 (1962-1963), 145-218.
- Sahillioğlu, Halil. “Emin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/111-112. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Serdaroğlu, Murat. *3457 Numaralı Maliye Ahkâm Defterine Göre Osmanlılarda Sosyal ve Ekonomik Hayat*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Şahin, İlhan – Emecen, Feridun. *Osmanlılarda Divân – Bürokrasi – Ahkâm II. Bayezid Dönemine Ait 906 / 1501 Tarihli Ahkâm Defteri*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1994.
- Tabakoğlu, Ahmet. “Öşür”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/100-103. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Tabakoğlu, Ahmet. “Resim”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/582-584. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Tabakoğlu, Ahmet. “Tekâlif”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/336-337. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

- Taneri, Aydın. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş Devrinde Veziriazamlık (1299-1453)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2019.
- Tızlak, Fahrettin. "Osmanlı Devleti'nde Madencilik", *Osmanlı Ansiklopedisi*. 3/312-321. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- T re, İskender – Kaynar, Selim. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*. İstanbul: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 4. Basım, 2017.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. . *Osmanlı Saray Teşkilatı*. Ankara: TTK Basımevi, 3. Basım, 1988.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*. Ankara: TTK Basımevi, 3. Basım, 1988.
- Yılmaz, H ly  Polat. *Kefe Mukataası Ahkâm Defteri (1643-1707)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Faruk AKAR	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Fen-Edebiyat
Bölümü	Tarih
Makale ve Bildiriler	
1. XVI. Yüzyılım İkinci Yarısında Osmanlı Devleti’nde Tedavül Eden Ayarı Bozuk (Kırkık) Akçelerin İktisadi Hayata Etkileri	